

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE KOCAELİ
(1950-1960)**

DOKTORA TEZİ

Bilal TUNÇ

Enstitü Anabilim Dalı: Tarih

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Enis ŞAHİN

MAYIS – 2016

EC
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

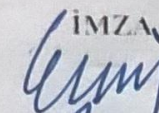
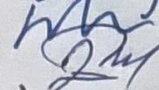
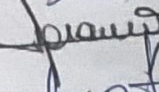
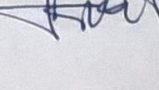

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE KOCAELİ
(1950-1960)

DOKTORA TEZİ

Bilal TUNÇ

Enstitü Anabilim Dalı : Tarih

“Bu tez 04.05.2016 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / ~~Oyçokluğu~~ ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Prof. Dr. Enis ŞAHİN (Danışman)	BAŞARILI	
Prof. Dr. Haluk SELVİ	Başarılı	
Prof. Dr. Zikri TURAN	BAŞARILI	
Prof. Dr. Bünyamin KOCAOĞLU	BAŞARILI	
Doç. Dr. Esmâ TORUN ÇELİK	Başarılı	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Bilal TUNÇ

04.05.2016

ÖNSÖZ

Bulunduğu konum itibarıyla İstanbul'un Anadolu'ya yani taşraya giriş kapısı olan Kocaeli, tarihin her döneminde önemli bir mevkide bulunmuş, birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış ve bu durumundan dolayı da zengin bir tarihe sahip olmuştur. Bu kapsamda bugünkü Kocaeli yarımadasının kapladığı bölgeyle ilgili olarak birçok değerli eser ortaya konulmuştur. Ancak bugünkü Kocaeli vilâyetinin kapladığı alanın tarihi ile ilgili olan eserler daha çok İlkçağ, Ortaçağ, Yeniçağ, Osmanlı devri ve Cumhuriyet'in ilk yılları ile ilgilidir. Söz konusu evreler ile ilgili bilgi zenginliğine rağmen, bu coğrafyanın yakın tarihiyle ilgili detaylı araştırmalar yapılmamıştır. Bu nedenle Kocaeli'nin 1950 ile 1960 arasındaki tarihini hazırladığımız doktora tezimiz ile vilâyetin bilinmeyen ve eksik kalan yanlarından bir dönemini ortaya çıkarmayı hedefledik.

Araştırmamız, DP (1950-1960) döneminde Kocaeli vilâyetinin idarî yapısı, belediye çalışmaları, nüfusu, iktisadi, siyasi, asayiş ve sosyo-kültürel yapısı gibi temel konuları ihtiva etmektedir. DP'nin 1950 milletvekili genel seçimleriyle başlayan ve 27 Mayıs 1960 İhtilali ile son bulan on yıllık iktidarında Kocaeli'ndeki gelişmeleri ve değişimleri kapsamlı olarak ele almaya çalıştık. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri, Resmi Gazete, Türk İstatistik Enstitüsü verileri, ulusal basın, Kocaeli yerel basını, konuyla ilgili araştırma ve inceleme eserleri, yüksek lisans ve doktora tezleri ile konusunda uzman kişilerle ya da devrin tanıklarıyla yapılan görüşmeler, tezimizin ana kaynaklarını oluşturmaktadır.

Beş bölümden oluşan çalışmanın giriş bölümünde Kocaeli'nin genel tarihi üzerinde kısaca durulmuş ve vilâyetin kapladığı coğrafyanın eski çağlardan 1950'li yıllara kadar olan tarihinden önemli kesitler sunulmuştur. Tezin birinci bölümünde vilâyetin idari yapısı, belediyecilik ve nüfusu, ikinci bölümünde iktisadi durumu, üçüncü bölümde siyasal gelişmeleri, dördüncü bölümde asayiş ve güvenlik yapısı ile beşinci bölümde sosyal ve kültürel hayatı ele alınmıştır.

Çalışmamız birçok yönüyle diğer eserlerden ve il yıllıklarından farklı özellikler taşımaktadır. 1950 ile 1960 yılları arasında Kocaeli’nde yaşanan gelişmeler neden sonuç ilişkisi içerisinde ve tarihi bir şema doğrultusunda incelenmiştir. Ele alınan her konu DP politikaları bağlamında incelenmiş ve Kocaeli’ndeki değişimler ülke genelindeki olaylarla kıyaslanmış ve bazı kısımlarla tablolarla belirtilmiştir. Bu yönüyle vilâyetin ne derece bir gelişme gösterdiği daha net bir şekilde anlatılmaya çalışılmıştır.

Bu kapsamda tez çalışmamız bir il yıllığı gibi değerlendirilmemelidir. Bilindiği üzere, Kocaeli ile ilgili olarak 1967 ve 1973 İl Yıllıkları bulunmaktadır. Çalışmamız, dönemi ele alma ve inceleme bakımından söz konusu yıllıklardan fevkalade farklı özellikler ihtiva etmektedir. Şöyle ki vilâyet ile alakalı olarak kaynak ve bulguları esere dâhil ederken; bu alandaki birçok kaynağa ulaşmaya çalıştık. Konuyla ilgili arşiv belgelerinden, ulusal ve yerel gazetelere, araştırma ve inceleme eserlerinden sözlü tarih çalışmalarına kadar çok sayıda belgeyi inceledik. İncelediğimiz her eseri farklılık ve benzerlikleriyle olduğu gibi esere dâhil etmeye çalıştık. Ayrıca kullandığımız her kaynağı mutlak surette referans göstermeye itina ettik. Doktora tezi olarak hazırladığımız bu eser, bu yönüyle de Kocaeli vilâyetinin DP dönemindeki bir envanterini oluşturmaktadır. Adı geçen bu evreye ait Kocaeli’nde ve Kocaeli dışında olmasına bakılmaksızın vilâyeti ilgilendiren ve şehir tarihinde önemli olduğunu değerlendirdiğimiz her türlü malumatı esere dâhil ettik.

Tez çalışmam boyunca benden hiçbir yardımını esirgemeyen, çalışmanın bölümlerinin oluşturulmasında ve incelenmesinde her türlü katkıyı sağlayan, tezin araştırma ve yazım bölümü olan üç yıllık sürede benimle sürekli ilgilenen ve bir hocadan ziyade babalık yapan çok değerli hocam Sayın Prof. Dr. Enis Şahin’e teşekkürü bir borç bilirim. Tezi hazırlama aşamasında sayısız kaynak sağlayan, maddi ve manevi hiçbir desteğini esirgemeyen ve konu ile ilgili yeni bakış açıları kazanmama imkân veren ve Kocaeli tarihi üzerine çok sayıda esere imza atmış olan Sayın F. Yavuz Ulugün’e, 1950’li yıllarda yaşayıp döneme tanıklık etmiş pek çok kişi ile tanışmama vesile olan, Kocaeli Dokümantasyon Merkezi’ndeki eserleri kullanmama izin verip, benden ilgisini esirgemeyen ve eserin son halini satır satır okuyarak büyük bir titizlikle inceleyen ve

birçok hatamı görmeme imkan veren Kocaeli Dokümantasyon Merkezi Başkanı Sayın Müzeyyen Ünal'a ayrıca şükranlarımı arz ederim.

Kocaeli Kültürü Araştırma ve Geliştirme Merkezi'nde bulunan her türlü bilgi ve kaynağa ulaşmamı sağlayan Sayın Resul Narin'e ve onun nezdinde Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin çok değerli çalışanlarına minnettarım. 1950'li yıllarda Kocaeli'nde yayınlanan gazeteleri ulaşmama imkân veren Beyazıt Kütüphanesi Müdür Yardımcısı Sayın Lütfu Oğuz'a, burada bulunmayan gazeteleri büyük bir nezaketle temin eden Milli Kütüphane çalışanlarından Sayın Murat Demir ile birçok kitabı bana fotokopi ya da PDF biçiminde ulaştıran İSAM çalışanlarından Sayın Cemal Toksoy'a, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'ndeki belgeleri kolayca elde etmeme olanak veren sınıf arkadaşım ve yakın dostum Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi uzmanlarından Hasan Kaya ile İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı'nın değerli ve yardımsever çalışanlarına müteşekkirim. Özellikle tezin bütün bölümlerini büyük bir titizlikle okuyan, inceleyen ve bana çoğu konuda yardımcı olan sınıf arkadaşım Nesrin Kanberoğlu'na ne kadar teşekkür etsem azdır ve bu teşekkürlerim bu bölüme sığmaz. Aynı şekilde tezin yazım aşamasında teknik alanlarda bana sabırla yardımcı olan değerli arkadaşım ve meslektaşım Muhammet Kadıoğlu'na şükranlarımı sunarım. Son olarak da her zaman yanımda olan ve çalışmalarımı sürekli teşvik eden annem Sevim'e, ve eşim Enise'ye teşekkür ederim.

Bilal TUNÇ

04.05.2016

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	xi
TABLO LİSTESİ	xiii
ÖZET	xvii
SUMMARY	xviii
GİRİŞ	1
KOCAELİ TARİHİNE KISA BİR BAKIŞ	11
BÖLÜM 1: MÜLKÎ YAPI, DEMOGRAFYA VE BELEDİYECİLİK	37
1.1.Mülkî Yapı.....	37
1.1.1. Vilayetin Mülki Yapısı.....	37
1.1.2. Vilâyet Teşkilatı.....	59
1.1.2.1. Valiler.....	59
1.1.2.2. İl Özel İdare Müdürlüğü.....	61
1.1.2.3. Kaymakamlar.....	63
1.1.2.4. Valiliğe Bağlı Diğer Kurumlar.....	69
1.1.3. Mahalle ve Köy Adlarının Oluşturulması ile Yeni Cadde ve Sokakların Oluşturulması.....	70
1.1.4. Tapu Kadastro Çalışmaları.....	74
1.2. Nüfus (Demografik) Yapı.....	77
1.2.1. 1950’den Önce Vilâyetin Nüfusu.....	77
1.2.2.1950-1960 Arasındaki Dönemde Türkiye ve Kocaeli’nde Nüfus Gelişimi... ..	86
1.2.3. Nüfusun Yaş Yapısı.....	90
1.2.4. Nüfusun Cinsiyet Yapısı.....	92
1.2.5. Nüfusun Kentsel ve Kırsal Yapısı.....	93
1.3. Belediyecilik.....	95
1.3.1. İzmit Belediye Başkanlığı.....	96
1.3.2. İzmit Belediyesi Başkanları.....	98
1.3.3. Kazaların Belediye Başkanları.....	99
1.3.4. İzmit’te Su ve Temizlik İşleri.....	100

1.3.5. Kazalarda Su ve Temizlik İşleri.....	105
1.3.6. İzmit'te Elektrik İşleri.....	111
1.3.7. Kazalarda Elektrik İşleri.....	117
1.3.8. İtfaiye İşleri.....	119
1.3.9. İzmit Mezarlıkları ve Mezarlık Hizmetleri.....	122
1.3.10. Yol Yapım Çalışmaları.....	125
1.3.11. Ulaşım İşleri.....	132
1.3.11.1. İzmit Otogarı ve İzmit'te Bulunan Otobüs Şirketleri.....	132
1.3.11.2. Karayolu Ulaşımı.....	133
1.3.11.3. Demiryolu Ulaşımı.....	136
1.3.11.4. Denizyolu Ulaşımı.....	139
1.3.12. Derelerin Islahı ve Bataklıkların Kurutulması.....	142
BÖLÜM 2: İKTİSADİ DURUM.....	150
2.1. Demokrat Parti'nin İktisat Politikaları.....	150
2.2. Tarım ve Hayvancılık.....	151
2.2.1. Tarım.....	151
2.2.1.1. Tahıl ve Baklagiller.....	160
2.2.1.2. Sanayi Bitkileri.....	165
2.2.1.3. Sebzeler.....	169
2.2.1.4. Meyveler.....	174
2.2.2. Hayvancılık.....	178
2.2.2.1. Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvancılık.....	180
2.2.2.2. Kümes Hayvancılığı.....	182
2.2.2.3. İpekböcekçiliği.....	184
2.2.2.4. At Yetiştiriciliği ve İş Hayvanları.....	184
2.2.2.5. Arıcılık.....	185
2.2.2.6. Balıkçılık.....	186
2.3. Sanayi.....	189
2.3.1. 1950'den Önce Kocaeli'nde Bulunan Fabrika ve Tesisler.....	191
2.3.2. 1950'den Sonra Yeni Açılan ya da Genişletilen Fabrika ve Tesisler.....	193

2.3.2.1. Türkiye Ziraat Dağıtım Kurumu Adapazarı Ziraat Aletleri ve Makineleri Fabrikaları.....	194
2.3.2.2. Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları İşletmesi (SEKA).....	195
2.3.2.3. Adapazarı Şeker Fabrikası.....	199
2.3.2.4. Adapazarı Vagon Fabrikası.....	201
2.3.2.5. Mannesman Boru Fabrikası.....	202
2.3.2.6. İPRAŞ.....	205
2.3.2.7. Kocaeli Un Fabrikası (SUSANBAŞ).....	206
2.3.2.8. Diğer Sanayi Kuruluşları.....	207
2.4. Ticaret.....	210
2.4.1. İthalat ve İhracat.....	212
2.4.2. İzmit Ticaret ve Sanayi Odası.....	213
2.5. Orman Ürünleri.....	216
2.6. İktisat İle İlgili Resmi Kurum ve Kuruluşlar.....	220
2.6.1. Kocaeli Bölge Çalışma Müdürlüğü.....	220
2.6.2. Vergi İşleri ve Kocaeli Defterdarlığı.....	222
2.6.3. İş ve İşçi Bulma Kurumu.....	226
2.7. Bankalar.....	227
2.7.1. Ziraat Bankası.....	228
2.7.2. Kocaeli Bankası.....	230
2.7.3. Halk Bankası.....	231
2.7.4. Emlak ve Kredi Bankası.....	233
2.7.5. Etibank.....	234
2.7.6. Türkiye İş Bankası.....	235
2.7.7. Yapı Kredi Bankası.....	236
2.7.8. Türk Ticaret Bankası.....	237
2.8. Turizm.....	238
2.9. Madencilik.....	242
BÖLÜM 3: SİYASİ DURUM.....	248
3.1. Siyasi Partiler ve Milletvekili Genel Seçimleri.....	248
3.1.1. Siyasi Partiler.....	248

3.1.1.1. Cumhuriyet Halk Partisi ve Kocaeli Teşkilatı.....	248
3.1.1.2. Demokrat Parti ve Kocaeli Teşkilatı.....	251
3.1.1.3. Millet Partisi ve Kocaeli Teşkilatı.....	254
3.1.1.4. Cumhuriyetçi Millet Partisi ve Kocaeli Teşkilatı.....	257
3.1.1.5. Türkiye Köylü Partisi ve Kocaeli Teşkilatı.....	257
3.1.1.6. Hürriyet Partisi ve Kocaeli Teşkilatı.....	258
3.1.2. Milletvekili Genel Seçimleri	259
3.1.2.1. Cumhuriyet Halk Partisi.....	259
3.1.2.2. Demokrat Parti.....	270
3.1.2.3. Cumhuriyetçi Millet Partisi.....	281
3.1.2.4. Türkiye Köylü Partisi.....	283
3.1.2.5. Hürriyet Partisi.....	284
3.2. Muhtarlık ve İhtiyar Heyeti Seçimleri.....	286
3.2.1. 1950 Muhtar ve İhtiyar Heyeti Seçimleri.....	286
3.2.2.1954 Muhtar ve İhtiyar Heyeti Seçimleri.....	290
3.3. Belediye Meclisi (Belediye Başkanlığı) Seçimleri.....	294
3.3.1. 1950 Belediye Meclisi Seçimleri.....	295
3.3.2. 1955 Belediye Seçimleri.....	302
3.3.2.1.İzmit'teki Belediye Meclisi Seçim Çalışmaları ve Adaylar.....	303
3.3.2.2. Diğer Kazalarda Belediye Meclisi Seçim Çalışmaları ve Adaylar.....	307
3.4. İl Genel Meclisi Seçimleri.....	312
3.4.1. 1950 İl Genel Meclisi Seçimleri.....	312
3.4.1.1. DP İl Genel Meclisi Adayları.....	313
3.4.1.2. CHP İl Genel Meclisi Adayları.....	315
3.4.1.3. MP İl Genel Meclisi Adayları.....	317
3.4.1.4. Seçim Sonuçları.....	318
3.4.2. 1955 İl Genel Meclisi Seçimleri.....	320
3.4.2.1. DP İl Genel Meclisi İlçe Adayları.....	323
3.4.2.2. Müstakil Adaylar.....	327
3.4.2.3. Seçim Çalışmaları ve Sonuçları.....	328
3.5. Vatan Cephesi.....	330
3.6. 27 Mayıs 1960 İhtilali.....	337

BÖLÜM 4: ASAYİŞ VE TRAFİK.....	345
4.1. Asayiş ve Güvenliğin Sağlanması.....	345
4.2. Asayiş ve Güvenlik.....	350
4.2.1. Güvenlik Kurumları.....	351
4.2.1.1. İl Emniyet Müdürlüğü.....	351
4.2.1.2. İl Jandarma Komutanlığı.....	361
4.2.1.3. Adliye.....	364
4.2.1.4. Cezaevi.....	368
4.2.2. Asayiş ve Güvenlik Olayları.....	371
4.2.2.1. Mala Karşı Olan Suçlar.....	372
4.2.2.1.1. Hırsızlık.....	372
4.2.2.1.1.1. Evlerden Yapılan Hırsızlıklar.....	374
4.2.2.1.1.2. İşyerlerinden Yapılan Hırsızlıklar.....	376
4.2.2.1.1.3. Otolardan Yapılan Hırsızlıklar.....	377
4.2.2.1.1.4. Açık Alanlardan Yapılan Hırsızlıklar.....	378
4.2.2.1.2. Yankesicilik.....	378
4.2.2.1.3. Dolandırıcılık.....	381
4.2.2.1.4. Yağma-Gasp.....	383
4.2.2.1.5. Karaborsacılık.....	384
4.2.2.1.6. Kumar.....	389
4.2.2.1.7. Kalpazanlık.....	390
4.2.2.1.8. Uyuşturucu ve Uyuşturucu Kaçakçılığı.....	391
4.2.2.2. Kişilere Karşı Olan Suçlar.....	393
4.2.2.2.1. Yaralama.....	394
4.2.2.2.2. Cinayet.....	395
4.2.2.2.3. İntihar.....	397
4.2.2.2.4. Kız Kaçırma.....	398
4.2.2.2.5. Müessif Olaylar: Kavgalar.....	400
4.2.2.2.6. Ahlaka Mugayir Suçlar: Fuhuş, Tecavüz, Sarkıntılık.....	401
4.2.2.2.7. Polise Mukavemet.....	404
4.2.3. Kocaeli'ndeki Suç Oranları (İstatistiki Veriler).....	405
4.2.4. Polis Kontrolleri.....	411

4.2.5. Kocaeli’nde İz Bırakan Önemli Olaylar.....	413
4.2.5.1. Farklı Bir Asayiş Olayı: Ticanîler Tarikatı’nın Kocaeli’ndeki Faaliyetleri.....	413
4.2.5.2. Kore Savaşı ve Kocaeli’nden Savaşa Katılanlar.....	416
4.2.5.3. Üsküdar Faciası.....	425
4.3.Trafik.....	429
4.3.1. Vilâyetin Trafik Yapısı: Kocaeli Emniyet Müdürlüğü Trafik Büro Amirliği.....	429
4.3.2. Trafik Kontrolleri.....	434
4.3.3. Trafik Kazaları	437
4.3.3.1. Yaralamalı ve Maddi Hasarlı Trafik Kazaları.....	439
4.3.3.2. Yaralamalı Trafik Kazaları.....	441
4.3.3.3. Ölümlü Trafik Kazaları.....	443
BÖLÜM 5: KÜLTÜREL VE TOPLUMSAL HAYAT.....	448
5.1. Demokrat Parti’nin Kültür ve Sosyal Politikaları.....	448
5.2.Eğitim.....	449
5.2.1. DP’nin Eğitim Politikaları.....	450
5.2.2. Kocaeli’nde Eğitim.....	451
5.2.3.Vilâyetteki Okullar	453
5.2.3.1. Anaokulları.....	453
5.2.3.2. İlkokullar.....	454
5.2.3.3.Ortaokullar	460
5.2.3.4. Liseler.....	465
5.2.4. 4 K Kursları.....	471
5.3. Halkevleri.....	473
5.3.1. Kocaeli’ndeki Halkevlerinin Kuruluşu ve Gelişimleri.....	473
5.3.2. 1950’lerde Kocaeli’ndeki Halkevlerinin Durumu.....	476
5.4. Dernek ve Sendikalar.....	478
5.4.1. Dernekler.....	479
5.4.1.1. İş Alanında Faaliyet Gösteren Dernekler.....	480
5.4.1.1.1. Esnaf Birliği Derneği.....	480
5.4.1.1.2. Bankacılar Derneği.....	482

5.4.1.1.3. Şoförler ve Otomobilciler Derneği.....	482
5.4.1.1.4. Yapı İşleri Sanatkârları Derneği.....	484
5.4.1.1.5. Marangozlar Derneği.....	485
5.4.1.1.6. Lokantacılar ve Aşçılar Derneği.....	486
5.4.1.1.7. Fırıncılar Derneği.....	487
5.4.1.1.8. Gazeteciler Derneği.....	487
5.4.1.1.9. Sebze ve Meyve Kabzımalları Cemiyeti.....	488
5.4.1.1.10.Kocaeli Baro Başkanlığı.....	490
5.4.1.1.11.Pastacılar ve Muhallebiciler Derneği.....	491
5.4.1.1.12.Terziler Derneği.....	492
5.4.1.1.13. Basmacılar ve Tuhafiyeciler Derneği.....	493
5.4.1.1.14. Kahveciler Derneği.....	493
5.4.1.1.15. Berberler Derneği.....	493
5.4.1.2. Kültürel ve Sosyal Alanlarda Faaliyet Gösteren Dernekler.....	494
5.4.1.2. 1. İzmit Türk Musiki Derneği.....	494
5.4.1.2. 2. Anıtlar Derneği.....	495
5.4.1.2. 3. Adnan Menderes’i Sevenler Derneği.....	496
5.4.1.2. 4. Mustafa Kemal’i Sevenler Derneği.....	496
5.4.1.2. 5. Demiryolcular Derneği.....	497
5.4.1.2. 6. Kocaeli İlini Kalkındırma ve Güzelleştirme Derneği...	497
5.4.1.2. 7. İzmit Yeşilay Derneği.....	498
5.4.1.2.8. Türk Kültür Ocakları Derneği.....	498
5.4.1.2.9. Sanat Sevenler Derneği.....	499
5.4.1.2.10. Türk Kadınlar Birliği Derneği.....	499
5.4.1.2.11. Tarihi Eserleri Koruma Derneği.....	500
5.4.1.2.12. Türk Hava Kurumu Derneği.....	501
5.4.1.2.13. Cami ve Dini Binalar Yaptırma ve Onarma Derneği...	501
5.4.1.2.14. Hereke Kültürlü Sanatkârlar Derneği.....	502
5.4.1.3. Eğitim Alanında Faaliyet Gösteren Dernekler.....	502
5.4.1.3.1.İzmit Erkek Sanat Enstitüsü Öğrencilerini Koruma Derneği.	503
5.4.1.3.2. İzmit Erkek Orta Sanat Okulu Öğrencilerini Koruma Derneği.....	504

5.4.1.3.3. İmam Hatip Okulu Yaptırma Derneği.....	504
5.4.1.3.4. İzmit Öğretmenler Derneği.....	504
5.4.1.3.5. Öğretmenler Yardımlaşma Derneği.....	505
5.4.1.3.6. İzmit Yüksek Tahsil ve İzmit Lisesi'nden Yetişenler Derneği.....	506
5.4.1.3.7. Kocaeli Yüksek Öğrenim Derneği (KYÖD).....	507
5.4.1.4. Kocaeli Merkez ve İlçelerde Faaliyet Gösteren Diğer Dernek, Kurum ve Kulüpler.....	508
5.4.2. Sendikalar.....	509
5.4.2.1. Kocaeli Bölgesi İşçi Sendikaları Birliği.....	511
5.4.2.2. Makine ve Teknik İşçiler Sendikası.....	511
5.4.2.3. Selüloz Sanayi Müessesesi İşçileri Sendikası.....	512
5.4.2.4. Tekel Tütün İşçileri Sendikası.....	513
5.4.2.5. Hereke Teknik İşçiler Sendikası.....	514
5. 5. Spor.....	515
5.5.1. Futbol.....	516
5.5.2. Güreş ve Yağlı Güreş.....	520
5.5.3. Boks.....	522
5.5.4. Yüzme.....	523
5.5.5. Kürek.....	525
5.5.6. Yelken.....	526
5.6.Sinema.....	528
5.7.Tiyatro.....	533
5.8. Basın.....	536
5.8.1. İzmit'te Yayınlanan Gazeteler.....	537
5.8. 1. 1. Türk Yolu Gazetesi.....	538
5.8. 1. 2. Hürsöz Gazetesi.....	538
5.8. 1. 3. Bizim Şehir Gazetesi.....	539
5.8.1. 4. Yavuz Gazetesi.....	540
5.8.1. 5. Demokrat Kocaeli Gazetesi.....	540
5.8. 1. 6. Yaman İzmit Gazetesi.....	541
5.8.1. 7. SEKA Postası Gazetesi.....	541

5.8. 1. 8. Azim Gazetesi.....	542
5.8.1. 9. İstiklal Gazetesi.....	542
5.8. 1. 10. Hedef Gazetesi.....	543
5.8.1. 11. İzmit'te Yayınlanan Diğer Gazeteler.....	543
5.8.2. Adapazarı'nda Yayınlanan Gazeteler.....	544
5.8.2.1. Ada Postası Gazetesi.....	544
5.8.2.2. Sakarya Gazetesi.....	545
5.8.2.3. Adapazarı Akşam Haberleri Gazetesi.....	545
5.8.2.4. Yeni Ada Postası Gazetesi.....	546
5.8.2.5. Hakikat Gazetesi.....	546
5.8.2.6. Sakarya Postası Gazetesi.....	547
5.8.3. Dergiler: Teknik Kalemler Dergisi.....	547
5.9. Kocaeli'nde Bayramlar, Özel Gün ve Haftalar.....	548
5.9.1. Milli ve Dini Bayramlar.....	548
5.9.1.1. Milli Bayramlar.....	549
5.9.1.1. 1. 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı.....	549
5.9.1.1. 2. 23 Nisan Çocuk Bayramı.....	550
5.9.1.1. 3. 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı.....	551
5.9.1.1. 4. 30 Ağustos Zafer Bayramı.....	552
5.9.1.1. 5. 28 Haziran İzmit'in Kurtuluşu.....	552
5.9.1.2. Dini Bayramlar.....	553
5.9.2. Özel Günler, Haftalar.....	553
5.10. Kütüphaneler.....	555
5.11. Sağlık.....	556
5.11.1. İl Merkezinde Sağlık Çalışmaları ve Hastalıklarla Mücadele.....	557
5.11.2. İlçelerdeki Faaliyetler.....	559
5.11.3. Sağlık Kuruluşları ve Yapılar.....	561
5.11.3.1 Kocaeli Tabip Odası.....	561
5.11.3. 2. Memleket Hastanesi.....	561
5.11.3.3. Sigorta Hastanesi.....	563
5.11.3.4. Verem Dispanseri.....	564
5.11.4. Eczaneler.....	565

5.12. Sosyal Yardım Kurumları.....	566
5.12.1.Kızılay.....	566
5.12.2. İzmit Çocuk Esirgeme Kurumu ve Yetiştirme Yurdu.....	567
5.12.3.Adapazarı Çocuk Esirgeme Kurumu.....	568
5.12.4. Sosyal Konutlar.....	569
5.13. Doğal Afetler.....	570
5.14. İletişim ve Haberleşme.....	573
SONUÇ.....	578
KAYNAKÇA.....	585
EKLER.....	608
ÖZGEÇMİŞ.....	639

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
A.Ş.	: Anonim Şirket
Av.	: Avukat
BCA	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Cad.	: Cadde
çev.	: Çeviren
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CMP	: Cumhuriyetçi Millet Partisi
CKMP	: Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
DE-TA	: Demir Tahta Fabrikası
DiE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DP	: Demokrat Parti
Dr.	: Doktor
Ed.	: Editör
EGM	: Emniyet Genel Müdürlüğü
HES	: Hidroelektrik santrali
Gr.	: Gram
HP	: Hürriyet Partisi
İPRAŞ	: İstanbul Petrol Rafinerileri Anonim Şirketi
İSAM	: İslam Araştırmaları Merkezi

Kg.	: Kilogram
Km.	: Kilometre
KP	: Köylü Partisi
Ltd. Şti.	: Limitet Şirket
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MKP	: Milli Kalkınma Partisi
NATO	: North Athlantic Treaty Organization
PTT	: Posta Telefon Telgraf
S.	: Sayfa
SCF	: Serbest Cumhuriyet Fırkası
SEKA	: Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları İşletmesi
Sok.	: Sokak
SSK	: Sosyal Sigortalar Kurumu
TAŞ	: Türkiye Anonim Şirketi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TBMMD	: Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergileri
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TCF	: Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası
TDK	: Türk Dil Kurumu
THK	: Türk Hava Kurumu
TÜİK	: Türk İstatistik Kurumu
TÜPRAŞ	: Türkiye Petrol Rafinerileri Anonim Şirketi
TZDK	: Türkiye Ziraat Dağıtım Kurumu
Yay. Haz.	: Yayına Hazırlayan

TABLO LİSTESİ

Tablo 1	: 14 Haziran 1954 Tarihinden Önce Kocaeli'nin Kaza, Bucak ve Köy Sayıları.....	40
Tablo 2	: 1881-1883 Genel Nüfus Sayımı Sonucuna Göre İzmit Nüfusunun Kadın Erkek Dağılımı.....	78
Tablo 3	: Kocaeli'nde Yıllara Göre Nüfus Artışı.....	84
Tablo 4	: Kocaeli İle Türkiye'nin Nüfus Yoğunluklarının Karşılaştırılması.....	85
Tablo 5	: 1950 Nüfus Sayımına Göre Kocaeli İlçelerinin Yüzölçümü, Nüfusları ve Nüfus Yoğunlukları.....	87
Tablo 6	: 1955 Nüfus Sayımına Göre Kocaeli İlçelerinin Yüzölçümleri, Nüfusları ve Nüfus Yoğunlukları	88
Tablo 7	: 1960 Nüfus Sayımına Göre Kocaeli İlçelerinin Yüzölçümleri, Nüfusları ve Nüfus Yoğunlukları	89
Tablo 8	: 1935-1960 Yılları Arasında Türkiye ve Kocaeli'nde Yıllık Ortalama Artış Hızları	90
Tablo 9	: Türkiye ve Kocaeli Nüfusunun Cinsiyet Yapısının Karşılaştırılması...93	
Tablo 10	: Türkiye ve Kocaeli Nüfusunun Kentsel ve Kırsal Yapısı.....	94
Tablo 11	: 1950'den Önce Kocaeli'nde Tahıl Üretim Miktarı	160
Tablo 12	: 1950'den Sonra Kocaeli'nde Tahıl Üretim Miktarı	161
Tablo 13	: Kocaeli'nde Ekili Alanın Ana Ürünlere Göre Dağılımı.....	162
Tablo 14	: 1950'den Önce Kocaeli'nde Sanayi Bitkileri Üretimi Miktarı.....	165
Tablo 15	: 1950'den Sonra Kocaeli'nde Sanayi Bitkileri Üretimi Miktarı.....	166

Tablo 16	: 1950 Ziraat Sayımına Göre Kocaeli’nde Sebze Üretim Miktarları ve Alanları.....	171
Tablo 17	: 1960 Ziraat Sayımına Göre Kocaeli’nde Sebze Üretim Miktarları ve Alanları.....	172
Tablo 18	: 1960’lı Yıllarda Kocaeli’ndeki Zeytin ve Zeytinyağı Üretimi Miktarı.....	177
Tablo 19	: 1958-1960 Arasındaki Dönemde Kocaeli’ndeki Balık Türleri ve Üretim Miktarları.....	188
Tablo 20	: 1927 Sanayi Sayımı Sonuçlarına Göre Kocaeli’ndeki Sanayi Tesisleri (İşletme Sayısı) ve Çalışanların Sayısı.....	192
Tablo 21	: Kocaeli’nde 1960 Yılında Elde Edilen Orman Ürünleri Miktarı ve Kullanım Alanları.....	218
Tablo 22	: 1957-1961 Yılları Arasında Kocaeli’nde Dikilen Kavak Fidanı Sayıları....	219
Tablo 23	: Kocaeli Genelinde Bulunan Madenler ve Çıkarıldıkları Yerler.....	246
Tablo 24	: 1950 Muhtarlık Seçimlerinde Kocaeli’nde Belediye Sınırları İçinde Bulunan Mahallerdeki Seçim Sonuçları.....	290
Tablo 25	: 1950 Muhtarlık Seçimlerinde Kocaeli’nde Köylerdeki Seçim Sonuçları.....	290
Tablo 26	:1950 Belediye Meclisi Seçim Sonuçlarına Göre İzmit Belediye Meclisine Seçilen Üyeler ve Aldıkları Oy Oranları.....	300
Tablo 27	: 1955 Yılı Belediye Meclisi Seçimlerinde DP’nin Kocaeli Belediye Meclisi Asil Adayları.....	304
Tablo 28	:1955 Yılı Belediye Meclisi Seçimlerinde DP’nin Kocaeli Belediye Meclisi Yedek Adayları.....	305
Tablo 29	: 1955 Yılı Belediye Meclisi Seçimlerinde İzmit İlçesindeki Müstakil Adaylar.....	306

Tablo 30	: 1950 İl Genel Meclisi Seçimlerinde DP'nin Kocaeli İl Genel Meclisi Adayları	313
Tablo 31	: 1950 İl Genel Meclisi Seçimlerinde CHP'nin Kocaeli İl Genel Meclisi Adayları	315
Tablo 32	:1950 İl Genel Meclisi Seçimleri Kocaeli Sonuçları.....	319
Tablo 33	: İl Genel Meclisi Seçimlerinde DP'nin Kocaeli İl Genel Meclisi Asil ve Yedek Adayları	323
Tablo 34	:29 Mayıs 1960 Günü Kocaeli'nde Haklarında Yakalama Kararı Çıkarılan Kişiler.....	341
Tablo 35	: 27 Mayıs 1960 İhtilali Sonrası İzmit'te Görevlendirilen Yeni Muhtarlar ...	343
Tablo 36	: Kocaeli İl Emniyet Müdürleri ve Unvanları.....	352
Tablo 37	: Kocaeli İl Jandarma Komutanları ve Unvanları.....	363
Tablo 38	: Kocaeli Adliyesi'nde Görev Yapan Hâkimler ve Görev Alanları.....	366
Tablo 39	: Kocaeli Adliyesi'nde Görev Yapan Savcılar ve Görev Alanları.....	367
Tablo 40	:1953 Yılı Kocaeli Genelindeki Suç Türleri ve İşlem Yapılan Kişi Sayısı.....	405
Tablo 41	:1954 Yılı Kocaeli Genelindeki Suç Türleri ve İşlem Yapılan Kişi Sayısı.....	406
Tablo 42	:1953 Yılı İzmit'te Görülen Suç Türleri ve İşlem Yapılan Kişi Sayısı..	407
Tablo 43	:1954 Yılı İzmit'te Görülen Suç Türleri ve İşlem Yapılan Kişi Sayısı..	408
Tablo 44	:1958 Yılı Kocaeli Genelindeki Suç Türleri ve İşlem Yapılan Kişi Sayısı.....	410
Tablo 45	:Kocaeli'nden 1951 Yılında Kore Savaşı'na Katılan Birinci Tabur Komutanlığı'nda Yer Alan Askerler.....	418
Tablo 46	: Kocaeli'nden 1951 Yılında Kore Savaşı'na Katılan İkinci Tabur Komutanlığı'nda Yer Alan Askerler.....	420

Tablo 47	: Kocaeli'nden 1952 Yılında Kore Savaşı'na Katılan Üçüncü Tabur Komutanlığı'nda Yer Alan Askerler.....	421
Tablo 48	: Kocaeli'nden 1953 Yılında Kore Savaşı'na Katılan Dördüncü Tabur Komutanlığı'nda Yer Alan Askerler.....	422
Tablo 49	: Kore Savaşı'nda Kocaeli'nden Şehit Olan Askerler.....	423
Tablo 50	: Kocaeli'ndeki Trafik Kazası Sayıları.....	438
Tablo 51	: 1950 ile 1960 Yılları Arasında Kocaeli'ndeki İlkokulların Sayıları....	455
Tablo 52	: Kocaeli'ndeki İlkokulların Sayıları (Sakarya Vilâyetinin Teşekkülünden Sonra).....	456
Tablo 53	: Kocaeli'ndeki Ortaokulların Sayıları (Adapazarı, Hendek, Geyve, Karasu ve Akyazı İlçeleri Kocaeli'nden Ayrılmadan Önce).....	461
Tablo 54	: 1950 ile 1960 Yılları Arasında Kocaeli'ndeki Orta Okulların Sayıları (Sakarya Vilâyeti Teşekkül Ettikten Sonra).....	462
Tablo 55	: Kocaeli Genelindeki Diğer Dernek ve Kulüpler.....	508
Tablo 56	: 1955 Yılı Lig Maçları İzmit 1. Küme Puan Durumu.....	518

Tezin Başlığı: Demokrat Parti Döneminde Kocaeli (1950-1960)	
Tezin Yazarı: Bilal TUNÇ	Danışman: Prof. Dr. Enis ŞAHİN
Kabul Tarihi: 04.05.2016 Sayfa	Sayısı: 18 (Ön kısım)+607 sayfa (tez)+32 (ekler)
Anabilim Dalı: Tarih	Bilim Dalı: Tarih
<p>Türkiye’de çok partili hayata geçiş sürecinin tamamlandığı ve DP’nin iktidarda olduğu 1950 ile 1960 arasındaki on yıllık süreçte Kocaeli’nde idarî, ekonomik, siyasal, asayiş, sosyal ve kültürel alanlarda büyük değişimler ve gelişimler görülmüştür. İdarî alanda kazalar ile vilâyetler arasında hudut değişiklikleri yapılmış ve çok sayıda köy ile nahiyenin sınırları değiştirilmiştir. Bu yolla kişiler arası sınır anlaşmazlıklarının da büyük ölçüde önüne geçilmiştir. Müteakiben Kocaeli’nde idarî alanda büyük bir değişiklik yapılmış ve vilâyete bağlı beş ilçe, buradan alınarak ve sadece onların katılımıyla Sakarya adında yeni bir vilâyet teşekkül etmiştir. Bu durum, Kocaeli’nde mühim değişikliklerin de yaşanmasının temel sebebi olmuştur. Bu anlamda, idarî alandaki en önemli çalışmalardan biri ise vilâyetin her yerinde tapu kadastro çalışmalarının yapılmasıdır. Böylece vilâyette tapu-kadastrosu yapılmayan hiçbir arazi bırakılmamıştır. Bu tarihlerde Kocaeli başta tarım ve hayvancılık olmak üzere sanayi ve ticaret alanında büyük gelişme göstermiştir.</p> <p>Kocaeli’nde ekonominin gelişmesinin doğal sonucu olarak da vilâyette sosyal ve kültürel alana hizmet eden birçok sosyal, sağlık ve eğitim ile ilgili tesisler açılmıştır. Örneğin 200’den fazla yeni ilkokul, onlarca ortaokul ve yeni lise inşa edilmiş; sağlık alanında çok sayıda hastane, dispanser ve sağlık merkezleri hizmete sunulmuştur. Bu dönemde Kocaeli’nde çok sayıda yeni dernek ve sendika açılmıştır. Bu anlamda Türkiye’de kişi başına en fazla dernek ve sendika düşen Kocaeli’nde sivil toplum örgütlerinin etkinliği daha da artmıştır. Kültürel alanda çok sayıda sinemanın açıldığı Kocaeli’nde, sinema salonları insanların temel eğlence ve dinlenme yerlerinden birisi haline gelmişti.</p>	
Anahtar Kelimeler: Adnan Menderes, Asayiş, Belediye, Belediye Başkanı, Demokrat Parti, Cumhuriyet Halk Partisi, Güvenlik, İdarî, İktisat, İl, İlçe, İzmit, Kaymakam, Kocaeli, Kültür, Nüfus, Seçim, Siyasi, Sosyal, Ulusal ve Yerel Gazeteler, Vali.	

Title of the Thesis: Kocaeli in Democrat Party Period (1950-1960)	
Author: Bilal TUNÇ	Supervisor: Professor Enis ŞAHİN
Date: 04.05.2016	Nu. of pages: 18 (pretext)+607 pages (mainbody)+32 (appendices)
Department: History	Subfield: History
<p>In the decade between 1950 and 1960 when the process of transition to the multi-party life in Turkey was completed and when the Democrat Party was in power, there were significant changes in the lives of people in Kocaeli in terms of administration, economy, politics, and public order, social and cultural lives. In terms of administration, the borderlines were formed between provinces, cities, and townships, and the borders of many villages and sub-districts were changed. By this means, the disputes on limits of land between people were prevented to a great extent. And following this, there was a big change in Kocaeli in terms of administration. Five townships were separated from the province of Kocaeli, and a new province called Sakarya was formed. This was the fundamental cause of many important changes experienced in Kocaeli. In this sense, one of the most significant studies in terms of administration was that land registry works were realized all over the province. In this manner, there was no piece of land remained for which land registry works were not done.</p> <p>As a natural outcome of the development of industrial activities in Kocaeli, many social, health, and educational facilities providing service in the fields of social and cultural lives were opened in the province. For example, more than 200 new elementary schools, many junior high schools, and high schools were built and opened. Also in the field of health services, many hospitals, dispensaries, and health centers were opened. During this period, many new associations and trade unions were opened in Kocaeli. In this sense, the effectiveness of the non-governmental civil society organizations have increased more than ever in Kocaeli, where the rate of per person associations and trade unions is highest in Turkey. In the field of culture many new cinemas were opened, and they became one of the most important entertainment and recreation centers in Kocaeli. In addition, the theater groups and music bands coming to the province were among the fundamental entertainments of the people.</p>	
Keywords: Administrative, Adnan Menderes, Democrat Party, District, District Governor, Economy, Election, Izmit, Kocaeli, Mayor, Municipality, National And Local Newspapers, Population, Political, Province, Public Order, Republican People's Party, Social and Cultural Lives Security.	

GİRİŞ

Tezin Konusu

Çalışmamızın konusu DP döneminde Kocaeli'ndeki idarî yapı, sosyal, siyasî, ekonomik ve kültürel alanındaki gelişimleri ve değişimleri içermektedir. Bu kapsamda tezin birinci bölümü olan idarî, belediye ve demografya bölümünde 1950'li yıllarda Kocaeli'nde idarî alanda yapılan düzenlemeler, belediye başkanlıklarının çalışmaları, başta İzmit Belediye Başkanlığı olmak üzere diğer bütün kaza belediyelerinin durumları ve 1950 öncesi ve sonrası değişimleri araştırılan konulardandır. Kocaeli nüfusunun kapsamlı olarak ele alındığı, vilâyetin nüfus artış hızı, kadın - erkek sayısı, kır ve kent nüfusunun istatistikî bilgiler ışığında irdelendiği kısım, bilhassa Kocaeli nüfusu ile Türkiye nüfusunun birçok bakımdan karşılaştırılması, benzerlik ve farklılıkların ortaya çıkarılması demografya kısmının temel konularından birisini ihtiva etmektedir.

Ayrıca vilâyetin gelişmesi için başta su ve elektrik olmak üzere ne gibi yatırımların yapıldığı, tapu ve kadastro alanında hangi çalışmaların bulunduğu ve devrin temel sorunlarından olan bataklıkların kurutulması ve bu anlamda yeni arazilerin kazanılması bakımından ne tür faaliyetlerin yürütüldüğü birinci kısmın ele aldığı konular arasındadır. Bu bölümün bir diğer konusu da ulaşımdır. 1950'li yıllarda Kocaeli'nde hangi ulaşım türlerinin ağırlıkta olduğu ve ulaşımın kolaylaştırılması açısından ne gibi çalışmaların bulunduğu da araştırılmıştır.

İkinci bölümde yani iktisadî kısımda vilâyetteki ekonomik gelişmeler konusu ele alınmaktadır. Burada başta tarım ve hayvancılık olmak üzere; ticaret ve sanayi alanında yapılan yatırımlar bu bölümün başat konularını içermektedir. Kocaeli genelinde kaç tane fabrika ya da sanayi tesisinin bulunduğu, 1950'den önce kaç fabrika olduğu ve 1950'den itibaren kaç yeni fabrikanın kurulduğu ve bunun vilâyet ekonomisine nasıl yansıdığı araştırılan konulardandır. Ayrıca tarım ve hayvancılık, ticaret, maden, orman ve turizm gelirleri de bu kısmın konuları arasındadır. Bilhassa DP devrinde Kocaeli'nde ekonominin daha da geliştirilmesi amacıyla mevcut iktisadî kurumların takviye edilmesi

ve güçlendirilmesi açısından ne tür çalışmaların yürütüldüğü de bu kısmın mahiyetini teşkil etmektedir.

Tezin üçüncü bölümünün konusu DP devrinde Kocaeli'ndeki siyasal gelişmelerdir. Bu bölümün ilk kısmının mevzusu Kocaeli'ndeki siyasi partiler ve bu partilerin Kocaeli'nde teşkilatlarını nasıl kurduklarıdır. 1950 ile 1960 arası on yıllık süreçte üç adet milletvekili genel seçimi, iki adet muhtarlık seçimi, 2 adet belediye meclisi seçimi ile 2 adet de il genel meclisi seçimleri yapılmıştır. İşte bu bahiste mezkûr seçimler ele alınmış ve siyasi partilerin Kocaeli'ndeki seçim faaliyetleri ile seçim sonuçları irdelenmiştir. Özellikle siyasi partilerin seçim propagandaları ve birbirileriyle rekabetleri bu bölümün ana konularından birisini ihtiva etmektedir. Üçüncü kısmın diğer bir süjesi de Vatan Cephesi'dir. Bu bölümde DP evresinin mühim bir yapısı olan Vatan Cephesi'nin Kocaeli'ndeki durumu ve söz konusu yapıya olumlu ve olumsuz eleştiriler üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde son konu olarak DP devrini bitiren ve yeni bir dönemi başlatan 27 Mayıs 1960 İhtilali de ele alınmıştır.

Çalışmamızın dördüncü bölümünün konusu vilâyetin asayiş ve güvenlik yapısı ile trafik alanındaki durumudur. Burada vilâyetin asayiş ve güvenliğin sağlanmasında birinci derecede sorumlu Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü ile Kocaeli İl Jandarma Komutanlığı hakkında genel bilgiler verilmiş ve DP devrinde her iki kurumdaki gelişme ve değişimler kapsamlı bir biçimde incelenmiştir. Yani bu bölümün temel mevzusu her iki kurumun vilâyet genelinde asayiş ve güvenliği nasıl sağladığı ile ilgilidir. Bu kısımda asayiş olayları kapsamındaki suçlar mala karşı ve cana karşı suçlar olarak iki bölüm halinde ele alınmıştır. Mezkûr ceraimlere örnekler verilmesi ve bilhassa devrin suç istatistiklerinin karşılaştırılarak suç sayılarındaki artma ve azalmaların sayısal verilerle gösterilmesi de bu kısmın mevzularını ihtiva etmektedir.

Dördüncü bölümün bir diğer konusu da trafiktir. Kocaeli Emniyet Müdürlüğü'ne bağlı Trafik Büro Amirliği hakkında bilgi verilmiş ve trafik alanındaki ilerlemeler ve yenilikler kapsamlı bir şekilde irdelenmiştir. Dördüncü bölümün son konusu ise Kocaeli tarihinde iz bırakmış mühim asayiş ve güvenlik konularıdır. Bu konular,

Ticaniler Tarikatı'nın Kocaeli'ndeki faaliyetleri, Kore Harbi'nin vilâyetteki yansımaları ve Üsküdar deniz faciasıdır.

Tezimizin son bölümünün konusu ise DP devrinde Kocaeli'ndeki sosyal ve kültürel alandaki gelişmelerdir. Bu kısımda eğitim, sağlık, sosyal yardım kurum ve kuruluşları, önemli gün ve haftalar, dernek ve sendikalar, sinema, tiyatro ve spor gibi konular ele alınmıştır. Eğitim ve sağlık alanında yapılan yatırımlar ve bu dönemde inşa edilen okullar, hastaneler, dispanserler, tabiplikler incelenen konulardandır. Dernek ve sendikaların kapsamlı bir şekilde ele alındığı bu bölümde kültürel hayatın vazgeçilmez parçaları olan sinema, tiyatro ve spor alanında Kocaeli'nde ne gibi ilerlemelerin olduğu da ayrıca bu bölümün mevzuları arasında bulunmaktadır.

Tezin Amacı

Bu çalışmanın amacı, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde önemli bir yer tutan 1950 ile 1960 yılları arasını kapsayan on yıllık süreçte Kocaeli vilâyetinde yaşanan değişim ve gelişimleri araştırmak ve konuyla alakalı ulaşılabilen bilgi ve bulguları ortaya koyabilmektir. DP döneminin doğru bir şekilde değerlendirilmesinde ve Kocaeli yararına neticelerin ortaya çıkarılmasında şüphesiz ki mezkûr vilâyetin bu dönemde yaşadığı gelişim ve değişimleri tarafsız ve ilmi metotlar kapsamında ortaya koyabilmenin önemi büyük olacaktır.

Tarafımızdan yapılan araştırma ve incelemelerde Kocaeli için bugüne kadar yüzlerce çalışmanın var olduğu ve çok sayıda eserin yayınlandığı tespit edilmiştir. Bilhassa bu çalışmalar içerisinde yüksek lisans ve doktora gibi birçok akademik düzeyde eserler de bulunmaktadır. Ancak Kocaeli ile alakalı olarak ele alınmış olan eserler içerisinde bu zamana kadar DP evresinin bağımsız bir çalışma olarak ele alınmadığı anlaşılmaktadır. Bundan dolayı 1950 ile 1960 yılları arasında Kocaeli'nin başta idarî ve belediye çalışmaları olmak üzere, iktisadî, siyasî, sosyo-kültürel ve asayiş ile güvenlik bakımından kapsamlı bir biçimde incelendiği bu eserin vilâyet tarihi için büyük fayda sağlayacağı kuşkusuzdur.

Çalışmamızın temel amaçlarından birisi de DP dönemi öncesi ve DP dönemi sonrası vilâyet genelindeki gelişim bakımından farklılıkları ortaya çıkarmaktır. Bu çalışmaya başladığımız zaman asıl problemimiz şu idi: Kocaeli'nin 1950 dönemi öncesi ile 1950 sonrası dönemi arasında kalkınma bakımından farklar var mı ve Kocaeli'nde önceki döneme oranla bu dönemde herhangi bir gelişme ve değişme oldu mu? Bu açıdan Kocaeli'nde iki devrin başta iktisadî olmak üzere birçok açıdan karşılaştırılması ve elde edilen sonuçların değerlendirilmesi temel amaçlardandır. Bu yolla Kocaeli'nin 1950'den önceki döneme göre gerçekten bir gelişme gösterip göstermediğinin ortaya çıkarılmasının, dönemi gerçek bir şekilde anlamak açısından yararlı olacağı değerlendirilmektedir.

Bilindiği üzere Kocaeli, günümüzde ülkenin sanayi alanında en gelişmiş ve ekonomik bakımından en zengin vilâyetleri arasında bulunmaktadır. Bu anlamda çalışmamızın bir diğer amacı da Kocaeli'nin bu şekilde gelişmesinde ve kalkınmasında DP döneminin ne kadar etkili olduğunun ilmi metotlar ve eldeki istatistikî veriler ışığında gün yüzüne çıkarmaktır. Netice itibarıyla DP dönemini ele alarak, 1950 ile 1960 yılları arasında Kocaeli vilâyetinin idarî, ekonomik, siyasi, adli, kültürel ve sosyal yapısındaki değişim ve gelişmeleri ortaya çıkaracağız.

DP döneminde yönetim alanda ve belediyecilik ile alakalı çok sayıda düzenleme ve değişiklikler yapılmıştır. Bu evrede Türkiye'de birkaç yeni vilâyet teşkil edilmiş ve bazı vilâyetler de kazalara dönüştürülmüştür. Ayrıca bazı nahiyeler kazalara çevrilmiş ve çok sayıda yeni köy ve mahalleler oluşturulmuştur. Bu doğrultuda Kocaeli'nde idarî alanda ne gibi düzenlenmelerin yapıldığı ve bunların vilâyetin konumunu nasıl etkilediği araştırılmaktadır. 1954'te sadece Kocaeli'nden ayrılan beş kazanın birleşmesiyle Sakarya vilâyeti teşkil edilmiştir. Söz konusu beş kazanın vilâyetten ayrılması ve bunun tabii sonucu olarak vilâyet sınırı ile nüfusunun yarı yarıya azalmasıyla Kocaeli'nde başta nüfus, ekonomik ve sosyal konular olmak üzere ne gibi farklılıkların zuhur ettiğini tespit etmek de bu çalışmanın gayelerindedir. Ayrıca Kocaeli'nde 1959 yılında ilk etapta Kaynarca olmak üzere yeni kaza ve çok sayıda nahiye, mahalle ve köylerin oluşturulmuştur. Bu kapsamda, söz konusu yapılanmaların vilâyette ne gibi etkiler

bıraktığını ve bunların günümüze de nasıl yansıdığını ortaya çıkarmakla istediğimiz bir amacımıza da erişmiş olacağız.

Yukarıda ifade olunduğu üzere bu devrede belediyeçilik alanında büyük yenilikler yapılmış ve yerel yönetimlerden belediyeler teknik, personel ve teçhizat bakımından takviye edilmiştir. Bu anlamda Kocaeli'ndeki belediye binalarının çoğu yenilenmiş ve birçok konuda güçlendirilmiştir. Ayrıca İzmit Belediye Başkanlığı'nda olduğu gibi çoğu kazada yeni bir belediye binası inşa edilmiş ve yeni hizmet binaları birçok alanda da takviye edilmiştir. Belediyeçiliğin geliştiği ve vatandaşlara daha fazla belediye hizmetlerinin ulaştırıldığı DP devrinde, başta İzmit Belediye Başkanlığı olmak üzere Kocaeli'ne bağlı diğer belediye başkanlıklarında idarî ve işlemler bakımından ne gibi düzenlemelerin ve hizmetlerin verildiğinin tespit edilmesi de araştırmanın gayelerindendir. Ayrıca 1950 ve 1954 belediye meclisi seçimlerinde Kocaeli'ndeki birçok belediye başkanlığını kazanan DP'nin yerel yönetim alanındaki hangi çalışmalarının bu başarısına etki ettiğinin de ortaya çıkarılması hedeflenmektedir.

Türkiye'de çok partili hayata ve liberal ekonomiye geçiş ile ekonomik alanda gözle derecede ilerlemeler ve gelişmeler kaydedilmiştir. Ülkede başta tarım ve hayvancılık olmak üzere sanayi ve diğer alanlarda büyük gelişmelerin görülmesi, bugünün Türkiye'sinin kalkınmasına önemli bir dayanak teşkil ettiği değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda DP devrinde Kocaeli'nde ne gibi ekonomik gelişmelerin ve ilerlemelerin olduğu, kaç tane yeni fabrika ya da sanayi tesisinin kurulduğu, ticaret, tarım ve hayvancılıkta ne kadar verim alındığının sayısal veriler ışığında tespit edilmesi ve bunun DP devrinden önceki dönemle kıyaslanarak farkların ortaya çıkarılması gayelerimizdendir. Ayrıca ekonomik ilerlemelere bağlı olarak Kocaeli'nde bulunan iktisadî kurumlarda ne tür değişikliklerin ve düzenlemelerin yapıldığını da ortaya çıkarmayı amaçlamaktayız.

Bilindiği üzere 1950'li yıllarda siyasal alanda mühim değişimler yaşanmıştır. Hususiyetle 1950 ile 1957 yılları arasında 5 adet yeni siyasi parti kurulmuş ve Türkiye'de çok partili hayat etkin bir şekilde varlığını göstermiştir. Bu kapsamda DP döneminde mevcut siyasi partilerin Kocaeli'nde nasıl teşkilatlandıkları, seçimler

boyunca ne gibi seçim propagandaları yürüttükleri, özellikle başta milletvekili genel seçimleri olmak üzere; belediye meclisi seçimleri, il genel meclisi seçimleri ve muhtarlık seçimlerinde ne gibi sonuçlar aldıklarını sayısal verilerle ve karşılaştırmalı tablolarla ortaya çıkarmayı amaçlamaktayız. Bunun dışında seçimler boyunca başta iktidar partisi DP ile ana muhalefet partisi CHP olmak üzere devrin siyasi partileri arasında ne gibi siyasi çekişmelerin ve mücadelelerin olduğunu ortaya çıkarmayı da hedeflemekteyiz.

Malum olduğu üzere, Türkiye’de iç güvenliğin sağlanmasında görevli temel iki müessese olan Emniyet Genel Müdürlüğü ile Jandarma Genel Komutanlığı’nın geliştirilmesi ve ıslah edilmesi için DP devrinde birtakım yeni çalışmalar yapılmıştır. Bu kapsamda her iki kurum birçok bakımından takviye edilmiş ve kuvvetlendirilmiştir. Böylece güvenlik güçleri, suç ve suçlularla mücadelede daha etkin bir şekilde görev ifa etmeye başlamışlardı. Bilhassa Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü ile Kocaeli İl Jandarma Komutanlığı’nın personel, teknik ve teçhizat bakımından ne kadar takviye edildiği, güvenlik güçlerinin suç ve suçlularla mücadelede ne gibi teknikler kullandıkları ve bu dönemlerde ağırlıklı olarak hangi ceraimlerin görüldüğünün tespit edilmesi ereğimizdir. Bunun dışında Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü bünyesinde Trafik Büro Amirliği’nin oluşturulması ile yeni yapının vilâyette trafik düzenlemeleri konusunda ne gibi faaliyetler yürüttüğü de öğrenilmek istenmektedir. Ayrıca, Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü ile Kocaeli İl Jandarma Komutanlığı dışında mevcut diğer adli kurumlardan Kocaeli Adliyesi ile İzmit Cezaevi’nde ne gibi düzenlemelerin olduğunun ortaya çıkarılması ve son olarak da 1950’li yıllarda Kocaeli’nde iz bırakan ve bugün de anılan başta asayiş olayları olmak üzere önemli vakaların da incelenmesi amaçlanmaktadır.

Çalışmamızın büyük bir kısmını oluşturan beşinci bölümde ele alınan sosyal ve kültürel yaşam kısmında birçok farklı konu ele alınmış ve vilâyetin sosyal yapısı temel hatlarıyla araştırılmıştır. Bu kısmın eğitim ile ilgili olan bölümünde 1950-1960 arasında kaç tane yeni ilkokul, ortaokul ve lise inşa edildiği ya da kaç tane okulun tadilatından geçirildiği, okullaşma oranının nasıl olduğu ve eğitime ne kadar para ayrıldığı araştırılmaktadır. Bunun dışında vilâyet genelinde dernek ve sendikalaşma oranının nasıl olduğu ve derneklerin ne tür faaliyetler yürüttüğünün tespit edilmesi de ereklerimizdendir. Ayrıca

bu bölümde Kocaeli’nde sağlık alanında ne gibi yatırımların yapıldığı, kaç tane sağlık kuruluşunun inşa edildiği ve hastalıklarla mücadelede ne gibi yöntemler uygulandığı da elde edilmek istenen bilgilerdendir.

Sosyal ve kültürel hayatın vazgeçilmez unsurlarından sinema, tiyatro ve sportif alanlarda Kocaeli’nde ne gibi ilerlemeler olduğu; sinemalarda hangi filmlerin gösterildiği ve tiyatrodaki hangi oyunların oynandığı ve bilhassa sporda hangi türlerin daha etkili olduğu araştırılmaktadır. Ayrıca sosyal ve kültürel hayatın vazgeçilmezleri arasında olan ve halkı birçok alanda birleştirdiği değerlendirilen resmi ve dini bayramlar ile özel gün ve haftaların Kocaeli’nde nasıl kutlandığı da irdelenmektedir. Bu yolla vilâyetin kültürel bakımından önceki dönemlere göre gelişip gelişmediği ve sosyo-kültürel gelişmelerin günümüz Kocaeli’sine nasıl yansıdığı da ortaya çıkarılması da gayelerimiz arasındadır.

Tezin Yöntemi

Çalışmanın konusunun belirlenmesinin ardından, öncelikle konuyla ilişkili olan kaynakların tespit edilmesi amacıyla genel bir literatür ve kaynak taraması yapılmıştır. Müteakiben 1950 ila 1960 arasında Kocaeli’nde yayımlanan hemen hemen bütün gazeteler tek tek incelenmiştir. Çalışma sonucunda tespit edilen kaynakların tamamı bir araya getirilmiş ve kullanılacak malzemeler ile bilgiler tamamen düzenlendikten sonra fişlemeler kısmına geçilmiştir. Basılı eserlerin fişlemelerinin ardından arşivlerde belgeler taranmaya başlanmış ve arşivlerdeki konuyla ilgili belgeler detaylı bir şekilde irdelenmiştir. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi’nde konuyla ilgili yapılan belge incelemeleri sonunda tespit edilen belgeler fotoğraflanarak ve çok sayıda fotokopileri alınarak kullanıma hazır hale getirilmişlerdir.

Çalışmanın konusunu vilâyetin mülkî, iktisadî, siyasî, asayiş ve güvenlikle sosyo-kültürel hayatı oluşturduğu için ve bilgilerin çoğu devrin basımında açık bir şekilde yer aldığından yerel gazeteler kapsamlı bir biçimde taranmıştır. 1950’lerde sadece İzmit’te 10 gazete yer almaktaydı. Bu gazeteler, Türk Yolu, Hürsöz, Zafer, Yaman İzmit, Demokrat Kocaeli, Hedef, İstiklal, SEKA Postası ve Bizim Şehir’di. Ayrıca 1954 yılına

kadar Kocaeli'nin kazalarından birisi olan Adapazarı'nda Ada Postası, Sakarya, Adapazarı Akşam Haberleri, Yeni Ada Postası, Hakikat, Sakarya Postası ve Zurna olmak üzere 7 gazete yayınlanmaktaydı. Bu anlamda mezkûr gazetelerin ilgili kısımları taranmış, konularla ilgili tasnif ve sınıflandırmalar yapılmıştır.

Çalışmanın giriş bölümünde Kocaeli'nin kısaca bir tarihi ele alınmış ve burada çoğunlukla konuyla alakalı olduğu değerlendirilen kitap, dergi ve tezlerden faydalanılmıştır. Ayrıca bazı yerlerde Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden temin edilen birtakım belgeler de kullanılmıştır. Birinci bölümde ise ağırlıklı Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Belgeleri ile Resmi Gazete'nin verilerinden istifade edilmiştir. İkinci bölüm olan İktisadi yapı ile üçüncü bölüm olan siyasal gelişmelerde esas olarak yerel gazetelerin bilgileri temel alınmıştır. Asayiş ve güvenliğin ele alındığı dördüncü bölümde ise gazeteler ve arşivler dışında devre tanıklık eden kişilerle yapılan röportajlar da istifade edilen kaynaklar arasındadır. Sosyal ve kültürel hayatın ele alındığı beşinci bölümde de aynı şekilde ağırlıklı olarak yerel gazetelerden elde edilen bilgilerden yararlanılmıştır.

Elde edilen kaynaklar kullanılmadan önce diğer kaynaklarla karşılaştırılarak bu kaynaklardaki bilgilerin doğrulukları tespit edilmiştir. Bu anlamda kaynaklar arasında ortaya çıkması ve bilgi yanlışlığına sebep olabilecek muhtemel çelişkili ve yer yer yanlış olan bazı bilgilerin de titiz bir çalışmayla ortadan kaldırılmasına itina gösterilmiştir. Bu yolla devrin daha iyi bir şekilde irdelenmesi ve anlaşılabilir kılınması sağlanmıştır. Yazım ile imla kurallarına büyük bir itina gösterilmiş ve genel olarak Türk Dil Kurumu (TDK)'nun yazım kaideleri temel alınmıştır. Böylece eser genelinde tek tip dilbilgisi kuralları kullanılarak bir bütünlük sağlanmaya çalışılmıştır.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi ile Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nden sağlanan arşiv metinleri ile Kocaeli'nden temin edilen arşiv belgelerinin kullanımı sırasında uygun bir yöntem kullanımına itina edilmiştir. Bu kapsamda arşivde bulunan ve Kocaeli ile ilgili olarak 1950 ile 1960 arasındaki bilgileri ihtiva eden belgelerin büyük bir kısmı temin edilmiş ve içerikleri kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Konuyla alakalı içeriklerin tespit edilmesi ile diğer kaynaklarda bilhassa ulusal ve yerel bilgilerle örtüşecek veya bu

kaynaklardaki boşlukları tamamlayacak şekilde bütün belge ve bulgular yazım aşamasında tekrar gözden geçirilmiştir. Hususiyetle yapılan karşılaştırmalar üzerinden, her belge ayrı ayrı değerlendirilmiş ve müteakiben de belgelerdeki bilgiler çalışmada kullanılacak seviyeye getirilmiştir.

Tezde yer alan temel kaynaklar olan belgeler dışında sözlü tarih çalışmalarından da yeterince yararlanılmıştır. Konuyla ilgili olarak Kocaeli tarihi üzerine çalışmaları olan ve bu konuda çok sayıda eseri bulunan F. Yavuz Ulugün ile yapılan röportajlar eserin birçok bölümünde kullanılmıştır. Bilhassa Kocaeli'nin tarihi ile ilgili çok sayıda kaynağa ve belgeye sahip olan F. Yavuz Ulugün'un vermiş olduğu bilgiler, tezin oluşturulmasında önemli bir dayanak teşkil etmektedir. Adı geçen kişi dışında Kocaeli tarihi hakkında çalışmaları bulunan ve döneme tanıklık eden başka kişilerle yüz yüze yapılan görüşmelerden elde edilen vukuflar da de çalışmanın münasip yerlerinde değerlendirilmeye alınmıştır. Ayrıca eserin dördüncü bölümü olan asayiş ve güvenlik kısmı ile alakalı olarak 1950'li yıllarda emniyet teşkilatında görev yapmış polis memurlarıyla yapılan röportajlar da ziyadesiyle istifade edilen kaynaklar arasındadır. Nitekim röportajlardan elde edilen bilgiler, gazete ve belgelerden elde edilen malumatların da doğruluğunu kanıtlayabilmesi hasebiyle ayrı bir önem taşımaktadır.

Netice itibarıyla gazeteler, belgeler, kitaplar, röportajlar ve diğer kaynaklardan sağlanan bilgiler tasnif edilerek sınıflandırılmış ve bu konular çerçevesinde, çalışmanın içeriği belirlenmiştir. Daha sonra tezin bölümleri oluşturularak yazım aşamasına geçilmiştir. Çalışmanın yazım aşaması tamamlandıktan sonra, tezde yer alan yazım ve mantık yanlışları ile ilave edilebilecek hususlara ilişkin bütün detaylar çalışmanın danışmanı Prof. Dr. Enis Şahin tarafından detaylı bir şekilde kontrol edilmiş, hatalı olan yerler çıkarılmış ve eksik kalan taraflar tamamlanmıştır. Bu kontrol sürecinin ardından, düzeltmeler bitirilmiş ve çalışmaya son hali verilmiştir.

Tezin Önemi

1950 ile 1960 arası dönemi kapsayan on yıllık süreç, Türk Siyasi tarihinde DP devresi ya da DP iktidarı diye bilinmektedir. DP'nin 14 Mayıs 1950 seçimleri neticesinde

CHP'yi devirip iktidara gelmesiyle Türkiye'de gerçek anlamda çok partili hayata geçiş süreci tamamlanmıştır. Hususiyetle DP'nin iktidarda olduğu on yıllık süreç içerisinde siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel alanlarda birçok yenilik ve düzenlemeler yapılmıştır. Bu anlamda ülke genelinde olduğu gibi araştırma konumuz olan Kocaeli'nde de kayda değer ilerlemeler görülmüştür. Bu kapsamda mezkûr dönemdeki çalışmaların ortaya çıkarılmasının bilim dünyası için faydalı ve Kocaeli tarihi üzerine çalışan kişilere de bu dönem için bir başvuru kaynağı olacağı şeklinde değerlendirilmektedir.

Tarihin ilk çağlarından beri önemli bir yerleşim ve ticaret merkezlerinden birisi olan Kocaeli, her dönemde bu önemini muhafaza etmiş ve DP döneminde de kurulan fabrikalar, birçok sanayi tesisleri ve sayısız yatırımlarla da Türkiye'nin ekonomisi güçlü merkezlerinden birisi olmayı başarmıştır. Ancak bu kadar önemli bir kentin 1950'li yıllarına ait tarihinin kapsamlı bir çalışması bulunmamaktadır. Bundan dolayı bu derece önemli bir kentin tarihinin bir kısmı eksik kalmaktadır.

Bu nedenle Kocaeli tarihine ait 1950'li yıllara ait evrenin, bilhassa mevcut onlarca gazete ve belgeye rağmen DP döneminin tarihçiler ve araştırmacılar tarafından yeterince incelenmemiş olması, vilâyet tarihi ile ilgili olarak büyük bir boşluğun ve eksikliğin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu boşluk nedeniyle, günümüze çok yakın olmasına rağmen Kocaeli'nin 1950'li yılları karanlık dönem olarak kalmaktadır.

İşte bu çalışma ile mezkûr boşluğun doldurulması ve 1950-1960 arası dönemde Kocaeli'nde başta idarî ve belediye olmak üzere, siyasi, sosyal, ekonomik, asayiş ve kültürel bakımından nelerin yaşandığının ve ne gibi gelişmelerin olduğunun ayrıntılarıyla ortaya konulması amaçlanmıştır. Ayrıca bu araştırma ile DP'nin yukarıda ifade olunan olgularla ilgili politikaları da irdelenmekte ve mezkûr politikaların Kocaeli'ne nasıl yansıdığı da ortaya çıkarılmaktadır. Bu doğrultuda, eserin DP devrinde Kocaeli'nin genel durumunun tam olarak ortaya çıkarılması ve bugünkü modern Kocaeli'nin de alt yapısının gerçek bir biçimde anlaşılabilmesi bakımından önemli bir eksikliği gidereceği düşünülmektedir.

KOCAELİ TARİHİNE KISA BİR BAKIŞ

İzmit Körfezi'nin Yelkenkaya ve Çatal Burunlarının buldukları noktada, denizin ilk darlaştığı yerden başladığı kabul edilmektedir. Eskilerce de Dil İskeleyi ve Hersek'in kuzeyindeki Dil Burnu'nun, denizi en darlaştırdıkları yerden başladığı kabul edilirdi. Günümüzde Kocaeli vilâyeti, Körfez'in iki yakasını da içermektedir¹. Ayrıca Zeytin Burnu İle Değirmendere Arasındaki İki Darlaşma Noktası İle Körfez üç bölüme ayrılmış gibidir. Anadolu'nun kuzeybatısını işgal eden vilâyetin bir kısım arazisi, kendi ismini taşıyan İzmit Körfezi kıyısında bulunup batıdan ve kuzeyden İstanbul ve Karadeniz'in; doğudan Bolu ve güneyden Yalova ile sınırı vardır (1954'ten önce yani Sakarya vilâyeti teşekkül etmeden önce Kocaeli'nin güneyden Bilecik ve Bursa vilâyetleriyle de hududu bulunmaktaydı)². Bu konumuyla Balkanlar ile Anadolu arasındaki en kolay geçiş yolu üzerinde bulunması bakımından Kocaeli bölgesi kültür tarihi açısından büyük önem taşımaktadır.

Asya ile Avrupa kıtaları arasında kara ve demir yollarının deniz yolu kesiştiği bir yerde kurulan Kocaeli bugün, Marmara Bölgesi'nin en mühim endüstri ve sanayi yerleşimlerinden biridir. Kocaeli'nin tarihi eski çağlara uzanır. İlk çağlarda, Bthynia adı verilen bölgede kurulan kentler, sırasıyla Olbia, Astakos, Nikomedia, İznikmid, İzmid ve İzmit Kocaeli adlarını almıştır. Roma İmparatorluğu'nun başkentliğini yapan Nikomedia (İzmit), hem Bizans İmparatorluğu hem de Osmanlı İmparatorluğu için çok değerli bir bölgeydi.

Osmanlı Devletinde Orhan Gazi döneminde önemli bir komutan olan Akçakoca, 1327 yılında Kandıra, Karamürsel ile İzmit Körfezinin güney bölümünü ele geçirmiştir. Böylece Osmanlılar, İzmit'in büyük bir bölünme egemen olmaya başladılar³. Bu fetih

---

¹ Yavuz F. Ulugün, **Kocaeli ve Çevresi Tarihi III, (Bizans, Selçuklu ve Haçlılar Dönemi Bithynia)**, Kocaeli: KYÖD Yayınları, 2010, s.14.

² Rifat Yüce, **Kocaeli Tarihi ve Rehberi**, Haz. Atilla Oral, İstanbul: Demkar Yayınları, 2007, s.86; Rifat Yüce, **Kocaeli Tarihi ve Rehberi**, Kocaeli: Cihat Eren Kitapları, 1952, s.86. (Rifat Yüce'nin bu eseri daha sonraki yıllarda yani 2007 yılında Atilla Oral tarafından genişletilerek yeniden yayınlanmıştır. Bu yüzden çalışmamızda her iki eserden istifade edilmiştir).

³"Kocaeli" Maddesi, Yurt Ansiklopedisi İl İl Türkiye, Dünü, Bugünü, Yarını, c.VII, İstanbul: Anadolu Yayınları, 1983, s.4996.

hareketlerinden sonra İzmit, Akçakoca'nın⁴ ölümünden sonra Abdurrahman Gazi tarafından fethedilerek Türklerin ayrılmaz mıntıkası haline getirilmiştir⁵.

İstanbul'un fethi öncesinde Rumelihisarı'nın inşası için gerekli olan kereste ve inşaatta çalışacak işçiler İzmit'ten getirilmiştir. Burası, İstanbul'un fethi üzerine başşehri Anadolu'ya bağlayan yolların ilk ve en mühim menzil şehri haline gelmiştir⁶. İstanbul'un fethinden sonra, başkentin yiyecek, iaş ve erzak ile yakacak odun ve kereste temini İzmit'ten sağlanmıştır. Anadolu'dan gelen kervanlar, İstanbul'a en yakın deniz bağlantı yeri olan İzmit'te boşaltılıp, gemilerle İstanbul'a taşınmıştır. Bu nedenle şehirde imar faaliyetleri artmış, kervansaraylar, han ve hamamlar yapılmıştır.

İzmit, idarî olarak bölümlere ayrılmıştır. Bu açıdan 1522 yılına ait tahrir defteri mühim bilgiler vermektedir. Bu dönemde çıkarılan kanunnameye göre İzmit Sancağı, Gebze, Yalova, İznik, Şile, Kandıra ve Yoros (Beykoz) kasabalarından oluşmaktaydı⁷. XVI. yüzyılda Kanuni Sultan Süleyman Dönemine ait Tahrir defterinde Kocaeli Sancağı, İzmit, Kandıra, Şile, Yoros, İznik, Ada, İzmit ve Yalova ilçelerinden meydana gelmekteydi. Kocaeli Sancağının teşekkül ettirildiği ve bu sancağa çeşitli kazaların bağlandığı dönem ise IV. Murat dönemi olarak bilinmektedir⁸.

Gelişim süreci içerisinde, sanayileşme ve gelişmelerin, büyük ölçüde ulaşım ağlarının gelişmesiyle ilişkili büyümüş olan Kocaeli, 1800'lü yıllarda Osmanlı Devleti'nin en değerli ulaşım ve konaklama yerlerinden biri olarak ön plana çıkmıştır⁹. Bu hususta Sakarya-Sapanca-İzmit bağlantısının yapımına (Kanal Projesi) 1813 yılında yeniden girilmiş ve devrin değerli mühendislerden Ahmet ve Mehmet Efendiler bölgeye

---

⁴ Kocaeli'de iz bırakan önemli kişiliklerden birisi olan ve bölgeye de adını veren kişi Akçakoca'dır. Ertuğrul Gazi ile Osman Bey'in en sadık ve en namdar silah arkadaşlarından olan Akçakoca, Sakarya Nehri'nin aşağı taraflarında Osmanlıları Karadeniz'e kadar götüren komutanlardandır. Ayagölü, Sakarya ve İzmit'in kuzeyinde kalan bölgeyi tümü ile ele geçirmiş, bunu Boğaziçi sahillerine kadar genişletmiştir. Resul Narin: **Kocaeli'nde İz Bırakanlar**, <http://ahsenokyar.com/?p=68750#more-68750>, (10.11.2014).

⁵ Enver Konukçu, "Açılış Konuşması", **Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu**, c. I, (2015), Kocaeli, s. 17.

⁶ "İzmit" Maddesi, İslam Ansiklopedisi (İSAM), c. XXIII, İstanbul, 2001, s. 537.

⁷ **Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)**, Tahrir Defterleri, No:733, s. 270.

⁸ Mehmet Kaya, "XIX. Yüzyılda İzmit (Kocaeli) Sancağı'nın Demografik Durumu ve İskân Siyaseti", *Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Tarih Araştırmaları Dergisi*, XXVI/41 (Bahar,2007), s. 61-63.

⁹ Kocaeli Valiliği, **Kocaeli Tarih ve Kültür Rehberi**, Kocaeli: Kocaeli Valiliği Yayınları, 2012, s. 38.

atanarak gerekli fizibilite raporları hazırlanmıştır. Ancak çalışmalara Ahmet Efendi'nin vefatı dolayısıyla başlanamamış ve müteakiben de devam edilmemiştir¹⁰.

II. Mahmut'un Yeniçeri Ocağı'nın kaldırması sırasında şehirde bazı ayaklanmalar olduysa da tersane ve donanma mensuplarının yardımıyla bastırılmıştır¹¹. Özellikle II. Mahmut'un Kocaeli mutasarrıfı olan Melek Ahmet Paşa döneminde şehrin imarına ayrı bir önem verilmiş, yapılan yeni eserlerle şehre ayrı bir hava katılmıştır¹². II. Mahmut, Kocaeli Sancağı'na iki defa gelmiştir. Bu da onun bu sancağa ne kadar önem verdiğini göstermektedir. II. Mahmut, İzmit'e ikinci gelişi sırasında Fevziye Camisini yaptırmıştır¹³. II. Mahmut döneminde 1833 yılında Üsküdar-İzmit arasında ilk posta yolu hizmete girmiştir. Bu da Kocaeli Sancağı ile İstanbul ve diğer yerlerle iletişimin daha kolay olmasını sağlamıştır.

Abdülmecit devrinde Redif Teşkilatı'nın kurulması üzerine 1834 yılında oluşturulan dört bölge merkezinden birisi İzmit'tir ve bu amaçla bugünkü Redif binası inşa edilmiştir¹⁴. 1843'te Padişah Abdülmecit zamanında Bahriye Nezareti'nin girişimi ile İstanbul ile İzmit arasında düzenli olarak vapur seferleri başlamıştır. İstanbul-İzmit arasında düzenli vapur seferlerinin düzenlenmesi, ulaşımın hem daha rahat hem de daha güvenli bir şekilde yapılmasını sağlamıştır. Ayrıca Abdülmecit döneminde 1845 tarihinde Çuha Fabrikası açılmıştır. XIX. yüzyılda, 1853 Kırım Harbinden sonra Kocaeli'ne çok sayıda göçmen akışı olmuştur. 1851-1855 arasında Tatarlar, 1855-1864 arasında da Çerkezler kara ve denizyoluyla Kocaeli'ne gelerek yerleşmişlerdir. Tatarlar, Körfez'in güney kıyıları ile Köseköy dolaylarında Çerkezler ise Vezir Çiftliği çevresinde kendilerine uygun yerleşim yerleri kurmuşlardır¹⁵.

---

¹⁰ http://topraksuenerji.org/Ottoman_WATERWAYS.pdf (05.03.2014); Kazım Çeçen (Editör) **XVI. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda Yapılan Su Tesisleri, Osmanlı İmparatorluğu'nun Doruğu**, İstanbul: İ.B.B, 1999, s. 50.

¹¹ "İzmit" Maddesi, İslam Ansiklopedisi (İSAM), c. XXI, s. 537.

¹² Ulugün, **Kocaeli ve Çevresi Tarihi III, (Bizans, Selçuklu ve Haçlılar Dönemi Bithynia)**, s. 101.

¹³ Fevziye Camii ve ekleri 1571 yılında İzmitli Mehmet Bey tarafından inşa edilmiş, ilk yapımı ise Mimar Sinan tarafından gerçekleştirilmiştir. Ancak depremler sırasında büyük tehlikelere maruz kalan camii birçok kereler yenileştirilmiştir. Özellikle II. Mahmut döneminde yeniden yapılarak ibadete sunulmuştur. Camii, bugün İzmit'te yer alan Yürüyüş Yolu üzerinde yer almaktadır. Daha fazla bilgi için bakınız. <http://www.kocaelimuftulugu.gov.tr/Moduller/Gallery/Goster.asp?id=5> (14.01.2015).

¹⁴ "İzmit" Maddesi, İslam Ansiklopedisi (İSAM), c. XXI, s. 538.

¹⁵ Kocaeli Valiliği, **Kocaeli Tarih ve Kültür Rehberi**, s. 115.

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) sonunda Kocaeli, Balkanlarda kaybedilen Bulgaristan, Batı Rumeli ve Romanya halkı ile Kafkaslardan gelen güçlü bir göçmen dalgasına maruz kalmıştır. Tatarlar, 1855-1864 arasında kara ve deniz yoluyla gelerek İzmit'e yerleşmişlerdir. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Rumeli ve Kafkasya'dan göç eden toplulukların bir bölümü Kocaeli'nin çeşitli yerlerine dağılmıştır¹⁶. Batum'dan gelenler daha çok Gölcük ve Sapanca'ya, Rumeli göçmenleri ise vilâyetin çeşitli kasaba ve köylerine yerleşmişlerdir.

Varna'da toplanan göçmenlerden eşya ve hayvanı olmayanların deniz yoluyla doğrudan İzmit ve Mudanya limanlarına gönderilmesi dışında, İzmit İstanbul'a yakınlığı nedeniyle de kısa sürede göçmenlerle dolmuştur. İstanbul'a yerleştirilmeyen göçmenler ilk önce İzmit ve Adapazarı'na sevk edilerek hususi memur ve komisyonlar tarafından buralara yerleştirilmiştir¹⁷. Bu da Kocaeli ve çevresinin önemli oranda göçmenlerin yerleşim merkezileri olmasına ortam hazırlamıştır. İzmit'e gelen göçlerle birlikte, kent çevresinde göçmen köyleri kurulmaya başlanmıştır.

1887 yılında bağımsız İzmit Sancağı'nın ilk mutasarrıfı olan Selim Sırrı Paşa İzmit'e önce müfettiş olarak göreve başlamış, müteakiben de da İzmit'in mutasarrıfı konumuna gelmiştir. Selim Sırrı Paşa'nın mutasarrıflığının ilk başlarında en mühim çalışması İzmit-Ankara tren yolunun büyük bir kısmının tamamlanarak kullanıma verilmesidir. Ayrıca, İzmit-Ankara yolu dışında İzmit'in diğer çevre bağlantı yollarından İzmit-Kandıra yolunun bir bölümü Selim Sırrı Paşa'nın mutasarrıflığı döneminde tamamlanmış ve Çuhahane'nin bataklık yolu da düzeltilmiştir¹⁸.

XIX. yüzyılda Adapazarı, İzmit mutasarrıflığına bağlı bir kaza olup, Akyazı, Hendek, Sapanca ve Karasu nahiyelerini kapsıyordu. Ayrıca Geyve de İzmit'e bağlı ayrı bir

---

¹⁶ Yavuz F. Ulugün, **Osmanlı ve Ulusal Kurtuluş Savaşı Döneminde Kocaeli**, Kocaeli: KYÖD Yayınları, 2002, s. 36-40.

¹⁷ Atilla Çetin, **Kocaeli Tarihinden Sayfalar**, Kocaeli: Rotary Kulübü Yayınları, 2000, s.78-82; Yavuz F. Ulugün, "Kocaeli'nde Tarihsel Göçler", **Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu**, c. III, (2015) Kocaeli, , 1269 – 1311.

¹⁸ Şennur Kaya, Tanzimat'tan Cumhuriyete İzmit Kenti, **İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü** (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2008, s. 53-54.(Bu eser, Kocaeli Büyükşehir Belediye Başkanlığı tarafından kitap olarak da bastırılmıştır, ancak bu çalışmada kitaptan PDF olarak istifade edilmiştir).

merkez konumundaydı¹⁹. İzmit'in en değerli geçim kaynağını tarım ve hayvancılık oluşturmaktaydı. Buradan büyük miktarda sebze ve meyvenin üretildiği devrin verilerinden anlaşılmaktadır²⁰. Bu yüzyılda Tarımın yanında hayvancılık da İzmit ekonomisinde önemli yer tutmaktadır. Özellikle büyükbaş ile küçükbaş hayvancılık, arıcılık, balıkçılık ve ipek börekçiliği ekonomik açıdan daha kıymetliydi. Bu dönemlerde Karamürsel, Gebze ve Gölcük'te geniş meyve bahçeleri ve sebzelikler vardı. Özellikle Gebze'nin sebze ve meyveleri İstanbul piyasasında çok büyük rağbet görmekteydi²¹. Değirmendere yöresi de fındığı ile ünlüydü. Fındık, Değirmendere halkının önemli bir geçim kaynağını oluşturmaktaydı²².

XIX. yüzyılda İzmit Mutasarrıflık toprakları, Kandıra'dan Karadeniz'e; İzmit, Gölcük ve Karamürsel'den Marmara Denizi'ne açıldığı için, kıyı kasabalarında balıkçılık başlıca geçim kaynaklarından birisini oluşturmaktaydı. İzmit Körfezi'nde özellikle balıkçılık Ermenilerin de mühim bir geçim kaynağı olmuştur. XIX. yüzyılda madenler, İzmit ekonomisi içerisinde büyük yer tutmuştur. Vital Cuinet'e göre, İzmit Mutasarrıflığında kömür yatakları bulunmakta ve bunlar İzmit-Haydarpaşa tren hattı içerisinde kullanılmıştır. Ayrıca bu bölgede kireçtaşı ve alçı taşı ocakları da çok fazla bulunmaktadır²³. Özellikle İzmit'te eskiden beri tuzlalar İzmit ekonomisinde önemli bir yer tutmaktaydı.

İzmit'te XIX. yüzyılın hemen sonlarında İzmit Limanı (Derince Limanı) açılmış ve burası Anadolu dâhil birçok yerden getirilen mallar ve ürünler için depolama merkezi konumuna gelmiştir. Ticaretin büyük oranda gelişmesi ile İzmit'te sahil tarafından geçen ve yeni açılan İstanbul-Ankara Yolu üzerinde yapılan antrepo yapıları, Halkevi'nden Pertev Paşa Camii'ne kadar genişleyen bölgede Adalar Çarşısı ve Buğday Meydanı adıyla iki farklı çarşı teşekkül edilmiştir²⁴. Bu durum, İzmit'te XIX. yüzyılda çok ciddi bir ticari hayatın varlığını göstermesi açısından çok anlamlıdır.

---

¹⁹ Haluk Selvi, "II. Meşrutiyet Döneminde Adapazarı ve Çevresi (1908-1918), Sakarya İli Tarihi", **Sakarya: Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları**, c. I, 2005, s. 450.

²⁰ Yüce, **Kocaeli Tarihi ve Rehberi**, s. 255-261.

²¹ F. Yavuz Ulugün, **Seyahatnamelerde Kocaeli ve Çevresi**, Kocaeli: KYÖD, Kocaeli, 2008, s. 229-240.

²² "Kocaeli" Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s. 5003.

²³ Ulugün, **Seyahatnamelerde Kocaeli ve Çevresi**, s. 235-236, 292-293.

²⁴ Kaya, Tanzimat'tan Cumhuriyete İzmit Kenti, s. 183.

İstanbul dışında Duyun-ı Umumiye İdaresi'nin kurulduğu yerlerden birisi de İzmit'tir. Duyun-ı Umumiye İdaresi'nin rejiliğini Vital Cuinet yürütmekteydi. Vital Cuinet'e göre, İzmit Mutasarrıflığı Duyun-ı Umumiye İdaresi için kıymetli bir gelir kaynağı olmuştur. İzmit'te üretilen tütün, tuz, tarım ürünleri ile hayvancılık, ipekböcekçiliği, arıcılık gibi ürünler üzerinden alınan vergiler Duyun-ı Umumiye İdaresi'ne önemli gelirler sağlamaktaydı²⁵.

Birinci Dünya Savaşı öncesinde İzmit'te canlı bir yaşam bulunmaktaydı. İzmit topraklarının verimli ve İzmit'te canlı bir ekonomik hayatın varlığından buraya çok sayıda göç olmuştur²⁶. İzmit Sancağında 1914 nüfus sayımına göre, Anadolu'dan gelen yoğun göçler nedeniyle nüfus 325.000 kişiden oluşmuştur. Bu nüfusun 227.000'i Müslüman, 40.000'i Rum ve 58.000'i Ermenilerden teşekkül etmiştir. Bölgede 1490 yılında İspanya'dan kaçan ve bir kolu da İzmit'e yerleşen az sayıda Musevi de yer almıştır²⁷. Görüldüğü üzere Birinci Dünya Savaşı öncesinde İzmit'te çok sayıda Rum Ermeni yaşamaktaydı.

Ermeniler, XX. yüzyılın başlarında özellikle de 1. Dünya Savaşı'nda Osmanlı'ya karşı ayrılıkçı hareketler içerisinde yer almışlardır. Osmanlı Devleti, Ermenilerin ayaklanmalarını önlemek ve bu olayların daha da büyümesini engellemek amacıyla birtakım girişimlerde bulunduysa da başarılı neticeler alamamıştır. Bu durum Osmanlı Devleti'nin zorunlu olarak tehcir olayını gündeme getirmesine yol açmıştır²⁸ ve Ermenilerin ordu gerisindeki ayaklanmalarını önlemek için başka bölgelere gönderilmelerinin kararlaştırılmasıyla sonuçlanmıştır. Bu kapsamda İzmit ve Adapazarı bölgesinde 58.000 Ermeni zorunlu göçe tabii tutulmuştur. Ermeniler dışında zararlı faaliyetleri tespit edilen bir kısım Rumlar da bu tehciire dâhil edilmişlerdir²⁹.

---

²⁵ Ulugün, **Seyahatnamelerde Kocaeli ve Çevresi**, s. 256-257.

²⁶ "Kocaeli" Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s.5003.

²⁷ Ulugün, **Osmanlı ve Ulusal Kurtuluş Savaşı Döneminde Kocaeli**, s.46.

²⁸ Kemal Çiçek, "Türk Ermeni Anlaşmazlığı'nın Siyasi Kökenleri, Tehcir ve Dönüş Üzerine Yaklaşımlar", *Teori*, 183 (Nisan 2005), s. 67-82.

²⁹ Haluk Selvi, "Ermeşe (Akmeşe) Manastırı ve Ermeni Olaylarındaki Yeri", s.8 <http://www.satemer.sakarya.edu.tr/pdf/ermese.pdf> (14.10.2015).

Osmanlı Devleti, 26 Mayıs 1915'te geçici bir kanun hazırlayarak ayrılıkçı hareketlerin meydana geldiği yerlerdeki Ermenileri devlete karşı ayaklanamayacakları alanlara sevk etmiştir³⁰. 1918 yılı içinde yani Birinci Dünya Savaşı'nın bitiminde Osmanlı İmparatorluğu'nun yenilmesi ile tehcir ile gönderilen Ermeni ve Rum milletlerinin yerlerine yeniden gelmelerine karar verilmiş ve bunların tekrar eski yaşadıkları bölgelere yerleştirilmeleri temin edilmiştir. Aynı dönemler içerisinde Ermeniler gibi, zorunlu göç kapsamına alınan Rumların da geri dönmeleri için gerekli planlamalar yapılmış ve kararlar alınmıştır³¹.

I. Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Devleti için İzmit Sancağı askerî açıdan önemli bir merkez konumunda bulunmaktaydı. Bundan dolayı da Osmanlı donanmasının yerleştiği yerlerden birisi İzmit Körfezi idi. Karadeniz kıyısında Kefken Adası'nda bir deniz üssü yer almıştır. Donanma ve deniz üsleri dışında bir de XX. Kolorduya bağlı I. Tümen Karargâhı İzmit'te bulunmaktaydı. Dolayısıyla İzmit, Birinci Dünya Savaşı sonrasında ve mütareke döneminde de önemini hep muhafaza etmiştir.

Birinci Dünya Savaşı sonrasında Ermeni ve Rumların bölgede tekrar karışıklıklar çıkardıkları belgelerden anlaşılmaktadır. XX. Kolorduya bağlı I. Tümen Komutanlığı'nın Harbiye Nezaretine ilettiği raporda İzmit Yöresindeki durum şu şekilde ifade etmektedir. Başbüyük ile Şile ve Ağva Bölgesi'ndeki eşkıyalık olayları, Büyük Derbent ile Sapanca arasında eşkıyaların trenlere saldırması, Bahçecik Nahiye merkezinde Ermeni çetelerin Müslüman halkı tehdit etmesi, bazı çetelerin Geyve İstasyonu dolaylarındaki varlığı, Hendek ile Adapazarı arasında baş gösteren eşkıyalık olayları bulunmaktadır. Ayrıca eşkıyalık yapanlar daha çok Batum'dan gelen göçmenler olmuştur³².

30 Ekim 1918 tarihinde Birinci Dünya Savaşını bitiren Mondros Ateşkes Antlaşması ile savaş süreci bitmiştir³³. Ateşkesin imzalanması ile birlikte Kocaeli'nde yeni bir dönem başlamıştır. Artık var olan siyasal, sosyal ve ekonomik yapı, köklü bir değişim sürecine

---

³⁰ İbrahim Ethem Atnur, "Osmanlı Hükümetleri ve Tehcir Edilen Rum ve Ermenileri Yeniden İskânı Meselesi", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, XIV/5 (1994), s.121.

³¹ Selvi, "Ermeşe (Akmeşe) Manastırı ve Ermeni Olaylarındaki Yeri", s. 9.

³² Yüce, **Kocaeli Tarihi ve Rehberi**, s.251-253.

³³ Tahsin Ünal, **Türk Siyasi Tarihi**, İstanbul: Kemer Yayınları (İkinci Baskı), 1998, s.596-579.

girmiştir. Bu değişimin ilk belirtileri İngiliz donanmasına bağlı gemilerin Körfez'e demirlemesi ve İzmit'e asker çıkararak demiryolu ulaşıma, telgraf haberleşmesine ve donmaya el koymuşlardır. İzmit, başkent İstanbul'a yakınlığı ve Anadolu'ya geçiş noktası olması sebebi ile ilk işgal edilen yerlerden birisi olmuştur. İtilaf devletleri azınlıkların destekleri ve büyük tezahüratları eşliğinde şehre gelip, burayı işgal etmişlerdir. Özellikle Fransız ve İngiliz askerleri Ermeni ve Rumlar tarafından büyük bir coşku ile karşılanmıştır³⁴. Müteakiben İzmit, resmen işgal alanı haline gelmiş ve her yeri işgal edilmiştir. Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalanmasını müteakiben ordunun terhis edilmesiyle memleketlerine giden askerler, Ermeni ve Rum çetelerinin rahat hareket etmelerini büyük oranda önleyerek işgallerin geniş alanlara yayılmasını büyük oranda engellemişlerdir³⁵.

Mondros Ateşkes Antlaşması'nın 6.maddesi Osmanlı sularında güvenlik ve benzeri görevlerin yerine getirilmesinde kullanılacak küçük gemiler dışında bütün savaş gemiler dışında, bütün savaş gemilerinin İtilaf devletlerine teslim edilmesini ve kendilerine gösterilecek Osmanlı sularında alıkonulmasını öngörmüşlerdir. Bu yüzden Osmanlı'ya ait savaş gemilerinin tamamına el konulmuş ve Haliç'te alıkonulmuşlardır. Ancak büyük bir savaş gemisi olan Yavuz Zırhlısını İstanbul'a götürmek çok zor olduğu için, İtilaf devletleri tarafından İzmit'te kalması istenmiştir. 20 Kasım 1919'da birkaç İngiliz gemisi Yavuz'a el koymak üzere İzmit'e gelmiştir³⁶.

İngilizlerle birlikte gelen Fransızlar İzmit şehrini işgal ettiler. İngiliz Komutan Lister, dönemin Mutasarrıfı ve İzmit tarihinde önemli bir yeri olan İbrahim Süreyya Bey (Yiğit)'le³⁷ bir görüşme yaparak mütareke hükümlerini bahane ederek İzmit'i kuşatmıştır. İngiliz ve Fransız birlikleri İzmit telgrafhanesi ile tren istasyonunu işgal etmişlerdir. Ayrıca Derince limanı ile depolarındaki cephane ve malzemeye de el koyarak işgal hareketini kolaylaştırmak istemiştir. İngiliz komutan hükümet konağına yerleşerek işgal politikasını uygulamaya başlamıştır. Hükümet Konağı bahçesine, Saat

---

³⁴ "Kocaeli" Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s.5004.

³⁵ Sabahattin  zel, **Kocaeli ve Sakarya İllerinde Milli Mücadele**, Sakarya: Adapazarı Belediyesi Yayınları, 1987, s.134'; Ulugün, Osmanlı ve Ulusal Kurtuluş Savaşı Dönemi'nde Kocaeli, s. 54-55.

³⁶ "Kocaeli" Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s.5004.

³⁷ Vicdan  zt rk, "İbrahim Süreyya Bey (Yiğit)'in Hayatı ve Parlamenter Faaliyetleri, *Turkish Studies*, VIII/5 (Bahar 2013), s.631-643.

Kulesi ve çevresine, başlıca önemli noktalara toplar yerleştirdi ve kentin çevresini tel örgülerle çevirmiştir³⁸.

İbrahim Süreyya Bey, tüm baskılara rağmen İtilaf devletlerine, Ermeni ve Rum çetelerinin faaliyetlerine karşı çıkmıştır. İbrahim Süreyya Bey'in bu faaliyetleri üzerine Damat Ferit onu görevden alarak yerine 13 Ağustos 1919'da Mahmut Mahir Bey'i atadı. Mahmut Mahir Bey'in mutasarrıflığı döneminde Ermenilerin ve Rumların çok fazla rahat davranmışlardır. Bu durum yöre halkının direniş gücünün kırılmasına sebep olmuştur³⁹.

Mahmut Mahir Bey'in yukarıda ifade olunan zararlı çalışmaları, 1920 yılının başlarında Ahmet Aznavur'un mutasarrıflığı döneminde artarak devam etmiş ve gözle görülür hale gelmiştir. İzmit'teki farklı milletlerin varlığından istifade eden Ahmet Aznavur, Çerkezlerin yoğun bulunduğu alanlarda egemenlik oluşturmuş ve Çerkezler içerisinde çıkan çeteleri arkasına alarak ve onlara güvenerek İstanbul Hükümeti destekli zorbaca idaresini devam ettirmiştir. Söz konusu bu zatın bu ayrılıkçı politikaları, Türk-Ermeni-Rum çatışmalarının içine Çerkezlerin de dahil olmasına ortam hazırlamıştır. Bu durum bölgede mevcut vaziyetin çok daha kötü duruma gitmesine sebep olmuştur⁴⁰.

Ahmet Aznavur, bu ayrılıkçı ve fitneci hareketlerini müteakiben İzmit'ten Biga'ya tayin edilmiştir. Ancak giderken yerine kendi kavminden birisi olan Çerkez İbrahim'i mutasarrıf yaparak ayrılmıştır. Ancak Damat Ferit Paşa Hükümeti, bu tayini onaylamamış ve yerine Ali Suat Bey'in mutasarrıf olarak görevlendirilmesini uygun bulmuştur. Bu durum üzerine de Çerkez İbrahim, Adapazarı bölgesine üs kurarak söz konusu görevlendirmeyi onaylamamış ve zor kullanmaya başlamıştır. İki ay kadar devam eden bu olaylar sırasında Hacı Ali Bey'in başkanlığında Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin İzmit Şubesi açılmış ve mezkûr şube çalışmalarına başlamıştır⁴¹.

---

³⁸ "Kocaeli" Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s. 5004.

³⁹ Yüce, **Kocaeli Tarihi ve Rehberi**, s. 122-123; "Kocaeli" Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s.5004.

⁴⁰ Kamil Erdeha, "İzmit Mutasarrıflığı III", *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, VII/51 (Nisan,1978), s. 26-29; "Kocaeli" Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s.5004.

⁴¹ Hüseyin Avcı, Cumhuriyet Döneminde İzmit (1923-1973), **Ankara Üniversitesi İnkılâp Tarihi Enstitüsü** (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1988, s. 11.

Sivas Kongresi günlerine değin dağınık birkaç çete örgütlenmesi dışında İzmit'te merkezi bir direniş örgütlenmesi gerçekleştirilememiştir. Bu günlerde İzmit'in Heyet-i Temsiliye'yi desteklemekte duraksadığı anlaşılmaktadır. Bunun başlıca nedenleri, yerel yöneticilerin işgal güçleri yanlısı İstanbul Hükümetine sıkı sıkıya bağlı olması ve kentteki ittihatçı-itilafçı ayrılığın güçlü olmasıdır. Ancak Sivas Kongresinden sonra şehirde ciddi bir canlanma ve milli uyanış olmuştur⁴².

Sivas Kongresi'ni müteakiben görülen milli hareketler neticesi, ülke genelinde olduğu gibi İzmit'inde ileri gelenleri ve aydın kişileri İstanbul Hükümeti'ne telgraflar göndererek hükümetin yenilenmesini ve tüm ülkeyi kucaklayıcı ulusal bir hükümetin teşekkülünü talep etmişlerdir⁴³. Bu arada Temsil Heyeti, Damat Ferit Hükümeti'nin düşmesini sağlamak amacıyla Anadolu'daki vali ve mutasarrıflara birer telgraf çekerek hükümeti çekilmeye çağırmasını istemiştir. Ancak pek çok yönetici bu buyruğa uyarken İzmit Mutasarrıfı Ali Suat Bey gelişmelere seyirci kalmıştır. Mustafa Kemal Paşa, bunun üzerine Ali Suat Bey ile görüşmüş, durumun sebebini öğrenmiş ve ona gerekli talimatları verdikten sonra Mutasarrıf Ali Suat Bey, halkı teşkilatlandırmaya başlamıştı⁴⁴.

İzmit mutasarrıflarından Ali Suat Bey'in başka bir göreve gönderilmesini müteakiben İzmit'e mutasarrıf olarak 13 Nisan 1920'de İbrahim Hakkı Bey tayin edilmiştir. Bu tarihlerde İzmit'te etkili bir konuma gelen Kuva-yi Milliye Hareketini tümüyle bertaraf etmek isteyen Osmanlı Hükümeti'nin İzmit gibi hassas bir mevkie gönderdiği adı geçen mutasarrıf, Çerkes kökenliydi ve Çerkesler arasında sözü geçen bir kişiydi. Aynı zamanda yeni mutasarrıf, İstanbul Hükümeti'ne aşırı bağlı birisiydi. Bu dönemlerde İzmit'te mutasarrıflık haricinde Liva genel meclis üyeliği vazifesi de bulunmaktaydı. Bu durumdan dolayı adı geçen mutasarrıf döneminde ulusal direnişi destekleyen İzmitliler büyük zorluklarla karşılaşmışlardır⁴⁵.

---

⁴² Ulugün, **Osmanlı ve Ulusal Kurtuluş Savaşı Dönemi'nde Kocaeli**, s.58.

⁴³ Seda Aysu Köseoğlu, Milli Mücadele Döneminde İzmit Sancağı'nda Asayiş Sorunları ve Çete Faaliyetleri, **Yeditepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul, 2010, s.92.

⁴⁴ "Kocaeli" Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s. 5004.

⁴⁵ Ş. Can Erdem, "İbrahim Hakkı Bey'in İzmit Mutasarrıflığı", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 5 (2004), s. 105-106.

Milli Mücadele yıllarında Anadolu'nun en hareketli bölgelerinden olan İzmit ve çevresi İstanbul ile Anadolu arasındaki geçiş konumunu tutum ve tavır olarak da göstermiştir. Bazen İstanbul Hükümeti, bazen de Ankara Hükümeti arasında kalan İzmitliler her durumda bağımsız bir Osmanlı devleti için hareket etmişler ve haksız işgaller karşısında tepkilerini ve zaferler karşısında heyecanlarını çeşitli şekillerde göstermişlerdir⁴⁶. Bu da Milli Mücadele döneminde İzmit'in önemini bir kez daha ortaya koyması açısından önem taşımaktadır.

Ulusal uyanışın başladığı ve halkın milli mücadeleye destek vermeye başladığı bu dönemlerde İzmit ve çevresinde Müdafaa-i Hukuk Örgütü'nün kurulmasından önce de kimi örgütlenmeler vardı. Ancak bunlar, savunma amacıyla, daha çok ayrılıkçı Rum ve Ermeni zulümlerine sahne olan köylerde kurulmuş dağınık örgütlerdi. Başlarında Halit Pehlivan, Halit Molla Rıza Bey ve Rifat Hoca gibi köylü önderler bulunmuştur⁴⁷. Adı geçen bu şahısların büyük ve anlamlı teşebbüsleri neticesi İzmit ve Adapazarı civarında Milli Mücadele'ye destek veren gruplar oluşturulmuş ve söz konusu bu oluşum İzmit ve çevresinin işgallerden kurtarılmasında başat rol oynamışlardır⁴⁸. Daha sonraları Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti İzmit Şubesi'nin kurulmasıyla birlikte, bu milis gruplar belli bir düzene girerek merkezi örgüt bünyesi içinde yer almışlardır.

Bilindiği üzere Milli Mücadele Döneminde yararlı birçok gizli veya açık örgütler kurulmuştur. Milli Mücadelenin İstanbul'daki temsilcileri durumunda bulunan gizli grupların içinde en eski olanı Karakol Cemiyeti'dir. Karakol Cemiyeti'nin Mondros Ateşkes Antlaşması sonrasında kurulduğu bilinmektedir. Bu cemiyetin kurucuları arasında Kara Vasıf, Refik İsmail Bey, Baha Sait Bey ve Kocaeli'nden Yahya Kaptan ile Arslanbey yer almıştır⁴⁹.

Karakol Cemiyeti, ilk önceleri İttihatçıları aynı hedefler doğrultusunda çalışan bir alanda bir araya getirmiş olduğundan müteakiben teşekkül ettirilmiş diğer gruplardan

---

⁴⁶ Haluk Selvi, "Milli Mücadelede İzmit Telgrafları", **Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu** c. I (2015), Kocaeli, s.1047.

⁴⁷ Oral **Kocaeli Tarihi ve Rehberi** , s.39; Ulugün, Osmanlı ve Ulusal Kurtuluş Savaşı Dönemi'nde Kocaeli s. 70.

⁴⁸ Köseoğlu, Milli Mücadele Döneminde İzmit Sancağı'nda Asayiş Sorunları ve Çete Faaliyetleri, s. 114.

⁴⁹ Fethi Tevetoğlu, **Milli Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları (2.Baskı), 1991, s.4.

çok farklı bir konumda bulunmuştur. Zabitan Grubu da aynı dönemlerde İstanbul'da kurulan Karakol Cemiyeti'nin devamı gibi olmuştur⁵⁰. Mustafa Kemal Paşa ile söz konusu cemiyetin üyeleri arasında ciddi bir bağ bulunmaktaydı⁵¹. Bu durum da Mustafa Kemal'in Anadolu'daki halk ile ne derecede yakın temaslarda bulunduğunu göstermesi büyük önem taşımaktadır.

Milli Mücadele'ye hareketine karşı olan Düzce Ayaklanmasının görüldüğü dönemlerde Osmanlı Hükümeti yeni ayrılıkçı hareketlere başvurmuştur. Bu konuyla ilgili olarak İstanbul Sıkıyönetim Mahkemesi kararıyla Mustafa Kemal Paşa başta olmak üzere Milli Mücadele hareketini destekleyenlerin gıyabi olarak idama mahkûm edilmeleri İstanbul Hükümeti tarafından yeterli görülmemiştir. Bu nedenle İstanbul Hükümeti, Milli Mücadele hareketini etkisiz kılmak amacıyla yeni bir askeri alanın kurulmasını kararlaştırmıştır. Bilhassa söz konusu hükümet, İtilaf devletleri adına gelen kişilerin iştikakı ile Kuva-yı Milliye'ye karşı birtakım önlemlerin alınması kararlaştırılmış ve bu amaçla da Kuva-yı İnzibatiye denilen bir örgüt kurulmuştur. Bu kuvvet, devletin güvenlik güçlerinin yardımcıları olarak vazifelendirilmiş ve aynı zamanda devletin silahlı güçleri olarak görülmüşlerdir. Kuvây-ı İnzibatiye Kumandanlığına Ordu Kumandanı yetkisiyle, Süleyman Şefik Paşa" getirilerek, "İzmit ve Havalisi Fevkalâde Kumandanlığı" da kendisine verilmiştir⁵².

Yukarıda ifade edildiği gibi Kuva-yı Milliye karşı oluşturulan ve tamamen ayrılıkçı faaliyetler içerisinde olduğu düşünülen Kuva-yı İnzibatiye'nin başına ordu komutanı yetkisi ile İzmit ve Havalisi Fevkalade Komutanlığına Süleyman Şefik Paşa tayin edilmiştir⁵³. Eğitime tabi tutulan söz konusu teşkilatın mensupları eğitimin bitimini müteakiben Nisan 1923'te İzmit'e gitmeleri kararlaştırılmıştır. Bu kapsamda Kuva-yı İnzibatiye komutanı dahil bütün erat Mayıs 1920'de İzmit'te göreve başlamışlardır. Bu tarihlerde Ankara'da 23 Nisan 1920'de TBMM açılmıştır. Bu mecliste İzmit adına şu milletvekilleri yer almıştır: Fuat Bey (Carım), Hafız Abdullah Efendi (Tezehir), Halil

---

⁵⁰ Mesut Aydın, **Milli Mücadele Döneminde TBMM Hükümeti Tarafından İstanbul'da Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetler**, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1992, s. 23-27.

⁵¹ Fatih Gümüş, "Milli Mücadele'nin Başlarında Mustafa Kemal, İttihat Terakki ve Bolşevizm", *Journal Of Historical Studies*, 1 (2003), s. 47.

⁵² Günay Çağlar, "Kuva-yı İnzibatiye", Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, *Atatürk Yolu Dergisi*, IV/15 (1995), s. 343-344; "Kocaeli" Maddesi, *Yurt Ansiklopedisi*, c. VII, s. 5005.

⁵³ Köseoğlu, *Milli Mücadele Döneminde İzmit Sancağında Asayiş Sorunları ve Çete Faaliyetleri*, s. 43.

İbrahim Efendi (Gürsoy), Hamdi Namık Bey (Gör) ve Tahir Bey (Barlas). Meclis-i Mebusan'da İzmit'i temsil eden Sırrı Bey (Bellioğlu) da Ankara'ya gelerek TBMM'de yerini almıştır⁵⁴.

İzmit'te Ahmet Aznavur' un Kuvayı Milliye karşısında aldıkları yenilgiler, disiplinsiz bir şekilde hareket eden Kuva-yi İnzibatiye birliklerini daha da sarsmıştır. Komutan kademelerindeki çeşitli değişikliklere rağmen, birlikler bir türlü düzene sokulamamıştır. Ali Fuat Paşa'ya (Garp Cephesi Komutanı Ali Fuat Cebesoy)⁵⁵ bağlı birlikler, İzmit'in yaklaşık 5 km yakınına sokulduklarında Kuva-yi İnzibatiye 'nin Tümen Komutanı Senai Bey, son bir saldırı denemiştir. 14 Haziran 1920 tarihinde İzmit'te bulunan Tepeköy ve Gündoğu köylerinden eş zamanlı olarak atağa başlayan Kuva-yi Milliye güçleri, Kuva-yi İnzibatiye'yi büyük bir zaferle defetmişlerdir. Bu durumun neticesi de Kuva-yi İnzibatiye güçleri bu alanı terk etmişler ve İzmit'teki merkez üslerine dönmüşlerdir. Bu büyük yenilgiyi müteakiben söz konusu teşkilat, bütün silahlarını İzmit'te bırakarak İstanbul'a gitmişler ve çok kısa bir süre sonra da tamamen ortadan kalkmışlardır⁵⁶.

Milli Mücadele'nin bütün hızıyla devam ettiği bu tarihlerde Osmanlı Hükümeti'nin ve İtilaf devletlerinin çok büyük önlem ve zorlamalarına karşın İzmit'te milli mücadeleyi destekleyenlerin sayısında bir azalma olmamış hatta çoğalarak büyümüştür. Yunan birlikleri 22 Haziran 1920'de İzmit ve çevresine toplu biçimde saldırmaya başlamışlardır. Yunanlıların en büyük destekleyicileri olan İngiliz kuvvetleri, işgali kolaylaştırmak için birtakım çalışmalar yapmıştır. Bu amaçla İngilizler Temmuz 1920'de Karamürsel'e iki defa olmak üzere 12 adet savaş gemisinden Karamürsel sahiline asker gönderme düşüncesinde olmuştur. Mezkur asker çıkarma olayından hemen önce 25 Haziran 1920'de Karamürsel İngilizler tarafından işgal Mondros Ateşkes Antlaşması'nın 7. Maddesi bahane gösterilerek işgal edilmiştir. Bunun kaçınılmaz sonucu olarak da Yunanlılar İzmit ve çevresinde katliamlara başlamıştır.

---

⁵⁴ "Kocaeli" Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s. 5008.

⁵⁵ Taylan Sorgun, **İmparatorluktan Cumhuriyet'e**, İstanbul: Kamer Yayınları, 1998, s.377.

⁵⁶ Ulugün **Osmanlı ve Ulusal Kurtuluş Savaşı Dönemi'nde Kocaeli**, s.65-67; Sabahattin Özel, "Milli Mücadele'de Adapazarı'nda Tarafsız Nizam", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 4 (2003), s. 89-99; Köseoğlu, Milli Mücadele Döneminde İzmit Sancağında Asayiş Sorunları ve Çete Faaliyetleri, s. 46.

İngilizlerin desteğiyle başlayan Yunan işgali, İzmit'te yağma ve zulüm neticesi Rum ve Ermeni çetelerin desteği ile daha da geniş alanlara yayılmıştır⁵⁷.

Yunan birlikleri ile direniş çetelerinin en çok uğraştığı bölgeler, İzmit yakınındaki Büberoğlu ve Eseler köylerinin çevresidir. Bu arada İpsiz Recep çetesi de Kandıra kıyılarında Yunan işgal kuvvetlerine sürekli saldırılar düzenliyordu. İpsiz Recep ve Fatma Seher Hanım'ın (Kara Fatma) faaliyetleri, milis kuvvetlerin bölgede teşkilatlanması açısından ve özellikle azınlık çetelere karşı mücadeleleri bakımından önemlidir.

Türk süvarileri, 22 Haziran 1921'de düşman karşı karşıya gelmişlerdir. Kalabak köyü, Çuha Fabrikası ve Bahçecik dolaylarında şiddetli çarpışmalar olmuştur. Burada da tutunamayan Yunanlılar İzmit'e çekildiler ve savunmayı burada kurmak istediler. Artık Yunan kuvvetleri ile Rum ve Ermeni unsurları, kaçmalarına fırsat verilmeden kuşatılmışlardır. Türk kuvvetlerinin kesin darbeyi vuracak güçleri olmamasına rağmen sağlanan bu başarı İzmit'teki Yunan kuvvetlerinde büyük bir paniğe yol açmıştır⁵⁸.

İşgalci Rumlar, kendilerini buradan götürmek için gönderilen vapurları beklemeden, başka vasıtalarla İzmit'ten derhal ayrılmışlardır. Bu sıralarda Kuva-yi Milliye güçlerinin İzmit'e büyük gruplar halinde gelerek hassas noktalarda konuşlanması ile Bahçecik'te yer alan diğer Yunan kuvvetleri, Değirmendere'ye çıkarılan kuvvetlerle birleşebilmek için Kuva-yi Milliye'ye karşı taarruza geçmişlerdir. 25 Haziran 1921'de Kuva-i Milliye topları, kayık ve gemilerle Değirmendere'ye çıkarılmak istenen Yunan askerlerine büyük kayıplar verdirmişlerdir. Müteakiben Yunanlılar, Karamürsel ve Yalova'yı terk ederek Gemlik'e gitmek için harekete geçtikleri zaman Bahçecik'te büyük bir yenilgiye uğramışlardır⁵⁹. Bu olayların yaşandığı tarihlerde Haziran 1921'de daha önceleri tehcire tabi tutulan İzmit Sancağındaki Hıristiyanlar İzmit'e gelmiş ve Müslüman evlerine

---

⁵⁷ "Kocaeli" Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s. 5005-5006; Mehmet Kaya, "Yalova-Gemlik Bölgeleri ve İzmit Yarımadası'nda Yunan Mezalimine Dair İtilaf Devletleri Araştırma Komisyonu Raporları (12-22 Mayıs 1921)", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 51 (Bahar 2013), s. 563-565.

⁵⁸ Ulugün, **Osmanlı ve Ulusal Kurtuluş Savaşı Dönemi'nde Kocaeli** s. 68-71.

⁵⁹ Köseoğlu, Milli Mücadele Döneminde İzmit Sancağında Asayiş Sorunları ve Çete Faaliyetleri, s. 129; Özel, Kocaeli ve Sakarya İllerinde Milli Mücadele, s. 205; Hatice Şahin, İstanbul ve Anadolu Basınına Göre İzmit ve Çevresi (1921-1923), **Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2010, s. 33-34.

yerleştirilmişlerdir. Bu arada Hıristiyanlar, Türkleri tehdit etmeye de devam etmişlerdir⁶⁰. Bunun kaçınılmaz sonucu olarak da Türklerle Rumlar arasında birtakım mücadeleler daha görülmüştür. Bu mücadelelerin çoğunda Yunanlılar ağır yenilgiye uğratılmışlardır⁶¹.

Hüseyin Avcı'ya göre, “23 Haziran'da İzmit dolaylarında birçok köylü, İzmit'te birçok şehrili olur olmaz nedenlerle Rumlar tarafından öldürülmüş, evler basılmış, yağmalara engel olanlar erkek tutsak edilmiş ve daha sonra kurşuna dizilmişlerdir. Ayrıca kadınların ırzına geçilmiştir⁶²”. Yunanlılar, İzmit'i bırakmak istememişlerdir. Bu durumdan dolayı Yunanlılar, savunma hazırlıklarını sürdürürken, 24 Haziran'da Adapazarı milis taburu ve akıncı müfrezeleri 47.Yunan alayını gerileterek, İzmit'in 2 km. doğusunda bulunan bir tepeyi işgal etmişlerdir. Hatta küçük bir süvari akıncı müfrezesi Baç mevkiindeki bir çatışmayı takiben İzmit'e girmiştir⁶³.

İzmit merkezde bu olaylar yaşanırken; Körfez'de demirli Yunan Kılış zırhlısı da İzmit merkezi dışındaki Kuva-yi Milliye güçlerinin üzerine yoğun bir top ateşi başlatmıştır. Bu tarihlerde Kolordu Komutanı, Kazım Bey, Hikmetiye'ye kadar gelerek çatışmalarını hâkim tepelerden ve Çuha Fabrikası'nın doğusundaki bir köyün minaresinden izlemiş ve burayı da harekât merkezi yapmıştır. İzmit'in son ve kesin olarak Türk egemenliğine geçmesinden sonra, işgal dönemlerinde İstanbul vb. yerlere sığınanlar geri dönmüşler, yaralarını sarmaya devam ederek, Ulusal Kurtuluş Savaşı'na katkıda bulunmaya koyulmuşlardır⁶⁴.

Mutasarrıf Çerkez İbrahim döneminde kapatılan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Hacı Ali başkanlığında, Osman Nuri, Hafız Mehmet (Kara Hafız), Hakkı (Selçuk), Kalemci Salih, Hafız Eşref ve Hacı Osman Bey tarafından kurulmuştur. İşgalde zarar görenlere yardım kampanyası açılmış, Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın İzmit grubunun yemek, giyim ve gerekli malzeme nakliyatı sağlanmıştır. Bunun dışında, uyanan halk, yeniden ticaret ve yönetimin azınlıklara geçmemesini sağlamak amacı ile Türk Birliğini kurmuştur.

⁶⁰ Köseoğlu, Milli Mücadele Döneminde İzmit Sancağında Asayiş Sorunları ve Çete Faaliyetleri, s. 129.

⁶¹ Şahin, İstanbul ve Anadolu Basınına Göre İzmit ve Çevresi (1921-1923), s. 33-37.

⁶² Avcı, Cumhuriyet Döneminde İzmit (1923-1973), s. 19.

⁶³ Kocaeli” Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s. 5006.

⁶⁴ Ulugün, **Osmanlı ve Ulusal Kurtuluş Savaşı Dönemi'nde Kocaeli** s. 71.

Türk Varlığı Derneği adındaki örgütün kurucuları ve yöneticileri arasında şu kişiler yer almıştır: Bilindiği üzere Türk Varlığı Derneği'nin kurucusu ve başkanı Rifat Yüce'dir. Bunun dışında Eczacı H.Behçet (Diker), Doktor Sadık, Özel İdare Müdürü Raşit, Tercüman Ahmet Fuat (Çeviren), Bakkal Cemal, Öğretmen Sabri Bey de yönetim kurulunda bulunmuştur. Müteakiben İzmit esnafı da örgütlenme gereğini duymuş ve Türkiye'de ilk kez Türklerden alış-veriş yapma kampanyasının öncülüğünü yapmışlardır⁶⁵.

Milli Mücadele döneminde İzmit'te bu olaylar yaşanırken Mustafa Kemal ile görüşmek isteyen Fransız yazar Claude Farrere 19 Haziran 1922'de İzmit'e gelmiştir⁶⁶. Claude Farrere'in İzmit'e gelişi sırada kendisini kalabalık bir grup karşılamıştır⁶⁷. Yani İzmit halkı Claude Farrere'ye büyük bir sevgi göstermiştir. Mustafa Kemal Paşa ile Claude Farrere 19 Haziran 1922'de Hünkâr Kasrı'nda bir araya gelmişlerdir. İkili burada yaklaşık olarak iki saat görüşmüşlerdir. Görüşmelerde bulunanların anlattığına göre, Claude Farrere Mustafa Kemal Paşa ile karşılaştığında önce çok heyecanlanmış, bir süre konuşmada zorluk çekmiştir. Daha sonra yere diz çökerek İzmit'e kendi isteği ile değil, siyasi bir görevle gönderildiğini anlatmıştır. Mustafa Kemal Paşa da büyük bir nezaketle kendisini yerden kaldırmış, Claude Farrere de bir süre sonra kendine gelmiştir. Aradaki soğuk rüzgârlar geçtikten sonra Claude Farrere ile Mustafa Kemal Paşa arasında çok önemli görüşmeler gerçekleşmiştir⁶⁸.

Türkleri yakından tanıdığı ve sevdiği düşünülen ve aynı zamanda Türk dostu olduğu değerlendirilen Claude Farrere ile Mustafa Kemal Paşa arasında yapılan görüşmenin Kurtuluş Savaşı açısından son derece faydalı olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü böylesine zorlukların yaşandığı günlerde Türklerin Anadolu'da Hıristiyanlara zulüm yaptığı iddialarının tamamen yalan olduğunu dünyaya ispatlamak için Claude uygun

---

⁶⁵ Avni Öztüre, **Nikomedia Yöresindeki Yeni Bulgularla İzmit Tarihi**, İstanbul: Avni Öztüre Yayınlar, 1981, s. 167-168; Avcı, **Cumhuriyet Döneminde İzmit (1923-1973)**, s. 24-25.

⁶⁶ Yusuf Çam, **Milli Mücadele'de İzmit Sancağı**, Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2014, s.251.

⁶⁷ Tarık Saygı, "Milli Mücadele'de Atatürk İle ClaudeFarrere'nin İzmit'i Ziyareti", *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (Ekim 2013-Nisan 2014), s. 81.

⁶⁸ Avcı, **Cumhuriyet Döneminde İzmit (1923-1973)**, s.25-35; Öztüre, **Nikomedia Yöresindeki Yeni Bulgularla İzmit Tarihi**, s. 194-198; Yüce, **Kocaeli Tarihi ve Rehberi**, s.130-134.

birisiydi⁶⁹. Netice itibarıyla Avrupa kamuoyu tarafından bilinen ve kendisine itimat edilen Fransız bir yazarın özel bir ziyaret de olsa böylesine çok hassas olan bir dönemde Kurtuluş Savaşı açısından kritik bir yer olan İzmit'e gelmesi ve Türkleri destekleyici bir tavır içerisinde bulunması kayda değer bir gelişme olarak görülmektedir⁷⁰.

Mustafa Kemal Paşa, İzmit ziyareti sırasında İstanbullu gazetecilerle de çeşitli görüşmeler yapmıştır. Mustafa Kemal'in İstanbul basın mensupları ile yaptığı bir görüşme, toplantıya katılanlar üzerinde olumlu izler bırakmıştır. O güne değin kesin bir tutum belirleyememiş olan kimi gazeteciler-ki bunların arasında Ahmet Emin Bey (Yalman) ve Velid Ebüzziya Beyler de bulunmuştur. Bu gazeteciler, bu görüşmeden sonra Mustafa Kemal Paşa ve Ankara Hükümeti üstüne olumlu yazılar yazmaya başlamışlardır⁷¹. Mustafa Kemal Paşa'nın İzmit ziyareti her açıdan çok önemlidir, Kurtuluş Savaşı için ayrı bir önem taşımaktadır.

Kurtuluş Savaşı açısından önemli bir yer olan İzmit'e Mustafa Kemal Paşa ikinci bir defa daha gelmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın İzmit'e geldiği ikinci tarih ise 16 Ocak 1923'tür. Mustafa Kemal Paşa'nın buraya geliş amacı ise Milli Mücadele döneminde önemli bir yer tutan İzmit Basın Toplantısıdır. Bilhassa ilk dönemlerden beri Milli Mücadele'ye destek veren ve bu hareketi yazılarıyla destekleyen bazı İstanbul gazetelerinin başyazarları, Mustafa Kemal Paşa ile görüşme isteğinde bulunmuşlardır. Mustafa Kemal Paşa da bu istek üzerine 16 Ocak 1923'te İzmit'te bir basın toplantısı yapmayı kararlaştırmıştır⁷².

Mustafa Kemal Paşa'nın basın toplantısı için özellikle İzmit şehrini tercih etmişti. Çünkü bu tarihlerde güvenlik gerekçesi ile İstanbul'a gitmek istemeyen Mustafa Kemal Paşa, basın toplantısını, İstanbul basınının kolay ulaşabileceği İzmit'te gerçekleştirmeyi planlamıştır. Ayrıca bu dönemde İstanbul'daki bazı aydınlar ve bazı gazeteciler Milli Mücadele'ye ve bu hareketin temel başlatıcısı olan Mustafa Kemal Paşa'ya şüphe ile

---

⁶⁹ Sabahattin Özel, "Atatürk'ün Büyük Taarruz Öncesinde Adapazarı-İzmit Gezisi (12-24 Haziran 1922)", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, s. 174.

⁷⁰ Saygı, "Milli Mücadele'de Atatürk İle Claude Farrere'nin İzmit'i Ziyareti", s. 90-91.

⁷¹ "Kocaeli" Maddesi, *Yurt Ansiklopedisi*, c. VII, s. 5008.

⁷² Arı İnan, **Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün 1923, Eskişehir-İzmit Konuşmaları**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1982, s.1-3,41; Selami Kılıç, "Batı Anadolu Gezisi Sırasında Mustafa Kemal Paşa'yı Karşılama Törenleri", *Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 8 (1997), s. 191.

yaklaşmaktaydılar. Azalmakla beraber bu tavrın devam etmesi de toplantı yeri olarak İzmit'in seçilmesinde etken olduğu düşünülebilir⁷³.

Mustafa Kemal Paşa'nın İzmit basın toplantısı, 16 Ocak 1923'te İzmit Kasrında yapılmıştır. I. TBMM'nin dört kâtibi de hazır bulunmuşlardır ki bu durum toplantıya verilen önemi göstermektedir. Mustafa Kemal Paşa, masadaki yerini alarak: ”Konuşacağımız esaslı meseleler ne ise evvela onları tespit edelim. Hangi noktaları öğrenmek istiyorsunuz?” diye sormuştur⁷⁴.

Toplantıya, Tevhid-i Efkar başyazarı Velit Ebuziyya, Vakit başyazarı Falih Rıfki Atay, İleri başyazarı Suphi Nuri İleri, İkdam başyazarı Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Tanin başyazarı İsmail Müştak Mayakon ve Dr. Ahmet Adnan Adıvar katılmışlardır⁷⁵. Selami Kılıç'a göre, “Toplantıda günün tartışma konuları olan sorunlara değinilmiş, hilafet meselesi, Lozan Barış Antlaşması müzakereleri, Milli Mücadele'nin gayesi, Büyük Millet Meclisi'ndeki fikirler, yeni hükümet, din, seçimler ve Halk Fırkası ve daha birçok meseleler hakkında Mustafa Kemal Paşa geniş açıklamalarda bulunmuştur”⁷⁶. Mustafa Kemal Paşa ile önemli gazeteciler tarafından yapılan İzmit Basın Toplantısı, uzun saatler boyunca devam etmiş ve ancak 17 Ocak sabahı saat 03.00'te nihayete erebilmiştir⁷⁷.

İzmit Basın Toplantısı'nın müteakiben Mustafa Kemal, aynı gün İzmit'te başka kişilerle de görüşmüştür. Ertesi gün yani 17 Ocak 1923'te Gazi, Birinci Ordu Kumandanı Nurettin Paşa ile birlikte Yarımca, Hereke, Tavşanlı, Dil İskelesi, ve Gebze'de 'de değişik sınıflara mensup büyük bir askerî birliği teftiş etmiştir. Bilhassa Mustafa Kemal Paşa, İzmit Basın Toplantısı sonrasında İzmit'te kaldığı sürece gittiği her yerde büyük bir ilgi ve sevgi ile karşılanmıştır⁷⁸.

⁷³ Köseoğlu, Milli Mücadele Döneminde İzmit Sancağında Asayiş Sorunları ve Çete Faaliyetleri, s. 143.

⁷⁴ İsmail Arar, **Atatürk'ün İzmit Basın Toplantısı**, İstanbul: Yeniğün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş., 1997, s. 33-35.

⁷⁵ Öztüre, **Nikomedia Yöresindeki Yeni Bulgularla İzmit Tarihi**, s. 199-200.

⁷⁶ Kılıç, “ Batı Anadolu Gezisi Sırasında Mustafa Kemal Paşa'yı Karşılama Törenleri”, s. 192.

⁷⁷ Köseoğlu, Milli Mücadele Döneminde İzmit Sancağında Asayiş Sorunları ve Çete Faaliyetleri, s. 144; Öztüre, **Nikomedia Yöresindeki Yeni Bulgularla İzmit Tarihi**, s. 199-200.

⁷⁸ Dursun Ali Akbulut, “Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın İki İzmit Seyahati”, **Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu**, c. II. (2015), Kocaeli, s. 1043.

Birinci TBMM'nin görev süresinin tamamlanmasından sonra TBMM, yeni hükümeti kurmak amacıyla seçimlere gitme kararını almıştır. Bunun üzerine TBMM Başkanı Mustafa Kemal de 8 Nisan 1923'te Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adına dokuz prensip yayınlamış ve bundan sonra da ülke genelinde seçimler yapılmıştır. Seçimler sonucu TBMM'ye girmeye hak kazanan yeni mebuslar Ağustos ve Eylül ayları içerisinde Halk Fırkası nizamnamesini tartışmışlar ve nihayet Mustafa Kemal'in genel başkanlığı ile 11 Eylül 1923 tarihinde CHF (CHP) kurulmuştur⁷⁹. Daha sonra da yani 26 Ekim 1923'te partinin kuruluş dilekçesi TBMM'ye verilmiştir⁸⁰. Bu süreçte II. Dönem TBMM İzmit Milletvekillerinden Saffet Bey (Arıkan) da CHP'nin kuruluşunda etkin vazife yapmıştır⁸¹. Müteakiben de 29 Ekim 1923'te Türkiye Cumhuriyeti devleti kurulmuştur⁸².

II. Dönem TBMM'de yer alan İzmit milletvekilleri Ahmet Şükrü Bey (Bayındır) (1875-1926), İbrahim Süreyya Bey (Yiğit) (1880-1952), İbrahim Bey (Tolon) (1880-1956), Mehmet Ragıp Bey (Akça) (187-1945), Mustafa Keremzade (1874-1941) ve Saffet Bey (Arıkan) (1877-1947)'dir⁸³. Ahmet Şükrü Bey'in İzmir'de Mustafa Kemal Paşa'ya suikast düzenlemek suçuyla İstiklal Mahkemeleri tarafından idam edilmesinden sonra boş kalan Kocaeli milletvekilliği için Mehmet Ragıp Bey aday gösterilmiştir. II. TBMM için 13 Aralık 1926'da yapılan ara seçimlerde 449 oy alan Mehmet Ragıp Bey (Akça) Kocaeli'nden milletvekili seçilmiştir⁸⁴.

Cumhuriyet döneminde yerel anlamda bölge ile ilgili ilk çalışma adının değiştirilmesidir. Bu değişiklik konusunda ilk adım, İl Genel Meclisi'nde atılmış ve 11 Şubat 1922'de "İzmit Sancağı" adının "Kocaeli" ye çevrilmesini ilişkin öneri, İl Genel

---

⁷⁹ Cemalletin Taşkiran, "Atatürk Döneminde Demokrasi Denemeleri (1925-1930)", *Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, IV/14 (1994), s. 255-257.

⁸⁰ Toktamış Ateş, **Türk Devrim Tarihi**, İstanbul: Filiz Kitabevi (3. Basım), 1989, s.381; Niyazi Berkes, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, (Yayına Hazırlayan: Ahmet Kayaş), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, (17.Baskı), 2012, s.507.

⁸¹ https://tr.wikipedia.org/wiki/Saffet_Ar%C4%B1kan (14.03.2014).

⁸² Kemal, H. Karpaz, **Türk Dış Politikası Tarihi**, İstanbul: Timaş Yayınları, 2012, s.161.

⁸³ **Türk Parlamento Tarihi**, II. Dönem, c. III, Ankara: TBMM Yayınları, 2000, s.527-528-530-534-537-828-829-830.

⁸⁴ **Türk Parlamento Tarihi**, II. Dönem, c. III, s. 625.

Meclisi toplantısında kabul edilmiştir⁸⁵. Ancak Kocaeli adının resmen kullanılması zaman almıştır. Bunun önemli nedenlerinden biri Ulusal Bağımsızlık Savaşı'nın bitmemiş olmasıdır.

Cumhuriyet'in ilanından sonra ve Teşkilat-ı Esasiye'nin hazırlanması sürecinde konu yeniden gündeme gelmiştir. 20 Nisan 1924 Tarih ve 491 sayılı Teşkilat-ı Esasiye Yasası ile sancaklar kaldırılarak; yerini illere bırakmıştır. Bu doğrultuda İzmit Sancağı kaldırılmış ve daha önce İl Genel Meclisi'nin aldığı karar doğrultusunda yeni vilâyet "Kocaeli" olmuştur. Yeni yapılanmada İzmit, Kocaeli'nin merkezi olmuş, Gebze, Karamürsel, Kandıra, Karasu, Adapazarı, Akyazı, Hendek ve Geyve kazaları Kocaeli'ne bağlanmıştır⁸⁶. Ancak, buna rağmen Esame Defterleri'nde bir süre daha İzmit adı kullanılmaya devam etmiştir. Bunun üzerine yanlışlığın düzeltilmesi için 3 Mart 1925'te İzmit Milletvekili İbrahim Bey, meclise bir önerge vermiştir. Bu önergede Esame Defterleri'nde yer alan İzmit adının Kocaeli'ne çevrilmesi istenmiştir.

İbrahim Bey'in verdiği bu önergenin kabul edilmesinden sonra TBMM'deki milletvekillerinin isimlerinin bulunduğu Esame Defterleri'ndeki İzmit adı Kocaeli'ne çevrilmiştir. Bu tarihten itibaren Meclis oturumlarında İzmit Milletvekilleri yerine Kocaeli Milletvekilleri tabiri kullanılmaya başlanmıştır⁸⁷. 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'in ilanı üzerine Bağımsız İzmit Sancağı, Yeni İller Kanununa göre vilâyete çevrilmiştir. Cumhuriyet Hükümeti'nin mutasarrıfı olan Vehbi Bey'in de sıfatı mutasarrıflıktan valiliğe yükseltilmiştir. Kocaeli'nin ilk valisi olan Vehbi Bey, Birinci Dünya Savaşı sırasında Adapazarı Kaymakamı olarak görev yaptığından bölgeye yabancı değildi⁸⁸.

Kocaeli Valiliği'ne bağlı olan Kocaeli İl Özel İdaresi, 1923 yılında Özel İdareleri İdareyi Umumiye, Vilâyet ve Belediyeler Kanunu kapsamında teşekkül edilmiştir. Kocaeli İl Özel İdaresinin en önemli bölümlerini vali, il genel meclisi ve il daimi komisyonu oluşturmaktadır. Cumhuriyet döneminin ilk özel idarelerinden birisi olan

---

⁸⁵ Esmâ Torun, Sıdıka Cebeci, Vasfi Korkmaz, Emin Çaycı, **İzmit Milletvekilleri (1920-1927)**, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları, 2006, s.281.

⁸⁶ Ulugün, **Osmanlı ve Ulusal Kurtuluş Savaşı Dönemi'nde Kocaeli** s. 82.

⁸⁷ Torun vd., **İzmit Milletvekilleri (1920-1926)**, s.281-283.

⁸⁸ Öztüre, **Nikomedia Yöresindeki Yeni Bulgularla İzmit Tarihi**, s. 144.

Kocaeli İl Özel İdaresi, Özel İdare Müdürü, Müdür Yardımcısı, Kontrolör, Şef, İlçe Özel İdare memurları ile diğer memurlar ve müstahdemlerden oluşmuş büyük bir kurumdur⁸⁹.

Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde Kocaeli vilâyetinin ilk valilerinden birisi olan Vehbi Bey, vazifesinin ilk başlarında İzmit'in su sorununu ele almış, Paşa suyunun fenni usullerle İzmit'e getirilmesi için buranın tamir işlemleri büyük bir titizlikle yapılmıştır. Aynı şekilde mezkûr vali devrinde Adapazarı ve İzmit ilçelerinde motorla üretilen elektrik fabrikaları kurulmuştur. Vehbi Bey'in görevi döneminde Kandıra'da Kaymakam Şakir Bey tarafından yapımına başlanan okul inşaatı tamamlanmış, Akmeşe'deki çok kötü ve harap halde bulunan Ermeni Ruhban Okulu onarılmış ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yatılı okulu haline getirilmiştir. Yine Vehbi Bey zamanında İzmit merkezde 2 ilkokul, Karamürsel ilçe merkezi ve bağlı köylerinde 4, Kandıra kazası köylerinde 7 ve Gebze ilçesinde 2 yeni okul yapılmış ve eğitim ile öğretim hizmetlerine sunulmuştur⁹⁰.

Vehbi Demirel'den sonra valiliğe atanan Kara Eşref Sayıt, Vehbi Demirel'in başladığı işleri, bütçede para olsun olmasın, kişisel çabası ile yürütmüş; bataklıkların kurutulması işine devam etmiş; İzmit'in Soğucak mevkiindeki fidanlık yeni araziler alınarak büyütülmüştür. Onarıma muhtaç Amerikan koleji binası restore edilerek Necatibey Okulu adı ile hizmete açılmış, Yeni Cuma Cami karşısında, bağışlanan arazi üzerinde modern Ulugazi İlkokulu'nu da hizmete açtırmıştır⁹¹. Bahsi geçen vali döneminde, eğitim ve öğretim hizmetleri için çok sayıda okullar yaptırılmıştır. Örneğin bu dönemde 50 adet yeni ilkokul ve ortaokul açılmıştır. Kara Eşref Sayıt Bey döneminin önemli olaylarından birisi de Bekirdere semtinde Altıncıoğlu Çiftliği Bataklığı ile Adapazarı civarındaki Gökçeören bataklığının kurutulmasıdır. Ayrıca Vali, Kocaeli İl Özel İdare

---

⁸⁹ Avcı, Cumhuriyet Döneminde İzmit (1923-1973), s. 50.

⁹⁰ Fügen Avdan, Cumhuriyet Döneminde Kentleşme Sürecinde Planlama Deneyimi:1930-1980 İzmit Planları, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli, 2009, s. 78.

⁹¹ Öztüre, Nikomedia Yöresindeki Yeni Bulgularla İzmit Tarihi, s. 151.

Müdürlüğü bütçesinden yaptığı küçük tasarruflarla Atatürk'e ait yeni bir anıt inşa ettirmiştir⁹².

Bilindiği üzere Kocaeli'nin nüfusu göçler nedeniyle sürekli olarak çoğalmıştır. Bilhassa İzmit Bulgaristan ve Yunanistan'dan gelen birçok göçmene ev sahipliği yapmış ve halen de yapmaktadır. Sadece 1924'te 29.963 göçmen Türkiye'ye göç etmiş ve bu gelenlerin 2.324'ü İzmit bölgesine gelmiştir⁹³. Bu devirde Kocaeli'ne yapılan mezkûr göçler 1927 yılına kadar sürekli olarak artmış ve 27.687 gibi çok büyük bir sayıya erişmiştir⁹⁴.

Dünya genelinde 1929 yılı içerisinde ortaya çıkan ve müteakiben etkisini arttıran Dünya Ekonomik Bunalımı, özellikle sanayileşmiş şehirleri etkilemiş ve Türkiye bu bunalımdan ziyadesiyle zarar görmüştür. Özellikle Kocaeli, bu durumdan çok fazla etkilenen vilâyetlerden birisiydi. Bu arada ekonomik sorunlarla birlikte ortaya çıkan sorunların halledilmesi için çok partili hayata geçiş denemeleri yapılmış ve bu kapsamda Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın (SCF) kurulması için ilk adımlar atılmıştır. Hususiyle Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulmasında Kocaeli Milletvekillerinden birisi olan İbrahim Hakkı Tolon önemli görevler üstlenmiştir⁹⁵.

1931 seçimlerine tek başına katılan CHP, Kocaeli'nden yedi milletvekili çıkarmıştır. Kocaeli milletvekilleri, Ali Dikmen (Ali Dikmen, 1932 yılında CHP'den ayrılarak bağımsız milletvekili olarak görevini sürdürmüştür), İbrahim Süreyya Yiğit, Kemalettin Olpak, Mehmet Ragıp Akça, Reşit Saffet Atabinen, Salah Yargı ve bağımsız Hüseyin Sırrı Bellioğlu'dur.

1935'te yapılan seçimlerden Kocaeli'nden seçilen milletvekilleri, Ali Dikmen, Dr. Ziya Nuri Bir, Hasan Hayri Birgi, İbrahim Süreyya Yiğit, Kemalettin Olpak, Nedim Bozatkı,

---

⁹² Avdan, Cumhuriyet Döneminde Kentleşme Sürecinde Planlama Deneyimi, 1930-1980 İzmit Planları, s. 79.

⁹³ Mesut Çapa, "Yunanistan'dan Gelen Göçmenlerin İskânı", *Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Atatürk Yolu*, 5 (Ankara 1990), s.53.

⁹⁴ Gökçe Bayındır Goularas, "1923 Türk-Yunan Mübadelesi ve Günümüzde Mübadil Kimlik ve Kültürlerin Yaşatılması", *Alternatif Politika*, IV-2 (Temmuz 2012), s. 131-133.

⁹⁵ Necdet Aysal, "Yönetmel Alanda Değişimler ve Devrim Hareketlerine Karşı Gerici Tepkiler "Serbest Cumhuriyet Fırkası-Menemen Olayı" *Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Atatürk Yolu Dergisi*, XI/44 (Güz, 2009) s. 581, 590.

Ragıp Akça ve Salâhaddin Yargı'dır⁹⁶. 1939 tarihinde yapılan seçimlerden Kocaeli'nden seçilen milletvekilleri, Ali Dikmen, Dr. Fuat Sorağman, İbrahim Dıblan, İbrahim Süreyya Yiğit, İbrahim Tolon, Kemaleddin Olpak, Orgeneral Ali Said Akbaytuğan, Ragıp Akça ve Salâh Yargı'dır⁹⁷.

1943 yılında yapılan seçimlerden Kocaeli'nden seçilen milletvekilleri Ali Dikmen, Dr. Şerafettin Bürge, General Mürsel Bakü, İbrahim Süreyya Yiğit, İbrahim Tolon, Ragıp Akça, Refik Fenmen, Salâh Yargı ve Sedat Pek'tir⁹⁸. 1946 seçimleri ile Türkiye'de çok partili seçimler dönemine geçilmiştir. 1946'da yapılan seçimlerden Kocaeli'nden seçilen milletvekilleri Ahmet Faik Abasıyanık, Cenap Aksu, Fuat Balkan, Dr. Fazıl Ş. Bürge, Ali Dikmen, Nihat Erim, Amiral Şükür Okan, Sedat Pek ve İbrahim Süreyya Yiğit'tir⁹⁹.

1920'li yıllarda Kocaeli vilâyetinin temel geçim kaynakları arasında Sebzeçilik, zeytincilik, hayvancılık, ormancılık ve balıkçılık yer almaktaydı. 1950'lerden sonra ise sanayi ürünlerinden madencilik ve sanayi ürünleri yer almaya başlamıştı. 1950'den sonra ise sanayi ara malları olarak petrol, cam, lastik vb. gibi ürünler üretilebilmekteydi. Ayrıca Kocaeli'nde bu dönemlerde dokuma sanayi ve halıcılık faaliyetleri ekonomik gelir getiren önemli alanlardı¹⁰⁰.

Yukarıda ana hatlarıyla ifade olunduğu üzere Kocaeli'ndeki ekonomik gelişmişliğe rağmen 1931 yılı bütün dünyada yaşanan ekonomik bunalımın olumsuz etkilerinin büyük oranda görüldüğü bir yıl olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla da Kocaeli bu durumdan en çok etkilenen illerin başından gelmektedir. "Ekonomik" açıdan bu yıllar sıkıntılı dönemlerdir ve tasarrufun yapılması elzemdir. Hususiyle uzun süren savaş döneminin etkileri geçmeden uluslararası bir ekonomik bunalımın etkisi altında girilmesi Türkiye ekonomisinin gelişmesini önlemiş ve kısa süre içinde en temel gereksinimlerin karşılanmasında bile sıkıntı yaşanır duruma gelinmişti.

---

⁹⁶ TBMMTD, Dönem 5, c. I (1 Mart 1935), s.6.

⁹⁷ TBMMTD, Dönem 6, c. II (3 Nisan 1939), s.6.

⁹⁸ TBMMTD, Dönem 7, c. VII (8 Mart 1943), s.5.

⁹⁹ TBMMTD, Dönem 8, c. I (5 Ağustos 1943), s.6.

¹⁰⁰ Avcı, Cumhuriyet Döneminde İzmit (1923-1973), s. 101-110.

1929 ekonomik bunalımı, öteden beri hüküm süren geçim sıkıntısının ve maddi yetersizliklerin daha da ağırlaşmasına yol açmış, böyle bir ortamda tasarruf önlemlerine başvurmak akla ilk gelen çözüm yolu olmuştur¹⁰¹. Tabii bu durum Kocaeli basınında da çok net bir biçimde görülmüştür. Bu dönemlerde ekonomik sorunları aşmak amacıyla alınan tasarruf önlemleri arasında memur maaşlarının azaltılması da gelmekteydi. 1930 ve 1931 yılları boyunca sürekli olarak basın tarafından gündemde tutulan bu konu, dönemi anlamak açısından değer arz etmektedir.

Bilhassa tasarruf önlemlerinin en hat safhada uygulandığı bu günlerde bütün kamu kurum ve kuruluşlarının bu önlemleri ciddiye almaları istenmekteydi. Bu kurumların başında da belediye, valilik ve özel idare gelmekteydi. Bu kapsamda genelgeler yayımlanıp illere gönderilmekteydi. Bunlara örnek olarak bilhassa memur kadrolarının azaltılması ve memurlara verilen yardımların kesilmesi verilebilir¹⁰².

Dünyada ve Türkiye’de büyük ekonomik bunalımların yaşandığı bu dönemlerde İzmit Kâğıt Fabrikası kurulmuştur. Bu yıllarda Türkiye’de birçok fabrika açılmış, ancak bunlar arasında en büyük olan İzmit Kâğıt Fabrikası’ydı. İzmit Kâğıt Fabrikası açılmadan önce ülkede kullanılan kâğıtlar dışarıdan satın alınmaktaydı. Bu durum İzmit Kâğıt Fabrikası’nın kurulduğu döneme kadar devam etmiştir. Söz konusu yapının kurulmasında ve işler hale getirilmesinde Kâğıt Mühendisi Mehmet Ali Kağıtçı’nın büyük bir katkısı olmuştur¹⁰³.

Türkiye’nin ilk kağıt fabrikası olan İzmit Kâğıt Fabrikası, İzmit’in çok önemli bir alanında kurulmuştur. Fabrikanın kurulduğu yer ulaşım açısından kolay ulaşılabılır bir mevkide yer alacak şekilde planlanmıştır. Hem deniz hem de karada rahat bir şekilde ulaşımın sağlandığı fabrika, bu açıdan bir kez daha önemli bir konuma gelmekteydi¹⁰⁴. İzmit Kâğıt Fabrikası’nın kurulduğu yer ve mevkii dikkate alındığında bu yerin mimari açıdan son derece titiz bir çalışma ile inşa edilmiştir yorumu yapılabilir.

---

¹⁰¹ Bülent Duru, “1931 Tasarruf Yılı: Tek Partili Dönemin Başlangıcı”, *Ankara Üniversitesi, SBF Kamu Yönetimi ve Uygulama Merkezi*, s.8 (2007), s. 229.

¹⁰² Duru, “1931 Tasarruf Yılı: Tek Partili Dönemin Başlangıcı”, 230.

¹⁰³ Mühendis ve Makine, “SEKA”, XLVIII/571 (2007), s. 49.

¹⁰⁴ Dicle Oğuz, Halis Saygı, Nevin Akpınar, “Kent İçi Endüstri Alanlarının Dönüşümüne Bir Model: İzmit/SEKAPARK”, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, VIII/2 (2010), s. 160-161.

İzmit Kâğıt Fabrikası'nın inşaatı, bazı nedenlerden dolayı geç bitirilmiş ve ancak 18 Ocak 1936'da üretime geçilebilmiştir. İnşaatı biten söz konusu müessesese, dönemin İktisat Vekili Celal Bayar tarafından 6 Kasım 1936'da, Ankara ve İstanbul'dan gelen “iki uzun tren dolusu” davetlinin katılımıyla törenle gerçekleştirilmiştir¹⁰⁵. İzmit Kağıt Fabrikası üretime geçtikten sonra, İzmit'te hem iş alanının genişlemesi hem de vilâyetin gelişmesi açısından mühim bir konumda bulunmuştur.

1920'li yıllarda yani Türkiye'de sanayileşmenin henüz başladığı bu dönemlerde başta İzmit Kâğıt Fabrikası olmak üzere sanayi tesisleri ve bu tesislere bağlı olarak da inşa edilen kurum ve kuruluşlar kentlerin modern yapılara sahip olmasını sağlamıştır. Çünkü bu tür sanayi tesisleri sadece üretimin gerçekleştiği mekânlar değil, içinde bulunan barınma alanları, dinlenme ve eğlence mekânları, eğitim ve hizmet mekânları ile birlikte küçük bir kent olarak modernleşmenin pilot alanları olmuşlardır.

Bu kapsamda İzmit Kâğıt Fabrikası, Kocaeli'nde çok sayıda sosyal tesisin kurulduğu ve yeni modern yaşam alanlarının oluştuğu kurumlardan birisi olmuştur. Bu da beraberinde iş gücü kollarına bağlı farklı tesis ve müesseselerin kurulmasını zorunlu hale getirmiştir. Ayrıca fabrikanın teşekkül etmesiyle Kocaeli'ne birçok göç olmuş ve farklı vilâyetlerden çok sayıda işçi gelmiştir. Bunun sonucu olarak da şehrin toplumsal yapısında birtakım değişimler ortaya çıkmıştır. Yani söz konusu yeni fabrika, Kocaeli'ni her yönden gelişmesine ve değişmesine ortam hazırladığı şeklinde düşünülebilir.

1930'lu ve 1940'lı yıllarda İzmit Kâğıt Fabrikası çalışanları için fabrika alanında okullar, kreşler, dispanserler, sinema ve tiyatro salonları ile spor tesisleri açılmıştır. Ayrıca kurum tarafından bir de spor kulübü açılmıştır. Açılan spor kulübü Kağıtspor'dur. Bu durum da İzmit Kâğıt Fabrikası'nın şehre olan katkısını anlatmak amacıyla iyi bir örnektir.

---

¹⁰⁵ *Mühendis ve Makine*, “SEKA”, s. 50.

Dilek Güzel'e göre, "1934'te 1.kâğıt fabrikasının hafriyatı sırasında antik yapılarla karşılaşılması üzerine, İstanbul Arkeoloji Müzesi ve İstanbul DAI-Alman Arkeoloji Enstitüsü arkeologları inşadan önce sahayı inceleme ve rapor etme ile görevlendirilmiş ve gerçekleştirilen bu çok küçük ölçekteki tespit çalışmalarında Roma dönemine ait çok sayıda liman ve saray ayrıntılarına rastlanılmıştır. Ancak, fabrikanın kurulmasına karar verilmesi dolayısıyla detaylı bir inceleme yapılmadan uygulamaya geçilmiştir¹⁰⁶".

1946 yılından itibaren Türkiye'nin diğer vilâyetleri ile karşılaştırıldığı zaman gerek gelişmiş şehircilik, gerekse sosyal ve ekonomik bakımdan Kocaeli şehri belli bir düzeye gelmiş bulunmaktadır. Özellikle 1950'den itibaren hızla sanayileşmeye başlayan Kocaeli (İzmit), Türkiye'nin en önemli şehirlerinden ve ekonomi merkezlerinden birisi olmuştur.

---

¹⁰⁶Dilek Güzel, Kentsel Yenileme Bağlamında Endüstri Alanlarının dönüşümü ve Tarihi SEKA Fabrikası Örneği, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli, 2010, s. 76-83.

BÖLÜM 1: MÜLKÎ YAPI, DEMOGRAFYA VE BELEDİYECİLİK

1.1. Mülkî Yapı

1.1.1. Vilâyetin Mülkî Yapısı

Cumhuriyet döneminde yerel anlamda bölge ile ilgili ilk idarî çalışma isim değişikliği ile ilgilidir. 11 Şubat 1922’de “İzmit Sancağı” adının “Kocaeli” ye çevrilmesine ilişkin öneri, Vilâyet-i Meclisi Umumi toplantısında kabul edilmiştir. Ancak Kocaeli adının resmen kullanılması ve yaygınlaşması zaman almıştır. Bunun asıl nedenlerinden birisi Türk Kurtuluş Savaşı’nın henüz bitmemesiydi¹⁰⁷. Cumhuriyet’in ilanından sonra ve 1924 Teşkilat-ı Esasiye’nin hazırlanması sürecinde bahsi geçen konu tekrar gündeme gelmiştir.

20 Nisan 1924 Tarih ve 491 sayılı Teşkilat-ı Esasiye Yasası ile sancaklar kaldırılarak; yerine vilâyetler kurulmuştur. Bu doğrultuda İzmit Sancağı kaldırılmış ve daha önce Vilâyet-i Meclisi Umuminin aldığı karar doğrultusunda vilâyetin yeni adı “Kocaeli” yapılmıştır. Yeni düzenlemede İzmit, merkez kaza olmak üzere Gebze, Karamürsel, Kandıra, Karasu, Adapazarı, Akyazı, Hendek ve Geyve kazaları 1924 yılında Kocaeli’ne bağlanmıştır¹⁰⁸.

Bu yeni yapılanmalara rağmen, TBMM Esame Defterlerinde bir süre daha İzmit adı kullanılmaya devam etmiştir. Bunun üzerine yanlışlığın düzeltilmesi için 3 Mart 1925’te İzmit Milletvekili İbrahim Bey, TBMM’ye bir önerge vermiştir. Bu önergede TBMM Esame Defterlerinde yer alan İzmit adının Kocaeli’ne çevrilmesi istenmiştir. İbrahim Bey’in verdiği bu önergenin kabul edilmesinden sonra TBMM’deki milletvekillerinin isimlerinin bulunduğu Esame Defterlerindeki İzmit adı Kocaeli olarak değiştirilmiştir. Bu değişiklikten sonra TBMM oturumlarında İzmit Milletvekilleri yerine Kocaeli Milletvekilleri tabiri kullanılmaya başlanmıştır¹⁰⁹.

¹⁰⁷ Torun vd., **İzmit Milletvekilleri (1920-1926)**, s.281-282.

¹⁰⁸ Ulugün, **Osmanlı ve Ulusal Kurtuluş Savaşı Döneminde Kocaeli**, s. 82.

¹⁰⁹ Torun vd., **İzmit Milletvekilleri (1920-1926)**, s. 281-283.

29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'in ilanı üzerine bağımsız İzmit Sancağı¹¹⁰, vilâyet yapılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin mutasarrıfı olan Halil Vehbi (Demirel) Bey'in unvanı da mutasarrıflıktan valiliğe yükseltilmiştir. İzmit'in ilk valisi Halil Vehbi Bey, Birinci Dünya Savaşı sırasında Adapazarı kaymakamlığı yaptığından yörenin yabancısı değildi¹¹¹.

Kocaeli Valiliği'nin en büyük organlarından birisi konumunda bulunan Kocaeli İl Özel İdaresi, 1923 yılında İl Özel İdareleri İdareyi Umumiye, Vilâyet ve Belediyeler Kanunu kapsamında oluşturulmuştur. Bu yapının en önemli organları vali, il genel meclisi ve il daimi komisyonudur. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk özel idarelerinden birisi olan Kocaeli İl Özel İdaresi, müdür, müdür muavini, kontrolör, şef, memurlar ve müstahdemlerden teşekkül etmiştir¹¹².

Kocaeli vilâyetinin teşekkülünden sonra Kocaeli valiliğine atanan ilk kişilerden birisi olan Vehbi Bey döneminde birçok çalışma yapılmış ve vilâyetin birçok sorunu çözülmüştür. İzmit'in temel problemlerinden birisi olan su sorununun halledilmesi, il ve ilçelerde birçok yeni okulun yapılması gibi... Bunun dışında Vali'nin başka çalışmaları da bulunmaktadır.

Vali Vehbi Bey, tarım alanında ilin ilk fidanlığı, o dönemde ipek ürünleri değerli ihraç malı olduğu için dutluğu, hayvancılığın iyileştirilmesi için aygır deposunu inşa ettirmiş ve hizmete hazır hale getirmiştir. Vali'nin en büyük çalışması ise bu dönemin temel sorunlarından birisi olan bataklık alanlarına müdahale etmesidir. Buna göre, hiçbir işe yaramayan, ancak varlığı itibarıyla insan sağlığını tehdit eden ve İzmit'te yaygın olan ve sıtma hastalığına yol açan bataklığın kurutulması işi yeniden ele alınarak projeleri en kısa süre içinde yaptırılmış, birinci kısmı müteahhidine ihale edilmiş, bentler, dere

---

¹¹⁰ İzmit Sancağı, 1900'lü yılların başlarında çok büyük bir alanı ifade etmek için kullanılmıştır. Yalova ve Adapazarı ile civar bölgelerdeki yerlerin büyük bir bölümü İzmit Sancağına bağlıydı. Buraya bağlı olan Yalova, kaplıcaları nedeniyle turizm açısından gelişsin diye, 1930'da Mustafa Kemal Atatürk'ün talimatları ile İstanbul'a bağlanmıştır. 1954'te Adapazarı, il olduktan sonra Sakarya adını almış ve Kocaeli'nden ayrılmıştır. Kısacası İzmit adı, vaktiyle Yalova'dan Geyve'ye kadar çok geniş alanı kapsayan bir yerin adı iken; 1923'ten sonra Kuruçeşme mintikâsından Akmeşe'ye kadar olan İzmit ilçesinden ibaret olmuştur (www.demokratgebze.com.tr/bu-kente-kocaeli-adi-nasil-verildi-172270h.htm) (18.08.2014).

¹¹¹ Öztüre, **Nikomedia Yöresindeki Yeni Bulgularla İzmit Tarihi**, s.144.

¹¹² Avcı, Cumhuriyet Döneminde İzmit (1923-1973), s.50.

banketleri yapılmıştır¹¹³. Aynı dönemlerde birçok vilâyetin önde gelen sorunlarından olan yol yapım işine ağırlık verilmiştir. Sırrı Paşa döneminde başlayan İzmit-Kandıra yolu başladıktan 32 yıl sonra Halil Vehbi Bey tarafından tamamlanmış ve hizmete sunulmuştur. Ayrıca Kandıra-Kefken, Karasu-Adapazarı yolları tamamlanarak Karadeniz karadan Marmara Denizi'ne bağlanmış ve buradan ulaşımın daha rahat yapılmasının önü açılmıştır¹¹⁴. Görüldüğü üzere Vali, Kocaeli'nde birçok alanda çalışma yaparak vilâyetin gelişmesi için gerekli alt yapı çalışmalarını yapmıştır.

Müteakiben Kocaeli Valiliği'ne atanan Kara Eşref Sayıt, önceki valinin başladığı işleri, bütçede para olsun olmasın, kişisel çabası ile yürütmüş; bataklıkların kurutulması işine devam etmiş; İzmit'in Soğucak mevkiindeki fidanlık yeni araziler alarak burayı büyütüştür. Onarıma muhtaç Amerika koleji binası restore edilerek Necatibey Okulu adı ile hizmete açılmış, Yeni Cuma Cami karşısında, bağışlanan arazi üzerinde modern Ulugazi İlkokulu hizmete açılmıştır. Bu dönemde Vehbi Bey döneminde olduğu gibi çok sayıda okul da inşa edilmiştir.

Adı geçen Vali zamanında Ulusal Kurtuluş Savaşı'nda Kocaeli'nin işgalden kurtulmasında büyük yararlılıklar gösteren Yahya Kaptan için Tavsancıl köyünde Yahya Kaptan Anıtı yapılarak bahsi geçen kişinin ismi ölümsüzleştirilmiştir. Bahsi geçen vali, valiliği döneminde İzmit Belediye Başkanı Kemal Öz'ün çalışmalarına yardımcı olmuş, Paşa ve Çene sularının, Türkiye'nin en modern ve sağlık koşullarına uygun malzemesi ile İzmit'e getirilmesinde büyük çaba göstermiştir¹¹⁵.

Daha sonraları Kocaeli Valiliğini sırasıyla Hasan Faik (1934-1935) ile Hamit Oskay (1935-1938) yapmışlardır¹¹⁶. Hamit Oskay döneminde Kocaeli'nin mevcut kazaları dışında yeni bir kazanın daha oluşturulduğu görülmektedir. Bu yeni oluşum Gölcük'tür. 15 Haziran 1936'da Gölcük Kocaeli'ne bağlı bir kaza haline getirilmiştir¹¹⁷.

---

¹¹³ Öztüre, **Nikomedia Yöresindeki Yeni Bulgularla İzmit Tarihi**, s.150.

¹¹⁴ Avdan, Cumhuriyet Döneminde Kentleşme Sürecinde Planlama Deneyimi, 1930-1980 İzmit Planları, s.78.

¹¹⁵ Öztüre, **Nikomedia Yöresindeki Yeni Bulgularla İzmit Tarihi**, 151-153.

¹¹⁶ Avdan, Cumhuriyet Döneminde Kentleşme Sürecinde Planlama Deneyimi, 1930-1980 İzmit Planları, s.80.

¹¹⁷ Resmi Gazete, 15 Haziran 1936, Sayı:330, s.6639.

15 Haziran 1936 tarih ve 3012 sayılı kanunla kaza yapılan Gölcük'e aşağıdaki köyler bağlanmıştır: Gölcük (kaza merkezi), İhsaniye, Hisareyen, Örcün, Saraylı, Değirmendere, Nimetiye, Ümmiye, Selimiye, Borçka, Lütfiye, Haseneyen, İrşadiye, Siretiye, İcadiye, Şevketiye, Mesruriye, Mamuriye, Ayvazpınar, Sofular, Ulaşlı, Halidere, Nüzhetiye, Ferhadiye. Bahsi geçen köyler dışında İzmit'e bağlı Eski İhsaniye ile Bahçecik nahiyeleri de yeni kazaya dâhil edilmişlerdir¹¹⁸. Ayrıca bahsi geçen yeni kaza için memurluklar tahsis edilmiş ve bu memurluklar Kocaeli İli tedavül cetveline dahil edilmiştir¹¹⁹.

Gölcük'ün kaza olmasıyla 1954'te önce Kocaeli'nin kaza sayıları ona yükselmiştir. Bu şekilde mülkî anlamda birçok yenilik ve değişiklikler yapılmıştır. Bu mülkî alandaki değişiklikler 1950'den itibaren yani DP döneminde de devam etmiştir. Bu durum, DP'nin mülkî alanda yönetimleri daha kolaylaştırmak amacıyla birçok değişiklik yapmaya önem verdiğini göstermektedir. Mülkî alandaki bu düzenlemeler 14 Haziran 1954'e kadar, yani Adapazarı'nın Kocaeli'nden ayrılarak Sakarya adında yeni bir vilâyet olmasına kadar devam etmiştir. Ayrıca Sakarya adında yeni bir vilâyetin kurulması ile de Kocaeli ile Sakarya arasında çeşitli sınır değişiklikleri yapılmıştır.

Tablo 1
14 Haziran 1954 Tarihinden Önce Kocaeli'nin Kaza,
Bucak ve Köy Sayıları

İlçe	Bucak	Köy
İzmit	4	88
Gebze	4	30
Karamürsel	2	43
Gölcük	1	24
Kandıra	4	126
Karasu	1	36
Adapazarı	4	120

¹¹⁸ Resmi Gazete, 28 Temmuz 1936, Sayı: 3367, s.7002.

¹¹⁹ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2 Yer No: 68.77.3.

Akyazı	2	54
Hendek	2	54
Geyve	4	118
Toplam	28	693

Tablodan görülebileceği üzere Kocaeli’nde toplam 10 kaza, 28 bucak ve 693 adet köy bulunmaktaydı. Bucaklardan bazıları divan şeklinde teşkilatlanmış olduğundan 693 muhtarlıkla idare edilmiştir. Mülkî anlamda bu tür yapılanmalara gidilmesi, yani ilin idarî bölümlere ayrılması idareyi daha kolay ve düzenli yapmak amacına yönelik olduğu değerlendirilmektedir¹²⁰.

1950-1960 döneminde Kocaeli’nde idarî anlamda ihtiyaca ve gelişen şartlara göre kaza, nahiye ve köy sınırlarının değişmesi, yeni nahiyeler, köyler ve mahalleler kurulması gibi birtakım değişiklikler olmuştur. Konuya açıklık getirmek için yapılan değişiklikler tarihi bir sıra içinde verilmiştir. Bu şekilde konun daha açık olacağı düşünülmektedir.

Adapazarı’nın Alan Cuma ve Emirler köylerinin birleştirilerek Alanköy adıyla bağımsız köy haline getirilmesi 13 Mart 1946 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından yapılarak onaylanmış ve konu Resmi Gazetede yayınlanmıştır¹²¹. Adapazarı’nın Söğütlü bucağına bağlı Dandik köyünün tüzel kişiliği kaldırılarak mahalle halinde Değirmencik, Adapazarı İlçesi Söğütlü bucağına bağlı Rüstemler köyünün tüzel kişiliği kaldırılarak Kuru Dil köylerine bağlanmışlardır¹²².

İzmit merkezine bağlı Suadiye köyünde belediye teşkili uygun görüldüğüne dair Danıştay Genel Kurulunun 13 Mart 1946 günlü ve 46/80 sayılı kararı Belediye Kanununun 7. Maddesi’ne göre onaylanmıştır¹²³. Böylelikle Suadiye köyü bir nahiye haline getirilmiş ve burada bir belediye teşkilatı teşekkül ettirilmiştir¹²⁴. 18 Aralık

¹²⁰ Kocaeli 1967 İl Yıllığı, s. 55-56.

¹²¹ Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **21 Ekim 1945 Genel Nüfus Sayımı**, Ankara, 1950; Resmi Gazete, 29 Mart 1946, sayı: 6269, s. 10319.

¹²² Resmi Gazete, 15 Nisan 1946, sayı: 6295, s. 10434.

¹²³ Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **21 Ekim 1945 Genel Nüfus Sayımı**, Ankara, 1950, s.9-11,22; Resmi Gazete, 4 Temmuz 1946, sayı 6350, s. 10866; Enis Şahin- Vedat Turgut, “**Derbent ve Çevresinde Mülkî Yapılanma Çalışmaları ve Kartepe İlçesi’nin Teşekkülü**”, Kartepe Kitabı I, Kocaeli: Kartepe Belediyesi Yayınları, 2013, s.404.

¹²⁴ BCA, Fon Kodu: 30.11.2 Yer No: 184.21.12.

1948'de Harman Tepe, İzmit İlçesi'nin Eseler köyüne bağlı Aşağı ve Yukarı Dağ köyleri bağlı buldukları köylerden ayrılmak ve birbiriyle birleşmek suretiyle de Dağ köyü ve Bahçecik bucağının Yeniköy köyüne bağlı Yazlık Mahallesi ise Yazlık adıyla bağımsız köy haline getirilmişlerdir¹²⁵.

1949'da Bolu vilâyeti Düzce kazasına bağlı Kadife Kale köyü Hendek'in Kara Dere bucağına bağlanmıştır. Ayrıca Hendek Merkez nahiyesi Kayalık köyüne bağlı Apşalar ve Harmantepe Mahalleleri bu köyden ayrılmış ve birbiriyle birleştirilerek yeni bir mahalle haline getirilmiştir.¹²⁶.

1950'den itibaren Türkiye genelinde çok ciddi bir idarî alanda birçok düzenlemeye gitmiştir. Kocaeli'nde de bahsi geçen idarî yapılanma ve değişiklikler hemen göze çarpmaktadır. Söz konusu idari yapılanma kapsamında 1951'de Kocaeli'nin Akmeşe bucağına bağlı Alandüze, Hayrabat, İnamiye, Kayrancık, Kızılcıklı, Resulludivanı köyleri Adapazarı'nın Kazım Paşa bucağına dâhil edilmişlerdir¹²⁷.

İzmit Belediyesi'nin sınırları dışında kalan Derince köyünün 7 Nisan 1951 tarih ve 24266 sayılı yasa ile İzmit Belediyesi içerisine alınmasına karar verilmiştir¹²⁸. Önceleri Çınarlı köyü Muhtarlığı'na bağlı Derince mahalle olunca kendisine ait bir muhtarlığa da sahip olmuş ve ilk muhtar olarak da Ahmet Usta seçilmiştir¹²⁹. Derince Mahallesi daha sonraki dönemlerde dört ayrı mahalleye ayrılmıştır. Bunlar, Deniz, Dumlupınar, Sırıpaşa ve Çenedağı Mahalleleridir¹³⁰. Derince'nin dört ayrı birime ayrılması önemlidir, çünkü bu şekildeki mahalle yönetimlerinin hem yöneticiler hem de vatandaşlar açısından daha kolay hale geldiği değerlendirilmektedir.

4 Ağustos 1951'de Tütünçiftlik önceleri Yarımca Muhtarlığına bağlanmıştır¹³¹. Daha sonraları aşağıda da görüleceği üzere Yarımca Muhtarlığına bağlandıktan kısa bir süre

---

¹²⁵ Resmi Gazete, 28 Haziran 1949, sayı: 7244, s. 16495.

¹²⁶ Resmi Gazete, 18 Aralık 1948, sayı: 7083, s. 15269.

¹²⁷ BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0 Yer No: 228.45.8.

¹²⁸ BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0 Yer No: 222.15.11; Volkan Şenel, **Tarihi Yönüyle Derince**, Kocaeli: Derince Belediyesi Kültür Yayınları, s.189.

¹²⁹ Derince.meb.gov.tr./www/tarihce/icerik/7 (18 Ağustos 2015).

¹³⁰ BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0 Yer No: 225.28.16.

¹³¹ www.korfez.bel.tr/tr/icerikdetay/22/97/kirfez-tarihi.as (18 Ağustos 2015).

sonra Tütünçiftlik, İl Genel Meclisi'nin oluru ile yeni bir köy haline getirilmiştir. 11 Kasım 1951'de Kandıra'nın Akçaova bucağına a bağlı Bulduk, Çağırkan, Fethiye, Şahinler, Sarı Şeyh ve Kul Mahmut köyleri İzmit Merkez bucağına dâhil edilmiştir¹³².

1950'lerde sadece köylerde değil; mahallelerde de birtakım mülkî değişiklikler yapılmıştır. Bu durum, mülkî alandaki düzenlemelere önem verildiğini göstermektedir. Bilhassa 1951'de İzmit Belediyesi'ne yapılan müracaat neticesinde nüfusun kalabalığından dolayı Mehmetalipaşa Mahallesi Cedit'ten ayrılmıştır. Buradaki amaç; iki ayrı muhtarlık oluşturarak yönetimin daha kolay yapılmasını sağlamaktır¹³³. Böylece, iki ayrı muhtarlığın çalışması sayesinde köylerin daha iyi bir şekilde yönetilmeleri hedeflenmiş olabilir.

4 Ağustos 1951'de Adapazarı'na bağlı Küçüktersiye ve Hasanbey köyleriyle Akyazı'ya bağlı Bediltahirbey köyleri bölgesindeki iki kaza sınırı; Akarca diğer adıyla Çeltiklik mevkiinden batıya çekilen doğrunun Mudurnu çayı talvek hattıyla birleştiği noktadan başlayarak kuzeye doğru aynı hat güdümüyle çayın Gebeş mevki civarında üç kola ayrıldığı nokta ve bu kollardan çayın ana yatağını teşkil eden ortadaki kolun talvek hattını takiben bu kollardan birleştiği nokta olan Gebeş diğer adıyla Pamuklu köprüsü ve buradan da yine çayın talvek hattı güdümüyle Adapazarı şosesi olarak belirtilmiştir¹³⁴.

11 Eylül 1951'de Kandıra ilçesine bağlı olan Akça Ova bucağının Bulduk, Çağırkan, Fethiye, Şih Naibler, Sarı Şih, ve Kul Mahmut divanları İzmit kazasına bağlanmışlardır¹³⁵. 9 Ocak 1952'de İzmit Akmeşe bucağına bağlı Alandüzü, Hayrabat, İnamiye, Kayrancık, Kızısıklı, Resulludivanı köyleri Adapazarı'nın Kâzım Paşa bucağına bağlanmıştır¹³⁶. 20 Mart 1952'de İzmit Merkez bucağının Yarımca köyüne bağlı Tütünçiftliği bağımsız bir köy haline getirilmiştir¹³⁷. Görüldüğü üzere, mülkî alandaki düzenlemeler belirli aralıklarla sürdürülmüş, birimlerin daha etkin bir şekilde yönetilmeleri sağlanmıştır.

---

¹³² Resmi Gazete, 4 Ağustos 1951, sayı: 7876, s. 1734.

¹³³ Hürsöz, 28 Şubat 1951, No:167.

¹³⁴ Resmi Gazete, 4 Ağustos 1951, sayı: 7876, s. 1733.

¹³⁵ BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0 Yer No: 225.28.17; Resmi Gazete, 4 Ağustos 1951, sayı: 7846, s. 1733.

¹³⁶ Resmi Gazete, 9 Ocak 1952, sayı: 8003, s. 2554.

¹³⁷ Resmi Gazete, 20 Mart 1952, sayı: 8064, s. 3138.

Kocaeli’nde idari alanda yapılan düzenlemeler kapsamında orman sınırlarının yeniden çizildiği ve köy arazileri arasındaki mevcut sınırların tekrar oluşturulduğu görülmektedir. Bu konuda 1950’den 1960 kadar yüzlerce değişikliklerin yapıldığı Resmi Gazete’nin verilerinden anlaşılmaktadır. Konuya anlaşılır kılmak için sadece bir örnek üzerinde durulmuştur¹³⁸.

Akyazı’ya bağlı Reşadiye köyü mülkî hudutları dâhilinde bulunan Topçu Sırtı ve Keremali Dağı Devlet Ormanlarının bu köyle ilgili arazileriyle dış sınır ayrımı 3116 sayılı Orman Kanunu ve bu kanuna ek 4785 sayılı kanun ve yönetmelik hükümlerine tevfi kan günlük tutulan karar ve tutanaklar özeti aşağıda sıralanmıştır:

“Tahdit ve sınırlanmaya Yongalık köyü mülkî hudut sınır ayırım noktası olan Reşadiye Köylülerine ait 519 sınır noktasından başlamak ve Yongalık köyünün 518 sınır noktasına bağlamak suretiyle Reşadiye köyünün batısında Hüseyin Erol tarlasından başlanarak orman ciheti Topçu Sırtı Devlet Ormanları ve arazi ciheti Topçu Sırtı mevki adıyla anılan 519 - 523 Mehmet Bora, 524 - 525 Alı Demir, 525 - 528 Kâzım Kaya 528 - 529 Murat Çetin, 530 - 535 Sadık Sarı tarlası olup güneye doğru kırık hatlarla uzanırlar yaparak 535 - 537 Osman Kaçar tarlasına ve oradan 537 - 540 sınır noktalarıyla Sefer Yüksel tarlasına ve oradan doğuya doğru uzanırlar yaparak araba yolunu takiben 540 - 541 Ali Yüksel 541 - 543 Ömer tarlası olup bu sınır hattının orman yakası meşe kayın korusu olup tahrip görmüş sahadır. Devlet adına tahdidi yapıldı”.

“Bundan sonra kuzeye doğru kırık hatlarla uzanırlar yaparak 543 -547 Dursun Güler, Küçük Sarı 547 - 549 Mahmut Sarı 550 - 553 sınır noktalarıyla Nevit Sarı ve oradan kırık hatlarla ve doğuya uzanırlar yaparak 553 - 555 sınır noktalarıyla Hilmi Sarı 555 - 561 Mehmet ve Ziya Bora tarlası 561 - 563 Nevit Sarı 564 - 563 Yusuf Bayar ve Ali Okur 564 - 567 Sefer Yüksel 567 - 568 Nevit Sarı 568 - 571 Harun Yücel 571 - 573 Murat Yılmaz 573-578 Halil Erol ve Mahmut Yüksek 578-582 Hüseyin Okur 582-583 Murat Yılmaz’ın findıklığı ve bağı 583-584 Osman Kaçar 584-586 Murat Kaçar 586-588 Kâzım Kaya, 588-589 Hasan Erol 589-591 Hasan Erol tarlası olup Reşadiye

---

¹³⁸ Resmi Gazete, 7 Nisan 1952, Sayı: 8079, s.3295.

köyünün tahminen 100 metre köy kenarındır 591 sınır noktasından köyün bahçeliklerini takiben Değirmendere istikametine gelinerek 591-599 arazi ciheti köy orta malı Değirmendere mevkiini teşkil eder”.

“ 599-600 sınır hattı doğu istikametine uzanış yaparak Kızılıçıkburnu arazisini kat ile Nevit Sarı tarlasına varıldı. 600-602 sınır noktalarıyla Zeki Kaçar tarlası 603-605 sınır noktalarıyla belirtilen Yusuf Bayar ve Mahmut Yüksel 605 - 607 sınır noktalarıyla belirtilen Hüseyin Okur ve Ali Demir 607-608 sınır noktalarıyla belirtilen Yusuf Bayar 608-613 sınır noktalarıyla belirtilen sahanın yine Yusuf Bayar'a ait olduğu tespit edilmiştir. Bundan sonra toplu arazilerin bulunduğu Kızılıçıkburnu - Gürgenlidüz mevkiine geçilerek 614 - 621 sınır noktalarıyla Ali Er ve Mehmet Bora ve Osman Kaçar müşterekleri 621 - 626 Hasan Sarı 626 - 627 Sadık Sarı ve Mehmet Sarı müşterekleri 628 - 629 Mehmet ve Şevket Sarı müşterekleri 629 - 632 Halil Hüseyin Erol 637-641 Hasan Sarı ve Hasan Erol 641-645 Teyfik Kılıç ve Ömer Okur müşterekleri 645 - 646 Ömer Okur Mehmet Bora 646 - 648 Hüseyin Gor 648 - 651 Halil ve Hüseyin Erol 651 - 653 Sadık Sarı 654 - 655 Reşadiye-Beldibi hudut ayrımı ve aynı zamanda Beldibi Hatip tarlası 655 - 659 Hüseyin Medet olup orman yakasında Murat Şen tarafından tahribat yapıldığı ve tarla açıldığı görülerek Devlet adına tahdide devamla 659 - 662 Mehmet Medet 662 - 663 Aslan Mert tarlası 663 - 664 Ahmet ve Osman tarlası 664 - 668 Hasan Mert tarlası 668 - 673 Mehmet Sarı 673 - 613 sınır noktasına bağlamak suretiyle işbu muazzam köy topluluğuna ait Gürgenlidüz ve Kızılıçıkburun mevki tarlaların fiilî durumu belirtilmiştir. Kafese ait tapusuz tasarruf ve zilyetlerinde bulunduğu ve 3116 sayılı Orman Kanununun neşrinden evvel tarla olarak kullanıldığını ehli vukufların beyanatından tespit olunmuştur. 613 sınır noktasından 674 sınır noktasına varılarak Beldibi köyü arazileri sınırlamaya devam edilmek üzere Beldibi köyü mülki hudut ayrımı olan Kızılıçık burun deresi başından sınır ayrımı sona ermiştir¹³⁹”. Bu şekildeki düzenlemeler, tapu kadastro çalışmaları arasında yer almaktadır. DP'nin en çok üzerinde durduğu konu olan tapu kadastro faaliyetleri, bu yapılan çalışmalardan ne derece hızlı bir şekilde yapıldığını göstermesi açısından önem taşımaktadır.

---

¹³⁹ Resmi Gazete, 10 Ocak 1951, Sayı: 7704, s. 364.

1952’de idarî alanda yapılan değişikliklere devam edilmiş ve 20 Mart 1952’de Hendek kazası Merkez bucağının Kayalık köyüne bağlı Apşalar ve Harmantepe Mahalleleri bu köyden ayrılarak ve birbiriyle birleşmek suretiyle Merkez ilçesinin Eşeler köyüne bağlı Aşağı Dağı ve Yukarı Dağı köyleri bağlı buldukları bucaklardan ayrılarak ve birbirleriyle birleşmek suretiyle de Dağ köyü adlarıyla ayrı köy, Merkez İlçesi Bahçecik bucağının Yeniköy köyüne bağlı Yazlık Mahallesi İse Yazlık adıyla bağımsız köy haline getirilmiştir¹⁴⁰.

10 Mart 1952’de Adapazarı merkezinde Devlet Demiryolları İdaresince inşa edilmiş olan Vagon Fabrikası sahasında tesis edilen İstasyona Çark adı verilmiştir¹⁴¹. 1953’te Şeyhler bucağına bağlı Abdürrezzak, Ağacık, Fındıklı, Koyun Ağılı, Seyitler, Teberik köyleri, Adapazarı’nın Söğütlü bucağına dahil edilmişlerdir¹⁴². 31 Mayıs 1952’de Adapazarı Söğütlü bucağı Kuru Dil köyüne bağlı Rüstemler Mahallesi Rüstemler köyü haline getirilmiştir¹⁴³. 23 Temmuz 1952’de Geyve kazası Merkez bucağının Kuru köyüne bağlı Kürtlü Mahallesi Kürtlü köyüne dönüştürülmüştür. Aynı tarihte Akyazı Merkez bucağının Sukenarı köyüne bağlı Yeniköy Mahallesi Yeni Doğan köyü haline getirilmiştir¹⁴⁴.

22 Ekim 1952’de Karasu’nun Gölköprü köyüne bağlı Denizköy, Kar, Müezzin ve Cami Tepe Mahalleleri birleştirilerek Denizköy adıyla bağımsız bir köy haline getirilmiştir¹⁴⁵. Aynı tarihte Akyazı’ya bağlı Merkez bucağının Çakıroğlu köyüne bağlı Törükyeri Mahallesi bu köyden ayrılarak Yörük Yeri adıyla bağımsız köy olmuştur¹⁴⁶. 22 Aralık 1952’de Adapazarı’na Sapanca bucağına bağlı Ahmediye ve Adliye köyelerinin tüzel kişiliklerinin kaldırılmak ve birbiriyle birleştirilmek suretiyle Adliye adıyla anılmak üzere bağımsız bir köy haline getirilmiştir¹⁴⁷.

---

¹⁴⁰ Resmi Gazete, 20 Haziran 1952, sayı: 8285, s. 5846.

¹⁴¹ BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0 Yer No: 229.5.7; Resmi Gazete, 10 Mart 1952, sayı: 8055, s. 3074.

¹⁴² BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0 Yer No: 236.6.5.

¹⁴³ Resmi Gazete, 6 Nisan 1953, sayı: 8378, s. 5978.

¹⁴⁴ Resmi Gazete, 22 Aralık 1952, sayı: 8289, s. 5167.

¹⁴⁵ Resmi Gazete, 20 Mart 1952, sayı: 8064, s. 3138.

¹⁴⁶ Resmi Gazete, 21 Mayıs 1952, sayı: 8191, s. 4066.

¹⁴⁷ Resmi Gazete, 22 Aralık 1952, sayı: 8289, s. 5155.

6 Nisan 1953'te Geyve kazası Merkez nahiyesine bağlı Bayat köyü ile Bilecik vilâyeti Osmaneli ilçesi Merkez bucağına bağlı Ciciler köyü bölgesindeki iki vilâyet arası sınır şu şekilde yeniden düzenlenmiştir: Yeni düzenlemeye göre; Emrullah Kuyusu'ndan başlayarak Alibey kavakları ve buradan eskiden beri iki vilâyet arasında sınır Dikilitaş'tan doğuya doğru Kocayol üzerindeki Alibey hududu mevkiine ve oradan Kocayol belirtilmiştir¹⁴⁸. 1953'te Adapazarı'na bağlı Taraklı nüfusunun artması ve alanının genişlemesi sebebiyle bahsi geçen yerin belediye yapılmasına karar verilmiştir¹⁴⁹. 1950'lerde Taraklı'nın belediyeye dönüştürülmesi gibi birçok yerin nahiye yapıldığına dair örnekler görülmektedir.

Günümüzde mülkî bir terim olarak kullanılmayan nahiyeler, 1950'li yıllarda etkili idari yapılardan birisiydi. Ancak söz konusu yönetimler, belediyelere göre daha az sayıdaki nüfusu kapsadığı için, buraların nüfusları arttıkça vilâyet genel meclislerinin teklifleri ve içişleri bakanlarının onaylarıyla nahiyeler kaza yapılarak belediye haline getirilmekteydiler. Böylece yerel yönetimlerin daha düzgün bir hale getirilmeleri sağlanmaktaydı¹⁵⁰. Netice itibarıyla nahiye yönetimi biçimi uygulaması günümüzde bulunmamaktadır.

16 Ocak 1954'te Kandıra'ya bağlı Şeyhler köyü, yeni bir nahiye haline getirilmiştir¹⁵¹. Aynı tarihlerde Gebze ilçesinin Merkez nahiyesine bağlı Aydınli ve Tuzla köyleri İstanbul vilâyeti Kartal kazasının Merkez bucağına bağlanmıştır¹⁵². 1 Şubat 1954'te Tavşancıl nahiyesinin adı Hereke olarak değiştirilmiş ve nahiye merkezi Hereke'ye; Gölcük'ün merkezi ise Değirmendere'den Gölcük'e nakledilmiştir¹⁵³. 1954 yılı içerisinde idari alandaki düzenlemeler kapsamında Gebze kazasının Merkez nahiyesine bağlı Orhanlı ve Tepeören köyleri İstanbul vilâyeti Kartal ilçesinin Merkez bucağının sınırları kapsamına alınmıştır¹⁵⁴. Görüldüğü üzere, büyük köylerin bölünmesi suretiyle

---

¹⁴⁸ Resmi Gazete, 30 Eylül 1953, sayı: 8521, s. 7289.

¹⁴⁹ BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0 Yer No: 241.34.12.

¹⁵⁰ Ali Çağlar, "Türkiye'de Mülkî İdarî Bölümlerinin İdarî Coğrafya Analizi", *Ankara Üniversitesi, Coğrafi Bilimler Dergisi*, I/3 (2005), s.22-23.

¹⁵¹ Resmi Gazete, 16 Ocak 1954, sayı: 8609, s. 7967.

¹⁵² BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0 Yer No: 250.12.9; Resmi Gazete, 16 Ocak 1954, sayı: 8609, s. 7967.

¹⁵³ BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0 Yer No: 245.20.7.

¹⁵⁴ BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0 Yer No: 245.22.9.

yeni köyler teşekkül edilmiştir. Böylece küçük alanlara ayrılan yerlerde yönetimin daha da kolay olması hedeflenmiş olabileceği düşünülmektedir.

1954'te Zonguldak vilâyetinin Safranbolu kazasına bağlı iken 6068 sayılı kanunla kaza haline getirilen eski Karabük nahiyesinden Kocaali köyü yeni belirlenen kadro ile Kocaali'nin Karasu ilçesine bağlanarak Merkezi Kocaali köyü olmak üzere Kocaali bucağı kurulmuştur. Karasu kazasının Merkez nahiyesine bağlı Kocaali köyünde Kocaali adıyla kurulan nahiyeye eklenen köyler şunlardır: Açmabaşı, Aktaş, Aydoğan, Bolazar, Caferiye, Harmana Kaya, Kızlar, Kara Pelit, Kestane Pınarı, Kirazlı, Koğuk Pelit, Kozluk, Köyyeri, Kuyumculu, Lahna, Melen, Selahiye, Süngüt, Yalpan Kaya ve Karalar'dır¹⁵⁵. Buraları daha sonraki dönemlerde Sakarya vilâyetine bağlanmıştır. Aynı tarihlerde Gebze'ye bağlı Orhanlı ve Tepeören köyleri, İstanbul'un Kartal ilçesinin Merkez bucağına bağlanmıştır¹⁵⁶.

14 Temmuz 1954'te Geyve ilçesi Doğan Çay bucağına bağlı Yılında köyü aynı kazanın Merkez nahiyesine¹⁵⁷, Adapazarı Kâzımpaşa nahiyesine bağlı Resullüdivanı, Kayrancık, Hayrabat köyleri aynı kazanın Merkez nahiyesine bağlanmıştır¹⁵⁸. Ayrıca İzmit kazası Bahçecik bucağının Yuvacık köyüne bağlı Kilisedüzü Mahallesi Camidüzü olarak değiştirilmiştir¹⁵⁹.

23 Eylül 1954'te Adapazarı'na bağlı Kurabaşı köyü ile Geyve'ye bağlı Çınar Dibi köyü bölgesindeki iki kaza arası sınır; batıda Sakarya Nehri kenarından Porsuk dere, Bağdat Caddesi ve Lefke Deresi'ni takiben Sakarya Nehri olarak belirlenmiştir¹⁶⁰. Aynı şekilde Adapazarı'na bağlı Budaklar köyü ile Akyazı'ya bağlı Çatalköprü köyü bölgesindeki İki kaza arası sınırın batıda Ambar mevkiinden başlayarak Keremözü suyunu kuzeye doğru takiben Adapazarı - Hendek şosesindeki köprüye çekilecek hat biçiminde belirtilmiştir¹⁶¹.

---

¹⁵⁵ BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0 Yer No: 247.34.13.

¹⁵⁶ BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0 Yer No: 245.22.9.

¹⁵⁷ Resmi Gazete, 14 Temmuz 1954, sayı: 8754, s. 9885.

¹⁵⁸ Resmi Gazete, 14 Ağustos 1954, sayı: 8778, s. 10048.

¹⁵⁹ Resmi Gazete, , 14 Mayıs 1954, sayı: 9008, 11883.

¹⁶⁰ Resmi Gazete, 23 Eylül 1954, sayı: 8810, s. 10337.

¹⁶¹ Resmi Gazete, 20 Kasım 1954, sayı: 8858, s. 10625.

Yukarıdaki verilerden anlaşılacağı üzere, kazalar arasında bu şekilde değişikliklerin yapılarak vatandaşlar nezdinde doğabilecek sınır anlaşmazlıklarının önüne geçilmeye çalışılmıştır. Zira bu dönemde vatandaşlar arasında arazi sınırları konusunda birçok sıkıntılar yaşanmaktaydı, bu şekildeki uygulamaların söz konusu anlaşmazlıkları çözmek için olumlu çalışmalardan olduğu söylenebilir.

1954'te Kocaeli'nde idarî alanda ciddi değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerden birisi, tamamıyla Kocaeli vilâyeti kazalarından olan Adapazarı, Geyve, Hendek, Karasu ve Akyazı'dan müteşekkil Sakarya adında yeni bir vilâyetin teşekkülüdür. TBMM'de konu ile ilgili söz alan devrin Dâhiliye Vekili Namık Gedik şunları söylemiştir¹⁶²:

“Hükümetçe hazırlanıp, dâhiliye ve bütçe encümenleri tarafından kabul edilen ve şimdi yüksek meclisin tetkik ve tasvibine arz edilmiş olan Sakarya vilâyetinin ihdası hususundaki kanun lâyhaları münasebetiyle mülkî teşkilâtımız hakkındaki hükümet görüşümüzü kısaca arz etmeyi faydalı bulmaktayız. 1924 senesinden beri bazı tadillerle devam edip gelmekte olan bugünkü idarî teşkilât ve mülkî taksimatımızı, aradan geçen zaman zarfında, iktisadî, içtimâî ve kültürel sahalardaki inkişafların gerektirdiği ihtiyaçları tamamen karşılayacak şekilde yeniden tanzim etmek zarureti karşısındayız. Halkın umumî refah ve saadetini temin edecek her türlü teşebbüs ve faaliyeti vazife edinen modern devlete tahmil edilmiş bulunan çeşitli hizmetlerden halkın mümkün olduğu kadar yakından ve kolaylıkla istifade edebilmesini sağlayacak idare teşkilâtına ihtiyaç olduğu gibi bu teşkilâtın faaliyet sahasını yine bu telâkkiye göre tehdit etmekte fayda vardır. Umumî nüfusumuzun % 74,8'ini teşkil eden köy halkına en yakın idare kademesi nahiye olduğuna göre amme hizmetlerini mümkün olduğu kadar halkın yakınma götürmek için evveleminde nahiye teşkilâtına ehemmiyet vermek icap etmektedir. Bugünkü nahiye teşkilâtımız ise ihtiyacı karşılamaktan uzaktır. Hâlen 17.000.000 Türk Lirası'na yaklaşan vatandaş külesinin sakin olduğu 34.369 köyden 18.079'u doğrudan doğruya vilâyet veya kaza merkez nahiyelerine, 16.290 tanesi de mülhak nahiyelere bağlı bulunmaktadır. Gerçi bunlardan birinci kategoriye dâhil olanlar bağlı buldukları vilâyet veya kaza merkezlerinde müracaat edebilecekleri bütün idare teşkilâtı mevcut ise de, bu köylerden bir kısmı vilâyet veya kaza merkez-

---

¹⁶² Ayın Tarihi, 13 Haziran 1954, <http://ayintarihi.com>.

lerine uzak mesafelerde bulduklarından bilhassa arızalı muntikalarda yaşayanlar bu uzun mesafeleri meşakkatle kat etmek mecburiyetinde kalmaktadırlar. İkinci kategoriye dâhil olan 16.290 köyde oturan vatandaşlar ise daha zor bir durumda bulunmaktadır. Bu köylerde vatandaşların müracaat edebilecekleri en yakın idare kademesi olan nahiyelerin çoğunda Sakarya namı ile bir vilâyet haline getirilmesi uygun görülmüştür.¹⁶³

Sakarya'nın vilâyet hakkındaki kanun tasarısı 14 Haziran 1954'te TBMM'de kanunlaşmıştır. Kanun 1 Aralık 1954'te yürürlüğe konulmuştur. Bu haber hızlı bir şekilde Adapazarı ve civarında duyulmuş, toplar atılmış, fener alayı ve mehter takımı şehri dolaşarak Adapazarlılar bayram yapmışlardır¹⁶⁴. Yeni bir vilâyet teşekkülü ile ilgili tüm hazırlıklar tamamlanmış ve 14 Haziran 1954'te 6419 Sayılı Kanun ile Adapazarı merkez kaza olmak üzere Akyazı, Geyve, Hendek ve Karasu kazaları Kocaeli'nden ayrılarak Sakarya adında bir vilâyet teşekkül edilmiştir¹⁶⁵. Konu ile ilgili kanun maddeleri şu şekildedir:

Madde 1 —Kocaeli vilâyetine bağlı Adapazarı kazası kaldırılarak merkezi Adapazarı olmak ve yine Kocaeli'ne bağlı Akyazı, Geyve, Hendek ve Karasu kazalarını ihtiva etmek üzere Sakarya adıyla yeniden bir vilâyet kurulmuş ve eski Adapazarı'nı içeren nahiyeye ve köyler Sakarya vilâyetinin Merkez ilçesine bağlanmıştır.

Madde 2 — Kadrolar, Devlet Memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülüne dair olan 365G sayılı kanuna bağlı (1) sayılı cetvelin ilgili kısımlarına eklenmiştir¹⁶⁶.

Muvakkat Madde 1-İlişik (3) sayılı cetvelde gösterilen kadrolar 1954 Malî yılı Muvazene-i Umumiye Kanunu'na bağlı D işaretli cetvelin ilgili kısımlarına eklenmiştir.

Muvakkat Madde 2- Kurulması kabul edilen bu vilâyetin aylık, ücret ve giderlerini karşılamak üzere 1954 yılı Muvazene-i Umumiye Kanuna bağlı A/1 işaretli cetvelin

---

¹⁶³ Ayın Tarihi, 13 Haziran 1954, <http://ayintarihi.com>.

¹⁶⁴ Adapazarı Akşam Haberleri, 15 Haziran 1954, No: 109.

¹⁶⁵ BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0 Yer No: 241,32. 6.

¹⁶⁶ Enis Şahin, “Sakarya Vilâyeti'nin Oluşumu”, Sakarya İli Tarihi c. II, Sakarya, 2005, s.917.

Maliye Vekâleti kısmındaki 425 inci vilâyet ve kaza teşkili masrafları faslına konulan tahsisattan gerekli görülecek miktarları sözü geçen A/1 işaretli cetvelin ilgili tertiplerine nakletmeye Maliye Vekili salâhiyettardır.

Muvakkat Madde 3-Sakarya vilâyeti dâhilinde bulunan kazaların Kocaeli’ndeki II. Genel Meclisi üyeleri Sakarya Genel Meclisi’ni teşkil ederler.

Muvakkat Madde 4- Kanunun yürürlüğe girmesini müteakip bir hafta içinde II. Genel Meclisi toplanarak daimî encümen seçimini yapar ve bütçeyi ve kadroyu tanzim eder.

Muvakkat Madde 5-Sakarya vilâyetine bağlanan kazalara ait özel idareye müteallik bilumum tahakkuku kat ve tahsilât ve bakaya hesapları, Sakarya’nın kurulduğu tarihten itibaren Kocaeli Özel İdaresi emvalinden düşülerek bu husustaki kuyudat ve teferruatı ile birlikte Sakarya’ya devrolunur¹⁶⁷.

Vilâyetin kurulması, İzmit basınında büyük yankı uyandırmış ve gazetelerin çoğunluğu, bu olaya gazetelerinde birkaç gün boyunca yer vermişlerdi. İzmit basınında Sakarya hakkında güzel ifadeler kullanılması ve hadiseye olumlu yaklaşılması, Adapazarı basınında da takdirle karşılanmıştır. Diğer taraftan, Adapazarı’ndaki gazetelerin ana konusu da yine ilin kuruluşu ile ilgiliydi. Özellikle komşu vilâyetlerin, söz konusu vilâyet konusundaki gelişmelere olumlu yaklaşımları gazetelerde sıkça işlenmekteydi.

Enis Şahin’e göre Adapazarı Akşam Haberleri Gazetesi’nde isimsiz yayınlanan “Büyüklik ve Mesuliyet” adlı yazıda, şu ifadeler yer veriliyordu: *“Bu aybaşından beri, vilâyetler manzumesine resmen ithal edildik. Gerek vilâyetimizde ve gerekse memleketimizin diğer bölgelerinde bunun akisleri devam ediyor. Böyle sevilen bir vilâyetin halkından olmakla gurur duyuyoruz. Komşularımız emin olsunlar ki, Sakarya vilâyeti, onların itimadını hiçbir zaman sarsmayacaktır. Gösterdiği sevgi ve anlayışı fazlalaştırmayı gaye edinecektir”*¹⁶⁸.

---

¹⁶⁷ Resmi Gazete, 22 Haziran 1954, sayı: 8735, s. 9683-9684.

¹⁶⁸ Şahin, **Sakarya Vilâyeti’nin Oluşumu**, s. 934.

Yukarıda belirtildiği gibi yeni bir vilâyetin teşekkülü, hem Sakarya genelinde hem de Kocaeli’nde büyük etki oluşturmuş, dolayısıyla beklendiği gibi bu duruma olumsuz eleştiriler yapılmamıştır. Bu durum, DP döneminde mülkî alanda yapılan düzenleme politikalarının halk tarafından olumlu karşılandığını göstermesi açısından anlam taşımaktadır.

Sakarya vilâyetinin teşekkülü ile birlikte bahsi geçen vilâyete bağlanan kazaların nahiye ve köyleri de yeniden düzenlemiştir. Buna göre mezkûr düzenleme şu şekildedir: Adapazarı Merkez nahiyesine 66, Sapanca nahiyesine 25, Söğütlü nahiyesine 15 ve Kazımpaşa nahiyesine 17 olmak üzere toplamda 123 adet, Akyazı Merkez nahiyesine 44 ve Karapürçek nahiyesine 16 olmak üzere toplamda 60 köy, Geyve Merkez nahiyesine 46, Doğançay nahiyesine 14, Pamukova nahiyesine 30 ve Taraklı nahiyesine 25 adet olmak üzere toplamda 115, Hendek kazası Merkez nahiyesine 48 ve Karadere bucağına 11 olmak üzere yekünde 59 ve Karasu Merkez nahiyesi 20 ve Kocaali nahiyesine 23 olmak üzere 43 köy bağlanmıştır¹⁶⁹.

Sakarya vilâyetinin teşekkülü dışında Kocaeli genelinde yapılan idarî alandaki düzenlemeler kapsamında Gebze’ye bağlı Darıca nahiyesi belediye haline getirilmiştir. 1954’te Darıca belediye başkanlığına Ali Arcan¹⁷⁰, nahiye müdürlüğüne ise Necip Anıl atanmıştır. Necip Anıl’dan sonra nahiye müdürlüğüne Safa Akkepenk tayin edilmiştir¹⁷¹.

27 Kasım 1954’te Kandıra ilçesine bağlı Döğdüren, Küçük Hataplı, Büyük Hataplı, İmamlar ve Karadere köyleri Sakarya vilâyeti, kurulma aşamasında bulunurken Adapazarı ilçesi sınırları içine alınmasına karar verilmiştir¹⁷². 28 Ekim 1954’te Kocaeli ile Sakarya ili Adapazarı İlçesi arasında bulunan Budaklar ile Çatalköprü köyleri arasındaki sınır tespiti yapılmıştır¹⁷³. Aynı tarihlerde Hendek ilçesine bağlı Aksu, Göksu ve Dikmen köyleriyle, Akyazı kazasının Çengeller ve Gökçeler köyleri bölgesindeki iki kaza arası sınırı,

¹⁶⁹ Resmi Gazete, 22 Haziran 1954, Sayı: 8735, s.9674.

¹⁷⁰ İstiklal, 1 Kasım 1954, No: 46.

¹⁷¹ İstiklal, 2 Aralık 1954, No:58.

¹⁷² BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0 Yer No: 247.34..13; Resmi Gazete, 27 Kasım 1954, sayı: 8864, s. 10653.

¹⁷³ BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0 Yer No: 245. 22. 9.

A - Gökçeler - Göksu köyleri sınırının, Dirim tepesinden başlayarak aradaki sırtı takiben Dede doruğuna,

B - Sepetçiler - Aksu köyü sınırının, garptan başlayarak şarka doğru Gökçeler ve Göksu köyleri sınırının bitim noktası olan Dede doruğundan aradaki sırtı takiben Taşlı doruğa,

C - Dikmen - Çengeller köyü sınırının Taşlı doruktan itibaren Aksu köyünün nihayet ucu olan Yalak Sivrisi mevkiini takiben Ardıç kapı mevkiinde Dikmen yolunu takiben Arpalık mevkiinde sona ermek üzere çekilecek hat olarak belirtilmiştir¹⁷⁴. Kocaeli'nin Adapazarı İlçesine bağlı Budaklar ve Çatal Köprü köyleri arasındaki sınır belirli koşullar altında yeniden düzenlenmiştir¹⁷⁵.

Karamürsel'in Yalakedere nahiyesine bağlı Kız Derbent köyü ile Bursa vilâyeti İznik kazasının Merkez nahiyesine bağlı Mamuriye köyü bölgesindeki iki vilâyet arası sınır; Dikmen tepeden başlayarak Bakır tepesi zirvesine ve buradan İlya deresinin şose ile birleştiği noktaya çekilen hat ve buradan hattı balaya doğru adı geçen dereyi takiben Gökdağ olarak değiştirilmiştir¹⁷⁶.

İzmit'e bağlı Kumbaşı köyü ile Geyve ilçesinin Çınardibi köyü arasındaki sınırlar yeniden belirlenmiş¹⁷⁷ ve Yalakedere nahiye merkezi, Merdigöz köyünden Yalakedere köyüne taşınmıştır¹⁷⁸. Yukarıdaki gelişmelerden de anlaşılacağı üzere hemen her yıl idarî düzenlemeler yapılmış ve birçok değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Yukarıda görüldüğü gibi 1950 ile 1954 yılları arasında mülkî anlamda yapılan düzenlemelere bağlı bazen hem nahiye adları değiştirilmiş hem de kaza merkezlerinin yerleri yeniden belirlenmiştir. Bu düzenlemeler için yeni kanunlar yapılmış ve bu doğrultuda çalışmalar yürütülmüştür. Bu değişiklikler ile yerel yönetimlerin daha etkin bir şekilde yönetilmesinin amaçlandığı söylenebilir.

1955'te İzmit kazasına merbut Bahçecik bucağının merkezi Bahçecik köyünde belediye teşkili hakkında Devlet Şûrası Umumi Heyeti'nce ittihaz edilen 18 Nisan 1955 günlü ve

¹⁷⁴ BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0 Yer No: 247.34.13; Resmi Gazete, 3 Nisan 1954, sayı: 8679, s. 8911.

¹⁷⁵ BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0 Yer No: 247.34.13.

¹⁷⁶ Resmi Gazete, 1 Şubat 1954, sayı: 8622, s. 8078.

¹⁷⁷ BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0 Yer No: 246.29.13.

¹⁷⁸ BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0 Yer No: 250.12.9.

55-106-119 sayılı karar üzerine 1580 sayılı Belediye Kanunu'nun 7. Maddesi'ne tevfikân bu yerde belediye teşkili uygun görülmüştür. Bu tarihten itibaren Bahçecik köyü, Bahçecik Belediyesi şeklinde varlığını sürdürmüştür. Bahçecik köyünün belediye yapılması ile burada bir belediye binası kurulmuş ve belediyeye ait memurluklar oluşturulmuştur¹⁷⁹.

1955'te yapılan düzenlemeler doğrultusunda Gebze ilçesi Mollafenari nahiyesine bağlı yeni bir köy teşkil edilmiştir. Oluşturulan bu köyün adı Örnek köydür. Köyde ziraî teşkilat kurulmuş, köyün kalkınması ve modern bir köy haline getirilmesi sağlanmış; bu kapsamda Örnek köyü modern tarım aletleri ile donatılmıştır¹⁸⁰. Bahsi geçen çalışmalar ile mülkî alanda düzenlemeler yapılırken, gerekli altyapının hazırlandığı görülmektedir. Bu durum, Kocaeli Valiliği tarafından yapılan düzenlemelerin belirli bir kural ve strateji ile yürütüldüğünü göstermesi açısından önem taşımaktadır.

15 Haziran 1955'te Bursa vilâyetinin Merkez ilçesine bağlı iken; 6321 sayılı kanunla Çifteler adı ile kaza haline getirilen eski Çifteler Mahmudiye nahiyesinden bağlı kadro ile Kocaeli vilâyeti Gölcük kazasının Değirmendere nahiyesinde Yalideğirmendere ismi ile bir nahiye kurulmuştur. Yalideğirmendere nahiyesine bağlanan köyler, Yukarı Ulaşlı, Aşağı Ulaşlı, Halidere, Saraylı ve Örcün köyleridir¹⁸¹.

21 Haziran 1955'te Kandıra'ya bağlı Şeyhler nahiyesinin Kızılca Ali köyüne bağlı Kara Diken Mahallesi bağımsız bir köy haline getirilmiştir¹⁸². 30 Kasım 1955'te Kandıra'ya merbut Hizar köyü, Sakarya vilâyeti Karasu ilçesine bağlanmış ve Hizar'da bir belediye teşkilatı teşekkül ettirilmiştir¹⁸³. 23 Eylül 1955'te İzmit kazası Akmeşe bucağına bağlı Kadriye köyü ile Kandıra'ya bağlı Terziler ve aynı Kazanın Salmanlı nahiyesine bağlı Ahmet Hacılar köyü bölgesindeki iki kaza arası sınır, Kızılıcıkbaşı veya Kuruca Pınar mevkiinden başlayarak, bu yolu takiben Yongalıkbaşı veya Kuştüneği tepesine ve buradan da Yongalık deresi veya Boşnakoğlu - Aklan deresini takiben bu derenin

---

¹⁷⁹ BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0 Yer No: 251.20.07.

¹⁸⁰ İstiklal, 6 Ekim 1955, No: 316.

¹⁸¹ BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0 Yer No: 252.27.5; Resmi Gazete, 15 Haziran 1955, sayı: 9029, s. 12142.

¹⁸² Resmi Gazete, 21 Haziran 1955, sayı: 9034, s. 12186.

¹⁸³ BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0 Yer No: 250.13.10.

Kolbaşı deresiyle birleştiği noktadaki Saçlık ve Arpalık deresine çekilecek hat olarak yeniden düzenlenmiştir¹⁸⁴.

1955'te İstanbul vilâyeti Yalova ilçesine merbut Çukur köyü ile Karamürsel'e bağlı Denizçalı köyü bölgesindeki iki vilâyet arası sınır tespiti yeniden yapılmıştır¹⁸⁵. Aynı tarihlerde Bursa vilâyeti Orhangazi ilçesine bağlı Çakırlı köyü ile Karamürsel'e bağlı Mahmudiye köyü bölgesindeki iki vilâyet arası sınır, Damlalikkayadan başlayarak, Sırakayalar, Ulucak Çeşmesi, Doğan Pınarı olarak belirtilmiştir¹⁸⁶. Ayrıca Kadriye köyü, Terziler ve Ahmet Hacılar köyleri arasında yeniden sınır tespit edilmiştir¹⁸⁷. Gebze kazası Mollafenari nahiyesinden Kargalı köyüne bağlı Yağcılar Mahallesi, bağımsız bir köy haline getirilmiştir¹⁸⁸.

1956'da da itibaren Kocaeli'ndeki mülkî yapılanmalara devam edilmiştir. Kandıra'nın Merkez nahiyesinin Terziler divanına bağlı Kısalar Mahallesi, Kısalar köyü adında bağımsız bir köy haline getirilmiştir¹⁸⁹. 11 Mayıs 1956'dan itibaren İzmit'in Derbent bucağına bağlı Sarı Meşe köyü, bu nahiyeden alınarak aynı kazanın Merkez nahiyesine bağlanmıştır. Yine aynı tarihte Kandıra'nın Akçaova bucağına bağlı Karadivan'ın Kıpti Kadıköy Mahallesi'nin adı Aydınlık Mahallesi olarak değiştirilmiştir¹⁹⁰.

15 Ağustos 1956'da Sakarya vilâyeti Adapazarı ilçesine bağlı Yanık Kebir köyü, Kocaeli'nin Kandıra kazası sınırlarına dahil edilmiştir¹⁹¹. 12 Ekim 1956'da Gölcük'e bağlı Yeniköy ve Nimetiye köyleri arasında¹⁹² ve 10 Kasım 1956'da Merkez nahiyesine merbut Yarımca köyü ile Kalbur köyü arasında sınır yeniden tespit edilmiştir¹⁹³.

1956'da idarî alanda devam eden değişiklikler kapsamında İzmit'in Bahçecik nahiyesine bağlı Yeniköy ile Gölcük kazası Merkez bucağına bağlı Nimetiye köyü bölgesindeki iki

---

¹⁸⁴ Resmi Gazete, 23 Eylül 1955, sayı: 9111, s. 12770.

¹⁸⁵ BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0 Yer No: 252.27.8.

¹⁸⁶ BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0 Yer No: 252.27.5; Resmi Gazete, sayı:23 Eylül 1955, sayı:9111, s.12770.

¹⁸⁷ BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0 Yer No: 252.27.4.

¹⁸⁸ Resmi Gazete, 13 Ocak 1956, sayı: 9206, s. 133367.

¹⁸⁹ BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0 Yer No: 258.27.6; Resmi Gazete, 6 Haziran 1956, sayı: 9325, s. 14491.

¹⁹⁰ Resmi Gazete, 3 Temmuz 1956, sayı: 9348, s. 14780.

¹⁹¹ BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0 Yer No: 260.38.18.

¹⁹² BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0 Yer No: 261.44.17.

¹⁹³ BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0 Yer No: 262.47.5.

kaza arası sınır şu şekilde düzeltilmiştir: Kasım Panayırı'ndan başlayarak Bayramttepe ve Kilisetarlasına giden ve hattı takip eden yol ve bu yolu takiben Aklantı Dere ile Karınca derenin birleştiği kavşak noktasına varan hat olarak yeniden belirlenmiştir¹⁹⁴. İzmit kazası Merkez nahiyesinin Kara Tepeköyü'ne bağlı Azizağa ve Dere Mahalleleri birleştirilerek Doğantepe köyü haline getirilmişlerdir¹⁹⁵.

1957'de İzmit'in Merkez nahiyesine bağlı Karadiken köyü, Sakarya'nın Merkez kazasına, Kandıra Şeyhler bucağına bağlı Karadiken köyü ve İzmit'e bağlı Akmeşe köyünün nahiye yapılmasına karar verilmiştir¹⁹⁶. Akmeşe nahiye haline getirilince Anbarcı, Cedit, Kadriye, Karaabdülbaki, Kurtdere, Mecidiye, Ortaburun, Roçkan, Sapakpınar, Sultaniye ve Süleymaniye köyleri Akmeşe'ye bağlanmıştır¹⁹⁷.

Gölcük kazası Yalı Değirmendere nahiyesine bağlı Yukarı Ulaşlı köyünün hükmü şahsiyeti kaldırılmış ve mezkûr köy aynı nahiyeye bağlı Aşağı Ulaşlı köyü ile birleştirilmiş ve adı da Ulaşlı olarak değiştirilmiştir. 1957'de Akmeşe bucağı Merkez köyü ile Araman köyleri arasında yeniden sınır tespiti yapılmış ve İzmit'e bağlı Karatepe köyü, görülen lüzum üzerine, Karatepe ve Karadere adı ile iki kısma ayrılmıştır¹⁹⁸. Bu durum, mülkî alanda düzenlemeler yapılırken; ihtiyaçların göz önünde bulundurulduğunu göstermektedir.

1958'de Kandıra'ya ait Kaymas'ın nahiye merkezi Salmanlı köyü, Sakarya vilâyetinin teşekkülü dolayısıyla bu vilâyet sınırları içerisine alınmış ve nahiye teşkilâtının muvakkaten yerleştirilmiş bulunan Kandıra'ya bağlı Araman köyü nahiye merkezi sayılmış ve nahiyenin adının da Kaymas olarak kalması kararlaştırılmıştır¹⁹⁹. Aynı tarihlerde İzmit'e bağlı Akmeşe nahiyesinin Cedit köyüne bağlı Aşırlar ve Kavaklı Mahalleleri birleştirilmek suretiyle Aşırlar köyü adında bağımsız bir köy haline getirilmiştir²⁰⁰.

---

¹⁹⁴ Resmi Gazete, 7 Ocak 1957, sayı: 9502, s. 16131.

¹⁹⁵ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, **23 Ekim 1960 Genel Nüfus Sayımı**, Ankara, 1961, c. XLV, s. 358; Resmi Gazete, 23 Şubat 1957, sayı:9543, s.16482.

¹⁹⁶ BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0 Yer No: 264.14.6.

¹⁹⁷ Resmi Gazete, 13 Ocak 1956, sayı: 9206, s.328.

¹⁹⁸ İstiklal, 27 Mart 1957, No: 716.

¹⁹⁹ BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0 Yer No: 271.22.9; Resmi Gazete, 20 Ağustos 1958, sayı: 9986, s. 20016.

²⁰⁰ Resmi Gazete, 22 Ağustos 1958, sayı: 9988, s. 20033.

15 Kasım 1958'de Gebze ilçesi Mollafenari nahiyesinin Dulı köyü Muhtarlığına bağlı Hatıplar, Tepe Manayır ve Melemezli Mahalleri birleştirilerek Aşağı Hatıplar, İzmit Merkez nahiyesi Arızlı köyüne bağlı Hatip Mahallesi aynı isimle bağımsız bir köy ve Kandıra kazası Kaymas nahiyesi Aran köyüne bağlı Ömerli ve Çavuşlu Mahalleleri birleşerek Ömerli köyü teşkil edilmiştir²⁰¹. 1959'da Kandıra kazası Merkez nahiyesine Çerçili Divanı Muhtarlığı'na bağlı Erikli, Budaklar Beyceğiz ve Belen Mahalleleri birleştirilerek merkezi Erikli olmak üzere Erikli adında bağımsız bir köy durumuna getirilmiştir²⁰².

1959'da İzmit kazasına bağlı Akmeşe köyünün halkoylaması sonucunda nahiye yapılmasına karar verilmiştir. Bunun üzerine Akmeşe'nin nahiye olması için Belediye Encümenliği'nde toplantı yapılmış ve alınan karar neticesi Akmeşe, nahiye yapılmıştır²⁰³. Akmeşe'nin ilk nahiye müdürlüğüne ise Kazım Kılıçarslan atanmıştır²⁰⁴. Kandıra kazasına ait Şeyhler divanı 22 Mart 1959'da alınan karar gereği nahiye yapılmıştır. İzmit, Gölcük, Karamürsel, Gebze ve Kandıra'dan sonra Kocaeli'nin yeni bir kazası daha olmuştur. Bu kaza ise Kaynarca'dır. Buna göre Kandıra kazası ikiye bölünmüş ve Kandıra ile Kaynarca kazaları oluşturulmuştur. Yeni bir kazanın teşekkülüne ilgi büyüktü ve Kaynarca kazasının açılışına Vali Ekmel Çetiner dâhil birçok kişi katılmıştır²⁰⁵. Kaynarca kazası kurulduktan sonra, Abdürrezzak, Ağacık, Fındıklı, Koyunağılı, Seyitler, Teberik köyleri Kaynarca'ya bağlanmıştır. Aynı tarihlerde Kaynarca kazası merkez nahiyesine bağlı Bakirli, Nal ve Sarı Ahmetler köyleri, Sakarya vilâyetinin Merkez kazasına bağlanarak Kocaeli sınırları içerisinde çıkarılmışlardır²⁰⁶.

İzmit'e bağlı bir köy olan Yuvacık, nahiye yapılmış ve Yuvacık Belediyesi oluşturulmuştur. İzmit kazasına bağlı Yuvacık köyünde belediye teşkili hakkında Danıştay Genel Kurulu'nca verilen 11 Nisan 1960 tarihli ve 60/1954-119 sayılı kararı

---

²⁰¹ Resmi Gazete, 7 Şubat 1959, sayı: 10129, s. 20952.

²⁰² Resmi Gazete, 22 Temmuz 1959, sayı: 10259, s. 22100.

²⁰³ Hürsöz, 10 Ocak 1959, No: 2543.

²⁰⁴ İstiklal, 2 Aralık 1954, No:58.

²⁰⁵ Hürsöz, 21 Mart 1959, No: 2318; Bizim Şehir, 8 Ocak 1959, No: 2040.

²⁰⁶ BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0 Yer No: 280.5.23.

üzerine 1580 Sayılı Belediye Kanunu'nun değişik 7. Maddesi'ne tevfikan bu yerde belediye teşkili uygun görülmüştür. Bu karar İçişleri Bakanı tarafından uygulanmıştır. Ayrıca Yuvacık köyünde belediye kurulması İl Genel Meclisi tarafından ittifakla kabul edilmiştir²⁰⁷. Son olarak Kaynarca'nın Merkez nahiyesine bağlı Bakırlı, Nal ve Sarıahmetler köyleri, Sakarya'nın Merkez kazasının Söğütlü nahiyesine dahil edilmiştir²⁰⁸.

1950-1960 arasındaki dönemde Kocaeli'nde mülkî alandaki düzenlemeler ile kaza, nahiye, bucak ve köylere yeniden hukuki statüler verilmiş, buralarda devlet hizmetlerinin planlı, programlı, etkin, verimli ve uyum içinde yürütülmesi sağlanmıştır. Ayrıca yukarıda da belirtildiği üzere; düzenlemeler yapılırken alt yapı çalışmalarına ve hazırlıklarına önem verilmiş ve bu doğrultuda çalışmalar yapılmıştır. Özellikle birkaç köyün birleştirilmesi ile nahiye ya da nahiyelerin bir araya getirilmesi ile kaza olan yerlerin, hem gelişme gösterdikleri hem de devlet hizmetlerinden daha fazla yararlandıkları söylenebilir.

Kocaeli'nde idari alandaki düzenlemeler DP'nin 1960 darbesiyle devredilmesinden sonra da devam etmiştir. 27 Mayıs 1960 İhtilâli'ni müteakiben İnkılâp Hükümeti adıyla kurulan yeni hükümet ülke genelinde binlerce köy ve kasabanın ismini değiştirmiştir²⁰⁹. Kocaeli vilâyeti genelinde 1960 darbesinden sonra bazı köy adlarında değişiklikler yapılmıştır. Köy adlarının bir kısmının anlamsız olduğu, bir kısmının da etnik bir gruba mensubiyeti ifade ettiği düşüncesiyle değiştirilmiştir.

DP'nin ilk dönemi olan 1950'de Kocaeli'nin 10 adet kazası (Adapazarı, Akyazı, Gebze, Geyve, Gölcük, Hendek, İzmit, Karamürsel, Kandıra Karasu), 8 adet nahiyesi (Arifiye, Darıca, Değirmendere, Hereke, Pamukova, Sapanca, Suadiye ve Şeyhkaymas) ve 684 adet köy ile mahallesi bulunmaktaydı. 1954'te ise, Adapazarı, Akyazı, Geyve, Hendek ve Karasu ilçelerinin Kocaeli'nden ayrılıp Sakarya vilâyetinin teşekkül etmesi ile Kocaeli'nin kaza sayıları 5, nahiye sayıları 5 ve köy ile mahalle sayıları da 277'ye

²⁰⁷ Bizim Şehir, 17 Ocak 1959, No: 2047.

²⁰⁸ Resmi Gazete, 10 Mart 1960, sayı:10453, s. 926.

²⁰⁹ Sevan Nişanyan, **Hayali Coğrafyalar, Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Değiştirilen Yer adları**, İstanbul, 2011, s.13; Fatih Özçelik, Cumhuriyet Döneminde Düzce (1946–1960), **Marmara Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü**, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2013, s. 57.

düşmüştür²¹⁰. Müteakiben 1957’de Akmeşe köyü, nahiye yapılmış ve 1959’da Kaynarca kazası oluşturulmuştur. Böylece vilâyetin nahiye sayısı ile ilçe sayısı 6 olmuştur.

1.1.2. Vilâyet Teşkilatı

1950 ile 1960 arasındaki dönemde Kocaeli vilâyetinde ve bağlı kazalarında birçok vali ve kaymakamın görev yaptığı bilinmektedir. Bu bölümde vali ve kaymakamların göreve başlama ve görevden ayrılma tarihleri verilmiştir. Bu bilgiler verilirken daha çok, Resmi Gazete’nin verilerinden istifade edilmiştir.

1.1.2.1. Valiler

1950 ile 1960 yılları arasında Kocaeli’nde 5 kişi valilik yapmıştır. 1957’ye kadar sadece valilik görevini yapanlar, bu tarihten itibaren bahsi geçen görevi dışında İzmit Belediye Başkanlığı görevi de ifa etmeye başlamışlardır. Yani 1957’den itibaren Kocaeli Valisi aynı zamanda İzmit Belediye Başkanıdır. Ayrıca 1957’den 1960 dönemine kadar üç defa vali değişikliği vardır ve değiştirilen valilerin yerlerine yenileri görevlendirilmiştir.

1950-1960 arasındaki dönemde Kocaeli vilâyetinde görev yapan valiler ve görev süreleri şu şekildedir: Bakanlar Kurulu kararı ile 6 Temmuz 1949’da Kocaeli Valiliği görevini yürüten Fazlı Güleç, Edirne Valiliğine atanmış ve yerine Bartın Kaymakamı Şekip Yurdakul vekâleten verilmiştir²¹¹. Kocaeli Valiliğini vekâleten yürüten bahsi geçen vali bu görevini 27 Haziran 1950’ye kadar yürütmüş ve buradaki görevinden sonra Muş Valiliği’ne tayin edilmiştir²¹².

---

²¹⁰ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, **23 Ekim 1955 Genel Nüfus Sayımı**, Ankara, 1956, s. 18.

²¹¹ Resmi Gazete, 22 Temmuz 1949, sayı: 7265, s. 7265. (Şekip Yurdakul, 1896’da Sivas’ta dünyaya gelmiştir. Sivas’ın önemli esnaf ve ailelerinden birisi olan Muhasebeci Oğullarındandır. İlk, orta ve lise eğitiminden sonra İstanbul Mülkiye Mektebinden 1921 yılında mezun olmuştur. Önceleri İstanbul’da küçük memurluklarda bulunan Şekip Yurdakul, daha sonraları Karasu Kaymakamlığı görevine atanmıştır. Bu görevlerden sonra önce Ağrı Valiliği görevini yürütmüş, buradan da Kocaeli Valiliğine tayin edilmiştir. Şekip Yurdakul, bu görevini 27.06.1950’ye kadar devam ettirmiştir (Resmi Gazete, 4 Temmuz 1950, sayı: 7549, s. 18714; https://tr.wikipedia.org/wiki/%C5%9Eekip_Yurdakul).

²¹² Resmi Gazete, 4 Temmuz 1950, sayı: 7549, s. 18714.

Şekip Yurdakul'un başka bir vilâyete atanması ile boş kalan Kocaeli Valiliği'ne Merkez Valisi Burhanettin Teker asaleten görevlendirilmiştir²¹³. Yeni Kocaeli Valisi 20 Temmuz 1950'de vilâyete gelerek göreve başlamıştır²¹⁴. Kocaeli Valilik görevini bir yıldan az bir süre ile yani 18 Nisan 1951'e kadar yürüten Burhanettin Teker, bu görevinden sonra emekliye ayrılmıştır.

Burhanettin Teker'in yerine 18 Nisan 1951'de Bakanlar Kurulu kararı ile Kocaeli Valiliği'ne Ethem Yetkiner asaleten atanmıştır²¹⁵. Ethem Yetkiner, Kocaeli Valiliği görevini yürütürken 17 Şubat 1954'te Bakanlar Kurulu kararı ile İstanbul Emniyet Müdürlüğüne tayin edilmiştir²¹⁶. Ethem Yetkiner'den sonra Kocaeli Valiliğine 17 Şubat 1954'de Uşak Valisi Mustafa Cemal Babaç getirilmiştir²¹⁷. 16 Mayıs 1956'ya kadar bu görevini yürüten Mustafa Cemal Babaç, İller Bankası idare Meclisi Azalığı'na atanınca yerine aynı tarihte Salih Ekmel Çetiner asaleten tayin edilmiştir²¹⁸ ve bahsi geçen Vali, 30 Haziran 1956'da Kocaeli'ne gelerek göreve başlamıştır²¹⁹. Salih Ekmel

---

²¹³ Resmi Gazete, 4 Temmuz 1950, sayı: 7549, s. 18714, (Bakanlar Kurulu'nun 11440 Sayılı Kararları); Hürsöz, 15 Temmuz 1950; Türk Yolu, 10 Temmuz 1950. Burhanettin Teker, 1893 tarihinde doğmuştur. İlk, orta ve lise eğitiminden sonra 1921'de İstanbul'da Mülkiye Mektebi'ni bitirmiş ve İstanbul'da Pul Kontrol memuru olarak ilk memurluk görevini yapmaya başlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti kuruluncaya söz konusu görevine devam etmiştir. 1924'te kaymakamlığa yükselmiş ve önce Pötürge, daha sonra da 1927'de Bozöyük kaymakamlıklarında bulunmuştur. 1928'de Edirne Hukuk işleri müdürlüğüne atanmış, buradan da 1929 yılında İzmir Hukuk İşleri Müdürlüğüne atanmıştır. 1930 ve 1934 yılları arasında İçişleri Bakanlığı Hukuk Müşavirliği Yardımlığı görevini üstlenmiştir. Bu dönem de bir yıl da 1.Genel Müdürlük İstihbarat müdürlüğünde kaldı. Aynı yıl valilik görevine yükselerek sırasıyla 1935 tarihinde Ağrı, 1939'da İçel, 1940'ta Erzurum, 1945 Gaziantep, 1949 Çanakkale görevlerinde bulunduktan sonra Kocaeli Valiliğine atanmıştır (http://www.darussafaka.org/uploads/docs/CemiyetDergi_8.pdf).

²¹⁴ Türk Yolu, 21 Temmuz 1950, No:3616.

²¹⁵ Resmi Gazete, 25 Nisan 1951, sayı: 7793, s. 1040 (Bakanlar Kurulu 12864 Sayılı Kararı). Ethem Yetkiner, 1912 İstanbul doğumludur. İlk, ortaokul ve lise eğitiminden sonra İstanbul Üniversitesi Hukuk Mektebini bitirmiş ve diplomasını almıştır. Üniversiteden mezun olduktan sonra İstanbul vilâyetinde çeşitli memurluklarda bulunmuş ve buradaki görevinden Kaymakam olarak atanmıştır. Kaymakamlık görevini takiben Kocaeli Valiliğine atanmıştır (https://tr.wikipedia.org/wiki/Ethem_Yetkiner).

²¹⁶ Bizim Şehir, 14 Şubat 1954, No: 534; Resmi Gazete, 26 Şubat 1954, sayı: 8644, s. 1146.

²¹⁷ Bizim Şehir, 26 Şubat 1954, No: 543; Resmi Gazete, 26 Şubat 1954, sayı: 8644, s. 1146; Mustafa Cemal Babaç, 1904 Akka doğumludur. Mustafa Cemal Babaç, İlk, orta ve lise eğitiminden sonra 1926'de İstanbul'da mülkiye mektebini bitirmiş ve mezuniyetinden hemen sonra İstanbul'da maiyet memuru olarak göreve memurluk görevine başlamıştır. Bu görevini müteakiben Çankırı vilâyetinde yüksek memurluk görevini(maiyet memurluğu) yapmış ve bu görevden sonra Kaymakam olarak atanmıştır. Elmali, Çatalca ve Babaeski kazalarında kaymakamlık görevlerinde bulunmuştur. Müteakiben de Mülkiye Müfettişliği ile Çoruh, Maraş ve Uşak valilikleri yapmıştır. (https://tr.wikipedia.org/wiki/Cemal_Baba%C3%A7). Kocaeli Valiliğine atanmış Mustafa Cemal Babaç 3 Mart 1954'te Kocaeli'ne gelerek göreve başlamıştır. Kocaeli'ne gelişli sırasında Vali Cemal Babaç, Vali Yardımcısı, Tümen Komutanı, Donanma Komutanı, Emniyet Müdürü, Belediye Başkanı, parti temsilcileri ve diğer memurlar tarafından karşılanmıştır (Türk Yolu, 4 Mart 1954, No: 4739).

²¹⁸ Resmi Gazete, 15 Haziran 1956, sayı: 9333, s.14562.

²¹⁹ İstiklal, 1 Temmuz 1956, No: 492; Azim, 3 Temmuz 1956, No: 578. (Salih Ekmel Çetiner, 1919'da Buldan'da doğmuştur. İlk, orta ve lise eğitiminden sonra İstanbul Üniversitesi Hukuk Mektebini

Çetiner, valilik görevi sırasında İzmit Belediye başkanlığını yapan ilk kişidir. Ekmel Çetiner'in Belediye Başkanlığı görevini yürütmesi için İl Genel Meclisi üyeleri oy çokluğu ile karar vermişlerdir²²⁰. Bahsi geçen vali hem valilik hem de İzmit Belediye Başkanlığı görevlerini 1959 yılına kadar sürdürmüştür²²¹.

DP Hükümetleri döneminde Kocaeli'nin son valisi Alaettin Eriş'tir ve Salih Ekmel Çetiner'den sonra Bakanlar Kurulu kararı ile 12 Mart 1959'da Kocaeli Valiliği'ne asaleten atanmıştır²²². Alaettin Eriş de kendisinden önceki Vali gibi görevi sırasında İzmit Belediye Başkanlığı yapmıştır²²³. DP döneminden sonra kurulan Milli Birlik Komitesi tarafından Alaettin Eriş 13 Haziran 1960'ta Kocaeli Valiliği'nden alınmış ve yerine aynı tarihte Hüseyin Başer asaleten görevlendirilmiştir²²⁴.

1.1.2.2. İl Özel İdare Müdürlüğü

Vilâyetlerin en büyük mülkî yapılanmaları arasında yer alan İl Özel İdareleri, genel idare, vilâyet ve belediyelere ait 1580 Sayılı Belediye Kanunu ile ek ve değişikliklere göre kurulur ve yönetilir. İl özel idarelerinin en önemli organları vali, il genel meclisi üyeleri ve il daimi komisyonudur²²⁵. Kocaeli İl Özel İdare Örgütü, özel idare müdürü, müdür yardımcısı, şef, ilçe özel idare ile diğer memurlar ve müstahdemlerden oluşur. 1947'de 195 olan Kocaeli İl Özel İdaresi çalışan sayısı 1960'ta 100'lere kadar düşmüştür. Hizmetlerin ve çeşitlerinin artmasına rağmen; kadrodaki azalma nedeni 1954 yılında başta Adapazarı olmak üzere Karasu, Akyazı, Hendek ve Geyve ilçelerinin Kocaeli'nden ayrılarak Sakarya adında teşekkül eden vilâyete bağlanmalarındır. Bunun dışında Kocaeli İl Özel İdaresi gelir kaynaklarını kapsayan arazi ve bina vergilerinin

---

bitirmiştir. Çeşitli görevlerden sonra Uşak Valiliğine atanmış, buradaki görevinden 16.05.1956'da Kocaeli Valisi olarak görevlendirilmiştir.

²²⁰ Azim, 8 Temmuz 1958, No: 1190.

²²¹ TBMM Albümü, 1950-1980 c. II, Ankara, 2010, s. 892.

²²² Hürsöz, 21 Haziran 1959, No: 2677; Alaettin Eriş, 1909'da İstanbul'da doğmuştur. İlk, orta ve lise eğitimden sonra Ankara Üniversitesi Hukuk Mektebini bitirmiştir. Dâhiliye Vekâleti Şifre Kalemi kâtipliği ve şefliği, Kızılcahamam Kaymakamlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü Müfettişliği, İstanbul Emniyet Müdürlüğü 1.ve 6.Şubeler Müdür Muavinlikleri, Tokat, Kırklareli, Bursa, İstanbul ve Kocaeli Emniyet müdürlükleri ile Bolu, Denizli ve İzmir vali muavinlikleri, Kırklareli, Samsun valilikleri yapmıştır. Samsun Valiliğinden sonra Kocaeli valisi olarak atanmıştır.

²²³ TBMM Albümü, 1950-1980 c. II, s. 500.

²²⁴ Resmi Gazete, 15 Haziran 1960, sayı: 9333, s. 14562.

²²⁵ https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B01_%C3%96zel_%C4%B0daresi (14.03.2014).

Emlak Vergisi Kanunu ile özel idareden alınarak Maliye Bakanlığı'na devredilmiş olması ve bununla ilgili olarak da memur kadrolarının Maliye Bakanlığı'na aktarılmış olması da mezkûr sayının azalma nedenleri arasında yer almaktaydı.

Hüseyin Avcı'ya göre çalışma dönemiz olan 1950'lerde Kocaeli İl Özel İdare Müdürlüğü'nün çalışmaları aşağıda gösterilen hizmetleri kapsamaktaydı:

1. Köy yollarının yapılması, içme suyu ve elektrik hizmetlerinin yürütülmesi. Bu çalışmalar belediye ile ortak olarak gerçekleştirilmekteydi.
2. Kocaeli İl Özel İdaresi hizmet binaları ve memur lojmanları
3. İzmit'teki iki katlı memur lojmanları
4. YSE Müdürlüğü hizmet binaları, kantin, garaj ve atölyeler
5. Yetiştirme Yurdu hizmet binaları
6. Belediye sınırları içindeki aygır depoları ve seyis lojman binaları
7. Belediye sınırları içindeki tavukçuluk ünitesi binaları
8. İlçe Özel İdare Memurluk lojmanları

Kocaeli İl Özel İdaresi'nin gelir getiren bazı taşınmazları bulunmaktadır. Bu taşınmazlar şunlardan oluşmaktaydı:

1. İstanbul'daki yükseköğrenim yurdu altındaki 6 katlı dükkân ile bir kafeterya
2. Kandıra'da Türkiye Halk Bankası'nın icarında bulunan bina
3. Kandıra'da Ana-Çocuk Sağlığı Merkezi

Bunlardan başka Kocaeli İl Özel İdaresi'nin sosyal alandaki hizmetleri genel olarak şunları kapsamaktaydı²²⁶:

1. Kooperatifçilik hizmetleri
2. El sanatları faaliyetleri hizmetleri
3. Orman köylülerini kalkındırmaya yönelik hizmetler
4. Toplum kalkınması hizmetleri²²⁷.

---

²²⁶ Avcı, Cumhuriyet Döneminde İzmit (1923-1973), s.51-52.

²²⁷ https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0l_%C3%96zel_%C4%B0daresi (14.03.2014).

1.1.2.3. Kaymakamlar

1950 ile 1960 yılları arasında Merkez kaza olan İzmit, valilik tarafından idare olunurken, diğer bütün ilçeler kaymakamlarca yönetilmekteydi. Dönem itibariyle Kocaeli'nin mevcut olan ilçelerinde görev yapan kaymakamları aşağıda verilmiştir. Ayrıca 1954 yılında Sakarya adında yeni bir vilâyetin teşekkülü ile Kocaeli'ne bağlı olan Adapazarı, Akyazı, Karasu, Hendek ve Geyve kazaları bu yeni vilâyete bağlanmıştır. Bundan dolayı bahsi geçen beş kazanın sadece 1950 ile 1954 yılları arasındaki kaymakamları üzerinde durulmuş ve Kocaeli'nin diğer ilçeleri olan Gölcük, Kandıra, Karamürsel, Gebze ve 1959'da kaza olan Kaynarca'nın 1950 ile 1960 yılları arasındaki bütün kaymakamları üzerinde durulmuştur.

Adapazarı : 1949'dan 1951'ye kadar Adapazarı Kaymakamlığı'nı Selim İmece yapmıştır. 25 Ağustos 1951'de Adapazarı Kaymakamlığı'na Lütfü Kayagün getirilmiş²²⁸ ve eski Kaymakam Selim İmece ise Yalova Kaymakamlığı'na atanmıştır²²⁹. 10 Ağustos 1953 tarihine kadar Adapazarı Kaymakamlığı yapan Lütfü Kayagün Beykoz Kaymakamlığı'na atanınca boş kalan Adapazarı kaymakamlık görevine Mustafa Kemal Paşa Kaymakamı Atıf Tahıl getirilmiştir²³⁰. Sakarya'nın vilâyet olmasından sonra Atıf Tahıl 1 Ekim 1954'te İçişleri Bakanlığı 3.Sınıf Mülkiye Müfettişliğine tayin olmuştur²³¹. Bu tarihten itibaren Merkez kaza olan Adapazarı Sakarya Valiliği tarafından idare olunmaya başlamıştır²³².

Akyazı : 28 Ekim 1950'de mevcut Akyazı Kaymakamı Cezmi Kartay Çermik Kaymakamlığı'na atanmış²³³ ve yerine Burhaniye Kaymakamı Bedri İlhan getirilmiştir²³⁴. Bedri İlhan, kaymakamlık görevini 27 Nisan 1951 tarihine kadar sürdürmüş ve bu tarihten itibaren Akyazı Kaymakamlığı'na Hayrabolu Kaymakamı Sabahattin Ömer verilmiştir²³⁵.

---

²²⁸ Şahin, **Kronolojik Adapazarı Sakarya 1923-2004**, s.86.

²²⁹ Resmi Gazete, 25 Ağustos 1951, sayı: 7894, s.1866.

²³⁰ Resmi Gazete, 10 Ağustos 1953, sayı:8480, s. 6927.

²³¹ Resmi Gazete, 1 Ekim 1954, sayı:8817, s. 10394.

²³² Şahin, **Kronolojik Adapazarı Sakarya 1923-2004**, s.125.

²³³ Şahin, **Kronolojik Adapazarı Sakarya 1923-2004**, s.74.

²³⁴ Resmi Gazete, 28 Ekim 1950, sayı:7568, s. 18838.

²³⁵ Resmi Gazete, 27 Nisan 1951, sayı:7795, s. 1050.

Sabahattin Ömer'den sonra Akyazı Kaymakamlığı'na Ekrem Bolan tayin edilmiş, bahsi geçen kaymakam bu görevi 7 Kasım 1952'ye kadar sürdürmüş ve aynı tarihte Alanya Kaymakamlığına tayin olmuştur²³⁶. Bu kaymakamdan sonra 6 Aralık 1952'de Akyazı Kaymakamlık görevine Hatay Maiyet Memuru Mehmet Ali Ulusal tayin edilmiştir²³⁷. Bu görevini 8 Şubat 1955 tarihine kadar sürdüren bahsi geçen kaymakam, bu tarih itibarıyla Gebze Kaymakamı olmuştur.

Gebze : 17 Mart 1950'de Gebze Kaymakamı olan Celal Özgüvenç Erzurum Hukuk İşleri Müdürlüğü'ne atanmış ve yerine Gebze Kaymakamı olarak Keban ilçesi Kaymakamı Haydar Ekinci getirilmiştir²³⁸. 21 Aralık 1951'e kadar kaymakamlık görevini sürdüren Haydar Ekinci Bartın Kaymakamlığı'na tayin olunca, yerine Feyzi Çönger verilmiştir²³⁹. Gebze Kaymakamı Feyzi Çönger 17 Ekim 1953'te Bingöl Vali Yardımcılığına atanmış²⁴⁰ ve yerine 10 Ağustos 1953'te Hayrabolu Kaymakamı Celal Gürmen tayin edilmiştir²⁴¹. Bu görevi 8 Şubat 1953'e kadar sürdüren bahsi geçen kaymakam Seyitgazi Kaymakamlığı'na atanınca, boş kalan Gebze Kaymakamlık görevine Akyazı Kaymakamı Mehmet Ali Ulusal getirilmiştir²⁴².

23 Haziran 1956'ya kadar kaymakamlık yapan Mehmet Ali Ulusal Bergama Kaymakamlığı'na tayin edilmiş ve Gebze Kaymakamlığı'na da Sincan Kaymakamı Nihat Ergün atanmıştır²⁴³. Nihat Ergün bahsi geçen görevi kısa bir süreliğine sürdürmüş ve 16 Kasım 1956'da Gölcük Kaymakamlığına tayin edilmiştir. Aynı tarihte Faruk Cemal Vefkioğlu Gebze Kaymakamlığı'na atanmış²⁴⁴ ve bu görevi 27 Temmuz 1960'a kadar sürdürmüştür. Bahsi geçen kaymakamdan sonra Gebze'ye Karabük Kaymakamı Selahattin Nuri Altaş verilmiştir²⁴⁵.

---

²³⁶ Resmi Gazete, 7 Kasım 1952, sayı:8251, s. 4901.

²³⁷ Resmi Gazete, 6 Aralık 1952, sayı:8276, s. 5081.

²³⁸ Resmi Gazete, 17 Mart 1950, sayı:7459, s.18110.

²³⁹ Resmi Gazete, 17 Temmuz 1953, sayı:8460, s.6732.

²⁴⁰ Resmi Gazete, 21 Aralık 1951, sayı:8480, s.6926.

²⁴¹ Resmi Gazete, 10 Ağustos 1953, sayı:7988, s.2461.

²⁴² Resmi Gazete, 8 Şubat 1955, sayı:8925, s.11012.

²⁴³ Resmi Gazete, 21 Haziran 1956, sayı:9340, s.1443.

²⁴⁴ Resmi Gazete, 16 Kasım 1956, sayı:9456, s.15913.

²⁴⁵ Resmi Gazete, 27 Temmuz 1960, sayı:10562, s.1821.

Geyve :Ocak 1949'dan 20 Ekim 1953 tarihine kadar Geyve Kaymakamlığı'nı Namık Sezgin yapmıştır²⁴⁶. Mevcut kaymakam 20 Ekim 1953'te Fethiye Kaymakamlığı'na tayin edilince²⁴⁷, boş kalan kaymakamlık görevine 26 Kasım 1953'te Azmi Berker verilmiştir²⁴⁸. Bahsi geçen görevi 16 Ağustos 1954 tarihine kadar yürüten Azmi Berker Menemen Kaymakamlığı'na tayin edilmiş ve Geyve Kaymakamlığı'na 16 Ağustos 1954'te Karasu Kaymakamı Hamdi Ergün verilmiştir²⁴⁹.

Gölcük :5 Ekim 1948'de Gölcük Kaymakamlığı'na atanan Lütfi Uras, bu görevi 10 Kasım 1951'e kadar sürdürmüş ve bu tarihten itibaren Gölcük Kaymakamlığına Bor Kaymakamı Sabri Barkan getirilmiştir²⁵⁰. Sabri Barkan, kaymakamlık görevini 8 Şubat 1955'e kadar sürdürmüş ve bahsi geçen tarihte Taşköprü Kaymakamı olarak görevlendirilince, yerine Gölcük Kaymakamlığı'na İnebolu Kaymakamı Faruk Cemal Vefkioğlu verilmiştir²⁵¹. Kısa bir süreliğine bu görevi sürdüren Faruk Cemal Vefkioğlu, 23 Kasım 1956'da Gebze Kaymakamlığı'na tayin edilmiş ve yerine Gebze Kaymakamı Nihat Ergün getirilmiştir²⁵². Nihat Ergün'den sonra 21 Şubat 1958'de mevcut göreve Karamürsel Kaymakamı Baber Ünsal atanmıştır²⁵³. Kaymakamlığı'na 27 Temmuz 1960 tarihine kadar sürdüren Baber Ünsal Hopa Kaymakamlığı'na tayin edilmiş ve yerine Karadeniz Ereğlisi Kaymakamı Fikret Turgut Sayın verilmiştir²⁵⁴.

Hendek :26 Temmuz 1950 tarihine kadar Hendek Kaymakamlığı'nı Hadi Sağanak yürütmüş ve bahsi geçen kaymakam bu tarihten itibaren İskenderun Kaymakamlığı'na atanınca yerine Şahap Fındıklıoğlu getirilmiştir²⁵⁵. 9 Eylül 1953'e kadar kaymakamlık yapan Şahap Fındıklıoğlu Yerköy Kaymakamlığı'na tayin edilmiş²⁵⁶ ve yerine İskilip Kaymakamı Nazım Arda verilmiştir²⁵⁷.

---

²⁴⁶ Şahin, Kronolojik Adapazarı Sakarya 1923-2004, s.116.

²⁴⁷ Resmi Gazete, 20 Ekim 1953, sayı: 8538, s.7409.

²⁴⁸ Resmi Gazete, 26 Kasım 1953, sayı: 8538, s.7651; Şahin, **Kronolojik Adapazarı Sakarya 1923-2004**, s.117.

²⁴⁹ Resmi Gazete, 16 Ağustos 1954, sayı: 8778, s.10045.

²⁵⁰ Resmi Gazete, 10 Kasım 1951, sayı: 7953, s.2231.

²⁵¹ Resmi Gazete, 8 Şubat 1955, sayı: 7953, s.8925.

²⁵² Resmi Gazete, 23 Kasım 1956, sayı: 9465, s.15913.

²⁵³ Resmi Gazete, 21 Şubat 1958, sayı: 9840, s.18679.

²⁵⁴ Resmi Gazete, 27 Temmuz 1960, sayı: 10562, s.1821.

²⁵⁵ Resmi Gazete, 28 Temmuz 1950, sayı: 7568, s.18838; Şahin, **Kronolojik Adapazarı Sakarya 1923-2004**, s.74.

²⁵⁶ Resmi Gazete, 9 Eylül 1953, sayı: 8503, s.7158.

Kandıra : 31 Temmuz 1950'den 25 Ağustos 1951'e kadar Kandıra Kaymakamlık görevini Osman Akçalı yürütmüştür²⁵⁸. Bu görevden sonra Kırıkhan Kaymakamlığı'na tayin olan bahsi geçen kaymakamın yerine Safranbolu Kaymakamı Ertuğrul Süer atanmıştır²⁵⁹. 30 Mayıs 1952'ye kadar Kaymakamlık yapan Ertuğrul Süer Silifke Kaymakamlığı'na tayin olmuş ve yerine Çubuk Kaymakamı Selahattin Esat getirilmiştir²⁶⁰.

Selahattin Esat 8 Şubat 1955'te Ergani Kaymakamlığı'na verilince Kandıra Kaymakamlığı'na Yeşilhisar Kaymakamı Cahit Sonkay tayin edilmiştir²⁶¹. Buradaki görevini 6 Nisan 1957'ye kadar yapan Cahit Sonkay İçişleri Bakanlığı Vilâyetler İdaresi Üçüncü Şube Müdürlüğüne atanmış²⁶² ve yerine Horasan Kaymakamı Mustafa Sadrettin Turan getirilmiştir²⁶³. Mustafa Sadrettin Turan üç yıldan fazla bir süre kaymakamlık yaptıktan sonra 27 Temmuz 1960 yılında Akhisar Kaymakamlığı'na atanmış ve yerine aynı tarihte Kilis Kaymakamı Behçet Oğuz görevlendirilmiştir²⁶⁴.

Karamürsel : 10 Kasım 1951'de Karamürsel Kaymakamlık görevine Keban Kaymakamı Rüştü Erdemgil tayin edilmiştir²⁶⁵. 10 Ağustos 1953 tarihine kadar bu görevi sürdüren Rüştü Erdemgil Elbistan Kaymakamlığı'na atanmış ve Karamürsel Kaymakamlığı'na Çekerek Kaymakamı Hikmet Bilgili getirilmiştir²⁶⁶. Karamürsel'de yaklaşık bir yıl kaymakamlık yapan Hikmet Bilgili 16 Ağustos 1954'te Ünye Kaymakamı olarak atanmış ve yerine Beyşehir Kaymakamı Ferit Güryücel getirilmiştir²⁶⁷.

---

²⁵⁷ Resmi Gazete, 20 Ekim 1953, sayı: 8538, s.7410; Şahin, **Kronolojik Adapazarı Sakarya 1923-2004**, s.116.

²⁵⁸ Şahin, **Kronolojik Adapazarı Sakarya 1923-2004**, s.74.

²⁵⁹ Resmi Gazete, 25 Ağustos 1951, sayı: 7894, s. 1866.

²⁶⁰ Resmi Gazete, 30 Mayıs 1952, sayı: 8122, s. 3790.

²⁶¹ Resmi Gazete, 8 Şubat 1955, sayı: 8925, s. 11002.

²⁶² Resmi Gazete, 3 Temmuz 1957, sayı: 9469, s. 17489.

²⁶³ Resmi Gazete, 6 Nisan 1957, sayı: 9759, s. 16842.

²⁶⁴ Resmi Gazete, 27 Temmuz 1960, sayı:10562, s.1821.

²⁶⁵ Resmi Gazete, 10 Kasım 1951, sayı: 7953, s.2231.

²⁶⁶ Resmi Gazete, 10 Ağustos 1953, sayı: 8480, s.6926.

²⁶⁷ Resmi Gazete, 10 Ağustos 1954, sayı: 8778, s.10045.

Karamürsel Kaymakamlık görevini yürüten Ferit Güryücel'in 5439 Sayılı Kanunu'nun ikinci maddesi uyarınca maaş ve kadrosu ile Dahiliye Vekaleti Kurulu Emrinde görevlendirilmesi ile yerine aynı tarihte İsmail Dokuzoğlu atanmıştır²⁶⁸. Bahsi geçen kaymakam dışında 1956 yılı içinde Sabri Barkan, İlçe Jandarma Komutanı Ömer Yavaş ve Namık Kahvecioğlu da geçici süre ile Karamürsel'de kaymakamlık yapmışlardır²⁶⁹. 28 Haziran 1956'da Karamürsel Kaymakamlığı'na Islahiye Kaymakamı Baber Ünsal tayin edilmiştir²⁷⁰. Kaymakamlık görevini 21 Şubat 1958'e kadar devam ettiren Baber Ünsal Gölcük Kaymakamlığı'na atanmış²⁷¹ ve yerine 26 Nisan 1958'de Cevat Şükrü Beşe getirilmiştir²⁷². Yaklaşık bir yıl kaymakamlık yapan Cevat Şükrü Beşe'den sonra bu göreve 7 Nisan 1959'da Kartal Kaymakamı Celalettin Özek atanmıştır²⁷³. Karamürsel'de 27 Temmuz 1960'a kadar kaymakamlık yapan Celalettin Özek'ten sonra Karamürsel Kaymakamlığı'na Sapanca Kaymakamı İhsan Atakan getirilmiştir²⁷⁴.

Karasu : Ocak 1948'den 28 Ekim 1950'ye kadar Karasu Kaymakamlığı'nı Tayyar Toprak yapmıştır. Bu tarihten itibaren mevcut kaymakamın Saroz Kaymakamlığı'na atanmasıyla Karasu Kaymakamlığı'na Kadıhan Kaymakamı Rebiî Başol verilmiş²⁷⁵ ve bu kişi 21 Aralık 1951'de Keskin Kaymakamı olarak atanıncaya kadar görevine devam etmiştir²⁷⁶. Rebiî Başol'dan sonra 4 Şubat 1952'de Karasu Kaymakamlık görevine Karacasu Kaymakamı Hamdi Ergün asaleten verilmiştir²⁷⁷. Karasu'da iki yıldan fazla bir süre kaymakamlık yapan Hamdi Ergün'ün 16 Ağustos 1954'te Geyve Kaymakamlığı'na tayin edilmesiyle²⁷⁸, yerine 2 Ekim 1954'te İvrindi Kaymakamı Raşit Ertüzün atanmıştır²⁷⁹.

Kaynarca : 1 Nisan 1959'da 7033 Sayılı Kanun ile Kocaeli'ne bağlı Kaynarca adında yeni bir kaza oluşturulmuş ve bahsi geçen yeni kazanın ilk kaymakamı

---

²⁶⁸ Resmi Gazete, 8 Şubat 1955, sayı: 9340, s.14644.

²⁶⁹ www.karamursel.gov.tr/default_81.aspx?conten (10.01.2015).

²⁷⁰ Resmi Gazete, 28 Haziran 1958, sayı: 9840, s.18679.

²⁷¹ Resmi Gazete, 21 Şubat 1958, sayı: 9292, s.19172.

²⁷² Resmi Gazete, 28 Nisan 1958, sayı: 8925, s.11012.

²⁷³ Resmi Gazete, 7 Nisan 1959, sayı: 10179, s.21409.

²⁷⁴ Resmi Gazete, 27 Temmuz 1960, sayı: 10562, s.1821.

²⁷⁵ Resmi Gazete, 28 Ekim 1950, sayı:7568, s. 18838.

²⁷⁶ Resmi Gazete, 21 Aralık 1951 sayı:7988, s. 2461.

²⁷⁷ Resmi Gazete, 4 Şubat 1952, sayı: 8025, s.2729.

²⁷⁸ Resmi Gazete, 2 Ekim 1954, sayı: 8818, s.10401.

²⁷⁹ Resmi Gazete, 16 Ağustos 1954, sayı: 8778, s.10046.

atanmıştır. 21 Temmuz 1959'da Kandıra Kaymakamlığı'na Güney Kaymakamı Cahit Tutum tayin edilmiş²⁸⁰ ve bu kaymakam 27 Temmuz 1960'a kadar bu görevi sürdürmüştür. 27 Temmuz 1960'ta Cahit Tulum'un Keles Kaymakamı olarak görevlendirilmesi ile Kandıra Kaymakamlığı'na Yunak Kaymakamı Mehmet Coşkun atanmıştır²⁸¹.

Yukarıdaki verilerden de anlaşılacağı üzere, kazalarda görev yapan kaymakamlar arasında bazen yer değişiklikleri yapılmıştır. Örneğin kaymakamların bazıları başka kaymakamlıklara atanmışken; bazıları farklı memurluklarda görevlendirilmişlerdir. 1955 yılında Türkiye genelinde kaymakamlar arasında büyük değişikliklerin olduğu Resmi Gazete'nin verilerinden anlaşılmaktadır. Yapılan düzenlemeler kapsamında Gölcük Kaymakamı Sabri Barkan Taşköprü Kaymakamlığı'na, Gebze Kaymakamı Celal Gürmen Seyitgazi Kaymakamlığına ve Kandıra Kaymakamı Selahattin Esat Ergani Kaymakamlığına atanmıştır. Diğer taraftan İnebolu Kaymakamı Faruk Cemal Vefkioğlu Gölcük Kaymakamlığına, Akyazı Kaymakamı Mehmet Ali Uluayan Gebze Kaymakamlığına ve Yeşil Hisar Kaymakamı Cahit Sabuncu Kandıra Kaymakamlığına tayin edilmiştir. Ayrıca Karamürsel Kaymakamı olan Ferit Eryücel, başka işlerde görevlendirilmek üzere Dâhiliye Bakanlığı emrine alınmıştır²⁸².

Kocaeli'nde bazen de vilâyet içerisinde kaymakamlar arasında yer değişiklikleri yapılmıştır. Örneğin 1958 yılında yapılan değişiklikler ile Gölcük Kaymakamı Faruk Cemal Vefkioğlu Gebze Kaymakamlığına ve Gebze Kaymakamı Nihat Ergün Gölcük Kaymakamlığına tayin edilmiştir²⁸³. 1950'lerde bu değişikliklerin birçok örneği bulunmaktadır. Sonuç olarak vilâyet içinde yönetim alanında sürekli değişimlerin olduğu görülmektedir. Bu durum, vilâyette güçlü bir bürokrasinin olduğuna işaret etmektedir.

---

²⁸⁰ Resmi Gazete, 21 Temmuz 1959, sayı:10260, s.22214.

²⁸¹ Resmi Gazete, 27 Temmuz 1960, sayı:10562, s.1821.

²⁸² Azim, 11 Şubat 1955, No: 150.

²⁸³ Azim, 16 Nisan 1958, No: 701.

1.1.2.4. Valiliğe Bağlı Diğer Kurumlar

Kocaeli Valiliği bünyesinde İl Özel İdare Müdürlüğü dışında başka müesseseler de bulunmaktaydı. Bunlar aşağıda maddeler halinde gösterilmiřtir²⁸⁴:

1. Vali Muavinleri
2. Hukuk İşleri Müdürlüğü
3. Adapazarı Kaymakamlığı
4. Akyazı Kaymakamlığı
5. Gebze Kaymakamlığı
6. Geyve Kaymakamlığı
7. Gölcük Kaymakamlığı
8. Hendek Kaymakamlığı
9. İzmit Kaymakamlığı
10. Karamürsel Kaymakamlığı
11. Kandıra Kaymakamlığı
12. Karasu Kaymakamlığı
13. İl Maiyet Memurlukları
14. Kocaeli Tekel Başmüdürlüğü
15. Petrol Ofisi Bölge Müdürlüğü
16. Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü ve İlçe Emniyet Amirlikleri
17. İl Jandarma Alay Komutanlığı
18. Defterdarlık
19. Milli Eğitim Müdürlüğü
20. Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürlüğü
21. Bayındırlık Müdürlüğü
22. Teknik Ziraat Müdürlüğü
23. Veteriner Müdürlüğü
24. Sıtma Endeksiyon Bölge Başkanlığı
25. İl Savunma Sekreterliği
26. Bölge Çalışma Müdürlüğü
27. Devlet Orman İşletme Müdürlüğü

---

²⁸⁴ Avcı, Cumhuriyet Döneminde İzmit (1923-1973), s.53-54.

28. İl Müftülüğü
29. Beden Terbiyesi İl Müdürlüğü
30. YSE Müdürlüğü
31. Nüfus Müdürlüğü
32. Zirai Mücadele ve Karantina Müdürlüğü
33. Kavaçılık Enstitüsü Müdürlüğü
34. Tapu Sicil Muhafızlığı
35. Sümerbank Satış Mağazaları Müdürlüğü

1.1.3. Mahalle ve Köy Adlarının Değiştirilmesi ile Yeni Cadde ve Sokakların Oluşturulması

Kocaeli’nde mahalle ve köy adlarının değiştirilmesi ile ilgili çalışmalar Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren yapılmaktadır. Özellikle yer isimlerinin değiştirilmesi işlemleri Dâhiliye Bakanlığı’nın 1940 yılı sonlarında hazırladığı 8589 sayılı genelge ile resmi hale gelmiş, böylece “yabancı dil ile köklerden gelen ve büyük karışıklıklara yol açan yerleşme yerleri ile doğal yer adları Türkçe isimlerle değiştirilmiştir. Mezkûr genelgenin ardından valilikler tarafından yabancı dil ve köklerden gelen yer adlarına ilişkin dosyalar hazırlanarak bakanlığa gönderilmiştir. Ancak bu çalışmalar 2. Dünya Savaşı sebebiyle uzun süre aksamış ve herhangi çalışma yapılmamıştır.

1949 yılında 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu ile yer adlarının değiştirilmesi işlemleri yasal bir dayanağa göre yapılmış ve ardından 1957 yılında “Ad Değiştirme İhtisas Kurulu” kurulmuş ve çalışmalarını yürütmüştür²⁸⁵. 1950’den itibaren Kocaeli’nde nüfus ihtiyaçlarının hızla artması, beraberinde yeni mahalle, cadde ve sokakların kurulmasını ve mevcut olanların bir kısmının isminin değiştirilmesini zorunlu hale getirmiştir. Dönemin belediye ve valilik yetkilileri de bu doğrultuda planlamalar yapmıştır. Bu yapılanlar, vatandaşların ihtiyaç ve isteklerinin devrin hükümetleri tarafından dikkate alındığını akla getirmektedir.

---

²⁸⁵ Harun Tunçel, “Türkiye’de İsmi Değiştirilen Köyler”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, X/1 (2000), s.27.

Devrin gazetelerinde artan nüfusa bağlı ortaya çıkan konut ihtiyacını karşılamak üzere sürekli toplu konutların yapıldığından söz edilmektedir. Örneğin Gebze’de göçmen vatandaşlar için 1952’de 70 adet yeni konut yapılmıştır. Bunun gibi Hereke, Körfez ve özellikle de İzmit merkezde yerli halk ve göçmenler için toplu konutlar inşa edilmesine devam edildiği görülmektedir. Aynı şekilde İzmit’in köylerinde 200, Hereke’de 150 ve İzmit’in merkez mahallelerinde 100 adet yeni konut inşa edilmiştir²⁸⁶. Netice itibarıyla mevcut birimler içinde yeni yerleşme yerlerinin açılması, aynı zamanda birçok cadde ve sokakların oluşturulmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu kapsamda yeni merkezler ile şehir daha da büyümüştür. Aşağıda değiştirilen cadde ve sokak isimleri maddeler halinde verilmiştir.

<u>Mevkii</u>	<u>Sınırı</u>	<u>Adı</u>
Bağdat Cad.	Yeni göçmenlerin açtığı yol ve sokak karşısında başlayıp Kandıra Cad.bağlanan yol	Esandal Sok.
Zincirli Kuyu	İstanbul Yolu dağ sapağından güneye doğru Bahattin Yatağan Cad. bağlanan yol	Mevlana Sok.
Bekirdere	Bekirdere Köprüsü’nden cephaneliğe doğru dereyi takip eden yol	S.Mutlu Sok.
Kilez Sapağı	Shell Acentası önünden Mehmet Ali Paşa Meydanı’ndaki camiye kadar	M. Ali Paşa Cad.
Otlakiye	Mehmetaliapaşa Camii’nden Belediye otlaklarına uzanan yol	Başak Sok.
Zincirli Kuyu	Zincirli Kuyu Cad. Bekirdere alanına giden ve Göçmenler tarafından ihdas edilen yol	Sipahi Sok.
Yenidoğan	Askerî Hastane üstünden Kırk Meşe Bağlarına giden	Kırk Meşe Sok.

²⁸⁶ Demokrat Kocaeli, 12 Ağustos 1952, No: 123.

	yol	
Yenidoğan	Derince Cad. 46.Alay'a giden yol	Miralay Mümtaz Cad.
Kozluk	Askerî Hastane'den Miralay Mümtaz Cad. bağlanan yol	Neyzen Teyfik Sok.
Kozluk	Derince Cad. başlayıp Tabakhane'nin arkasına çıkan yol	Karabekir Sok.
Kozluk	Musa Salman evinin yanından başlayıp Memeli Dere'yi takiben Tabakhane'ye çıkan yol	Numan Kâhya Sok.
Kozluk	Numan Kahya Sok. ile Karabekir Sok. arasını köprü hizasında birleştiren yol	Abidin Aral Sok.
Orduevi Yanı	Orduevi yanından başlayıp Memeli Dere Köprüsü yanında Numan Kâhya Sok. bağlanan	Orhan Veli Sok. yol (yeni yapılan)
Memeli Dere	Memeli Dere içinde Orhan Veli Sok. muvazi yol	Hacı Hazım Sok.
Memeli Dere	Hacı Hazım Sok. muvazi olarak Ahmet Gül Sok. bağlanan yol	Zoboğlu Sok.
Aynalı Kavak	Birinci Cad. ile Aynalı Kavak Yolu'nun kesiştiği yerden başlayarak Memeli Dere istikametinde Tabakhane'ye doğru çıkan yol	Sait Faik Sok.
Rasathane Altı	Rasathane'den Memeli Dere'ye Çıkan yol	Kadı Bayırı Sok.
Fevziye Camii Yanı	Demiryolu Cad. Halkevi'ne inen Yol	(Jansen) Yansen Bulvarı
Terzi Bayırı	Portakal Hafız Konağı'ndan tepeye çıkan anayol	Hafız Rüştü Sok.

Tüfekçi Bağı	Mantar Çeşme'den Terzi Bayırı'na çıkan yol	Tüfekçi Cad.
Terzi Bayırı	Tüfekçi Bağı ile Hafız Rüştü Sok. bağlanan Yol	Rıfat Yüce Sok.
Bahriye Cad.	Bahriye Cad. Terzi Bayırı'na çıkan yol	Gebeşoğlu Sok.
Bahriye Cad.	İkinci Yol	Nafiz Horoz Sok.
Bahriye Cad.	Terzi Bayırı'na çıkan yol	Mehmet Akif Sok.
Baç Camii Cad.	Cami batısından taş ocaklarına giden yol	Musa Kazım Cad.
Aynalı Kavak Üstü	Dere Boğazı Cad. mezarlığın kuzeyine çıkan yol	Şeyh Arif Sok.
Mezarlık Yanı	Mezarlık doğusundan dereyi takip eden yol	Şeyh Avni Sok.
Mezarlık Üstü	Ali Galip Cad. Kandıra Cad.muvazi olarak Kanlı Bağ Deresi'ne giden yol	Ali Galip Cad.
Mezarlık Üstü	Ali Galip Cad. üzeri	Kalemcioğlu Sok.
Kandıra Cad.	Kanlıbağ Deresi doğusu	Kanlıbağ Sok.
Yeni Cuma Cad.	Yeni Cuma Cad. anayola bağlayan kısım	Molla Reşit Sok.
Üst Geçit	Adapazarı Cad. sapağı üzeri	Süreyya Yiğit Cad. ²⁸⁷

Görüldüğü üzere aynı mahalleler içinde yeni cadde ve sokaklar teşekkül ettirilmiştir. Önceleri bir mahalle içinde sadece birkaç cadde ve sokak bulunduğu için belirli alanların bulunmasında zorluklar yaşanmaktaydı. Bahsi geçen yapılanma ile yeni cadde ve sokakların sınırlarının belirlenmesi ile adres bulma işlemleri ve diğer yerleşim işlemleri için vatandaşlara büyük kolaylıkların sağlanmış olduğu düşünülmektedir.

²⁸⁷ Bizim Şehir, 8 Nisan 1955, No: 894.

1.1.4. Tapu Kadastro Çalışmaları

DP devrinin Türkiye Cumhuriyeti tarihine en büyük katkıları tapu ve kadastro alanında olmuştur. Bu dönemlerde ülke genelinde tapusu yapılmayan veya düzenlemesi olmayan hiçbir arazi bırakılmamıştır. Bu kapsamda tapu kadastro çalışmaları kapsamında Kocaeli’ndeki temel düzenlemeler üzerinde durulmuştur.

“Tapu ve kadastro taşınmaz mallarla ilgili her türlü tescil işleri, hazinenin sorumluluğu altındaki tapu sicillerinin düzenli bir biçimde tutulması, siciller üzerinde değişikliklerin takibi, denetlenmesi, sicil ve belgelerin korunması, ilgili mevzuata uygun yapılması, ülke kadastro sunun yapılması, uygulanmasını sağlamak ve yeni tapu sicillerinin düzenlenmesi için temel prensipleri tespit etmek gibi hizmetler yürütülmektedir. Buradan anlaşılacağı üzere, tapu ve kadastro çalışmaları temelde iki hizmete yöneliktir: Tapu hizmetleri ve kadastro hizmetleri. Tapu hizmetlerinin büyük bir kısmı, tapu sicil kayıtlarında yer alan taşınmazlara ait her türlü değişikliği kaydetme işlemlerinden oluşmaktadır. Tapu sicil kayıtları ise, bir toprak parçasında mülkiyet ve kullanım haklarının kimlere ait olduğunu gösteren ve devletin hafızası biçiminde nitelendirilebilecek kayıtlardır. Bu kayıtlar, ilgililerine açıklık ve mülkiyette devlet garantisi dikkate alınarak tutulurlar²⁸⁸”. Türkiye’de yukarıda ifade edilen çalışmalar ilk defa geniş kapsamlı şekilde DP döneminde yürütülmüştür.

Kocaeli’nde 1950’li yıllarda tapu kadastro çalışmaları Gezici Arazi Kadastro Hakimi Tahsin Uysal tarafından yürütülmüştür²⁸⁹. Tapulama çalışmaları yapılırken temelde vilâyet için sorun teşkil eden bataklık alanları da kurutulmuştur. Bataklıkların kurutulması ile birçok arazi kazanılmış ve kıymetli tarım arazileri elde edilmiştir. Örneğin Adapazarı civarında bulunan Gökçeören bataklığı kurutulmuş ve büyük alanlı tarım arazileri kazanılmıştır. Bu dönemde vilâyette bulunan tüm araziler kurutulduktan sonra bahsi geçen arazileri tarıma açmak ve sınırlarını belirlemek amacıyla hemen tapu kadastro planlamaları yapılmıştır²⁹⁰.

²⁸⁸ www.tkgm.gov.tr/; <https://www.csb.gov.tr/turkce/index.php?Sayfa=sayfa&Tur=mevzuat&Id=36> (10.01.2014).

²⁸⁹ Resmi Gazete, 28 Temmuz 1956, sayı: 9367, s. 15200.

²⁹⁰ Resmi Gazete, 15 Mayıs 1950, sayı: 7508, s. 18492.

24 Ekim 1953'te Bolu Su İşleri 14.Şube Müdürlüğü bölgesinde bulunan Adapazarı-Pamukova Drenaj ana kanalı 3. Kısım ile Turgutlu ve Paşa dereleri ile Cihadiye ve Mekeci köyleri yanındaki yerlerin ıslahı ve bataklıkların kurutulması çalışmaları yapılmıştır²⁹¹. Bu tür faaliyetlerin tapulama çalışmalarını için kıymetli olduğu bilinmektedir. Ayrıca bahsi geçen faaliyetlerin vilâyetin zengin tarım araziler elde etmesinde katkı sağladığı devrin gazetelerinden anlaşılmaktadır. Netice itibarıyla bataklıkların ıslah edilmesi ya da tamamen kurutulması ile vilâyetteki birçok hastalık tamamen ortadan kalkmıştır. Yukarıda ifade edildiği üzere, DP döneminde kadastro çalışmalarına önem verilmiştir. 27 Mayıs 1955 yılında alınan bir kararla Kocaeli'nin belediye sınırları dâhilinde kalan kısımlarının kadastrosu için gerekli planlamalar yapılmıştır²⁹². Bu açıdan DP'nin, "Tapu Kanunu'nun uygulanmasına büyük önem verdiği düşünülmektedir.

Tek Parti döneminde tapulama yapılmayan arazilerin çoğu DP hükümetleri tarafından tapu altına alınmıştır. Bu da dönemin hükümetinin idarî alandaki yapılanmalardaki hassasiyetini göstermektedir. 1950'lerde Kocaeli'nin Merkez kazası Belediye sınırları dışında kalan yerlerdeki (Bütün nahiye ve köyler dâhil) gayrimenkul malların 5602 sayılı Tapu Kanunu hükümlerine göre tapulanmıştır²⁹³. Kocaeli'nin Merkez ilçesi dâhil bütün kazaların belediye sınırları dışında kalan yerlerdeki bütün nahiye ve köyler dâhil gayrimenkul malların 5602 sayılı Tapulama Kanunu hükümlerine göre tapulanmasını sağlamıştır²⁹⁴.

Kocaeli'ndeki tüm arazilerin tescil altına alınması, sınır anlaşmazlıklarını önlemek açısından son derece mühim bir durum arz etmekteydi. Bu durum DP döneminden önce süregelen arazi anlaşmazlıkların çözümünü kolaylaştırmıştır²⁹⁵. 1950'lilerde Kocaeli'nde tapu kadastro çalışmalarına ara vermeden devam edilmiştir. 1960'ın hemen başında tapu kadastro çalışması ihmal edilen yerlere ağırlık verilmiş ve bu kısım

---

²⁹¹ Resmi Gazete, 26 Ekim 1953, sayı: 78543, s. 7450.

²⁹² Resmi Gazete, 27 Mayıs 1955, sayı: 9013, s. 11952; Yavuz İzmit, 13 Haziran 1955.

²⁹³ Resmi Gazete, 15 Ağustos 1952, sayı: 8185, s. 4338.

²⁹⁴ Resmi Gazete, 14 Aralık 1953, sayı: 8585, s. 7758.

²⁹⁵ Resmi Gazete, 27 Mayıs 1955, sayı: 9013, s. 11952.

yerlerin de çalışmaları yapılarak bitirilmiş, böylece vatandaşlar arasında ihtilaflara yol açan sorunlar ortadan kaldırılmıştır²⁹⁶.

İzmit Belediyesi 1956'da Kocaeli genelinde geniş çaplı bir imar politikası yürütmüştür. Çalışmalar kapsamında belediye arsaları halka tevzi edilip, tapularının hemen verilmesi çalışmaları yer almaktadır. Özellikle iki sene içinde ev yapmayanlara paraları geri verilip, arsalar ellerinden alınmıştır. İlk olarak İzmit Tepecik Mahallesi'nde başlayan kadastro çalışmalarının kısa bir sürede bitirilmesi için halka dağıtılan beyannamelerin doldurularak, Kadastro Müdürlüğü'ne teslim edilmesi sağlanmıştır. Mart 1956'da başlayan kadastro çalışmaları, ilçelerde de sürdürülmüştür. Kadastro sonunda mahalle hudutları belirlenmiştir. 6188 sayılı kanununa bağlı olarak, fakir ve evsiz halkın bir ev sahibi olması amacıyla belediye tarafından dağıtılan arsaların bedellerinde %50 oranında indirim yapılmıştır. Bu yolla fakir ve evsiz kimselerin ile garibanların maddi yükü hafifletilmiştir. 10 yıl içinde 10 taksitle yapılacak ödemelerde, birinci taksiti ödemeyen kişilerin kura hakları ellerinden alınmıştır²⁹⁷. Bu dönemlerde belediye, inşaat yapmak isteyen kişilere kolaylıklar sağlamıştır. Bahsi geçen çalışmalar sosyal devlet olmanın bir gereğidir, dolayısıyla da ekonomik gücü bulunmayan vatandaşlara ev ve arsa verilmesi anlamlıdır ve bu durum ile mevcut hükümetin sosyal devlet anlayışıyla hareket ettiği söylenebilir.

Kocaeli'nde tapu ve kadastro çalışmalarının Gezici Arazi Kadastro Hakimi Tahsin Uysal tarafından 1958 yılına kadar disiplinli bir şekilde yürütüldüğü devrin gazetelerinden anlaşılmaktadır. Özellikle Kandıra İlçesi dışındaki bütün ilçelere bağlı belediye merkezleri tapulu hale getirilmiştir. 1959 yılında da Kandıra İlçesi'nin eksik kalan tapu kısımları tamamlanarak vilâyet genelinde tapusuz hiçbir alan bırakılmamıştır. Ayrıca yeni kaza olan Kaynarca'nın belediye sınırları dışında kalan yerlerdeki bütün nahiye ve köyler dâhil yerler 5602 Sayılı Tapulama Kanunu'nun hükümlerine göre tapulama çalışmaları yapılmıştır²⁹⁸. Böylece yapılan çalışmalar sonucunda vilâyetin tamamının sınırları belirlenmiş ve muhtemel sınır anlaşmazlıkları çözülmüştür.

---

²⁹⁶ Demokrat Kocaeli, 6 Mart 1960, No: 2369.

²⁹⁷ Özden Senem Binici, İzmit'te 1936–1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretiminin Kentin Gelişimine Etkileri, **Kocaeli Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli, 2012, s. 33.

²⁹⁸ Resmi Gazete, 15 Haziran 1959, sayı: 10231, s. 21931.

1.2. Nüfus (Demografik) Yapısı

Kocaeli'nin demografik yapısının irdelendiği bu bölümde özellikle sayısal veri ve tablolardan faydalanılmıştır. Bu veriler vilâyetin gerçek nüfusunun ortaya çıkarılmasında önemli etkindir. Bu hususta 1950'den önce ve 1950'den sonra olmak üzere iki aşama halinde ele alınan nüfus verileri birbirleriyle mukayeseli biçimde verilmiştir.

1.2.1. 1950'den Önce Vilâyetin Nüfusu

Nüfus bölge, idarî ünite vilâyet veya bir yerleşme gibi sınırları kesin biçimde belirlenmiş bir alanda, belli bir zaman diliminde yaşayan insanların sayısıdır. Başka bir deyişle nüfus, belirli bir zamanda, sınırları tanımlı bir bölgede yaşayan insan sayısıdır. Nüfus belli bir bölgede, belirli bir alanda yaşayan bireylerin oluşturduğu toplam sayıdır. Yani nüfus, her an değişebilen, dinamik bir yapıya sahiptir. Bir yandan doğumlar, diğer taraftan ölümler gerçekleşir, göçler yaşanır, insanların nitelikleri zamanla değişmeye uğrar ve hepsinden önemlisi nüfusun miktarı ve niteliklerinin dağılışında değişiklikler söz konusu olmaktadır²⁹⁹. Yukarıda ifade olunan özellikler göz önüne alınarak vilâyetin genel olarak 1831'den 1960'a kadar olan süreçteki nüfusu üzerinde durulmuştur. Ancak ağırlıklı olarak 1950 ile 1960 dönemi irdelenmiştir.

1831 yılında yapılan ilk nüfus sayımı sırasında İzmit Sancağı, İzmit, Adapazarı, Sapanca, Akhisar, Geyve, İzmit, Pazarköy, Yalova, Karamürsel, Şeyhler, Kandıra, Gençli, Ağaçlı, Hendek, Akyazı, Karasu, İpsafi, Sarıçayır, Beşdivan, Şile ve Taşköprü kazalarından oluşmaktaydı. 1881-1883 yılları arasında Osmanlı'da genel nüfus sayımı yapılmış ve yapılan nüfus sayımında İzmit nüfusu belirlenmiştir. Bu tarihlerde Kocaeli'nin bulunduğu bütün alan İzmit Sancağı olarak bilinmektedir. Bunun için 1923 tarihine kadar yani Kocaeli vilâyeti teşekkül edinceye kadar bu bölgeler İzmit Sancağına bağlıydı³⁰⁰.

²⁹⁹ <https://file.ac/q6I7R-Zx5i4/8BOLUM-NEREDE-VE-NASILYASIYORUZ.pdf> (10.01.2014).

³⁰⁰ "Kocaeli" Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s.4998.

1800'lü yıllarda İzmit'in nüfus yapısı ile en alakalı ve en gerçekçi bilgileri İzmit'te Duyun-ı Umûmiye Rejiliği yapmış olan Cuinet vermektedir. Cuinet'nin verdiği bilgilere göre, İzmit'te 365 mülteci, 12.000 yerli olmak üzere 12.365 Müslüman, 5.875 Ortodoks Rum, 90 Protestan, 310 Katolik ve 3.850 Gregoryen mezhebine dâhil toplam 4.250 Ermeni, 2.400 Yahudi ile 100 Fransız'dan oluşan kentin nüfusu 25.000'dir. İlk olarak 1831'de yapılan ve sadece erkek nüfusun sayıldığı nüfus sayımı sonrasında 1881-1883 Osmanlı genel nüfus sayımı yapılmıştır. Bu sayımın sonucuna göre İzmit Özel Bölgesinin merkez ilçesi İzmit'te toplam 39.789 olan nüfusun etnik ve dini dağılımı aşağıdaki tabloda belirtilmiştir³⁰¹.

Tablo 2
1881-1883 Genel Nüfus Sayımı Sonucuna Göre İzmit Nüfusunun Kadın Erkek Dağılımı

Dini/Etnik Grup	Kadın	Erkek
Müslüman	9.285	9.963
Rum	1.696	1.880
Ermeni	7.826	8.011
Bulgar	5	8
Katolik	63	70
Yahudi	78	84
Protestan	333	382
Yabancı	51	54
TOPLAM	39.789	

Birinci Dünya Savaşı öncesinde İzmit'te canlı bir yöre yaşamı mevcuttu. Bahsi geçen sancağın topraklarının verimli ve canlı bir ekonomik yapıya sahip olması, buraya Anadolu'dan çok sayıda yeni göçlerin gelmesine ortam hazırlamıştır³⁰². İzmit'in bu durumu, buranın tarih boyunca yerleşim alanı şeklinde kalmasında ve birçok uygarlığın burada yaşamasında temel sebeplerden birisidir.

³⁰¹ Kemal H. Karpat, **Osmanlı Nüfusu**, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003, s.168-169; Kaya, Tanzimat'tan Cumhuriyete İzmit Kenti, s. 44.

³⁰² "Kocaeli" Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s.5003.

1914 nüfus sayımına göre, İzmit Sancağı'nda Anadolu'dan gelen yoğun göçler nedeniyle nüfusun arttığı ve 1831'de 104.728 biçimindeki sayının 325.000 kişiye çıktığı görülmektedir. Bu nüfusun 227.000'i Müslüman, 40.000'i Rum ve 58.000'i Ermenilerden oluşmuştur. Ayrıca bölgede 1490 yılında İspanya'dan kaçarak Türkiye'ye yerleşen ve bir bölümü İzmit'e yerleşen az sayıda Musevi de yer almıştır³⁰³.

Görüldüğü üzere Birinci Dünya Savaşı öncesinde İzmit'te Müslümanlar ile gayrimüslimler bir arada yaşamışlardır. Asırlarca Türklerle birlikte hak ve hukuku eşit yaşayan Rum ve Ermenilerin Birinci Dünya Savaşı öncesinde ayrılıkçı faaliyetlerde buldukları bilinmektedir. Bu gruplar, kendileri için en iyi fırsatı Osmanlı Devleti'nin yenik çıktığı Birinci Dünya Savaş sonrasında elde etmişler ve bilhassa Ermeniler, bu durumu kullanarak birçok çok kanlı isyan hadiselerine ortam hazırlamışlardır. Bu açıdan isyanların hem Türklerin katledilmesi hem de cephe gerisindeki insanların tehdit edilmesi bakımından Osmanlı devletini zor durumda bıraktığı aşikârdır.

Ulusal Kurtuluş Savaşı döneminde İngiliz destekli Yunan işgali, İzmit'in kent nüfusu yapısında büyük değişikliklerin oluşmasının temel sebeplerinden birisiydi. Bilhassa İşgal sonrasında İzmit dışından Rumlar getirilerek işgal edilen bölgelere yerleştirilmiştir. Bilhassa İzmit dışından getirilen birçok tekneci ve küfeci Rumlar zorla alınan Türk evlerine ve camilere yerleştirilmişlerdir. Aynı zamanda Yunanlılar, işgal bölgelerindeki Rum ve Ermenileri silahlandırarak onların savunmasız Türk mahalle ve köylerine saldırmasını da kolaylaştırmıştır³⁰⁴. İzmit'e bu şekilde işgal sonrası Rum nüfusun yerleştirilmesi yukarıda belirtildiği üzere nüfus yapısında birçok değişikliklere yol açmıştır. Netice itibarıyla bölgedeki nüfus dengeleri de büyük ölçüde değişmiştir.

Savaşlar dışında Kocaeli nüfus yapısının oluşmasında göçlerin de büyük etkisi vardır. Özellikle Balkan Savaşlarından sonra Kocaeli vilâyeti çok sayıda göç almıştır. 1923-1927 yılları arasında Yunanistan ile Türkiye arasında yapılan Nüfus mübadelesi

---

³⁰³ Ulugün, **Osmanlı ve Ulusal Kurtuluş Savaşı Döneminde Kocaeli**, s.46.

³⁰⁴ Adnan Sofuoğlu, "Kurtuluş Savaşı Döneminde Kocaeli-Yalova-İznik Çevresinde Rum ve Ermeni Terörü", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XVIII/54 (2007) s.798; Sabahattin Özel, **Kocaeli ve Sakarya İllerinde Milli Mücadele**, Sakarya: Adapazarı Belediyesi Yayınları, 1987, s. 117.

sırasında vilâyet göçlerin merkezi konumuna gelmiştir³⁰⁵. Böylece burası her zaman dinamik bir nüfusa sahip durumda bulunmuş ve söz konusu yapı vilâyetin önemini daha da arttırmıştır.

Giriş bölümünde ifade edildiği gibi, 1924'te 29.096'sı mübadele ve 867'si mübadele dışı olmak üzere 29.963 göçmen Türkiye'ye gelmiş ve beraberlerinde 20.990 büyük ve küçükbaş hayvan getirmişlerdir. Yapılan düzenlemeler sonunda bu göçmenlerden 2.324'ü İzmit'e yerleşmiştir³⁰⁶. Kocaeli'ne yapılan bu göçler 1927 yılına kadar sürekli devam etmiş ve 27.687'ye yükselmiştir³⁰⁷. Kocaeli'nin göçmenler tarafından tercih edilmesinin temel sebebi coğrafi konumu ve iklimidir. Burası belirtilen özellikler bakımından göçmenlerin geldikleri yerlere benzediğinden ve onların yaşamlarına uygun olmasından göçmenler için cazipti.

Goularasa göre, *“Göçmenleri biran önce müstahsil duruma getirmek için Ziraat Bankası Genel müdürlüğü tarafından Kocaeli Ziraat Şubesi mıntikasına 7 adet pulluk, 200 adet tırmık, 111 çift hayvanı ve benzeri yardımlarda bulunulmuştur. Göçmenlere ayrıca zeytin, dut ve diğer meyve ağaçlarının yanı sıra yukarıdakiler dışında ihtiyaç duyulan diğer ziraat aletleri de dağıtılmıştır. Bu tarihlerde 7 Ekim 1923'ten sonra Yunanlıların Türk göçmenlerden gasp ve müsadere ettiği hayvan, zahire ve tütün bedeline karşılık Yunanistan'dan 21.833 Drahmi tahsil edilerek zarara uğrayan köylülere dağıtılmış ve Kocaeli'nde ikamet eden göçmenlerinin payına düşen verilmiştir³⁰⁸. Görüldüğü üzere, Osmanlı döneminde olduğu gibi Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde de Kocaeli'nde canlı bir yaşam bulunmuş ve vilâyet hem nitelik hem de nicelik yönünden nüfusun dinamik yapısını muhafaza etmiştir”*.

“Mübadele nedeniyle eski toplumsal, kültürel ve doğal çevrelerini yitiren göçmenlerin, bunları yeni baştan Kocaeli'nde yeniden kazanmaları, kurmaları ve onarmaları zaman almıştır. Göçmenler için iskân yerleri, farklı kültürlerin yaşatılması, grup içi ilişkilerin

---

³⁰⁵ Mustafa Çapa, “Yunanistan'dan Gelen Göçmenlerin İskâni”, *Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Atatürk Yolu*, II/5 (Ankara 1990), s.49.

³⁰⁶ Çapa, “Yunanistan'dan Gelen Göçmenlerin İskâni”, s.53.

³⁰⁷ Goularas, “1923 Türk-Yunan Mübadelesi ve Günümüzde Mübadil Kimlik ve Kültürlerin Yaşatılması”, *Alternatif Politika*, s.132.

³⁰⁸ Çapa, “Yunanistan'dan Gelen Göçmenlerin İskâni”, s.53-54.

ve dayanışmanın devamlılığı açısından en belirleyici etkeni. Terk edilen Rum köylerine veya boş arazilerine yeni köylerin kurulması şeklinde gerçekleştirilen iskânlar bu devamlılık açısından olumlu sonuçlar vermiştir. Bu tip iskândan faydalanarak Kocaeli'ne yerleşmiş göçmenler, gelmiş oldukları çevredeki toplumsal kalıplarını yeni ortamlarında kurdukları köylerine aktarmışlar ve buralara kültürlerinin damgasını vurmuşlardır. Özellikle de İzmit'te tamamen göçmenlerden müteşekkil köyler, gelinen yerlerdeki gelenek ve göreneklerin yaşatılmasına imkân vermiştir.

Kocaeli'ne sonradan gelen göçmenler, kendilerinden önce Türkiye'ye göç etmiş olan başka muhacir gruplarının yaşadığı köylere ya “manav”³⁰⁹ ya da “gacal”³¹⁰ şeklinde adlandırılan bölgelere yerleştirilmiştir³¹¹. Böylece sürekli devam eden göçler ile vilâyette farklı insan grupları oluşmuştur. Bu durum Kocaeli'nin farklı insanları bünyesinde barındırdığını göstermesi açısından önem arz etmektedir. Kocaeli nüfusunun büyük bir kısmını oluşturan ve Türkçe'den başka bir dile sahip göçmenlerin dillerinin yaşatılmasında göçmen kahvehanelerin önemi büyüktür. Birinci kuşak mübadiller arasında Türkçeyi Kocaeli'ne geldikten sonra öğrenmiş ve dil bilmemenin yarattığı sıkıntıları çok uzun süre yaşayanların olduğu bilinmektedir. Özellikle Yunanca, Pomakça ve Slavca bilen birinci kuşak mübadiller, iskânı takip eden yıllarda

---

³⁰⁹ Çetin, **Kocaeli Tarihinden Sayfalar**, s.78, havalinin Türk hâkimiyetine girişiyle birlikte geçtikleri anlaşılan ve yöredeki söylenişle “manav” diye tabir edilen Türkmenler, Marmara ve Ege bölgelerinde bu adlandırma ile bilinmekte ve özellikle Sakarya- İzmit yöresinde de nüfusun ekseriyetini teşkil etmektedirler. Bu sebeple; söz konusu yerleşik Türkmenler (Manavlar), gerek yöredeki Türk yerleşiminin eskiliğinin ispatı bakımından, gerekse taşıdıkları dil, kültür ve folklor değerlerinin özgünlüğü bakımından yöre ile ilgili yapılacak çalışmalarda önemle incelenmesi gereken bir sosyal kesiti oluşturur.

(Daha fazla bilgi için bakınız: Muharrem Öçalan, Sakarya- İzmit Yöresi Yerleşik Türkmenleri (Manav) Ağızlarında Ötümsüz Patlayıcı Ünsüz Değişmeleri, <http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20DILI> (13.03.2014).

³¹⁰ Kocaeli'nde yaşayan Gacallar ile ilgili çeşitli teoriler mevcuttur: İlk olarak Gacalların Deliorman bölgesinin Osmanlı öncesi Türk halkı olduğuna dair iddialar vardır. Buna göre, kuzeyden gelmişlerdir ve Çıtaklarla ve Gagavuzlarla ilgileri de düşünülür. Osmanlılarla tanışıp karışınca İslam'a geçmişlerdir. İkincisiyse; 93 Harbi'yle bu bölgeden Türkiye'ye göçüp de Trakya'da kalanların, burada meskûn buldukları yerli ve İslam halktır. Onlara yerli anlamında Gacal diyenlerde, Deliorman göçmeni Gacal, Tatar ve Yörük göçmenlerdir. Türk Trakya'sının bu ikinci Gacalları, gerçekte Yörük ve Tatar Türkleridir. Gacallar'ın, çoğunlukla Balkanlar'da yaşadığı ve özellikle Bulgaristan (Deliorman) ve Türkiye'de çoğunlukla Trakya bölgesinde yaşadıkları belirtilmektedir. Örneğin, bir sınır ilçesi olan Kofçaz halkı kendilerini Gacal olarak tanımlamaktadır.

Türkiye Trakyasında bulunan şehirlerimizin tümünde Gacal yaşamaktadır. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Gacallar> (14.04.2014).

³¹¹ Goularas, “1923 Türk-Yunan Mübadelesi ve Günümüzde Mübadil Kimlik ve Kültürlerin Yaşatılması”, s.134-137.

kahvehanelerde bu dilleri konuşmaya devam etmiş, diğer gruplarla olan ilişkilerinde öğrendikleri ölçüde Türkçeyi kullanmışlardır.

Göçmenlere ait köy kahvehaneleri, aynı zamanda gruplaşmanın ve kültürel farklılıkların sebep olduğu gruplar arası ayrışmalarının en fazla yansıdığı mekânlardı. İzmit'e yerleşen göçmenler ile yerli halkın ya da göçmenlerle başka bir muhacir gruplarının beraber yaşadığı köylerde genelde her grubun kendi kahvehanesi mevcuttu. Bahsi geçen köy kahvehanelerinin diğer bir özelliği de mübadele ve göçmenlerin tarihini ve anılarını yaşatmak amacıyla duvarlara asılmış birinci kuşak göçmenlerin siyah beyaz fotoğrafları ile mübadele ve köyün tarihlerini anlatan panolara sahip olmalarıdır. Örnek olarak göçmenlere ait Gündoğdu köyündeki kahvehaneyi verilebilir.

Bu köye yerleşen göçmenler, Yunanistan'ın Drama kentinin Ionikon köyünden mübadele ile Türkiye'ye gelmişlerdir. Bahsi geçen köy, mübadillerin köye gelmesinden önce başlıca ekonomik faaliyetin ipekböcekçiliği idi ve nüfusun tamamı Rum'du. Ancak Yunanistan'da tütüncülükle uğraşan mübadiller buraya yerleştikleri zaman tütün yetiştirmek için dut ağaçlarını kesip yeni arazi açmışlar ve burada tütüncülük yapmaya başlamışlardır³¹².

Kocaeli göçmenleri, köylerinin kalkınması için Tarım Kredi Kooperatifleri kurmuşlardır. Bu dönemde birinci kuşak mübadilleri arasındaki dayanışmayı genç kuşaklara göstermeyi amaçlayan fotoğraflar, köy sakinleri tarafından kahvehanenin duvarına asılmıştır. İzmit'teki bazı köy kahvehanelerinde, göçmenlerin fotoğrafları yerine, mübadele tarihi ile ilgili yazılar yer almıştır. Yunanistan'ın Drama kentinden mübadele ile İzmit'teki Avcıköy'e yerleşmiş olan göçmenlerin kahvehaneleri buna örnektir. Avcıköy halkına göre bahsi geçen tarih panosu, onlara geçmişlerini, kimliklerini ve mübadele öncesi ve sonrasını hatırlatmaktadır³¹³. Görüldüğü üzere göçmenler, geldikleri yeni yerleri kendi yurtları gibi görmüşler ve buralarda kültürlerinin yaşatılmasını sağlamışlardır.

---

³¹² Goularas, "1923 Türk-Yunan Mübadelesi ve Günümüzde Mübadil Kimlik ve Kültürlerin Yaşatılması", s.135.

³¹³ Goularas, "1923 Türk-Yunan Mübadelesi ve Günümüzde Mübadil Kimlik ve Kültürlerin Yaşatılması", s.134-135.

Kocaeli’ndeki göçmenler, diğer illere yerleşen göçmenlere göre daha rahat yaşamışlardır. Özellikle Kocaeli hava ve coğrafi koşulları göçmenlerin yaşamları için uygun alanlardı. Fakat bazı yerlerde göçmenler iskân yerlerini uygun bulmayıp başka yerlere göç etmişlerdir. Bu kapsamda İzmit'teki göçmenlerden bir kısmı Pendik'e gitmiş; ancak burayı beğenmeyerek tekrar eski yerlerine gelmişlerdir. Bu durum, onların Kocaeli’nden memnun olduklarını göstermektedir³¹⁴.

Yukarıda da ifade edildiği üzere; Cumhuriyet döneminde Kocaeli’nde yoğun nüfus değişiklikleri yaşanmıştır. Bazen hızını arttırarak gerçekleşen nüfus hareketleri bazen de azalma eğilimi göstermiştir. Gerek Osmanlı son dönem ve gerekse de Cumhuriyet’in ilk yıllarında Kocaeli’ne büyük göçler yapılmış ve bu göçler 1950’li yıllarda da devam etmiştir. Ancak bu yeni göçler dış değil de iç göçlerdir ve Türkiye’nin birçok bölgesinden İzmit’e göçler olmuştur. Netice itibarıyla göçler, şehir içinde nüfus hareketlerinin devam etmesine yol açmıştır.

XIX. yüzyılın sonlarından beri meydana gelen göçler bugünkü Kocaeli’nin nüfus yapısını belirlemiştir. Çerkez, Laz, Gürcü, Abaza, Manav Boşnak, Ermeni, Yahudi, Hıristiyan, Müslüman ve pek çok farklı millet ve toplum göçleriyle bir araya gelmiştir. Her kültürün kendine has özellikleri vardır. Ancak farklılık gösterilmekten ziyade aynı yerde, aynı duyguları, sevinçleri, üzüntüleri beraberce yaşamayı öğrenmişlerdir. Bu durum Kocaeli’nin farklı kültürlerden müteşekkil zenginliğe sahip olmasına imkân tanımıştır.

Burada dikkat çeken nokta, göçmenler ile yerli halkın kendilerini temelde birbirinden farklı yani “öteki” gibi görmemişler ve birlikte sorun olmadan yaşamışlardır. Kocaeli’nin asıl halkı ile göçmenler arasında toprak paylaşımı, yeni hayata alışamama, kız alıp verme gibi nedenlerle anlaşmazlıklar ve hatta çatışmalar meydana gelmiş ancak bu durum ayrılıkçı hareketlere sebebiyet vermemiştir. Göçmenler ile yerli halkın aynı kültürü, aile yapısını ve hukuk koşullarını paylaşmaları, aynı siyasi idare altında yaşamaları, yani benzerliklerin farklılıklardan ağır basması ayrılıkları gidermiştir.

---

³¹⁴ Çapa, “Yunanistan’dan Gelen Göçmenlerin İskâni”, s.63.

Kocaeli’nde göçmen de yerli halk da aynı camiaya ait olduklarını kabul etmiş ve buna göre davranmışlardır³¹⁵.

Bir yerde doğum, ölüm ve göç gibi nedenlerden nüfus sayısında yıllar içinde artış ya da azalmalar olabilmektedir. Bu açıdan Kocaeli’ndeki nüfus değişimlerinin kapsamlı bir şekilde anlaşılabilmesi için 1927’den 1960 yılına kadar yapılan nüfus sayımlarında Kocaeli’nin ilçeleri dâhil bütün nüfus sayımları incelenmiş ve durumu aşağıdaki tabloda detaylı olarak gösterilmiştir³¹⁶:

Tablo 3
Kocaeli’nde Yıllara Göre Nüfus Artışı

Yıllar	Nüfusu
1927	286.600
1935	335.292
1940	375.530
1945	416.058
1950	474.644
1955	253.171
1960	297.463

Tablodan anlaşılacağı üzere 1927’den 1950’ye kadar Kocaeli nüfusu sürekli artmıştır. Yukarıda ifade edildiği gibi 1954 yılında Kocaeli’nden ayrılan 5 adet kazanın birleştirilmesi ile Sakarya vilâyeti teşekkül etmiş ve bundan dolayı Kocaeli’nin nüfusu yarı yarıya azalmıştır. İlin nüfusu 1950 yılında 474.644 iken; 1955’te 253.171’e düşmüştür. Ancak, bu durum uzun süreli olmamış ve Kocaeli’nin nüfusu 1955’ten itibaren tekrar artmaya başlamış ve 1960’ta 297.463’e yükselmiştir. Bölgedeki yeni nüfus artışları, Kocaeli’nin yerleşim alanı için mühim bir bölge olduğunu göstermesi açısından önem taşımaktadır.

³¹⁵ Kemal H. Karpat, **Osmanlı’dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler**, Timaş Yayınları: İstanbul, 2010, s.20-21.

³¹⁶ “Kocaeli” Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s. 4988.

Cumhuriyet döneminde Kocaeli’ndeki nüfus değişimlerinin daha açık anlaşılması için birtakım tablo ve istatistiklerin verileri temel alınmıştır. Aşağıdaki tabloda 1927-1960 yılları arasında Türkiye ve Kocaeli’nin nüfus yoğunlukları karşılaştırılmalı biçimde verilmiştir. Buradaki amaç, Kocaeli’ndeki nüfus yoğunluğu artışının her zaman ülkedeki artışın üzerinde olduğunu göstermektir³¹⁷:

Tablo 4
Kocaeli İle Türkiye’nin Nüfus Yoğunluklarının Karşılaştırılması
(Yüzde Olarak)

Yıllar	Türkiye	Kocaeli
1927	18	34
1935	21	40
1940	23	45
1945	24	49
1950	27	56
1955	31	63
1960	36	73

Tablonun verilerinden anlaşılacağı üzere, Kocaeli’ndeki nüfus yoğunluğu, her zaman Türkiye ortalamasının üstündedir³¹⁸. Yani vilâyet genelinde km²’ye düşen kişi sayısı bütün dönemlerde Türkiye genelinin iki katı civarında fazladır. Ayrıca DP döneminde vilâyetin ekonomik yönden ciddi anlamda gelişme göstermesi bu yoğunluk farkının daha da büyümesine ortam hazırladığı düşünülmektedir. Örneğin 1945 yılında Kocaeli ile ülke arasındaki nüfus yoğunluğu farkı 24 iken; 1960’ta bu fark 37’ye çıkmıştır³¹⁹. Bu da nüfus yoğunluğu arasındaki farkı göstermesi açısından çarpıcı bir durumdur. Bu durum vilâyetin yerleşme alanı için çok fazla tercih edilen bir bölge ve dinamik bir nüfus yapısına sahipliğini göstermektedir. Ayrıca yoğunluktaki nüfus artışının temel sebebinin iç ve dış göçler olduğu değerlendirilmektedir.

³¹⁷ “Kocaeli” Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s. 4988.

³¹⁸ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1950, 1955, 1960 Genel Nüfus Sayımları.

³¹⁹ “Kocaeli” Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s. 4988.

1.2.2. 1950-1960 Arasındaki Dönemde Türkiye ve Kocaeli'nde Nüfus Gelişimi

DP döneminde Türkiye'de ekonomik yönden en fazla gelişen yerlerin başında Kocaeli gelmektedir. Vilâyet ekonomik bakımdan güçlü bir hale gelince yurt içinden birçok göç almıştır. Yani Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde sadece mübadele ile dış göç alan vilâyet, 1950'den itibaren iç göçlerin yoğun biçimde yaşandığı bir merkez haline gelmiştir. Böylece vilâyette birim alana düşen kişi sayısı sürekli artmıştır.

1950 nüfus sayımı verilerine göre vilâyetin nüfusu 474.644'tür³²⁰. Ancak Haziran 1954'te Sakarya vilâyetinin teşekkülü ile Kocaeli nüfusu yarı yarıya bir azalmış ve popülasyondan 244.000 kişi eksilmiştir³²¹. Bu durum ilin nüfus yapısında hem nitelik hem de nicelik bakımından büyük değişikliklerin sebebiydi. Ancak yukarıda ifade olduğu üzere 1955'ten itibaren bölgenin nüfusu tekrar artış göstermiştir.

1954'ten önce büyük arazi alanlarına sahip Kocaeli, Sakarya vilâyeti teşekkül edince yer bakımından Türkiye'nin en küçük ili haline gelmiştir. Ancak 1955'ten itibaren bölgenin nüfusu ile coğrafi alanı arasında ters bir orantı vardır. Şöyle ki ilin alanı küçülmesine rağmen; nüfusu hep artış halinde bulunmuştur. Yani alan az fakat nüfus fazlaydı ve bu durum Kocaeli'nin coğrafi konumunun önemini bir kez daha göstermektedir.

1950 Nüfus Sayımı verileri doğrultusunda Kocaeli ile ilgili bilgiler tabloda gösterildiği gibidir³²²:

---

³²⁰ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, **22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımı**, Ankara, 1951, s. 8.

³²¹ 1967 Kocaeli İl Yıllığı, s. 75.

³²² Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, **22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımı**, s. 18.

Tablo 5
1950 Nüfus Sayımına Göre Kocaeli İlçelerinin Yüzölçümü, Nüfusları ve Nüfus Yoğunlukları

İlçeler	Yüzölçümü	Toplam Nüfus	Kent Nüfusu	Kır Nüfusu	Nüfus Yoğunluğu %
İzmit	1.314	98.507	36.037	62.470	75
Adapazarı	791	97.993	35.581	62.412	124
Akyazı	558	39.530	3.469	36.061	71
Gebze	1.036	27.394	5.066	22.328	26
Geyve	1.195	44.109	2.278	41.831	37
Gölcük	160	22.608	4.153	18.455	14
Hendek	478	33.013	6.644	26.369	69
Kandıra	1.514	57.422	3.971	53.451	38
Karamürsel	478	24.373	3.176	21.197	51
Karasu	912	26.695	3.398	26.297	33
Toplam	8.436	474.644	103.773	370.871	56

Tablodan görüldüğü üzere 1950’de Kocaeli vilâyetinin hemen hemen bütün kazalarında yoğun bir nüfus dağılımı bulunmaktadır. Yani her kazanın kişi sayısı fazladır. İlin toplam 8.436 km² olan alanında 474.644 kişi yaşamıştır. 1950 yılında Kocaeli’nde nüfus sayısı bakımından İzmit kazası birinci, Gölcük ise son sıradaydı. Nüfus yoğunluğu bakımından ise Adapazarı ilk sırada yer alırken, en son sırada yine Gölcük yer almaktaydı³²³.

1950’de vilâyetin 10 kazası bulunmaktadır. 1954’teki idari anlamda yapılan düzenlemelerden sonra Kocaeli’nin sadece 5 kazası kalmıştır. Bu kazalar Gebze, İzmit, Kandıra, Gölcük ve Karamürsel’dir. Bu durum aşağıdaki tabloda ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

1955 Nüfus Sayımı verilerine göre Kocaeli ile ilgili bilgiler tabloda gösterildiği gibidir³²⁴:

³²³ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, **22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımı**, s. 19.

³²⁴ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, **23 Ekim 1955 Genel Nüfus Sayımı**, s. 327.

Tablo 6
1955 Nüfus Sayımına Göre Kocaeli İlçelerinin Yüzölçümleri, Nüfusları ve Nüfus Yoğunlukları

İlçeler	Yüzölçümü	Toplam Nüfus	Kent Nüfusu	Kır Nüfusu	Nüfus Yoğunluğu
İzmit	1.359	118.303	55.507	64.022	87
Gebze	724	25.406	5.812	19.594	35
Gölcük	189	29.404	13.789	15.615	16
Kandıra	1.353	54.073	5.285	48.788	40
Karamürsel	404	25.988	4.099	21.889	64
Toplam	4.031	253.174	84.492	168.682	62

Tablodaki verilerden anlaşılacağı gibi 1954 yılındaki yönetsel değişiklik 1950 yılı nüfus yoğunluk oranının büyük bir şekilde değişmesinin sebebidir. Kocaeli Vilâyeti 1950 Nüfus Sayımında 8.436 km² alana sahip iken; 1955'te bu alan 253.174'e düşmüştür. Böylece bölgenin nüfusu da azalmıştır. Tabloya göre 1955'te İzmit birim alana düşen kişi sayısı bakımından birinci ve Gölcük son sırada yer almıştır. Bu veriler hem 1950 hem de 1955'te İzmit'te nüfusun fazla, Gölcük'te ise az olduğunu bir kez daha kanıtlamaktadır.

Burada üzerinde durulması gereken bir noktada vilâyetin sahip olduğu muhtarlıklardır. 1955 yılında Kocaeli'nin nüfusundaki yarı yarıya azalma, muhtar sayılarını da etkilemiştir. Örneğin 1950 nüfus sayımına göre 684 muhtarlığa olan ilin 1955'te sadece 277 adet muhtarlığı bulunmaktadır³²⁵. Bu durum, yerleşim yerlerinin alan ve kişi sayıları azalınca muhtarlıkların da sayı bakımından azaldığı şeklinde yorumlanmaktadır.

1955'ten 1960 yılına kadar Kocaeli'nin nüfusu hep artış göstermiştir. Bu dönemde vilâyette bir yönetsel değişikliğin daha olması, nüfus oranlarını bir kez daha değiştirmiştir. 1959'da Kandıra iki kazaya ayrılmış ve Kaynarca kazası teşekkül etmiştir. Böylece Kandıra'nın nüfus oranlarında farklılıklar ortaya çıkmıştır. Aşağıdaki

³²⁵ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, **23 Ekim 1955 Genel Nüfus Sayımı**, Ankara, 1956, s. 18.

tabloda Kocaeli'nin 1960 nüfus sayımına göre, nüfus artışı ile değişlik oranları gösterilmiştir³²⁶.

Tablo 7
1960 Nüfus Sayımına Göre Kocaeli İlçelerinin Yüzölçümleri, Nüfusları ve Nüfus Yoğunlukları

İlçeler	Yüzölçümü	Toplam Nüfus	Kent Nüfusu	Kır Nüfusu	Nüfus Yoğunluğu
İzmit	1.368	142.159	73.488	68.671	104
Gebze	732	30.442	8.018	22.424	42
Gölcük	199	35.504	18.764	16.740	178
Kandıra	934	43.678	4.876	38.802	47
Karamürsel	379	29.744	6.169	23.575	78
Kaynarca	360	15.936	767	15.169	44
Toplam	3.972	297.463	112.082	185.381	75

Tablodan görüleceği üzere Kocaeli nüfusunda 1955'ten 1960'a kadar yaklaşık 50.000 kişilik bir artış vardır. Ayrıca nüfus yoğunluk oranı da %62'den %75'e çıkmıştır. DP döneminde Kocaeli'nde birçok yatırımların yapılması, sanayi tesislerinin kurulması ve ticareti artırmaya yönelik faaliyetlerde bulunulması, bölgenin göç almasının sebebidir. Kocaeli'ne yönelik iç göçler, beraberinde nüfusun artmasını sağlamıştır. Yani vilâyetin ekonomik alanda büyümesi, göçlere bağlı nüfus miktarını büyük ölçüde etkilediği değerlendirilmektedir.

Kocaeli'ndeki yıllık nüfus artışının her dönem Türkiye ortalamasının üstündedir. Bu durumu göstermek amacıyla 1935 ile 1960 yılları arasındaki ortalama değerler karşılaştırılarak istatistiki bilgiler elde edilmiştir³²⁷.

³²⁶ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, **23 Ekim 1955 Genel Nüfus Sayımı**, s. 327.

³²⁷ "Kocaeli" Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s. 4988.

Tablo 8
1935-1960 Yılları Arasında Türkiye ve Kocaeli’nde Yıllık Ortalama Artış Hızları
(Binde Olarak)

Yıllar	Türkiye	Kocaeli
1935-1940	17.0	22.5
1940-1945	10.6	20.5
1945-1950	21.7	26.3
1950-1955	27.8	-127.5
1955-1960	28.5	32.2

Tablodan 1935’ten 1955 dönemine kadar Kocaeli’nin nüfus artış hızının 1950 yılına kadar ülke genelinden yüksek olduğu görülmektedir. Daha önce de ifade edildiği gibi 1954 yılında yapılan yönetsel değişiklik nedeniyle vilâyet nüfusunun azalması, nüfus artışının gerilemesine yol açmıştır. Ancak, 1955’ten sonra Kocaeli nüfus artış hızının tekrar Türkiye ortalamasının üstüne çıktığı verilerden anlaşılmaktadır. Bu durum Kocaeli’nin canlı nüfus yapısını her zaman muhafaza ettiğini göstermesi açısından önem arz etmektedir.

1.2.3. Nüfusun Yaş Yapısı

Bir yerdeki insan topluluğunun, belirli yaşlar veya yaş grupları itibariyle sergilediği kompozisyon şeklinde tanımlanabilecek yaş yapısı, başta ekonomi olmak üzere, askerî, toplumsal ve demografik olaylar bakımından çeşitli anlamlarla yüklüdür. Yaş yapısı, nüfusun işgücü potansiyeli, toplumun günlük hayat içindeki talep ve istekleri, doğum, ölüm ve göç olaylarının, bugünkü ve gelecekteki durumları hakkında, kıymetli ipuçları verebilecek bir özelliktir.

Yaş yapısı analizleri, çocuk nüfus olarak kabul edilen 15 yaşın altındakilerin, miktar ve oranları yardımıyla, onların sağlıklı büyüme, iyi beslenme ve nitelikli eğitim almalarını kolaylaştıracak ortamların hazırlanması bakımından önem arz ettiği gibi, 15-64 yaşlar arasındaki yetişkinlerin (ergin nüfus), mesleki eğitim ve meslek sahibi edilmeleri, onlar

için istihdam alanları yaratma çabalarını, yakın ve uzak gelecekteki konut taleplerini saptamaya, fiziksel ve ruhsal yönden gerileme dönemi yaşayan 65 ve daha fazla yaştaki yaşlı nüfusun sağlık, bakım ve sosyal güvenlik istemlerini ön görmeye yarayan değerli bir araçtır.

“Bir yerde belli bir yılda doğan nüfus, ilerleyen yıllarda ölümcül hastalık, kaza, savaş, doğal afet, göç gibi nedenlerle azalacak, sonunda tamamen ortadan kalkacaktır. İşte yıllar itibariyle gittikçe yaşlar olarak azalan nüfusun, her yaş grubu üst üste bindirildiğinde, ortaya bir piramit çıkmaktadır. Nüfus veya yaş-cinsiyet piramidi denilen bu piramit, her yerin konumuna, özelliğine, gelişmişlik durumuna bağlı, o yerin başından geçen çeşitli sosyal, siyasal, demografik ve ekonomik olayları yansıtan görünümler kazanmıştır. Bu birbirinden farklı yaş yapısı görünümleri, ülkeler ya da daha küçük alanlar için, oranın hem geçmişine ait bilgiler, hem de bu bilgiler ışığında geleceği düzenleme konusunda fikirlerin belirlenmesini sağlar³²⁸”.

Kocaeli nüfusunun oldukça farklı bir yaş yapısı bulunmaktadır. Nüfusun 3 ana yaş grubuna (0-14, 15-64, 65+) bölünüşünde etkili olan 1950 sonrasında çalışma çağındaki nüfusun payı, Türkiye ortalamasının üzerindedir, buna karşılık, genç nüfusun payı her zaman ülke ortalamasının gerisinde kalmıştır. Bunun sebebi doğum oranının düşük ve göç olayının fazlalığıdır³²⁹.

1950’lerde vilâyete yapılan yatırımların sonucu ekonomideki gelişmeler ve 1960ların ilk yıllarında gerçekleşen idarî değişimler, Kocaeli’nin çalışma çağındaki nüfusun payı büyütüştür. 1960 Nüfus Sayımına göre Kocaeli’nde özellikle 20-24 yaş grubundaki erkek nüfusta bir yığılma vardır. Bu durum, bahsi geçen vilâyete yapılan göçlerin fazla olduğunu göstermektedir. Nitekim 15-64 yaş grubunun Türkiye ortalaması 1955 ila 1960 sayımlarında 55,2 ila 55,5 iken; Kocaeli’nin 59,5’tur. Bu durum Kocaeli’nde hem nüfusu yoğunluğunun hem de çalışan nüfusun fazlalığını kanıtlamaktadır.

Netice itibarıyla Kocaeli’nde doğurganlık düzeyinin düşüklüğü ve vilâyete yönelen göçlerin ağırlıklı olarak “tekil erkek gücü” niteliğini kazanmasının bir sonucu, 0-14 yaş

³²⁸ <https://cografyabilim.files.wordpress.com/2014/12/nufuscografyasc4b1.pdf> (15.03.2015).

³²⁹ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, **1960 Genel Nüfus Sayımı**, s. 357-356.

grubunun payı sürekli gerilemiş ve Türkiye ortalamasının altında kalmıştır³³⁰. Bunlar, bölgeye yapılan göçlerin büyüklüğünü ve vilâyet nüfusunun farklı gruplardan meydana geldiğini kanıtlamaktadır.

1.2.4. Nüfusun Cinsiyet Yapısı

Cinsiyet yapısı, toplam nüfus içinde kadın-erkek oranlarının bir ifadesidir. Bu yapı, 100 kadına düşen erkek veya 100 erkeğe isabet eden kadın sayısı arasındaki oran ile gösterilebilir. Yaygın bir kanaate göre, iki cinsin miktar olarak eşit olması beklenir³³¹.

Kadın ve erkek nüfusu sadece demografik anlam taşımaz. Bu nüfus, sosyal ve ekonomik bakımdan da önemlidir. Ancak kadın-erkek nüfusunun sayısını etkileyen birçok etken bulunmaktadır. Örneğin I. Dünya Savaşı ile Kurtuluş Savaşı'nda Kocaeli erkek nüfusunda büyük azalmalar görülmüştür. Bu durumun nedeni evlenecek yaştaki erkeklerin savaşa katılması nedeniyle doğum oranının düşmesidir. Bir vilâyetteki kadın ve erkek nüfus arasındaki farkın oluşmasını sanayinin gelişmesi, göç, askerî birlik bulunup bulunmaması gibi faktörler etkilemektedir³³². Bu doğrultuda Kocaeli'nde cinsiyetin nüfusu nasıl etkilediğini göstermek için aşağıdaki tablo verilerinden istifade edilmiştir³³³.

---

³³⁰ “Kocaeli” Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s.4989.

³³¹ <https://cografyabilim.files.wordpress.com/2014/12/nufuscografyasc4b1.pdf> (16.03.2015).

³³² <http://ebadersleri.com/turkiye-nufusunun-yapisal-ozellikleri/?print=print> (16.03.2015).

³³³ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, **1960 Genel Nüfus Sayımı**, s.358-363; “Kocaeli” Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s.4989.

Tablo 9**Türkiye ve Kocaeli Nüfusunun Cinsiyet Yapısının Karşılaştırılması**

YIL	TÜRKİYE			KOCAELİ		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
1927	13.648.270	6.563.879	7.084.391	286.600	141.366	145.234
1935	16.158.018	7.936.770	8.221.248	335.292	168.655	166.637
1940	17.820.950	8.898.912	8.922.038	375.530	191.901	183.629
1945	18.790.174	9.446.580	9.343.594	416.058	216.318	199.740
1950	20.947.188	10.527.085	10.420.103	474.644	244.824	229.820
1955	24.064.763	12.233.421	11.831.342	253.174	136.816	116.358
1960	27.754.820	14.163.888	13.590.932	297.463	159.813	137.650

Tablodan anlaşılacağı üzere, Kocaeli nüfusu içinde 1950 sonrasında erkek nüfusunun kadın nüfusuna göre her dönemde fazla olduğu görülmektedir. Erkek nüfusun sürekli artış göstermesi aynı zamanda vilâyete iş gücü alanında erkeklerin daha fazla bulduklarının göstergesidir. Özellikle 1950’li yıllarda Kocaeli’ne iş bulma amacıyla dışarıdan gelen erkekler, genelde aileleri ile değil de tek başlarına gelmişlerdir. Bahsi geçen vilâyete aile ile birlikte göçlerin yoğunlaşması daha çok 1960’lı yıllarda görülmüştür³³⁴.

1.2. 5. Nüfusun Kentsel ve Kırsal Yapısı

Nüfus bilgilerinin elde edilmesinde Bir vilâyetin kırsal ve kentsel durumu mühim bir etkindir. Kır yerleşmelerinde nüfus genellikle azdır. Nüfusun az olmasının başlıca nedeni, doğal şartların elverişsizliğidir. İnsanlar arasında akrabalık ilişkileri söz konusudur. Ekonomik fonksiyonu tarım ve hayvancılığa dayalı, nüfusu 2000’e kadar olan yerleşmelerdir. Fonksiyon alanları belirgin değildir. Alt ve üst yapı hizmetleri gelişmemiştir. Eğitim, sağlık, hizmet ve kültürel hizmetler gelişmemiştir. Halkın geleneksel yaşam tarzı devam etmektedir.

³³⁴ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, **1927, 1935, 1940, 1950,1955 ve 1960 Genel Nüfus Sayımları**; “Kocaeli” Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s. 4990.

“Küçük yerleşmelerin çeşitli etkenlerle gelişmeleri sonucunda şehirler ortaya çıkmıştır. Şehirleri kır yerleşmelerinden ayıran özelliklerin başında nüfuslarının fazlalığı ve kapladıkları alanın genişliği gelir. Şehir, insanların geçimlerini daha çok tarım dışı sektörlerden (sanayi, ticaret, turizm, eğitim, yönetim vb.) sağladığı en büyük yerleşme birimidir. Türkiye’de bir yerleşme biriminin köy ya da şehir sayılmasında göz önünde tutulan çeşitli özellikler vardır. Nüfus sayısını esas alan özelliğe göre nüfusu 10.000’den fazla olan yerler şehir grubuna girmektedir³³⁵”. Bu doğrultuda Kocaeli’nin kentlerde ve kırsal alanlarda yaşayanlar ile ilgili bilgiler tabloda gösterildiği gibidir³³⁶:

Tablo 10
Türkiye ve Kocaeli Nüfusunun Kentsel ve Kırsal Yapısı
(Sayı ve Yüzde Olarak)

Sayım Yılı	Türkiye	Kocaeli			Yüzde	Yüzde	Yıllık Nüfus Artış Hızı (Binde)
	Toplam	Toplam	Şehir	Köy	Şehir Oranı (%)	Köy Oranı (%)	
1927	13 648 270	299 093	-	-	-	-	-
1935	16 158 018	335 292	61 560	273 732	18,36	81,64	14,28
1940	17 820 950	375 530	79 330	296 200	21,12	78,88	22,67
1945	18 790 174	416 058	93 614	322 444	22,50	77,50	20,50
1950	20 947 188	474 644	103 773	370 871	23,86	76,14	26,35
1955	24 064 763	253 174	84 492	168 682	33,37	66,63	33,08
1960	27 754 820	297 463	112 082	185 381	37,68	62,32	32,24

Yukarıdaki tabloya göre, Kocaeli’nde kırsal ve kentsel kesimlerde nüfus bakımından önemli farklılıklar bulunmaktadır. Kırsal kesimde erkek nüfus, kentsel alandaki erkek nüfusa göre düşüktür. Bunun sebebi ise 1950’li yıllarda kentlerde iş sahasında erkeklerin kadınlardan daha fazla sayıda yer almasıdır. Bunun dışında vilâyetin erkek nüfusu hem kırsal hem de kentsel alanlarda her dönemde kadınlardan yüksek olduğu tablodaki verilerden bir kez daha görülmektedir³³⁷.

³³⁵ www.palmeyayinevi.com/...8.Bolum-nerede ve nasıl yasiyoruz.pdf. (15.01.2014).

³³⁶ “Kocaeli” Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s. 4990.

³³⁷ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, **1927, 1935, 1940, 1950, 1955 ve 1960 Genel Nüfus Sayımları**.

1950'den itibaren Kocaeli nüfusunda kentsel oran sürekli artış göstermiş, kırsal oran ise daima azalma eğiliminde bulunmuştur. Bu durumun temel sebeplerinden birisi, Kocaeli'nin 1950'den itibaren sanayi alanında gelişmeye başlaması ve beraberinde birçok çalışanın şehir merkezinde yaşamaya başlamasıdır.

1.3. Belediyecilik

DP Kuruluş Beyannamesi'nde yerel yönetimler ile ilgili belediye yönetimlerini demokratikleştirmeyi istemiş ve yerel ihtiyaçların yerinden karşılanması, halkın yönetime katılması ile belediyelerin güçlendirilmesinden bahsetmiştir. Yeni partinin ilgi gören ilkelerinin benzerleri 1947 yılında CHP'nin programında da yer almıştır. Belediyecilik konusunda büyük projeleri olduğunu ileri süren DP, iktidar oluncaya kadar bu konuyu sürekli gündeminde tutmuştur. Ancak bahsi geçen partinin muhalefetteyken savunmuş olduğu belediyelerin demokratikleştirilmesi talebi, iktidara geçtikten sonra hayat bulmamış ve 1955 yılına kadar tek parti dönemindeki belediye yasalarında önemli değişiklikler yapılmamıştır. Örneğin belediye başkanının iki dereceli seçimi ve Dâhiliye Bakanı'nın emriyle görevden alınabilmesi ve Bakanlar Kurulu kararıyla belediye meclisinin dağıtılabilmesi gibi uygulamalara devam edilmiştir.

DP döneminde 1955'ten itibaren birçok yasal düzenleme yapılmış ve belediye bölümleri ile parti programları halkın istek ve beklentilerine göre baştan oluşturulmuştur. Bu dönemde belediyelerin görevleri yeni kurulan şube ve müdürlükler aracılığı ile büyük oranda belediyelerin denetimlerine alınmıştır. Böylece yerinde yönetim mekanizması işlemeye başlamıştır. 1955 yılında mahalli yönetim alanındaki mühim değişiklikler arasında yerel yönetim gelirlerinin kısmi biçimde arttırılması ve belediyelerin sayısındaki artış bulunmaktadır. DP döneminden önce yeni oluşturulan belediye sayısı 91 iken, 1945-1960 arasındaki dönemde 412 adet yeni belediye teşekkül etmiştir. Bu artışın görülmesinde hızlı kentleşme ve iktidarın belediyeciliği siyasal kazanca dönüştürme çabaları etkiliydi³³⁸.

---

³³⁸ Süleyman Yaman Koçak-Ali Ekşi, "Katılımcılık ve Demokrasi Perspektifinden Türkiye'de Yerel Yönetimler", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21 (Mayıs 2010), s.299-301.

1.3.1. İzmit Belediye Başkanlığı

1871 yılında İdare-i Umumiye-i Vilâyet Nizamnamesinin 7. maddesinde gösterilen biçimde İzmit'e bağlı mahalle ve kasabalarda belediye işlerini yürütmek için cemaatler tarafından seçimlerle bir başkan, bir muavin ve altı üyeden müteşekkil ilk Belediye Meclisi Başkanlığı kurulmuştur. Böylece Kasap Tahir Ağa Belediye Başkanı olmak üzere üçü Müslim ve üçü Gayrimüslimlerden oluşan Belediye Meclisi göreve başlamıştır. İzmit Belediyesi kurulduğu ilk dönemlerde İstanbul Belediyesine bağlıydı. 1888'e kadar İstanbul'a bağlı olan bahsi geçen belediye, bu tarihten itibaren ayrı bir belediye haline getirilmiştir³³⁹. Böylece İzmit'te belediye işlerinin daha rahat bir şekilde yürütülmüş olabileceği değerlendirilmektedir.

1923'te İzmit Merkez kaza olmak üzere Kocaeli vilâyeti teşekkül etmiş ve bahsi geçen ilin belediye işleri İzmit Belediye Başkanı tarafından yürütülmeye başlanmıştır. İzmit Belediyesi, Cumhuriyet'in ilk döneminde hızlı bir gelişme göstermiştir. Bu dönemde Kocaeli'nin ilk belediye başkanı Hacı Selim Efendi'dir. İzmit Belediyesi, 1923 yılında bir başkâtiplik, bir mesul muhasiplik, bir zabıta amirliği, bir inşaat fen memurluğu, bir sağlık memurluğu, bir suyolculuğu ve bir tanzifat memurluğu gibi birimlerden oluşmaktaydı. Aynı yıl içinde bir itfaiye amirliği, bir elektrik fen memurluğu, bir sağlık memurluğu ile bir belediye avukatlığı kurularak belediyenin memurluk sayıları daha da arttırılmıştır. İlk itfaiye teşkilatı 2 arozöz³⁴⁰ ve yedi personelden oluşmuş, zamanla itfaiyenin memurluk sayıları arttırılmış ve hizmet alanı büyütülmüştür³⁴¹.

Uzun yıllar İzmit Belediyesi tarafından kullanılan kent merkezindeki mevcut hizmet binası 1950'de yıktırılmış³⁴², yerine beş katlı yeni bir hizmet binası inşa edilmiş ve bu binada belediye hizmetleri verilmeye başlanmıştır³⁴³. 1957'de mevcut belediye binası vilâyetin ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalınca, Cumhuriyet Caddesi üzerinde yeni bir İzmit Belediye binası daha yapılmıştır. Ancak bu belediye binası da yetersiz kalınca

³³⁹ Ulugün, **Osmanlı ve Ulusal Kurtuluş Savaşı Döneminde Kocaeli**, s.42.

³⁴⁰ Arozöz: Yolları ve yol kenarlarındaki yeşillikleri sulamakta kullanılan bir araçtır. Bu araçlar, büyük bir araca su tankı yerleştirilerek hazırlanır, <http://kelimeler.net/ARUZ%C3%96Z-kelimesinin-anlami-nedir> (15.11.2014).

³⁴¹ Avcı, Cumhuriyet Döneminde İzmit (1923-1973), s.55-57.

³⁴² Kaya, Tanzimat'tan Cumhuriyete İzmit Kenti, s. 91.

³⁴³ Türk Yolu Gazetesi, 15 Aralık 1953, No: 4642.

1958’de İzmit merkez mahallerinden birisi olan Ömerağa Mahallesi İstiklal Caddesi üzerinde ve adliye binasının Saray Yokuşu’nda büyük bir belediye binası inşa edilmiştir³⁴⁴.

1950’lerde İzmit belediye binası gibi vilâyetin bütün kamu binaları yeniden oluşturulmuştur. Böylece, bu dönemde halkın ihtiyaçları doğrultusunda birçok kamu kurum ve kuruluşu yapılmıştır. Bu durum aynı zamanda DP’nin belediyecilik politikasını göstermektedir. 1951’de İzmit Belediyesi Su Fen İşleri Memurluğu, Su İşleri Müdürlüğüne, İnşaat Fen Memurluğu İşleri de İnşaat Fen İşleri Müdürlüğüne dönüştürülmüştür. Ayrıca bu iki müdürlük için 1955 yılında tekrar bir düzenleme yapılmıştır³⁴⁵. 1950’lerde İzmit’te birçok yeni konut yapıldığı için Su İşleri ile İnşaat Fen İşleri Müdürlüklerinin iş yoğunlukları diğer birimlerden fazlaydı. Bu durumdan dolayı da bu müdürlüklerle ilgili sürekli değişikliklerin yapılmasının elzem bir durum arz etmiş olabileceği değerlendirilmektedir.

DP döneminde belediyeyi personel bakımından güçlendirmek ve belediyenin hizmet alanını genişletmek amacıyla yapılan düzenleme ve değişiklikler kapsamında 1951’de İzmit Elektrik ve Sular İşletmesi Muhasipliği, Belediye Müfettişliğine ve Belediye Avukatlığı da Belediye Hukuk Müşavirliği’ne dönüştürülmüştür. Ayrıca mevcut müdürlüklere 1953 yılında Mezbaha ve Elektrik İşleri Fen Müdürlükleri de dâhil edilmiştir. Bu iki müdürlük, daha sonraları İşletmeler Müdürlüğü şeklinde değiştirilmiştir. 1957’de İzmit Belediye teşkilatına Hal Müdürlüğü ve Belediye Ayniyat Muhasipliği Şube Müdürlüğü de eklenmiştir. 1960’ta bahsi geçen işletmeler, İzmit Belediyesi’nden ayrılarak Tesis Kredilerine devredilmiş ve Elektrik İşletmesi ile Sular İşletmesi Müdürlüklerinin muhasebe müdürlüklerine birer Ayniyat Muhasipliği eklenmiştir³⁴⁶. Böylece İzmit Belediyesi’nin daha etkin ve verimli bir kurum haline getirildiği düşünülmektedir.

---

³⁴⁴ Binici, İzmit’te 1936–1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretiminin Kentin Gelişimine Etkileri, s. 17.

³⁴⁵ Kaya, Tanzimat’tan Cumhuriyete İzmit Kenti, s. 91-92.

³⁴⁶ Avcı, Cumhuriyet Döneminde İzmit (1923-1973), s. 55-56.

1.3.2. İzmit Belediyesi Başkanları

Yukarıda ifade olunduğu üzere; Cumhuriyet dönemi İzmit'in ilk belediye başkanı Hacı Selim Efendi'dir. Hacı Selim Efendi'den sonra 1927 yılından 1931 yılına kadar Zeynel Abidin (Aral) Efendi Belediye başkanlığı yapmıştır. 1931'den 1950'ye kadar ise belediye başkanlığı görevini Kemal Öz yürütmüştür. Kocaeli belediyecilik hizmetleri tarihinde en uzun başkanlık yapan kişi Kemal Öz'dür. Vilâyetin gelişmesinde büyük katkıları olduğu değerlendirilen bahsi geçen başkanın görevi DP'nin iktidara gelmesi ile son bulmuştur. Kocaeli Valilerinden birisi olan Kara Eşref Sayıt, İzmit Belediye Başkanı Kemal Öz'ün çalışmalarına yardımcı olmuş; Paşa ve Çene sularının, Türkiye'nin en modern ve sağlık koşullarına uygun malzemesi ile kente getirilmesinde ve SEKA Fabrikalarının kurulmasında etkin rol oynamıştır³⁴⁷. Netice itibarıyla bahsi geçen çalışmaları yapan ve İzmit'in gelişmesini sağlayan Kemal Öz halen Kocaeli'nde bilinen ve adı geçen kişiler arasında yer almaktadır.

DP döneminde İzmit'in ilk belediye başkanı olan Saadettin Yalım 10 Eylül 1950'de göreve başlamıştır³⁴⁸. Saadettin Yalım, bu görevi iki yıl boyunca sürdürmüştür. Bahsi geçen belediye başkanına vazife yaptığı dönemde görevi kötüye kullanmaktan dolayı soruşturma açılmış ve kendisi görevden alınmıştır³⁴⁹. Soruşturma bitene kadar belediye başkanlığı görevine hükümet tarafından 21 Kasım 1953'te vekâleten Zekai Paşık atanmıştır³⁵⁰.

Zekai Paşık'ten sonra Ali Haydar Öztalay belediye başkanlığına görevlendirilmiş ve bu görevi 24 Mart 1954'e kadar sürdürmüştür³⁵¹. 1954'te yapılan Belediye Meclisi Seçimleri sırasında DP'nin Kocaeli'nde seçimleri kazanması ile DP'den İzmit Belediye Meclis Üyeliğini kazanan Akif Terzioğlu 24 Mart 1954'te Belediye başkanlığına seçilmiş³⁵² ve bu görevi 9 Ocak 1956'ya kadar sürdürmüştür³⁵³. Akif Terzioğlu'ndan

---

³⁴⁷ Öztüre, *Nikomedia Yöresindeki Yeni Bulgularla İzmit Tarihi*, 152.

³⁴⁸ BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0 Yer No: 217.35.1; Resmi Gazete, 14 Ekim 1950, sayı: 9631, s. 19202.

³⁴⁹ Türk Yolu Gazetesi, 29 Ekim 1953, No: 4211.

³⁵⁰ Türk Yolu Gazetesi, 22 Kasım 1953, No: 4239.

³⁵¹ Türk Yolu Gazetesi, 29.Ekim 1953, No: 4211.

³⁵² BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0 Yer No: 252.2.15.

³⁵³ Avcı, Cumhuriyet Döneminde İzmit (1923-1973), s. 54-55.

sonra Osman Gencal belediye başkanı olarak seçilmiş ve görevi 9 Ocak 1956'da onaylanmıştır. Osman Gencal, bu görevini 1958'ye kadar sürdürmüştür.

Önceleri atama ile başa gelen belediye başkanları Cumhuriyetle beraber seçim usulüyle göreve gelecek şekilde değişikliğe tabi tutulmuş, 1 Mart 1957 tarihinden sonra da belediyeler özel idarelerden ayrılmıştır³⁵⁴. 1958'den itibaren belediye başkanlığı ile ilgili yapılan yasal düzenlemeler kapsamında Kocaeli dâhil birçok vilâyette bu görevi valiler yapmaya başlamıştır. İzmit'in ilk Belediye Başkanı ve Valisi Salih Ekmel Çetiner'dir ve bu görevi 1959'a kadar sürdürmüştür. 15 Temmuz 1959'dan 12 Haziran 1960'a kadar ise bu görevi Alaettin Eriş yapmıştır³⁵⁵.

1.3.3. Kazaların Belediye Başkanları

Bu bölümde Kocaeli'nin diğer ilçelerine bağlı olan belediye başkanları ve görev tarihleri kronolojik sıra halinde verilmiştir.

Adapazarı Belediye Başkanlığı: İzzet Enes (1946-1950), Suavi Damalı (1950-1955)³⁵⁶, Necdet Güven (1955-1960), Cevdet Özsunay (1960-1960), Eşref Erkut (1960-1960)³⁵⁷
Akyazı Belediye Başkanlığı: Apti Bayhan (1946-1954) ve Necati Temel (1954-1967)³⁵⁸.

Gebze Belediye Başkanlığı: Hayri Gökçen (1945-1950) ve Hüseyin Özgen (1950-1960)³⁵⁹.

Geyve Belediye Başkanlığı: Hasan Can (1944-1951), Fethi Çelebioğlu (1951-1955) ve Mehmet Balkan (1955-1960)³⁶⁰. Gölcük Belediye Başkanlığı: Hüseyin Fikri Özbay

---

³⁵⁴ Ebubekir Sofuoğlu, "Osmanlı İdaresi Döneminde Kocaeli'nde Belediyecilik Örnekleri", **Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri**, c. II (2015), Kocaeli, s.639.

³⁵⁵ Avcı, Cumhuriyet Döneminde İzmit (1923-1973), s. 54-56.

³⁵⁶ Şahin, **Kronolojik Adapazarı Sakarya 1923-2004**, s.75.

³⁵⁷ Adapazarı Belediye Başkanlığı Yazı İşleri Müdürlüğü ile 06.10.2015 tarihinde yapılan görüşme.

³⁵⁸ Akyazı Belediye Başkanlığı Yazı İşleri Müdürlüğü ile 06.10.2015 tarihinde yapılan görüşme.

³⁵⁹ <https://www.gebze.bel.tr/tr/kurumsalkategori/1/6/eski-baskanlar.aspx> (15.10.2014).

³⁶⁰ Geyve Belediye Başkanlığı Yazı İşleri Müdürlüğü ile 06.10.2015 tarihinde yapılan görüşme.

(1945-1950), İbrahim Şentürk (1950-1957), Jale Bora (1957-1959) ve İbrahim Şentürk (1959-1960)³⁶¹.

Kandıra Belediye Başkanlığı: Suavi Eren (1950-1955) ve Numan Güneş (1955-1975)³⁶²
Karamürsel Belediye Başkanlığı: Eşref Erişen (1950-1954), Hacı Mustafa Süzer (1954-1956), Ahmet Erol (1956-1960), Albay Mümtaz Bozkurt (1960) ve Cevdet Sümer³⁶³ .
Karasu Belediye Başkanlığı: Kemal Karasu (1950-1957) ve Sebahattin Arslan (1957-1963)³⁶⁴.

1950 ile 1960 arasındaki dönemde Kocaeli Belediyeleri ile ilgili ilginç olan olay Gölcük Belediye Başkanlığına bir kadının seçilmesidir. Bu kişi Jale Bora'dır. Jale Bora, 1957 Genel Seçimlerinden önce DP'den istifa eden İbrahim Şentürk'ün yerine yapılan Belediye Meclisi Seçimlerinde 19 üyenin14'nün onayı ile belediye başkanlığına seçilmiştir. Jale Bora, DP döneminin ilk belediye başkanı Mersin Belediye Başkanı Müfide Uysal'dan sonra seçilen ikinci kadın belediye başkanıdır³⁶⁵. Bu dönemde belediye başkanlıklarına kadınların seçilmesi, yönetimde kadınlara önem verildiğini göstermesi açısından önem arz etmektedir.

1.3.4. İzmit'te Su ve Temizlik İşleri

Belediyecilik hizmetleri içerisinde bir kentin su ve temizlik işleri en başta gelmektedir. Belediyeler, idareleri dâhilinde bulunan bölgelerin su ihtiyacının sağlanmasında ve temizlik işlerinin yapılmasında birinci derecede sorumlu bulunmaktadır. Kocaeli merkezde bu işler 1871 yılından beri İzmit Belediyesi tarafından gerçekleştirilmektedir. Kocaeli'ne bağlı İzmit kazası dışındaki diğer bütün ilçelerde birer belediye başkanlığı bulunduğu için buralardaki su ve temizlik işleri kısım belediye başkanlıkları tarafından yapılmaktadır.

---

³⁶¹ <http://www.golcuk.bel.tr/tr/icerikdetay/34/38/tarihce.aspx> (10.10.2015).

³⁶² Kandıra Belediye Başkanlığı Yazı İşleri Müdürlüğü ile 06.10.2015 tarihinde yapılan görüşme.

³⁶³ Karamürsel Belediye Başkanlığı Yazı İşleri Müdürlüğü ile 06.10.2015 tarihinde yapılan görüşme.

³⁶⁴ <http://www.sakaryakarasu.bel.tr/onceki-baskanlar> (15.10.2014).

³⁶⁵ Milliyet, 30 Kasım 1957, No: 1715,

<http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/bcnC9qIT1aPKJqAkBiS67>.

Kocaeli üzerine yapılan çalışmalarda bölgenin meşhur suları olarak başlıca iki su kaynağından bahsedilmektedir: Paşa Suyu ve Çene Suyu. Bu kaynaklardan birisi olan Paşa Suyu, bütün tarihi dönemler boyunca İzmit'in su ihtiyacının karşılanmasında temel rol oynamıştır. Yani İzmitlilerin hayatında bu suların büyük bir önemi bulunmaktaydı. Camilere, mahalle çeşmelerine, değirmenlere ve evlere verilen su buradan temin edilmiştir³⁶⁶. Paşa Suyu'nun mülkiyeti kişilerde ya da vakıflarda değil, doğrudan devlete aittir; yani miridir. Suyun kaynağı olan yerde, aynı adla anılan Paşa Deresi de bulunmaktadır³⁶⁷.

Paşa Suyu gibi Çene Suyu da, Kocaeli Yarımadası'nın en meşhur içme sularından birisidir. Suyun kaynağı Derince'nin en yüksek yerlerinden birisi olan Çenedağı'nda bulunmaktadır. Çene Suyu içindeki alüminyum oranının yüksek ve iletkenliğinin düşük olması nedeniyle tatlı bir su olarak bilinmektedir. Bahsi geçen kaynak içinde kireç bulunmaması, temiz olması ve kendine has tadı bulunması sebebi ile hem vilâyet hem de İstanbul için değerli bir kaynak suyu idi. Ayrıca Çene Suyu XIX. yüzyılda lezzetiyle öne çıkmış, ünü saraya kadar gitmiş ve Osmanlı'nın son üç padişahı tarafından ziyaret edilmiştir. Bundan dolayı bu kaynak, İstanbul'da bilinen ve aranan bir su idi. İzmit'ten İstanbul'a gelenlerin hediye niyetine su getirmesi tavsiye edilmiştir. Ayrıca Çene Suyunun ünü, İzmit'ten geçmiş olan seyyahlar vasıtasıyla dilden dile aktarılmış ve pek çok seyahatnamede adından bahsedilmiştir³⁶⁸. İfade etmek gerekirse, bahsi geçen iki su kaynağı 1950 yılına kadar İzmit'in su ihtiyacını karşılayan kaynaklar arasında yer almıştır. Bu iki su dışında vilâyet için başka alanlardan da su temin edildiği, ancak kent için pek de yeterli olmadığı devrin gazetelerinden anlaşılmaktadır.

1950'li yıllarda artan nüfus ile suyun az olması büyük bir sorun oluşturmuş ve mevcut kaynaklar kentin su ihtiyacını karşılayamaz duruma gelmiştir. Özellikle yeni oluşturulan mahallelerde su sorunu yaşanmış ve bundan dolayı da buradaki konutlara yeni su borularının döşenmesi zorunluluğu doğmuştur. Bu durumdan dolayı mevcut şehir suyu şebekelerine ek Karakayalar sularının İzmit'e getirilmesi için Gölcük'te demirli bulunan

---

³⁶⁶ Müzeyyen Ünal, **İzmit Antik Su Sistemleri ve Paşasuyu**, Kocaeli: Kocaeli Dokümantasyon Merkezi, 2001, s.15-17.

³⁶⁷ İhsan Seddar Kaynar, "Çene Suyunun Tarihi", **Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu**, c. III (2015), Kocaeli, s. 1763.

³⁶⁸ Ulugün, **Seyahatnamelerde Kocaeli ve Çevresi**, s. 110,140.

İngiliz vapuru ile su boruları kent merkezine getirilerek döşenmiştir³⁶⁹. Bu yeni su şebekesi bir süreliğine yeni mahallelerin su gereksinimini karşılamış ancak bir müddet sonra bu sular da yetmemeye başlamıştır. İzmit Belediye Başkanlığı 1950’li yılların başında sürekli bu sorunla uğraşmak zorunda kalmıştır.

İzmit’te içme suyu olarak Sapanca Gölü suları da kullanılmıştır. Bunun dışında İzmit merkez Samanlı dağlarındaki Servetiye köyü mevkidен bulunan Karakayalar suyunun getirilmesi için çalışmalar yapılmıştır. Debisi 51 lt/sn. olan bu yeni isale hattı 1951’de tamamlanarak şehrin su şebekesine bağlanmıştır. 250 milimetrelik 17,3 km² uzunluğunda font borular önce Cedit Mahallesi’nde bulunan 93.03. m yükseklikte ve 850 m hacmindeki depoya getirilmiş ve buradan kente dağıtılmıştır. Kimyasal ve bakteriyolojik tahlil raporlarına göre içilmeye uygun bir su olan Karakayalar suyu dışında Samanlı dağlarının çeşitli yerlerinde bulunan Karpuz Patlatan, Yaygınca ve Parsık membaa sularının getirilmesi için 1955’te İller Bankası ile ortak plan ve projeler yapılmıştır. Çalışmalar sonucu İzmit’e verilen bu sular da yeterli olmayınca; aynı alanda bulunan Serin Dere, Yaygınca Pınarı, Soğuk Pınar ve Gürlek membaa suları da kente getirilmiş ve şehir şebekesine verilmiştir³⁷⁰.

1955 yılı itibarıyla Sular İşleri Müdürlüğü’nü Kenan Özel yapmaya başlamıştı³⁷¹. Devrine gazetelerine göre İzmit Belediye Başkanlığı, su meselesi üzerinde ciddiyle durmuş ve sorunu çözmeye çalışmıştır. Bu kapsamda merkeze bağlı birçok mahalle ve kasabaya su şebekeleri bağlanmıştır. Örneğin Yukarı Hereke ile Aşağı Hereke’nin su sorunları Belediye Meclisi toplantılarında gündeme alınmış ve buralara su şebekelerinin bağlanması için belediyece karar alınmıştır³⁷².

Kentin temel su kaynaklarından birisi olan Çene Suyunun temizlik çalışmalarına başlanmış ve kirli olan kısımlar temizlenerek yeniden kullanıma açılmıştır³⁷³. Ayrıca

---

³⁶⁹ Türk Yolu, 5 Şubat 1952, No: 4341; Binici, İzmit’te 1936–1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretiminin Kentin Gelişimine Etkileri, s. 25.

³⁷⁰ Ahmet Nezih Galitekin, **Kocaeli Su Medeniyeti Tarihinden Birkaç Damla**, Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2006 s. 288-289; Ahmet Nezih Galitekin, **Kocaeli Su Medeniyeti Tarihinden Sayfalar**, Kocaeli: İSU Genel Müdürlüğü Kültür Yayınları, 2015, s.526.

³⁷¹ Azim, 6 Nisan 1955, No: 194.

³⁷² Türk Yolu, 19 Aralık 1952, No: 4630.

³⁷³ Bizim Şehir, 11 Mayıs 1953, No: 462.

kentin eski olan su borularından bir kısmı tamir edilmiş ve eski olanlar değiştirilmiştir. Bahsi geçen su borularının yenilenmesi ile kentin daha fazla temiz su elde etmesi sağlanmıştır³⁷⁴. 1950'li yıllarda kentin su ihtiyacını karşılamak amacıyla yapılan bu çalışma ve planlamaların belediyenin büyük yapılanmalar içerisinde bulunduğu şekilde değerlendirilmektedir.

1950'ye kadar İzmit Belediyesi'nin temizlik işleri alanında yetersiz kaldığına ve vatandaşların bu durumdan rahatsız olduğuna dair eleştiriler sık sık gazetelerin köşe yazılarında yer almıştır. Gazetelerde özellikle kent meydanında temizlik açısından sorun oluşturduğu anlaşılan birçok şeyin varlığı dile getirilmiştir. Eleştiriler genelde şu alanlarda yoğunlaşmıştır: Cadde ve sokaklar yeterince temizlenmemesi ve çöplerin düzgün bir şekilde belediye tarafından toplanmamasıydı. Bilhassa yaya kaldırımlarının önü dükkân sahipleri tarafından işgal edilir ve bu durum vatandaşları son derece rahatsız etmekteydi; Seyyar satıcılık yapanlar geçit yerlerini istila eder, kahveler, oteller ve lokantalar düzgün bir şekilde kontrol edilmez ve Çene Suyunun temizlik işleri yeterince yapılmazdı. Bunun dışında İskele civarı temizlenmediği için bahsi geçen yerde kötü kokular ve çirkin görüntüler oluşmaktaydı. Fethiye Caddesi'nin dar olması kötü bir görüntüye sebebiyet vermiş ve temizlenmesine engel oluşturmuştur. Buranın genişletilmesi çalışması sürekli ertelenmiştir. Ayrıca Mezarlık alanının temizliği yeterince yapılmamış, hayvanların buralarda otlatılması engellenememiş ve bölge kötü bir durumda bırakılmıştır³⁷⁵.

Bu bilgilerden 1950'den önce İzmit Belediyesi'nin şehrin temizliği açısından son derece yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca halkın çevre temizliği konusunda duyarsız olduğu, bundan dolayı şehrin temizliğine gereken özeni göstermediği, evlerde biriken çöplerin sokağa döküldüğü, seyyar satıcıların meyve sandıklarının molozlarını çarşının ortasına bırakarak çevreyi kirlettiği, pazar alanlarının ve alışveriş yerlerinin kirli bırakıldığı yerel gazetelerde açıkça görülmektedir. Bundan dolayı da haklarındaki şikâyetlerden dolayı dava açılan birçok kişi bulunmuştur³⁷⁶.

---

³⁷⁴ Hürsöz, 16 Mart 1959, No: 2915.

³⁷⁵ Binici, İzmit'te 1936–1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretiminin Kentin Gelişimine Etkileri, s. 25.

³⁷⁶ Türk Yolu, 20 Aralık 1950, No: 3431.

1950'lerde şehri temiz tutabilmek ve sağlıklı bir çevre oluşturabilmek amacıyla İzmit Belediyesi tarafından temizlik işleri artırılmış, bu kapsamda merkezde bulunan cadde ve sokaklar her gün temizlenmiş, çöpler toplanmış, özellikle yağmurlu geçen mevsimlerde fazla kirlenen yerler gün içinde birkaç defa temizlenmiştir. Bilhassa cadde ve sokaklar belediye arozözü veya hortumlarıyla düzenli aralıklarla yıkanmak suretiyle temizlenmiş, bu yolla çevrede kirli ve kötü görüntü veren alanların oluşmasına engel olunmuştur³⁷⁷. Kentin genel temizliği dışında vilâyetin önemli geçim kaynağı olan SEKA Fabrikası yollarının temizliği ve çevre düzenlemeleri özel olarak yapılmıştır³⁷⁸.

1950'lerde İzmit kenti yeniden imar edildiği için birçok yeni konut yapılmış ve şehir şantiye alanı haline dönmüştür. Özellikle cadde ve sokaklar toz toprak içinde kalmıştır. Bundan dolayı kirlenen şehrin temizlenmesi için inşaat alanlarında temizlik faaliyetleri yoğunlaştırılmıştır. Bu kapsamda İzmit Belediyesi tarafından kullanılmak üzere 2 adet yeni kamyon satın alınmıştır. Bu araçlar ile sadece kentin sokaklarının temizliği yapılmış ve caddeleri yıkanmıştır³⁷⁹. Bu çalışmaların halk nezdinde olumlu izlenimler bırakmış olduğu düşünülmektedir.

İzmit Belediyesi, temizlik çalışmaları kapsamında yeni kanalizasyonların yapım ve tamir çalışmalarını hızlandırmıştır. Bu kapsamda kent merkezinde kanalizasyonu olmayan mahallelere kanalizasyon hatları döşenmiştir. Örneğin kanalizasyonu olmadığı için şikâyette bulunan Mehmetaliapaşa Mahallesi'nin bu sorunu çözülmüştür. Böylece bahsi geçen yerin daha temiz bir görünüme kavuşması sağlanmıştır. Bunun dışında kanalizasyonu olup da eskiyen ya da yetersiz kalan alanlarda da yeni kanalizasyonlar yapılmış ve eski olanlar tamir edilmiştir³⁸⁰.

Netice itibarıyla İzmit Belediyesi, belediye sınırları içerisinde bulunan caddelerin, sokakların, meydanların, sahillerin, semt pazaryerlerinin temizliğini sürekli yapmıştır. Kent merkezinde kirli alanların oluşması engellenmiştir. Belediye temizlik işleri açısından alınan yeni araçlarla temizlik işleri daha seri bir şekilde yapılmıştır. Ayrıca ev

---

³⁷⁷ Hürsöz, 2 Mayıs 1959, No:2637; Demokrat Kocaeli, 2 Ocak 1960, No:2316.

³⁷⁸ Demokrat Kocaeli, 18 Aralık 1953, No: 621.

³⁷⁹ Demokrat Kocaeli, 16 Ekim 1957, No: 1716.

³⁸⁰ Hürsöz, 25 Mart 1959, No: 2664.

ve işyerlerinin çöpleri gün içerisinde düzenli aralıklarla toplanmış ve kentin temiz kalması sağlanmıştır. Bu durumdan dolayı halkın bir kısmının su ve temizlik işleri açısından belediyeden memnun kalmış olabileceği düşünülmektedir.

DP döneminde İzmit Belediyesi'nden halkın bir kısmı memnun olduğu halde, belediyeden şikâyetçi olan ve kurumu eleştirenler de mevcuttu. Şikâyetlerin başında şehrin estetik görünümü ve güvenliği açısından rahatsızlık oluşturduğu iddia edilen eski binaların varlığıydı. Özellikle buralar tamir edilmediği ve kötü durumda bırakılması bahsi geçen yapıların çatılarından düşen kiremitler vatandaşların bazılarının yaralanmasına yol açmıştır. Ayrıca bu metruk yerler suç işlemeye meyilli birçok kişinin de gizlendiği alanlardı. Bundan dolayı halk tarafından bu binaların yıkılması için belediye nezdinde birçok girişimde bulunulduğu halde, binalar yıkılmamış ve restorasyon çalışmaları yapılmamıştır. Şikâyet konusu devrin gazetelerinde sürekli yer almıştır. Çalışma dönemimiz içerisinde bu konunun çözüldüğüne dair herhangi bir bulgu veya emare bulunamamıştır.

İzmit Belediyesi, eski binalarla ilgili gerekli önlemlerin alınmaması ile ilgili olduğu kadar, deniz ve sahillerin temizliği konusunda da birçok eleştiri almıştır. Şehir nüfusunun yoğun olduğu dönemlerde, kanal menfezleri rastgele denize akıtılmış ve İzmit Körfezi kirletilmiştir. Ayrıca sahil yolu ve çevresi yeterince temizlenmediği için etrafta kötü kokular ve çirkin görüntüler oluşmuştur. Bunların önlenmesi için Karayollarının kare şeklinde döktürüp denize indirdikleri büyük beton büzlerine kanal ağızlarını akıtarak bu sorundan kurtulmak mümkün olmasına rağmen; belediye bu önlemleri almayarak denizin ve sahilin kirlenmesini önleyememiştir³⁸¹.

1.3.5. Kazalarda Su ve Temizlik İşleri

Gölcük'te belediyeçilik çalışmaları kapsamında su ve temizlik işleri 1936 yılından beri Gölcük Belediye Başkanlığı tarafından yapılmaktadır. 1950 yılına kadar Gölcük'te içme suları kuyu ve artezyenlerden temin edilmiştir. Kazada 1950'den önce fenni ve sıhhi

---

³⁸¹ Hürsöz, 24 Kasım 1958, No: 2578; Binici, İzmit'te 1936–1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretiminin Kentin Gelişimine Etkileri, s. 34.

tesisat³⁸² yapılmadığı için su kaynakları tam biçimde tespit edilememiş ve bundan dolayı su sıkıntıları yaşanmıştır. Gölcük'te temelde istifade edilen kuyu ve artezyenlerden başka Saraylı köyüne ait kaynak suları da kullanılmıştır. Ancak bunlar kazanın içme suyu ile tarım ve hayvancılığı için yeterli olamamıştır³⁸³. Bu yüzden İller Bankası tarafından birtakım planlamalar yapılmıştır. Bu kapsamda Değirmendere nahiyesi sınırı içinde bulunan ve Gölcük Dere Suyu da denilen Adalı Dere suları getirilerek kentin su şebekesine bağlanmıştır.

1950'den itibaren Gölcük'ün su sorunu halledilmeye başlanmış ve bağlı köylerin büyük bir bölümünde su depoları tesis edilmiştir. Bu hususta 1953'te Hisar Deresi mevkiinde Gölcük Belediye Başkanlığı tarafından iki adet yeni derin kuyu açılmış, buradan elde edilen su 200 tonluk bir depoya aktarılarak kullanıma açılmıştır. Aynı tarihte Değirmendere nahiyesinde bir adet su deposu yapılmış, bahsi geçen depoya Arslan pınarından borularla su getirilmiş ve oradan kentin şebekesine bağlanmıştır. Böylece nahiyenin su problemi çözülmüştür³⁸⁴.

1950'lerde Gölcük'te mevcut kaynaklar yetersiz kaldığı için yeni su elde etmek amacıyla birçok büyük kuyu açılmıştır. Örneğin 1958'de Yalı Değirmendere'de açılan kuyudan 12 metreden çıkartılan su kesintisiz birkaç yıl kesintisiz Değirmendere'nin ihtiyacını karşılayabilecek durumdaydı. Aynı şekilde Gölcük'te bulunan ve geniş alanda faaliyet gösteren Donanma Komutanlığı'nın da suları Gölcük Belediyesi tarafından verilmekteydi. Belediye, Donanma Komutanlığı'na yeterli derecede su verebilmek için birtakım projeler yapmıştır. Bunlardan birisi Pınar Gemisi ile Donanma'ya su satılmasıydı. Büyük bir depoya sahip Pınar Gemisi ile götürülen sular, uzun süre komutanlığın su ihtiyacını karşılamıştır³⁸⁵.

Gölcük'te kenti temiz tutmak amacıyla haftanın belirli günlerinde cadde ve sokakların temizletildiği ve çöplerin düzenli bir şekilde toplandığı devrin gazetelerinden

---

³⁸² **Fenni ve Sıhhi Tesisat Şebekesi:** Herhangi bir tesis dâhilinde su, ısıtma, ışık, kanalizasyon, vesaire gibi her çeşit fenni ve sıhhi tesisattan meydana gelen genel şebekesi, <http://www.seslisozluk.net/utility-systems-nedir-ne-demek/> (14.07.2015).

³⁸³ Belediyeler Yıllığı, Ankara: İller Bankası Yayınları, 1949, s. 99.

³⁸⁴ Bizim Şehir, 17 Mart 1953, No: 542.

³⁸⁵ Galitekin, **Kocaeli Su Medeniyeti Tarihinden Birkaç Damla**, s. 291; Galitekin, **Kocaeli Su Medeniyeti Tarihinden Sayfalar**, 533-534.

anlaşılmaktadır. Özellikle 1957'den itibaren Jale Bora tarafından idare olunmaya başlanan Gölcük'te temizlik çalışmalarının daha düzenli bir şekilde yürütülmüş olduğu değerlendirilmektedir.

Kocaeli'nin en eski kazalarından birisi olan Karamürsel'de su ve temizlik işleri 1902 yılında belediye olan Karamürsel Belediye Başkanlığı tarafından yürütülmekteydi³⁸⁶. Küçük bir kasaba görünümünde olan kazada 1949 yılına kadar içme suyu ihtiyacı kuyulardan ve artezyenlerden temin edilmiştir. Ancak bu kaynakların yetersiz olduğu ve kazada su sorunu yaşandığı yerel gazetelerden anlaşılmaktadır. Ayrıca 1950'den önce Karamürsel'in fenni tesisat yapılmadığı için yeni su kaynakları tespit edilememiştir³⁸⁷.

Yukarıda ifade edilen sorundan dolayı hem merkezde hem de bağlı köylerde içme suyu ve diğer alanlarda kullanılan su konusunda sıkıntılar yaşanmıştır. 1950'li yıllarda Karamürsel'de su problemini çözmek için öncelikle bölgenin fenni ve sıhhi tesisat çalışmaları yapılmış ve İller Bankası tarafından birçok yeni kuyu açılmıştır. Bahsi geçen kuyulardan elde edilen sular kentin su borularına bağlanmış ve kullanıma verilmiştir. Daha sonraları Gökçe Pınarı suları kullanılmaya başlanmış ve bu kaynak tek başına bütün kazanın su ihtiyacını karşılayabilecek durumdaydı³⁸⁸.

Kazayı temiz tutmak ve sağlıklı bir kent elde etmek amacıyla haftanın belirli günlerinde cadde ve sokaklar yıkanmış, işyerleri ile Pazar alanları denetlenmiş ve çöpler düzenli aralıklarla toplanmıştır. Bu şekilde Karamürsel'de 1950'den sonra belediyecilik alanında fazla sorunun yaşanmadığı düşünülmektedir.

Kocaeli'nin bir diğer kazası olan Gebze'de 1923 yılından beri su ve temizlik işleri Gebze Belediye Başkanlığı tarafından yürütülmektedir³⁸⁹. 1950'den önce içme suyu, İbrahim Paşa'nın yaptırdığı büyük su kuyusu ile kazaya 5 km mesafede şose üzerinde Yumruk Kaya kaynağından temin edilmiştir. Özellikle Gebze Belediyesi tarafından Yumruk Kaya kaynağında yaptırılan depodan kasabaya teneke ve mühürlü bidonlarla

---

³⁸⁶ <http://karamursel.bel.tr/mobildetay/tarihce.html> (10.10.2015).

³⁸⁷ Belediyeler Yıllığı, s. 491.

³⁸⁸ <http://karamursel.bel.tr/mobildetay/tarihce.html> (10.10.2015).

³⁸⁹ <https://www.gebze.bel.tr/tr/icerikdetay/70/77/tarihce.aspx> (10.10.2015).

getirilen sular büyük sorunlar oluşturmuş ve yeterli olmamıştır. Ayrıca bu dönemde kazanın su tesisatının fenni projesi yapılmamış ve kaza merkezine bağlı mahallerin suları 1.000 metre uzunluğundaki eski toprak künkten ³⁹⁰ dağıtılmıştır. Bu kaynaklar dışında Gebze merkezde bulunan 4 adet yangın musluğu ile Vakıflar İdaresi'ne ait bir çeşme de içme suyu temin etmek amacıyla kullanılmıştır. Ancak bu çeşmeler sürekli bozulduğu ve yaz aylarında akmadığı için yeterince faydalanılan sular arasında yer almamıştır³⁹¹. Bu durumdan dolayı Gebze'de büyük su sıkıntısı yaşandığı değerlendirilmektedir.

1953 yılı itibariyle İller Bankası tarafından Gebze'ye bağlı mahallelerin tamamı ile köylerin büyük bir bölümünde yeni artezyen ile kuyular açılmış ve elde edilen sular yeni yaptırılan borularla ev ve işyerlerine verilmiştir. Böylece kentin su problemi büyük ölçüde çözülmüştür³⁹².

1954'te Gebze'nin en büyük nahiyesi olan Darıca'nın su sorununu çözmek için belediye tarafından 4 adet kuyu açtırılmış, buralardan elde edilen sular şebekelere verilmiş ve böylece su sorunu çözülmüştür. Ancak Darıca'da 1958'de su problemleri tekrar yaşanmaya başlanmıştır. Bu dönemde Darıca'da birçok fabrika yapıldığı için ve burası sanayi merkezine dönmeye başlamıştır. Bundan dolayı da nahiyenin sularının büyük kısmı bu alanlara dağıtılmıştır. Halk, bu durumdan şikâyetçiydi. Bahsi geçen nedenden nahiyede yeni su şebekelerinin oluşturulması zorunlu hale gelmiştir³⁹³. 1959 yılında Darıca'nın su sorununu çözmek için Gebze Belediyesi İller Bankası'na müracaat etmiştir. Bu arada başvurunun sonucu beklenirken Rumlardan kalma sarnıç ve kuyular su elde etmek için kullanılmıştır³⁹⁴. Belediye, nahiyenin su sorununun çözülmesi için çeşitli planlamalar yapmış, ancak mevcut sorunun 1960'lara kadar devam ettiği yerel gazetelerden anlaşılmaktadır.

---

³⁹⁰ Künk: Pişmiş toprak ya da betondan imal edilen dairesel kesitli su borusu. Künk aynı zamanda büz olarak da bilinir. Genellikle su iletim hatlarında, özellikle atık su iletiminde kullanılır. Betondan ya da pişmiş kilden yapılmasının en yaygın amacı, Güneş ile teması önleyerek bitkisel oluşumu önlemek ve suyun aşındırıcı etkisine karşı dayanıklı bir yapı oluşturmaktır, <https://tr.wikipedia.org/wiki/K%C3%BCnk> (25.09.2014).

³⁹¹ Galitekin, **Kocaeli Su Medeniyeti Tarihinden Birkaç Damla**, s. 293; Galitekin, **Kocaeli Su Medeniyeti Tarihinden Sayfalar**, s.535.

³⁹² Türk Yolu, 22 Nisan 1954, No: 4842.

³⁹³ Demokrat Kocaeli, 22 Haziran 1958, No: 1156.

³⁹⁴ Mutlu Kerem Kolcuoğlu, **Karye-i Darıca'dan Darıca İlçesi'ne**, İstanbul: Cinius Yayınları, 2013, s. 413.

Kandıra'da 1924 yılından beri su ve temizlik işleri Kandıra Belediye Başkanlığı tarafından yapılmaktadır. Bahsi geçen kaza su kaynakları bakımından diğer ilçelere göre zengin olduğu için, burada fazla su sıkıntısı yaşanmamıştır. 1950'de Kandıra'nın fenni sıhhi tesisat projeleri yapılmıştır. Böylece daha fazla temiz su elde edilmeye başlanmıştır.

Kandıra'da 149 tonluk bir su deposu yapılmış ve merkeze bağlı mahallelerin suları bu depodan temin edilmiştir. Ayrıca kent merkezindeki altı çeşme ve üç yangın musluğu da içme suyu için kullanılmıştır³⁹⁵. Kazada Çifte Pınarlar, Kayak Dibi, Paşa Pınarı, Yolcu Kuyusu, Akmeşe ve Ayınga Pınarı kaynakları sadece içme suyu için kullanılmış, diğer sular ise tarım ile hayvancılık alanlarında kullanılmıştır. Bu suların dışında Yağlı Boya Suyu Projesi ile kaza için yeni su alanları elde edilmiştir³⁹⁶.

1954 yılına kadar Kocaeli'nin en büyük kazaları arasında yer alan Adapazarı'nda 1868 yılından beri su ve temizlik işleri Adapazarı Belediye Başkanlığı tarafından yapılmaktadır³⁹⁷. Diğer kazalarda olduğu gibi 1950'den önce Adapazarı'nda da su sıkıntıları yaşanmıştır. Ayrıca Adapazarı'nda fenni sıhhi tesisat projeleri yapılmadığı için su konusunda problemlerin olduğu yerel gazetelerden görülmektedir. Adapazarı'nda daha fazla içme suyu elde etmek ve tarım ile hayvancılık alanlarında kullanmak için belediye tarafından birtakım çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların başında kazanın fenni tesisat projesinin yapılması gelmektedir. Adapazarı'nda ilk içme suyu tesisinin kurulması için 1952'e İller Bankası tarafından ihale yapılmış ve bu iş bir şirkete verilmiştir³⁹⁸.

1950'lerde Adapazarı'nda birçok yeni kuyu ile artezyenler açılmış ve elde edilen sular için büyük bir depo yapılmıştır. Depodaki sular kent merkezine bağlı mahallelerdeki ev ve işyerlerine yeni yaptırılan borularla dağıtılmıştır. Adapazarı'na bağlı köylerin büyük bölümünün su sorunu çözülmüştür. Bu dönemlerde İller Bankası ve Adapazarı

---

³⁹⁵ Belediyeler Yıllığı, s. 430.

³⁹⁶ Galitekin, **Kocaeli Su Medeniyeti Tarihinden Birkaç Damla**, s. 294-295; Galitekin, **Kocaeli Su Medeniyeti Tarihinden Sayfalar**, s.537.

³⁹⁷ <http://www.adapazari.bel.tr/tr/icerikdetay/14/57/adapazarinin-tarihi.aspx> (11.10.2015)

³⁹⁸ Şahin, **Kronolojik Adapazarı Sakarya 1923-2004**, s.89.

Belediyesi'nin ortak çalışmaları ile 7 km² betonarme ve 3,5 km² uzunluğunda font boru döşenmek suretiyle şehrin muhtaç bulunduğu içme suyu Sapanca Gölü'nden temin edilmiş ve 3.034 Türk Lirası ile kentin sularını klorlamak için bir tesis oluşturulmuştur³⁹⁹.

Kazada temizlik çalışmaları kapsamında 23.705 metre tül kanal ve şarmpol temizlettirilmiş ve bu mevzulara sarf olunan para 150.000 Türk Lirası olmuştur. Eskilere ilave olarak şehrin muhtelif semtlerinde temizlik işleri için yeni alanlar yapılmış ve bu işlere 33.561 Türk Lirası harcanmıştır. Kaza merkezindeki mevcut 3 parka ilaveten Atatürk Parkı adı altında daha geniş ve modern bir park inşa edilmiştir. Parkın ihata duvarı⁴⁰⁰, kanepenin inşası ve çiçeklendirilmesi işlerine 36.500 Türk Lirası sarf edilmiştir⁴⁰¹. Bu şekilde daha birçok çalışma ve planlamanın olduğu görülmektedir.

1954 yılına kadar Kocaeli'nin diğer kazaları olan Akyazı, Karasu, Geyve ve Hendek'te su ile ilgili birçok olan ve proje yapılmıştır. Buna göre İller Bankası tarafından Akyazı'ya bağlı mahalle ve köylere su sağlamak amacıyla isale, depo ve şebekeden ibaret olan iş için 91.667 Türk Lirası keşif bedeli üzerinden 22 Aralık 1950 yılında ihale edilmiştir. Yapılan çalışmalar sonunda bu tesisatlar ile kente su verilmiştir⁴⁰². Aynı tarihte Hendek kazası için İller Bankası tarafından içme suyu elde etmek amacıyla 7 Nisan 1950'de 70.526,60 Türk Lirası keşif bedeli üzerinden ihalesi yapılmış ve yapılan çalışmalar sonunda kazaya su getirilmiştir⁴⁰³.

Geyve'de 1952 ile 1953 yılları arasında komple bir içme su tesisi yaptırılmıştır. Yapılan işler 1043 m² isale, 100 m² depo ve 6557 m³ şebekeden ibaretti⁴⁰⁴. Burada ayrıca 1954'te yapımı tamamlanan ve 509.000 Türk Lirası'na mal olan içme suyu 14 km² uzakta olan alandan getirilmiştir⁴⁰⁵. Diğer kaza olan Karasu'nun su ihtiyacını karşılamak için İller Bankası tarafından 1950'de 96.962 Türk Lirası ile ihale yapılmış

³⁹⁹ ATOM, Sinop, Sakarya, İzmit, Edirne, Tekirdağ, İstanbul: Sulhi Garan Matbaası, 1958, s. 152.

⁴⁰⁰ İhata Duvarı: Bahçe veya bina duvarını çevreleyen duvardır. İstinat duvarına göre çok daha kısadır. <http://emlakansiklopedisi.com/wiki/ihata-duvari> (07.02.2015).

⁴⁰¹ ATOM, Sinop, Sakarya, İzmit, Edirne, Tekirdağ, İstanbul, s. 153.

⁴⁰² Ahmet Menderes, Sakarya'ya İller Bankası'nın Yaptığı Hizmetler, *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 8 (1968), s.70-73.

⁴⁰³ Şahin, *Kronolojik Adapazarı Sakarya 1923-2004*, s.73.

⁴⁰⁴ Menderes, Sakarya'ya İller Bankası'nın Yaptığı Hizmetler, s.73.

⁴⁰⁵ ATOM, Sinop, Sakarya, İzmit, Edirne, Tekirdağ, s. 155.

ve ihaleyi alan firma tarafından kazanın su şebekeleri 1952’de yapılmıştır. Özellikle Karasu Belediyesi Başkanı Sabahattin Arslan’ın çalışmaları sonucu kaza içme suyuna kavuşmuştur⁴⁰⁶.

Kazalar dışında Adapazarı’na bağlı olan nahiyelere de su götürülmesi için gerekli çalışmalar yapılmıştır. Bu hususta 1950’de İller Bankası tarafından Sapanca’nın içme suyu ihalesi 84.663 Türk Lirası keşif bedeliyle yapılmıştır⁴⁰⁷. Ayrıca Sapanca’ya bağlı köylere içme suyu sağlamak için 1950’de İller Bankası ve Adapazarı Belediyesi’nin ortak çalışma yapmışlar ve bu iş için 240.000 Türk Lirası sarf edilmiştir⁴⁰⁸. Pamukova’da 1950 tarihinde komple bir içme su tesisi yaptırılmıştır. Bu iş için 100.407 Türk Lirası harcanmıştır. Ayrıca Arifiye’nin su sorununun çözümü için de planlamalar yapılmıştır⁴⁰⁹.

Sonuç olarak DP döneminde Kocaeli vilâyetine bağlı kazaların genelinde su problemleri çözülmüş, yeni su kaynakları ve şebekeleri ile bölgede su eksikliklerinin oluşması büyük ölçüde önlenmiştir. Ayrıca başta İzmit Belediye Başkanlığı olmak üzere diğer kazaların belediyeleri tarafından kent merkezlerinin temizlikleri bir program dâhilinde düzenli biçimde yapılmıştır. Temizlik işleri kapsamında yeni alınan araçlarla çöpler toplanmış, pazar yerleri temizlenip yıkanmış, cadde ve sokaklar süpürülmüş, kaldırımlar hava şartlarına uygun bir şekilde kardan, çamurdan ve otlardan arındırılmıştır. Bu şekilde daha temiz, sağlıklı ve düzenli kentlerin elde edilmeye çalışılmıştır. Kocaeli’nde 1950’lerde yapılan iki belediye meclisi seçimlerinde DP birinci olduğu için halkın belediye çalışmalarından memnun olduğu değerlendirilmektedir.

1.3.6. İzmit’te Elektrik İşleri

İzmit’te 1953’e kadar elektrik işleri İzmit Belediye Başkanlığı Elektrik Fen Memurluğunca yürütülmüştür. 1953’te mezkûr memurluk, Elektrik ve Fen İşleri Müdürlüğüne dönüştürülmüştür. Böylece kentte elektrik işleri İzmit Belediyesi Elektrik

---

⁴⁰⁶ Şahin, **Kronolojik Adapazarı Sakarya 1923-2004**, s.102.

⁴⁰⁷ Şahin, **Kronolojik Adapazarı Sakarya 1923-2004**, s.76.

⁴⁰⁸ ATOM, **Sinop, Sakarya, İzmit, Edirne, Tekirdağ**, s. 155.

⁴⁰⁹ Menderes, Sakarya’ya İller Bankası’nın Yaptığı Hizmetler, s.73-74.

ve Fen İşleri Müdürlüğü tarafından idare olunmaya başlanmıştır⁴¹⁰. 1953'ten 1955 tarihine kadar Elektrik ve Fen İşleri Müdürü Nihat Tek'tir. 1955 yılında bahsi geçen müdür bir konu gereği Dâhiliye Bakanlığı emrine alınmış ve yerine Yüksek Mühendis Necati Suar tayin edilmiştir⁴¹¹.

1950'nin başlarında İzmit'te yapılması ve bitirilmesi elzem olan bazı çalışmalar vardı. Bunların başında vilâyete Karakayalar mevkiinden su getirilmesi, hal ve pazar yerinin tamamlanması, şehir elektrik şebekesinin ıslahı ve şehir içinden geçirilecek geniş asfalt yolun yapılması gibi hususlar gelmekteydi. Hususiyile Elektrik ve Fen İşleri Müdürlüğü İzmit'te elektrik sorunlarını halletmek için çeşitli projeler hazırlamıştır. İzmit Belediye Başkanlığı bu faaliyetler kapsamında İller Bankası ile müşterek çalışmıştır⁴¹².

DP'den önce İzmit'teki mahallerin tamamında elektrik vardı. Ancak mezkûr yerlerde sık sık elektrik kesintileri olduğu için bu durumla ilgili halktan büyük şikayetler gelmekteydi. Bu dönemde kent merkezinde elektrik olmasına rağmen, İzmit'e bağlı köylerin çoğunda elektrik bulunmamaktadır. Bu durum, şehir merkezlerinde yapılan yatırımların köylerde yapılmadığını ve köylülerin kentlerde yaşayanlara göre daha zor şartlar altında yaşadıkları şeklinde anlaşılabilir.

İktidara geldiği günlerde ülkede elektrik konusunda yaşanan sıkıntıların farkında olan DP'nin bu sorunları çözmek için büyük planlarının olduğu bilinmektedir. Bu planlar arasında ülke genelinde büyük miktarda elektrik üretimi yapılması ilk yapılacaklar arasındaydı⁴¹³. Özellikle İller Bankası tarafından yapılan çalışmalarda aşağıda da görüleceği üzere Türkiye'de Kocaeli dâhil elektriği ve suyu olmayan hiçbir alan bırakılmamıştır. Bu durum, devrin hükümetlerinin halkın ihtiyaçları doğrultusunda yatırımlar yaptığı şeklinde değerlendirilmektedir.

İzmit'te elektrik ile ilgili çalışmaların daha çok 1951 ile 1953 yılları arasında yapıldığı yerel gazetelerden anlaşılmaktadır. 1951'de İzmit'te Etibank tarafından 150.000 Türk

---

⁴¹⁰ Avcı, Cumhuriyet Döneminde İzmit (1923-1973), s. 55.

⁴¹¹ Bizim Şehir, 26 Eylül 1955, No: 1018.

⁴¹² Binici, İzmit'te 1936-1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretimine Kentin Gelişimine Etkileri, s. 24,30.

⁴¹³ Yaşar Baytal, "Demokrat Parti Dönemi Ekonomi Politikaları (1950-1957)", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 40 (Kasım 2007), s. 567.

Lirası ile 1.225 kWh⁴¹⁴ gücünde 6 adet trafo inşası yapılmış ve 1949'da inşa edilen 500 kWh enerji hattı 1725 kWh'ye çıkarılarak elektrik şebekesi güçlendirilmiştir. Aynı tarihte 331.000 Türk Lirası ile merkeze bağlı Yenidoğan, Yenimahalle, Bayar, Tabakhane, Kadıköy, Mehmetaliapaşa ve Bekirdere Mahallelerinde elektrik şebekeleri oluşturulmuş⁴¹⁵ ve Kozluk'a yeni hatlar bağlanması için planlamalar yapılmış ve altyapı oluşturulmuştur⁴¹⁶. Bu çalışmalar ile adı geçen yerlerin aydınlatma problemlerinin büyük ölçüde çözülmüş olduğu düşünülmektedir.

İzmit şehir içi merkez mahallelerine bağlı cadde ve sokakların geceleri aydınlatılmasını sağlamak amacıyla belediye tarafından gece aydınlatma araçları kurulmuştur⁴¹⁷. Ayrıca geceleri ışıklandırılmayan ve güvenlik için tehlike oluşturduğu anlaşılan vilâyet çamlığına da yeni hatlar çekilmiş ve havaların kararmaya başlamasıyla mezkûr yerin sürekli biçimde aydınlık tutulması sağlanmıştır⁴¹⁸.

1953'te Derince Mahallesi'nde 3.000 kwh'lik İzmit Sanayi Çarşısı'nda 5.000 kwh'lik olmak üzere 500.000 Türk Lirası tutarında 2 adet trafo istasyonu kurulmuştur. Aynı tarihte Derince Mahallesi sahil elektrik şebekesinin tevsi ve ıslahı işi ele alınmış ve 2.700.000 Türk Lirası keşif bedelle İller Bankası tarafından yapılmıştır⁴¹⁹.

1953'te elektrik olan yerlerin şebeke ve hatları yeniden incelenmiştir. Bu incelemeler sonucu bozuk olan araçlar tamir edilmiş ve eski olanlar değiştirilmiştir. Ayrıca birçok alana takviye enerji hatları çekilmiştir. Böylelikle kent genelinde elektrik ile ilgili sorunların büyük ölçüde çözülmüş olduğu değerlendirilmektedir.

Etibank tarafından yaptırılan Çatalağzı İstanbul Enerji Nakil hattına ilave olarak 1953'te İzmit-Hereke-Darıca bölümü de ihale edilmiştir⁴²⁰. İhaleden sonra çalışmalara başlanmış ve kısa süre içinde İzmit, Hereke ve Darıca Enerji Hattı'nın inşası Temmuz

---

⁴¹⁴ Kilowatt saat veya kilovat saat, (sembolü kW. h. kWh)1000 saat veya 3.6 megajoule eşdeğer enerji birimidir (Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1932, s.1325).

⁴¹⁵ ATOM, **Sinop, Sakarya, İzmit, Edirne, Tekirdağ**, s. 155.

⁴¹⁶ Hürsöz, 20 Nisan 1951, No: 204.

⁴¹⁷ Türk Yolu, 15 Kasım 1951, No: 4021.

⁴¹⁸ Hürsöz, 9 Şubat 1951, No: 135.

⁴¹⁹ ATOM, **Sinop, Sakarya, İzmit, Edirne, Tekirdağ**, s. 192.

⁴²⁰ Bizim Şehir, 15 Ocak 1953, No: 201.

ayında bitirilmesi için çalışmalar hızlandırılmıştır⁴²¹. Adı geçen şebekeden elektrik verilmeye başlanmasıyla İzmit'te hem elektrik kullanımı artmış hem de elektriğin birim fiyatının düşmesi ve böylece mezkûr bölgelerin elektrik sorununun önemli oranda çözülmesi planlanmıştır.

Kozluk, Memelidere mahalleleriyle Kışla Caddesi ve Askerî Hastane altı semtlerine daha önce elektrik verilmesine rağmen, bahsi geçen elektrik hatları düşük voltajlı olduğu için aydınlatma işlerinde yeterli olmamıştır. Bu durumdan dolayı ev ve işyerleri yeterince aydınlatılamamıştır. Ayrıca geceleri sokak lambaları yanmadığı için adı geçen yerlerde güvenlik sıkıntıları meydana gelmiştir. Bu durumdan dolayı İzmit Belediye Başkanlığına birçok şikâyet dilekçesi verilmiştir. Yapılan şikâyetleri haklı bulan ve bu konudaki eksiklikleri tespit eden belediye belirlenen alanlara voltajı yüksek hatlar çekmiştir⁴²². Bu yolla İzmit'in nüfus yoğunluğu bakımından büyük yerlerin enerji sorunlarının kalmadığı değerlendirilmektedir.

1954'te Elektrik ve Fen İşleri Müdürlüğü tarafından İzmit genelinde elektrik sayaçları ayar istasyonu kurulmasına karar verilmiştir. Konu ile ilgili olarak gerekli planlamalar yapıldıktan sonra belirlenen merkezlerde istasyonlar kurulmuştur. Elektrik sayaçlarının kullanılmaya açılmasıyla bütün kentin elektrik harcamaları gözlemlenebilir duruma gelmiştir. Aynı şekilde İzmit içinde belirlenen noktalara su sayaçları da kurulmuştur. Böylece İzmit'in su ve elektrik harcamalarının belediye tarafından daha kolay denetlenebildiği şeklinde değerlendirilmektedir⁴²³.

1950'li yıllarda elektrik alanında yapılan kıymetli yatırımlardan birisi Sarıyar Barajı'nın inşasıdır⁴²⁴. Türkiye'nin en büyük Hidroelektrik projesi olarak görülen ve Sakarya

---

⁴²¹ Bizim Şehir, 25 Haziran 1953, No: 305.

⁴²² Bizim Şehir, 27 Ocak 1953, No: 211.

⁴²³ Bizim Şehir, 23 Ocak 1954, No: 515.

⁴²⁴ Sakarya Nehri üzerinde Sarıyar Barajı ve Hidro - Elektrik Santrali ve müştemilatıyla onu takiben Çağlayık, Meşecik, Kargı, Gemibükü, Karacaören, Hamıtabat, Paşalar mevkiilerinde bara inşasıyla hidroelektrik santral ve müştemilatına ait tesisler meydana getirilmesi, bunlardan üretilen enerjinin Kuzey Batı Anadolu'nun belli başlı şehir ve kasabalarıyla diğer mühim büyük istihlak merkezlerine nakli ve buralarda mevcut veya teşekkül edecek elektrik işletmelerine toptan enerji verilmesine ait işlerin imtiyazının Etibank'a ve Sarıyar baraj ve tesislerinin hitamını müteakip geçecek en çok beş yıl içinde Etibank'ı istihfaf edecek olan Kuzey Batı Anadolu Elektriklendirme Türk Anonim Ortaklığına verilmesi hakkındaki Bayındırlık Bakanlığının 31.3.1952 tarihli ve 2399 sayılı yazısı ve ekleri Bakanlar Kurulunun 29.4.1952 tarihli toplantısında incelenerek, sözü geçen elektrik imtiyazının ilişik sözleşme ve şartlaşmaya

---

göre Etibank'a ve onu istihfaf edecek olan Kuzey Batı Anadolu Elektriklendirme Türk Anonim Ortaklığına verilmesi; Menafî Umumiyeysel müteallik imtiyaza hakkındaki kanuna dayanılarak kararlaştırılmıştır.

Kuzey Batı Anadolu'nun elektriğe sahip olması için Sakarya üzerinde Sarıyar ve diğer muayyen yerlerde barajlar inşası ve hidroelektrik tesisatı vücuda getirilmesi ve elektrik istihsal ve nakli hakkında İmtiyaz Sözleşmesi 29.04.1952'de Resmi Gazete 'de yayınlanmıştır.

Bir taraftan Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti adına Bayındırlık Bakanı Eskişehir Milletvekili Kemal Zeytinoğlu ve diğer taraftan Etibank adına hareket eden Genel Müdür Cemil Gökçen ve muavini Hilmi Erel arasında aşağıda yazılı hususlar kararlaştırılmıştır. Bu Sözleşme ve ilişkisi şartlaşmada Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti sadece Hükümet ve Etibank ile ilerde kurulacak ortaklık sadece imtiyaz sahibi olarak ifade edilmiştir.

Madde 1 — İşbu Sözleşme ve ilişkisi şartlaşma hükümlerine tevfi-kan Türkiye Cumhuriyeti tarafından Etibank'a aşağıda yazılı hususlara şamil olmak üzere imtiyaz verilmiş ve Etibank tarafından da kabul olunmuştur.

İmtiyazın mevzuu ve hududu:

Madde 2 — İmtiyazın mevzuu bu Sözleşme ile ilişkisi şartnamedeki hüküm ve şartlar dâhilinde Sakarya Nehri üzerindeki Sarıyar mevkiinde su kuvvetinden faydalanılarak bir baraj ve müştemilatıyla bir hidroelektrik santrali tesis ve bu santraldan istihsal edilecek enerjinin Kuzey Batı Anadolu'nun belli başlı şehir ve kasabalarına, bu arada bilhassa, İstanbul, Ankara, Kırıkkale, Eskişehir, Bursa, Adapazarı, İzmit ve diğer şehir ve kasabalara nakli ile buralarda mevcut ve kurulacak işletmelere ve sanayi müesseselerine toptan elektrik enerjisi verilmesidir.

İmtiyaz hakkının şümulü:

Madde 3 — İmtiyaz sahibi, Kuzey Batı Anadolu'nun elektrikleştirilmesi hududu dâhilinde mevcut veya yeniden yapılacak umumi yollarla cadde ve sokakların gerek altında ve gerekse üstünde elektrik enerjisi nakil ve tevzi için gerekli inşaat ve tesisleri bu Sözleşme ile ilişkisi şartlaşma hükümlerine, belediye mevzuatına ve Bayındırlık Bakan- lığınca onanmış projelere göre yapılmasını taahhüt ve bunları daima iyi bir halde bulundurmakla mükellef olacaktır.

İmtiyaz müddeti:

Madde 4 — Sarıyar tesislerine ait imtiyaz müddeti bu Sözleşmenin imza tarihinden itibaren başlamak üzere 99 senedir. Etibank, Sarıyar barajı ve santralının ikmalî ile işletmeye açılmasını müteakip geçecek en çok o sene zarfında aşağıda yazılı ortakların iştirakiyle kura- çağı Kuzey Batı Anadolu Elektriklendirme Türk Anonim Ortaklığına bu İmtiyaz Sözleşmesindeki bütün hak ve vecibeleri devretmeye mecburdur. A — Etibank, İller Bankası ve diğer millî bankalar. B — İstanbul, Ankara, Eskişehir, Bursa, Adapazarı, İzmit ile Kuzey Batı Anadolu'da enerji almaları mümkün olan diğer şehir ve kasaba belediyeleri veya bu belediyelere bağlı işletmeler. C — Sümerbank ve Şeker Fabrikaları gibi enerji istihlâki ile ilgili müesseseler. D — Sanayi erbabı ve özel sermaye.

Madde 5 — Kuzey Batı Anadolu bölgesinin gerek çeşitli amme hizmetleri ve gerek zirai istihsal ve sanayi için lüzumlu elektrik ihtiyaçlarını lâyıki veçhile karşılamak şartıyla aşağıdaki mevkiilerde baraj inşası ile hidroelektrik santralî kurulması imtiyazı Etibank'a ve sonradan kendisini istihlâf edecek olan Kuzey Batı Anadolu Elektriklendirme Türk Anonim Ortaklığına ait olacaktır. 1 — Çağlayık ve Meşecik mevki; 2 — Kargı mevki; 3 — Gemibükü mevki; 4 — Karacaören mevki; 5 — Hamıtabat mevki; 6 — Paşalar mevki.

İstihsal edilecek enerjinin dağıtımı:

Madde 6 — Sarıyar ve onu takip edecek diğer hidroelektrik santrallerden istihsal edilen enerjinin keza istihlâk merkezlerine nakli için gerekli yüksek tevettür nakil hatlarını, transformatörleri ve diğer lüzumlu tesisleri Bayındırlık Bakanlığınca tasdikli projelerine göre imtiyaz sahibi yapacaktır.

Madde 7 — İkinci maddede kaydedildiği veçhile imtiyaz sahibi şehir ve kasabalara nakledeceği enerjiyi belediyelere veya belediyelere bağlı işletmelere hususi mukavelelere müsteniden toptan satış yapmak suretiyle verecektir. Toptan satışa ait mukavele şartları ve tatbik edilecek tarife Bayındırlık Bakanlığının tetkik ve tasdikinden sonra yürürlüğe girecektir.

Nehri üzerinde inşa edilen Sarı Yar Barajı'nın bir kısmı 1953'ün nisan ayında tamamlanmıştır. Türk-Amerikan ortak projesi ile yapılan baraj, Amerika'da örnek proje kapsamında değerlendirilmiştir.

Sarıyar Barajı, Etibank tarafından yaptırılmıştır⁴²⁵. Sakarya Nehri üzerinde yapılmakta iken, nehrin yatağını değiştirmek için inşa edilmiş olan çevirme tüneli tamamlanarak kullanıma açılmıştır. Bu barajın inşası için Amerika tarafından 19.400.000 Dolar ve Avrupa devletleri tarafından 17.300.000 Dolar Türkiye'ye verilmiştir⁴²⁶. Sarıyar Barajı Hasan Polatkan Barajı olarak da bilinmektedir. Sakarya Nehri üzerinde inşa edilen bahsi geçen barajda hidroelektrik enerji üretilmiştir. Dönem itibariyle Sarı Yar Türkiye'nin ilk

---

Madde 8 — İstanbul ve Ankara şehir hudutları dâhilinde bulunan büyüklü küçüklü bütün sanayie ve diğer bilcümle müstehliklere enerji dağıtım ve satışı İstanbul'da E. T. T. İdaresine, Ankara'da Elektrik, Havagazı ve Otobüs İşletmesi İdaresine ait olacaktır. Kuzey Batı Anadolu'nun diğer şehir ve kasabalarının şehir hudutları içerisinde bulunan ve kurulu takati 500 kilovata aşan büyük müstehliklere imtiyaz sahibi doğrudan doğruya enerji satışı yapabilecektir. Keza imtiyaz sahibi şehir hudutları haricinde kalan belli başlı büyük enerji müstehliklerine enerji nakil ve satışını yapabilecektir. Ancak bu 8 inci maddede kaydedilen bu işlere ait proje, mukavele ve tarifelerin Bayındırlık Bakanlığının tetkik ve tasdikinden geçirilmiş bulunması şarttır.

Madde 9 — Amme hizmeti görmek maksadyla şehir ve kasabalara verilecek enerjinin toptan satışına ait tarife ve şartlarında imtiyaz sahibi ile belediyeler arasında çıkacak- ihtilâflar Bayındırlık Bakanlığınca hal olunacaktır. Bu gibi hallerde Bayındırlık Bakanlığı kararı her iki taraf için muteber olacaktır.

Teftiş ve murakabe:

Madde 10 — Enerji istihsal ve dağıtımını için imtiyaz sahibinin yapacağı inşaat ve tesisat işleri ile vücuda getirilen tesisatın işletmesine müteallik hususta Bayındırlık Bakanlığının teftiş ve murakabesine tabi olacaktır. İmtiyaz sahibi teftiş ve murakabe masrafları karşılığı olarak Bayındırlık Bakanlığınca senede 2.000 lira tediyede bulunacaktır. İmtiyaz sahibi, kendi merkez idare binası içinde en az iki odalı bir daireyi Bayındırlık Bakanlığınca tayin edilecek Bayındırlık Komiseri emrine tahsis edecektir.

Madde 11 — İmtiyaz sahibi işletmeye müteallik yıllık hasılat ve masraf hesaplarını, yıllık bilançosunu, istatistik cetvellerini umumi heyet toplantısından 15 gün evvel Bayındırlık Bakanlığınca tevdi edecektir.

Madde 12 — Vücuda getirilen tesislerin kesin kabul muameleleri yapıldıktan sonra imtiyaz hududu dâhilinde ve imtiyaz mukavele ve şartnamesi hüküm ve şartları dairesinde yapılmasına lüzum görülecek bilcümle tevsi ve ıslah işleri Bayındırlık Bakanlığının tetkik ve tasdikinden geçirilecektir. Buna ait projeler ve şartnameler Bakanlıkça onanmadıkça tatbik edilemeyecektir.

Madde 13 — Bayındırlık Bakanlığı, tetkik ve tasdik edilmek üzere imtiyaz sahibi tarafından kendisine gönderilen projeleri aldığı tarihten itibaren bir ay içerisinde aynen veya tadilden tasdik ile İmtiyaz sahibine İade edecektir. Bir ay içinde Bayındırlık Bakanlığı mezkûr projeler hakkında kararını bildirmediği takdirde bu projelere tasdik edilmiş nazarı ile bakılacaktır. Onanmış projelerin ana hatlarında tadilat yapılmasına lüzum görülürse bu tadilatın mucip sebepleri izah edilerek Bayındırlık Bakanlığının tasdikinden geçirilmesi şarttır.

Madde 12 — İmtiyaz sahibi gece ve gündüz her saat elektrik cereyanı vermeğe mecburdur. Bununla beraber tesislerin bakım ve tamirleri dolayısıyla senede en çok 2 gün kadar enerji verilmesini durdurabilecektir. Cereyan kesmeleri şebekenin muhtelif kısımları için ayrı ayrı günlerde yapılacaktır. Cereyanın kesileceği gün ve saatlerin evvelinden belediye veya işletmelere haber verilmesi lâzımdır. Cereyan kesmeleri imkân nispetinde günün aydınlık saatlerinde yapılacaktır (Resmi Gazete, 19 Kasım 1952, sayı:8261, s.4982-4984).

⁴²⁵ BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0 Yer No: 110.694.4.

⁴²⁶ Türk Yolu, 16 Mayıs 1953, No: 4486.

ve en büyük HES (hidroelektrik santrali) barajı özelliğine sahip, tek santral atölyesi durumuna gelmiştir⁴²⁷. DP döneminin en büyük projelerinden birisi olan Sarı Yar Barajı'ndan elde edilen enerji ile başta Kocaeli olmak üzere birçok vilâyetin elektriğe sahip olması sağlanmıştır.

Sonuç olarak DP döneminde Kocaeli'nde 1950 senesine kadar elektriği olmayan kaza ve nahiyelerin elektriğe kavuşmaları sağlanmış ve bu sayede ihtiyaçları karşılanmıştır. Vilâyette bozuk ve düzensiz elektrik tesisi olan yerlerde eski makinelerle yeni makinelerle takviye edilmiştir. Bu işler İller Bankası'nın verdiği paralarla yapılmıştır. Değirmendere, Gebze, Derince, Kurtköy, Darıca, Sapanca, Geyve, Hendek, Taraklı'nın elektriğe sahip olmaları sağlanmıştır. Kandıra elektrik işleri 1950'ye nazaran müttekâmil hale getirilmiştir. Kâğıt fabrikası ile Hereke-Darıca çimento fabrikaları gayri iktisadi tesisler yerine ucuz elektrikten faydalanmaya başlamıştır. Ayrıca Adapazarı ile Gölcük kazaları Çatalağzı elektrik santralini kullanmaya başlamıştır⁴²⁸.

1.3.7. Kazalarda Elektrik İşleri

Gebze'ye bağlı Darıca nahiyesinde 1950'den önce Belediye Başkanlığı tarafından enerji kullanımı için bir tesis açılmıştır. Adı geçen enerji hattından nahiye merkezindeki sokak lambalarını aydınlatan dinamolara da elektrik verilmiştir. Bölge için mühim bir enerji kaynağı olan dinamolar bilinmeyen bir nedenle belediye tarafından satılmıştır. Bunun üzerine Belediye Başkanlığınca yeni dinamolar satın almış ve buradan elde edilen enerji ile ev, işyerleri ve sokaklar yeniden aydınlatılmıştır⁴²⁹. Ancak bunlar tek başına yeterli olmamış ve kazada elektrik problemleri yaşanmıştır. Bundan dolayı bölgenin elektrik sorununun tümüyle çözülmesi zorunlu hale gelmiştir. Bilhassa Gebze'nin elektrik sorununu tümüyle çözen İzmit, Hereke ve Darıca Enerji Hattı projesi devreye sokulmuştur. Mezkûr elektrik hattı ile Gebze kazasının tamamına enerji

---

⁴²⁷ Hakkı Aydemir-Kemal Aşk, "Sarı Yar Hidroelektrik Barajı Rezervuarına Taşınan Rüşubat Miktarının Tespiti Konusunda Yapılan Bir Araştırma ve Bazı Teklifler", **Ormancılık Araştırma Enstitüsü**, 19 (1967).

⁴²⁸ Hülya Koç, Hürsöz Gazetesi Çerçevesinde İzmit Şehrinin Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Yapısı (1951–1955), **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2010s.66- 67.

⁴²⁹ Kolcuoğlu, **Karye-i Darıca'dan Darıca İlçesi'ne**, s. 384, 394.

verilebilmiştir. Bu yolla Gebze’de elektriği olmayan hiçbir mahalle ve köyün kalmadığı yargısına varılabilir.

Adapazarı’na bağlı mahaller ile kasabalara bütün halde elektrik verilmesi DP dönemindeydir. Bunun dışında bütün vilâyete bol elektrik vermek için merkeze 5 km mesafedeki trafo merkezinden alınan elektrik yapılan tesislerle getirilmiş ve bu iş için 250.000 Türk Lirası harcanmıştır⁴³⁰. Adapazarı’nda elektrik çalışmaları kapsamında Sapanca kasabasının ilk elektrik tesisatı İller Bankası’nca 1950 yılında yaptırılmış ve enerji ihtiyacı 67 beygir gücündeki dizel elektrik santralinden temin edilerek alçak gerilim olarak kasabaya verilmiştir. Aynı tarihlerde kasabaya verilen enerji miktarı arttırılmıştır. Diğer bir kasaba olan Arifiye’nin elektrik tesisatı İller Bankası tarafından yapılmıştır. Özellikle adı geçen yerin enerji ihtiyacı, Arifiye ve Sapanca Belediye Başkanlıklarının ortak çalışmaları ile tamamlanmıştır.

Adapazarı’nın büyük kasabalarından birisi olan Pamukova’nın ilk elektrik tesisatı 1954 yılında yaptırılmıştır. Mezkûr yere daha sonraki dönemlerde Etibank tarafından indirici trafo merkezi tesis edilmesi üzerine, lüzumlu enerji 477 m.lik hava hattı ile ve 15 kv. lık olarak bu merkezden alınmaya başlanmış, santraldaki dizeller iptal edilerek buraya tesis edilen 250 kw.lık indirici trafo merkezi ile kasabaya elektrik vermeye başlanmıştır⁴³¹. Aynı şekilde Söğütlü kasabasının da elektrikleştirilmesi sağlanmıştır. Böylece Adapazarı’na bağlı yerlerde elektrik bağlanmayan yer kalmadığı yargısına varılabilir.

1954’te Sakarya vilâyetinin teşkil edilmesinden sonra da Adapazarı’nda elektrik ile ilgili birçok plan ve projenin yapıldığı İller Bankası’nın verilerinden anlaşılmaktadır. Bu durum hükümet tarafından Adapazarı’nda büyük yatırımların yapıldığı ve bölgeye değer verildiği şeklinde düşünülebilir.

1954’te Gölcük ve Karamürsel kazalarının bütünüyle elektriğe sahip olmaları Sarıyar Enerji Nakil Hattı ile mümkün olabilmiştir. Çatalca’dan Değirmendere’ye kadar getirilen Sarıyar Enerjisi ile başta Karamürsel Merkez olmak üzere Halidere ve Ulaşlı

---

⁴³⁰ ATOM, **Sinop, Sakarya, İzmit, Edirne, Tekirdağ**, s. 153.

⁴³¹ Menderes, **Sakarya’ya İller Bankası’nın Yaptığı Hizmetler, Sosyoloji Konferansları**, s.66-67.

nahiyelerine büyük miktarda elektrik verilmesi için planlamalar yapılmıştır⁴³². Aynı tarihlerde zikrolunan enerji hattından Gölcük'e de elektrik verilebilmesi için gerekli alt yapı çalışmaları yapılmış ve kazaya elektrik verilmiştir. Ayrıca İzmit-Gölcük arasında faaliyet gösteren fabrikalara da Sarıyar Enerji Nakil Hattı ile elektrik kullanımı için hat açılmıştır. Böylece bu yerlerde sanayi alanlarında elektrik sorununun oluşması engellenmiştir sonucuna varılabilir⁴³³.

Kocaeli'nin diğer kazalarından birisi olan Karasu'nun ilk elektrik tesisatı İller Bankası tarafından 1954 yılında yaptırılmıştır. Kazanın enerji ihtiyacı 67 beygir gücündeki dizelli elektrik santralinden temin edilmiş ve alçak gerilim olarak mezkûr yere dağıtılmıştır. Bir süre sonra bölgeye verilen enerji miktarı da arttırılmıştır. Aynı tarihlerde Akyazı kazasında 127 beygir gücündeki hidroelektrik tesisatı ve elektrik şebekesi İller Bankası tarafından yaptırılmıştır. Bahsi geçen iki kazada yapılan yatırımlar gibi diğer kazalar Geyve ve Hendek'te de gerekli altyapı çalışmaları yapıldıktan sonra elektrik hatları oluşturulmuştur. Örneğin Hendek'te İller Bankası ve Dâhiliye Vekâletinin yardım fonundan elde edilen 355.000 Türk Lirası ile Hendek'te yeni bir trafo yapılmış ve kente verilen elektrik miktarı arttırılmıştır⁴³⁴.

Kocaeli'nde elektrik alanında yapılan yatırımlar bir bütün biçimde ele alındığında 1950'li yıllarda önemli çalışmaların yapıldığı sonucuna varılabilir. Bu açıdan vilâyet geneline elektrik verilmesi için yapılan büyük plan ve projeler bunun bir göstergesi şeklinde görülebilir.

1.3.8. İtfaiye İşleri

Cumhuriyet'in ilanından beri İzmit'te itfaiye teşkilatı bulunmaktadır. Merkez dışındaki diğer kazalarda da itfaiye hizmetleri verilmektedir. Ancak İzmit merkez ilçe olduğu için İtfaiye ile ilgili çalışmalar diğer yerlere göre daha kapsamlı bir şekilde yürütülmekteydi.

---

⁴³² Türk Yolu, 4 Kasım 1954, No:4934.

⁴³³ Bizim Şehir, 25 Haziran 1953, No: 305.

⁴³⁴ ATOM, Sinop, Sakarya, İzmit, Edirne, Tekirdağ, s. 157.

Bu dönemlerde dikkatsizlikler neticesi yanan soba kapaklarının açık bırakılması, sigara tütünlerinin söndürülmeden caddelere atılması, gaz lambası veya mumların yanık bırakılması, çıplak elektrik tellerinin birbirine değmesi, orman, koru veya piknik alanlarında yakılan ateşin söndürülmeden bırakılması, çocukların kibrit veya ateşle oynanması, evlerde kullanılan ocakların açık unutulması, bacaların temizlenmemesi, yanıcı veya patlayıcı maddelerin bulunduğu yerlerde tütün içilmesi, yeni yanan bir mangalın odada bırakılması gibi sebeplerle birçok yangın meydana gelmiştir. Yukarıda ifade edildiği gibi İzmit İtfaiye Memurluğu bu yangınlarla mücadelede yetersiz kalmıştır. Ayrıca İtfaiye ekipleri arasındaki koordinasyon bozukluğu yangınların daha da büyümesine ortam hazırlamaktaydı⁴³⁵. Bu durum itfaiye hizmetlerinin daha etkin bir şekilde yürütülebilmesi için belediye itfaiye teşkilatında köklü değişikliklerin yapılmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu anlamda konu ile ilgili gerekli plan ve projelerini yapan İzmit Belediyesi'nin gerekli adımları attığı yerel basından anlaşılmaktadır.

İzmit Belediye Başkanlığı bünyesinde 1923'te oluşturulan İtfaiye Memurluğu 1950'ye kadar memurluk düzeyinde hizmet vermiştir. İlk itfaiye teşkilatı 2 arozöz ve yedi personelden müteşekkildi. 1935 yılında kentin ihtiyaçlarının artması ile itfaiyenin üç arozöz ve 12 personel olan sayısı 1940'ta 4 arozöz ile 15 personele çıkarılmıştır⁴³⁶. Bu dönemlerde hem ev ve işyerlerinde hem de ormanlarda birçok büyük yangınlar meydana gelmiştir. Devrin gazetelerine göre personel ve araç bakımından yetersiz olan İtfaiye Memurluğu yangınların söndürülmesinde, can ve mal kayıplarının önlenmesinde yetersiz kalmıştır.

İzmit Belediye Başkanlığı binasında 1950 yılına kadar hizmet veren İtfaiye Memurluğunun yeri küçük olduğu için çeşitli problemler yaşandığı bilinmektedir. Bu durumdan dolayı 1951'de Belediye Başkanlığınca Yukarı Pazar'da yeni bir itfaiye binası yapılmış ve İtfaiyeye ait personel ile araç ve gereçler buraya nakledilmiştir. Yeni bina için bahsi geçen yerin seçilmesinin temel sebebi burada çok fazla ahşap yapının yer almasıdır. Bilhassa konutların yapısından dolayı Yukarı Pazar'da çok fazla yangınlar meydana gelmiştir. Bu dönemlerde İtfaiye Memurluğu şehir merkezinde ve mezkûr yere

⁴³⁵ Binici, İzmit'te 1936–1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretimine Kentin Gelişimine Etkileri, s. 26.

⁴³⁶ Avcı, Cumhuriyet Döneminde İzmit (1923-1973), s. 56.

uzak olduğu için buralardaki yangın yerine zamanında ulaşılamamış ve yangınlara müdahale edilememiştir. Bu durumdan dolayı burada can ve mal kayıpları yaşanmıştır⁴³⁷. Böylelikle yeni binanın burada yapılmasının yangınlara zamanında ve etkin bir şekilde müdahale etmede faydalı olduğu şeklinde düşünülebilir.

1951’de yeni belediye inşa edildikten sonra İtfaiye Memurluğu, İtfaiye Müdürlüğüne dönüştürülmüş ve mezkûr müdürlük personel ve araç bakımından takviye edilmiştir. Bu dönem itibariyle İtfaiye Müdürlüğü’nün personel sayısı 35 ve arozöz sayısı da 5’tir⁴³⁸. İtfaiye teşkilatının memurluk seviyesinden müdürlüğe yükseltilmesi anlamlıdır. Zira müdürlük düzeyindeki resmi kurum ve kuruluşlar memurluklara göre daha avantajlı konumda buldukları için, sorunların çözümünde daha etkin çalışabilmektedirler.

1950’li yıllarda itfaiye çalışmaları için devrim niteliğinde sayılabilecek adımların atıldığı yapılan çalışmalardan anlaşılmaktadır. Bu çalışmalardan birisi itfaiye memurlarına yanmaz elbiselerin tahsis edilmesidir. Daha önceleri, böyle bir uygulama olmadığı için yangına müdahale eden itfaiyeciler için bazen ölümlerle sonuçlanan üzücü olaylar yaşanmıştır⁴³⁹. Bu hususta adı geçen teçhizatın kullanılmaya başlanmasıyla itfaiye memurlarının yangınlara daha güvenli bir şekilde müdahale ettikleri düşünülebilir.

1954 yılı itibariyle 35 personel, 10 arozöz ve 2 araç ile hizmet veren İtfaiye Müdürlüğü kurum olarak güçlü bir konumda bulunmuştur. Bu dönemlerde yangınlara zamanında müdahale edildiği için can ve mal kayıpları en minimum düzeye indirilmiştir. Örneğin 8 Ocak 1954’te İzmit Yukarı Pazar’da büyük bir yangın çıkmış, ancak yangın çok fazla büyümeden kontrol altına alınmış ve herhangi bir mal ya da can kaybı yaşanmamıştır⁴⁴⁰. Bu durumdan dolayı itfaiye çalışanlarının halk tarafından takdir edilmiştir⁴⁴¹.

Devrin gazetelerine göre İtfaiye Müdürlüğü İzmit Belediye Başkanlığı tarafından sürekli denetlenmiştir. Özellikle, Belediye Başkanları yangınlara müdahaleyi yerinde

---

⁴³⁷ Hürsöz, 13 Ocak 1951, No: 141.

⁴³⁸ Avcı, Cumhuriyet Döneminde İzmit (1923-1973), s. 56.

⁴³⁹ Türk Yolu, 11 Eylül 1953, No: 4581.

⁴⁴⁰ Bizim Şehir, 10 Ocak 1954, No: 504.

⁴⁴¹ Türk Yolu, 28 Ekim 1954, No: 4928.

görmek ve çalışmalarını denetlemek için genellikle olay yerinde bulunmuştur⁴⁴². Bu durum belediye hizmetlerinin belli bir düzen ve disiplin içinde yürütüldüğü şeklinde değerlendirilmektedir.

DP döneminde İzmit Belediyesi'nin aktif kurumlarından birisi olan İtfaiye Müdürlüğü personel, araç ve gereç bakımından sürekli güçlendirildiği için halkın can ve mal güvenliğini tehlikeye atan yangınlara hemen müdahale edilebilmede önemli başarılar elde edilmiştir. Bu durum belediyecilik hizmetlerinin etkin olarak yürütüldüğü şeklinde değerlendirilmektedir.

1.3.9. İzmit Mezarlıkları ve Mezarlık Hizmetleri

İzmit'teki yerel basına göre, 1950'ye kadar İzmit'teki mezarlık ile ilgili işlere Belediye Başkanlığı bünyesindeki Mezarlıklar Memurluğu tarafından yürütülmüştür. 1951'de ise memurluk düzeyindeki bu yapı Mezarlıklar Müdürlüğü'ne dönüştürülmüştür. 1945'lere kadar kent içinde bulunan ve estetik açıdan sorun oluşturduğu değerlendirilen mezarlıklar şehir dışındaki alanlara taşınmaya başlanmıştır⁴⁴³.

1931'de Bakanlar Kurulu tarafından çıkartılan ve müteakiben onaylanan Belediye Mezarlıkları Nizamnamesi ile kent merkezi içerisinde kalan ve ihtiyaca cevap veremeyen mezarlıkların iptal edilmesi ve munasip alanlarda yeni mezarlıkların kurulması kararlaştırılmıştır⁴⁴⁴. Mezkûr kanun kapsamında 1955'e kadar İzmit'te kentin dışında mezarlık alanlarının yapıldığı ve şehir içindeki mezarlıkların buralara nakledildiği devrin gazetelerinden anlaşılmaktadır.

İzmit kent plancısı Jansen'in 1938 tarihli planında bugünkü İnönü Caddesi'ndeki Gazi Lisesi karşısında yer alan Çocuk Parkı'nın olduğu yerde bulunan mezarlık alanı kent dışına taşınmış ve burası park alanına dönüştürülmüştür. Ayrıca İzmit merkezde zemin katı hazır giyim mağazaları ile dolu olan Oğuz Apartmanı'nın bulunduğu caddede yer

---

⁴⁴² Hürsöz, 27 Ocak 1955, No: 1344.

⁴⁴³ F. Yavuz Ulugün ile 24.10.2015'te yapılan görüşme.

⁴⁴⁴ Özçelik, Cumhuriyet Döneminde Düzce (1946-1960), s. 78.

alan mezarlık da şehir dışındaki bir yere taşınmış ve yerine 1950’de adliye binası yapılmıştır⁴⁴⁵.

İzmit’in en büyük ve bilinen mezarlığı Baç (Paç)’tır. Bunun dışında iki yerde daha mezarlık alanı yer almıştır. Ancak 1950’li yılların başlarında kentteki mezarlıklar yetersiz hale gelmeye başlamıştır. Bu nedenle yerel basında Baç Mezarlığı’nın çok dolu olduğu için yeni mezarlık alanlarının yapılması ile ilgili birçok haber yer almıştır. Türk Yolu Gazetesi’nde “Mezarlık İhtiyacımız” başlıklı yazıda şu konulara değinilmiştir: *“Er geç fani dünyaya hepimiz veda edeceğiz. İzmit’in mezarlığa olan ihtiyacı Belediyece de ele alınan mevzular arasında ise de, henüz halledilmiş değildir. Şehrimizin nüfusu günden güne artmakta devam ediyor. Paç (Bac) mezarlığının dolmuş olduğuna göre ölülerimizi gömecek bir tek mezarlığımız vardır. Bağçeşme’de bulunan eski mezarlık. Bu da ihtiyaca cevap vermekten uzaktır. Tasavvur halinde olan İzmit’in doğusunda ve batısında daha iyi mezarlık yaptırılması zarureti vardır. Bu çok mübrem ihtiyacımızın kısa bir zamanda halledilmesini, ilgililerden bekliyoruz⁴⁴⁶”*. Türk Yolu’nun bu haberinden anlaşılacağı üzere, 1950’den önce mezarlık alanı ve hacmi ile ilgili problemler vardır ve bununla alakalı eleştiriler yapılmıştır. Bu durumdan dolayı Belediye Başkanlığı tarafından sorunun acil olarak çözülmesi talep edilmiştir. Bu kapsamda konu ile ilgili belediyenin çalışma yaptığı ve plan ile projeler hazırladığı gazetelerden anlaşılmaktadır.

İzmit’te Baç dışındaki diğer büyük mezarlık Bağçeşme Mezarlığı’dır. Mezarlıklar Müdürlüğü 1950’lerde mezkûr yerin çevre düzenlemesini ve genişletme çalışmalarını yapmıştır. Özellikle kent merkezindeki mezarlıklar buraya taşındığı için Bağçeşme’deki çalışmalar ayrıca hızlandırılmıştır. Ancak Bağçeşme Mezarlığı şehrin uzak bir kısmında yer aldığı için buraya ulaşım konusunda birtakım sıkıntılar yaşandığı devrin tanıklarının ifadelerinden anlaşılmaktadır⁴⁴⁷.

F. Yavuz Ulugün’e göre, 1950’den önce Bağçeşme Mezarlığı’nın yolları yapılmadığı için adı geçen yere giden minibüsler normalden fazla para alırlardı. Örneğin Yazlık

⁴⁴⁵ F.Yavuz Ulugün ile 24.03.2014’te yapılan görüşme.

⁴⁴⁶ Türk Yolu, 15 Kasım 1949, No: 3415.

⁴⁴⁷ F.Yavuz Ulugün ile 25.10.2014’te yapılan görüşme.

Kara Çetin Sineması'nın yanından otobüs işlemeyen Bağ Çeşme Mezarlığına giden dolmuşlar gidiş için tam, dönüş içinse ½'den fazla tarife ücret alınırdı. Ayrıca İzmit Belediye Başkanlığı'na ait bir cenaze nakil aracı olmadığı için vatandaşlar cenazelerini kendi imkânlarıyla mezarlığa götürürlerdi. Tabiatıyla aracı olmayanlar için bu durum büyük sorun oluşturmuştur. Bu durumdan dolayı hem mezarlık alanına gitmek hem de cenazeleri götürmek vatandaşlar için ayrı bir maddi külfetti. Bu dönemlerde şehrin ileri gelenlerinin cenazeleri için Kâğıt Fabrikası'nın Bussing marka brandalı kamyonu kullanıma verilirdi. Cenaze törenine katılanlar kamyonun kasasına binerlerdi. Ancak, kimi zaman bu dik yokuşta freni patlayan kamyonlar ciddi tehlike ve sorunlar da oluştururdu.

Bunun dışında mezarlık alanı ile ilgili olarak başka sorunlar da bulunmaktaydı. Bunlardan birisi Milli Eğitim memurlarının mezar taşlarını yollara döşetip, kaldırım yapmaları ve mezarlık alanına zarar vermeleridir. Diğeri ise mezarlıklarda hayvanların otlatılarak ölümlere saygısızlık yapılmasıdır⁴⁴⁸. Yukarıda ifade edilen sorunlardan da anlaşılacağı üzere, İzmit'te hem mezarlık alanı hem de mezarlık çalışmaları açısından ciddi sorunlar bulunmuştur.

1950'de mezarlık sorunu İzmit Belediye Meclis Başkanlığı tarafından gündeme alınmış ve problemin çözümü için gerekli planlamalar yapılmıştır. Konu ile ilgili altyapı çalışmaları yapıldıktan sonra Kandıra yolu üzerinde istimplâk edilen arazi üzerinde yeni bir mezarlık yapılmasına karar verilmiştir⁴⁴⁹. Bahsi geçen alanda mezar alanının inşa edilmesi için temizlik çalışmaları yapılmıştır. Yeni mezarlığın inşası sırasında Bağ Çeşme Mezarlık alanı da genişletilmiştir⁴⁵⁰. Bağçeşme Mezarlığı'nın giriş ve çıkış yolları yapılmış ve daha sonraları yapılan yollar asfaltlanarak ulaşım için uygun hale getirilmiştir.

1951'de İzmit Belediyesi tarafından cenaze işlerinde kullanılmak üzere bir araba satın alınmıştır. Ancak cenaze aracı hem bozuk hem de ihtiyaçları karşılamaktan uzak kalmıştır. Bu yüzden cenaze aracı tamir edilerek yenileştirilmiştir. Bu cenaze arabası,

---

⁴⁴⁸ Binici, İzmit'te 1936–1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretimine Kentin Gelişimine Etkileri, s. 25-26.

⁴⁴⁹ Hürsöz, 14 Haziran 1950, No: 126.

⁴⁵⁰ Hürsöz, 15 Haziran 1952, No: 571.

bilhassa İzmit Memleket Hastanesi'nde vefat eden kimsesiz insanların cenazelerinin kaldırılması işlemlerinde kullanılmıştır⁴⁵¹. 1953'te Kandıra Yolu üzerinde yapılan mezarlık tamamlanmış ve tamamen kullanılmaya başlanmıştır. Bu alanda ayrıca Yeni Doğan ve Cedit Mahalleleri için de mezarlık alanı yapılmıştır. Bu tarihten itibaren adı geçen mezarlık İzmit Asri Mezarlığı olarak adlandırılmıştır⁴⁵².

1955'te 2 adet yeni cenaze aracı satın alınmıştır. Bu araçlar sayesinde cenaze nakil işlemleri daha kolay hale gelmiştir. Aynı tarihte İzmit Belediyesi tarafından ekonomik gücü olmayan vatandaşların cenaze işlemleri için imam kadroları ihdas edilmiştir. Bu yolla vatandaşların cenaze işlemleri sırasında mağdur olmalarının engellenmiş olduğu hükmüne varılabilir⁴⁵³. 1959 yılında İzmit Asri Mezarlığı ağaçlandırılmış ve etrafı surlarla çevrilmiştir. Ayrıca mezarlık çevresinin güvenliğini sağlamak için Mezarlıklar Müdürlüğü kadrosuna bekçiler verilmiştir⁴⁵⁴. Bu sayede asri mezarlığın zarar görmesi ve büyük ölçüde engellenmiştir.

1.3.10. Yol Yapım Çalışmaları

1950'den itibaren Türkiye genelinde olduğu gibi Kocaeli vilâyetinde de yeni yolların yapımına ağırlık verildiği yapılan yollardan ve projelerden anlaşılmaktadır. 1950'den önce İzmit'te yapılan bütün yol yapım çalışmaları 68 km² şose inşası, 78 km² şose esaslı tamirâtı, 1,5 km² asfalt ve parke yol çalışması, 12 adet köprü inşası ile 17 Adet Köprü yapımından ibaretti. 1950 ile 1957 arasındaki dönemde ise 266 km² şehir ve köy yolu, 98 km² diğer köy yollarının yapılarak toprak tasfiyesi, 49 adet 299 metre tülünde⁴⁵⁵ köprü inşası, 26 km² vilâyet yolu inşası, 4 adet 23 metre açıklıkta köprü yapılmış ve bunlar için toplamda 5.746.455 Türk Lirası harcanmıştır⁴⁵⁶. Yapılan çalışmalardan anlaşılacağı üzere son yedi yılda yapılan yollar, 1950'den önceki yolların toplamından 5 kat daha fazlaydı. Bunun hem şehir içi hem de şehirlerarası ulaşımın daha kolay bir şekilde yapılmasını sağladığı şeklinde düşünülmektedir.

⁴⁵¹ Hürsöz, 13 Haziran 1952, No: 542.

⁴⁵² Bizim Şehir, 13 Şubat 1953, No: 865.

⁴⁵³ Türk Yolu, 24 Şubat 1955, No: 5030.

⁴⁵⁴ Hedef, 25 Nisan 1959, No: 1126.

⁴⁵⁵ Metre tül: Belli bir kalınlığı mevcut olan elemanların (belli bir alana sahip) enini dikkate almaksızın kullanılan uzunluk birimidir (Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük, s.1549).

⁴⁵⁶ ATOM, Sinop, Sakarya, İzmit, Edirne, Tekirdağ, s. 191.

1950'den önce yapımına başlanan ve bitirilemeyen Yukarı Hereke yolları 1951'de yapılmış ve Aşağı Hereke ile Yukarı Hereke arasındaki yol bağlantısı sağlanmıştır⁴⁵⁷. Aynı tarihlerde Karasu'nun bozuk ve ulaşım açısından son derece kötü olan köy yolları büyük ölçüde yapılmış ve ulaşımına uygun hale getirilmiştir⁴⁵⁸. Ayrıca diğer mahallelerin mevcut yollarına beton dökülmüş ve bu yollarla ulaşımın daha rahat yapılması sağlanmıştır⁴⁵⁹. Aynı tarihler içinde Hereke'de ulaşımın daha rahat yapılmasını sağlama amacı ile mezkûr nahiyenin büyük bir eksiği asma köprü yapılmıştır⁴⁶⁰.

Kocaeli'nde yol yapım çalışmaları kapsamında bazı yerlere ağırlık verilmiş iken; bazı alanların ihmal edildiği yapılan çalışmalardan anlaşılmaktadır. Örneğin Kandıra'ya bağlı mahalle ve köylerin birçoğunun yolları yapılmış, ancak Kandıra-Kefken yolu yapılmamıştır. Yolların bozukluğu ve ulaşımın zor sağlanmasından dolayı buradaki halk şikâyetinde bulunmuş ve sorunun çözülmesini istemiştir⁴⁶¹. Bu doğrultuda Kandıra Belediyesi, bu olayı belediye meclis gündemine getirmiş ve adı geçen yolların yapılması için karar almıştır. Bu dönemde halkın sorunlarının çözülmesi, yetkililerin vatandaşların şikâyetlerini dikkate aldığını göstermesi açısından önem arz etmektedir.

1953 yılının Mayıs ayında yıllardan beri geçilmez bir durumda bulunan Karasu kazası Kuzuluk Mahallesi'nin umumi yollarına kaldırım yapılmış ve mahallenin çeşme yolları yeniden imar edilmiştir⁴⁶². Yukarı Hereke yolları gibi yapımına önceden başlanan ve tamamlanamayan Geyve-Mekece Yolu bitirilmiştir⁴⁶³. Yukarıda zikredilen çalışmalar sadece yeni yolların yapılmadığını, aynı zamanda önceki dönemlerden kalan yolların da yapıldığını göstermektedir. Bu durum, vilâyetteki yol sorunun çözülmeye çalışıldığını göstermesi açısından önem arz etmektedir.

---

⁴⁵⁷ Hürsöz, 16 Mayıs 1950, No: 25.

⁴⁵⁸ Hürsöz, 18 Ocak 1951, No: 385.

⁴⁵⁹ Hürsöz 3 Mart 1951, No: 170.

⁴⁶⁰ Türk Yolu, 24 Mart, 1953, No: 4493.

⁴⁶¹ Bizim Şehir, 2 Ocak 1953, No: 190.

⁴⁶² Türk Yolu, 11 Mayıs 1953, No: 4453.

⁴⁶³ Hürsöz, 23 Haziran 1951, No:537.

Kocaeli’nde yol yapım çalışmaları kapsamında 1951’de İzmit merkezde bulunan Serdar Mahallesi ile Karaburç yolları yapılmıştır⁴⁶⁴. Aynı şekilde İzmit Belediyesi tarafından Kozluk ve Bağ Çeşme Mahallerinin yollarının yapılması kararı alınmış ve yolların yapım işi ihaleye verilmiştir. Bu faaliyetler, DP’nin ilk dönemlerinden itibaren yol yapılmasına ağırlık verildiğinin bir kanıtı biçiminde ifade edilebilir.

1953 yılı içinde yol yapım çalışmalarına ağırlık verildiği dönemin gazetelerinden anlaşılmaktadır. 1953’te İzmit-Karamürsel Karayolu yapımına başlanmıştır⁴⁶⁵. Çalışmalar sonucu Karamürsel kazasının köy yolları yapılmış Belediye tarafından Hükümet Konağı ile Gaz hane arasındaki rıhtım tamamlanmıştır. Türk Yolu Gazetesi’ne göre, özellikle kazalara bağlı köy yolları birinci plana alınmış, eksik olan köy yollarının büyük bir bölümü yapılmış ve yapımları devam eden yollar tamamlanmıştır⁴⁶⁶. Aynı tarihlerde yolları bozuk olan ve yapım işleri sürekli ertelenen İzmit-Gölcük Yolu yapılmış⁴⁶⁷ ve bahsi geçen yolun büyük bir bölümü asfaltlanmıştır.

Kazalar arasındaki bu şekilde yolların yapılması ya da bozuk olanların tamir edilmesi anlamlıdır. Zira daha önceki dönemlerde yeterince yol yapılmadığı için buralara gidip gelen vatandaşlar büyük sıkıntılar yaşamışlardır. Bu durumdan dolayı mezkûr yol yapımları ile vatandaşların daha rahat bir şekilde ulaşım yapabildikleri hükmüne varılabilir.

Adapazarı’nda 1950’den itibaren beton, asfalt ve adi kaldırım olmak üzere 211.500 m² yol tamir edilmiş ve 193.000 m² yeniden yol yaptırılmış ve bu işlere 1.826.406,56 Türk Lirası harcanmıştır. Ayrıca 23.705 metre tül kanal ve şarmpol temizlettirilmiş, 5.425 metre açık ve kapalı kanalların inşaatı tamamlanmış ve bu işler için 5.425 Türk Lirası harcanmıştır. Adapazarı’na bağlı Serdivan nahiyesinde 700 m² uzunluğunda 3.507 Türk Lirası sarfıyla blokaj yol ve İller Bankası’ndan temin olunan 30.000 Türk Lirası ve belediyece eklenen 32.450 Türk Lirası ile kent içi adi kaldırım yolları yapılmıştır. Aynı şekilde Söğütlü nahiyesinin de yolları Karayolları Genel Müdürlüğü

---

⁴⁶⁴ Türk Yolu, 4 Eylül 1951, No: 3963.

⁴⁶⁵ Türk Yolu, 10 Eylül 1953, No: 4589.

⁴⁶⁶ Türk Yolu, 11 Eylül 1953, No: 4590.

⁴⁶⁷ Türk Yolu, 23 Eylül, 1953 No: 4512.

tarafından inşa edilmiştir. Hendek ve Karasu kazalarının yolları yapılmış ve Hendek yolları için 81.935 Türk Lirası harcanmıştır⁴⁶⁸. Ayrıca Geyve kazasında 12.350 m² yol yaptırılmış ve bu iş için 12.350 Türk Lirası sarf edilmiştir. 1954'te Sakarya Nehri üzerindeki Karasu Köprüsü yapılmış ve ulaşım açılmıştır⁴⁶⁹.

1950 ile 1954 yılları arasında yol yapım çalışmaları kapsamında İzmit, Gebze, Karamürsel, Kandıra ve Gölcük dışında Adapazarı, Geyve, Hendek, Karasu ve Akyazı'da yapılan köy yolları aşağıda gösterildiği şekilde olmuştur⁴⁷⁰:

- a) Adapazarı'nda 126 köyü alakadar eden 41.500 m² stabilize ve blokaj yol,
- b) Akyazı'da 13 köyü alakadar eden 41.500 m² stabilize yol,
- c) Karasu'da 14 köyü alakadar eden 20.000 m² stabilize ve blokaj yol,
- d) Hendek'te 11 köyü alakadar eden 10.000 m² stabilize ve blokaj yol,
- e) Geyve'de 16 köyü alakadar eden 21.000 m² stabilize ve blokaj yol.

1954'te İzmit'te çarşı içerisindeki demiryolu geçitleri genişletilmiş ve Anıt ile Yenidoğan Mahallelerinin yolu asfaltlanmıştır⁴⁷¹. Karayolları tarafından asfaltlanan bu yollar trafik için uygun hale getirilmiştir⁴⁷². Bu tarihlerde Adapazarı-Akmeşe yolu asfaltlanmış ve motorlu araçların kullanımına açılmıştır. Merkeze bağlı Akmeşe ile Ketenciler arası yolun yapımına başlanmıştır⁴⁷³ ve Akmeşe'nin Sapak Pınarı köyü ile Karaabdülbaki köyleri arasındaki yollar da yapılmıştır⁴⁷⁴.

1955 yılının Ocak ayında İzmit'e bağlı Maşukiye, Balaban, Şirinsulhiye köylerinin yolları yapılmıştır. Hürsöz Gazetesi'ne göre, çamur içinde olan ve ulaşım açısından büyük zorlukların yaşanmasına sebep olan bu yolların yapılması ve asfaltlanması ulaşımın daha rahat yapılmasını sağlamıştır⁴⁷⁵. Şubat ayında İzmit Belediyesi tarafından İller Bankası'ndan geçici alınan buldozer makinesi ile Yeni Cuma ve Mezbaha

---

⁴⁶⁸ ATOM, **Sinop, Sakarya, İzmit, Edirne, Tekirdağ**, s. 152-157.

⁴⁶⁹ Bizim Şehir, 17 Ocak 1954, No: 510.

⁴⁷⁰ ATOM, **Sinop, Sakarya, İzmit, Edirne, Tekirdağ**, s. 163.

⁴⁷¹ Bizim Şehir, 20 Ocak 1954, No: 512.

⁴⁷² Bizim Şehir, 21 Ağustos 1954, No: 688.

⁴⁷³ Demokrat Kocaeli, 27 Ağustos 1954, No: 136.

⁴⁷⁴ Türk Yolu, 30 Eylül 1954, No: 4904.

⁴⁷⁵ Hürsöz, 22 Ocak 1955, No: 1340.

civarındaki sahil boyu mezbelelikleri tesviye edilmiş ve sonra Zabitan Mahallesi Askerî Hastane altında iki geniş yol açılmıştır⁴⁷⁶.

1955'in Mart ayında köy yollarının yapımı için Dâhiliye Bakanlığı Kocaeli'ne 200.000 Türk Lirası para göndermiştir. Bu para ile daha önce yapımına başlanan ancak tamamlanamayan köy yolları yapılmıştır⁴⁷⁷. Bu durum, hükümetin vilâyetlerdeki yol yapım çalışmalarını yakından takip ettiğini ve gerekli çalışmalar için mali yönden destek verdiği şeklinde yorumlanmaktadır.

Kocaeli'nde şehirlerarası ulaşımın hızlı ve güvenli yapılmasını sağlamak amacıyla karayolların büyük bölümü asfaltlanmıştır. Bu amaçla Kara Yolları Müdürlüğü tarafından yolların asfalt işlerini yapması için Tavşancıl 'da asfalt tankları kurulmuştur. Bahsi geçen tanklar İstanbul-İzmit Karayolunun tamamı asfaltlanmış ve bu yollar etkin bir biçimde kullanılmaya başlanmıştır⁴⁷⁸.

1958'de İzmit ile Gölcük yolu İhsaniye ayırımında Hisareyn, Çuhahane ile Kullar köyü ayırımında Kullar köyü, İzmit ile Kandıra yolu Akçaova ayırımında Kubuşçu, Kocadere ve İzmit Akçaova yolu Çalca ayırımında alt (at) geçitler ve köprüler inşa edilmiştir⁴⁷⁹. Bahsi geçen çalışmalar ile buralarda ulaşımın daha güvenli olarak sağlanmış ve trafik kazalarının da büyük ölçüde önlenmiş olabileceği yargısına varılabilir.

1959'da Bekirdere Cephanelik Yolu, Bekirdere Tavşan Tepe Yolu, Yenimahalle'ye bağlı İkinci, Üçüncü, Dördüncü ve Beşinci Yollar, Karabaş Mahallesi Muradiye sokağı, Yenidoğan SEKA İşçi Evleri Yolu, Cedit Mahallesi Musa Kazım Caddesi, Cedit Mahallesi İkinci sokak, Mehmetalipaşa Mahallesi Yeni Okul Yolu ile Çukurbağ Mahallesi Kertil Yolu'nun yapımı için 212.403 Türk Lirası harcanmıştır. Ayrıca Alaca Mescit Kertil Yolu'nun yapımı için de ayrı bir bütçe oluşturulmuştur⁴⁸⁰. Kocaeli'nde yol ile ilgili olan bu faaliyetler, DP döneminde vilâyette alt ve üst yapı çalışmalarına ağırlık verildiğini göstermesi açısından önem arz etmektedir.

---

⁴⁷⁶ Bizim Şehir, 10 Şubat 1955, No: 836.

⁴⁷⁷ Türk Yolu, 18 Mart 1955, No: 5049.

⁴⁷⁸ Bizim Şehir, 4 Haziran 1955, No: 932.

⁴⁷⁹ Resmi Gazete, 8 Mart 1958, No: 9853, s. 18906.

⁴⁸⁰ Hürsöz, 24 Haziran 1959, No: 2678.

1950'lerde Kocaeli'nde yol yapım çalışmaları alanındaki en önemli gelişmelerden birisi İstanbul-İzmit-Ankara Yolu olan E-5'in⁴⁸¹ yapımıdır. Ancak bu dönemlerde yolun yapımından çok hangi alandan geçirileceği ile ilgili konular gündemdeydi. Bu durumdan dolayı E-5'in nerede inşa edileceği ve nasıl yapılacağı ile ilgili birçok tartışma ve öneri olmuştur. Yaklaşık beş yıl süren tartışmalardan sonra yolun hangi alanda yapılacağı belirlenmiştir⁴⁸².

Bugünkü E-5 Karayolu'nun geçtiği yer kabul edilinceye kadar birçok plan ile proje yapılmış ve tartışılmıştır. Bu süre içinde bazen yüklü miktar paraya yaptırılan projeler uygulanamamıştır. Özellikle bu projelerin bazılarının kabul edilmemesinde sadece belediye değil, vatandaşlar ile esnafların bir bölümü de etkili olmuştur.

E-5 Karayolu ile ilgili en çok kabul gören projelerden birisi Mimar Kemal Ahmet Aru'nun projesiydi. Mezkûr mimarın projesine göre, yol Yeni Cuma Camii'nden Cezaevi istikametine, Halkevi önünden Balık Pazarı'na, oradan tersaneye geçerek köprüden DP binası yakasındaki evleri içine alarak, Necatibey-Sümer okulları arasından Mehmet Ali Kâğıtçı Stadyumu ve Yenidoğan Mahallesi Manastır istikametine doğru devam edecek şeklinde olacaktır⁴⁸³. Bu proje 1952'de tasdik edilmiş ve fizibilite çalışmalarına başlanmıştır. Ancak sonradan anlaşıldığına göre, Mimar Kemal Ahmet Aru bu planı önceki yıllarda çizmiş ve geçen süreyle orantılı oluşan değişiklikleri planında revize etmeden kabul ettirmiştir. Bu durumun ilginçliği, basında sürekli yer almıştır⁴⁸⁴. Bu durumdan dolayı bu proje de uygulanmamış ve konu ile ilgili tartışmalar da aralıksız olarak devam etmiştir.

Yapılan uzun tartışmalar neticesinde E-5 Karayolu'nun İzmit sahilinden geçirilmesine karar verilmiştir. 1956'da yapımına başlanan yol 1958'de tamamlanmış ve trafiğe açılmıştır. F. Yavuz Ulugün'e göre, yolun yapımı sırasında bazı yerler mecburi olarak istimlak edilmiştir. Yapılan istimlaklerin haksız olduğuna dair arazi sahiplerinden

---

⁴⁸¹ Ankara ile İstanbul arasındaki E-5 Karayolu, D-100 Karayolu olarak da adlandırılmaktadır.

⁴⁸² F. Yavuz Ulugün ile 19.02.2014 tarihinde yapılan görüşme.

⁴⁸³ Türk Yolu, 20 Nisan 1952, No: 4481.

⁴⁸⁴ F. Yavuz Ulugün ile 19.02.2014 tarihinde yapılan görüşme.

şikâyetler vardı. Örneğin CHP üyelerinden tanınmış Nalbur Hilmi Ege, yol üzerinde bulunan evinin bedelsiz yıkılması üzerine şunları söylemiştir: ”Eğer ben DP’ye geçseydim, bu ev yıkılmazdı. Çok rahat tadilat yapabileceklerken, surf bana inat yapmadılar⁴⁸⁵”. Buradan anlaşılacağı üzere, mezkûr yolun yapımı uzun süre halkın gündemindeydi. Özellikle E-5’in geçtiği alandan memnunların varlığı gibi arazilerinin istimlak edildiği düşüncesiyle karşı çıkanlar da olmuştur. Bütün tartışmalara rağmen E-5 gibi büyük bir yolun bu dönemde yapılması önemlidir. Zira bahsi geçen yol ile Kocaeli İstanbul ve Kocaeli Ankara yolu arasındaki ulaşım daha kolay hale geldiği değerlendirilmektedir.

E-5 Karayolu açılmadan önce Eski İstanbul Yolu 108 km uzunluğunda çok virajlı bir şose yoldu. Yolun boş olduğu durumda dahi İstanbul’a 1 saat 45 dakika ila 2 saat arasında ancak gidilebilirdi. Güzergâh, İzmit – Bekirdere – Üçtepeliler – Karayakuplu – Sevindikli – Denizli- Molla Feneri – Balçık –Kurtköy – Samandıra – Ümraniye – Kısıklı – Üsküdar şeklindeydi. Molla Feneri’den Gebze’ye, Kurtköy’den Pendik’e, Samandıra’dan Şileye yol ayrılırdı⁴⁸⁶. E-5⁴⁸⁷Karayolu’nun yapılıp kullanılmaya başlanması ile hem İstanbul ile İzmit arasındaki mesafe hem de gidiş süresi azalmıştır.

Bu tarihlerde ayrıca Kandıra’da 1.591 m² Arnavut kaldırımı, 250 m² asfalt, 100 m² beton yol yapılmıştır. Kandıra’daki beton yol için 16.000 Lira sarf edilmiştir. Karamürsel Belediyesi tarafından İller Bankası ile ortak olarak mevcut olan asfalt yolları dışında 3.050 m² muhtelif caddeler asfaltlanmıştır. Gebze’de asfaltlanmayan yolların yapımı ve diğer çalışmalar için 1.040.700 Türk Lirası harcanmıştır. Gebze’ye bağlı Darıca ve Hereke’nin yol yapılmayan yerlerinde yol yapılmış ve bu yollar asfaltlanmıştır. Bu iş için yaklaşık olarak 1.00.000 Türk Lirası harcanmıştır⁴⁸⁸.

---

⁴⁸⁵ F. Yavuz Ulugün ile 19.02.2014 tarihinde yapılan görüşme.

⁴⁸⁶ F. Yavuz Ulugün ile 19.02.2014 tarihinde yapılan görüşme.

⁴⁸⁷ E-5 Karayolu günümüzde D 100 olarak da bilinmektedir.

⁴⁸⁸ ATOM, Sinop, Sakarya, İzmit, Edirne, Tekirdağ, s. 19-194.

1.3.11. Ulaşım İşleri

1950'den itibaren hızla gelişen vilâyetlerinden birisi olan Kocaeli'nin hava yolu hariç karayolu, deniz yolu ve karayolu ile ulaşım gücü ileri düzeydeydi. Demiryolu ve karayolu itibariyle Avrupa'yı Asya'ya bağlayarak giriş kapısı konumundaki Kocaeli, gelişen ekonomisi sebebiyle yüksek bir ulaştırma potansiyeline sahip bulunmuştur. Ayrıca bölgenin içerisine uzanan bir körfezin ucunda yer alışı ile İzmit karayolu ve demiryolu yanında deniz ulaşımına doğal olarak sahiptir⁴⁸⁹. Bu durumun ulaşım açısından vilâyetin önemini arttırdığı düşünülmektedir.

1.3.11.1. İzmit Otogarı ve İzmit'te Bulunan Otobüs Şirketleri

İzmit otogarı (garajlar) 1954 yılına kadar Halkevi Meydan'ında bulunmuştur. İzmit garajı, 1954'te yeni yapılan ve daha büyük olan Vapur İskelesi üstündeki tersaneye taşınmıştır. Bu taşınmadan dolayı İzmit'ten hareket eden İstanbul otobüsleri, E-5 karayolunun henüz olmadığı günlerde Saray Yokuşu'ndan İnönü Caddesi'ne çıkarak Mehmetaliapaşa Mahallesi Zincirlikuyu Caddesi ve Asri Mezarlık yanından Eşek Meydanı'nı geçerek Eski İstanbul Yolu'nu kullanmak zorunda kalmışlardır.

1950'lerde İzmit ile İstanbul arasında faaliyet gösteren iki otobüs firması yer almıştır. Bunlar, Gülhan ile Varan Seyahatlerdi. Özellikle bu iki otobüs firması arasında büyük bir rekabetin varlığı dönemin tanıklarının ifadelerinden anlaşılmaktadır. Bu iki otobüs firması dışında Adapazarı, İzmit ve İstanbul arasında çalışan ve Adapazarı'na ait olan Atan Kardeşler ile Doğan Seyahat de yer almıştır.

İzmit'in meşhur otobüs firması olan Varan Otobüsleri 1954'te Nevzat Pekuysal ile Gazanfer Bilge tarafından kurulmuş olup; İzmit, Adapazarı ve İstanbul'da birer yazıhanesi bulunmuştur. Varan Seyahatin İzmit yazıhanesi Fethiye köyünden Necmi Pehlivan (Kırbaş) tarafından işletilmiştir. Daha sonra bir anlaşmazlık yüzünden Nevzat Pekuysal ortaklıktan ayrılmıştır. Bir süre sonra Gazanfer Bilge de Finlandiya'da olduğu için ortaklıktan ayrılınca yönetim tamamen Necmi Pehlivan'a geçmiştir.

---

⁴⁸⁹ **İzmit İl Etüt Envanteri 1970**, Kocaeli: İller Bankası Yayınları, 1970, s. 130.

1950’li yıllardaki otobüsler başlangıçta kamyonlardan bozma ve “ahşap karoser” olarak adlandırılırdı. Ahşap iskeletin üstü saçla kaplanır, yolcular koltuklarına oturduktan sonra koridora beşinci koltuk açılırdı. Ayrıca bunların kaloriferi bulunmaz, araba çalışıp motor ısınınca motor suyu ile ya da egzoz borusunu arabanın içinden geçirmek sureti ile araç içi ısıtılırdı. Bu durumdan dolayı bahsi geçen araçlarla ulaşımın çok zor yapıldığı düşünülmektedir. Daha sonraları daha gelişmiş ve modern araçlar kullanılmaya başlanmıştır. Böylece ulaşım daha kolay hale gelmiştir⁴⁹⁰.

1.3.11.2. Karayolu Ulaşımı

1950’de yeni bir parti olan DP’nin iktidara gelmesiyle her alanda olduğu gibi ulaştırmada da temelden bir değişim ve hızlı bir gelişme yaşanmıştır. İkinci Dünya Savaşı’nın ardından Türkiye’nin ulaşım politikalarında büyük bir değişim ortaya çıkmıştır. Yapılan düzenlemeler, hükümetin ulaşım politikasındaki farklılıklar ve savaşın zararlarının en az seviyeye indirilmesi için verilen Marshall yardımları, karayollarının hızla gelişmesine imkân vermiştir. İlk aşamada 1950 yılına kadar tatbik edilen ulaşım politikalarında demiryolunu geliştirecek bir sistem şeklinde görülen karayolları, bu tarihten sonra esas ulaşım olarak istemi kabul edilmiştir. Böylelikle Marshall Planı çerçevesinde Türkiye’de uygulanan ulaşım politikası karayolu merkezli hale gelmiştir⁴⁹¹.

1960 yılına kadar Kocaeli’nde İstanbul Karayolları 1.Bölge Müdürlüğü’ne bağlı Tavşancıl Karayolları Asfalt Tesisleri, Hereke Karayolları Bakımevi ve Karamürsel Kontrol Mühendisliği ekibi yer almıştır. 1954 yılı itibarıyla İzmit ile diğer kazalar arasında karayolu ulaşımı bulunmuştur. Buna göre İzmit ile Gebze arası 48 km² olup birbirilerine 1 numaralı Devlet Karayolu ile bağlıdır. İzmit ile Gölcük 18 km² ve İzmit ile Karamürsel arası 36 km² olup 40 numaralı Devlet Karayolu ile birbirilerine bağlıdır. Ayrıca İzmit ile Kandıra arası 50 km² olup birbirileriyle farklı karayolu bağlantılıdır⁴⁹².

⁴⁹⁰ Ulugün, *İzmit Esnaf ve Ticaret Tarihi*, s. 180-181.

⁴⁹¹ Birol Çetin-Serap Barış-Serap Saroğlu, “Türkiye’de Karayollarının Gelişimine Tarihsel Bir Bakış”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, V/1 (2011), s. 133-134.

⁴⁹² Kocaeli 1967 İl Yıllığı, s. 254-256.

Dönem itibarıyla İzmit ile Gebze, Kandıra, Karamürsel ve Gölcük kazaları arasında ulaşımı sağlayan minibüsler bulunmaktaydı. Ayrıca her gün İzmit ile Adapazarı arasında da ulaşımı sağlayan otobüsler vardı.

İzmit ile kazalar arasında yolcu minibüsleri bulunduğu gibi İzmit'e bağlı mahalleler ve köylerde de ulaşımı sağlayan araçlar yer almıştır. Bahsi geçen yerlerin bazılarında her gün bazılarında da haftada bir defa olmak üzere birer minibüs hattı vardı. Örneğin İzmit ile Keltepe (bugünkü Kartepe ilçesi) arasında sadece perşembe günleri minibüs bulunurdu. İzmit'te büyük pazarın⁴⁹³ kurulduğu perşembe günleri Keltepe'den insanlar buraya alışveriş yapmak için gelirlerdi⁴⁹⁴. 1951'de İzmit'te minibüs olmayan bazı yerlere hat kurulmuştur. Örneğin daha önce yolcu minibüsü olmayan Derince ile Mehmetaliapaşa arasında minibüs seferleri başlatılmıştır⁴⁹⁵. 1952'de Bağçeşme'den Rasathaneye kadar olan yollar yapılmış ve Bağçeşme arasında ulaşımı sağlaması için bir adet minibüs verilmiştir⁴⁹⁶. Aynı tarihlerde İzmit ile Yarımca arasında karayolu yapılmış ve bu hatta da bir adet minibüs konulmuştur.

İzmit'te şehir içinde ulaşımı sağlamak için Thames, Feka, Commer marka ağırlıklı ve dokuz kişilik minibüsler kullanılmıştır. Bu dönemlerde İnönü Caddesi'nden kalkan minibüsler İstanbul Caddesi, Fethiye Caddesi, Hürriyet Caddesi ve son olarak İzmit Cezaevi'nin olduğu yer olan Santral Caddesi'ne kadar giderler ve buradan da aynı şekilde İzmit merkeze gelirlerdi. Köy minibüsleri Perşembe Pazarı ve Derince minibüsleri İtfaiye Meydanı'ndan kalkarlardı⁴⁹⁷.

Karayolu ulaşımında sürekli bir gelişme halinde olan İzmit Belediyesi, şehir içindeki minibüslerin sayısını arttırmıştır. Bu amaçla yeni minibüsler satın almak için İzmit Belediye Meclisi tarafından 150.000 Türk Lirası ayrılmıştır⁴⁹⁸. Bu yolla ulaşımın daha rahat ve kolay yapılmasının amaçlandığı düşünülmektedir.

---

⁴⁹³ 1950'li yıllardan beri İzmit'in en büyük pazarı alanı Perşembe Pazarı'dır

⁴⁹⁴ F. Yavuz Ulugün ile 15.02.2015 günü yapılan görüşme.

⁴⁹⁵ Hürsöz, 25 Mayıs 1951, No: 450.

⁴⁹⁶ Hürsöz, 7 Haziran 1952, No: 543.

⁴⁹⁷ F. Yavuz Ulugün ile 15.02.2015 günü yapılan görüşme.

⁴⁹⁸ Hürsöz, 19 Şubat 1959, No: 2979.

1953'te İstanbul ile İzmit arasında işleyen otobüslere teknik açıdan daha ileri durumda bulunan otobüsler eklenmiştir. Ancak bu otobüslere trenler kadar ilgi gösterilmemiştir. Örneğin İzmit-Haydar Paşa tren ücretleri 240 Kuruş iken, İzmit-İstanbul otobüs seferleri 300 Kuruş'tu. Bu durumdan dolayı halk ucuz olan tren yoluna daha fazla rağbet göstermekteydi⁴⁹⁹.

1954'te İzmit ile Adapazarı, Gebze, Gölcük ve Kandıra'da her gün otobüs bulunmasına rağmen, İzmit ile Karamürsel arasında otobüs hattı bulunmamıştır. Bu eksikliği gidermek amacıyla 1954'te İzmit ile Karamürsel arasında düzenli biçimde ulaşımı sağlamak amacıyla bir otobüs hattı oluşturulmuştur. Günde iki sefer yapılan İzmit-Karamürsel seferleri ilk önce 60 Kuruş olarak belirlenmiştir. Burada belirtilen ücretler, normal kişilerden alınan miktardır, işçi ile öğrencilerden alınan ücret daha düşüktü⁵⁰⁰. Bu durum sosyal devlet olmanın bir özelliği şeklinde değerlendirilmektedir.

1950'lerde bazı tarihlerde hem şehirlerarası hem de şehir içi otobüs ve minibüs fiyatlarına zam yapılmıştır. Ancak bu zamlardan dolayı vatandaşların ciddi rahatsızlık duydukları devrin gazetelerinden anlaşılmaktadır. Örneğin İzmit-Gölcük otobüslerine 1954'te 50 Kuruş zam yapılınca, halk zammın geri alınması için şikâyette bulunmuştur⁵⁰¹. Bu durum minibüs ve otobüs fiyatlarını belirleyen İzmit Belediyesi ile vatandaşlar arasında zaman zaman birtakım sorunların yaşanmış olduğunu göstermektedir. Yani DP'liler tarafından yönetilen belediyenin bazı alanlardaki çalışmalarından memnun olanlar olduğu gibi memnun olmayanların da bulunduğu değerlendirilmektedir.

1950'lerde İzmit'te otobüs ve kamyonların durabilecekleri belirli bir alan bulunmadığı için birtakım problemler yaşanmıştır. Bu sorunu çözmek amacıyla İzmit Belediyesi tarafından 1954'ün sonlarında Halkevi Meydanında otobüs ve kamyon durağı yapılmasına karar verilmiştir. Yapılan planlamalar neticesinde Halkevi'nin etrafı duvarlarla çevrilerek geniş bir durak alanı oluşturulmuştur⁵⁰². Böylece minibüslerin

---

⁴⁹⁹ Türk Yolu, 31 Aralık 1953, No: 4676.

⁵⁰⁰ Türk Yolu, 21 Ocak, 1954 No: 4969.

⁵⁰¹ Türk Yolu, 20 Ekim 1954, No: 4921.

⁵⁰² Bizim Şehir, 21 Ağustos 1954, No: 688.

yolcu indirip bindirebilecekleri ve kamyonların yük alıp bırakabilecekleri belirli bir alan oluşturulmuştur. Bu durum İzmit belediyeciliği açısından olumlu bir gelişme olarak yorumlanmaktadır.

DP tarafından ülkedeki karayollarının yapımı için 22.000.000 Türk Lirası ayrılmıştır. Bu paranın bir kısmı Kocaeli'ndeki yolların yapımı için tahsis edilmiştir. Özellikle vilâyete ayrılan bahsi geçen para ile yapımına başlanan karayollarının inşa çalışmalarına hızla devam edilmiştir⁵⁰³. Bu dönemlerde devletin bütçesinden 22.000.000 Türk Lirası gibi büyük bir miktarın yol yapımına ayrılması, hükümet tarafından karayolu yapımlarına önem verildiğini şeklindeki yargıya varılabilir.

1.3.11.3. Demiryolu Ulaşımı

İzmit'te 1873'ten beri demiryolu bulunmaktadır. 1871 yılında İstanbul-Bağdat Demiryolu Projesinin temeli atılmış ve 1873'te tamamlanarak ulaşım hizmetlerine verilmiştir⁵⁰⁴. Sultan Abdülmecit, Anadolu-Bağdat Demiryolunun ilk bölümü olan Haydarpaşa-İzmit arasındaki 91 km hattı 1873 yılında açmıştır. Bu tarihlerde, İzmit mutasarrıfı Hasan Paşa'dır ve adı geçen kişi İzmit demiryollarının yapılmasında etkin rol oynamıştır.

Hasan Paşa'dan sonra 1877'de Selim Sırrı Paşa İzmit Sancağına atanmıştır. Selim Sırrı Paşa döneminde demiryolu çalışmaları hızlandırılmış ve ilk etapta İzmit-Ankara tren yolunun büyük bir kısmı tamamlanmıştır. Bu dönemlerde Almanlar tarafından yapılan İzmit-Adapazarı arası demiryolu 1892'de ve İzmit-Ankara arası demiryolu 1899'da tamamlanmıştır⁵⁰⁵. Böylece İstanbul, İzmit ve Ankara arasında doğrudan demiryolu ile ulaşım hattı kurulmuştur. Türkiye'de demiryollarının yapıldığı ilk tarihlerden itibaren İzmit her zaman ön plandadır. Bu durumun sebebi İzmit'in jeopolitik konumu ve İstanbul'a yakınlığıdır.

---

⁵⁰³ Türk Yolu, 10 Nisan 1954, No: 4362.

⁵⁰⁴ İsmail Yıldırım, "Osmanlı Demiryolu Politikasına Bir Bakış", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, XII/1 (2012), s. 312-314.

⁵⁰⁵ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, c. VIII, Ankara: TTK Yayınları, 1988 b-s.466.

Devrin gazetelerine göre Osmanlı döneminde yapılan demiryolları ve mevcut trenler Cumhuriyet döneminde de kullanılmıştır. Ancak tren yollarının çoğu kullanılmaz durumda ve trenler çok eski olduğu için demiryolu ile ulaşımda çeşitli problemler yaşanmıştır. Bu nedenle bu yolların büyük bir bölümü onarılmış ve teknik açıdan daha modern trenler kullanılmaya başlanmıştır⁵⁰⁶.

Kocaeli vilâyeti dâhilindeki demiryollarının uzunluğu 75,8 km.dir. İzmit'te bulunan İzmit Gar Müdürlüğü, 7 İşletme müdürlüğü olan Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları teşkilatının Haydarpaşa 1. İşletme Müdürlüğü'ne bağlıdır. İzmit demiryolu teşkilatı, İzmit Gar Müdürlüğü, Ambar Müdürlüğü, Yol Bakım ve Tamir İşleri Müdürlüğü ile Görevli Kısım 14 Şefliğinden oluşmaktadır⁵⁰⁷. Bu yapılanma çalışma dönemimiz olan 1950 ile 1960 arasındaki dönemi kapsamaktadır. Daha sonraki dönemlerde bahsi geçen teşkilat yapısının değiştiği ve yeniliklerin oluşturulduğu dönemin tanıklarının ifadelerinden anlaşılmaktadır.

DP döneminde demiryolu yolculuğunu daha rahat ve konforlu hale getirmek için kömürle çalışan trenler dışında motorlu trenler kullanılmaya başlanmıştır. Demiryolları ile ilgili hızlı gelişmelerin yaşandığı bu dönemlerde başka trenlerin de kullanılması için planlamalar yapılmıştır. Örneğin Avrupa'dan ithal edilmesi düşünülen elektrikli trenler Devlet Demiryollarında kullanılması için alt yapı oluşturulmuştur. Bahsi geçen elektrikli trenler özellikle Haydarpaşa ile İzmit arasındaki hatta yer alacaktır⁵⁰⁸.

Yukarıda ifade edildiği gibi Cumhuriyet'in ilk dönemlerinden beri demiryolları sürekli gelişme göstermiştir. 1950'lerde özellikle İzmit Demiryollarının büyük bir kısmı tamir edilmiş ve onarılmıştır. Örneğin demiryollarındaki su birikintileri ulaşımı büyük ölçüde engellediği için Karayolu ekipleri tarafından Kemaliye Caddesi'nin başlangıcındaki kısma menfez açılarak burası kanala bağlamıştır⁵⁰⁹. Böylece yağmurlu günlerde tren yolunun su altında kalması engellenerek tren seferlerinin tehir edilmesi büyük ölçüde önlenmiştir.

---

⁵⁰⁶ F.Yavuz Ulugün ile 15.02.2015 günü yapılan görüşme.

⁵⁰⁷ Kocaeli 1967 İl Yıllığı, s. 265.

⁵⁰⁸ Yaman İzmit, 4 Temmuz 1953, No: 41.

⁵⁰⁹ Bizim Şehir, 30 Ocak 1953, No: 215.

İzmit'te çarşı içinde bulunan demiryolu geçitlerinin genişletilmesi için gerekli altyapı çalışmaları yapılmıştır. Özellikle 4 ve 5 Numaralı Geçitler genişletilmiş ve 8 km'ye çıkarılmıştır⁵¹⁰. Bunun gibi birçok tamir ve ıslah çalışmalarının yapıldığı yerel gazetelerden açıkça anlaşılmaktadır. 1953 yılına kadar sadece İzmit ile Haydarpaşa arasında çift yönlü tren hattı bulunmuştur. Ancak bu hat tek başına ulaşımında yetersiz kalmıştır. Bu durumdan dolayı İzmit-Pendik arası da çift yönlü ulaşımına açılmıştır⁵¹¹. Aynı tarihlerde İzmit'teki demiryolu çalışmaları açısından önemli gelişmelerden birisi de Tütünçiftlik'te çift yönlü olarak hatların kurulması ve tren seferlerinin başlatılmasıdır⁵¹². Bu çalışmalar demiryolu ulaşımına önem verildiğini göstermesi açısından önem arz etmektedir.

1960 yılında da demiryolu yapımına ağırlık verilmiş ve trenlerin sayıları arttırılmıştır. Haydarpaşa'dan Pendik'e kadar mevcut olan çift demiryolu hattı, Gebze'ye kadar getirilmiştir. Ayrıca bahsi geçen demiryolunun İzmit'ten Ankara'ya kadar uzatılması için çalışmalar yapılmıştır⁵¹³. Bu yolla demiryolu ulaşımına daha fazla ilginin sağlanması amaçlanmış olabilir.

1950'li yıllarda İzmit ile İstanbul ve Ankara arasında düzenli tren seferleri bulunduğu için, tren garı çok işlekti. Ayrıca dönemin devlet yöneticileri ve parti başkanları İzmit'e gelirken bu yolu kullanırlar ve burada halkı selamlarlardı. Bundan dolayı İzmit Tren Garı birçok resmi buluşmanın merkezi konumunda bulunmaktaydı⁵¹⁴. Bu durum dönem itibariyle tren garının önemini bir kez daha göstermektedir.

Aşağıda dipnotta Bizim Şehir, Türk Yolu, Demokrat Kocaeli ve Hürsöz gazetelerine göre 1960 yılı itibariyle İzmit'teki trenlerin kalkış saatleri ve istikametleri verilmiştir⁵¹⁵.

⁵¹⁰ Bizim Şehir, 20 Ocak 1954, No:512.

⁵¹¹ Türk Yolu, 15 Ağustos 1953, No: 4562.

⁵¹² Demokrat Kocaeli, 11 Ağustos, 1953, No: 430.

⁵¹³ Demokrat Kocaeli, 7 Nisan 1960, No: 2390.

⁵¹⁴ F. Yavuz Ulugün ile 15.02.2015 günü yapılan görüşme.

⁵¹⁵ İstanbul İstikametine- İzmit'ten Kalkış

3,45	Her gün,
4,37	Perşembe, Cuma, Cumartesi
6,09	(Ekspres) Her gün

1.3.11.4. Denizyolu Ulaşımı

Denizyolu taşımacılığı en ucuz ve güvenli taşıma sistemidir. Denizyolu taşımacılığı yüksek sayıda yolcu taşıma, çok çeşitli yükler için tek seferde ve büyük hacimlerde taşımacılığa imkân vermek gibi nedenlerle yüksek taşıma güvenliği, düşük enerji tüketimi ve uzun mesafeli taşımalarda düşük maliyet gibi avantajlara sahiptir⁵¹⁶.

İzmit'te düzenli ve tarifeli deniz yolu seferleri 1840 yılından beri yapılmaktadır. İzmit Körfezi, karayolu ve demiryolu paralelinde bölgenin içine uzandığı için deniz yolu ulaşımını büyük ölçüde kuvvetlendirmektedir. İzmit Körfezi, bu olanakları ile kent sanayi yerleşmelerine çeşitli yapı kolaylıkları verebilmekte ve bir sanayi limanı olarak gelişmektedir⁵¹⁷. Bu durumdan dolayı Körfez'in varlığı hem İzmit ekonomisinin gelişmesini hem de deniz yolu ulaşımını kolaylaştırdığı şeklinde yorumlanmaktadır.

İzmit Körfezi'nde deniz yolu ile ulaşım iki şekilde olmaktadır⁵¹⁸:

1. Şehir hatları vapurları ile Körfez'deki iskelelere insan ve eşya nakli. Bu şekilde 1950'den beri Kavaklı, Gölcük, Yüzbaşılar, Değirmendere, Halıdere, Gonca,

---

6,57	(Yataklı)	Her gün
7,56	(Ada)	Her gün (Ada: Adapazarı)
15,30	(Motorlu)	Her gün
15,36	(Eskişehir)	Her gün
17,07	(Ada)	Her gün
Ankara İstikametine -İzmit'ten Kalkış		
10,13	(Ada)	Her gün
11,06	(Toros)	Pazartesi, Perşembe
11,39	(Motorlu)	Her gün
13,00	(Eskişehir)	Her gün
16,41		Her gün
20,53	(Ekspres)	Her gün
21,41	(Ada)	Her gün
22,24	(Yataklı)	Her gün
00,34		(Her gün)
23,51		Pazartesi, Cumartesi
İstanbul-İzmit-Ankara İstikametine		
00,03		Erzurum (Her gün)
10,13		Ada (Her gün)
11,06		Pazartesi, Perşembe
11,39		(Motorlu) Her gün (Bizim Şehir, 24 Haziran 1953).

⁵¹⁶ Yusuf Bayraktutan-Mehmet Özbilgin, "Limanların Uluslararası Ticarete Etkisi ve Kocaeli Limanlarının Ülke Ekonomisindeki Yeri", *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26 (2013), s.13.

⁵¹⁷ İzmit İl Etüt Envanteri 1970, s. 131.

⁵¹⁸ 1967 İl Yıllığı, s. 271.

Ulaşlı, Ereğli, Karamürsel ve Derince iskelelerine şehir hatları vapurları ile karşılıklı seferler yapılmaktadır.

2. İzmit ve Derince limanlarından maden cevheri, muhtelif emtia ve askerî malzeme nakli. Bu şekilde gemilerden yolcu taşımacılığı dışında ticari faaliyetler için de faydalanılmıştır.

İzmit'te Körfez Limanı dışında 1890 yılından Derince Limanı da kullanılmaktadır⁵¹⁹. Özellikle Derince Limanı vapur İskelesinden her gün düzenli şekilde vapur seferleri yapılmaktaydı. 1950'de İstanbul ile Kefken arasında da deniz yolu ile ulaşımı sağlamak için bir vapur iskelesi inşa edilmiş⁵²⁰ ve devrin gazetelerine göre, yapımı biten iskeleden 1955'ten itibaren ulaşım yapılmaya başlanmıştır. Bu tarihten itibaren Kocaeli'nde Kefken Limanı bilinen bir liman haline gelmiştir.

1950'lerde İzmit'ten Gölcük, Halıdere, Karamürsel ve Değirmendere'ye, aynı şekilde Gölcük, Halıdere, Karamürsel ve Değirmendere'den İzmit'te karşılıklı vapur seferleri yapılmıştır. Ayrıca İzmit ile İstanbul arasında da karşılıklı vapur seferleri vardı. Bahsi geçen vapurların kalkış ve varış saatleri dipnotta gösterilmiştir⁵²¹. 1950'lerdeki vapurlar

⁵¹⁹ <https://tr.wikipedia.org/wiki/Derince> (22.10.2015).

⁵²⁰ Türk Yolu, 20 Mart 1953, No: 4493.

⁵²¹ **Körfez Vapur Saatleri**

<u>İzmit'ten Kalkış</u>	<u>Varacağı Son İskele</u>	<u>Saati</u>
07.00	Halıdere	08.10
07.30	İstanbul (Cuma Yapılmaz)	13.25
08.15	Halıdere (Pazarları 30 dakika geç)	09.20
10.30	Karamürsel (Cumartesi Yapılmaz)	11.50
11.50	Değirmendere	12.50
12.25	İstanbul (Yalnız cumaları)	17.55
12.30	Karamürsel (Cumartesi Yapılır)	14.40
14.30	Değirmendere (C.tesi 1 Saat Geç)	15.30
16.00	Halıdere (Cumartesi Yapılmaz)	17.10
17.10	Karamürsel	19.25
18.30	Halıdere (Pazarları Yapılır)	19.40
19.00	Karamürsel (Pazarları Yapılmaz)	21.10
21.15	Karamürsel (Pazarları Yapılır)	23.25

<u>İzmit'e Varış</u>	<u>Kalktığı İlk İskele</u>	<u>Saati</u>
08.00	Karamürsel	05.50
09.20	Halıdere	08.10
10.48	Halıdere (Pazarları 30 dakika geç)	09.30
13.55	Değirmendere	12.55
15.10	Karamürsel (Cumartesi Yapılmaz)	13.00
16.35	Değirmendere (Cumartesi Yapılır)	15.35

Denizcilik Bankası'na aittir. Vapurların bilet ücretleri Liman Müdürlüğü tarafından belirlenmekteydi. Bahsi geçen bilet ücretlerine zaman zaman zam yapılmıştır. Örneğin 1 Ekim 1954'te bilet fiyatları yeniden belirlenmiştir. Buna göre İzmit-Karamürsel arası iki mıntıkaya ayrılmıştır. Değirmendere'ye kadar olan kısım birinci mıntıka, bundan sonraki iskeleler ikinci bölge kabul edilmiştir. Yeni tarifeye göre, İzmit veya herhangi bir iskeleden diğer bir iskeleye incek yolcular bir mevkiî üzerinden 50 kuruş alınmasına karar verilmiştir⁵²². Daha sonraları bilet fiyatları yeniden değişmiştir. Buna göre 50 varaklı bilet memur ve işçilere 200 Kuruş iken; öğrenciler için 75 Kuruş'tu⁵²³. Devrin gazetelerine göre 1960 yılına kadar bahsi geçen bilet ücretleri sürekli arttırılmıştır.

1950'li yıllarda deniz ulaşımında genelde eski ve yetersiz olan vapurlar kullanılmıştır. Ayrıca vapurlarda normalden fazla yolcu taşınmıştır. Mezkûr vapurların değiştirilmeden ya da tamir edilmeden kullanılmaya devam edilmesinden ve bütün uyarılara rağmen gerekli önlemlerin alınmamasından dolayı birçok gemi kazası meydana gelmiş ve bazıları ölümle neticelenmiştir. Örneğin dönemin iki bilinen vapuru Suvak ve Üsküdar, eski ve kullanılmaz halde bulunmaktaydılar. Bahsi geçen gemilerin kaldırılması ile ilgili birçok başvuru yapılmıştır. Ayrıca gemilerin durumu Türk Yolu ve Bizim Şehir gazetelerinde sürekli olarak dile getirilmiş ve eğer gerekli önlemler alınmaz ise büyük felaketlerin olacağı açık bir şekilde dile getirilmekteydi. Ancak bütün uyarılara rağmen gemiler değiştirilmemiş ve kapasitelerinin üstünde yolcu ile kullanılmaya devam edilmiştir. Bu olaylar sonucu 1 Mart 1958'de Üsküdar Gemisi batmış, Türk Sivil Denizcilik tarihinin en büyük sivil kazası meydana gelmiş ve yüzlerce kişi ölmüştür.

Netice itibarıyla DP döneminde İzmit'te karayolu kadar büyük olmasa da deniz yolu ile de ulaşım sağlanmıştır. Ancak bu dönemlerde karayolu odaklı ulaşım tercih edildiği ve

---

16.55	Karamürsel (Cumartesi Yapılır)	14.45
18.20	Halidere	17.10
21.00	Halidere	19.50
21.40	Karamürsel	19.30
23.10	İstanbul	17.30

(Hürsöz, 17 Temmuz 1953, No:53; Bizim Şehir, 26 Şubat 1955, No:785; Bizim Şehir, 6 Mart 1955, No: 812).

⁵²² Türk Yolu, 28 Eylül 1954, No: 4901.

⁵²³ Türk Yolu, 30 Eylül 1954, No: 4904.

yatırımların büyük bölümü karayollarına yapıldığı için deniz yolu ve tren yolu ile yolculuk fazla gelişme gösterememiştir. Buralara yeterince yatırım yapılmamıştır.

Bu bölümde ele alınması elzem hususlardan birisi de denizlerin doldurulması olaydır. 1950'lerde denizin sahile yakın olan bir kısmı doldurulmuştur. Denizin doldurulmasıyla rıhtım inşaatı yapılmaya başlanmış ve bazı yapılar yıkılmıştır. İzmit merkezde bulunan sahil boyundaki binaların yıkılmasına ilk olarak Yalı Gazinosu'ndan başlanmıştır. Deniz doldurma işlemleri sürerken bir yandan sahil boyundaki istimplâk kapsamına alınan bazı binalar yıkılmıştır. Bu arada rıhtımla birlikte liman yapım işleri de aralıksız devam etmiştir. Bu dönemlerde İzmit Limanı, bir Hollandalı şirket tarafından projelendirilmiş, inşaatını ise hem Alman hem de Hollandalı şirketler yapmak istemiştir. Her iki ülkeden fen heyetleri sık sık İzmit'e gelip incelemeler yapmışlardır. Kentin denizle bağlantısı olmasına rağmen, denizle bağlantısının rıhtım, liman gibi yollarla güçlendirilmesi gerekiyordu ve bununla ilgili gerekli alt yapı çalışmalar yapılmıştır. 1956 yılında rıhtımın 30 metre kadar denize doğru doldurulma işlemleri yapılmış ve rıhtım baştan yenilenmiş ve güçlendirilmiştir. Denizin dibi 1 metre kadar kumla doldurulmuş ve üzerine taş dökülmüştür⁵²⁴.

1.3.12. Derelerin Islahı ve Bataklıkların Kurutulması

1950'den itibaren Kocaeli'nde bataklık alanları ıslah edilerek kurutulmuş ve buradan elde edilen araziler tarım arazisi olarak kullanılmıştır. Ayrıca bataklıklardan kaynaklanan hastalıklar da büyük ölçüde önlenmiştir.

23 Ocak 1950'de Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 5516 Sayılı Kanunu'nun amacı; belediye hudutları dışındaki bataklıkları ve bu tür sulak alanların kurutulması tarım arazisi haline getirilmesine ilişkin işlemlerin düzenlenmesidir. Kurutmanın devlet eliyle yapılıp yapılmayacağına karar verildikten sonra, şayet devlet eliyle yapılmayacak ise, başvuran kişiler tarafından gerekli koşulların yerine getirilmesi

---

⁵²⁴ Binici, İzmit'te 1936–1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretiminin Kentin Gelişimine Etkileri, s. 36,245-246.

sonucunda kurutulan arazinin bu kişiler adına tapu ve tescil edileceği hükme bağlanmıştır.(md. 7)⁵²⁵.

Bu kanuna 1952'de başka bölümler de eklenmiştir. Mezkûr kanun dipnotta gösterilmiştir⁵²⁶.

⁵²⁵ Levent Yavuz, "Çevre Açısından Sulak Alanların Önemi", *Türkiye BAROLAR Birliği Dergisi*, I-1 (1995), s.83-84.

⁵²⁶ **Bataklıkların kurutulması ve bundan elde edilecek topraklar hakkındaki 5516 sayılı Kanunun bâzı maddelerini değiştiren ve geçici maddeyi yürürlükten kaldıran Kanun 5963 18. VI. 1952**

Madde 1 — 5516 sayılı Kanunun 1, 2, 4, 5 ve 6 ncı maddeleri aşağıdaki şekilde tadil edilmiştir

Madde 1 — Belediye hudutları dışında olup Devletin hüküm ve tasarrufu altında sahipsiz bulunan bataklık ve bataklık mahiyetinde göl ve su birikintileri her1 hangi bir suretle kurutulduğu takdirde, bu kurutmadan hâsıl olan arazi, aşağıdaki hükümlere göre kurutanlar namına tescil olunur.

Madde 2 — Kurutma isteğini havi dilekçe valiliğe verilir. Kurutulacak yer bir kaç ilin sınırları içinde ise müracaat büyük parçanın bulunduğu mahal valiliğine yapılır. Yetki ihtilâfı halinde isteğin hangi valilikçe inceleneceğini Bayındırlık Bakanlığı tayin eder. Dilekçenin valiliğe verilmesi üzerine 3 ncü maddede yazılı komisyonca iş tetkik edilerek, kurutmanın Sıtma Savaşı Kanununun 8 nci maddesinde yazılı küçük say' mükellefiyeti ile yapılamayacağına karar verildiği takdirde, keyfiyet valilikçe, Başbakanlığa bildirilerek kurutmanın Devlet eliyle yapılıp yapılmayacağı hakkında mütalâaları istenir. Başbakanlık, ilgili bakanlıklar ve dairelerin mütalâalarını almak suretiyle en geç iki ay zarfında kararını bildirir.

a) Kurutmanın Devlet eliyle yapılacağı anlaşılırsa müteşebbise tebliğ olunur. Ancak bu takdirde kurutmayı yapacak bakanlığın 4 sene içinde fiilen işe başlaması lâzımdır. Bu süre içerisinde işe başlamadığı takdirde Devlet bu haktan vazgeçmiş sayılır; ...!.."..

b) Kurutmanın Devlet eliyle yapılmayacağı. anlaşıldığı veyahut (a) bendindeki süre içerisinde işe başlanmadığı takdirde keyfiyet 2 ay içinde ve 5 defadan az olmamak üzere gazete ile ve mahallî âdetlere göre ilâh edilerek ilgili köylere ve o mıntıkadaki teessüs etmiş su birlikleri veya su ortaklıklarına duyurulur. Bu süre içinde o mıntıkadaki bir veya birkaç köy tüzel kişiliği veya su birlik veya ortaklıkları kurutmaya istekli olduklarını ve işi nasıl finanse edeceklerini bildirirlerse, rüçhan hakkı onlara tanınarak kurutulması istenilen yerin münasebeti bakımından kurutmanın hangi koy veya köylere veyahut su birlik veya ortaklıklarına yerilmesi lâzım geldiğini 3 ncü maddedeki komisyon kararlaştırır ve ilgililere tebliğ eder.

İlgili köy veya su birlik veya ortaklıkları tayin edilen süre içinde cevap vermedikleri veyahut kurutmayı yapamayacaklarını bildirdikleri takdirde keyfiyet o tarihe kadar komisyona dilekçe ile müracaat etmiş bulunan müteşebbislere bildirilir. Müteşebbisler arasında yapılacak pazarlığın gün ve saati ve 250 liradan aşağı olmamak üzere komisyonca takdir olunan muvakkat teminatın mal sandığına yatırılması tebliğ kâğıdına derc olunur.

Müteşebbisler arasında yapılacak pazarlıkta kurutmadan meydana çıkacak araziden Hükümete en fazla arazi terk etmeyi kabul eden müteşebbis tercih olunur.Kurutma hakkı müteşebbise verilmişse ön projenin hazırlanması için valilikçe gerekli tebligat yapılır ve ön projenin bir aydan aşağı olmayacak münasip bir süre içinde hazırlanarak valiliğe verileceği de bu tebligatta açıklanır. Proje incelenmek üzere valilikçe Bayındırlık Bakanlığına gönderilir. Bakanlık bu proje hakkındaki mütalâasını en çok iki ay içinde valiliğe bildirir. Kurutma hakkının köy tüzel kişilikleri veya su birlik veya ortaklıklarına verilmesi halinde ön proje valiliğin işarı üzerine Bayındırlık Bakanlığınca en geç bir sene zarfında yaptırılarak valiliğe gönderilir. Tasdikli projenin müteşebbise veya diğer alâkalılara tevdiinden itibaren en çok bir sene zarfında fiilen işe başlanmadığı takdirde kurutma müsaadesi geri alınarak müteşebbisin teminatı irat kaydolunur ve hazırlamış olduğu projeler üzerindeki hakları sakıt olur.

Madde 4 — Komisyon bu yerin kurutulmasına karar verdiği takdirde kurutma müsaadesi alan müteşebbis, komisyon tarafından mahallinde tespit edilen bataklık sınırlarını yılın en kurak zamanında

Kocaeli’nde başlatılan modernizasyon ve yapılaşma çalışmaları doğrultusunda derelerin ıslahı, bataklıkların kurutulması çalışmaları hızlandırılmıştır. Bu kapsamda yapılan çalışmalar aşağıda gösterildiği şekildedir:

1950-1951 arasında yapılanlar⁵²⁷:

1. İzmit için mühim bir sıkıntı oluşturan Bekirdere ıslah edilmiş ve etrafı kullanıma açılmıştır.
2. 1951’de 262.183 Türk Lirası ile Sapanca -Yan Dere ıslahı ve Kumbaşı mahmuzları işi bitirilmiştir. Kumbaşı köyü, Sakarya’nın taşkınlik ve tahribatından korunmuş ve 200 hektar verimli arazi kurtarılmıştır.

---

mahallî şartlara uygun sabit işaretlerle belirtmek ve bunun muntazam bir plânını yaptırarak üç ay içerisinde beş nüsha olarak valiliğe vermekle mükelleftir. Kurutma hakkının köy tüzel kişilikleri veya su birlikleri ve ortaklıklarına verilmesi halinde yukarıdaki fıkrada işaret edilen tespit işlerini Bayındırlık Bakanlığı yapar. Bataklık sınırlarını yerinde tespit edecek komisyonlara tapu memurları da katılır.

Madde 5 — Kurutma müsaadesi verilen müteşebbise, katı proje yapılması için komisyon kararıyla bir seneyi geçmemek şartıyla münasip bir süre verilir ve keyfiyet valilikçe müteşebbise tebliğ olunur. Kurutma hakkı, köy tüzel kişilikleri ve su birlik ve ortaklıklarına verilmişse katı proje, valiliğin işarı üzerine Bayındırlık Bakanlığınca yaptırılarak valiliğe gönderilir.

Madde 6— Katı projeler, bataklık sınırlarını gösteren ve 4 ncü maddede zikredilen plânla birlikte valilikçe Bayındırlık Bakanlığına gönderilir. Bakanlık bu projeler hakkındaki mütalâasını en çok üç ay içinde bildirir. Katı projenin Bakanlıkça tasdikim mütaakıp üçüncü maddede vazıh komisyon ile müteşebbis arasında; işe başlama ve bitirme zamanları ile gerekli diğer şartlar kararlaştırılarak bir sözleşme akdedilir. Sözleşmenin imzasından evvel müteşebbis keşif bedelinin % 5 i nispetindeki katı teminatı mal sandığına yatırmak mecburiyetindedir. Köy tüzel kişilikleri veya su birlik veya ortaklıkları ile yapılan sözleşmelerde teminat aranmaz. Keşif tutarı 250.000 Türk Lirası’ndan fazla olan sözleşmeler Bayındırlık Bakanlığının tasdiki ile kesinleşir

Sözleşmede tayin edilen süre içinde iş programı gereğince işe başlanmadığı veya sözleşmenin diğer hükümlerine riayet edilmediği takdirde, sözleşme bozularak kurutma izni geri alınır ve sözleşmeyi yapan müteşebbisin teminatı irat kaydolunur. Ancak mücbir sebeplerden ileri gelen gecikmeler dolayısıyla süre uzatılabilir. Mücbir sebeplerin takdiri üçüncü maddedeki komisyona aittir. 250.000 Türk Lirası’ndan yukarı olan işlerde mücbir sebepler tahtında süre uzatılması karan Bayındırlık Bakanlığının tasdiki ile kesinleşir.

Madde 2— 5516 sayılı Kanunun geçici maddesi bu kanunun neşri tarihinden itibaren 6 ay sonra yürürlükten kalkar.

Geçici Madde — 5516 sayılı Kanuna göre başlanmış bulunan muameleler No. 5963 — 871 — 23. V I . 1952

ne safhada bulunursa bulunsun 1.1.1952 tarihine kadar fiilen kurutma ameliyesine başlanmamış ise hükümsüz sayılır. Ancak bu tarihe kadar işe başlanmamış; yalnız bu iş için lüzumlu projeleri yaptırarak tasdik ettirmiş veya mukavelesini yapmış olanlar proje ve diğer maddi masraflarını umumi hükümlere göre isteyebilirler.

Madde 3— Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 4 —Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür (Resmi Gazete, 23 Haziran 1952, Sayı:8142).

⁵²⁷ Türk Yolu, 22 Mart 1950, No: 3513.

3. İzmit yan derelerinden Kelle ve Memeli Dereleri ıslahı için 96.402 Türk Lirası ile 150 hektar meyve ve sebze bahçeleri taşkınlik ve tahribattan kurtarılmış ve dere kenarındaki evler de su baskınından korunmuştur.
4. 71.301 Türk Lirası ile Pamukova ana hendek ikinci kısmı inşaatına 1951'de başlanmış ve 1952'de bitirilmiştir. Böylece 200 hektar arazi kazanılmıştır.
5. 90.814 Türk Lirası ile Gölcük, Değirmendere ve Tabakhane Dereleri ıslah edilmiş ve 150 hektar bağ-bahçe arazisi korunmuştur.
6. 282.701 Türk Lirası ile Sapanca Yan Dereleri Sarp, Keçi ve Mahmudiye Dereleri ıslah edilmiş ve 200 hektar bağ-bahçe ve arazi ve tahribattan korunmuştur. Bu işler 1952'de başlanmış ve 1953'te bitirilmiştir.

1951-52 arasında yapılanlar⁵²⁸:

7. 6.69.763 Türk Lirası ile İzmit yan derelerinden Kullar köyü taşkın ve tahribattan korunmuştur.
8. 91.324 Türk Lirası ile Mudurnu kasabası içersinde geçen dere ıslah edilmiştir. Bu yolla kasaba evleri ile 100 hektar bağ ve bahçeler taşkınlar ve tahribattan korunmuştur.
9. 539.722 Türk Lirası ile Adapazarı-Gökçe Ören bataklıkları kurutulmuş, Gökçe Ören'de 1500 hektar arazi kazanılmış, Dinsiz'de 400 hektar taşkından korunmuş ve Akyazı'da 1500 metre tül beton kanal yapılmıştır.
10. 98.799 Türk Lirası ile Adapazarı-Arifiye kurutma kanalı ikmal ve ıslah edilmiştir. Buradan 100 hektar arazi kazanılmıştır.
11. 466.900 Türk Lirası ile Pamukova ana hendek 3. Kısım ıslahı ile Turgutlu ve Paşa Dereleri ıslah ve Cihadiye ile Mekece köyleri yanında Sakarya sol sahil tahkimatı yapılmıştır. 12 km² sahil tahkimi ile 600 hektar arazi taşkından kurtarılmıştır.
12. 79.265 Türk Lirası harcanarak Mudurnu ve Dinsiz Derelerinin ıslahı yapılmış ve buralardan toprak kazanılmıştır.
13. 2.800.000 Türk Lirası ile Adapazarı-Gökçe Ören bataklığının kurutulmasına ve Çark Suyu Mansak ıslahı yapılmıştır. Bu şekilde 1500 hektar arazi kurutulmuş ve 500 hektar arazi de taşkından kurtarılmıştır.

---

⁵²⁸ ATOM, Sinop, Sakarya, İzmit, Edirne, Tekirdağ, s. 170.

1952-53 arasında yapılanlar:

14. 300.000 Türk Lirası ile Adapazarı Adliye köyünün 200 hektar bağ-bahçe ve arazi taşkından korunmuştur.
15. 430.000 Türk Lirası ile İzmit bölge ve işletme binaları yapılmıştır.
16. 1.400.000 Türk Lirası ile Adapazarı Dinsiz Deresi menba tarafı ıslah edilmiş ve inşaatı yapılmıştır.
17. 29.999 Türk Lirası ile Mesudiye Seddesi yapılmıştır. Böylece 500 hektar arazi kurtarılmış ve Mesudiye köyü taşkından korunmuştur.
18. 29.847 Türk Lirası ile Kuşbaşı mahmuzları yaptırılmış, 3.000 metre tül sahil tahkimiyile Kumbaşı köyü tahribattan korunmuştur.
19. 20.000 Türk Lirası ile Rüstemler ile Çelebiler seddelerinin birinci kısmı ikmal edilmiştir. Böylece Rüstemler ve Çelebiler köyleri ile 150 hektar arazi taşkından kurtarılmıştır.
20. 142 Türk Lirası ile Bedil Tahir köyü tahribattan ve 150 hektar arazi taşkından korunmuştur.
21. 229 Türk Lirası Bedil Tahir köyünün ikinci kısmının da inşaatına başlanarak yapılmıştır.
22. 29.962 Türk Lirası ile Kumbaşı mahmuzlarının ikinci kısmı ikmal edilerek Kumbaşı köyü tahribattan korunmuş ve 3.000 tulda tahkimat yapılmıştır.
23. 47.962 Türk Lirası ile Sakarya sol sahil seddeleri takviye edilmiş, 1500 hektar arazi taşkınlıktan korunmuştur.
23. 1.314 Türk Lirası ile Dinsiz Deresi üzerinde Yağ Basan Hamzaoğlu Değirmen bendi yıktırılmıştır⁵²⁹.

1953-55 arasında yapılanlar:

24. 9.900 Türk Lirası ile Sapanca İstanbul Deresi 1.Kısmı ikmal edilmiş ve Sapanca'nın bağ ve bahçeleri taşkından korunmuştur.
25. 5.164 Türk Lirası ile Kazancı Seddeleri ikmal edilmiş ve 150 hektar arazi taşkından korunmuştur.

---

⁵²⁹ATOM, Sinop, Sakarya, İzmit, Edirne, Tekirdağ, s. 170-172.

26. 46.066 Türk Lirası Kanlı Çay civarında Sakarya sağ sahil kapama ve mahmuz inşaati ikmal edilerek, Geyve Kışla Çay 1200 metre sahil tahkimi tamamlanmıştır.
27. 738 Türk Lirası ile Sapanca-İstanbul Deresi ikinci kısmı ikmal edilmiştir. 100 hektar Sapanca'nın bağ ve bahçeleri taşkından korunmuştur.
28. 2.117 Türk Lirası ile Kumbaşı mahmuzları takviye edilmiştir. Bu suretle Kumbaşı köyü tahribattan kurtulmuştur.
29. 49.672 Türk Lirası ile Sakarya sağ sahil seddeleri takviye edilmiştir. 16 parça köy ile 1860 hektar arazi taşkınlıktan kurtarılmıştır.
30. 330.000 Türk Lirası ile Çaybaşı-Fuadiye kanal inşaatının birinci kısmı 1956'da başlayıp 1957'de bitirilmiştir. Bu yolla 7 parça köy ile 300 hektar arazi taşkınlıktan kurtarılmıştır.
31. 8.994 Türk Lirası ile Kışla Çay seddesi inşa edilerek 2 köy ile 300 hektar arazi taşkından korunmuştur.
32. 9.029 Türk Lirası ile Ali Fuat Paşa Deresi'nin sol sahil tahkimi yapılmıştır. Bu yolla Ali Fuat Paşa köyü ile 50 hektar arazi tahribat ve taşkınlıktan korunmuştur.
33. 3.431 Türk Lirası ile Doğan Çay Deresi'ne üç adet mahmuz inşa edilmiştir. Böylece Doğan Çay köyü tahribattan kurtarılmıştır.

1955-56 arasında yapılanlar:

34. 30.000 Türk Lirası ile Sakarya memba tarafı sağ ve sol sahil seddeleri 1956'da başlayıp 1957'de bitirilmiştir. Bu suretle 400 hektar arazi taşkından kurtarılmıştır.
35. 25.000 Türk Lirası ile Akça Kamış Bataklığı birinci kısmı kurutulmuştur. 930 hektar arazi kurutulmuştur.
36. 16.000 Türk Lirası ile Doğan Çay Kışla Çay köyü sağ sahil ikinci kısım inşaati ikmal edilmiştir. Bu yolla Kışla Çay köyü tahribattan korunmuştur.
37. 48.900 Türk Lirası ile Sakarya Nehri menba taraf sağ ve sol sahil seddeleri yapılmıştır. Böylece 1.000 hektar arazi taşkınlıktan korunmuştur.
38. 48.400 Türk Lirası ile Çay Kışla ve Kanlı Çay Deresi ışlah edilmiştir. Bu yolla 1.000 hektar arazi taşkınlıktan korunmuştur.

39. 33.830 Türk Lirası ile Adapazarı Doğancılar Velioglu Tepesi seddeleri ikmal edilmiş, 100 hektar arazi taşkınlıktan korunmuştur.
40. 50.946 Türk Lirası ile Adapazarı-Akçakamış bataklığının ikinci kısım inşaatı ikmal edilmiş, 930 hektar bataklık kurutulmuştur.
41. 53.958 Türk Lirası ile Sapanca-Mahmudiye Deresi ıslah edilmiş, Mahmudiye köyü ile 150 hektar bağ-bahçe tahribattan kurtarılmıştır.
42. 100.000 Türk Lirası ile Geyve Karaçalı Dere ıslahının birinci kısmı 1957'de başlanmış ve 1958'de bitirilmiştir. Böylece Geyve kasabasının 300 hektar bağ ve bahçesi taşkından kurtarılmıştır.

1956'dan Sonra Yapılanlar:

43. 18.824 Türk Lirası ile Sahan yan derelerinden Kurt Deresi sol sahil seddesi ikmal edilmiş, Kurt köyü tahribattan ve 200 hektar bağ ve bahçe de taşkından korunmuştur.
44. 111.201 Türk Lirası ile Geyve Karaçam Deresi'nin ıslahının ikinci kısmı ikmal edilmiştir. Geyve kasabasının 300 hektar bağ ve bahçesi tahribat ve taşkından kurtarılmıştır.
45. 40.000 Türk Lirası ile Tardiye-Yebeş seddeleri ikmal ve takviye edilmiş ve köylerin 200 hektar bağ ve bahçesi tahribattan kurtarılmıştır.
46. 57.000 Türk Lirası ile Turgutlu Deresi ıslahına başlanmıştır. Turgutlu köyü ile 100 hektar bağ ve bahçe tahribattan kurtarılmıştır.
47. 40.000 Türk Lirası ile Sakarya sağ ve sol sahil seddeleri inşaatına başlanmış ve kısa sürede bitirilmiştir. Böylece 500 hektar arazinin taşkından kurtarılması sağlanmıştır.
48. 229.368 Türk Lirası ile Çaybaş-Fuadiye köylerinin Değirmendere taşkınlıklarından korunması için inşaat başlanmıştır. 1957'de inşaatın bitmesi ile 7 parça köy ile 2.000 hektar arazinin taşkınlıktan kurtarılması sağlanmıştır⁵³⁰.

Görüldüğü üzere; Kocaeli'nde 1950'den itibaren bataklıkların kurutulması ile birçok tarım arazisi kazanılmıştır. Bu faaliyetler sonucunda elde edilen arazilerin büyük bir bölümü tarıma arazisi için; Kocaeli'nde üretilen tarım ürünlerinin miktarı ve türü

⁵³⁰ ATOM, Sinop, Sakarya, İzmit, Edirne, Tekirdağ, s. 173-175.

artmıştır. Bu da beraberinde Kocaeli ekonomisinde tarım ürünlerinin yerini arttırmıştır. Ayrıca bu bölgede bataklıklardan dolayı büyük hastalıklar görölmüş, ancak bataklıklar bütünüyle kurutulunca hastalıklar da ortadan kalkmıştır. Buna örnek sıtma hastalığı verilebilir.

BÖLÜM 2: İKTİSADİ DURUM

2.1. Demokrat Parti'nin İktisat Politikaları

İktisadi ve siyasi alanda liberalizmi savunan DP'nin ana amaçlarından birisi hızlı büyümeyi gerçekleştirmektir⁵³¹. DP, kendi deyimiyle "*İktisadi durumu hızlandırmak, bütçede yatırımları genişletmek, özel sektörü hukuki ve fiili emniyet altına alacak tüm düzenlemeleri yapmak ve geliştirmek, yabancı sermayeden faydalanmak, üretim hayatını devletin zararlı müdahalelerinden ve bürokratik engellerden kurtarmak, mevcut sermayenin üretime akmasını sağlamak amacındaydı. Böylece birey için uygun girişim ortamı kurmak*⁵³²". İktisat politikalarının temel hedefleriydi.

DP dönemin ekonomi politikalarının özünde; devletçi ekonomik politikalardan liberal ekonomik politikalara geçiş, tarım sektörüne öncelik verme, sanayileşmeyi özel sektör öncülüğünde gerçekleştirme ve son olarak da dış ekonomik ilişkilerde liberalleşme vardır. 1950 sonrasında çok partili demokratik düzene geçiş, bunun yarattığı genel heyecan ve "demokrasinin geniş halk kitleleri tarafından değerlendirilmesi iktisadi sonuçları çok büyük olan değişmelere yol açmıştır. Geniş bir halk kitlesi demokratik haklarla, sosyal ve ekonomik hakları belli ölçüde bir arada değerlendirmiş ve hayat standartlarını yükseltme, bunu talep etme ve bunu sağlayacak yolları arama çabasına girmiştir.

DP döneminde ülkenin hızlı bir şekilde kalkınmasına ve ekonomide devletçilik yerine özel teşebbüsün etkili olmasına önem verilmiştir⁵³³. DP, Türkiye'de serbest girişimi ve liberal anlayışı yerleştirmesi dışında köylü kesimini de ön plana çıkarmıştır. 1933'ten itibaren uygulanan ve artarak sertleşen devletçilik anlayışıyla birlikte göz ardı edilen ve sürekli yükü artan köylüler DP'nin özellikle ilk yıllarında tarıma dönük destek politikalarıyla nefes almışlardır. Bu kapsamda ülkedeki makinelerin üç dört yıl içinde

---

⁵³¹ Cem Eroğul, **Demokrat Parti (Tarihi ve İdeolojisi)**, Ankara: İmge Yayınları, 1990, s. 19.

⁵³² Nevin Coşar, "Demokrat Parti Dönemi Maliye Politikası", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, LX/1 (2005), s. 31.

⁵³³ Emre Kongar, **21. Yüzyılda Türkiye**, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1998, s.357-361.

dört -beş misline yakın artması ve tarımsal kredilerin yaygınlaştırılması, köylülerin ilerlemesi açısından önemli etkenler arasında yer aldığı düşünülebilir.

DP, hükümetlerinin Türkiye ekonomik alanına getirdiği diğer bir fayda ise dış kredi ve yardımlardan en yüksek derecede faydalanmaya çalışılmasıdır. 1954'ten sonra DP'nin önceliği tarımdan sanayiye kaydırmasına rağmen, tarım kesimindeki gelişmeler aralıksız olarak devam etmiştir. Bu durumu 1950-1954 arasında tarımda modern girdi kullanımının oldukça artırılmış olmasına bağlamak mümkündür. DP'nin serbest girişimden yani liberalizmden 1954'ten sonra uzaklaşıp daha müdahaleci hareketlere girmesini ve politikalarını tarımdan sanayiye yönlendirmesini önceki politikalarının yanlışlığı yerine, şartların değişmesine bağlıdır. İlk dönemde gerek dünyanın içinde bulunduğu durum ve gerekse içyapıdaki mecburiyet DP'yi liberal anlayışa, tarımı öncelikli sıraya almaya ve dış sermayeye yönlendirmiştir. Konjonktür ve şartların değişmesi ile birlikte DP'de önceliklerini ve uygulamalarını değiştirmiştir⁵³⁴.

Bu bölümde DP'nin iktisadi politikaları kapsamında Kocaeli'ndeki ekonomik gelişmeler üzerinde kapsamlı bir şekilde durulmuştur. Özellikle 1950'lerdeki ekonomik ilerlemeler 1950 öncesi ile kıyaslanarak verilmiştir. Bunun yapılmasındaki amaç 1950'den itibaren Kocaeli'nde ekonominin ciddi anlamda geliştiğini göstermektir. Özellikle DP izlediği başarılı ekonomik politikalarıyla Türkiye genelinde birçok yerde olduğu gibi Kocaeli vilâyetinin güçlenmesini sağlamıştır.

2.2. Tarım ve Hayvancılık

2.2.1. Tarım

DP yönetimi köylüyü ve tarımı destekleyici politikalar, dış yardımların tarımsal üretime aktarımı vb. gelişmeler tarımsal alanların genişlemesine ve ciddi üretim artışlarına ortam hazırlamıştır. DP'nin ilk dört yıllık döneminde dış yardımların da desteği ile tarımsal üretimde büyük ilerlemeler kaydedilmiştir. Özellikle bahsi geçen partinin

---

⁵³⁴ Sefer Şener, "Türkiye Ekonomisinde İkinci Dönem Liberal İktisat Politikaları", *Yönetim Bilimleri Dergisi*, III/1 (2005), s.26.

siyasal tabanının ağırlıklı kırsal bölgeye yani köylülere dayalı olması, iktidarının devam etmesi için böyle bir politikayı izlemesini gerekli kılmıştır⁵³⁵.

DP, 1950’de iktidara geldiğinde söz konusu programlarında tarıma önem verileceğini söylemekteydi. Buna göre Başbakan Adnan Menderes, tarım ile ilgili bir konuşmasında şunları söylemiştir: *“Yeni iktidarı Halk Partisinden ayıran mühim bir görüş farkı da, ziraat işlerimizin ele almışında tecelli edecektir. Nüfusumuzun yüzde sekseni ziraatla meşgul bulunmakta, Türkiye’de ziraat millî ekonominin ticaretimizin ana kaynağını teşkil etmektedir ve ticaretimizin ana kaynağını teşkil etmektedir. Bunun içindir ki, millî gelirin artması ve her sahada kalkınmanın ana şartı bu temelin kuvvetlenmesi suretiyle mümkün olabilecektir. Ziraatın iktisadi bünyemizin temelini teşkil ettiğini hiçbir zaman gözden uzak tutmayacağız. Eski iktidarın yaptığı gibi gösterişçi ve pahalıya mal olan bir Devlet müessesesinin, karasaban ve kağının mahkûmu olan geri bir zirai bünye üzerine kurulamayacağı kurulmak istendiği takdirde ise millî ekonomiyi takatsiz düşüreceği hakikati daima hesap olunmak lâzımdır. Bugüne kadar takip olunan yol şayet şu kısaca ifade ettiğimiz görüşe mutabık olsaydı, yalnız ziraatımız inkişaf etmekle kalmaz diğer bütün istihsal ve iktisadi faaliyet şubelerinde de. çok feyizli gelişmelere şahit olmak mümkün olurdu”*.

“Ziraatı ön plâna alan böyle bir görüşle hare ket ederek zirai kredi dâvasını, ziraat alet ve vasıtaları meselelerini hastalık ve haşerelerle mücadele, iyi tohum ve tohumlan ıslah mevzularını ziraat tekniğini ilerletme çarelerini ehemmiyetle yeni baştan gözden geçireceğiz. Küçük ve büyük sulama işlerine hız vermenin verimi süratle artıran ve yeni yeni teşebbüslere geçmek imkânı veren bir mevzu olduğuna kaniyiz. Topraklandırma işini daha emniyetli, pratik ve süratli usullere bağlamak niyetindeyiz. Unutulmamak icap eder ki, daha düne kadar milyarı geçen Devlet Bütçesi içinde Ziraat Vekâletine tahsis olunan miktar otuz milyon lira civarında idi. Ve bu nispet hiçbir zaman bütçenin yüzde üçünü geçmemiştir. Çok uzun yıllar içinde Ziraat Bankasının tediye edilmiş sermayesinde esaslı bir fark görülmemiştir. Rakam olarak görülen farkların hakikatte para iştira kuvvetindeki düşüklüğün yarattığı farka bile tekabül etmediği basit bir hespla ortaya çıkacak halkiyatlardandır”.

⁵³⁵ Atiye Emiroğlu-Nezahat Koçyiğit-Senem Kesici, “Demokrat Parti Yönetiminde Ekonomik Politikalar”, *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (2012), s.88.

“Bu sebeplerle evvelâ bütçenin diğer aradan tasarruf edeceğimiz miktarlarla ziraat bütçesini takviye etmek ve ziraatımızın ana dâvalarını teşkil eden yukarda ifade ettiğimiz mevzuları memleket çapında olarak ele almak azmindeyiz. Sulama işleri gibi yol ve tarife meselelerini de ziraatımızla doğrudan doğruya alâkalı mevzular addetmekteyiz. Hatta vergiler ve gümrük tarifeleri sistemleriyle ziraatımızı kuvvetlendirmenin çarelerini arayacağız. Hulâsa Devletin bütün faaliyet şubelerinde bu ana kaynağın inkişaf ettirilmesini temin edecek bütün tedbirleri almak kararındayız. Ziraat Bankasının sermayesini sözde değil hakikatte artırmak lüzumuna kani bulunuyoruz. Bunun ne miktara kadar yapılması kabil olduğunu esaslı tetkiklerden sonra tespit edeceğiz. Yine kredi mevzuunda kooperatiflere daha fazla ehemmiyet vereceğiz”⁵³⁶. Adnan Menderes’in hükümet programındaki bu sözleri DP’nin tarım politikaları hakkında çok açık bilgiler vermektedir.

Türkiye’nin uluslararası iş bölümü içerisindeki yeri de sanayi alanında gelişmekten ziyade, NATO’ya bağlı ülkelerin temel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik tarım ürünleri ihracatçısı olmayı hedef almış olmasına yönelik olmuştur. ABD’nin 1948 yılından itibaren Marshall Yardımı programı çerçevesinde Türkiye’ye yaptığı maddi yardımlar büyük ölçüde tarımsal malzeme ve makinelerden müteşekkildi. Söz konusu yardımlar kapsamında Avrupa ülkelerinden çok büyük miktarda traktör ve pulluk satın alınmıştır. Böylece tarım ile uğraşan üreticilere yapılan yardımlar sayesinde makineli üretim kadar hükümetin köylüye kolay ve düşük maliyetli kredi sağlanması dışında belli başlı ürünlerde destekleme fiyat politikası uygulamaları da yer almıştır⁵³⁷.

Türkiye ekonomisinde 1957 yılında ekilebilir arazilerin tamamı üretime açılmıştı. Marshall yardımı kapsamında ABD’den satın alınan son derece gelişmiş makineler ve takip edilen kapsamlı tarım destekleme fiyatları bunun başlıca sebeplerindendi. Bu çalışmalar sonucunda hususiyle tahıl ve pamuk üretimi büyük oranda artmıştır. Bilhassa

---

⁵³⁶ TBMMTD, Dönem 9, c. I (29 Mayıs 1950), s.28.

⁵³⁷ Suat Oktar-Arzu Varlı, “Türkiye’de 1950-1954 Döneminde DP’nin Tarım Politikası”, *Marmara Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi*, I/1 (2010), s. 14.

bu ürünlerin artmasının temel sebebi dünya tahıl ve pamuk fiyatlarının ekonomik bakımdan daha değerli olmasıydı⁵³⁸.

Anadolu ile Trakya arasındaki ticaret yolu üzerinde bulunan Kocaeli sahip olduğu konumu dolayısıyla çok eski zamanlardan beri bir konaklama ve ticaret merkezi olarak önem kazanmıştır. Kocaeli Körfezi'nin doğal bir liman oluşu deniz ulaşımını kolaylaştırmış ve İstanbul gibi önemli bir merkeze yakınlığı ekonomisinin büyük ölçüde gelişmesini kolaylaştırmıştır⁵³⁹. Ayrıca Kocaeli ikliminin ılıman oluşu, topraklarının verimliliği ve ziraatı geliştirme usullerinin tatbikiyle çeşitli mamullerin yetiştirilmesine elverişli bir bölge olması vilâyet ekonomisinde tarımın yerini bir kat daha arttırmıştır⁵⁴⁰. Bu durumdan dolayı Kocaeli ekonomisinde tarımın payının büyük olduğu düşünülebilir.

Kocaeli'nde 1950'den önce tarla ziraatına gerekli önem verilememiş, köylünün elinde bulunan tohumluklar tamamen dejenere hale gelmiş ve elde edilen ürün miktarı son derece düşük kalmıştır. Buna karşılık 1950'den sonra hükümet tarım alanlarını genişletmek ve üretimi artırmak için gerekli planlamaları yapmıştır. Bu dönemlerde gerek tohumluk gerek toprak hazırlığı ve özellikle kimyasal gübre ile toprakların beslenmesi tarımı canlandırmıştır. Ayrıca aşağıda gösterildiği gibi çiftçilere eğitim verilmesi ve bu anlamda bilinçli çiftçilerin yetiştirilmesi tarım ürünlerinden elde edilen miktarı görece arttırmıştır⁵⁴¹.

1950'li yıllarda olumlu iklim koşulları, uygun yurtiçi durum ve devam eden Kore savaşı, tarımsal üretimin artmasıyla birlikte tarım ürünlerine olan talebi yükseltmiş ve ekonomik gelişmeyi hızlandırmıştır. Kocaeli gibi kıymetli tarım arazilerine sahip bir vilâyet için bu durum çok önemlidir, çünkü tarıma verilen değer arttıkça vilâyetin ekonomisi daha güçlenmiştir. Bu dönemde Marshall Planı ile Amerika'nın Sovyet tehdidinde maruz kalan ülkeleri ve bu arada Türkiye'yi destekleme kararı ve dış yardım ile birlikte borçlanma olanaklarının genişliği bölgedeki ekonomik aktiviteyi artıran

---

⁵³⁸ İlker Parasız, **Türkiye Ekonomisi 1923'den Günümüze İktisat ve İstikrar Politikaları**, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları, 1998, s. 104; Coşar, "Demokrat Parti Dönemi Maliye Politikası", s.89.

⁵³⁹ "Kocaeli" Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c.VII, s. 5013-5015.

⁵⁴⁰ Avcı, **Cumhuriyet Döneminde İzmit (1923-1973)**, s. 102.

⁵⁴¹ ATOM, **Sinop, Sakarya, İzmit, Edirne, Tekirdağ**, s. 197.

unsurlar olarak sayılmaktadır⁵⁴². Bu durum ülke genelinde olduğu gibi Kocaeli’nde ekonomiyi ve özellikle de tarımı geliştirmiştir denilebilir.

1950’li yıllarda, başta Kocaeli olmak üzere, Türkiye’de tarımın gelişmesinin temel sebepleri aşağıda gösterildiği gibidir⁵⁴³:

- “Devlet topraklarının bir kısmı köylüye dağıtılmış, boş topraklar işletmeye açılmış ve meraların bir kısmı ekim alanı haline getirilerek tarımsal alan genişletilmiştir”.

- “Gizli işsiz konumunda olan nüfusun bir kısmı yeni açılan tarımsal alanlarda istihdam edilerek işsizlik azaltılmıştır”.

- “Tarım kesiminde emeğin verimliliğini artırmak amacıyla yaygın bir makineleşmeye gidilmiş, kısa bir süre içerisinde, traktör sayısı yaklaşık on misli artırılmıştır. Ayrıca, tarımsal alet ve makineler ithal edilip, kolay işleyen bir kredi mekanizması yoluyla mezkûr araç ve gereçler köylünün kullanımına sunulmuştur”.

- “Tarımsal ürünlerin taşıma ve depolanması için yeni önlemlerin alınması, ürünlerin düşük fiyatlarla hemen elden çıkarılmasını önleyerek gerçek fiyattan satılması temin edilmiştir”.

- “Ziraat Bankası kanalıyla, tarım kesiminin kredi ihtiyacı geniş ölçüde karşılanmış, tarımsal ürün fiyatları yükseltilerek üreticilere daha fazla nakit girişi sağlanmıştır”.

Kocaeli vilâyeti için 1950-1960 dönemi “altyapı yatırımcılığı dönemi” şeklinde de adlandırılabilir. Günümüzün büyük karayolları, su, liman, enerji projeleri bu dönemin ürünleridir⁵⁴⁴. DP devrinde tarımda hızlı bir makineleşme ile birlikte geçimlik ya da sadece ülke içinde üreten bir yapıdan, ulusal ya da uluslararası pazarlar için uzmanlaşmış üretim yapan bir yapıya doğru geçilirken, tarımda teknolojik gelişmeler de verimliliği artırmış ve ülkenin ekonomik olarak gelişmiştir⁵⁴⁵.

---

⁵⁴² Eroğul, **Demokrat Parti (Tarihi ve İdeolojisi)**, s. 87; Abdullah Takım, “DP Döneminde Uygulanan Ekonomi Politikaları ve Sonuçları”, *Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi*, LXVII/2 (2013), s.167.

⁵⁴³ Takım, “DP Döneminde Uygulanan Ekonomi Politikaları ve Sonuçları”, s.167.

⁵⁴⁴ Avdan, Cumhuriyet Döneminde Kentleşme Sürecinde Planlama Deneyimi, 1930-1980 İzmit Planları, s. 40.

⁵⁴⁵ İlhan Tekeli, **Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması**, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1998, s.12.

1954 yılına kadar Kocaeli’nde Ziraat Müdürlüğü teşkilatı bulunmaktaydı. Ancak aynı yıl içerisinde Ziraat Bakanlığı tarafından görülen lüzum üzerine Ziraat İl Müdürlüğü, Teknik Ziraat Müdürlüğü’ne dönüştürülmüştür. Bilhassa kazalarda bulunan teknisyenlerin tarım ile alakalı olarak bilgi ve görgülerini arttırmak amacıyla uygun çalışmalar düzenleyen yeni teşkilatın ilk müdürlüğünü de Mümtaz Erdem yapmaktaydı. Mümtaz Erdem’in başkanlığındaki Teknik Ziraat Müdürlüğü çalışanları köylerde sürekli incelemelerde bulunuyorlardı⁵⁴⁶.

Kocaeli’nde tarımı geliştirmek amacı ile Kocaeli Teknik Ziraat Müdürlüğü çeşitli faaliyetlerde bulunmuştur. Bu çalışmalarını temel amacı çiftçilerin tarım ile ilgili her alanda bilgi sahibi olmalarını sağlamaktır. Bu amaçla Kocaeli Teknik Ziraat Müdürlüğü, her hafta “Çiftçiye Ziraat Bilgileri” adı altında bir broşür yayınlamış ve çiftçilere bedava dağıtmıştır. Mezkûr broşürlerde her hafta çiftçileri ilgilendiren farklı bir konu yer almıştır⁵⁴⁷. Çiftçilerin bilinçli bir biçimde üretim yapmasında ve tarımın daha modern yöntemlerle icra edilmesinde bu yayınların faydalı olduğu şeklindeki hükme varılabilir.

1950’li yılların başlarında Kocaeli’nde çiftçilere dağıtılan tarım kredilerinin arttırılması amacıyla Marshall Yardım’ından Ziraat Bankası’na verilmiş olan 8.000.000 Türk Lirası’nın 6.500.000 Türk Lirası krediye bağlanmış olduğundan; Ziraat Bankası tarafından Kocaeli’ne yeniden 7.339.000 Türk Lirası değerinde bir yardım yapılmıştır. Mezkûr krediler ile 1950’ye kadar ekilmemiş fakat üretime uygun arazinin istihsale açılması ve çiftçinin eksik olan zirai makine ve takımlarının takviye edilmesi sağlanmıştır⁵⁴⁸. Böylece bahsi geçen krediler sayesinde çiftçilerin ekonomik yönden rahatlamaya başladığı ve gerekli aletleri daha kolay bir şekilde alabildiği düşünülmektedir.

Kocaeli’nde 1950 dönemine göre tarımın daha çok gelişme göstermesinin temel sebeplerinden birisi kullanılan traktör sayısının artışıdır. Vilâyet genelinde 1940 yılında

---

⁵⁴⁶ Bizim Şehir, 20 Ağustos 1954, No: 687

⁵⁴⁷ Bizim Şehir, 19 Eylül 1954, No: 713; Koç, Hürsöz Gazetesi Çerçevesinde İzmit Şehrinin Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Yapısı (1951–1955), s.34.

⁵⁴⁸ Koç, Hürsöz Gazetesi Çerçevesinde İzmit Şehrinin Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Yapısı (1951–1955), s.33.

traktör sayısı altı⁵⁴⁹ iken; DP iktidarının hemen ilk yılı olan 1950’de 49 olmuş⁵⁵⁰ ve 1955’te 149’a yükselmiştir⁵⁵¹ . Ayrıca 1950’den önce çiftçilerin elinde çiftçiye hizmet edecek 4 adet selektörden başka ziraat alet ve makinesi yok iken; 1958 yılı itibariyle 149 adet traktör, 7 adet harman makinesi ve 10 adet selektör makinesi bulunmuştur. Bu dönemlerde binlerce çiftçinin tohumluğu temizlenmiş, ilaçlanmış ve hafriyat ile harman işlerine yardım yapılmıştır. Örneğin 1950’den evvel çiftçilerin temizlenen tohumluk miktarı 1.500 ton iken; bu rakam 1958’de 2.600 tonu aşmıştır⁵⁵².

Bilindiği üzere makineleşme tarımın gelişme göstermesinin temel sebebinin teşkil etmektedir. Bundan dolayı DP döneminde çiftçilerin faydalanması için çok sayıda makinenin kullanılması tarımın ciddi bir şekilde ilerlemesini sağladığı şeklinde anlaşılabilir. Özellikle Kocaeli’nde birçok traktör ve makinenin kullanılması hem tarım ürünlerinin miktarını hem de ürün çeşitliliğini arttırmış olabilir.

1950’den önce çeşitli zirai faaliyetler kiralanarak iptidai vasıtalarla yapılmaktaydı. Bu durum çalışmaların yapılmasını zorlaştırmaktaydı. Bu sorunu çözmek için hükümet tarafından İzmit’e 5 ve her kazada birer adet olmak üzere toplam 9 adet jeep ve pikap gibi modern vasıtalar verilmiştir⁵⁵³. Bu araçlar ile zirai faaliyetlerinin daha seri bir şekilde yapıldığı hükmüne varılabilir.

Yukarıda ifade edildiği üzere; tarımı geliştirmek ve bilinçli çiftçiler yetiştirmek amacıyla Kocaeli Teknik Ziraat Müdürlüğü tarafından birçok eğitim ve seminerler düzenlenmiştir. Söz konusu çalışmalarda Kocaeli Teknik Ziraat Müdürlüğü kadar Çayırova Teknik Ziraat Okulu da etkili rol oynamıştır. Çayırova Teknik Ziraat Okulu yetkilileri eğitimleri daha çok köy köylülere vermiş ve çiftçilerin seminerler için İzmit merkeze gitmelerine gerek bırakmamışlardır⁵⁵⁴.

---

⁵⁴⁹ Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **Ziraat Alat ve Makineleri İstatistiği** 1940, İstanbul: Hüsnü Tabiat Basımevi, 1941, s. 11.

⁵⁵⁰ Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **1950 Ziraat Sayımı Neticeleri**, Ankara: Yayın Yayınları, 1956, s. 61.

⁵⁵¹ Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **Traktör Anket Neticeleri ve Ziraat Alat ve Makineleri**, 1955-1959, Ankara: Yayın Yayınları, 1960, s. 5.

⁵⁵² ATOM, **Sinop, Sakarya, İzmit, Edirne, Tekirdağ**, s. 197.

⁵⁵³ ATOM, **Sinop, Sakarya, İzmit, Edirne, Tekirdağ**, s. 198.

⁵⁵⁴ Hürsöz, 12 Kasım 1952, No:671; Bizim Şehir, 20 Ağustos 1954, No: 687.

1950’li yıllarda bazı vilâyetler teknik ziraat bölgesi kabul edilmiştir. Bu vilâyetlerden birisi de Kocaeli’dir. Bu tarihlerde ekilmemiş toprakların tarım arazilerine açılması Kocaeli’nin teknik ziraat bölgesi kabul edilmesi sayesinde daha kolay hale gelmiştir. Bu dönemlerde uygulanan başarılı politikalar sayesinde ekilebilir geniş araziler elde edilmiş ve tarım arazisine açılmıştır. Ayrıca ziraat işleri daha modern ve bilimsel yöntemlerle yapılmıştır.

Devrin gazetelerine göre Kocaeli Teknik Ziraat Müdürlüğü tarımı geliştirmek ve çiftçilerin modern yöntemlerle üretim yapmasını sağlamak amacıyla birçok yeni plan yapmış ve proje uygulamıştır. Bunlardan birisi Teknik ziraat müdürlüğü ile yüksek mütehassıs ve müfettişler kadrosu altında Kocaeli’nin kazalarına bağlı yirmi köye zirai eğitim vermek üzere ziraat öğretmenlerinin atanmasıydı. Mezkûr eğitimeiler, köylünün ve çiftçinin topraklarını teker teker inceleyerek bilgiler edinmiş ve tarlaların hangilerinde ürün yetişir veya ne suretle ürün yetiştirileceğini çiftçilere öğretmek için uğraşmışlardır. Bu hususta ziraat öğretmenleri, köylüleri eğitmiş ve yetiştirdiği her çiftçi için bir dosya oluşturmuştur.

Eğitimler sonunda her sene yirmi köyün halkı aralarında mümessil köylü seçerek diğer ilçelerde toplanarak grup kongrelerine katılmışlardır. İlçelerdeki kongrelerin neticeleri vilâyet kongresine gönderilmiş ve burada tespit edilen kalkınma ve ihtiyaç raporları Bakanlıkça tetkik edilerek; Kocaeli’nin bir senelik faaliyet raporları belirlenmiştir⁵⁵⁵. Görüldüğü gibi Teknik Ziraat Müdürlüğü tarım faaliyetlerini geliştirmek için eğitim faaliyetlerine önem vermiştir. Ayrıca eğitimlerin verilmesi ve sonucunda da Kocaeli genelini ilgilendiren kararların alınması, çalışmaların belirli bir düzen içinde yürütüldüğü şeklinde değerlendirilmektedir.

1950’li yıllarda Kocaeli zirai bir vilâyet şeklinde görüldüğü için, hükümet burayı Teknik Ziraat Bölge sınıfına almıştır. Teknik ziraat bölgesinden maksat, köylünün tarlasını, toprağın cinsine ve yetiştireceği mahsule göre tanımak, yetiştirmek ve

---

⁵⁵⁵ Koç, Hürsöz Gazetesi Çerçevesinde İzmit Şehrinin Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Yapısı (1951–1955), s.35-38.

işletmektir. Hürsöz Gazetesi'ne göre, Anadolu'nun bazı yerlerinde bu şekilde kullanılan arazilerin verdiği müspet neticeleri Kocaeli'nde de alınmıştır⁵⁵⁶.

DP döneminde tarım ürünlerine zarar verici haşerelerle mücadele için köylüyü eğitici seminerler verilmiş ve bölgeye uzmanlar gönderilmiştir. Bahsi geçen çalışmalar ile zararlı haşerelerle ve hastalıklarla ciddi bir şekilde mücadele edilmiştir. 1950'den önce zararlı haşerelerle mücadele etmek için sadece 40 adet sırt ve 17 adet arabalı pülverizatör mevcut iken; 1957'den 213 sırt, 17 adet arabalı ve 106 adet muhtelif marka ve tipte pülverizatörler ve su tankerleri bulunmuştur⁵⁵⁷.

Kocaeli'nde tarım alanındaki büyük sorunlardan birisi çiftçiler tarafından orman alanlarına zarar verilmesiydi. Hükümet, bunu engellemek amacıyla toprağı olup da ziraat yapmakta güçlük çeken köylüye sistemli yardım ve kredilerinin arttırılması yoluna gitmiştir. Bu sayede tarım alanlarına yönelen köylünün ormanları yok etmesi büyük ölçüde engellenmiştir⁵⁵⁸. Ayrıca vatandaşlara Ziraat Bankası'ndan esaslı ve kolay bir şekilde kredi kullanması için olanaklar sağlanmıştır. Özellikle devrin ziraat müdürünün köylü ile sıkı münasebeti, İzmit Merkez bucağı çevresindeki köylerden bir kısım köylü vatandaşların kurs görüp birçok şey öğrenmeleri, traktör kursu için köylerden gönderilen kişilerin ehliyet almalarını kolaylaştırmıştır⁵⁵⁹.

Yapılan çalışmalardan anlaşılacağı üzere 1950'lerde tarımı geliştirmek amacıyla tarımda makineleşmenin alt yapısı hazırlanmıştır. Bu dönemde önem kazanan makineleşme ile Kocaeli'ne başta traktör olmak üzere birçok modern tarım aracı getirilmiştir. Bu sayede ekilebilir tarım arazileri genişlemiş ve birim alanda elde edilen ürün miktarı artmıştır denilebilir. 1950'li yıllarda zirai kredilerin arttırılması çiftçilerin ekonomik yönden rahatlamaları sağlanmıştır. Ayrıca tarım ürünlerine zarar veren haşereler ve hastalıklarla kararlı bir şekilde mücadele edilmesi, üretimin artmasında önemli etki sağladığı şeklinde düşünülebilir.

---

⁵⁵⁶ Hürsöz, 3 Mart 1954, No: 1070.

⁵⁵⁷ Hürsöz, 13 Şubat 1953, No: 751.

⁵⁵⁸ Hürsöz, 7 Mart 1951, No: 172.

⁵⁵⁹ Hürsöz, 12 Kasım 1952, No: 671.

2.2.1.1. Tahıl ve Baklagiller

Marmara Bölgesi'nin doğusunda yer alan, çeşitli ekonomik ve toplumsal işlevler açısından İstanbul metropoliten alanın bir parçasını ihtiva eden Kocaeli'nin yüzölçümü 1954 yılında Sakarya vilâyetinin kurulmasıyla yarı yarıya azalarak 3.626 km²'ye düşmüştür. Böylece Kocaeli, ülke topraklarının binde beşi gibi çok küçük bir alanını kaplayan en küçük illerinden birisi durumuna gelmiştir. Ancak alanı küçük olmasına rağmen; tarım vilâyet ekonomisinde mühim bir yer tutmaktaydı. Bunun sebeplerinden birisi de vilâyet topraklarının ve ikliminin tarım için uygun olmasıydı. Bunun dışında 1950'den itibaren hızlı nüfus artışı ve kentleşme, tarım ürünlerine olan talep üzerine olumlu bir etki yapmış ve ilde yapılan tarımsal üretimin nitelik bakımından artmasını sağlamıştır⁵⁶⁰.

Kocaeli'ndeki 1950'den önce ile 1950'den sonraki tahıl ile baklagiller üretim alanları ve bunlardan elde edilen ürün miktarı hakkındaki istatistikî bilgiler aşağıda iki tabloda halinde gösterilmiştir⁵⁶¹:

Tablo 11
1950'den Önce Kocaeli'nde Tahıl Üretim Miktarı (Ton Olarak)

Ürün	Ekilen alan (hektar)	İstihsal (ton)
Buğday	21.080	24.010
Arpa	4.160	7.300
Yulaf	3.430	400
Çavdar	410	400
Mısır	16.200	28.890

⁵⁶⁰ "Kocaeli" Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s. 5013.

⁵⁶¹ Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **1950 Ziraat Sayımı Neticeleri**, Ankara: Yayın Yayınları, 1956, s.61, Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **1960 Ziraat Sayımı Neticeleri**, Ankara: Yayın Yayınları, 1961, s. 75-80; ATOM, Sinop, Sakarya, İzmit, Edirne, Tekirdağ, s.196-197.

Tablo 12
1950'den Sonra Kocaeli'nde Tahıl Üretim Miktarı (Ton Olarak)

Ürün	Ekilen alan (hektar)	İstihsal (ton)
Buğday	43.090	46.215
Arpa	9.760	12.700
Yulaf	6.972	8.319
Çavdar	1.410	1.000
Mısır	16.200	28.890

Yukarıdaki tablolardan anlaşılacağı üzere, 1950'den sonra hem üretim alanlarında hem de ürün miktarlarında sayıca büyük artış meydana gelmiştir. Bu durumun görülmesinde 1950'den itibaren izlenen istikrarlı tarım politikalarının etkili olduğu değerlendirilmektedir.

Kocaeli'nde tarımı geliştirmek amacı ile çiftçilere büyük miktarda kredili tohum yardımı yapılmıştır. 1950'den önce verilen tohum miktarı sadece 150 ton⁵⁶² olmasına rağmen; 1950'den sonra büyük oranda artmıştır. Bu doğrultuda 1950'den sonra dağıtılan tohumların miktarı, 1956-1957: 820 ton buğday (kredili yemlik), 1956-1957: 50 ton tohumluk buğday, 1956-1957: 230 ton buğday (kredili yemlik olarak) şeklinde gerçekleşmiştir.

DP iktidarında çiftçilerin daha fazla üretim yapmalarını sağlamak amacıyla çiftçilere bol miktarda kaliteli tohum tahsis edilmiştir. Özellikle Tarım Bakanlığı'nca dış ülkelerden ithal edilen yüksek verimli buğday tohumluklarından bütün çiftçiler faydalanmışlardır⁵⁶³. Bu sayede buğday üretiminde büyük bir artış vuku bulmuştur. Ayrıca ürün miktarındaki artış sadece Kocaeli'nde değil; Türkiye genelinde görülen bir durumdu⁵⁶⁴.

⁵⁶² ATOM, Sinop, Sakarya, İzmit, Edirne, Tekirdağ, s. 197-198.

⁵⁶³ Kocaeli 1967 Yıllığı, s.190; Hürsöz, 12 Haziran 1952, No:546.

⁵⁶⁴ Demokrat Kocaeli, 8 Ekim 1953, No: 475.

Kocaeli'nin 1950 ile 1960 yılları arasındaki devrenin ekili alanları ve bu ekili alanların ürünlere göre dağılımı aşağıdaki tablodaki gibidir⁵⁶⁵:

Tablo 13
Kocaeli'nde Ekili Alanın Ana Ürünlere Göre Dağılımı (Hektar Olarak)

AÇIKLAMA	1950 (Hektar)	1960 (Hektar)
Toplam Ekili Alan (ha)	175,452	129,255
Toplam Tahıllar	84,1	84,4
Buğday	38,8	40,9
Arpa	4,9	13,5
Yulaf	7,3	11,7
Mısır	28,4	16,0
Fasulye	1,7	0,4
Keten	2,1	4,9
Ayçiçeği	44,7	11,0
Şeker Pancarı	1,6	1,00
Tütün	2,4	1,6
Diğerleri	2,4	6,7

Tablodan da anlaşılacağı üzere 1950'den sonra toplam ekili alanlarda büyük bir azalma olmuştur. Bunun sebebi Kocaeli'nde yönetsel alandaki değişikliktir. Başta Adapazarı gibi üzere birçok kazanın vilâyetten ayrılması sonucunda tarım alanlarında da azalma meydana gelmiştir. Ancak; arpa ve buğday gibi bazı ürünlerin yetiştirildiği alanlarda ise artış görülmüştür. Bu durum buğday üretimine önem verildiğini göstermektedir.

Kocaeli'nde tahıl ve baklagiller üretimi genel olarak Kandıra, İzmit ve Gebze ve Adapazarı kazalarında yoğunlaşmıştır. Ancak 1950'lerde 147,500⁵⁶⁶ hektarlık tahıl

⁵⁶⁵ Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **1950 Ziraat Sayımı Neticeleri**, Ankara: Yayın Yayınları, 1956; Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **1960 Ziraat Sayımı Neticeleri**.

⁵⁶⁶ Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **1950 Ziraat Sayımı Neticeleri**, Ankara, 1956, s.61

alanları zamanla azalarak 83.500 hektara kadar düşmüştür. 1960'lerde tahıl ekilen alanın Kocaeli toplam ekili alanı içindeki oranı % 84,1 iken; bu oran Türkiye tahıl alanları içinde % 2,1'di⁵⁶⁷.

1950 Ziraat sayımlarına göre; Kocaeli'nde buğday ekim alanları, Kandıra, İzmit ve Karamürsel ilçelerinde yoğunlaşmıştır. Kocaeli'nden ayrılmadan önce Adapazarı en fazla buğday üretilen kazalardan birisiydi. Bu durumdan dolayı vilâyetin buğday üretimi fazlaydı. Ancak Adapazarı'nın ayrılmasıyla üretim ciddi bir şekilde düşmüştür. Bunun dışında Gebze ve Gölcük'te de buğday üretimi yapılmıştır⁵⁶⁸.

Tarım ürünlerinden arpa da, yulaf gibi ekim alanı daralmayan birkaç tarım üründen birisiydi. Yetiştirme dönemi en kısa tahıl türü olan arpa, hayvan yemi olarak kullanılmakta ve en çok Kandıra, İzmit ve Gebze kazalarında ekilmekteydi. Vilâyette 1950'lerde 8.600 hektar alanda, genellikle ayçiçeğinden sonra nadasa bırakılan arazilere arpa ekilmekteydi. 1960'ların başında 18.373 hektara yükselen arpa ekim alanları⁵⁶⁹, daha sonraki yıllarda azalmış ve 13.700 hektara kadar düşmüştür. Arpa ekilen alanın il ekili alanı içinde 1950'de % 5'e yaklaşan payı 1970'lerin sonunda % 13'ü aşmıştır⁵⁷⁰.

Kocaeli'nde tahıl ürünleri içerisinde en önemli olanı şüphesiz ki mısırdır. Marmara Bölgesi, mısır üretimi bakımından Karadeniz Bölgesi'nden sonra ikinci sırada yer almaktaydı. Mezkûr bölgede 1955'ten sonra en fazla mısır üretilen vilâyetler sıralamasında Kocaeli ikinci sırada yer almaktaydı. Vilâyette mısır üretimi daha çok Kandıra, İzmit ve Karamürsel kazalarında yapılmaktaydı. Ancak mısır üretimi 1960'lardan sonra büyük ölçüde azalmıştır⁵⁷¹. Vilâyetin mısır ekim alanları 1950'lerde 50.000 hektar iken⁵⁷²; 1960'ta büyük miktarda düşerek 17.710 hektara gerilemiştir⁵⁷³.

---

⁵⁶⁷ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, **1970 Cari İstatistikler ve Tarım Sayımı Sonuçları**, Ankara, 1972, s.43.

⁵⁶⁸ Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **1950 Ziraat Sayımı Neticeleri**, Ankara, 1956, s.61.

⁵⁶⁹ Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **1960 Ziraat Sayımı Neticeleri**, s.58.

⁵⁷⁰ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, **1970 Cari İstatistikler ve Tarım Sayımı Sonuçları**, s.43; "Kocaeli" Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s.5019.

⁵⁷¹ "Kocaeli" Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s. 5019.

⁵⁷² Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **1950 Ziraat Sayımı Neticeleri**, Ankara, 1956, s.65.

⁵⁷³ Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **1960 Ziraat Sayımı Neticeleri**, s.58.

1950’li yıllarda Kocaeli’nin buğday alanlarının da % 15’i nadasa bırakılmaktaydı. Kocaeli’nde kapalı nadas yöntemi uygulanmakta ve nadasa bırakılan alana yazlık ekim yapılmaktaydı. Bu arazilere yulaf ekilmekteydi. En zayıf topraklarda bile elverişli sıcaklık ve nem koşulları olduğunda yetişebilen yulaf, Kocaeli’nde buğdaydan sonra en çok üretilen üründü. Hayvan yemleri için kullanılan yulaf, bir dönem bitkisi olarak buğday ya da arpadan sonra da ekilmekteydi⁵⁷⁴. Bu devrede Kocaeli’nde 12.800 hektarlık yulaf ekim alanları, 1960’larda 13.350 hektara yükselmiştir⁵⁷⁵.

Kocaeli’nde hemen her dönemde baklagiller üretimi düşüktür. 1950’li yıllarda bahsi geçen ürünün tarımı sadece Geyve ve Karamürsel kazalarında yapılmaktaydı⁵⁷⁶. 1960’larda Kocaeli’nde özellikle sanayinin gelişmesiyle düşük miktardaki baklagillerin üretimi daha da azalmıştır. Vilâyet genelinde 1950’li yıllarda 4.700 hektarda üretilen baklagillerin⁵⁷⁷ üretim alanı 1960’ta 900 hektara kadar düşmüştür⁵⁷⁸.

Kocaeli’nde baklagiller içerisinde en fazla tarımı yapılan ürün fasulyeydi. 1950’lerde 3.000 hektar alanda istihsal edilen fasulye üretimi daha sonra 900 hektara düşmüştür⁵⁷⁹. Vilâyette fiğ üretimi de üretilmekteydi, ancak 1950’lerde fiğ ekim alanları genişlemekle birlikte büyük bir düzeye ulaşamamıştır⁵⁸⁰. 1950’lerde 200 hektar fiğ üretimi yapılan alan, 1960’ta 34 hektara gerilemiştir⁵⁸¹. Netice itibarıyla Kocaeli’nde baklagiller üretimi hiçbir devrede yüksek değildir. Bu durum vilâyette baklagillerin üretimine tahıl ürünleri kadar önem verilmediği biçiminde anlaşılabilir.

---

⁵⁷⁴ “Kocaeli” Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s.5019.

⁵⁷⁵ “Kocaeli” Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s. 5019; Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **1960 Ziraat Sayımı Neticeleri**, s.58.

⁵⁷⁶ Yüce, **Kocaeli Tarihi ve Rehberi**, s.27.

⁵⁷⁷ “Kocaeli” Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s. 5019; Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **1950 Ziraat Sayımı Neticeleri**, s. 61-65.

⁵⁷⁸ Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **1960 Ziraat Sayımı Neticeleri**, s.58.

⁵⁷⁹ Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **1960 Ziraat Sayımı Neticeleri**, s.58.

⁵⁸⁰ “Kocaeli” Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s. 5018-5019.

⁵⁸¹ Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **1960 Ziraat Sayımı Neticeleri**, s.58.

2.2.1.2. Sanayi Bitkileri

Kocaeli’nde üretilen belli başlı sanayi ürünleri ayçiçeği, şeker pancarı, keten ve tütündür⁵⁸². 1950’li yıllarda vilâyet genelinde sanayi ürünlerine ayrılan alanın % 53’ü ayçiçeği, % 33’ü keten ve % 11’ni tütün oluşturmaktaydı⁵⁸³. Geriye kalan alanlarda ise şeker pancarı tarımı yapılmaktaydı. 1954’te yönetsel değişiklik sonucu Adapazarı, Hendek, Karasu, Akyazı, Hendek ve Geyve kazaları vilâyetten ayrılınca sanayi bitkilerinden şeker pancarı, keten ve ayçiçeği ekim alanlarının önemli bölümü Kocaeli sınırları dışında kalmıştır. Buna rağmen sanayi ürünleri yetiştirmek için başka yerler bulunmuş ve üretim yeri ile üretim miktarı arttırılmıştır⁵⁸⁴.

Aşağıda 1950’den önce ve 1950’den sonra vilâyetteki bahsi geçen ürünlere ayrılan araziler ve elde edilen ürün miktarları verilmiştir⁵⁸⁵.

Tablo 14
1950’den Önce Kocaeli’nde Sanayi Bitkileri Üretimi Miktarı (Ton Olarak)

Ürün	Ekilen alan (hektar)	İstihsal (ton)
Ayçiçeği	1.600	742
Keten	2.125	1.315
Tütün	1.220	1.210
Şeker pancarı	640	12.800

⁵⁸² Yüce, **Kocaeli Tarihi ve Rehberi**, s.139-146.

⁵⁸³ İzmit İl Etüt Envanteri 1970, s. 84.

⁵⁸⁴ “Kocaeli” Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s. 5019.

⁵⁸⁵ ATOM, **Sinop, Sakarya, İzmit, Edirne, Tekirdağ**, s.196-197.

Tablo 15
1950'den Sonra Kocaeli'nde Sanayi Bitkileri Üretimi Miktarı (Ton Olarak)

Ürün	Ekilen alan (hektar)	İstihsal (ton)
Ayçiçeği	1.600	742
Şeker pancarı	640	12.800
Keten	4.345	3.735
Tütün	1.345	1.987

İki tablodan üzere 1950'li yıllarda Kocaeli'nde ayçiçeği ve şekerpancarı tarımı yapılan arazi ile elde edilen ürün miktarında çok fazla değişiklik bulunmamaktadır. Buna rağmen diğer sanayi ürünlerinden keten ve tütün için hem ayrılan arazi alanı genişlemiş hem de elde edilen ürün büyük miktarda artmıştır. Bu durum bahsi geçen devirde keten ve tütün üretimine ağırlık verildiğini ve mezkûr ürünlerin vilâyet ekonomisi içinde önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir.

Sanayi bitkileri içinde şüphesiz ki tütün ilk sıralarda yer almaktadır. Tütün hammadde olarak yetiştirilir ve üretildiği yörelerde de dikkate değer bir ekonomik faaliyettir⁵⁸⁶. Kocaeli'nde geniş ekim alanı bulan tütün 1950'lerde vilâyetin ekonomik değeri yüksek tarım ürünleri arasında yer almıştır. Bu dönemlerde tütünler depolarda muhafaza edilmekteydi. 1953'te Kocaeli'nde artan tütün miktarı, yeni tütün depolarının kurulmasını zorunlu hale getirmiştir. Özellikle Adapazarı, Geyve ve Kandıra'da açılan depolar tütünlerin daha korunaklı bir şekilde muhafaza edilmesini sağlamıştır⁵⁸⁷.

Kocaeli'nde yılın belirli dönemlerinde tütün piyasası açılmaktaydı. Tütün piyasasının açıldığı günlerde ekonomide gözle görülür bir canlanma olurdu. Özellikle adı geçen günlerde Alman, İsveç ve Mısır gibi ülkelerin firmalarının temsilcileri Kocaeli'ne gelmekteydiler⁵⁸⁸. Yabancı firmalardan özellikle de Mısır ve Almanya'dan gelenler Kocaeli'nden büyük miktarda tütün almaktaydılar⁵⁸⁹.

⁵⁸⁶ Özçelik, Cumhuriyet Döneminde Düzce (1946-1960), s. 111.

⁵⁸⁷ Türk Yolu, 12 Şubat 1953, No: 4406.

⁵⁸⁸ Bizim Şehir, 8 Ocak 1954, No: 502.

⁵⁸⁹ Türk Yolu, 25 Şubat 1953, No: 4417.

Kocaeli’nde tütün piyasası genel olarak şubat ayının sonu ile mart ayının başlarında başlamaktaydı. Piyasa ile ilgili düzenlemeleri, Kocaeli Tekel İdaresi yapmaktaydı. Bunun dışında vilâyetin tütün ürünleri Ege piyasalarında pazarlanmaktaydı⁵⁹⁰. Özellikle 1954’te Ege tüccarları, Kocaeli’nden 2.500 ton tütün almışlardır⁵⁹¹. Devrin gazetelerine göre bunun gibi çok örnek bulunmaktadır.

1950’li yıllarda Kocaeli’nde kaliteli ürün elde etmek için tütün eksperleri bulunmaktaydı. Devrin gazetelerine göre, tütün üretim zamanlarında uzmanlar çok dikkatli bir denetleme yapmaktaydılar. Eksperler, tütün üretim alanlarını gezerek tütünleri gözden geçirmektedirler⁵⁹². Böylece kaliteli tütünler elde edilmekteydi. Kocaeli’nde her yıl tütün birim fiyatları belirlenmekteydi. Tütün satış bedelleri her yılın şartları göz önünde bulundurularak yapılırdı. Örneğin 1955’te birim fiyatı 265 ilâ 380 kuruş arasında değişmekteydi⁵⁹³. Yukarıdaki tablodan da görüleceği üzere Kocaeli’nde tütün ekim alanı azalmasına rağmen; özellikle 1955’te tütün üretimi fazladır ve 8.000.000 Türk Lirası para elde edilmiştir. Bahsi geçen paranın 2.000.000 Türk Lirası İzmit’te üretilen tütünden sağlanmıştır⁵⁹⁴.

Kocaeli’nde Tekel işçilerinin sayıca çok fazla olması, Tekel Sendikası’nın kurulmasını zorunlu hale getirmiştir. Tekel İşçileri Sendikası şu kişilerden oluşmaktaydı: Hüseyin Baturer, Tefik Dana, Ömer Sertel, Kemal Borja, Naim Lale, Hamdi Gökmen, Kemal Kâtip, Ahmet Sevik, Mustafa Erdem, Hikmet Çefler, Mehmet Tanıl⁵⁹⁵. Bu dönemlerde Tekel İşçileri Sendikası’nın varlığı, Kocaeli’nde tütün üretimine verilen önemi bir kez daha kanıtlamaktadır.

Sonuç itibariyle 1950’den itibaren Kocaeli ve çevresinde yaygınlaşan tütün üretimi 1960’a kadar artış göstermiştir. Böylece vilâyet ekonomisi için de tütün değerli bir kaynaktı. Ancak zamanla tütün Kocaeli’nde daha az yetiştirilmeye başlanmış ve önceki

---

⁵⁹⁰ Bizim Şehir, 20 Ekim 1954, No: 731.

⁵⁹¹ Bizim Şehir, 14 Aralık 1954, No: 786.

⁵⁹² Bizim Şehir, 8 Ocak 1955, No: 808.

⁵⁹³ Bizim Şehir, 1 Mart 1955, No: 852.

⁵⁹⁴ Türk Yolu, 4 Şubat 1955, No: 5013.

⁵⁹⁵ Hürsöz, 24 Ağustos 1950, No: 58.

kıymetini kaybetmiştir. Özellikle 1960'ta tütün ekim alanı 3.443 hektara kadar düşmüştür⁵⁹⁶. Bunun sebebi Kocaeli'nde sanayinin gelişmesi ve beraberinde tarım üretimin azalmasıdır.

1950'lerde Kocaeli'nde yetiştirilen tarım ürünleri içerisinde ayçiçeği çok mühim bir yer tutmaktaydı. Özellikle Balkanlardan gelen göçmenlerin, buraya yerleşmesi ile vilâyet genelinde ayçiçeği üretiminde büyük bir artış yaşanmıştır. Bu dönemlerde ayçiçeği üretiminin % 70'i Kandıra'da yapılmaktaydı. Bunun dışında İzmit, Karamürsel ve Gebze ilçelerinde de ayçiçeği üretilmekteydi⁵⁹⁷.

1950 tarım sayımlarına göre Kocaeli'nde 8.300 hektar alanda ayçiçeği tarımı yapılmaktaydı⁵⁹⁸. Bundan dolayı da vilâyette ayçiçeği üretimi fazladır ve vilâyetin ekonomisinde kayda değer bir yer tutmuştur. Bu durum, 1960'a kadar devam etmiştir. Ancak ayçiçeği ekim alanı 1960'tan sonra azalmış ve 6.500 hektara gerilemiştir⁵⁹⁹.

1950'lerde ülke genelindeki toplam ayçiçeği alanlarının % 7,7'si Kocaeli'nde bulunmasına rağmen; bu oran 1960'ta % 1,5'a düşmüştür. Ancak ayçiçeği ekim alanı daralmasına rağmen; üretimde düşme olmamış, aksine verim artışı sağlanmıştır. Bunun sebebi DP zamanında takip edilen planlı tarım politikaları olabilir. Zira üretim az bir alanda yapılmasına rağmen; elde edilen verim yüksekti.

Kocaeli'nde tütün ve ayçiçeği dışında yetiştirilen başka sanayi ürünleri de bulunmaktaydı. Bunlardan birisi de ketendir. Kocaeli'ndeki keten üretiminin % 80'i Kandıra'da yapılmaktaydı. Keten, özellikle Kandıra'da en çok yetiştirilen ürünler arasında yer almaktaydı. Türkiye'de 1960'a kadar keten üretimi yüksekti. Ancak bu tarihten sonra daha ucuz olan yapay lif üretimin artması ve ürün fiyatlarının düşmesine bağlı keten tarımı da gerilemeye başlamıştır⁶⁰⁰.

---

⁵⁹⁶Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **1960 Ziraat Sayımı Neticeleri**, s.58.

⁵⁹⁷ "Kocaeli" Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s. 5019.

⁵⁹⁸ Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **1950 Ziraat Sayımı Neticeleri**; "Kocaeli" Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s. 5019.

⁵⁹⁹ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, **Tarımsal Yapı ve Üretim 1970-1972**, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü, 1975, s. 293.

⁶⁰⁰ "Kocaeli" Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s. 5020-5019.

1950’li yıllarda Kocaeli’nde keten üretimi 3.500 hektar alanlık arazide yapılmaktaydı⁶⁰¹. Bu oran zamanla daha da artarak 1960’ta 6.300 hektara yükselmiştir. Ancak 1960 yılında 6.880 hektar alanda keten üretilirken⁶⁰², bu oran daha sonraları 3.500 hektara düşmüştür⁶⁰³. Ketenin vilâyet ekim alanları içindeki payı 1960 itibarıyla % 4,9 iken; ekim alanlarının sürekli azalmasına bağlı olarak bu oran 1960’tan sonra % 3’e gerilemiştir. Bu şekilde keten tarımının giderek önemini kaybettiği ve daha fazla istihsal edilmediği anlaşılmaktadır.

1950’lerde Kocaeli’nde yetiştirilen diğer sanayi bitkisi şeker pancarıydı. Mezkûr tarım ürünü, bu dönemlerde ekonomik değeri yüksek ürünler arasında yer almaktaydı. 1950 tarım sayımlarına göre vilâyet genelinde 2.800 hektar alanda şeker pancarı üretilmekteydi⁶⁰⁴. Ancak Kocaeli’nde sanayinin gelişmesine bağlı tarım alanları büyük ölçüde gerilemiştir. Bu durumdan en çok etkilenen ürün şeker pancarıdır. Örneğin 1950’de 2.800 hektar alanda istihsal edilen şeker pancarı, 1960’ta 1.284 hektara düşmüştür⁶⁰⁵. Böylece şekerpancarının Kocaeli ekonomisi içerisindeki payı giderek azalmıştır⁶⁰⁶.

2.2.1.3. Sebzeler

Sebze tarımı her biri farklı özellikte arz ve talebe sahip olan çok sayıda üründen müteşekkildir. Türkiye’de hemen hemen her mevsimde ve her bölgede sebze üretimi yapılabilmektedir. Yani ülke iklimi sebze üretimi için son derece elverişlidir. Fakat belirli bölgeler bazı ürünlerin üretiminde daha fazla pay almaktadır. Örneğin Akdeniz ve Ege bölgesi, Marmara Bölgesi’ne oranla daha fazla sebze üretmekte ve Türkiye’nin

---

⁶⁰¹ Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **1950 Ziraat Sayımı Neticeleri**; “Kocaeli” Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s. 5019.

⁶⁰² Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **1960 Ziraat Sayımı Neticeleri**, s.58.

⁶⁰³ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, **Tarımsal Yapı ve Üretim 1970-1972**, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü, 1975, s. 293.

⁶⁰⁴ Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **1950 Ziraat Sayımı Neticeleri**, “Kocaeli” Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s. 5021.

⁶⁰⁵ Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **1960 Ziraat Sayımı Neticeleri**, s.58.

⁶⁰⁶ “Kocaeli” Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s. 5021.

toplam sebze üretiminin %49'unu sağlamaktadır⁶⁰⁷. Buna rağmen Marmara Bölgesi de iklimi itibarıyla sebze tarımı için çok daha uygun bir konumda bulunmaktadır.

1950'den önce İzmit Ovası'nın bataklık olması, iç kesimlerde ise, sulama olanaklarının azlığı nedeniyle sebzeçilik çok fazla üretilebilen ürünlerden değildi. Hususiyle bataklık alanlarının kurutulmasından sonra, Kocaeli'nde sebze üretimi büyük artış göstermeye başlamıştı. Kocaeli'nde sebzeçiliğin gelişmesiyle vilâyet ekonomisi içinde sebze ürünleri de önemli bir konuma gelmişti. Vilâyetin konumu ve iklim yapısı sebzeçilik için çok uygundur. Bilhassa kuzey ve güney kesimlerinden gelerek Körfez'e dökülen akarsular da burasını sebze üretimi için etkili bir konuma getirmektedir. Bunun dışında genel olarak vilâyet ziraatının, il ekonomisinde sanayinin ağırlık kazanması ile giderek gerilemesi, ekim alanlarının bir bölümünün sanayi ve kent alanları içinde kalması, geniş alanlarda yapılan bitkisel üretimin, daha dar alanlarda ama yoğun bir şekilde yapılmasına sebep olmuştur. Bu durumun oluşmasında, ulaşımın gelişmesi ve eskiye oranla ucuzlaması, tüketim alanlarına yakınlık, sebze ve meyve üretimi yapanlara yüksek gelir getirmesi ve teknolojinin gelişmesinin büyük bir katkısı vardır.

Kocaeli vilâyetinde sebze tarımı umumiyetle merkez kaza olan İzmit, Karamürsel ve Gebze kazalarının kıyı kesimlerinde gelişme göstermiştir. Yani sebze üretimi daha çok bu alanlarda yapılmaktadır. Vilâyette sebzeçilik, İl Teknik Ziraat Müdürlüğü tarafından desteklenmiş ve çiftçilere seçilmiş sebze tohumları dağıtılarak, örnek çiftçiler tarafından yetiştirilen fideler de ekstra olarak üreticilere verilmektedir⁶⁰⁸.

Netice itibarıyla 1950'li yıllarda Marmara Bölgesi'nde sebze üretimi yapan vilâyetler arasında Kocaeli ilk sıralarda gelmekteydi. Bu dönemlerde Kocaeli'nde hemen her sebze türü yetiştirilebilmektedir. Vilâyette tarımı yapılabilen başlıca sebzeler domates, patlıcan, kabak, salatalık, ıspanak, pırasa, biber, karalahana, karnabahar, havuç, enginar ve kerevizdir. 1950 tarım sayımına göre bahsi geçen ürünlerin yetiştirme alanları ve miktarları aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir⁶⁰⁹:

---

⁶⁰⁷ Cuma Akbay-Serhan Candemir, Enver Orhan; "Türkiye'de Yaş Meyve ve Sebze Ürünleri Üretim ve Pazarlaması", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Fen ve Mühendislik Dergisi*, VIII/2 (2005), s. 96.

⁶⁰⁸ "Kocaeli" Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s. 5021.

⁶⁰⁹ Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **1950 Ziraat Sayımı Neticeleri**, s. 69.

Tablo 16
1950 Ziraat Sayımına Göre Kocaeli’nde Sebze Üretim Miktarları ve Alanları
(Hektar ve Ton Olarak)

Cinsi	Ekiliş sahası (hektar)	Üretim (ton)
Domates	424	2.245
Patlıcan	21	183
Kabak	22	213
Salatalık	30	216
Ispanak	5	32
Pırasa	20	205
Biber	44	186
Taze Fasulye	65	656
Kara Lahana	27	156
Karnabahar	13	320
Havuç	32	150
Enginar	41	247
Kereviz	18	120

1960 tarım sayımına göre Kocaeli’nde yukarıda bahsi geçen ürünlerin yetişme alanları ve miktarları aşağıdaki tabloda gösterildiği şekildedir⁶¹⁰:

---

⁶¹⁰ Kocaeli 1967 İl Yıllığı, s. 194.

Tablo 17
1960 Ziraat Sayımına Göre Kocaeli’nde Sebze Üretim Miktarları ve Alanları
(Hektar ve Ton Olarak)

Cinsi	Ekiliş sahası (hektar)	Üretim (ton)
Domates	720	14.300
Patlıcan	195	2.975
Bamya	18	26
Salatalık	95	1.055
Ispanak	192	1.560
Pırasa	95	1.225
Biber	223	2.280
Taze Fasulye	205	2.050
Kara Lahana	41	130
Karnabahar	55	500
Havuç	91	90
Enginar	110	655
Kereviz	63	504
Lahana	105	210

Karşılaştırılmalı olarak iki tablonun verilerinden anlaşılacağı üzere; 1950’den sonra Kocaeli’nde karnabahar hariç bütün sebzelerin hem yetiştirilme alanları hem de miktarları artmıştır. 1950 tarım sayımına göre 762 hektar alanda 4929 ton sebze üretimi yapılmıştır. 1960’ta ise çok büyük bir artış meydana gelmiş ve 2.338 hektar alanda 29.135 ton sebze istihsalı yapılmıştır. Örneğin 1950’de 424 hektar alanda 2.245 ton domates istihsal edilirken; 1960’ta 720 hektar alanda 14.300 ton domates elde edilmiştir. Aynı şekilde 1950’de 65 hektar alan arazide 656 ton domates üretilmiş iken; 1960’ta 205 hektar arazide 2.050 ton taze fasulye alınmıştır. Özellikle patlıcan üretiminde 12 katlık bir artış vardır. Buna göre, 1950’de 21 hektar alanda sadece 183 ton patlıcan üretilmiş iken; 1960’ta 195 hektarlık alanda 2.975 ton ürün alınabilmiştir. Bu durum Kocaeli’nde sebzeçilik tarımının 10 yıl içerisinde ne derece gelişmiş olduğunu göstermesi açısından önem arz etmektedir.

Yukarıdaki tablo dışında devrin gazeteleri de sebze üretimin önceki dönemlere göre yüksek olduğunu göstermektedir. Örneğin Türk Yolu Gazetesi'ne göre 1953'te sebze üretim miktarı beklenenden daha fazladır. Bunun sebebi hem iklim koşullarının iyi olması hem de uygun tohumlukların kullanılmasıydı⁶¹¹.

Bu dönemlerde vilâyetin bütün kazalarında sebze üretimi yapılmaktaydı. Ancak en çok üretim yapıla yerler İzmit, Adapazarı, Karamürsel ve Gebze ilçeleriydi. Özellikle İzmit sebze üretimi bakımından ilk sırada bulunmaktaydı. İzmit'in sahil kuşağında bulunan köy ve çiftliklerde sebzecilik kıymetli bir geçim kaynağıydı⁶¹². Ayrıca Teknik Ziraat Müdürlüğü tarafından sebze üretimi yapan çiftçiler desteklenmiş ve sebze tohumlukları sağlanarak üretimin artması sağlanmıştır⁶¹³. Hürsöz Gazetesi'ne göre çiftçileri desteklemek ve üretimi sürekli kılmak amacıyla DP devrinde Türkiye genelinde çiftçilere yapılan ziraî yardımların miktarı daha önceki dönemlere göre yüksektir. Örneğin 1949'da 519.000.000 Türk Lirası olan zirai yardım, 1950'de 602.000.000 Türk Lirası'dır. Bu yardımlar çiftçiler arasında paylaştırılmıştır⁶¹⁴.

DP zamanında üretimi arttırmak ve çiftçilerin koşullarını iyileştirmek amacıyla çiftçiler maddi bakımdan desteklenmiştir. Çiftçilere yapılan zirai yardımlar 1950'den önce kişi başına 800 Türk Lirası iken, bahsi geçen yardımlar 1952'de 4.000 Türk Lirası'na çıkarılmıştır. Ayrıca birden fazla tarım ürünü işi ile uğraşan çiftçilere ek 1.000 Türk Lirası daha verilmiştir. Böylece bir çiftçi 5.000 Türk Lirası yardım alabilmekteydi. Ayrıca 1953'te üretilecek olan yeni sebze ürünleri için de Kocaeli'ne 40.000.000 Türk Lirası ekstra olarak tahsis edilmiş ve üretimin istenilen düzeyde olması durumunda bu miktarın artırılması kararlaştırılmıştır⁶¹⁵. Böylece DP yönetiminde sebze üretimi artmış ve çiftçiler önceki yıllara oranla daha yüksek gelirler elde edebilmişlerdir şeklinde değerlendirilmektedir.

---

⁶¹¹ Türk Yolu, 4 Eylül 1953, No: 4575.

⁶¹² Avcı, Cumhuriyet Döneminde İzmit, s. 87.

⁶¹³ Bizim Şehir, 20 Ağustos 1954, No: 687.

⁶¹⁴ Hürsöz, 12 Haziran 1952, No: 546.

⁶¹⁵ Hürsöz, 12 Haziran 1952, No: 546.

2.2.1.4. Meyveler

Kocaeli tarımında eskiden beri önemli bir yer tutan ve ekonomik getirisi olan meyvecilik, sağladığı gelir açısından giderek hâkim duruma gelmiştir. Kocaeli vilâyetinde 54 çeşit toprak ürünü ve 25 meyve türü bulunmaktadır. Kocaeli en müsait ziraat yetiştirme ve inkişaf şartlarını bir araya toplamış vilâyettir⁶¹⁶. Ziraat Bankası'nın "Türkiye Tarımsal Üretim Değeri" verilerine göre, meyve üretimi, il bitkisel üretim değerinin %51'i Karamürsel, %18,5'i Gölcük, %15'i İzmit, %12'si Geyve ve %3,5'ü Kandıra kazalarında gerçekleşmekteydi⁶¹⁷.

1950'lerde meyvecilik açısından Marmara Bölgesi'nin en çok üretim yapan vilâyetleri arasında Kocaeli ilk sıralarda yer almaktaydı. İzmit sahil bandı ile sulanabilen taban araziler sebze ve meyveciliğe ayrılmıştı ve Kocaeli ekonomisinde meyvecilik önemli bir yer tutmaktaydı. Bu dönemlerde üretim yüksek olduğu için tüketim fazlası meyveler İstanbul ve Ankara illerine ihraç edilmekteydi⁶¹⁸.

Kocaeli toprak yapısı ve iklim karakteri yönünden bahçe ziraatına elverişli olduğu halde 1950'den önce yeterli miktarda ürün elde edilememiştir. 1950'den sonra mevcut hükümet, ziraat teşkilatını motorlu vaziyet ile yapılması için gerekli alt yapıyı hazırlamış ve çiftçilere verdiği bedelli ve bedelsiz fidanlarla kısa zamanda meyveciliğin geniş alanlara ve bilhassa teşkilatlanma sayesinde hiç meyve yetiştirilemeyen köylere kadar genişlemesini sağlamıştır. Bu sayede meyve üretiminde her yıl planlamalar dâhilinde mühim gelişmeler kaydedilmiştir⁶¹⁹.

Kocaeli'nde yıllık bazda 22.500 hektarlık alanda meyve üretimi yapılmakta ve bu alanlarda büyük miktarlarda meyve üretilmekteydi⁶²⁰. Yukarıda ifade olunduğu üzere, bu dönemlerde Kocaeli'nde bütün kazalarda meyve yetiştiriciliği yapılmaktaydı, ancak üretimin en fazla olduğu ilçeler, İzmit, Gebze, Adapazarı ve Karamürsel'di⁶²¹.

⁶¹⁶ Yüce, **Kocaeli Tarih ve Rehberi**, s.271.

⁶¹⁷ "Kocaeli" Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s. 5022.

⁶¹⁸ İzmit İl Etüt Envanteri 1970, s. 83.

⁶¹⁹ ATOM, **Sinop, Sakarya, İzmit, Edirne, Tekirdağ**, s. 197.

⁶²⁰ İzmit İl Etüt Envanteri 1970, s. 83.

⁶²¹ "Kocaeli" Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s. 5022.

Vilâyette yetiştirilen meyveler arasında elma, ayva, armut, muşmula, erik, kayısı, kızılıçık, kiraz, şeftali, vişne, zeytin, ceviz, fındık, kestane, ayva ve üzüm yer almaktaydı⁶²². Sonuç olarak vilâyetin hemen her yerinde meyvecilik tarımı yapılmaktaydı ve çiftçilerin önemli bir geçim kaynağıydı.

Kocaeli genelinde en fazla üretilen meyve türü elmaydı. Vilâyette cumhuriyet döneminden beri elma miktarı sürekli artış göstermiştir. Bilhassa 1950’lerde 300.000 civarında olan elma ağacı sayısı⁶²³, 1960’ta 317.900 çıkmış ve bu ağaçlardan toplamda 10.482 ton elma elde edilmiştir⁶²⁴. Elma ağaç sayılarının artmasına bağlı istihsal de artmış ve böylece söz konusu üründen elde edilen gelirler de çoğalmıştır.

Kocaeli’nde yetişen meyvelerden birisi de ayvadır. Marmara denizinin doğusunda Karadeniz ile çevrili ovalar ve vadi tabanları ile Sakarya Ovası ve güneye doğru ilerledikçe Samanlı dağlarının kuzeyinde bulunan ovalık alanlarda, İzmit körfezine kadar uzanan bölümde Türkiye ayva üretiminin büyük çoğunluğu yapılmaktaydı. İzmit’te bilhassa Eşme’de yetiştirilen ayvalar çiftçilerin önemli bir geçim kaynağıydı.

1950’li yıllarda ayva, daha çok “*Manilia*” hastalığı ile gündeme gelmiştir. Hastalık önce Kocaeli’nde görülmüş ve zamanla ayva yetiştirilen diğer vilâyetlere de yayılmıştır. Bahsi geçen hastalığın daha fazla yayılmasını ve ağaçların zarar görmesini önlemek amacıyla Ziraat Bakanlığı hastalıkla mücadele kapsamında için çeşitli çalışmalar yapmıştır⁶²⁵.

Kocaeli’nde kiraz ve erik yetiştiriciliği eski dönemlerden beri yapılmasına rağmen; 1950’li yıllarda daha fazlaydı. Özellikle kiraz üretimi fazla olduğu için elde edilen ürünün büyük bir kısmı ihraç edilmekteydi. Ayrıca erik ve kiraz yetiştiriciliği daha çok

---

⁶²² Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **1960 Ziraat Sayımı Neticeleri**, s.58; Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, **1970 Cari İstatistikler ve Tarım Sayımı Sonuçları**, s. 292.

⁶²³ Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **1950 Ziraat Sayımı Neticeleri**, s.78; Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **1960 Ziraat Sayımı Neticeleri**, s.114.

⁶²⁴ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, **1970 Cari İstatistikler ve Tarım Sayımı Sonuçları**, s. 302.

⁶²⁵ Mustafa Ürey, Edirne’de Ayva Bahçelerinde Monilya Hastalığının Yayılışı, Hastalık Etmenlerinin Ayvada Patojenitesi ve Ayva Çeşitlerinden Dayanırlılık Durumunun Belirlenmesi, **Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü** (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Tekirdağ, 2012, s.4-5.

İzmit'e bağlı civar köylerde yapılmaktaydı⁶²⁶. Üretimi fazla olan ve vilâyet ekonomisi içinde büyük yer tutan meyvelerden birisi de şeftalidir. Bu dönemlerde şeftalinin en çok üretildiği yer Karamürsel kazasıdır. Bahsi geçen kaza dışında Gölcük'te de şeftali yetiştiriciliği yapılmaktaydı. Karamürsel'de her yıl şeftali bayramları düzenlenmekteydi. Şeftali Bayramı'nda Karamürsel Belediyesi tarafından festivaller gerçekleştirilir ve bu etkinliklere büyük ilgi gösterilirdi. Türk Yolu Gazetesi'ne göre özellikle 1950'den sonra Şeftali Bayramları daha da eğlenceli hale gelmiştir⁶²⁷. 1960 yılı itibarıyla Kocaeli'nde 379.100 adet şeftali ağacından 5.059 ton şeftali elde edilmekteydi⁶²⁸.

Kocaeli'nde yetiştiriciliği yapılan bir diğer meyve üzumdür. Gebze ilçesine bağlı Darıca bucağından başlayarak Eski Hisar, Muallim, Pelitli, Akviran, Denizli, Çerkeşli, Tavşancıl, Hereke, Kalburcu; İzmit ilçesine bağlı Yarımca, Çınarlı, Arızlı divanı, Kabaoğlu köyü; Gölcük ilçesine bağlı Değirmendere, Örcün, Saraylı; Geyve ilçesinin merkezi ile İstasyon civarı köyleri ve Pamukova köyleri bunlardan başlayarak müteferrik surette gelerek mezkûr kazalarda önemli üzüm bağları bulunmaktaydı⁶²⁹.

1950'lerde vilâyet bağ ve bahçe arazisinin % 37'lik gibi bir kısmını bağlık alanlar oluşturmaktaydı. 1950 tarım sayımlarına göre 9.651 hektarlık alanda 19.366 ton üzüm elde edilmesine rağmen⁶³⁰; 1960'ta 7.746 hektarlık alanda 29.360 üzüm elde edilmekteydi⁶³¹. Bu dönemlerde Değirmendere *Siyahî* ve Tavşancıl nahiyesi de *Çavuş* türü üzümleri ile tanınmıştır. Karamürsel şeftali şenlikleri gibi Gölcük'te de her yıl üzüm şenlikleri yapılmaktaydı⁶³². Mezkûr şenlikler vasıtası ile halk arasında güçlü bir dayanışmanın sağlanmış olduğu düşünülebilir.

1950'li yıllarda diğer meyveler kadar olmasa da Kocaeli'nde fındık yetiştiriciliği de yapılmaktaydı ve daha çok Adapazarı ve Gölcük kazalarında üretilmekteydi. Bu kazalarda denize paralel yüksek dağlar bulunmadığı için fındık ağaçları iç kesimlere

⁶²⁶ Türk Yolu, 16 Mayıs 1953, No: 4486.

⁶²⁷ Türk Yolu, 25 Ağustos 1953, No: 4566.

⁶²⁸ Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **1960 Ziraat Sayımı Neticeleri**, s.116.

⁶²⁹ Yüce, **Kocaeli Tarih ve Rehberi**, s.271.

⁶³⁰ Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **1950 Ziraat Sayımı Neticeleri**, s. 78.

⁶³¹ Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **1960 Ziraat Sayımı Neticeleri**, s.117.

⁶³² İzmit İl Etüt Envanteri 1970, s. 83-84.

kadar yayılma imkânı bulmuştu. Kocaeli’ndeki fındık ağaçları diğer yerlerdeki ağaçlara göre daha genç ve daha düzenliydi. Ayrıca bölgedeki arazi yapısının düz ve toprak derinliğinin fazla olması gibi nedenlerden fındık üretimi daha verimliydi. Bu durumdan dolayı fındık alanları arttırılmıştı⁶³³. 1950’de 115 hektarlık alanda 300 ton fındık üretilmiş iken⁶³⁴; 1960’ta 361.000 adet ağaçtan 535 ton fındık elde edilmiştir⁶³⁵. Bu meyveler dışında Kocaeli’nde üretilen ve gelir getiren başka meyveler de yer almaktaydı. Bu meyvelerden birisi incirdir. 1960 yılı itibarıyla Kocaeli’nde 28.900 adet inci ağacından 234 ton ürün elde edilmekteydi ve ağaç başına 8 kilo incir düşmekteydi.

Meyve grupları arasında yer alan ve vilâyet ekonomisinde önemli bir yer tutan ürünlerden birisi de zeytindir. Kocaeli’nin iklim ve toprak yapısı zeytin üretimine elverişli olduğu için her dönemde zeytin yetiştirilebilmiştir. Bu dönemlerde zeytin ağaçları daha çok Gebze, İzmit, Gölcük ve Karamürsel arasındaki kıyı kesiminde yoğunlaşmıştır. Kocaeli’ndeki zeytin ağacı sayısı, üretilen zeytin ve zeytinyağı miktarı aşağıdaki tabloda gösterildiği şekildedir⁶³⁶:

Tablo 18
1960’lı Yıllarda Kocaeli’ndeki Zeytin ve Zeytinyağı Üretimi Miktarı
(Ton Olarak)

Yıllar	Ağaç Sayısı	Zeytin İstihsalı (Ton)	Zeytinyağı İstihsalı
1960	400.250	2.827	217
1961	402.500	5.680	660
1962	404.600	631	666

Tablodan anlaşılacağı üzere, 1960 yılına kadar 400.250 ağaç sayısı 1961 yılı itibarıyla 402.500 adetti. 1961’de 400.250 ağaçtan 2.827 ton zeytin ve 217 ton da zeytinyağı elde

⁶³³ Cihan Harman, Karadeniz Bölgesi’ndeki Endemik Tarım Ürünleri: Fındık, Çay ve Kivinin Üretimi, Pazarlanması ve Tüketimi, **Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Giresun, 2013, s.30.

⁶³⁴ Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **1950 Ziraat Sayımı Neticeleri**, s. 71.

⁶³⁵ Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **1960 Ziraat Sayımı Neticeleri**, s.118.
Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **1960 Ziraat Sayımı Neticeleri**, s.120.

edilmesine rağmen; 1962’de 404.600 adet zeytin ağacından 631 ton zeytin ve 666 ton da zeytinyağı üretilmiştir. Bu durum vilâyette zeytinciliğin geliştiğini göstermesi açısından kıymet arz etmektedir.

1950’li yıllarda yağmurlar beklenenden fazla olduğundan zeytin ağaçları için uygun bir ortam oluşmuştur. Bu durumdan dolayı zeytin üretimi artmış ve ürün fiyatları düşmüştür. Böylece daha fazla zeytin ve zeytinyağı satılabilmıştır⁶³⁷. Bu dönemlerde zeytin üretiminin arttırılmasını sağlamak amacıyla zeytin ağaçlarına zarar veren güveler ile mücadele edilmiştir. Ziraat Teknik Müdürlüğü tarafından güvelerle mücadele ile birçok zeytin ağacının zarar görmesi önlenmiştir ⁶³⁸.

Kocaeli’nde salamuralık ve yağlık olmak üzere iki tür zeytin yetiştirilmekteydi. Önceleri mengenerle yağ çıkaran yağhanelerde üretim yapılıyordu; zamanla hidrolik presle çalışan atölyeler açılmıştır. Ayrıca Kocaeli Teknik Ziraat Müdürlüğü tarafından eski zeytinliklerin budama ve bakım çalışmaları yapılmış ve üreticilere fidan sağlanarak toplu zeytin bahçeleri kurulmuştur⁶³⁹. Toplu zeytin bahçelerinin oluşturulmasının üretimin arttırılması açısından önemli olduğu değerlendirilebilir.

2.2.2. Hayvancılık

DP döneminin temel politikalarından birisi tarım ve hayvancılığın geliştirilmesiydi. Bunu partinin bütün hükümet programlarında görmek mümkündür. Bilhassa Başbakan Adnan Menderes, her parti programını açıkladığında bu konuları ekonomi bölümlerinde temel biçimde vermiştir. Adnan Menderes, söz konusu programlarında tarıma önem verileceğini ve bunun sadece tarımsal faaliyetler olarak algılanmaması gerektiğini, hayvancılığın da devlet teşvikiyle yapılacağından söz etmekteydi.

Menderes, tarım ile ilgili bir konuşmasında şunları söylemiştir: "*Tarım ve hayvancılık ulusal ekonomimizin temelidir. Bir yandan ulusumuzun beslenme ve giyinme gereksinimini ve sanayimizin hammaddesini sağlar ve diğer yandan ihracatımızın da*

---

⁶³⁷ Türk Yolu, 5 Temmuz 1951, No: 3913.

⁶³⁸ Hürsöz, 17 Nisan 1959, No: 2625.

⁶³⁹ Kocaeli” Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s. 5022.

ana kaynağını oluşturur"⁶⁴⁰. Adnan Menderes konuşmasının başka bir bölümünde ise şu bilgileri vermiştir "*Geçen dönemde kısmen kaldırılmış olan Hayvan Vergisi'nin kalan kısmını da 1955 yılında kaldırılmasını önermek suretiyle bu ilkel vergiyi bütünüyle tasfiye etmiş olacağız. Veraset ve İntikal Vergisi de ıslah edeceğimiz vergiler arasına alınmış bulunmaktadır*"⁶⁴¹. Adnan Menderes'in bu konuşmalarından DP döneminde tarım ve hayvancılık faaliyetlerine ne derece önem verildiği açıkça görülmektedir.

Vilâyetin geneli dağlar, ormanlar ve geniş arazilerle kaplı olduğu için burası hayvan yetiştiriciliği için elverişliydi. Kocaeli'nde büyükbaş, küçükbaş, kümes hayvancılığı, arıcılık, balıkçılık, at yetiştiriciliği ve ipekböcekçiliği ile uğraşılmaktaydı. Özellikle Kandıra, Karasu, Geyve, Gölcük ve Adapazarı kazalarında hayvancılık yoğun olarak yapılmaktaydı⁶⁴². Devrin yerel gazetelerine göre, 1950'lerde Kocaeli'nde hayvancılığı geliştirmek ve modern yöntemlerle yapılmasını sağlamak amacıyla gerekli altyapı oluşturulmuştur.

1953'te hayvancılıktan verimi arttırmak amacıyla vilâyette ıslah çalışmalarına ağırlık verilmiştir. Bilhassa bu konuda Ziraat Bakanlığı tarafından yapılan çalışmalar sonuç vermeye başlamıştır. Hayvanların ıslah edilmesi neticesinde hem hayvanların sayısında hem de hayvansal ürünlerde büyük artış meydana gelmiştir⁶⁴³. Ziraat Bakanlığı hayvan neslinin ıslahı için vilâyet kazalarına damızlık öküz, koç ve aygır vermiştir. Ayrıca Adapazarı, Akyazı, Karamürsel, Gebze, Hendek ve Kandıra'da aşım durakları kurulmuş ve bu yerlerin idaresini Veterinerlik Müdürlüğü yapmıştır⁶⁴⁴. Bu durum hayvancılığın modern yöntemlerle yapıldığı şeklinde değerlendirilmektedir.

1950'lerde sanayinin gelişmeye başlaması ve tarımda makineleşmenin artmasıyla vilâyette çayır ve meraların alanı azalmıştır. Ancak bu durum hayvancılığın gelişimini olumsuz yönde etkilememiş, aksine hayvanların sayılarında büyük artışlar görülmüştür. Ayrıca 1958'de çiftçiye 4.030 kg hayvan yemi tohumu bedelsiz verilmek suretiyle 1.265 dekar yoncalık ve korungalık yaptırılmış ve bunun neticesi olarak da hayvan

⁶⁴⁰ TBMMTD, Dönem 9, c. I (29 Mayıs 1950), s.28.

⁶⁴¹ TBMMTD, Dönem 10, c. I (24 Mayıs 1954), s.30-31.

⁶⁴² Yüce, **Kocaeli Tarih ve Rehberi**, s.279-283.

⁶⁴³ Türk Yolu, 1 Şubat 1953, No: 4387.

⁶⁴⁴ Bizim Şehir, 23 Mayıs 1954, No: 608.

besiciliğine başlanmıştır⁶⁴⁵. Böylece hayvancılığın belli bir düzen içinde yürütülmeye başlandığı düşünülebilir.

Yukarıda da ifade edildiği gibi Kocaeli’nde hayvancılığın gelişmesi ve hayvan sayılarının artması, hayvansal ürünlerden elde edilen verimi önceki yıllara göre kat kat arttırmıştır. Özellikle çiftçilerin önemli ekonomik kaynakları arasında yer alan et, süt ve peynir üretimi arttığı için, çiftçilerin ekonomik yönden zenginleşmeye başladıkları düşünülebilir.

2.2.2.1. Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvancılık

Kocaeli’nde büyükbaş hayvan denildiği zaman akla ilk gelen manda cinsi sığırlardır. Manda dışında inek, dana ve öküz de yetiştirilen büyükbaş hayvanlar arasında yer almaktaydı⁶⁴⁶.1950’ye kadar büyükbaş hayvan sayısı çok yüksek miktarda iken; 19600’ta bu sayılarda büyük azalmalar görü görülmüştür. Örneğin 1950 tarım ve hayvancılık sayımlarına göre 37.559 olan manda sayısı⁶⁴⁷ iken; 1960’ta 24.041’e düşmüştür. Aynı şekilde 1950’de 194.994 olan sığır sayısı 1960’ta 101.081’e düşmüştür⁶⁴⁸. Bu verilerden anlaşılacağı üzere, büyükbaş hayvanların sayısında azalmalar olmuştur. 1954’te Sakarya vilâyetinin teşekkülü bunun en önemli sebepleri arasındadır. Buna rağmen hayvan sayılarının vilâyette hayvan sayılarının hala çok olması, DP döneminde çiftçilerin desteklendiğini ve bundan da olumlu sonuçlar alındığının önemli bir kanıtıdır.

Bu dönemlerde hayvancılığın gelişmesini sağlamak amacıyla suni sığır tohumlama çalışmaları yapılmıştır. Bahsi geçen çalışma ilk olarak 1959’da Kandıra’da uygulanmış ve daha sonra seyyar hale getirilerek vilâyet genelinde uygulanmıştır. Tohumlama çalışmaları kapsamında toplamda 967 hayvan aşılanmıştır. Bu çalışmalarla kaliteli sığır yetiştiriciliği yapılması amaçlanmıştır⁶⁴⁹.

⁶⁴⁵ ATOM, Sinop, Sakarya, İzmit, Edirne, Tekirdağ, s. 198.

⁶⁴⁶ Yüce, Kocaeli Tarih ve Rehberi, s.279-283.

⁶⁴⁷ Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1950 Ziraat Sayımı Neticeleri, s. 61.

⁶⁴⁸ Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1960 Ziraat Sayımı Neticeleri, s.129.

⁶⁴⁹ Kocaeli 1967 Yıllığı, s. 211.

1950'li yıllarda Kocaeli'nin coğrafi konumu ve iklimi koyun ve keçi yetiştiriciliği için uygundu ve koyun ile kıl keçisi yetiştiriciliği yapılmaktaydı. Bu dönemde küçükbaş hayvan yetiştiriciliği, vilâyet ekonomisinde önemli bir yer tutmuştur. Aynı dönemlerde koyun ve keçilerin sayısını arttırmak amacıyla büyükbaş hayvanlarda olduğu gibi ıslah çalışmaları yapılmış ve Bursa vilâyeti Karacabey kazasından getirilen damızlık koç ve koyunlar çiftçilere verilmiştir. Özellikle ıslah çalışmaları ile küçükbaş hayvanların sayısı artmıştır⁶⁵⁰. Buna göre 1960 yılı itibariyle vilâyette koyun sayısı 292. 728 ve kıl keçisi sayısı da 112.299'du⁶⁵¹.

Kocaeli'nde et ve süt üretimine konu hayvanlar, çeşitli kanallardan sağlanmaktaydı. Bunlar, doğrudan hayvan yetiştiricilerine satıldığı gibi, canlı hayvan satan vilâyetlerden alınan hayvanlar da kesilerek et elde edilmekteydi. Ayrıca, vilâyet genelinde sayıları fazla olmayan özel mera ve çiftlik sahipleri, genç sığırları toplayarak 5 ila 6 ay süreyle meralarında ya da yem kullanarak beslemekte ve sonra kasaplık olarak satılmaktaydı. Bunun dışında özel kişilerce kurulan besi evlerinde, zayıf kalmış hayvanlar 2 ila 3 ay arasında beslenmekte ve sonraları kesilerek etleri satılmaktaydı⁶⁵².

1960 tarım sayımlarına göre, Kocaeli'nde 101.081 baş olan sığırlardan 16.716 litre, 24.041 baş olan mandalardan 5.407 litre, 292,728 olan koyundan 9.117 litre ve 112.299 olan kıl keçilerinden 4.246 litre süt elde edilmiştir⁶⁵³. 1950'de 5000 ton et üretimi yapılmış iken; 1960'ta sonra 3.135'a ton et elde edilmiştir⁶⁵⁴.

1954'ten önce Kocaeli'nde et ve balık kurumu veya herhangi bir hayvan kesim tesisi olmadığı için çeşitli problemler yaşanmaktaydı. Bu sorunu çözmek amacıyla 1954'te bir mezbaha yapılmıştır⁶⁵⁵. Mezbahanın inşası için 1.067.693 Türk Lirası harcanmış ve Belediye, mezbahanın yapımını tamamen kendi bütçesinden karşılamıştır⁶⁵⁶. 1955'te ise

---

⁶⁵⁰ ATOM, **Sinop, Sakarya, İzmit, Edirne, Tekirdağ**, s.199; Bizim Şehir, 23 Mayıs 1954, No:608.

⁶⁵¹ Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **1960 Ziraat Sayımı Neticeleri**, s.122-124.

⁶⁵² "Kocaeli" Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s. 5026.

⁶⁵³ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, **Zirai Bünye ve İstihsal 1960-1962**, s. 58.

⁶⁵⁴ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, **1970 Cari İstatistikler ve Tarım Sayımı Sonuçları**, s. 296.

⁶⁵⁵ Hürsöz, 16 Ocak 1954, No: 1031.

⁶⁵⁶ Bizim Şehir, 27 Ekim 1955, No: 1053.

Et ve Balık Kurumu açılmış ve ilk başta burada 35 kişi çalışmaya başlamıştır. Et ve Balık Kurumu sayesinde hayvanlar belirli bir alanda ve temiz bir şekilde kesilerek hazırlanmışlardır. Aynı yıl içinde bir Et ve Balık Kurumu'na bağlı yeni bir mezbaha daha hizmete sunulmuştur⁶⁵⁷.

2.2.2.2. Kümes Hayvancılığı

Kocaeli'nde yetiştirilen kümes hayvanları içerisinde genel olarak tavuk, horoz ve kaz yer almaktaydı. Vilâyetin hemen hemen bütün köylerinde çiftçiler kümes hayvanları yetiştirmekteydi. Bahsi geçen hayvanlar dışında hindi yetiştiriciliği sadece Kandıra'da yapılmaktaydı. Kandıra ile İzmit'in kuzeyindeki köylerde, hindi yetiştiriciliği eskiden beri önemli bir uğraştır. Küçük aile işletmeciliği biçiminde yapılan hindi yetiştiriciliği, daha çok İstanbul pazarına yönelikti ve çiftçiler için ehemmiyetli bir geçim kaynağıydı⁶⁵⁸.

Bu dönemlerde her ne kadar vilâyet genelinde bahsi geçen hayvanların sayısı fazla ise de bazı sorunlardan dolayı hayvanların büyük bir bölümü telef olmaktadır. Bu sorunların başında tavuk hastalığı gelmekteydi. Belli dönemlerde ortaya çıkan ve yeterli derecede önlem alınmadığı için ilerleyen hastalık yüzlerce tavuğun ölümüne yol açmaktaydı⁶⁵⁹.

Tavuk hastalığı 1952'de tekrar ortaya çıkmış ve köylerde yüzlerce tavuğun telef olmasına yol açmıştır. Hürsöz Gazetesi, bu haberi "Kocaeli'nde Tavuk Hastalığı İlerliyor" başlığı ile şu şekilde vermiştir: "*Bugün bir felaket halinde olan tavuk vebası nihayet İzmit'in ve Kandıra'nın köyelerine adamakıllı sokulmuş ve feci bir şekilde afet vermiştir. Şahinler, Çiftlik, Veisler, Gırgırlar köyelerinde tavuk ölümü köylüyü ağlatacak derecededir.* Bu durumdan gerekli tedbirlerin alınması istenmiştir⁶⁶⁰.

---

⁶⁵⁷ Hürsöz, 15 Eylül 1955, No: 1336; Hürsöz, 15 Eylül 1955, No: 1336; Bizim Şehir, 27 Ekim 1955, No: 1053.

⁶⁵⁸ "Kocaeli" Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s. 5026.

⁶⁵⁹ Hürsöz, 21 Eylül 1951, No:321.

⁶⁶⁰ Koç, Hürsöz Gazetesi Çerçevesinde İzmit Şehrinin Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Yapısı (1951–1955), s.41.

Konu ile ilgili gerekli çalışmaları yapan Veterinerlik Müdürlüğü birtakım önlemler almıştır. Söz konusu önlemlerden birisi tavukların aşılmasıydı. Bu kapsamda Veteriner Müdürlüğü tarafından kaza ve nahiye merkezlerine veterinerler gönderilerek tavuklara periyodik şekilde koruyucu aşilar yapılmıştır⁶⁶¹. Böylece kümes hayvanları veterinerler kontrolünde sağlıklı koşullarda yetiştirilmeye başlanmış ve hayvanların toplu biçimde telef olmaları büyük ölçüde önlenmiştir⁶⁶².

Tavukçuluğu geliştirmek amacıyla Vali Cemal Babaç tarafından bütün kaza ve köy muhtarlarına tavuk hastalıklarına karşı alınacak tedbirleri belirten bir bülten gönderilmiş ve köylü bu konuda bilinçlendirmiş ve tavuk hastalıkları ile ilgili veterinerlerin köylüleri bilgilendirilmesini sağlamıştır. Türk Yolu Gazetesi'ne göre, Vali'nin çalışmaları olumlu sonuçlar vermiş ve Kocaeli'nde kümes hayvancılığı gelişmeye başlamıştır⁶⁶³.

DP döneminde kümes hayvancılığını teşvik etmek amacıyla tavukçuluk ile uğraşan çiftçilere tavukçuluk kredisi açılmış ve bu krediler çiftçiler tarafından ilgi ile karşılanmıştır. Buna göre Ziraat Bankası, 250 tavuk yetiştirecek çiftçiye 6.067 Türk Lirası donatım kredisi, 3.000 Türk Lirası da çevirme kredisi olmak üzere 9.067 Türk Lirası vermiştir. Bu işlemlerin yapılmasını sağlamak için Veteriner Müdürlüğü'nde çalışan yedi kişi görevlendirilmiştir.

Vilâyette kümes hayvanlarının telef olması önlediği için tavukların sayısında büyük artış meydana gelmiştir. Ayrıca Tavukların ıslahı yumurtalarının sayısının daha da artırılmasının temel sebebiydi. Buna göre, 1957'de 18.533.000 yumurta üretilmiş ve bu yumurtalardan toplam 4.000.000 Türk Lirası gelir elde edilmiştir⁶⁶⁴. Bu durum 1950'li yıllarda kümes hayvancılığının büyük gelişme gösterdiği şeklinde değerlendirilmektedir.

---

⁶⁶¹ Bizim Şehir, 27 Aralık 1954, No:792.

⁶⁶² Türk Yolu, 22 Aralık 1954, No:4975.

⁶⁶³ Türk Yolu, 21 Eylül 1955, No: 4879.

⁶⁶⁴ ATOM, Sinop, Sakarya, İzmit, Edirne, Tekirdağ, s. 198.

2.2.2.3. İpekböcekçiliği

Kocaeli’nde ipekböcekçiliği daha çok Adapazarı, Geyve ve Kandıra Kazaları ile İzmit’te yapılmaktaydı⁶⁶⁵. 1953’te ipekböcekçiliğini geliştirmek amacıyla Ziraat Bakanlığı tarafından üreticilere 73.500 adet dut ağacı fidanı ücretsiz dağıtılmıştır. Ayrıca Geyve kazası ile Pamukova bucağında birer kolektif tohum üretim merkezleri kurulmuştur. Bahsi geçen yerlerde çiftçilere eğitim verilmiş ve ipekböcekçiliğinin modern yöntemlerle yapılması için planlamalar yapılmıştır. Bunun dışında Bursa vilâyetinde ipekböcekçiliği yapan çiftçilerle görüşülmüş ve onların tecrübelerinden istifade edilmiştir⁶⁶⁶.

İpekböcekçiliğinden elde edilen verimin ve gelirlerin artması üzerine Ziraat Bakanlığı 1958’de çiftçilere daha önce verilenlere ek olarak 15.500 dut ağacı fidanı ile 75 kutu ipekböceği kozası bedelsiz dağıtmıştır. Bilhassa İpek ve koza fiyatlarının layık olduğu değeri bulması üzerine; bu alandaki çalışmalar 1959’da daha da arttırılmıştır⁶⁶⁷. 1959’da Kocaeli’nde üretilen 108.580 kilo üretilen yaş kozadan çiftçinin eline 1.000.000 Türk Lirası’ndan fazla para geçmiştir. Konu ile ilgili yapılanlardan hükümetin bu konuya önem verdiği ve ipekböcekçiliğini teşvik etmek için gerekli çalışmaları yaptığı hükmüne varılabilir.

2.2.2.4. At Yetiştiriciliği ve İş Hayvancılığı

Kocaeli’nde eski yıllardan beri at yetiştiriciliği yapılmaktadır. Atlardan daha önceleri tarım, ulaşım, çekim, binek ve yük taşıma ile askeri amaçlı süvari, yük taşıma ve savaş toplarının çekim işlerinde faydalanılmaktaydı. Bu dönemlerde ise mevcut atların büyük bir kısmı toprağı sürme işinde ve ziraî hizmetlerde kullanılmıştır⁶⁶⁸. Ayrıca at yetiştiriciliği daha çok İzmit’e bağlı Derbent ve Maşukiye köylerinde yapılmaktaydı.

---

⁶⁶⁵ Yüce, **Kocaeli Tarih ve Rehberi**, s. 167.

⁶⁶⁶ Türk Yolu, 4 Nisan 1953, No: 4450.

⁶⁶⁷ ATOM, **Sinop, Sakarya, İzmit, Edirne, Tekirdağ**, s. 198.

⁶⁶⁸ Kocaeli 1967 İl Yıllığı, s. 201.

1950 yılı hayvan sayımlarına göre Kocaeli'nde 12.864 olan atların sayısı⁶⁶⁹, 1960'ta 11.026'ya düşmüştür⁶⁷⁰.

Ziraat Bakanlığı vilâyet genelindeki atların sayısını arttırmak amacıyla İzmit'te mevcut atlara ilaveten Safkan Arap, Yarım Kan Arap ile Karacabey non yüz cinsi aygırları Kocaeli'ne göndermiştir ve hayvanların aşılınması için aşılama duraklarını Adapazarı, Akyazı, Karamürsel, Gebze, Hendek ve Kandıra Veterinerlik Müdürlüklerinin emirlerine vermiştir⁶⁷¹. Bu durum hayvancılığın modern yöntemlerle yapıldığını göstermesi açısından önem taşımaktadır.

Kocaeli'nde at yetiştiriciliği tarım ve hayvancılık dışında yarış atı yetiştiriciliği olarak da gelişme göstermiştir. İzmit'te bu işler için at yetiştiriciliği yapılan beş adet hara faaliyet göstermekteydi. Bahsi geçen haralarda 62 baş Safkan İngiliz ile 3 baş Safkan Arap olmak üzere 65 baş safkan yarış atı, aygır ve tay bulunmaktaydı⁶⁷². Bu durum Kocaeli'nde at yetiştiriciliğine verilen ehemmiyeti bir kez daha kanıtlamaktadır.

Kocaeli'nde atlar dışında iş hayvancılığı konusunda kendilerinden istifade edilen başka hayvanlar da bulunmaktaydı. Bu hayvanlar katır ve eşeklerdi. Bu hayvanlar sadece iş gücü olarak kullanılırdı. Bunların eti ya da sütü kullanılmazdı. Buna göre 1950'de 1.173 olan katır sayısı 1960'ta 203'e düşmüştür. Ayrıca 1950'de olan eşek sayısı 10.515, 1960'ta 6.672 olmuştur⁶⁷³.

2.2.2.5. Arıcılık

Cumhuriyet döneminden beri Kocaeli'nde arıcılık yapılmakta olup, büyük miktarda bal elde edilmekteydi. Arıcılık daha çok İzmit, Karamürsel, Geyve ve Kandıra ilçelerinde yapılmaktaydı⁶⁷⁴. 1950'li yıllarda arıcılığı teşvik etmek amacıyla Ziraat Teknik Müdürlüğü tarafından çiftçilere çeşitli yardımlar yapılmıştır. Bu durumun sonucu

⁶⁶⁹ Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **1950 Ziraat Sayımı Neticeleri**, s. 63.

⁶⁷⁰ Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **1960 Ziraat Sayımı Neticeleri**, s.132.

⁶⁷¹ Bizim Şehir, 23 Mayıs 1954, No: 608.

⁶⁷² Kocaeli 1967 İl Yıllığı, s. 201.

⁶⁷³ Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **1950 Ziraat Sayımı Neticeleri**, s. 63; Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **1960 Ziraat Sayımı Neticeleri**, s.132.

⁶⁷⁴ Yüce, **Kocaeli Tarih ve Rehberi**, s. 289.

Marmara Bölgesi'nde Kocaeli vilâyeti arı yetiştiriciliği için mühim bir yer konumuna gelmiştir⁶⁷⁵.

Adapazarı'nda arı yetiştiriciliği fazla olduğu için 1951'de Arıcılar Derneği kurulmuştur. Derneğin kuruluş amacı, vilâyette arıcılığı geliştirmek, üretimi arttırmak, kurslar, konferanslar ve geziler düzenlemek, arıcılık ile ilgilenenlere fenni araç bulmada kolaylıklar göstermek ve yurt genelinde arıcılığın gelişimine katkıda bulunmaktır⁶⁷⁶.

İzmit'te 1955'te arıcılık konusunda çiftçileri bilgilendirmek ve arıcılığın daha modern usullerle yapılmasını sağlamak amacıyla çeşitli kurslar düzenlenmiştir. Kurslar daha çok çiftçilerin boş oldukları zamanlara denk getirilerek daha fazla katılım sağlanmıştır. Hürsöz Gazetesi'ne göre Ziraat Teknik Müdürlüğü bahsi geçen kursları rasyonel bir şekilde yapmıştır⁶⁷⁷.

1957 tarım verilerine göre Kocaeli'nde arıcılık konusunda büyük gelişmeler kaydedilmiştir. Bu dönemde çiftçinin elinde bulunan 10.012 adet kovanın 1.222 âdeti fenni kovana çevrilmiş ve diğerlerinin de aynı şekilde yapılması için planlamalar yapılmıştır. 1957 yılı itibarıyla 10.012 adet kovandan 72.900 kg. bal elde edilmiş ve bal üreticisinin eline 1.000.000 Türk Lirası'ndan daha fazla para geçmiştir. Ayrıca bal üretimini arttırmak amacıyla kurslara devam edilmiştir⁶⁷⁸.

2.2.2.6. Balıkçılık

Türkiye, sahip olduğu denize ait balıkçılık kaynakları ile üretimde yüksek verimlilik açısından Karadeniz'in de dâhil olduğu, Akdeniz suları içinde çok önemli bir yere sahiptir. Doğu Akdeniz sularının büyük bir bölümüne sahip olan Türkiye, Akdeniz'e

---

⁶⁷⁵ BCA, Fon Kodu: 30.10.1.0 Yer No: 184.268.12.

⁶⁷⁶ Türk Yolu, 23 Ağustos 1951, No: 3953.

⁶⁷⁷ Koç, Hürsöz Gazetesi Çerçevesinde İzmit Şehrinin Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Yapısı (1951–1955), s.39.

⁶⁷⁸ ATOM, Sinop, Sakarya, İzmit, Edirne, Tekirdağ, s. 199.

sahili olan çok sayıda ülke içindeki toplam deniz balıkları avcılığının % 25-27'sini sağlayarak ve bölge için oldukça mühim bir konuma sahiptir⁶⁷⁹.

Kocaeli'nin hem Marmara hem de Karadeniz'de sahilleri vardır. Bu yapı, balıkçılık için uygundur. Bilindiği gibi İzmit Körfezi topraklarını Kocaeli teşkil etmektedir. Böylece Kocaeli büyük bir sahil şeridine sahip konuma gelmiştir. Ayrıca, Kocaeli Marmara, Akdeniz ve Karadeniz arasında su akımını ve balık trafiğini sağlamaktadır. Bundan dolayı İzmit'te balık üretimi fazla fazladır ve değerli bir geçim kaynağıdır⁶⁸⁰.

SEKA Fabrikası kurulmadan önce İzmit'te her türlü balık fazlasıyla avlanabilmekteydi. Ancak zamanla bilhassa Kâğıt Fabrikası ile Hereke Fabrikası'nın teknik kimyevi maddeleri ve asitli suları denize döküldüğü için balıkların üreme yerlerinin çoğu zarar görmüştür. Bu da balık üretiminin düşmesine ve elde edilen gelirin azalmasına sebebiyet⁶⁸¹. 1954'te Vali Cemal Babaç Körfez'de balıkçılığın geliştirilmesi için birtakım planlamalar yapmıştır. Buna göre Vali Kocaeli'ne tarımı ve hayvancılığı geliştirmek için gönderilen Marshall yardımlarından balıkçıların da faydalanması için gerekli altyapıyı hazırlamıştır. Bu amaçla bir komisyon kurulmuş ve çalışmalar yapılmıştır. Bahsi geçen komisyon yaptığı çalışmalar sonucu bir rapor hazırlamıştır. Rapor sonunda Marshall yardımlarından balıkçılar için Körfez'e yeni malzemeler, tekne ve motorların getirilmesi kararlaştırılmıştır⁶⁸².

Marshall Yardımları ile Et ve Balık Kurumu tarafından Amerika'dan getirilen malzemeler balık kooperatiflerine balıkçılara verilmek üzere planlı bir şekilde dağıtılmıştır⁶⁸³. Bu gelişmelere bağlı Körfez'de balıkçılığın ciddi bir şekilde gelişme göstermeye başladığı ve verimin artması için uygun ortamın oluştuğu düşünülebilir. 1955 yılı Körfez'de balıkçılık açısından çok verimli bir dönemdi. Özellikle balık fazla olduğu için fiyatları ucuzlamış ve halk balığa büyük rağbet göstermiştir⁶⁸⁴. 1955'te

---

⁶⁷⁹ H. Tuncay Kınacıgil-Akın T. İlkyaz, "Ege Denizi Balıkçılığı ve Sorunları", *Su Ürünleri Dergisi*, İzmir-Bornova, XIV/3-4 (1997), s. 351.

⁶⁸⁰ Milliyet, 7 Ocak 1951, <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>.

⁶⁸¹ Koç, Hürsöz Gazetesi Çerçevesinde İzmit Şehrinin Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Yapısı (1951-1955), s.46.

⁶⁸² Bizim Şehir, 25 Kasım 1954, No: 770.

⁶⁸³ Hürsöz, 13 Mart 1954, No: 1079.

⁶⁸⁴ Türk Yolu, 26 Şubat 1955, No: 5082.

Körfez’de en çok avlanan balık palamuttu ve 1 adet palamut 50 Kuruş’tan satılmaktaydı. Bundan dolayı da halk 1955’te balığa fazlasıyla satın alabilmiştir⁶⁸⁵. Aynı şekilde 1957 yılında da Körfez’de balık üretimi beklenenden çoktur⁶⁸⁶.

1950’li yıllarda Kocaeli’nde deniz dışında tatlı su balıkçılığı da yapılmaktaydı. Tatlı su balıkçılığı daha çok Sapanca Gölü, Hersek Gölü ve akarsularda olmaktadır. Buralarda özellikle sazan, turna ve yayın gibi balıklar avlanmaktaydı⁶⁸⁷. 1958 ile 1960 yılları arasında Kocaeli’nde hem Marmara hem de Karadeniz sahillerinden elde edilen balıklar ve üretim miktarları tabloda gösterildiği şekildedir⁶⁸⁸:

Tablo 19
1958-1960 Arasındaki Dönemde Kocaeli’ndeki Balık Türleri ve Üretim Miktarları
(Ton Olarak)

Cinsi	Üretim yılı (1958) ton	Üretim yılı (1959) ton	Üretim yılı (1960) ton
Barbunya	2	3	12
Hamsi	6	3	5
İstavrit	2	19	11
Kefal	5	6	6
Kolyoz	1	1	3
Lüfer	11	6	5
Palamut	17	21	127
Sardalye	10	11	1
Torik	1	1	1
Uskumru	6	19	17
Diğerleri	116	126	36

⁶⁸⁵ Türk Yolu, 6 Ocak 1955, No: 4905.

⁶⁸⁶ Demokrat Kocaeli, 16 Ekim 1957, No: 1716.

⁶⁸⁷ “Kocaeli” Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c.VII, s. 5027.

⁶⁸⁸ Kocaeli 1967 İl Yıllığı, s. 220.

Tablodan anlaşılacağı üzere belirtilen yıllarda bazı türlerin miktarlarında artma ya da azalma meydana gelmişse de balık üretimi sürekli artmıştır. Örneğin 1958’de toplamda 196 ton balık üretilmiş iken; 1959’da 216 ve 1960’ta 227 ton balık elde edilmiştir. Bu durum üretimin daima arttığını göstermektedir. Ayrıca balık üretimin artmasına bağlı elde edilen gelirin arttığı düşünülebilir.

2.3. Sanayi

Türkiye ekonomisinde 1950 - 1960 yılları arasındaki dönem DP devri olarak bilinmektedir. Bu dönemin ekonomi politikalarının temelinde; devlet merkezci ekonomik politikalardan serbest ekonomik politikalara geçme, tarım sektörüne ağırlık verme, sanayileşmeyi özel sektör öncülüğünde gerçekleştirme ve son olarak dış ekonomik ilişkilerde liberalleşme vardır⁶⁸⁹.

DP’nin serbest ekonomi anlayışı yani özel sektöre ağırlık vermesi, sadece özel sektöre ağırlık verilmesi anlamında değil; devlet sektörünün de ekonomide yer almasını kaçınılmaz addediyordu. Bir yandan geleneksel tarım ekonomisinin devam ettirilmesi için devlet tarafından destek verileceği belirtilirken; diğer taraftan da hususiyle sanayi alanlarında özel sektörün de yer alacağından söz ediliyordu⁶⁹⁰.

Sanayii geliştirmek amacıyla Adnan Menderes 24 Mayıs 1954 tarihinde hükümet programı dolayısıyla yaptığı konuşmada partisinin gerçekleştireceği ekonomik icraatları aşağıdaki gibi şöyle sıralamıştır⁶⁹¹:

1. *"Nüfusumuzun % 80'inin iştiğal mevzuunu ve geçim vasıtasını, milli ekonomimizin temelini, sanayi ve ticaretimizin ana kaynağını teşkil eden ziraatımız büyük bir dikkat ve ehemmiyetle ve ön planda ele alınacaktır".*

2. *"Memleketin İktisadi cihazlandırılması süratlendirilecek, bütün malî ve iktisadî imkânlarımız, azami nispette iktisadi kalkınmanın emrine tahsis olunacaktır".*

⁶⁸⁹ Osman Cenk Kanca, "1950-1960 Arası Türkiye’de Uygulanan Sosyo-Ekonomik Politikalar", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, IX/19 (2012), s. 48.

⁶⁹⁰ Baytal, "DP Dönemi Ekonomi Politikaları (1950-1957)", s. 7.

⁶⁹¹ TBMMTD, Dönem 10, c. I (24 Mayıs 1954), s.7.

3. “Hususi teşebbüsün çalışması ve gelişmesi için lüzumlu hukuki ve fiili emniyet havasının yerleşmesini temine matuf bütün tedbirler alınacaktır”.

4. “Yabancı teşebbüs, sermaye ve tekniğinden geniş ölçüde faydalanmanın şartları tahakkuk ettirilecek ve icapları yerine getirilecektir”.

5. “Devlet bütçelerinin cari hizmetler ve sarfiyatında azami tasarrufla hareket edilecek, memleketin iktisadi takatiyle mütenasip denk ve muvazeneli bütçeler getirilecek, buna mukabil iktisadi kalkınmaya ve bir kül halinde vatandaşların istihsal gayretleri ve faaliyetlerini desteklemeye matuf sermaye yatırımlarına mümkün olan en geniş hissenin ayrılması temin edilecektir”.

Adnan Menderes’in bu konuşmalarından DP zamanında sanayi faaliyetlerine ne derecede önem verildiği bir kez daha anlaşılabilir.

1950’li yıllarda sanayi alanında en fazla gelişen yerlerden birisi olan Kocaeli vilâyetinin sanayinin gelişim sürecini Cumhuriyet Dönemi öncesi ve sonrası olarak ikiye ayırarak incelemek gerekir. Tarihin ilk dönemlerinden itibaren coğrafi konumunun ticarete ve yerleşmeye uygunluğu nedeniyle İzmit her dönem büyük bir ticaret, sanayi ve kültür merkezidir⁶⁹². Kocaeli sanayisinin tarihi Latinler döneminde başlamaktadır. İlin en eski ve köklü sanayi kuruluşu Latinler döneminde inşa edilen İzmit Tersanesi’dir. Söz konusu yapı özellikle Osmanlılar döneminde yeniden inşa edilerek genişletilmiştir. 1870 yılı itibarıyla İzmit Tersanesi’nde birçok zırhlı gemi yer almıştır. Böylece burası mühim bir gemi inşa merkezi konumuna gelmiştir denilebilir⁶⁹³.

İzmit XIX. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nun önemli ulaşım merkezlerinden birisi konumundaydı. 1833’te Üsküdar’dan İzmit’e düzenli posta seferleri başlatılmış ve bu aynı zamanda Türkiye’nin ilk posta yoludur. 1855 yılında İstanbul-İzmit arasında haftada üç kez olmak üzere vapur seferleri düzenlenmiş ve 1873’te 89 km’lik İzmit-Haydarpaşa demiryolu ulaşımına açılmıştır. İletişim ve ulaşımındaki bu gelişmelerin dışında İstanbul’a yakınlığı dolayısıyla bu tarihlerde İzmit’te modern sanayinin

---

⁶⁹² Kocaeli 1967 İl Yıllığı, s. 221.

⁶⁹³ Enver Günay, Geleneksel Toplum, Sanayileşme, Sosyal Değişme ve Din İlişkileri: Bayburt ve Kocaeli Örnekleri, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Basılmamış Doktora Tezi), Kayseri, 1997, s.72.

kurulacağı ve gelişeceğinin ilk işaretleriydi. İzmit'teki ilk fabrikalardan birisi Çuha Fabrikası'dır. Önceleri sadece ordu için kumaş üretilen Çuha Fabrikası'nda 1873'ten itibaren halk için de üretim yapılmaya başlanmıştır⁶⁹⁴.

İzmit'te sanayi faaliyetlerinin hızlanmasında kentin sancak olmasının büyük bir payı bulunmaktadır. İzmit Bağımsız sancağı 1888 yılında kurulmuş ve bu sancağa Adapazarı, Kandıra, Geyve, Karamürsel, Yalova, Hendek, Gebze kazaları bağlanmıştır. Böylece İzmit'in coğrafi konumu bir kez daha değer kazanmıştır. 1890'larda sancağın konumu yabancı tüccarların da ilgisini çekmiş, birçok ülkeden ticari ve askeri amaçlı gemiler İzmit'e gelmiştir. Bu kapsamda 1889 ile 1890 yılları arasında İzmit Limanına 48'i yabancı olmak üzere 184 gemi gelmiş ve bu gemilerden 24.598 Osmanlı Altını vergi alınmıştır. Bahsi geçen yılda limandan 31.845.744 Frank ve demir yolundan 5.955.887 Frank olmak üzere toplam 37.801.631 Frank mal ihraç edilmiş ve 5.469.911 Frank değerinde mal satın alınmıştır⁶⁹⁵. Bu dönemlerde elde edilen gelirin büyük kısmı sanayi ürünlerine ayrılmış olabilir, zira sancaktaki fabrika ve tesislerin sayısı sürekli olarak artmıştır.

Kocaeli'nde sanayi gelişim sürecini düzgün bir şekilde tespit edebilmek için 1950 öncesi ve 1950 sonrası olmak üzere iki dönem halinde ele almak gerekmektedir.

2.3.1. 1950'den Önce Kocaeli'nde Bulunan Fabrika ve Tesisler

Yukarıda ifade edildiği üzere Kocaeli'nde birçok sanayi tesisi yer almıştır. 1927 Sanayi Sayımlarına göre, vilâyet genelinde yer alan fabrika ve tesisler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir⁶⁹⁶:

---

⁶⁹⁴ Kocaeli 1973 İl Yıllığı, s. 221-227.

⁶⁹⁵ Günay, Geleneksel Toplum, Sanayileşme, Sosyal Değişme ve Din İlişkileri: Bayburt ve Kocaeli Örnekleri, s.74.

⁶⁹⁶ "Kocaeli" Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s. 5030.

Tablo 20
1927 Sanayi Sayımı Sonuçlarına Göre Kocaeli’ndeki Sanayi Tesisleri (İşletme Sayısı) ve Çalışanların Sayısı

Sektörler	İşletme Sayısı	Çalışan Sayısı
Maden Çıkartma Sanayi	9	23
Tarım, Hayvancılık ve Balıkçılık Sanayi	528	1.524
Dokuma Sanayi	111	104
Bitkisel Madde ve Ağaç Mamul Sanayi	145	530
Bina İnşaatı Sanayi	134	956
Maden, Maden İşletme ve Makine Sanayi	276	607
Kâğıt ve Karton Sanayi	2	26
Kimya Sanayi	5	38
Diğer Sanayi Tesisleri	5	13

Tabloya göre 1927 yılı sanayi sayımı sonuçlarına göre Kocaeli’nde sanayi amaçlı 1.215 işyeri ve 3.821 çalışan yer almaktaydı. Çalışanların % 43, 45’ni gıda sektörü, % 22,71’ni maden, maden işletmesi ve makine sanayinin sektörü ile % 10’nu inşaat sanayi sektörü oluşturmaktaydı.

Tabloda verilenler dışında 1950’den önce vilâyetteki belli başlı sanayi kuruluşları ve tesisleri şunlardan ibarettir: Birinci İzmit Kâğıt ve Selüloz Fabrikası ve buna bağlı olan Mihaniki Hamur Tesisi, Kaolin Fabrikası, İzmit Su Alma Tesisatı, İkinci Kâğıt Fabrikası (İzmit Kâğıt ve Selüloz Fabrikası), Paçavra Selülozu Fabrikası, Odun Selülozu Fabrikası, Saman Selülozu Fabrikası, Tali mamuller ve matbaa, İzmit Tamir Atölyesi, Enerji Atölyesi, Klor Alkali Fabrikası, Laboratuvar ve birimleri, Deniz İskelesi, Vazife Evleri, Hereke Fabrikası, Darıca Aslan Çimento Fabrikası ve Kavak Fidanlığıdır⁶⁹⁷.

DP’den önce Kocaeli vilâyeti dâhilinde bulunan bahsi geçen fabrika ve tesislerin varlığı kentin sanayide gelişecek bir potansiyele sahip olduğunun kanıtıdır. Bilhassa Kâğıt Fabrikası (SEKA) gibi Türkiye ekonomisinde önemli bir yere sahip yapının bu

⁶⁹⁷ ATOM, Sinop, Sakarya, İzmit, Edirne, Tekirdağ, s. 188.

dönemlerde İzmit'te kurulması, vilâyetin Türkiye ekonomisindeki kıymetini bir kez göstermektedir şeklinde değerlendirilebilir.

2.3.2. 1950'den Sonra Yeni Açılan ya da Genişletilen Fabrika ve Tesisler

1950'li yıllarda İzmit'te tarım, hayvancılık ve sanayi alanında yapılan yatırımlar ilin sanayi, imar ve kalkınması için mühimdi. Bu dönemlerde vilâyet dâhilinde mevcut fabrikalar dışında birçok yeni tesis açılmıştır⁶⁹⁸. Bu durum hükümetin sanayi alanında yatırımlara ağırlık verdiği şeklinde düşünülebilir. Sanayiye geliştirmek amacıyla Derince ve İzmit limanları genişletilmiştir. Ayrıca Deniz Bankası tarafından Yarımca, Tütünçiftlik, Darıca ve Hereke'de yeni rıhtım ile iskeleler yapılmış ve mevcut olanlar da tamir edilerek daha kullanışlı hale getirilmişlerdir. Bu dönemlerde fabrikaların araç ve gereç ihtiyaçlarının sevkinde ve fabrika ürünlerinin nakil işlerinde mezkûr limanların etkili oldukları düşünülebilir.

İmalat Sanayi, Kocaeli ekonomisinin en gelişmiş dalıdır. Bilhassa İstanbul'dan sonra Türkiye'de bu sanayinin en geliştiği yer Kocaeli'ydi. 1950'lerde yaratılan değer açısından vilâyetin iktisadî yapısı içerisinde imalat ürünlerin payı artmış ve bu sektörde birçok kişi istihdam edilmiştir. 1955 yılı itibarıyla Kocaeli'nin faal nüfusunun % 7,1'i imalat sanayinde çalışmıştır⁶⁹⁹.

Hürsöz Gazetesi'ne göre, Türkiye Sanayi Bankası 1951'de yeni fabrikaların yapılması ve mevcut olanların da genişletilmesi için muhtelif 80 firmaya 47.324.660 Türk lirası nakdi yardımda bulunmuştur. Bu paranın % 29'u çimento sanayine ayrılmıştır. Bu dönemlerde çimentoya çok ihtiyaç duyulduğu için özel teşebbüs fonlarından da çimento sanayi için 13.447.000 Türk Lirası kullanılmıştır⁷⁰⁰. Bu durum 1950'lerde sanayi üretimi içerisinde çimentonun ehemmiyetli bir yer tuttuğu şeklinde düşünülebilir.

DP döneminde Kocaeli'nde yeni açılan ya da genişletilen fabrika ve tesisler aşağıda gösterildiği gibidir:

⁶⁹⁸ Türk Yolu, 10 Şubat 1953, No: 4404.

⁶⁹⁹ "Kocaeli" Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s. 5029-5031.

⁷⁰⁰ Hürsöz, 11 Mart 1952, No: 467.

2.3.2.1. Türkiye Ziraat Dağıtım Kurumu Adapazarı Ziraat Aletleri ve Makineleri Fabrikaları

İkinci Dünya Savaşı'ndan önce Türkiye'de kullanılan tarım araçlarından birisi olan kara sabandan başka tarım araçlarının hemen tamamı döviz karşılığı ithal edilmiştir. Ancak savaşın etkisi ile tarım araçları ithal edilememiş, yedek parça bulunamamış ve ithal edilebilenler de pahalıydı. Ayrıca ithal ürünlerin bir kısmı da Türkiye'nin tarım şartlarına uymadığı için bunlardan yeterince istifade edilememiştir. Bu durumun sonucu tarım üretimi son derece düşüktü. Bundan dolayı ülkede Ziraat Aletleri ve Makineleri Fabrikası'nın açılması zorunlu hale gelmiştir.

Türkiye Ziraat Dağıtım Kurumu (TZDK) adı geçen eksikliği gidermek amacıyla Adapazarı'nda tarım aletleri yapabilecek bir fabrika kurmak için gerekli alt yapıyı hazırlamıştır. Fabrika alanı için Adapazarı'nda araba imalatı yapan, Demir –Tahta (DE-TA) fabrikası 400.000 Türk Lirası'na satın alınmıştır. Ayrıca fabrika yanında bulunan birçok arazi kamulaştırılarak yeni bir fabrika yapılmaya başlanmıştır. Mezkûr yapı, Osmanlı Devleti zamanında araba fabrikası olarak kurulmuş ancak daha sonraları elektrik fabrikası olarak kullanılmıştır. Daha sonraki dönemlerde merkezi Adapazarı'nda, sermayesi 2.000.000 Türk Lirası'na sahip Ziraat Aletleri ve Makineleri Fabrikaları Müessesesi, TZDK'ya bağlı biçimde kurulmuştur. Bu müesseseye Ankara, Gazi Orman Çiftliğindeki Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumuna ait Ziraat Aletleri ve Makineleri İmalathanesini de satın alınarak, Adapazarı Müessesesine bağlanmış, böylece buranın sermayesi 3.000.000 Türk Lirası'na çıkarılmıştır⁷⁰¹.

1940'larda bir taraftan fabrika inşaatı devam ederken diğer taraftan da fabrikanın biten bölümlerinde çeşitli tarım araçları imaline başlanmıştır. Fabrikanın ihtiyacı olan elektriği 450 kw'lık termik santralde, 3 adet lokomotif vasıtasıyla sağlanmış ve bu santralden şehre de elektrik verilmiştir.

Bu dönemlerde tarım araçlarına ihtiyaç çok olduğu için ilk olarak bölgelerin şartlarına uygun bazı araba ve pulluk örnekleri yapıp denemelere tabi tutulmuştur. Bunlardan

---

⁷⁰¹ Fatih Elmacı, Adapazarı'nda Sanayi Faaliyetleri, **Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları** (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2012, s.19-20.

şartlara uyan ve ihtiyaç olunanlar seri halde üretilerek satılmıştır. Ziraat Aletleri ve Makineleri Fabrikalarında başlıca Sakarya pulluğu, mafsallı tırmık, tınaz savurma makinesi, makineli yayık, arı kovanı ile yaysız, sandıklı- sandıksız- angıçlı sap arabaları üretilmiştir.

Türkiye Ziraat Dağıtım Kurumuna bağlı Adapazarı Ziraat Aletleri ve Makineleri Fabrikasının 1949 yılında sermayesi 7.000.000 Türk Lirası'ydı. 1950'de müessesede araştırma, etüt, işletme ve kontrol kısımları oluşturulmuş ve fabrika daha da genişletilmiştir. 1950 yılı itibarıyla fabrikada bölgelerin özel şartlarına uygun tarım araçları da yapılmıştır. Böylece Adapazarı Fabrikası 1950'li yıllarda önemli bir fabrika haline getirilmiştir⁷⁰².

2.3.2.2. Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları İşletmesi (SEKA)

1932 yılında açılan Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları İşletmesine ek 1944'te ikinci, 1954'te üçüncü ve 1957'de de dördüncü kâğıt fabrikası kurulmuştur. Dördüncü fabrika açılmadan önce ilk üç Fabrikanın tamamı aynı kampüs alanı içerisinde yer almış ve 1955'te bu fabrikaların tamamı SEKA diye adlandırılmaya başlanmıştır. SEKA oluşum süreci ile ilgili olarak kanun maddesi dipnotta gösterildiği şekildedir⁷⁰³.

---

⁷⁰² Elmacı, Adapazarı'nda Sanayi Faaliyetleri, s.20.

⁷⁰³ 1955'te mevcut olan SEKA Fabrikası'na ek fabrikalar yapmak ile ilgili kanun Maddesi şu şekildedir:

Bölüm: I.

Madde 1. — Hükmi şahsiyeti haiz bulunmak ve bu kanunla 3460 sayılı Kanun hükmüne tâbi olmak üzere «Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları İşletmesi» adı ile bir teşekkül kurulmuştur.

Bu kanunda, Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları İşletmesi «SEKA» remziyle ifade olunmuştur⁷⁰³. SEKA, İşletmeler Vekâletine bağlı olup merkezi İzmit'tedir. SEKA yurt içinde ve dışında" şubeler açabilir ve temsilciler bulundurabilir.

Madde 2. — SEKA Fabrikası'nın yapabileceği işler şunlardır :

1. a) Muhtelif cins kâğıt ve karton ve icap ettiği takdirde her nevi kâğıt ve karton mamulü yapmak,
- b) Kâğıt ve karton imali için lüzumlu her nevi selüloz, mihaniki odun hamuru ve yarı kimyevi hamur gibi bilumum yarı mamulleri ihzar ve istihsal eylemek,
- c) Yukardaki fıkralarda yazılı neviden mamullerin istihsalı ameliyelerinde ihtiyaç duyulan kimyevi maddelerle diğer yardımcı maddeleri imal etmek,
- d) Klor ve süt kostik ve bunların müştaklarını istihsal eylemek,
- e) Bilumum mamul, yarı mamul ve yardımcı maddeler istihsalı sırasında tahassül edebilecek tali maddeleri de değerlendirmek.

2. İmalâtın ihtiyaç göstereceği odun esasına müstenit selüloz, mihaniki odun hamuru ve yarı kimyevi hamur gibi yarı mamul maddeleri elde etmek maksadıyla fidanlık ve ormanlar vücuda getirmek ve işletmek ve orman tali mahsullerini kıymetlendirmek,

Türkiye'nin ilk kâğıt karton fabrikası olan Kağıt Fabrikası, ilk önceleri yıllık 10.000 ton/yıl kapasite ile kurulmuş, daha sonraları dahil edilen fabrika ve tesislerle 5 kağıt, 2 oluklu mukavva, 1 selüloz ile 1 klor-alkali fabrikası ile entegre bir tesis haline gelmiştir. Bu şekilde büyük bir fabrika ve kâğıt üretim merkezi haline gelen SEKA zamanla üretim kapasitesini büyük oranda arttırarak yıllık 140.000 ton kâğıt üretebilecek duruma gelmişti⁷⁰⁴.

Kâğıt Fabrikası açıldığı dönemlerde tek bir fabrika ve buna hizmet eden tesislerin inşa edildiği bir yapı haline gelmiş ve 1950'ye kadar Türkiye'nin en büyük fabrikası özelliğini taşımıştır. 1950'den itibaren kağıt fabrikasında üretim artmış ve sosyo-kültürel yapının değişmesi ile İzmit'te hızlı bir yapılaşma olmuştur⁷⁰⁵. Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları İşletmesi Genel Müdürlüğü (SEKA) istatistiklerine göre, 1950'li

-
3. Yukardaki fıkralarda yazılı işler ve kâğıt, karton ve diğer zirai mahsul ve sınai mamullerin ambalaj ihtiyaçları için lüzumlu bircümle tesisatı kurmak ve işletmek,
  4. Yukardaki fıkralarda yazılı faaliyetlerin icap ettirdiği her türlü ticari muamelelerle alım ve satım muamelelerini yapmak,
  5. Yukardaki fıkralarda yazılı işlerle meşgul olmak üzere kurulmuş ve kurulacak anonim veya limitet şirketlere lüzumu halinde iştirak etmek⁷⁰³,

Bölüm: II.

Mali hükümler

Madde 3. — SEKA Fabrikası'nın sermayesi 100.000.000 Türk Lirası olup icra Vekilleri Heyeti'nin kararıyla bir misline kadar artırılabilir.

Bölüm: III.

İş ve finansman programları

Madde 8. — SEKA Fabrikası, her yıla ait iş programını İşletmeler Vekâletinin mütalâasını aldıktan sonra yapar.

Madde 9. — SEKA Fabrikası, kuracağı yeni fabrika ve tesislerle yapacağı esaslı tevsilere ait projelerini tatbik etmeden evvel bu projelerin malî kısımları hakkında Sümerbank'ın mütalâasını alır. SEKA Fabrikası, senelik finansman programını hesap yılı başlangıcından bir ay evvel Sümerbank'a gönderir⁷⁰³.

Bölüm: IV.

İdarî hükümler

madde 10. — SEKA Fabrikası, biri umum müdür olmak üzere beş kişilik bir idare meclisi tarafından idare olunur. Reis ile bir âza, İşletmeler Vekilinin, bir aza Maliye Vekilinin, bir aza Ziraat Vekilinin inhası üzerine İcra Vekilleri Heyetince tayin olunur.

İdare Meclisi reis ve azalarının teşekkülün işgal mevzuları ile alâkalı teknik, malî, iktisadi işlerden en az biri üzerinde tecrübe ve ehliyet sahibi olmaları şarttır.

Reis ve azaların hizmet müddetleri üç yıldır. Müddeti bitenler yeniden tayin edilebilirler. Müddetlerini doldurmadan ayrılanların yerine tayin olunan azalar ayrılanların müddetlerini tamamlarlar (Resmi Gazete, 21 Mayıs 1955, Sayı:9011, s.11911).

⁷⁰⁴ *Mühendis ve Makine*, "SEKA", s.49-50, **Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları İşletmesi Genel Müdürlüğü**, İstatistik ve Konjüktör Müdürlüğü, SEKA Yayınları, İzmit, 1975, s. 3.

⁷⁰⁵ Güzel, Kentsel Yenileme Bağlamında Endüstri Alanlarının dönüşümü ve Tarihi SEKA Fabrikası Örneği, s.69.

yıllarda SEKA Fabrikalarında kâğıt üretimi ve satımı büyük miktarda artış göstermiştir. Buna göre, 1949'da Birinci ve İkinci Kâğıt Fabrikalarında 4.932 ton olan üretim yapıyor iken⁷⁰⁶, 1960'ta dört fabrika ile 115.000 ton kâğıt üretilmiştir⁷⁰⁷.

DP döneminde ilk iki kâğıt fabrikasına ek üçüncü ve dördüncü kâğıt fabrikaları da açılmış ve bahsi geçen yeni iki fabrika için bütçeden büyük miktarda para tahsis edilmiştir. Örneğin 6.500 km²'lik bir arazi üzerine kurulan 4. Kâğıt Fabrikası yaklaşık 60.000.000 Türk Lirası'na mal olmuştur⁷⁰⁸. Mezkûr fabrika ile İzmit'te kurulan diğer bir fabrika olan Mannesman Boru Fabrikası'nın açılış törenleri aynı gün yapılmıştır. Bu iki fabrika 7 Temmuz 1957'de başta Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes olmak üzere kalabalık bir işçi kitlesinin katıldığı törenle açılmıştır⁷⁰⁹.

Bu dönemlerde fabrikaların sayısı arttıkça kâğıt sanayinden elde edilen istihsal da artmıştır. 1950'de 18.000 ton olan istihsal 1954'te 38.000, 1956'da 46.000 ve 1957'de 57.000 ton kâğıt üretilmiştir. Yukarıda da ifade edildiği gibi 1960'ta Dördüncü Kâğıt Fabrikasının üretimi sayesinde yıllık 115.000 ton ürün elde edilmiştir⁷¹⁰. Bu durum İzmit'te kâğıt sanayinin büyük derecede gelişme gösterdiği şeklinde değerlendirilmektedir.

SEKA içerisinde fabrika ve tesislerin sayısı arttıkça kampüs alanı da genişlemiştir. Ayrıca buralarda çalışan işçilerin sayısı da büyük oranda artmış ve burası büyük bir sosyal ve kültürel yaşama alanı haline gelmiştir. Bu amaçla kampüs içinde birçok sosyal tesis kurulmuş ve başta hastane olmak üzere okullar, bankalar, dispanserler, sinemalar, tiyatrolar vb. birçok yapı oluşturulmuştur. Örneğin 1954'te 3.fabrikanın kurulması ile işçiler kooperatifleşip lojmanlar yapmışlardır. Böylece çalışanlar için ikamet alanları oluşturulmuştur. Ayrıca Sigorta Hastanesi, Yenidoğan İlkokulu, SEKA

---

⁷⁰⁶ Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları İşletmesi Genel Müdürlüğü, İstatistik ve Konjüktör Müdürlüğü,1975, s.13.

⁷⁰⁷ Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları İşletmesi Genel Müdürlüğü, İstatistik ve Konjüktör Müdürlüğü,1970, s.10.

⁷⁰⁸ Milliyet, 7 Temmuz 1957, <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/PQbEP8RgzwhKb>.

⁷⁰⁹ Hürsöz, 7 Mart 1959, No: 2593.

⁷¹⁰ ATOM, Sinop, Sakarya, İzmit, Edirne, Tekirdağ, s. 188-189.

kreş binası ve Necatibey İlkokulu ile Yetiştirme Yurdu açılmıştır. 1958 yılına kadar bu yapıların tamamı Sümerbank tarafından yapılmıştır⁷¹¹.

“İzmit’te 1936–1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretimine Kentin Gelişimine Etkileri” adlı eserin yazarı Senem Binici’ye göre, “Sümerbank tarafından SEKA’da çalışan işçiler için konforlu evler inşa edilmiştir. Fabrikalarda çalışan işçilerin işyeri civarında sıhhi ve konforlu evlerde barındırılması neticesinde çeşitli avantajlar sağlanmıştır. Buna göre işçilerin uzak mesafelerden gelerek yorgun bir halde çalışmaları engellenmiş, evlerde tüm tesisat kurgulanarak, işçi ailelerine daha temiz ve konforlu bir yaşam sağlanmıştır. Her evin asgari 250 km² bahçesi sayesinde, işçiler boş zamanlarında toprakla meşgul olup güzel zaman geçirebilmiştir. Evlerin dâhili ve harici temizlik ve güzellikleri işçi ailelerine temiz mobilya kullanma zevki vermiş ve fabrikalara ait spor sahaları, toplanma ve sinema salonları gibi sosyal faaliyetler işçi ailelerinin yaşamlarını kaliteli bir hale getirilmesini sağlamıştır⁷¹²”.

SEKA içinde yılın belirli günlerinde çeşitli sosyal amaçlı etkinlikler düzenlenmekte ve bu etkinliklere katılım büyük olmaktadır. Buna göre 1958 yılında çalışanları memnun etmek amacıyla bir balo düzenlenmiş ve bir kura yapılmıştır. 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı dolayısıyla düzenlenen bu baloda Devlet karayolu güzergâhında SEKA çalışanı için yapılan evler kooperatif mensupları arasında kura çekilerek dağıtılmıştır. Bu evlerin dağıtılması ile birçok işçinin ev sahibi olması sağlanmıştır⁷¹³.

Sonuç olarak SEKA her yönü ile İzmitlilerin yaşamında büyük bir yer edinmiştir. Kocaeli Dokümantasyon Merkezi Başkanı Müzeyyen Ünal’a göre, İzmit’te neredeyse her aileden bir kişi SEKA’da çalışmıştır. Ayrıca civar vilâyetlerden Çankırı dâhil olmak üzere birçok kişi SEKA’da çalışmaya başlayarak İzmit’e yerleşmiştir⁷¹⁴. Böylece bahsi geçen fabrikadan dolayı Kocaeli çok fazla göç almış ve ilin demografik yapısı göçler nedeniyle değişmiştir. Ayrıca Kocaeli’nin Türkiye’nin en büyük sanayi merkezlerinden birisi olmasında SEKA’nın çok büyük etkisinin olduğu değerlendirilmektedir.

⁷¹¹ Binici, İzmit’te 1936–1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretimine Kentin Gelişimine Etkileri, s. 16.

⁷¹² Binici, İzmit’te 1936–1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretimine Kentin Gelişimine Etkileri, s. 83.

⁷¹³ Azim 23 Ekim 1958, No: 1613.

⁷¹⁴ Kocaeli Dokümantasyon Merkezi Başkanı Müzeyyen Ünal ile 19 Mart 2014’te yapılan görüşme.

2.3.2.3. Adapazarı Şeker Fabrikası

1951’de Kocaeli vilâyeti dâhilinde şeker sanayisini teşvik ve bu alanda hususi sermayeden icap ettiği şekilde faydalanmak imkân ve zeminini sağlamak maksadıyla Adapazarı’nda bir şeker fabrikası kurulması için Adapazarı’nda Anonim Şirket halinde, yeni bir şeker fabrikası kurulması için çalışmalara başlanmıştır⁷¹⁵. Konu ile ilgili çalışmalar tamamlandıktan sonra kapsamlı bir rapor hazırlanmış ve başbakanlığa sunulmuştur⁷¹⁶. Bu rapor doğrultusunda merkezi Ankara olmak üzere Adapazarı Şeker Fabrikası Türk Anonim Ortaklığı kurulmuş ve fabrikanın temeli 12 Eylül 1952 atılmıştır⁷¹⁷. Temel atma töreninde TBMM Başkanı Refik Koraltan ve Başbakan Adnan Menderes de hazır bulunmuşlar ve Başbakan Adnan Menderes halka hitaben bir konuşma yapmıştır⁷¹⁸.

Adapazarı Şeker Fabrikası’nın makine ve tesisleri Alman bir firma olan Machînen Fabrik Bukau R. Wolf’a ihale ile verilmiştir. Fabrikanın inşaatı bittikten ve gerekli ithal edildikten sonra ülkenin şeker istihlâkine karşılık, çiftçilere yeni ve verimli ziraat sahaları açmak amacıyla Adapazarı şeker fabrikası 11 Ekim 1953’te açılmıştır⁷¹⁹. Fabrikanın açılış törenine Başbakan Adnan Menderes ile Cumhurbaşkanı Celal Bayar katılmış ve tören büyük bir coşkuyla kutlanmıştır⁷²⁰.

Fabrika üretime başlamadan önce tesisin yönetim kurulu üyeleri ve imzaya yetkili kişileri belirlenmiştir. Buna göre 8 Şubat 1954’te Adapazarı Şeker Fabrikası Türk Anonim Şirketi adına Şirket İdare Meclisi tarafından birinci derecede Necmi Erdi ile Cemal Akdiş ve ikinci derecede Cavit Ay imzaya yetkili kılınmışlar ve bu görevleri Ankara Dördüncü Noterliği ile Adapazarı Noterliği tarafından tasdik edilmiştir⁷²¹. Böylece fabrikanın işleyişi ile ilgili büyük hamleler başlatılmıştır.

⁷¹⁵ Resmi Gazete, 2 Kasım 1951, sayı: 7946, s. 2180.

⁷¹⁶ BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2 Yer No:127.90.16.

⁷¹⁷ BCA, Fon Kodu: 490.1.0.0 Yer No:1452.18.5; Ayın Tarihi, 12 Eylül 1952, <http://ayintarihi.com>.

⁷¹⁸ Şahin, **Kronolojik Adapazarı Sakarya 1923-2004**, s.89-91.

⁷¹⁹ Resmi Gazete, 2 Kasım 1953, sayı: 8546, s. 7499.

⁷²⁰ Şahin, **Kronolojik Adapazarı Sakarya 1923-2004**, s.108.

⁷²¹ Resmi Gazete, 8 Şubat 1954, sayı: 8628, s. 8123.

Haşmet Başar'a göre, “Şeker Fabrikası'nın planlı bir etüt ve düzenleme neticesinde Adapazarı'nda kurulmasının nedeni burasının kesin bir ifadeyle pancar üretiminin merkezinde müsait bir hinterlandta sahip verimli bir yatırım olarak görülmesidir. Fabrika kurulurken statik bir yatırımdan ziyade elastikiyet ve gelişme şartları göz önüne alınmıştır. Kuruluşta günlük 1.500 tondan 100 günlük kampanya tasavvur edilmiş ise de hem çiftçinin dönüm başına aldığı pancar miktarının artması hem de fabrikanın verimli çalışması ile fabrikaya ilave yapılar yapılmış ve üretim arttırılmıştır⁷²²”.

1955'te Adapazarı Şeker Fabrikası mensupları için Şeker Evleri Yapı Kooperatifleri kurulmuştur. Bu yolla fabrikada çalışan işçilerin ev sahibi olmaları sağlanmıştır⁷²³. Bu durum, çalışanlara imkânlar sunulduğunu göstermesi açısından önem arz etmektedir. Ayrıca, Şeker Fabrikası Adapazarılılar için mühim bir iş kaynağıydı ve işsizliğin azaltılmasını sağlamıştır şeklindeki hükme varılabilir.

Adapazarı Şeker Fabrikası kurulduğu tarih itibariyle Marmara Bölgesi'nin en büyük şeker fabrikasıydı ve bölgedeki bütün vilâyetler mezkûr fabrikanın imtiyaz sahası içerisinde yer almaktaydı. Ancak 17 Ocak 1956'da 3/14787 sayılı kararname ile Bilecik ve Bursa'nın bir bölümü Adapazarı Şeker Fabrikası imtiyazından alınarak Eskişehir Şeker Fabrikası sahasına alınmıştır⁷²⁴.

Türk Yolu Gazetesi'ne göre, Adapazarı Şeker Fabrikasında işlenen pancarın büyük bir kısmının merkez bölgeden sağlanması, çiftçinin şeker pancarını kendisinin getirip teslim etmesi imalat maliyetinin düşmesini sağlamıştır. Adapazarı ve havalisinde hektara verim gittikçe yükselen bir meyil takip etmiştir. 1955'te şeker üretimi fazla olmuş ve vatandaşlar da istediği kadar şeker alabilmiştir⁷²⁵. Ayrıca fabrikada ilk dönemlerde yılda 200.000 ton civarında üretim yapılacağı tahmin edilmişken, 1957'de plânlananın çok üstüne çıkılarak 303.000 ton şeker istihsal edilmiştir⁷²⁶.

---

⁷²² Haşmet Başar, “Adapazarı Şeker Fabrikası ve Sakarya Bölgesindeki İktisadi ve Sosyal Tesirleri”, *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 10 (1969), s. 90.

⁷²³ BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2 Yer No:140.74.7.

⁷²⁴ BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2 Yer No:141.114.18.

⁷²⁵ Türk Yolu, 25 Mart 1955, No:5055.

⁷²⁶ ATOM, **Sinop, Sakarya, İzmit, Edirne, Tekirdağ**, s. 135.

DP döneminde Adapazarı Şeker Fabrikası'nın geliştirilmesi için birçok yatırım yapılmıştır. Buna göre mezkûr yatırımlardan ham madde masrafları için 428.000.000 Türk Lirası harcanmıştır. Ayrıca yakıt maddelerinin büyük bir nispeti şehir içi bayii ve acentelerden temin edilmiş ve işler için 35.492.921 Türk Lirası tahsis edilmiştir. Fabrika atölyelerinde veyahut Türkiye Şeker Fabrikaları müstakil atölyelerinde yaptırılmayıp veya yaptırılması iktisadî olmayan işler için şahıs atölyeleri veya şahıs hizmetlerine 2.662.446 Türk Lirası ödenmiştir⁷²⁷. Bu durumdan dolayı bu fabrika sayesinde Adapazarı ve civarında iktisadi hayatın büyük bir gelişme göstermiş olduğu şeklinde düşünülebilir.

1957 yılı itibariyle Adapazarı Şeker Fabrikası yılda 271.172 ton şeker pancarı işlenmiş ve bundan 35.000 ton şeker elde etmiştir. 25.000.000 Türk Lirası'na mal olan fabrikanın kuruluşuna kadar Adapazarı ve civarında pancar ekimine tahsis edilen alan 30.000 dönüm olduğu halde, Adapazarı Şeker Fabrikası'nın kurulmasıyla, Osmaneli, Gölpazarı, İznik ve Ali Fuat Paşa'yı içine alarak Mudurnu, Düzce, Hendek ve Akyazı'ya doğru yayılmış ve 131.251 dönüm alana hakim durumuna gelmiştir. Ortalama 416 köyde yılda 13.349 çiftçi pancar ekmiş ve buna karşılık da her yıl çiftçiye 35.744.000 Türk Lirası ödenmiştir. Bu meblağ aynı zamanda fabrika hinterlandında maddi bir refah sağlamıştır⁷²⁸.

2.3.2.4. Adapazarı Vagon Fabrikası

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yolları Vagon Sanayi Müessesesinin bir kuruluşu olana Adapazarı Vagon Fabrikası ya da Adapazarı Tamir Atölyesi 25 Ekim 1951'de 12.000.000 Türk Lirası sermaye ile kurulmuştur. Bu fabrikanın açılmasının temel sebebi Türkiye'de her türlü vagonları üretebilmektir⁷²⁹.

Adapazarı Vagon Fabrikası'nda yapılan vagonların hammaddesi Ereğli ve Karabük Demir-çelik fabrikalarından sağlanmıştır. Bundan dolayı söz konusu yerlerin üretim yerine yakınlığı fabrikanın kuruluş yerinin Adapazarı olarak belirlenmesinde mühim bir

⁷²⁷ Başar, Adapazarı Şeker Fabrikası ve Sakarya Bölgesindeki İktisadi ve Sosyal Tesirleri, s. 93, 114-115.

⁷²⁸ ATOM, Sinop, Sakarya, İzmit, Edirne, Tekirdağ, s. 136.

⁷²⁹ Şahin, Kronolojik Adapazarı Sakarya 1923-2004, s.86.

nedendi. Fabrika, İstanbul-Kocaeli-Sakarya gibi sanayi faaliyetlerinin yoğun olduğu bir sahada kurulmuştur. Bu durum yan sanayi ürünlerinden gerekli olanların kolaylıkla sağlanmasında etkiliydi. Ayrıca fabrikada enerji, ısıtma-üretim amacıyla, buhar elde etmede, mekanik güç kaynağı mevcut makinelerin çalıştırılmasında, aydınlatmada ve sosyal tesis ve fabrika binalarının ısıtılmasında kullanılmıştır⁷³⁰.

1951’de kurulduğunda vagon tamir atölyesi olarak kurulan Adapazarı Vagon Fabrikası komşu ülkeler içerisinde yer alan en büyük sanayi tesislerinden birisi haline gelmişti. Fabrika yıllık 200 adet imalat ve 800 adet kapasite ile 85.000 m² kapalı olmak üzere, yaklaşık 750.000 m²’lik bir alanda faaliyet göstermekteydi. Bilhassa Devlet Demiryolları idaresince inşa edilen Vagon Fabrikası sahasında yapılan istasyona “Çark” adı verilmiştir⁷³¹.

Bu müessese, çeşitli yolcu ve yük vagonlarının onarılması amacıyla ve “vagon atölyesi” yolu ile kurulmuştur. Geniş bir alan zerinde kurulan ve 49.000 m² kapalı alan içeren atölye, yılda 1.200 yolcu vagonu ve 6.000 yük vagonun onarılacağı ve 5.000 m³ sert kerestenin kurutulacağı büyüklükte tasarlanmıştır. Kurulduğu yıl, işletmede 700 dolayında işçi istihdam edilmiştir⁷³².

2.3.2.5. Mannesman Boru Fabrikası

1950’li yıllarda Kocaeli’nde yıllarda sanayi alanında büyük yatırımlar yapılmıştır. Bu yatırımlardan birisi de Mannesman Boru Fabrikası’nın açılmasıdır. DP tarafından merkezi İzmit olmak üzere boru fabrikasının açılması kararlaştırılmış ve bunun için de gerekli planlamalar yapılmıştır⁷³³. Sümerbank ile Alman firmasının ortaklaşa açtıkları boru fabrikasının sermayesi 6.000.000 Türk Lirası’ydı⁷³⁴.

---

⁷³⁰ Koç, Hürsöz Gazetesi Çerçevesinde İzmit Şehrinin Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Yapısı (1951–1955), s. 37.

⁷³¹ Elmacı, Adapazarı’nda Sanayi Faaliyetleri, 23-25.

⁷³² Şahin, **Kronolojik Adapazarı Sakarya 1923-2004**, s.86.

⁷³³ BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2 Yer No: 140.67.20.

⁷³⁴ Türk Yolu, 19 Şubat 1955, No: 5026.

Yukarıda ifade edildiği üzere Dördüncü Kâğıt Fabrikası ile Mannesman Boru Fabrikası'nın açılış törenleri aynı gün olan 6 Temmuz 1957'de yapılmıştır. Kalabalık bir işçi kütlesinin katıldığı törene Cumhurbaşkanı Celal Bayar ile Başbakan Adnan Menderes katılmışlardır. Cumhurbaşkanı Celal Bayar saat 17.45'te uçakla Ankara'dan Köseköy Hava Meydanı'na gelmiş ve orada İstanbul'dan İzmit'e kadar yol boyunca halk toplulukları tarafından karşılanan Başvekil Adnan Menderes ile diğer vekiller, mebuslar, sivil ve askerî erkân tarafından karşılanmıştır. Havaalanından otomobillerle kâğıt fabrikasına hareket edilmiş ve İzmitlilerin hararetli tezahürleri arasında temel atma töreninin yapılacağı sahaya gelinmiştir. Burada toplanmış olan binlerce İzmitli, Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başvekil Adnan Menderes'i büyük bir coşkuyla dakikalarca alkışlamıştır. İlk sözü İzmit Selüloz Sanayi Umum Müdürü Enver Atafirat almış ve kâğıt fabrikalarının yıllık kapasitesini 55.000 tondan 110.000 tona çıkarmak üzere girişilmiş olan muazzam teşebbüsün mahiyeti hakkında izahat vererek dipnotta gösterilen konuşmasında şunları söylemiştir⁷³⁵:

---

⁷³⁵ «Bu fabrikalar 1950 senesine kadar 18.000 tondan fazla istihsal yapamamışlardı. O tarihte memleketimi bütün kâğıt ihtiyacı sadece 40.000 tondan ibaretti. 1950 yılı bütün Türk milletinin olduğu gibi İzmit Kâğıt Fabrikalarının tenlimde de bir dönüm yılı oldu ve üçüncü kâğıt fabrikamızın temeli de hemen o yıl atıldı. 1954 Nisanı'nda normal kapasitemizi 50.000 tona ulaştıran 3 üncü kâğıt fabrikamızla buna bağlı oluklu mukavva ve çimento torba kâğıdı tesisleri yine muhterem Reiscumhurumuzun uğurlu elleriyle işletmeğe açıldı. Böylece 1950 senesinde sadece 18.195 ton olan kâğıt istihsalimiz 1954 yılında 38.300, 1955 yılında 45.000, 1956 yılında 46.000 tona yükseldi. 1957 yılında azami kapasiteye ulaşmak ve 55.000 ton imalât yapmak yolundayız. Ancak hükümetimizin Türk milletinin kalkınma hayat standardında müşahede edilen görülmemiş yükselme her sahada olduğu gibi kâğıt istihlâkinde de Ölçüye sığmaz artışlar kaydedilmesine sebep olmaktadır. Okuryazarlarımızın her yıl biraz daha artması, daha 510 yıl evvel bir hayal sayılırken birçok gazetelerimizin tirajlarının⁷³⁵ 100.000'i aşması, ticarete ambalaj fikrinin süratle gelişerek köylerimize kadar yayılması kurulan her yeni fabrikanın, açılan her yeni mektebin, banka şubesi veya ticarethanenin yeni yeni birer kâğıt harç mahalli olması kâğıt istihlâkinin artmasına ehemmiyetli derecede müessir olmaktadır. Daha 7 sene evvel memleketin bütün kâğıt istihlâki sadece 40.000 tondan ibaretken bugün yalnız İzmit Kâğıt Fabrikalarının 50.000 ton istihsal yapmasına ve mühim miktarda da ithalât yapılmasına rağmen memleketimizde çekilen kâğıt sıkıntısının hakiki sebepleri işte bundan ibarettir. Bugün memleketimizin hakikî kâğıt ihtiyacı 170.000 ton civarındadır. Bu rakam nüfus başına yılda 7 kilo kâğıt istihlâkini ifade eder. 1950 de bu istihlâk sadece iki kilodan ibaretti. Dünya kâğıt istihlâki vasatisinin nüfus başına yılda 20 kiloyu aşmakta olduğu göz önünde tutulursa Türk milletinin bugünkü kalkınma temposu içinde kâğıt sanayimizin de ne muhteşem bir istikbale sahip olduğu meydana çıkar.» Selüloz Sanayi Umum Müdürü daha sonra yeni tesisler hakkında izahat vermiş ve bu arada demiştir ki: «Yeni tesis ve tevsilerle selüloz fabrikalarımızın yıllık verimi 12.000 tondan 36.000 tona çıkarılacak, bugüne kadar iptidai bir şekilde yapılmakta olan kabuk soyma işi de makineleştirilmek suretiyle % 10'a yakın bir ham madde tasarrufu temin olunacaktır. Odun hamuru tesislerimizde de gerekli ilâveler yapılacaktır. Bu suretle bütün tesislerimiz yepyeni ve modern bir hale getirilerek tek ünite halinde Avrupa'nın en büyük fabrikalarından biri olacaktır. Bu hususa müteallik olarak muhtelif ecnebi firmalarla yapılan müzakereler bir ay evvel tamamlanmış ve bir kısım makinelerle tesisler bir Finlandiya firmasına, ambalaj kâğıdı makinesi bir Polonya firmasına ihale edilmiştir. Eski makinelerimizin modernleştirilerek verimlerinin 15.000 tona arttırılması işini de bu makineleri vaktiyle kurmuş olan Alman firması yapacaktır. 18/24 ay zarfında tahakkuk edecek olan bu tevsi ve ıslah neticesinde memleketimizin, gazetecilerimizin özlediği vasıfta gazete kâğıdı, her çeşit mektep kitap ve defteri için lüzumlu kâğıtlar, sigara kâğıdı, her türlü karton ihtiyacının tamamı, diğer çeşitlerin de mühim bir kısmı

karşılanmış olacaktır. Bu işlerin tahakkuku için 7.500.000 Dolar'lık dış tekiye yapılacaktır. Buna mukabil elde edilecek fazla istihsalin bugünkü dünya piyasa fiyatları üzerinden yıllık tutarı takriben 18.000.000 Dolar'dır. Bu neticenin döviz tasarrufu bakımından ayrıca arz ettiği önem de aşikârdır”.

Müteakiben Boru Fabrikası Müdürü Cevat Sümer konuşmuş ve şu hususlara dikkat çekmiştir:

“İzmit Boru Fabrikası bir taksim iki ilâ 2 tam bir bolü iki parmak ebadında siyah ve galvanizli su, havagâzı ve kalorifer tesisatı için lüzumlu boruları imal etmek üzere Sümerbank ile Almanya'da Mannesmann A.G. firmasının işbirliği neticesinde vücuda getirilmiş bir fabrikadır. Şimdilik senede 15.000 ton boru imal edecek olan fabrikanın temeli 1953 yılının ikinci yarısında muhterem Re-
isicumhurumuz ve Başvekilimizin uğurlu elleriyle atılmıştır. Fabrika inşaatına 1955 yılının ekim ayında başlanarak inşaat ve montaj işleri 1956 yılı sonlarında ikmal edilmiş ve halen normal işletme devresine girmiştir. Bu şene içinde bugüne kadar fabrikada muhtelif kutturda 4.000 tondan fazla boru imal edilmiştir. Fabrikanın binaları ile makine ve tesisleri 3.200.000 Türk lirası yabancı sermaye olmak üzere 7.500.000 Türk Lirası'na mal olmuştur. Bu fabrikada imal edilen borulara memleketimizin şiddetli ihtiyacı göz önünde tutularak daha şimdiden kapasitesinin 2.530.000 tona çıkarılması için lüzumlu tertipler alınmış ve 1958 iş programımız bu esasa göre ihzar edilmiştir. Aynı şekilde fabrikada 4 parmağa kadar boru imal etmek üzere gerekli hazırlıklara başlanarak plân ve projeleri ihzar edilmiş ve bunların tatbikatına geçilmek üzere lüzumlu muamelelere de başlanmıştır. Önümüzdeki yıl içinde tahakkuk ettirilecek elan bu yeni projelerin hizmeti fabrikanın kapasitesini 60.000 tona çıkarmaktadır. Karabük'te ihalesi yapılmış olan yeni haddehanenin en geç 1959 başlarında işletmeğe açılmasıyla boru fabrikasının bant ihtiyacı da tamamen memleket dâhilinde temin edilmiş olacak ve böylece asgari bir hespla yalnız bu fabrika istihsalatı memleketimize senede 12.000.000 Dolar'lık bir döviz tasarrufu sağlayacaktır”.

Müdür bundan sonra ortak Mannesmann A.G. Alman şirketinden alınan mesajı okumuştur. Bu mesajda şöyle denilmiştir: “ Sayın Reisicumhur, Sayın Başvekil ve muhterem baylar, bugün resmi açılışı yaptığımız ettiğimiz fabrikanın Türk ve Alman mühendislerinin, memur ve işçilerinin sıkı ve samimî işbirliği sayesinde bidayetden, temellerinin atıldığı andan beri müsmir ve meşkür bir gayretle ilk gayeye ulaşmış bulunduğunu hepimiz içten gelen bir sevinç ve gururla hissetmekteyiz. Çalışmağa başladığımız bu ilk şene içinde Önemli miktarda boru imal ederek piyasaya arz etmiş ve böylece Türkiye'nin döviz bilançosunda, Karabük tevsi işlerinin ikmalî ile bant imal edildiği zaman daha da müessir bir dereceye ulaşacak olan bir tasarruf sağlanmış bulunuyor. Cümlemizin malûmu olduğu gibi fabrikamız Türkiye'de ilk defa çelik boru imal eden bir sınaî teşekküldür. Türk hükümetinin icraatı sayesinde Türkiye yeni bir sınaî sahada da büyük sanayi devletleri safında yer almaktadır. Fabrikamızın imalâtının Türkiye'nin en ücra köşelerine varıncaya kadar her şehir, her kasabaya her köye su ve gaz gibi ihtiyaçları sağlamak yolunda Türk hükümetinin feyizli gayretlerinin tahakkukunda müessir olacağından şüphe yoktur. Şuna katiyen kaniiz ki, Türkiye'nin yüksek tabii zenginliği her çeşitten muazzam yeraltı servetlerinin mevcudiyeti muvacehesinde Türk hükümetinin sanayi kalkınmayı hızlandırarak Türk milletinin hayat ve refah seviyesini yükseltmek yolundaki karar ve faaliyetleri yegâne isabetli ve faydalı yoldur. Türklerle Almanların bu müşterek eseri ile sevgili memleketimizin sanayinin gelişmesinde naçiz bir hizmette bulunabildiğimiz için bahtıyarız. Müessesenin terakki ve tealisi zımında vaki teşvik için Türk hükümetine gösterdikleri üstün başarıdan dolayı Türk ve Alman personele minnet ve şükranlarımızı ifade ederken, fabrikaya feyizli gelişmeler dileriz”. Müteakiben İzmit Belediye Reisi Osman Gençal bu iki yeni eser dolayısıyla İzmitlilerin hissettiği büyük sevince tercüman olmuş, vatan sathında birbiri ardına vücuda getirilen bu abidelerin uzun ihmal yıllarının izlerini silmekte olduğunu ve DP'nin yapıcılık ve yaratıcılık kudretinin bir ifadesini teşkil ettiğini belirtmiştir. Belediye reisi bu müspet ve verimli eserleri inkâra kalkanların en büyük hataya düştüklerini kaydettikten sonra şöyle demiştir: “Muhtelif istikametlerden gelen muhalefet esintilerine rağmen Türk milletinin refah ve saadeti uğruna bugün takip etmekte oldukları rotadan zerrece inhiraf etmeksizin ilerleyen büyüklerimize belde adına minnet ve şükranlarımızı arz ediyorum”.

Merasimde son konuşmayı Sanayi Vekili Samet Ağaoğlu yapmıştır. Samet Ağaoğlu bu konuşmasında şunları söylemiştir: “Son bir sene içinde İzmit gelişlerimiz sıklaştı, gâh yeni temel atmalar için, gâh atılmış temellerde yükselen eserlerin milletin hizmetine girişini tesid için... Bugün de kısa bir zamanda ikmal edilen boru fabrikasını hizmete açıyoruz ve 4 üncü kâğıt fabrikamızın temelini atıyoruz. 3u yeni tesislerden bir tanesi madenî bir insanın sıhhati bakımından lüzumlu en ehemmiyetli bir unsurun temini demektir. Diğeri ise Türk milletinin fikri mesaisinin vasıtası demektir. Bu başarıdan dolayı İzmitliler, sizleri tebrik ederim (Ayn Tarihi, 7 Temmuz 1957, <http://ayintarihi.com>).

Alman firma Mannesman ile müştereken kurulan boru fabrikası 1-2 ve 2-5 parmak kutruna⁷³⁶ muhtelif ebatlarda boru imal etmiştir. Fabrika 7.500.000 Türk Lirası ile kurulmuştur. 1958’de bu fabrikaya ek binaların yapılması kararlaştırılmış ve bu yolla üretimin arttırılması amaçlanmıştır. 200 kişinin çalıştığı fabrikada yılda 25.000 ila 30.000 ton arasında üretim gerçekleştirilmiştir⁷³⁷. Müteakiben fabrikaya birtakım eklemeler yapılmıştır. Bu eklemelerden birisi Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası tarafından kurulan Sulama Boruları Aletleri ve Tesisleri İmal ve Satış olan TAŞ’ı⁷³⁸ ve bu yeni tesis sayesinde istihsal de büyük ölçüde artmıştır. Mannesman Boru Fabrikası’nın ihtiyacı maddeler demir veya çelik tel ile soğuk raddeli demir bantlar Almanya’dan ve diğer malzemeler Fransa’dan da ihraç edilmiştir⁷³⁹.

2.3.2.6. İPRAŞ

DP devrinde İzmit’te açılan büyük tesislerden birisi de İPRAŞ (İstanbul Petrol Rafineri Anonim Şirket)’tir. İPRAŞ, genel olarak ülke endüstrisinin, sivil halkın ve Türk Silahlı kuvvetlerinin gereksinimini karşılamak amacıyla kurulmuştur.

İPRAŞ’ın ilk Genel Müdür Şehap Birgi, İPRAŞ’ın kuruluş öyküsünü şu şekilde anlatmıştır: *“1959 yılı başlarında MOBİL, SHELL ve BP şirketlerinin Mersin’de ortaklaşa bir petrol rafinerisi (Ataş) kurmaya teşebbüs ettiklerini öğrendim. Evvela hayret ettim. Memleketin petrol tüketim merkezi Marmara bölgesi olduğu halde neden Mersin’i seçtiler diye? Sonra seneler önce beni ziyaret eden MOBİL başkanının ziyaretini hatırladım. Rafineriyi Mersin’e kurmakla o geniş bölgenin petrol ihtiyacını karşılayacaklar ve aynı zamanda bizim Batman bölgemizi ileride münferit ve ufak bir merkez halinde kalmaya mahkûm edecekler. Bu kanaat bende hâsıl oldu. Bu durum karşısında TPAO için yapılacak yalnız bir şey kalmıştı, İstanbul bölgesine bir rafineri kurmalıydık. Bu konuyu, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu’ya açtım. Çok müspet bir*

---

⁷³⁶ Kutur: 1.(Dairede ve kürede) çap, 2.(Bazı geometrik şekillerde) köşegen (Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük, s.1425).

⁷³⁷ Milliyet,7 Temmuz 1957, <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari>.

⁷³⁸ BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0 Yer No: 141.103.9.

⁷³⁹ BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2 Yer No: 140.67.20.

reaksiyon gördüm. Ancak, bu konuda dış krediye ihtiyaç vardı. Bunu da hükümet sağladı. İPRAŞ bu şekilde kuruldu⁷⁴⁰”.

İPRAŞ’ın temelleri atılmadan önce tesis ile ilgili çalışmalarda bulunmak üzere bir grup Amerika’ya gönderilmiştir⁷⁴¹. Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı ile Caltex firmasının ortaklaşa İzmit Tütünçiftlik mevkiinde kurdukları İPRAŞ’ın temelleri 24 Nisan 1960’ta atılmıştır. DP’nin son yatırımı olan bu tesisin temel atma törenine birçok kişi katılmıştır. İPRAŞ’ın temel atma törenlerinde bizzat Başbakan Adnan Menderes de hazır bulunmuştur⁷⁴². Tesisin açılış törenine Başbakan Adnan Menderes, Milli Savunma Bakanı Etem Menderes, Milli Eğitim Bakanı Atıf Benderlioğlu, Sanayi Bakanı Sabati Ataman dışında birçok milletvekili, ABD Ankara Büyükelçisi Ploteber Warren ile elçilik çalışanları, Kocaeli ve çevre vilâyetlerin valileri, Genel Kurmay Başkanı ve diğer kuvvet komutanları, belediye başkanları ve çok sayıda vatandaş katılmıştır⁷⁴³.

DP’nin temelini attığı ancak açılışını yapamadığı İPRAŞ’ın inşa çalışmaları sırasında petrol tasfiyehanesi tesisleri dolayısıyla diğer hissedar Caltex Firması’ndan temin edilen krediler için Türkiye Petrol Anonim Ortaklığı’na 300.000.000 Türk Lirası aktarılmıştır. Senede 8.000.000 Dolar döviz rezervi temin etmesi planlanan İPRAŞ 1962 yılı zarfında işletmeye geçmiştir. İPRAŞ, memlekette en fazla ihtiyaç duyulan benzin, gaz, likit petrol gazı, motorin ve mazot üretmiştir⁷⁴⁴.

2.3.2.7. Kocaeli Un Fabrikası (SUSANBAŞ)

İzmitli tüccarlardan Şahap Bilgisu, Müfit Saner, Saadettin Dinçbaş ve Tahsin Özbek tarafından ortaklaşa Kocaeli Un Fabrikası açılmıştır. Fabrikanın üç kurucusunun soyadlarının ilk heceleri olan Bilgisu’nun “SU”yu, Saner’in “SAN”ı ve Dinçbaş’ın “BAŞ”ı alınarak SUSANBAŞ Un Fabrikasının ismi oluşturulmuştur.

---

⁷⁴⁰ TMH - Türkiye Mühendislik Haberleri, İzmit TÜPRAŞ Rafinerisi (İPRAŞ), Sayı 442-443, II-III, (2006), s.126, <http://www.imo.org.tr/resimler/ekutuphane/pdf/39.pdf> (01.02.2015).

⁷⁴¹ Milliyet, 24 Ocak 1960, <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari>.

⁷⁴² Milliyet, 24 Nisan 1960, <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari>.

⁷⁴³ Zafer, 24 Nisan 1960, No: 3807.

⁷⁴⁴ BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2 Yer No: 160.30.11.

İzmit Ali Bey Çiftliği'nde açılan un fabrikası su ile çalıştırılmış ve tesiste son model makineler kullanılmıştır. Kocaeli ve çevresinin un ihtiyacını karşılayabilen un fabrikası 1954 yılı itibarıyla günde 30 ton un üretmiştir. Bu üretim miktarı ile birlikte fabrika tüm Marmara Bölgesi'nin un ihtiyacını karşılayacak düzeyde olmuştur. Ayrıca 1954 yılında hâlihazırda Türkiye'nin modernliği itibarıyla Kocaeli Un Fabrikası başta gelen tesislerden birisiydi⁷⁴⁵.

SUSANBAŞ Un fabrikası kurulmadan önce Kocaeli'nde un üretilmediği için ekmek sıkıntısı yaşanmakta ve Eskişehir ile Bursa'dan getirilen unların geç gelmeleri sıkıntılar oluşturmaktaydı. Bundan dolayı bahsi geçen un fabrikasının kurulması ile vilâyetin un eksikliği giderilmiş ve ekmek sıkıntısı büyük ölçüde giderilmiştir⁷⁴⁶.

2.3.2.8. Diğer Sanayi Kuruluşları

DP iktidarında Kocaeli vilâyeti dâhilinde yukarıda belirtilen sanayi kuruluşları dışında birçok fabrika açılmıştır. Bunlardan birisi 1953'te Gölcük'te gemi inşa etmek amacıyla kurulan gemi fabrikasıdır. Fabrika yapıldıktan sonra hemen üretime geçmiş ve yapılan ilk gemi denize 1 Temmuz 1953'te denize indirilmiştir⁷⁴⁷. Türk Ordusunun temel yapılarından birisi olan Donanma için bu gemi fabrikasının çok yararlı olduğu düşünülebilir.

Osmanlı son dönemlerinde kurulup Kocaeli ekonomisi içinde mühim bir yer tutmaya başlayan Hereke Halı Fabrikası 1950'lerde daha da büyütülüp genişletilmiştir. Özellikle bu yıllarda fabrikada üretilen halılara büyük rağbet gösterilmiştir. Hereke halılarının kalite ve desenlerinin İngiliz kumaşlarıyla yarışacak duruma gelmesi piyasalarda bu mallara ilgiyi arttırmıştır. Ayrıca Türk Yolu Gazetesi'ne göre Hereke Halı Fabrikası'nın başında bulunan Doktor Saip Serter fabrikadaki istihsalin büyük oranda artmasında etkili olmuştur⁷⁴⁸.

---

⁷⁴⁵ Azim, 16 Eylül 1954, No: 24.

⁷⁴⁶ Bizim Şehir, 16 Eylül 1954, No: 710.

⁷⁴⁷ Demokrat Kocaeli,, 3 Temmuz 1953, No: 195.

⁷⁴⁸ Türk Yolu, 22 Ekim 1953, No: 4616.

Kocaeli’nde bulunan SUSANBAŞ Un Fabrikası dışında İstanbul’da faaliyet gösteren Doğu Değirmencilik A.Ş. ile İzmit Belediyesi tarafından yapılan çalışmalar neticesinde un fabrikası açılmıştır⁷⁴⁹. Söz konusu tesisin açılması ile un fabrika sayısı ikiye çıkan Kocaeli’nde üretimi daha artmış ve istihsal fazlası çevre vilâyetlere satılmıştır. Aynı tarihlerde Yarımca’da irmik, nişasta gibi ürünlerin istihsalini yapan bir gıda fabrikası için planlamalar yapılmıştır⁷⁵⁰.

1910 yılından beri faaliyet gösteren Darıca Çimento Fabrikasına 1954’te ek tesisler yapılmıştır. Bilhassa fabrikaya ek bu yeni yapılarla Darıca’nın çimento üretim merkezi olması amaçlanmıştır⁷⁵¹. Aynı yıl içinde Gebze’de yılda 5.000 adet jeep üretilebilecek bir fabrikanın açılması planlanmıştır⁷⁵². Ancak daha sonraları fabrikanın yeri Gebze ile Tuzla arasındaki alan olarak kararlaştırılmış ve bahsi geçen tesiste 3.000 kişinin istihdam edilmesi amaçlanmıştır⁷⁵³. Yapılan çalışmalar sonucu 25 Nisan 1956’da Jeep Fabrikası açılarak üretime başlamıştır⁷⁵⁴. Büyük jeep üretim merkezlerinden birisi olan fabrika Çukurova Elektrik TAŞ Seyhan Hidro-Elektrik Santralı ile tamir atölyelerinin seferberlik anında kapanması durumunda umumi hayatı etkileyecek fabrika ve müesseseler arasına alınmıştır⁷⁵⁵. Bu durum fabrikaya verilen önemi bir kez göstermektedir şeklinde düşünülebilir.

1955’te Yarımca’da Glikoz, Nişasta ve Dekstrin üreten bir fabrika açılmıştır. Bu fabrika üretime geçmeden önce bölgede geniş çaplı bir hazırlık çalışması yapılmıştır. Örneğin fabrikanın plan ve projelerini hazırlamak üzere Alman Alfred Koepl’in Yarımca’daki 2. Yasak Bölgeye girmesine izin verilmiştir⁷⁵⁶. Alman firma tarafından burada geniş çaplı arama ve incelemeler yapıldıktan sonra fabrika yapılmış ve üretime geçilmiştir. Fabrika üretime geçtikten sonra Amerika Corn Products Co firmasının Yarımca Nişasta ve Glikoz Fabrikaları TAŞ’ın % 60 hisselerini kullanmasına izin verilmiştir⁷⁵⁷.

---

⁷⁴⁹ Bizim Şehir, 5 Şubat 1953, No:219.

⁷⁵⁰ Türk Yolu, 5 Aralık 1953, No: 4654.

⁷⁵¹ Kolcuoğlu, **Karye-i Darıca’dan Darıca İlçesi’ne**, s. 385.

⁷⁵² Türk Yolu, 27 Ekim 1954, No: 4927.

⁷⁵³ Türk Yolu, 6 Kasım 1954, No:4936.

⁷⁵⁴ BCA, Fon Kodu: 30.1.0.0 Yer No: 20.113.9.

⁷⁵⁵ BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2 Yer No:151.73.16.

⁷⁵⁶ BCA, Fon Kodu: 30. 18. 1. 2. Yer No: 181. 164. 13.

⁷⁵⁷ BCA, Fon Kodu: 30. 18. 1. 2. Yer No: 192. 4. 16.

1956'da Gebze'de TAŞ firması tarafından Kurşun Fabrikası açılmıştır⁷⁵⁸. Kurşun Fabrikası, 1959'da seferberlik anında kapanması durumunda umumi hayatı etkileyecek fabrika ve müesseseler arasına alınmıştır⁷⁵⁹. Darıca Aslan Çimento yakınında Taş Limanı mevkiindeki bu fabrikanın ham maddesi ülkenin çeşitli bölgeleri dışında Gebze'nin Pelitli köyünden getirilmiştir. Ancak uzun ömürlü olmayan fabrika 1960'ın başlarında üretimine son vermiştir⁷⁶⁰.

1957'de Federal Türk Kamyonları Anonim Şirketi tarafından İzmit'te yılda 1.000 adet kamyon üretebilecek kapasitede bir kamyon fabrikası açılmış ve fabrikanın yapılması için 20.000.000 Dolar harcanmıştır⁷⁶¹. Mezkûr tesiste aynı yıl içinde Makine Takım Endüstrisi AŞTİ tarafından Makine Kesici Aletler Ve Torna Tezgâhları Fabrikası da kurulmuştur⁷⁶². Bu fabrikaların açılması ile birçok kişiye iş alanı açılmıştır şeklinde düşünülebilir.

1957 yılında Gebze'de 4.982.400 Türk Lirası'na mal olan Gebze Cam ve Şişe Fabrikası açılmıştır. Fabrika açıldıktan kısa bir süre çok sayıda üretim yapmıştır. Burada istihsal edilen ürünler, bazı resmi dairelerin şişe, kavanoz vb. cam ihtiyaçlarını karşılamak için kullanılmıştır. Daha sonraları aynı yıl içinde Başbakanlık tarafından yayınlanan genelge ile bu defa bütün resmi dairelerin her türlü şişe, kavanoz vb. cam ihtiyaçlarının Gebze Cam ve Şişe Fabrikası'ndan temin edilmesi sağlanmıştır⁷⁶³. Böylece bahsi geçen tesis Türkiye'nin büyük fabrikalarından birisi haline gelmiştir şeklindeki yargıya varılabilir.

1959'da Kocaeli vilâyeti dâhilinde 6 adet yeni fabrika açılmıştır. Bu fabrikalar Ayyıldız Sanayi A.Ş. tarafından Sudkostik ve diğer kimyasal maddeleri üreten İzmit Sudkostik Kimyevi Fabrikası, Karpit Sanayi ve Ticaret tarafından yapılan Karpit Fabrikası⁷⁶⁴,

---

⁷⁵⁸ ATOM, **Sinop, Sakarya, İzmit, Edirne, Tekirdağ**, s. 190.

⁷⁵⁹ BCA, Fon Kodu: 30.18.1.1 Yer No: 17.89.4.

⁷⁶⁰ Kolcuoğlu, **Karye-i Darıca'dan Darıca İlçesi'ne**, s. 389-390.

⁷⁶¹ BCA, Fon Kodu: 30.10.0.0. Yer No: 83.524.12.

⁷⁶² ATOM, **Sinop, Sakarya, İzmit, Edirne, Tekirdağ**, s. 190.

⁷⁶³ BCA, Fon Kodu: 30.10.0.0. Yer No: 171.184.24.

⁷⁶⁴ ATOM, **Sinop, Sakarya, İzmit, Edirne, Tekirdağ**, s. 190.

TAŞ tarafından kurulan Yarımca Suni Gübre Fabrikası, Yarımca Mensucat Boyaları Fabrikası ile yılda 1000 adet kamyon üretebilecek Tuzla Kamyon Fabrikasıdır⁷⁶⁵.

Netice itibarıyla tarihin muhtelif devirlerinde daima bir ticaret, sanayi ve kültür merkezi konumundaki Kocaeli, her şeyden evvel dünyanın pek az memleketinin sahip olduğu coğrafi özelliğe tabii bir konuma sahiptir. Avrupa ile Asya'yı bağlayan bir geçit üzerinde bulunuşu, bilhassa su, enerji, ulaşım, arazi, eleman gibi bütün faktörlerin bir arada yer alması yatırımların gerçek ekonomik sebeplere dayanarak vilâyette toplandığını göstermektedir. Diğer taraftan İstanbul gibi büyük istihlal ve istihlak pazarının hemen yanında yer alması, her türlü ulaşım imkânlarıyla Türkiye'de geniş bir hinterlanda hitap edişi, Kocaeli'ne istisnai bir değer kazandırmıştır. Bu kapsamda ihtisaslaşma ve bütünleşme zarureti Kocaeli'nde sanayinin gelişmesinde mühim bir etkendi⁷⁶⁶.

1950'lerde sanayi kenti olmaya namzet olan İzmit, bilhassa köylerden ve diğer illerden çok sayıda göç aldığı için farklı kültürlerden müteşekkil bir yapı oluşturmuştur. Yeni fabrikalar ve endüstri kuruluşları açıldıkça halkın ekonomik düzeyi yükselmeye başlamış ve refah düzeyi yükselen halk sosyal faaliyetlere yönelmiştir⁷⁶⁷. Bu durum aynı zamanda Kocaeli'nin en büyük sanayi şehirlerinden birisi olması için de gerekli ortamı oluşturmuştur şeklinde düşünülebilir.

2.4. Ticaret

DP döneminde, olumlu iklim koşulları, uygun yurtiçi uygun durum ve devam eden Kore savaşı, tarımsal üretimin artmasıyla birlikte tarım ürünlerin talebini de yükselterek ticaret hadlerinin ülke lehine dönmesi, ekonomik gelişmeyi hızlandırmıştır. Ayrıca Marshall Planı ile Amerika'nın Sovyet tehdidine maruz kalan ülkeleri ve bu arada Türkiye'yi destekleme kararı ve dış yardım ile birlikte borçlanma olanaklarının genişliği Türkiye'de, ticareti artıran unsurlar arasında yer almıştır. Bu dönemde uygulanan dış

---

⁷⁶⁵ Hürsöz, 21 Mart 1959, No: 2916.

⁷⁶⁶ Kocaeli 1967 İl Yıllığı, s. 221.

⁷⁶⁷ Koç, Hürsöz Gazetesi Çerçevesinde İzmit Şehrinin Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Yapısı (1951–1955), s. 71.

ticaret rejimi bir yandan özel sermaye birikimine katkı yaparken, ticari sermayenin sanayi sermayesine dönüşmesine imkân vermiştir. 1950-1954 arasındaki dönemde ithalatın yaklaşık % 23'ü tüketim mallarından oluşurken dönemin sonunda % 10'lara; hammaddenin payı da % 65'den % 82'ye yükselmiştir. Ayrıca kamu işletmelerinin tüketim ve yatırım malları üreten sektörlerdeki payı azalırken, ara malları üreten sektörlerdeki payı artmıştır⁷⁶⁸.

Kocaeli'nde gelişen sanayileşmeye paralel, gerek sanayide kullanılan hammadde ile yardımcı maddelere olan ihtiyaçların gerekse istihsal edilen istihlak maddelerinin pazarlanması, sanayiye bağlı ticaretin gelişmesi için yeterli kaynaktı. Ayrıca, sanayinin ve çalışanların tüketim gücü her yıl biraz daha artmış ve yeni iş imkânlarının doğmasına imkân vermiştir. İzmit sanayi kuruluşları, ihtiyaçları olan hammadde ve malzemeleri temin edebilecekleri ve hem de istihsal ettiklerini sürebilecekleri istihlak bölgelerine yakınlığı dolayısıyla üstün bir konuma sahipti. Sanayiciye bu koşulları sağlayan ise Kocaeli ticaret erbabıydı⁷⁶⁹.

1950'li yıllarda özellikle sanayinin gelişmeye başlaması ile birlikte Kocaeli ticaretinde büyük bir canlanma görülmüştür. Sanayi ve ticaretin gelişmesi, beraberinde üretimi arttırmak amacıyla yeterli oranda hammaddeye sahip olmayı zorunlu kılmıştır. Vilâyet genelinde yeraltı kaynakları fazla bulunmadığı için çevre vilâyetlerden hammadde satın alınmıştır. Yani ithal edilen ticari ürünler içinde hammaddeler önemli bir yer tutmuştur.

Bu dönemlerde Türkiye dışalımının % 64,4'ü Marmara Bölgesi'ndeki gümrük kapılarından yapılmaktaydı. Bu işlemlerde İstanbul % 32,3'lük payıyla ilk sırada bulunurken; Kocaeli % 24,45'lik payıyla ikinci sırada yer almıştır. Ayrıca Marmara Bölgesi'nin ihraç merkezi Körfez ve Derince Limanlarıydı. Bu da Kocaeli'nin ticaretteki önemini bir kez daha arttırmaktaydı⁷⁷⁰.

1950'li yıllarda İzmit ticaretinde haftanın belirli günlerinde kurulan pazarların büyük bir etkisi bulunmaktaydı. İzmit'te haftada iki defa pazar kurulurdu, bu pazarlardan birisi

⁷⁶⁸ Takım, "Demokrat Parti Döneminde Uygulanan Ekonomi Politikaları ve Sonuçları", s.170.

⁷⁶⁹ İzmit İl Etüt Envanteri 1970, s. 112.

⁷⁷⁰ "Kocaeli" Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s. 5040.

çok geniş kapsamlı olurdu. Pazarlardan biri perşembe diğeri de pazartesi günleri açılırdı. Bu iki günde pazar yerlerinde vatandaş için alışverişin eğlenceli ve güzel olduğu günlerdi⁷⁷¹.

Şehrin Demiryolu Caddesi dâhil dükkân ve mağazalar, önemli caddeler İzmit'in merkezinde yer almaktaydı. Yani İzmit'in geniş bir kısmı çarşı vaziyetinde bulunmaktaydı. Bu durum, hem esnaf hem de vatandaşlar açısından alışveriş yapmayı kolaylaştırıyordu. Birçok alışveriş ve ticaret merkezinin bulunduğu Kocaeli'nde 1953 yılı itibarıyla 4.452 tüccar ve yaklaşık olarak bu kadar da esnafın bulunduğu tespit edilmiştir⁷⁷². Bu istatistikî veriler, vilâyette canlı bir ekonomik hayatın varlığına işaretler şeklinde değerlendirilebilir.

Netice itibarıyla Kocaeli, Türkiye ekonomisinde bu dönemlerde mühim bir konumdaydı. Vilâyetin ulaşım ağlarının merkezinde yer alması, sahip olduğu alt yapı imkânları, ulusal ve uluslararası pazarlara yakınlığı nedeniyle İzmit gelişen bir kent olmuştur. 1950'li yıllarda sanayi yatırımları merkezindeki Kocaeli, Türk imalat sanayi üretimine katkısı ile İstanbul'dan sonra gelen ikinci büyük sanayi ve ticaret kentiydi. Kocaeli, dış ticaret hacminde özellikle Türkiye toplam ithalatında mühim bir yere sahipti. Aynı zamanda, vilâyette artış gösteren sanayi yatırımları, yeni ve gelişmiş teknolojileri de taşımıştır.

2.4.1. İthalat ve İhracat

1950'li yıllarda vilâyette ithalatçı firmaların sayısı azdı ve ithalatçı belgesine sahip firmaların hemen hepsini sanayiciler oluşturmaktaydı. İzmit'te ithalat ve ihracatın merkezi İzmit ve Derince limanları idi. Bu dönemlerde ithalat yapan firmaların büyük çoğunluğu ithal ettiği ham ya da işletme malzemesi ürünleri kendisi kullanmaktaydı. İzmit Ticaret ve Sanayi Odası kanalı ile ithalat yapılan ülkeler, Avrupa Para Anlaşması sahası ve anlaşmalı ülkeleriydi. Kocaeli'nde daha çok krom, manyezit, borasit cevherleri ve melas ithal edilmekteydi.

---

⁷⁷¹ “İzmit İl Etüt Envanteri 1970, s. 112.

⁷⁷² Koç, Hürsöz Gazetesi Çerçevesinde İzmit Şehrinin Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Yapısı (1951–1955), s. 25.

Kocaeli'nin başlıca ihraç mallarını sanayi ürünleri oluşturmaktaydı. Buna göre ihraç edilen ürünler kâğıt, boru, döküm parçaları, pencere camı, tekerlek lastiği, benzin, fueloil, matkap ucudur. 1960'ta ise sanayi üretiminin artmasıyla ithalat ve ihracat geçmiş yıllara oranla büyük artış göstermiştir. 1960'larda bilhassa ihracatın yarısına yakın kısmını İPRAŞ'ın üretime geçmesi ile petrol sanayi ürünleri oluşturmuştur. Bu kapsamda metal sanayi, lastik, taşıt araçları ve kâğıt sanayi en çok ihraç yapılan sanayi kollarıdır⁷⁷³.

1961 yılı itibariyle Kocaeli Derince Gümrüğü'nden 33.950.335 kg. ağırlığında ve 9.662.716 Türk Lirası ile İzmit Gümrüğünden 69.228.811 kg. ve 14.674.321 Türk Lirası değerinde ihraç yapmıştır. Aynı şekilde dışarıdan mal da satın alınmıştır⁷⁷⁴. Yukarıda belirtildiği üzere sanayi ve ticaretin yoğun yapıldığı kentlerden biri konumundaki Kocaeli, ülke ekonomisinde hem ithalatta hem ihracatta oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu devirlerde birçok alanda üretim yapıldığı için, ithalat ve ihracat yüksektir. Bu açıdan dış alım ve dış satımın yarattığı katma değer ve ulaştığı dış ticaret hacmi Türkiye açısından mühim boyutlara ulaşmıştır. Ayrıca İzmit ve Derince Limanlarının Kocaeli'nin sanayi ve ticari alanında gelişmesinde ve burada canlı bir ticari hayatın yaşanmasında belirleyici rol oynadığı düşünülmektedir.

2.4.2. İzmit Ticaret ve Sanayi Odası

İzmit Sanayi ve Ticaret Odası'nın tarihi 1897'lere dayanmakla birlikte kurumun modern anlamdaki faaliyeti 1945'te başlamıştır. Odanın çalışmaları İzmit merkezde bulunan Kızılay İl Müdürlüğü içinde yürütülmekteydi ve alan dar olduğu için sıkıntılar yaşanmaktaydı. Dolayısıyla da küçük bir yerde faaliyet gösteren İzmit Ticaret ve Sanayi Odası, faaliyetlerini daha kolay yürütmek amacı ile büyük bir yer yapmak için planlamalar yapmış ve yeni binanın yapımına 1953'te Emlak Bankası'ndan alınan kredi ile başlanmıştır. Bu kapsamda yeni yerin temeli 1953'te atılmış ve 1954'te birinci kat tamamlanarak faaliyete geçmiştir. Binanın diğer iki katı da Emlak Bankası tarafından yapılmıştır. Yapım işleri devam eden yapının ikinci katı 1955'te tamamlanarak

⁷⁷³ Kocaeli 1967 İl Yıllığı, s. 235.

⁷⁷⁴ Avcı, Cumhuriyet Döneminde İzmit (1923-1973), s. 88-89.

kullanılmaya başlanmıştır. Bundan başka 1956'da yeni yapıya başka katlar da eklenmiş ve tam teşekkülü bir müessese haline getirilmiştir⁷⁷⁵.

1954'te yeni yerinde faaliyete geçen İzmit Ticaret ve Sanayi Odası'nda yönetim kurulunu oluşturmak amacıyla seçimler yapılmıştır. Seçimler gizli oyla gerçekleştirilmiş ve sonuçlar birer tutanakla tespit olunmuştur. Seçimler sonunda İzmit Ticaret ve Sanayi Odası Meclisi'ne Faik Nüzhet Belgin, Saadettin Dinçbaş, Ahmet Terzioğlu, Mahmut Erdem, Hüseyin Sabri Güneysu, İsmail Şener Hasan, Nazmi Oğuz, Mustafa Çeliker, Hilmi Ege, Sabahattin Öztan, Mehmet Yüce ve meclis başkanlığına da Hilmi Ege seçilmiştir. Aynı gün meclis içerisinde beş kişilik yönetim kurulu oluşturulmuştur. Buna göre yönetim kurulu Nazmi Oğuz, Faik Nüzhet Belgin, Mustafa Çeliker, Sabahattin Öztan ve Saadettin Dinçbaş isimli şahıslardan kurulmuş ve başkanlığına Nazmi Oğuz getirilmiştir⁷⁷⁶.

DP iktidarı devrinde toplamda üç kişi İzmit Ticaret ve Sanayi Odası Başkanlığı yapmıştır. Buna göre İzmit Ticaret ve Sanayi Odası başkanlıklarını sırasıyla, Mustafa Çeliker (1951-1952), İrfan Özben (1953-1955) ve Hilmi Ege (1955-1962) yapmıştır. Bu kişiler içinde en uzun süre başkanlık görevini sürdüren kişi ise yaklaşık yedi yıl boyunca görev yapan Hilmi Ege'dir⁷⁷⁷.

Bu dönemlerde İzmit'te üretilen ürünlerin bir kısmı yılın belirli günlerinde İzmit Ticaret ve Sanayi Odası'nda sergilenmekteydi. Ancak 1950'den önce sergilenen ürünler sadece belirli ürünlerden oluşmaktaydı. Örneğin 1950'de Ticaret ve Sanayi Odası sadece kâğıt fabrikalarının mamullerini göstermekteydi. Daha sonraları İzmit'te açılan fabrikaların sayısı arttıkça sergilenen ürünlerin türü de değişmeye başlamıştır. Buna göre alınan bir kararlar vilâyet dâhilinde imal edilen istihsalin ayrı ayrı köşelerde sergilenerek bahsi geçen ürünün hangi firma veya tesis tarafından gerçekleştirildiği gösterilmiştir. Ayrıca odanın faaliyetlerini arttırmak amacıyla kurum içinde yapılaşma çalışmaları da sürekli devam etmiştir. Böylece kurumun daha etkili bir konuma geldiği düşünülebilir.

---

⁷⁷⁵ Ulugün, İzmit ve Esnaf ve Ticaret Tarihi, s. 22; Türk Yolu, 10 Kasım 1954, No: 4936.

⁷⁷⁶ Türk Yolu, 30 Kasım 1954, No: 4956.

⁷⁷⁷ Ulugün, İzmit ve Esnaf ve Ticaret Tarihi, s. 22.

Kocaeli vilâyeti dâhilinde İzmit dışında 1955 yılı itibarıyla Gölcük, Karamürsel, Kandıra ve Gebze'de İzmit Ticaret ve Sanayi Odası'nın birer şubesi bulunmaktaydı. Kazalardaki odaların meslek komiteleri, oda meclisleri ve yönetim kurulları kendileri tarafından belirlenmekteydi⁷⁷⁸. Bahsi geçen yerlerde odaların varlığının buralardaki ekonomik gelişmeyi hızlandırmış olabileceği hükmüne varılabilir.

İzmit Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlı olanlar gruplara ayrılmaktaydı. Toplamda 8 grup vardı ve bunlar meslek gruplarına göre sınıflandırılırlardı. Buna göre İzmit Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlı gruplara ve bu grupların içindeki meslekler aşağıda gösterildiği gibidir⁷⁷⁹:

Birinci Grup: Canlı hayvan alım ve satıcıları, kasaplar, zahireciler, tütün tüccarları ve ziraat ilaç satıcıları. İkinci Grup: Bakkallar, yemişçiler, sebzeciler, şekerçiler, pastacılar, tekeli bayileri ve kabzımallar. Üçüncü Grup: Manifaturacılar, tuhafiyeciler, hazır elbiseciler, tüccar terziler, kumaşçılar, halı ve mobilyacılar, kavaf, kitap ve kırtasiyeciler. Dördüncü Grup: Bankalar, sigortacılar, vapur ile seyahat acenteleri, eczacılar, otel, lokanta ve emsali eğlence yerleri ile kuyumcular ve saatçiler. Beşinci Grup: İnşaat müteahhitleri, sıhhi tesisat müteahhitleri, elektrik tesisat müteahhitleri, yapı kooperatifleri ve her türlü taahhüt işleri. Altıncı Grup: Keresteciler, inşaat malzemesi satıcıları, elektrik tesisatçıları, nalbur, züccacılar, makine ve oto yedek tacirleri, elektrik malzemeleri, radyo, hırdavat ve buzdolapçılar, dâhili ticaret ithalat ve ihracatçılar. Yedinci Grup: Gıda maddeleri ithalatçıları, madeni eşya endüstrisi, petrol, kağıt, kimyevi, cam, zirai ilaç, elektrik, endüstriyel ürünler, lastik ve plastik sanayi ile akaryakıt bayileri. Sekizinci Grup: Gıda maddeleri imalatı, ağaç imalatçıları, muhtelif ithalatçılar, matbaalar, soğuk demirciler ve oto tamircileri.

1960'larda İzmit Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlı birçok tüzel kişilikler bulunmaktadır. Buna göre söz konusu tüzel kişilikler şunlardır: İktisadi devlet teşekkülleri (7 adet), Kolektif şirketler (89 adet), anonim şirketler (22 adet), komandit şirketler (7 adet), limitet şirketler (11 adet), bankalar (19 adet) ve kooperatif ortaklıklar

⁷⁷⁸ "Kocaeli" Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s. 5064.

⁷⁷⁹ Kocaeli 1967 İl Yıllığı, s. 239-240.

(70). Bu dönemlerde şirket sayıları hızla artış göstermiş ve vilâyet ekonomisinin gelişimine katkı sağlamışlardır⁷⁸⁰.

İzmit Ticaret ve Sanayi Odası, ticaret ve sanayi ile uğraşan üyelerinin müşterek ihtiyaçlarını karşılayan, meslekî faaliyetlerini kolaylaştıran, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlayan, mensuplarının birbirleri ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hâkim kılmak üzere meslekî disiplin, ahlâk ve dayanışmayı arttıran bir kurum olduğu değerlendirilmektedir. Ayrıca vilâyet dâhilinde ticaret ve sanayinin gelişmesinde odanın aktif bir rol oynadığı da düşünülebilir.

2.5. Orman Ürünleri

İklimin elverişli olması nedeniyle Doğu Marmara Coğrafi alanının % 39'u ormanlarla kaplı olup, Türkiye ormanlarının % 9,1'i Kocaeli'nin içinde bulunduğu Doğu Marmara Bölgesinde bulunmaktadır. Bu ormanların da % 18,6'sı Kocaeli'nde yer almaktadır. Vilâyetin ormanlık sahası 139.370 hektardır ve bu alanda 1950-1968 yılları arasında herhangi bir değişiklik olmamıştır⁷⁸¹. Ayrıca vilâyet ormanlık alanlarının büyük bir kısmı İzmit, Gebze ve Kandıra kazalarında bulunmaktadır⁷⁸². Bu kapsamda büyük ormanların varlığının vilâyet ekonomisi içinde ehemmiyetli bir yer tuttuğu düşünülebilir.

DP'den önce tarımın ve sanayinin yeterince gelişmemesinden dolayı Kocaeli'nde büyük bir işsizlik vardı. Bu durumdan köylüler için ormanlar önemli geçim kaynağıydı. Fakat bu durum, Kocaeli'ndeki ormanların varlığı için tehlike oluşturmaktaydı. Bilhassa 1950'den önce köylüler ormana büyük zarar vermiştir. Bu durum zamanla öyle artmış ki, ormanları korumak amacıyla ağaçların kesimi yasaklanmış ve icap edenler devletleştirilmiştir⁷⁸³. Hülya Koç'a göre, *köylülerin ormana zarar vermelerinin sebebi, ne orman ihtiyacından ne de korunmak istenen ormanın muhafaza edilmesindedir. Bu, köylünün üreyen nesline ve verimsiz toprağından çıkmayan mahsulün bilinmezliğinden*

⁷⁸⁰ Kocaeli 1967 İl Yıllığı, s.240.

⁷⁸¹ İzmit İl Etüt Envanteri 1970, s. 86.

⁷⁸² Avcı, Cumhuriyet Döneminde İzmit (1923-1973), s. 106.

⁷⁸³ BCA, Fon Kodu: 30.10.1.0 Yer No: 183.262.7.

*ve nihayet orman içlerine yapılan köylülerin açlığı, işsizliği, yolsuzluğu veyahut köylüyü köyünden vahşi ormanlar içinde yapayalnız bırakmanın neticesiydi. Hiçbir köylü kaybolan yeşilliğinden ve biten ormanından memnun kalmamıştır*⁷⁸⁴.

1950'den önce Kocaeli'nde, Bursa'nın geniş ormanlık alanları olan Tavşancıl ve Harmancık ile Orhaneli'nde ve Bolu dağlarında geçimini sağlamak zorunda olan halk, ormanlık alanlara büyük zararlar vermiştir. Ancak yukarıda da belirtildiği üzere köylüler bu durumdan memnun değillerdi, ancak geçimlerini sağlamak için de başka çareleri bulunmamaktaydı. Durumun farkında olan hükümet, Orman Kanunu çıkarmış, köylüye iş bulmanın yollarını aramış ve ormanları güvence altına almıştır⁷⁸⁵.

DP, köylülerin yaşam standartlarını yükseltmek amacıyla iş alanları oluşturmuş, hususi olarak tarım ve hayvancılığı geliştirmiş ve çiftçilerin bu alana yönelmesini sağlamıştır. Köylünün refah düzeyi yükseltmek için hükümetin yaptığı çalışmalardan sonra toprağa sahip olmaya başlayan halk ormanlara zarar vermemeye başlamıştır. Özellikle toprağı olup da ziraat yapmakta güçlük çeken köylüye hükümetin sistemli yardımı ve çiftçi kredilerinin arttırılması sayesinde köylülerin ormana zarara vermeleri büyük ölçüde önlenmiştir⁷⁸⁶.

Ziraatın yeterli olmadığı yerlerde endüstri kurmak ve köylüye bu suretle iş bulmak da ormanları koruma yollarından birisidir. Netice itibarıyla DP devrinde tarım ve hayvancılığın geliştirilmesi, köylülere arazi ve hayvan verilmesi ormanları tükenmekten kurtardığı gibi, bu dönemlerde modern yöntemlerle tatbik edilen faaliyetlerle ormanlardan elde edilen gelirleri de arttırmıştır⁷⁸⁷.

Yukarıda ifade edildiği gibi, 1950'lerde ormanlara zarar verilmesinin önlenmesi ile orman ekonomisi gelişmeye başlamıştır. Kocaeli ormanlarında genel olarak meşe baltalıları, kuru, kayın ve kavak ağaçları yer almaktadır. Bu dönemlerde Kocaeli

---

⁷⁸⁴ Koç, Hürsöz Gazetesi Çerçevesinde İzmit Şehrinin Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Yapısı (1951–1955), s. 41.

⁷⁸⁵ Orman Kanun Numarası: 6831 Kabul Tarihi: 31.8.1956 Yayımlandığı Resmi Gazete: Tarih: 8.9.1956 Sayı :9402 Yayımlandığı Düstur: Tertip : c. III, No:37 s.2457; Hürsöz, 13 Haziran 1951, No: 246.

⁷⁸⁶ Hürsöz, 6 Kasım 1951, No: 360.

⁷⁸⁷ Hürsöz, 27 Şubat 1952, No: 457.

ormanlarının yıllık ortalama kapasitesi 190.000 m³ yakacak ve 10.000 ster odundan ibarettir.

Vilâyetin kaba yakıt odun ihtiyacı ile bölgenin sanayi odununun tamamı İzmit'teki ormanlardan elde edilmekteydi. Bilhassa Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikasının sanayi odunu ihtiyacının büyük bir kısmı bölgeden sağlanmaktaydı. Ayrıca Ereğli Kömür İşletmelerinin odun ihtiyacının çok büyük bir kısmı aynı şekilde Kocaeli'ndeki ormanlardan alınmaktaydı.

Kocaeli vilâyeti dâhilinde 1960'lı yıllarda ormanlardan elde edilen istihsal ve istihsalin kullanıldığı alanlar aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir⁷⁸⁸:

Tablo 21
Kocaeli'nde 1960 Yılında Elde Edilen Orman Ürünleri Miktarı ve Kullanım Alanları

Tomruk	Tel Direği	Tomruk	Tel Direği	Tel Direği
65.00 m ³	1.750 m ³	15.000 m ³	9000 m ³	2.500 m ³

Yakacak Odun	Pazar Satış Odunu	Çubuk Zati	Yakacak 1/10 Odun
120.000 Ster ⁷⁸⁹	900.000 Ster	5.000 Ster	450.000 Ster

Tablodan da görülebileceği üzere 1960'larda vilâyet için gerekli olan yakacak ihtiyacı ile diğer alanlarda kullanılan malzemenin tamamı vilâyet ormanlarından temin edilmektedir. Bu aynı zamanda orman ürünlerinin vilâyet ekonomisini de canlandırdığı olarak anlaşılmaktadır.

Bu dönemlerde Kocaeli'nde tüketim temposunun artışı göz önünde tutularak, ileride odun hammadde ihtiyacının sıkıntıya düşürülmeden, dengeli bir şekilde sağlanabilmesi

⁷⁸⁸ İzmit İl Etüt Envanteri 1970, s. 86; Kocaeli 1967 İl Yıllığı, s. 213.

⁷⁸⁹ Ster, yığın durumundaki yakacak odun için kullanılan 1 m³'e eşit hacim ölçüsü birimidir (Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük, s.2031).

için alınan ormancılık tedbirleri yanında; 1951 yılı sondajlarına göre 5.00.000 m³ civarında olan yıllık kavak odununun üretimi arttırılarak 7.00.000 m³'e çıkarılmıştır⁷⁹⁰. Bu yolla oluşabilmesi muhtemel orman ürünü eksikliği de büyük ölçüde giderilmiştir şeklindeki hükme varılabilir.

İzmit'te kavak yetiştiriciliği öteden beri üzerinde durulan bir konudur. Kavak fidanlarının kapladığı alan yaklaşık 2.000 hektar civarında olup, bunların 1.500 hektarı modern karakterde, geri kalan kısmı da ıslaha muhtaç durumda bulunmaktaydı. Kavak türünün ıslahı ve yetiştirilme metotlarının geliştirilmesi, hastalıklarıyla mücadele, kavak odununun daha rasyonel kullanılması gayesi ile kavak fidanlar müdürlüğüne ilave olarak Birleşmiş Milletler Özel Fonu İdaresi ile Türkiye arasında imzalanan Bitki Araştırma ve Tanıtma Merkezi ile Kavakçılık Enstitüsü Kurulması Projeleri kapsamında İzmit'te Kavakçılık Araştırma Enstitüsü kurulmuştur⁷⁹¹. Mezkûr enstitünün İzmit'te bahsi geçen bitkilerin gelişmesinde ve elde edilen istihsalin arttırılmasında etkili olduğu şeklinde değerlendirilmektedir.

İzmit'te Kavakçılık Araştırma Enstitüsü'nün kurulması ile yetiştirilen kavak sayıları tabloda gösterildiği duruma gelmiştir⁷⁹²:

Tablo 22
1957-1961 Yılları Arasında Kocaeli'nde Dikilen Kavak Fidanı Sayıları
(Adet Olarak)

Merkezler	1958	1959	1960	1961
Kocaeli (1.000 adet)	70	70	70	70
İzmit (1.000 adet)	35	35	35	35

Tablodan da anlaşılacağı üzere ormandaki ağaçların sayısını arttırmak amacıyla İzmit merkezinde ve Kocaeli genelinde fidanlar dikilmiştir. Bu da orman dayalı ekonomik faaliyetler için olumlu bir durum oluşturmuştur. Ayrıca 1958'den itibaren düzenli

⁷⁹⁰ İzmit İl Etüt Envanteri 1970, s. 86-87.

⁷⁹¹ BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2 Yer No: 174.59.14.

⁷⁹² İzmit İl Etüt Envanteri 1970, s. 86-87.

biçimde kavak dikilmesi, dönemin valiliği ile belediyesinin bu çalışmalara ağırlık verdiği şeklinde değerlendirilebilir.

2.6. İktisat İle İlgili Resmi Kurum ve Kuruluşlar

Bu dönemlerde Kocaeli vilâyetinde iktisat ile ilgili çeşitli resmi kurum ve kuruluşlar bulunmaktadır. Bu kurumların başında Kocaeli Çalışma Bölge Müdürlüğü, Vergi Müdürlüğü, İş ve İşçi Bulma Kurumu ile resmi ya da özel olan bankalar gelmektedir. Ayrıca ekonomik yapı içinde önemli bir yer tutan madenler ile turizmlik de bu bölümde yer almaktadır.

2.6.1. Kocaeli Bölge Çalışma Müdürlüğü

1950’li yıllarda Kocaeli’nde sanayi ve ticari faaliyetleri geliştikçe iş ve işveren sayıları da artmıştır. Sanayi ve ticari bölümlerinde ifade edildiği üzere DP iktidarında vilâyet dâhilinde 400’e yakın işyeri bulunmaktadır ki bu da binlerce çalışanın varlığı anlamına gelmektedir. İş ve işverenin bu kadar yoğun bulunduğu dönemlerde Kocaeli Bölge Çalışma Müdürlüğü’nün de etkili bir kurum olduğu düşünülebilir.

Bu hususta vilâyet dâhilinde çalışma hayatını, işçi-işveren ilişkilerini, iş sağlığı ve güvenliğini düzenlemek, denetlemek ve sosyal güvenlik imkânını sağlamak, bu imkânı yaygınlaştırmak ve geliştirmek, işçilerin çalışma hayatından doğan hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için Kocaeli Bölge Çalışma Müdürlüğü kurulmuştur. Kocaeli Bölge Çalışma Müdürlüğüne atanan ilk kişi Mehmet Mümtaz Karaca’dır⁷⁹³ ve onun döneminde Fehmi Bora iş müfettişi olarak görev yapmaktadır. Ayrıca bu dönemlerde SSK Müdürlüğü bulunmadığı için bu işlemler Çalışma Müdürlüğü tarafından yapılmaktaydı⁷⁹⁴.

Yukarıda ifade edildiği üzere 1950’den önce İzmit’te işyeri adedi 81 iken; 1951’de 203’e yükselmiştir. Müteakiben İş Kanunu sayesinde çalışma alanının genişletilmesi ile işyerlerinin sayısı 1958’de 382’ye çıkmıştır. 1952’den önce Kocaeli genelinde çalışan

⁷⁹³ BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0 Yer No: 239.24.14.

⁷⁹⁴ BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0 Yer No: 264.8.5.

işçi sayısı 4.014 iken; işyerlerinin sayısının artmasına bağlı 1955'te 10.250 ve 1958'de 13.545 kişi olmuştur. Ayrıca 1950'den önce hiçbir işkolunda asgari ücret tayin edilmemişken, 1950'den sonra başta tütün bakım ve işleme, tuğla-kiremit-çimento ve seramik ve mensucat iş kollarında çalışanlar için olmak üzere işçilerin asgari ücretleri tespit edilmiştir⁷⁹⁵. Bu durum çalışanların haklarının korunduğu şekilde değerlendirilebilir. Ayrıca Kocaeli Bölge Çalışma Müdürlüğü'nün çalışanlar için gerekli düzenlemeleri yaptığı ve bunları takip ettiği şeklinde değerlendirilmektedir.

Bu dönemlerde İzmit'te sanayi büyük gelişme gösterdiği için Çalışma Müdürlüğü bu alanda birçok düzenleme yapmıştır. Hususiyle sanayi çalışmalarını bizzat devlet tarafından yürütüldüğü için de Çalışma Müdürlüğü'nün etki alanı daha artmıştır denilebilir. İzmit'teki sanayi kuruluşları 1950'ye kadar kâğıt, dokuma ve gıda dallarında yoğunlaşmıştır. 1950'den sonra ise ağır sanayi gelişmeye başlamıştır. Böylece Çalışma Müdürlüğü'nün denetim alanı artmıştır. 1950'lerde İşçi Sigortaları Kanunu, yalnız 102'den fazla işçi çalıştıran işyerlerini kapsadığından Kocaeli'nde daha çok Hereke Dokuma Fabrikası, SEKA Kâğıt Fabrikası gibi büyük kamu kuruluşlarında çalışanlar Sosyal Güvenlik kapsamındaydı. Ancak 1960'ta SSK'lı işçi sayısı 15.249'ye yükselince ve işçilerin sayıları da sürekli biçimde artınca Çalışma Müdürlüğü'ne SSK için başvuranların sayısında büyük artışlar görülmüştür⁷⁹⁶.

Kocaeli Bölge Çalışma Müdürlüğü tarafından işyerleri düzenli biçimde teftiş edilmekteydi. Bundan dolayı işçilerin işverenler tarafından haksızlığa uğratılmaları da büyük ölçüde önlenmiştir denilebilir. Bilhassa 1954'ten itibaren işyerlerinde çalışma müdürlüğü tarafından kontrollerin sayısı arttırılmıştır. Şöyle ki 1950'den önce yıllık olarak teftiş edilen işyeri sayısı 58'i geçmez iken; 1958'de bu sayı 372'ye çıkmıştır. Aynı yıl içinde yapılan teftişler sonucunda 358 işyerinin denetimi olumlu, geri kalanların teftiş sonuçları olumsuzdu. Teftişler sırasında işçilerin de şikâyetleri dinlenmiş, şikâyetleri dinlenen 1.506 işçiden 1.457'sinin şikâyeti onların lehine sonuçlandırılmıştır⁷⁹⁷. Bu dönemlerde işyerlerinin devamlı şekilde denetlenmesi ve işçi

---

⁷⁹⁵ ATOM, Sinop, Sakarya, İzmit, Edirne, Tekirdağ, s. 195.

⁷⁹⁶ "Kocaeli" Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s. 5062.

⁷⁹⁷ ATOM, Sinop, Sakarya, İzmit, Edirne, Tekirdağ, s. 195.

şikâyetlerinin dinlenmesi dönemin hükümeti tarafından işçi haklarına önem verildiği şeklinde anlaşılabilir.

2.6.2. Vergi İşleri ve Kocaeli Defterdarlığı

DP, ülkedeki ekonomik gelişmelere bağlı yeni vergi politikaları izlemiştir. Söz konusu yeni vergilere göre, hükümet yapılacak çalışmalarını karşılamak için yeni vergiler koymak yerine vergi sistemini yeniden düzenleme yolunu benimsemiştir. DP hükümetleri, 1950'li yıllara değin gözle görünen veya görünmeyen yollarla alınan vergilerin yansımaları ve bazı vergilerin kötü vergi türünden olması nedeniyle, iktisadi yapının zor durumda olduğunu ileri sürmüştür. DP'ye göre; Devlet imkânlarının artması, üretimin çoğalması, gelir kaynaklarının doğal gelişimi ve vergi sisteminin yenileştirilmesi ile mümkün olabilecektir. Bundan dolayı vergi şartlarının, modern esaslara ve memleket şartlarına uygun bir hale getirilmesi hedeflenmiştir⁷⁹⁸.

DP, vergi politikası ile ekonomik çalışmalarını engelleyen, iş hacminin geniş alanlarda etkili olmasını önleyen vergileri hafifletmeyi veya geçersiz kılmayı, ekonomik duruma uygun bir vergi yapısı oluşturmayı düşünmüş ve vergilerin ülkede sermaye birikimini ve gelişimini zedelememesi için çaba sarf etmiştir. DP'ye göre, vergi mali bir araçtır ve iktisadi ile sosyal amaçlara uygun olması gerekir. Bu kapsamda, vergi adaleti ilkelerine daha uygun bir vergiler sistemine yönlenerak dolaysız vergilerin arttırılarak dolaylı vergilerin azaltılması temel amaç olarak belirlenmiştir. Bunun dışında zorunlu ihtiyaç maddelerinden vergi alınmaması veya diğerlerine oranla düşük vergilere tabi tutulması ve bazı maddelerin tekel halinden çıkarılması sağlanmıştır.

DP'nin vergi politikası sosyal düşüncelerden etkilenirken, bu durum devlet gelirlerinde büyük ölçüde gerilemelerin olmasına ortam hazırlamıştır. Hükümet, tüketici ve sabit gelirli vatandaşları sıkıntıya sokmamak için ekmek fiyatlarını kiloda beş kuruş indirmiş, un ve unlu maddelerin muamele vergisini düşürmüştür⁷⁹⁹. Böylece halkın başta gıda olmak üzere birçok alanda dolaylı ya da dolaysız ekstra vergi ödemesi engellenmiştir. Bu yolla vatandaşların yeni iktidara desteklerini arttırdıkları düşünülebilir.

⁷⁹⁸ Coşar, "Demokrat Parti Dönemi Maliye Politikası", s. 46.

⁷⁹⁹ Coşar, "Demokrat Parti Dönemi Maliye Politikası", s. 46-47.

Bu dönemlerde Kocaeli’nde vergi işleri Kocaeli Defterdarlığı tarafından yapılmaktadır. İzmit Defterdarlığı Türkiye’nin en eski kurumlarından birisi olup, 1870’lerden beri mevcuttur. Vilâyette 1950’li yıllarda vergilerle ilgili ülke genelinde yapılan değişiklikler şu şekilde özetlenebilir: 1950’de Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi, Vergi Usul Kanunu ve Esnaf Vergisi kanunları yürürlüğe girmesi ile vergi alımlarında birtakım düzenlemeler yapılmıştır. 1949’da kabul edilip 1950’de yürürlüğe giren vergi reformu, Türk maliye tarihinde bir dönüm noktası kabul edilmiştir. 1953’te Tahsil-i Emval Kanunu yerine Amme Alacaklarının Tahsili Usulü Hakkındaki Kanun yürürlüğe konulmuştur. 1954’te yürürlüğe giren Gümrük Kanunu ile özellikli matrahtan⁸⁰⁰ valorem⁸⁰¹ matraha geçilmiş ve yeni tarife cetvelleri düzenlenmiştir. Söz konusu düzenlemeyle ihraç edilen veya transit geçen eşya vergi kapsamının sınırları dışında tutulmuştur.

Küçük işletmelerle alakalı olan ve verimliliği düşük Esnaf Vergisi 1955’te kaldırılmış, yüksek gelirli esnaf gelir vergisi kapsamına alınmış, ayrıca, gelir vergisi tarifesi 1958’de yeniden düzenlenmiştir. 1956’da kabul edilerek yürürlüğe konulan Gider Vergileri Kanunu ile mallar üzerinden alınan özel tüketim vergileri devlete sağladıkları önemli gelir kaynağı olarak düşünüldüğünden önceki hali değiştirilmeden bırakılmış, gider vergileri içindeki eski işlem vergisinin yerini İstihsal Vergisi ile Hizmet Vergisi almıştır. Aynı şekilde 1957’de kabul edilen ve uygulanmaya başlanan Hususi Otomobil Vergisi bir kısmi servet vergisi niteliği taşımaktaydı. Servet transferini vergilendiren Veraset ve İntikal Vergisi’nde 1959’da yapılan değişiklikle hem belirli tanımlamalara açıklık getirilmiş hem de muaflik sınırları ve tarife yeniden düzenlenmiştir⁸⁰².

Hürsöz Gazetesi’ne göre, 1950’li yıllarda hükümetin adil olduğu değerlendirilen vergi düzenlemeleri ile köylünün omzundaki büyük vergi yükleri kaldırılmıştır. Buna göre önceleri yol vergisi adalet esasına göre yapılmadığı için bu vergi devletin bütçe açığını

---

⁸⁰⁰ Matrah, bir vergini miktarını belirlemek için temel olarak alınan değer (Türk Dil Kurumu s.1517).

⁸⁰¹ Valorem, Değeri üzerinden alınan vergi anlamında Latince Sözlük. Örneğin KDV, miktara göre değil malın değeri üzerinden bir orana bağlı olarak alınır. <http://muhasebeturk.org/ecopedia/382-a/12163-ad-valorem-vergi-nedir-ne-demek-anlami.html> (15.11.2015).

⁸⁰² Güngör Özcan, “DP Döneminde Maliye Politikası”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, XII/2 (2014), s. 271.

kapamak için vatandaşların omzuna yükletilen bir ağırlık olarak görülmüştür. Bundan dolayı da köylü, işçi ve esnaf bu vergiden şikâyetçiydi. Özellikle DP döneminde bu verginin kaldırılması vatandaşları memnun etmiştir⁸⁰³. Yani devletin köylüyü rahatsız eden önceki politikaları ortadan kaldırılmıştır⁸⁰⁴. Böylelikle halktan daha adil yollarla vergiler toplanmaya başlanmış şeklindeki sonuca varılabilir.

1951’de Kocaeli Defterdarlığı’na Fikret Akış atanmıştır⁸⁰⁵. 1958 yılına kadar Kocaeli Defterdarı olan kişi Nazif Gedikoğludur⁸⁰⁶. 1958 yılından 1960 yılına kadar Kocaeli defterdarı olarak görev yapan kişi İhsan ise Eronan’dır⁸⁰⁷. 1957’de vergilerle ilgili yapılan yeni düzenleme ile 5839 sayılı akaryakıttan alınacak Yol Vergisi Kanunu’nun 8. Maddesi gereğince eski yol vergisi kanunu ilave edilmiş ve 1 Mart 1952’den itibaren uygulanmaya başlanmıştır. 1 Mart 1952’ye kadar tahsil edilmemiş cezalar ve bütün yol vergisi borçları affedilmiştir. Hükümetin söz konusu yeni uygulamaları vatandaşlar arasında hususiyle de köylü ve işçiler arasında büyük memnunluk uyandırmıştır⁸⁰⁸.

DP döneminde başta tarım, hayvancılık ve sanayi olmak üzere ekonomik alandaki gelişmeler ile Kocaeli’nde alınan vergi miktarları da büyük ölçüde artmıştır. Buna göre, 1954 yılının ilk dokuz ayında toplam 17.506.475 Türk Lirası para toplanmıştır. Bu vergi, 1950’den önceki dönemin hemen hemen üç katına tekabül etmektedir ki bu da vilâyet ekonomisinin ne derecede geliştiğini göstermesi açısından önem taşımaktadır.

Bu dönemlerde Kocaeli Defterdarlığı’nın titiz çalışmaları sonucu ilk dokuz ay içerisinde 17.773.297 TL vergi tahakkuka yapılmış ve bunun 17.506.475 TL olan kısmı tahsil edilmiştir. Devlet bütçesinin gelirlerini sağlamak bakımından Kocaeli’nin katkısı küçümsenmeyecek kadar büyüktür. 1950’den önce 1.000.000 Türk Lirası civarındaki bütçe gelirleri 1954’te 2.168.000 Türk Lirası⁸⁰⁹ ve 1955’te 3.106.000 Türk Lirası olmuş

---

⁸⁰³ Hürsöz, 19 Temmuz 1951, No: 270.

⁸⁰⁴ Hürsöz, ? Haziran 1952, No: 499.

⁸⁰⁵ BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0, Yer No: 228.41.2.

⁸⁰⁶ Resmi Gazete, 8 Aralık 1958, sayı: 10077, s.20627.

⁸⁰⁷ Resmi Gazete, 5 Kasım 1960, sayı: 10647, s.2469.

⁸⁰⁸ Koç, Hürsöz Gazetesi Çerçevesinde İzmit Şehrinin Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Yapısı (1951–1955), s. 69.

⁸⁰⁹ Bizim Şehir, 24 Ocak 1954, No: 516.

ve yıllar içinde giderek büyüme göstermiştir⁸¹⁰. Defterdarlık verilerine göre vilâyetin genel gelirleri 1958’de 37.900.000, 1959’da 55.800.000 ve DP’nin son dönemi plan 1960’ta 70.900.000 Türk Lirası olmuştur. Vergi bakımından bütçe gelirleri tahsilâtının vilâyetler itibariyle dağılışında Kocaeli, İstanbul, Ankara, İzmir, İçel ve Zonguldak illerinin hemen arkasında 6.sırada yer almıştır. Kocaeli’nde vergi mükellef sayısı da sürekli artış göstermiştir. Yani Kocaeli, Türkiye’nin en fazla vergi ödeyen vilâyetleri arasında yer almıştır. İzmit’te gelir vergisi mükellef sayısı 1960’ta 25.373 iken, daha sonraki yıllarda 26. 584’e çıkmıştır. Buna karşılık Kurumlar vergisi veren kurum sayısı 1960’ların başlarında 30 iken; 1965’te 18’e düşmüştür. Gerilemeye rağmen, gider vergisi gelirleri herhangi bir biçimde azalmamıştır⁸¹¹. Netice itibarıyla vilâyette ekonominin gelişimine bağlı Defterdarlığın iş yükü büyük oranda artmış ve Kocaeli Defterdarlığı Türkiye’nin en fazla vergi tahsil eden kurumlarından birisi durumuna gelmiştir şeklinde düşünülebilir.

2.6.3. İş ve İşçi Bulma Kurumu

İş ve İşçi Bulma Kurumu, istihdam politikasının oluşturulmasında, korunmasında, geliştirilmesinde ve işsizliğin önlenmesinde etkin rol oynamaktadır. İşgücü arz ve talebinin belirlenmesine yönelik işgücü ihtiyaç analizlerini yapmak, yaptırmak, istihdam edilebilirliğini artırmaya yönelik işgücü yetiştirme, mesleki eğitim ve işgücü uyum programları geliştirmek ve uygulamak, istihdamdaki işgücüne eğitim seminerleri düzenlemek, işçi isteme ve iş aramanın düzene bağlanmasına ilişkin çalışmalar yapmak gibi birçok görevi yapmaktadır⁸¹².

Kocaeli İş ve İşçi Bulma Kurumu Şube Müdürlüğü, 1951 yılında İstanbul Şube Müdürlüğü’ne bağlı kurulmuştur. İstanbul Şube Müdürlüğü’ne Kocaeli İş ve İşçi Bulma Kurumu 1953’te Sakarya İş ve İşçi Bulma Kurumu’na bağlanmış ve 1957’ye kadar Sakarya Şube Müdürlüğü’ne bağlı görev yapmıştır. 1958’de ise doğrudan Kocaeli Bölge İş ve İşçi Bulma Kurumu oluşturulmuştur⁸¹³.

⁸¹⁰ Bizim Şehir, 26 Şubat 1955, No: 842.

⁸¹¹ Kocaeli 1967 İl Yıllığı, s. 242.

⁸¹² Resmi Gazete, 5 Temmuz 1953, sayı: 25159, s. 8477.

⁸¹³ “Kocaeli” Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c.VII, s.5064.

Kuruluşundan itibaren vilâyet dâhilindeki resmi ve hususi yüzlerce işyerleri mezkûr kurumdan fikir ve beden işçisi talep etmiştir. 1958'e kadar İş ve İşçi Bulma Kurumu'na 15.343 kişi iş bulmak amacı ile müracaatta bulunmuş ve bunların 10.587'sine iş bulunmuştur. Söz konusu kurumun aradığı işçilerin sahip olması gereken niteliklerinin halka duyurulmasında yerel gazetelerin ve belediye hoparlörlerinin büyük faydaları olmaktadır. Ayrıca bu dönemlerde iş arayan yerlerin ilanları radyodan da ücretsiz olarak halka duyurulmaktaydı. Böylelikle 1950'lerde halkın yegâne iletişim araçlarından birisi olan radyonun önemli bir işlev üstlendiği düşünülebilir.

DP iktidarında İzmit'te birçok sanayi kuruluşu oluşturulduğu için İş ve İşçi Bulma Kurumu'na da daha çok bu alanlarda başvurular yapılmıştır. Bilhassa SEKA İşletmesi, Derince Travers Fabrikası, Liman Müdürlüğü, Onarım Atölyesi, Petrol Ofisi, Boru Fabrikası, Devlet Demir Yolları Kısım Şefliği, Gölcük Deniz fabrikası, Karamürsel Hava Alanı, İnşaat Grup Kumandanlığı, Onaran ve Başaran Tamir Gemileri ile vilâyet dâhilindeki irili ufaklı birçok işyeri bahsi geçen müessese ile müşterek çalışmaktaydı⁸¹⁴. Bu vaziyette İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun etkili bir yapı haline geldiği ve birçok kişinin iş sahibi olmasında etkili olduğu sonucuna varılabilir.

Devrin yerel gazetelerine göre, İş ve İşçi Bulma Kurumu'na iş bulmak amacıyla başvuranların % 90'ını erkekler oluşturmaktaydı. Öte yandan başvuranlar içinde kadınlar sadece % 10'luk gibi son derece küçük bir kısmı tekvin etmekteydi⁸¹⁵. Bu durum, iş hayatında erkeklerin kadınlardan daha etkin olduğu ve kadınların dönem itibariyle sektörler içinde fazla bulunmadığı şeklinde anlaşılabilir.

Vilâyet dâhilindeki işyerlerinin taleplerinin genel olarak yerinde tespit edilip cevaplandırılması amacıyla her ay İş ve İşçi Bulma Kurumu İstanbul'daki şube müdürlüğünden bir jeep getirilmekte ve kurum işlerinde beş gün boyunca kullanılmaktaydı. Ayrıca İş ve İşçi Bulma Kurumu, 3457 Sayılı Kanun gereğince Kocaeli'ndeki resmi müesseselerde başta Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı yerlerde olmak üzere çeşitli kurslar ve seminerler açarak bunların faaliyetlerini temin

⁸¹⁴ ATOM, **Sinop, Sakarya, İzmit, Edirne, Tekirdağ**, s.195

⁸¹⁵ "Kocaeli" Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s.5064.

etmekteydi⁸¹⁶.Böylelikle işyerlerinin aradıkları nitelikli elemanlar yetiştirilebilmekteydi. Dönem itibarıyla eğitim kurumları yeterli olmadığı için bu kurslar vasıtasıyla vasıfsız birçok kişinin kalifiye eleman haline geldiği şeklinde anlaşılabilir.

Netice itibarıyla Kocaeli’nde iş ve işçinin korunmasında ve işsizliğin önlenmesinde İş ve İşçi Bulma Kurumu etkili bir müesseseydi. Hususiyle İzmit’te sanayi kuruluşlarının sayısı arttıkça işçilere olan ihtiyaç da artmıştır. Böylece İş ve İşçi Bulma Kurumu, işçi eksikliklerin giderilmesinde, kurumların işçi bulmasında ve iş arayanların da iş bulmalarında mühim görevler üstlenmiştir olarak düşünülmektedir.

2.7. Bankalar

1950’de İzmit’te beş banka bulunmaktaydı. Bu bankalar, Ziraat Bankası, İş Bankası, Ticaret Bankası, Kocaeli Bankası ile Halk Bankası idi⁸¹⁷. Mevcut bankalara sonraları Emlak ve Kredi Bankası, Ticaret Bankası ile Yapı Kredi Bankaları da eklenmiştir. Böylece İzmit’teki bankaların sayısı sekize çıkmıştır. 1950’li yıllarda vilâyette ekonomi gelişmeye başladığı için bankaların sayısı da artmıştır. Bu durum aynı zamanda vilâyetin güçlü bir ekonomik yapıya da sahip olduğu şeklinde düşünülebilir.

İzmit’te bankacılık çalışmalarını tek bir elden ve koordineli bir şekilde yürütmek amacıyla 3 Mart 1955’te Türkiye Bankacılar Cemiyeti’nin Kocaeli şubesi açılmış ve başkanlığına diğer banka müdürlerinin de onaylarıyla Ziraat Bankası Kocaeli Şubesi Müdürü İshak Turnaoğlu seçilmiştir. Cemiyet kurulduğu gün ilk toplantısını yapmış, çeşitli kararlar almış ve vilâyette bankacılık işlemlerinin daha verimli bir şekilde yapılmasını sağlamak amacıyla birtakım çalışmalar yapmaya başlamıştır⁸¹⁸. Böylece İzmit’teki bankalar arasında birliğin oluşması sağlanmıştır diye anlaşılabilir. DP döneminde yani 1950 ile 1960 arasındaki devrede İzmit’teki mevcut bankalar ya da yeni açılanlar ile ilgili bilgiler aşağıda gösterilmiştir:

---

⁸¹⁶ ATOM, **Sinop, Sakarya, İzmit, Edirne, Tekirdağ**, s.196; Hürsöz, 18 Ocak 1959, No:2559.

⁸¹⁷ Hürsöz, 2 Kasım 1951, No: 357; F. Yavuz Ulugün ile 14.01.2015 günü yapılan görüşme.

⁸¹⁸ Türk Yolu, 3 Mart 1955, No: 5035.

2.7.1.Ziraat Bankası

1863 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş. Türkiye'nin en büyük bankalarından birisidir⁸¹⁹. Ziraat Bankası kurulduktan sonra büyük vilâyetlerde birer şube açmıştır. Bu doğrultuda arşiv kayıtlarına göre bankanın ilk şube açtığı yerlerden birisi İzmit'tir ve 1896 yılından beri vilâyette mevcut durumda bulunmaktadır⁸²⁰.

Hürsöz Gazetesine göre, 1950'den önce İzmit'te Ziraat Bankası kendi dairesi içinde çiftçi ve iş adamlarını memnun edecek durumda kadar iyi durumda değildi ve bununla ilgili şikâyetler olmaktadır. Bunu engellemek amacıyla 1950'den itibaren Ziraat Bankası tarafından çiftçiyi rahatlatmak için çeşitli kararlar alınmıştır⁸²¹. Bunlardan birisi Tarım Kredi Kooperatiflerine borç olarak verilen paraların alınması geciktirilmiş⁸²² ve bankaya borçlu bazı çiftçilerin borçları ertelenmiştir⁸²³.

Çeşitli sebeplerle ürünleri hasar gören bazı çiftçiler⁸²⁴ ile kuraklık sebebiyle mahsulleri hasar gören bazı ziraatçıların da Ziraat Bankası'na olan borçları tehir edilmiştir⁸²⁵. Ayrıca hükümet, bankaya takviye ikrazından borçlu olup, bu borçları ertelenen çiftçilerden bazılarının borçlarını da tekrar ertelenmiştir⁸²⁶. Böylece çiftçilerin sorunlarının giderilmesi ve üretimin artırılması açısından Ziraat Bankası tarafından faydalı çalışmaların yapıldığı şeklindeki hükme varılabilir.

1950 ile 1958 yılları arasında Ziraat Bankası Kocaeli şubesinin banka müdürlüğünü İshak Turnaoğlu yapmıştır. 1950'lerde bankacılık faaliyetleri ile ilgili olarak bütün muamelelere hâkim anlayış ve dinamik bir kredi politikası ile Ziraat Bankası'nın Kocaeli'nde yaptığı hizmetlerin hacmi büyüktü. Kredi mevzuunda çalışmalarının ağırlık merkezini kuruluş gayesine uygun düşmek üzere, zirai kredi teşkil etmiştir. Bu şekilde vilâyette büyük bir yapı haline gelen Ziraat Bankası başta Gölcük olmak üzere diğer

⁸¹⁹ Ali Aras, "Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası", *KOMTAŞ* (2014), s.1-12

⁸²⁰ F. Yavuz Ulugün ile 14.01.2015 günü yapılan görüşme.

⁸²¹ Koç, Hürsöz Gazetesi Çerçevesinde İzmit Şehrinin Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Yapısı (1951–1955), s. 49.

⁸²² BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2 Yer No: 121.96.20; BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2 Yer No: 122.22.11.

⁸²³ BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2 Yer No: 122.22.10.

⁸²⁴ BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2 Yer No: 122.39.4.

⁸²⁵ BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2 Yer No: 122.40.7.

⁸²⁶ BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2 Yer No: 126.59.7.

kazalarda da birer şube açmıştır⁸²⁷. Ayrıca çiftçiyi desteklemek amacıyla Ziraat Bankası tarafından ziraatçılara düşük krediler verilmiştir. Böylece vilâyet genelinde tarım ve hayvancılığın gelişmesi sağlanmıştır şeklinde değerlendirilmektedir.

Bilindiği üzere ABD'den Türkiye'ye Marshall Yardımları kapsamında 1948 ile 1950 yılları arasında birtakım maddi yardımlar yapılmıştır⁸²⁸. Bu yardımlar özellikle tarım ve hayvancılığı geliştirmek amacıyla Ziraat Bankası aracılığıyla çiftçilere dağıtılmaktaydı. Bu doğrultuda vilâyette tarımı ve hayvancılığı geliştirmek amacıyla çiftçilere verilmekte olan tarım kredilerinin artırılması için Marshall Yardımlarından Ziraat Bankası Kocaeli şubesi emrine 8. 000.000 Türk Lirası verilmiştir. Bu paranın 6.500.000 Türk Lirası çok kısa zamanda krediye bağlanmış olduğundan; Ziraat Bankası yeniden 7.339.000 Türk Lirası değerinde bir yardım yapılmıştır. Banka tarafından ve faizle verilen krediler şimdiye kadar ekilmemiş fakat ekilmeye müsait arazinin istihsale açılmasını ve çiftçinin noksan bulunan zirai makine ve takımlarının takviye edilmesini sağlamıştır⁸²⁹. Söz konusu krediler ile ziraatla uğraşan kişilerin ekonomik yönden rahatladığı ve istihallerini arttırdıkları düşünülebilir.

Ziraat Bankasının yapmış olduğu yardımlardan ve Marshall Yardımı ile gelen tarım aletlerinden köylü fazlasıyla istifade etmiştir. Banka, köylüye tarım kredileri dışında mesken, samanlık ve radyo temini maksadıyla da ucuz krediler vermiştir. Bu durum halk arasında memnuniyeti arttırmıştır⁸³⁰. Bu tarihlerde İzmit'teki şube işlemleri yapmada yetersiz kaldığı için 1958'de İzmit'teki merkez şube dışında Derince ve Hereke'de de birer Ziraat Bankası şubesi açılmıştır⁸³¹. Böylece Ziraat Bankası vilâyet dâhilinde en etkili ve şubesi en fazla bankaydı.

---

⁸²⁷ Hürsöz, 16 Ocak 1954, No:1031.

⁸²⁸ BCA, Fon Kodu: 30.1.0.0. Yer No: 80.507.5.

⁸²⁹ Hürsöz, 28 Şubat 1951, No:153

⁸³⁰ Hürsöz, 22 Mart 1954, No:1086

⁸³¹ Azim, 19 Ocak 1958, No: 1050.

2.7.2. Kocaeli Bankası

İzmitli bir grup girişimci, Kemal Öz önderliğinde Esnaf Bankası adı ile bir banka kurmayı planlamışlardır. Bunun başlıca nedeni de Terakki-i Ticaret Anonim Şirketi'nin Adapazarı İslam Bankası'na katılırken anlaşmaya uyulmamasıydı⁸³². 1927 yılında İzmit'e gelen CHP müfettişi Ali Nazmi Bey'in de uygun görmesiyle bankanın kuruluşuna karar verilmiş ve adının da "Kocaeli Halk Bankası" olması uygun bulunmuştur⁸³³. Daha sonra Vali Vehbi Bey de bankanın kuruluşu için desteğini açıklamış ve özel idarenin 5.000 Türk Lirası değerinde hisse almasına izin verdiği gibi kendisi de bankanın kurucular arasına girmeye karar vermiştir⁸³⁴. Sonunda 26 Ocak 1927 tarihinde 5.000 Türk Lirası sermayeli Kocaeli Halk Bankası Türk Anonim Şirketi kurulmuş ve banka 26 Mayıs 1927'de mahkemece, 4 Haziran 1927'de de İzmit Ticaret ve Sanayi Odası'nca tescil edilmiştir⁸³⁵. Bankanın kurucuları dipnotta gösterilmiştir.

Bankanın adı daha sonraları Halk Bankası ile karıştırılmaması için Kocaeli Bankası olarak değiştirilmesi kararlaştırılmıştır. Kocaeli Bankası'nın Yönetim Kurulu Başkanlığı'na Ticaret Odası Başkanı Hüseyin Bedrettin Babila, Başkan Yardımcılığı'na Salih Kalemciade, üyeliklerine Ali Rızazade Kemal, Abidin Aral Beyzade Ferit, Sabri

---

⁸³² Türk Ticaret Bankası – İzmit Şubesi.

⁸³³ Banka halk tarafından Kocaeli Bankası olarak bilinmekteydi.

⁸³⁴ Yüce, **Tarih ve Rehberi**, s. 458.

⁸³⁵ F. Yavuz Ulugün, "Kocaeli (Halk) Bankası", Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu, c. II, (2016), Kocaeli, s.768-780.

Banka'nın kurucuları şu kişilerden oluşmaktadır: Ticaret Odası Birinci Başkanı Hasan Bedrettin Babila, Eski Mebus Portakal Hafız Rüştü, Eski Mebus Ali, İstanbul'da, Sabık İktisat vekili Hüseyin Sırrı Bey Bellioğlu, Meclisi Umumi Azası -İl Genel meclis Üyesi, Şakir Bey- Meclisi Umumi Azası, Fuat Bey- Meclisi Umumi Azası, Sadettin Bey-Şark Pazarı sahibi, Sadettin Yalım Belediye Başkanı, Moralizade Abidin Aral- Bakkaliye Tüccarı, Moralizade Ferit-Borsa Komiseri, Mehmet Bey-Tütün Kooperatifli Başkanı, Yüce Rıfat olmuştur. Ayrıca Kocaeli Vapur Şirketi kurucularından Rıza Bedri Babila Bey namına Hasan Bedrettin Babila- Müskirat İçki Fabrikatörü, İsmail Hakkı- Müskirat Fabrikatörü, Hasan Bey- Milli İmalathane sahiplerinden Mustafa Dakik- Un Fabrikatörü, Hacı Ali Beyoğlu Halit Eyüp, Dakik Tüccarı Kanuni Şahit Tüccardan Tayyare Cemiyeti (Türk Hava Kurumu) Başkanı Hacı Ali, Yaprak Tütün Tüccarı Saka oğlu Mümtaz Bey, Yaprak Tütün Tüccarı Veysi Bey, Yaprak Tütün Tüccarı Hakkı Selçuk, Yaprak Tütün Tüccarı Yusuf Osman, Yaprak Tütün Tüccarı Kavalalı Mustafa Sabri, Zahire Tüccarı Kalemci oğlu Salih Hakkı, Deri ve Yapağı Tüccarı Hacı Murtaza oğlu Ahmet Nuri, Kereste Tüccarı Bekir Ağa oğlu Bekir Vehbi, Kereste Tüccarı Hacı Rıfat oğlu Mehmet Sabri, Karabaş Mahallesi Tüccar Mehmet oğlu Hasan, Kireç ve Yağlıboya Tüccarı İsmail Hakkı, Umran Ticarethanesi sahibi Esat Tüccar ve Komisyoncu Ustrumcalı Oğullarından Sabri, Tüccar Hazım Efendi oğlu Osman Zeki Akköseoğlu, Taşköprülü Tüccar Mustafa, Zahire Tüccarı Şemsi Beyoğlu Selahattin, Nalburiye Tüccarı Arif Efendi oğlu Kamil, Tüccar Abdülkerim, Manifatura Tüccarı Mehmet Nuri, Manifatura Tüccarı Zihni, Manifatura Tüccarı Macit (Ulugün, "Kocaeli (Halk) Bankası", s.769-780).

Ustrumcalıoğulları, Mustafa Sabri ve Kandıralı Asım Efendizade Rahif Bey, Banka müdürlüğüne ise İslam Bankası İzmit şubesi eski müdürü Edip Bey ve muhasebeciliğine Ziya Bey atanmıştır. Banka ilk olarak Hürriyet Caddesi üzerindeki İzmit Ticaret ve Sanayi Odası'nın alt katında faaliyete geçmiş sermayesi 4 Şubat 1929'da sermaye 100.000 Türk Lirası'na çıkartılmıştır⁸³⁶.

Bankanın 1929 yılında müdürü Hakkı Önen Bey'dir ve daha sonra uzun bir süre Salih Kalemcioglu tarafından vekâleten idare edilmekte olan banka müdürlüğüne 1931 yılında İş Bankası Trabzon eski muhasebecisi Rıfki Bey atanmıştır⁸³⁷. Bankanın sermayesi 9 Ağustos 1947'de Yönetim Kurulu'nca alınan karar ve Bakanlar Kurulu'nun 11 Ağustos 1952 tarihli onayıyla 200.000 Türk Lirası'na ve 8 Kasım 1952'de aynı şekilde 500.000 Türk Lirası'na, Kocaeli Asliye Mahkemesi'nin 29 Temmuz 1960 tarihli kararı ile 2.000.000 Türk Lirası'na yükseltilmiştir⁸³⁸. Böylece bankanın daha güçlü bir yapıya sahip olduğu ve Kocaeli'ndeki etkin bankalardan birisi haline geldiği düşünülebilir.

2.7.3. Halk Bankası

Halk Bankası 8 Haziran 1933'te 2284 Sayılı Kanun ile Merkezi Ankara'da olmak üzere 3.000.000 Türk Lirası sermaye ile Halk Bankası namıyla bir anonim şirket tarafından kurulmuştur. 1950'nin başlarında bazı vilâyetlerde Halk Bankası'nın birer şubeleri de açılmıştır. Bu şubelerin maksatları küçük esnaf ve sanatkârların kalkınmasına hizmet etmek için lazım gelen krediyi temin etmektir⁸³⁹. Devrin gazetelerine göre Halk Bankası'nın İzmit'te bir şubesinin açılması gerekmektedir.

Buna göre, "*İzmit'te Bir Halk Bankası Lazımdır*" adlı yazıda şunlardan bahsedilmektedir: "*Mevcut bankalar küçük esnaf ve sanat erbabına hizmet edemiyor. 14 Mayıs'tan sonra bazı illerde Halk Bankası açılmıştır. Bu bankaların maksatları küçük esnaf ve sanatkârların kalkınmasına hizmet etmek için lazım gelen krediyi temin*

⁸³⁶ Ulugün, "Kocaeli (Halk) Bankası", 768-781.

⁸³⁷ Cumhuriyet Gazetesi, 3 Eylül 1931.

⁸³⁸ http://www.teb.com.tr/Document/teb_hakkinda/ana_sozlesme/ana_sozlesme.pdf , s. 40, (18 Nisan 2014).

⁸³⁹ Resmi Gazete, 18 Haziran 1933, sayı: 2430, s. 2712.

etmektedir ve bunlardan çok fayda görülmektedir. Dünyada bütün hadiseler iktisadi bozukluklardan dolayı çıkmaktadır. Hatta DP'nin bu günkü muvaffakiyetinde yegâne sırrı budur. Ticaret ve ekonomi işleriyle alakadar olan sahibi salahiyyet şahsiyetlerin top yekûn millet refah ve saadetini düşünürlerken anahtar mesabesinde bu tip bankaların derhal kurulması devlete ait bankalara, büyük salahiyyetler verilmesi ve bunlardan ipek hastalığını küçülterek paranın yayılmasını temin etmesi, diğer bankalara da bakarak devletin parasını işleten bankalara hatta memleketimizde yaşayan bankalara, milli kalkınma hareketlerinde vazifeler vermeleri şarttır⁸⁴⁰. Bu durumdan dolayı Merkezi Ankara'da bulunan Halk Bankası'nın Kocaeli'nde bir şubesinin açılması için Kocaeli Valiliği faaliyetlerde bulunmuş ve yapılan çalışmalar neticesinde 21 Nisan 1954'te Halk Bankası İzmit şubesi Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın katılımıyla açılmıştır⁸⁴¹.

Halk Bankası'nın açılış töreninde Sümerbank Umum Müdürü şunları söylemiştir: *“Sanayi sahamıza bugün yeni ve hayırlı bir eser daha kazandırılmış bulundurulmaktadır. Üçüncü kâğıt fabrikası ile Halk Bankası'nın işletmeye açılması münasebetiyle İzmit bugün büyük bir sevincin derin hazzını tatmış, bu münasebetle tertip edilmiş olan törende hazır bulunan Reiscumhurumuz Celâl Bayar'a ve onun yüksek şahsında bugünkü iktidara karşı derin bağlılık ve sevgi tezahüründe bulunmuştur”*. Kâğıt fabrikası mevkiinde yapılan törende cumhurbaşkanından önce Millî Müdafaa Vekili Kenan Yılmaz, İşletmeler Vekili Sıtkı Yırcalı, siyâsî parti mümessilleri, çok kalabalık bir vatandaş, işçi topluluğu ve basın mensupları katılmıştır⁸⁴². Böylece banka açılmış ve hizmet vermeye başlamıştır.

1954'te İzmit'te ekonominin gelişimine bağlı olarak bankalara olan ihtiyaç da artmıştır. Bundan dolayı Halk Bankası İzmit Şubesi yetersiz kaldığı için yeni bir şubenin daha açılmasına karar verilmiştir. Bu amaçla Halk Bankası Genel Müdürü Nusret Uzgören, Kocaeli'ne gelerek açılacak olan yeni şubenin çalışmalarını gözden geçirmiştir⁸⁴³.

⁸⁴⁰ Koç, Hürsöz Gazetesi Çerçevesinde İzmit Şehrinin Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Yapısı (1951–1955), s.51.

⁸⁴¹ Bizim Şehir, 22 Nisan 1954, No: 590.

⁸⁴² Ayın Tarihi, 21 Nisan 1954, <http://ayintarihi.com>.

⁸⁴³ Türk Yolu, 6 Ağustos 1954, No: 4860.

Yapılan hazırlıklar sonunda Halk Bankası'nın yeni şubesi 18 Aralık 1954'te açılmıştır. Mezkûr yeni şubenin sermayesinin 20.000.000 Türk Lirasıydı⁸⁴⁴.

Halk Bankası, Türkiye genelinde Türkiye Anonim Ortaklığı ile birlikte ortak çalışmalar yapmıştır. Bu doğrultuda Halk Bankası'nın İzmit Şubesi Türkiye Anonim Ortaklığı'nın ana sözleşmesinde değişiklik yapılmıştır⁸⁴⁵. Özellikle de bankanın Türkiye Anonim Ortaklığı'nın ana sözleşmesinin 1.ve 5. maddelerinde değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Bu değişiklikler daha çok kredi verme usulleri ile ilgilidir⁸⁴⁶.

2.7.4. Emlak ve Kredi Bankası

Türkiye Emlak ve Kredi Bankası Anonim Ortaklığı 22 Ağustos 1946 yılında 3/4595 Sayılı Kanun ile kurulmuş⁸⁴⁷ ve aynı yıl içerisinde İzmir, Bursa, Adana ve Samsun'da birer şubesi açılmıştır⁸⁴⁸. 1950'li yıllarda bankacılık faaliyetleri içerisinde Kocaeli'nde gerçekleştirilen en önemli faaliyetlerden birisi Emlak ve Kredi Bankası'nın açılmasıydı. Halkın uzun zaman açılmasını beklediği Emlak ve Kredi Bankası İzmit şubesi 25 Kasım 1954'te açılmış ve yeni yapılan Ticaret ve Sanayi Odası'nın birinci katında faaliyete geçmiştir⁸⁴⁹. Yerel gazetelere göre, Emlak ve Kredi Bankası'nın halka en büyük faydası inşaat yapma konusundaydı. Banka verdiği uygun krediler ile vatandaşlar evlerini kredi sorunu yaşamadan yapabilmişlerdir.

Çalışma Bakanlığı, Kocaeli'nde işçi evlerinin ve arsalarının mesken inşaatını teşvik kanunundan faydalanarak belediyeler kanalıyla temin edilmesini sağlamak amacı ile Emlak ve Kredi Bankası işçi yapı kooperatiflerinin açılan faiz hadlerini %4'e indirmiştir. Bu durumdan dolayı 51 işçi mesken yapı kooperatifinin hukuken teşekkül edilmesi sağlanmış ve 1954'te inşaat yapım mevsimi zarfında 10.000 adet ev yapılıp

---

⁸⁴⁴ Türk Yolu, 19 Ağustos 1954, No: 4874.

⁸⁴⁵ BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2 Yer No: 120.69.13.

⁸⁴⁶ BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2 Yer No: 141.106.16.

⁸⁴⁷ BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2 Yer No: 141.55.3.

⁸⁴⁸ BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2 Yer No: 112.79.18.

⁸⁴⁹ Bizim Şehir, 24 Kasım 1954, No: 769.

işçilere dağıtılmıştır⁸⁵⁰. Bu durum, Emlak ve Kredi Bankası'nın Kocaeli'nde mühim faaliyetlerde bulunduğu şeklinde değerlendirilebilir.

1956'da Emlak ve Kredi Bankası, Halil Köseoğlu'na ait bostanların içinde memurlarına lojman yapmaya karar vermişti. İzmit'te demiryolu kısmında eski Yeşil Otel yanındaki Geyikli Lokantası'nın yer aldığı alanda bankaya ait olmak üzere yeni bir bina inşa edilmiş ve yapılan beş katlı banka binanın zemin katı banka olarak kullanılmış, üst katlar ise muhtelif iş yerlerine kiraya verilmişti. Ayrıca bu binaya ek, banka çalışanları için de lojmanlar yapılmıştı⁸⁵¹. Daha sonraki dönemlerde Emlak ve Kredi Bankası başka bir binaya taşınarak hizmet vermeye başlamıştır. Bankanın yerine İzmit Ticaret ve Sanayi Odası'nın binasında Yapı ve Kredi Bankası açılmıştır⁸⁵².

2.7.5. Etibank

Etibank Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk maden yatırımlarından Keçiborlu-Isparta Kükürt İşletmesi'nin kurulmasının ardından 1935'te Atatürk'ün bizzat emirleriyle Türkiye'nin yeraltı kaynaklarını işletmek ve bunlardan gelir elde etmek amacıyla sanayi ile uğraşanların ihtiyacı olan madenleri, sanayi hammaddeleri, enerjiyi üretmek ve bu işlerin yapılması için gerekli paranın toplanacağı her türlü bankacılık işlemini yapmak amacıyla 14 Haziran 1935 tarihinde 2805 sayılı Kanun ile kurulmuştur⁸⁵³.

Etibank Kocaeli'nde yapılaşma ve yatırımlar anlamında etkili bir kurum olmuştur. İzmit-Gölcük elektrik hattının kurulması ve İzmit genelinde transformer istasyonlarının kurularak monte edilmesi Etibank tarafından yapılmıştır⁸⁵⁴. Ayrıca Sarıyar Barajı'nın yapımını da Etibank üstlenmiş, Sarıyar Santralinde çalışacak kişilerin yetiştirilmesi için Milletlerarası Çalışma Teşkilatı'nca hazırlanan teknik yardım ek anlaşmasının imzası için Etibank Umum Müdürü Cemil Gökçen'e yetki verilmiş⁸⁵⁵ ve Emekli Sandığı sermayesinden 12.700.000 Türk Lirası Sarıyar Barajı'nın tamamlanması için Etibank'a

---

⁸⁵⁰ Hürsöz, 2 Ocak 1954, No: 1024.

⁸⁵¹ Binici, İzmit'te 1936–1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretiminin Kentin Gelişimine Etkileri, s. 220.

⁸⁵² Hürsöz, 16 Kasım 1959, No: 2972.

⁸⁵³ *Mühendis ve Makina*, s.45.

⁸⁵⁴ BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2 Yer No: 128.22.11.

⁸⁵⁵ BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2 Yer No: 131.20.7.

ihale edilmiştir⁸⁵⁶. Kısa bir süre içerisinde tamamlanarak açılan Sarıyar Barajı, Kocaeli'nin özellikle Gölcük ve Karamürsel ilçelerinin elektrik ihtiyacının karşılanmasında büyük bir etkiye sahip olmuştur.

Etibank, bu çalışmaların dışında İzmit'te bir şubesini açmış ve Kocaeli'ndeki etkin bankalardan birisi durumuna gelmiştir. Etibank İzmit şubesi, İzmit Sanayi ve Ticaret Odası'nın alt katındaki Emlak Kredi Bankası'nın bulunduğu katta açılmıştır. 1959'da açılan banka büyük bir ilgi ile karşılanmıştır. Banka açılır açılmaz hemen işlere başlamış ve kısa zamanda vatandaşlar tarafından bilinen bankalardan birisi haline gelmiştir. Ayrıca-İzmit'teki diğer bankaların yanında Etibank'ın varlığı piyasaları ciddi anlamda canlandırmıştır⁸⁵⁷.

2.7.6. Türkiye İş Bankası

Cumhuriyet döneminin özel sermaye ile kurulan ilk büyük mali müessesesi Türkiye İş Bankasıdır. Bankanın hazırlanan esas nizamnamesi 20 Ağustos 1924te İcra Vekilleri Heyeti tarafından onaylanmış ve müteakiben de 26 Ağustos 1924 tarihinde İş Bankası resmen kurulmuştur. Bankanın kuruculardan 11'i mebus olup diğerleri esnaf, tüccar ve sanayicilerden mürekkepti. 1924 tarihli bankanın ilk nizamnamesinin 25. Maddesi'ne göre, bankanın ilk idare meclisi, Siirt Mebusu Mahmut Bey, Bozüyük Mebusu Salih Bey, Rize Mebusu Fuat Bey, Gazi Antep Mebusu Kılıç Ali Bey, Cebeli Bereket Mebusu İhsan Bey, Ertuğrul Mebusu Doktor Fikret Bey, Sivas Mebusu Rasim Bey, Ankara Mebusu Kınacı Zade Şakir Bey ve İzmir Mebusu Rahmi Beylerden müteşekkildi. İş Bankası'nın kurucuları arasında İzmit eski mebusu Ziya Bey de yer almıştır⁸⁵⁸.

İş Bankası kurulduğu andan itibaren Türkiye'de sanayinin gelişmesinde temel rol oynamıştır. İş Bankası'nın sanayiyle ilgisi şeker fabrikaları ile başlamış ve diğer sahalara da inkişaf etmiştir. 1933'te hükümet tarafından, Eskişehir, Bilecik, İzmit, Bursa

---

⁸⁵⁶ BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2 Yer No: 132.34.11.

⁸⁵⁷ Hürsöz, 31 Ekim 1959, No: 2919.

⁸⁵⁸ M. Halis Özer, "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Milli Tüccar Oluşturma Çabalarında İş Bankası'nın Rolü", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, II/49 (2014), s.353.

ve Kütahya illerinin merkez ve kazalarında şeker ihtiyacının karşılanması için bir şeker fabrikası kurulması ve işletme imtiyazının yirmi beş yıl süreyle İş Bankası'na verilmesi hususunda bir karar alınmıştır⁸⁵⁹. Bu anlamda Adapazarı'nda şeker fabrikasının kurulmasında İş Bankası etkilidir diye düşünülebilir.

Kocaeli'nde bu çalışmaları yürüten İş Bankası, daha sonraki dönemlerde hem il merkezinde hem de ilçe olan Adapazarı'nda birer şubesini açmıştır. Kocaeli il merkezinde İş Bankası şubesi 18 Temmuz 1949'da açılmıştır⁸⁶⁰. Ancak burada ilginç olan bir durum bulunmaktadır: Bu durum Adapazarı'nda İş Bankası şubesinin daha önce açılmasıydı. Adapazarı İş Bankası şubesi 5 Eylül 1948'de açılmıştır⁸⁶¹. 1950'li yıllarda il merkezinde hizmet veren İş Bankası, artan ihtiyaçlar doğrultusunda diğer kazalarda da şubeler açmıştır.

2.7.7. Yapı ve Kredi Bankası

Yapı ve Kredi Bankası 3/1148 Sayılı Karar ile 1944'te Türkiye'nin perakende bankacılık odaklı ilk ulusal çaplı özel bankası olarak kurulmuştur⁸⁶². Bankanın genel merkezi İstanbul vilâyeti olmuştur⁸⁶³. Daha sonraki dönemlerde banka, ülkenin büyük kentlerinde birer şube açmıştır. Özellikle 1955'te çok büyük bir banka haline gelen Yapı ve Kredi Bankası 58 yerde şube bulunmuştur⁸⁶⁴.

Yerel gazetelere göre İzmit'te bir Yapı Kredi Bankası kurulmalıdır. Gazete konu ile ilgili şunları yazmaktadır: “ *İzmit bütün vilâyetlerden daha güzel ve tabii hazinelerin en çoğuna sahip olmasına mukabil nedense daima hepsinden geridir. Çalışkan ve uyanık ahalisi faal ve kalburüstü endüstrisi ve nihayet tabii limanı ile İzmit'e başka vilâyetlerden hatta kazalarından gördüğü nimetlerin en azını görür. İzmit maalesef asrımızın inkişaflarına ayak uyduramamaktadır. Ticari sahada başına senelerce ders kesilmiş iki bankacının hatta üç bankanın keyfi ve partizanca muamelesi bu memlekette*

⁸⁵⁹ BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2 Yer No: 35.25.5.

⁸⁶⁰ BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2 Yer No: 107.85.2; BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2 Yer No: 120.56.4.

⁸⁶¹ BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2 Yer No: 117.61.15.

⁸⁶² BCA, Fon Kodu: 30.1.0.0 Yer No: 110.693.1.

⁸⁶³ BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2 Yer No: 110.693.1.

⁸⁶⁴ BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2 Yer No: 139.47.8.

inkışafı yıllarca frenlemiştir. Nihayet siyasi devrimlerin neticesi olarak mevcut bankalardan bazıları rotasını değiştirmiş ve İzmit'te bir gelişme yaratmıştır. Bundan dolayı İzmit'te Yapı Kredi Bankası kurulmalıdır⁸⁶⁵.”

Vilâyet tarafından yapılan çalışmalar sonunda Yapı Kredi Bankası, İzmit'te 19 Aralık 1955'te şubelerini açarak hizmete başlamıştır⁸⁶⁶. Banka, İzmit Ticaret ve Sanayi Odası'nın binasında hizmet vermiştir⁸⁶⁷. 1955'ten 1960 yılına kadar Yapı Kredi Bankası'nın müdürlüğünü Rauf Özal yürütmüştür⁸⁶⁸. Ayrıca Yapı ve Kredi Bankası artan ihtiyaçlara bağlı diğer kazalarda da şubeler açmıştır.

2.7.8. Türk Ticaret Bankası

19 Mart 1913'te Adapazarı İslam Ticaret Bankası adıyla vücuda getirilen banka, 1926 yılına ait İdare Meclisi Raporunda İslam kelimesinin bir Hristiyan bankasından ayrılması amacıyla banka unvanına eklenmiş, şimdi ortada böyle bir rakip olmadığı için mezkûr kelimenin de kullanılması gerekli olmadığı kabul edilmiş ve kurum adı 29 Mart 1928'de Adapazarı Türk Anonim Şirketi olarak değiştirilmiştir. Aynı yıl içerisinde bankanın sermayesi 1.000.000 Türk Lirası'na çıkarılmıştır. 1934'te bankanın merkezi Ankara'ya nakledilmiş ve devrin hükümeti sermayenin 2.200.000 Türk Lirası'na çıkarılmasını ve arttırılan sermayeye ait hisse senetlerinin Maliye Bakanlığı ve devlet bankalarının alınmasını temin etmiştir. 31 Mart 1937'de bankanın isminde bir düzenleme daha yapılmış ve bankanın adı Türk Ticaret Bankası Anonim Şirketi haline getirilmiştir. Bankanın idare merkezi 1932'de İstanbul'a taşınmıştır. Bankanın İzmit'te de bir şubesi açılmıştır. DP döneminde büyük gelişme gösteren bankanın sermayesi 1958 yılı itibarıyla 16.500.000 Türk Lirası'ydı⁸⁶⁹.

---

⁸⁶⁵ Koç, Hürsöz Gazetesi Çerçevesinde İzmit Şehrinin Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Yapısı (1951–1955), s.51-52.

⁸⁶⁶ Azim, 20 Aralık 1955, No: 412.

⁸⁶⁷ Hürsöz, 16 Kasım 1959, No: 2972.

⁸⁶⁸ Türk Yolu, 13 Mart 1960, No: 6581.

⁸⁶⁹ Münir Kutluata, “Sakarya'da Bankacılık ve Türk Ticaret Bankası”, *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, XI/1 (1970), s.83.

2.8. Turizm

II. Dünya Savaşı'ndan sonra büyüyen ve gelişme kaydeden turizm sektörü, Türkiye'de dünyadaki gelişmelere bağlı şekilde gelişme ilerlemiştir. Türkiye'de planlı dönem öncesi olarak adlandırılan dönemde (1923-1962), turizm alanında faaliyet gösteren ilk organizasyon Raşit Saffet Atabinen ve bir grup aydın tarafından kurulan "Seyyahin Cemiyeti" dir. Bu cemiyet ismini daha sonra "Türkiye Turing Kulübü" ve ardından da "Türkiye Turing ve Otomobil Kulübü" olarak değiştirmiştir. Kurumun çalışmaları sonucu Türkiye'nin ilk turizm broşürleri, ilk afişleri, ilk karayolu haritaları bastırılmış, ilk tercüman rehberlik sınavları yapılmış ve ilk turizm ile ilgili incelemeler yapılmıştır.

Türkiye'nin turizm sektörü ile ilgili ilk legal çalışması ise, 1934'te "İktisat Vekâleti Teşkilat ve Vazifeleri Hakkında "2450 Sayılı Kanunu'dur". 1939'da tanıtma ve turizm işleri bir müdürlük halinde Ticaret Bakanlığının bünyesine dâhil edilmiştir. Bu kurum 1940'ta Basın ve Umum Müdürlüğüne, 1943'te Basın Yayın Umum Müdürlüğüne, 1949'da Basın Yayına ve turizm Genel Müdürlüğüne bağlı Turizm Dairesine verilmiştir⁸⁷⁰.

DP'nin ilk yılı olan 1950'de turizm alanında yapılacak yatırımların teşviki konusu "Turizm Müesseselerini Teşvik Kanunu" ile ele alınmış ve aynı yıl Türkiye Emlak Kredi Bankasında 1.000.000 Türk Lirası değerinde kredi fonu oluşturulmuştur. 1953'te "6086 Sayılı Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu" onaylanarak yürürlüğe konulmuş ve bu kanunla birlikte girişimcilerin turizm sektörüne yatırım yapmaları teşvik etmek amacıyla 10 yıl süreyle vergi muafiyeti sağlanmıştır. 1955'te Turizm Bankası kurulmuş ve böylelikle turizm sektörünün finansman ihtiyacının karşılanması amacıyla bir banka oluşturulmuştur. 1957'de ise Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü, "Basın Yayın ve Turizm Vekâleti" adıyla Bakanlık haline getirilmiştir⁸⁷¹.

1950'li yıllarda Kocaeli'nde daha çok yerli turizm vardır. Tarihi yerlere ve doğal güzelliklere sahip olan Kocaeli, turizm faaliyetleri yönünden her geçen yıl az da olsa

⁸⁷⁰ Zafer Yıldız, "Turizmin Sektörünün Gelişimi ve İstihdam Üzerindeki Etkisi", *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, III/5 (2011), s.57-58.

⁸⁷¹ Yıldız, "Turizmin Sektörünün Gelişimi ve İstihdam Üzerindeki Etkisi", s.58.

gelişme göstermiştir. İzmit'te tarihi eserler üzerinde yeterince durulmadığı ve bunlara gerekli önem verilmediği için söz konusu eserler turizm amaçlı kullanılamamıştır. Ancak vilâyetin doğal güzellikleri birçok kişinin bölgeye gelmesini sağlamıştır. Örneğin İzmit Körfezi'nin her iki kıyısı ile Karadeniz sahillerinde ve Sapanca Gölü kıyılarında birçok dinlenme yeri bulunmaktadır ve bu yerlere birçok turist gelmekteydi⁸⁷². Mezkûr alanlar günümüzde de ilin mühim turistik alanları içerisinde yer almaktadır.

DP devrinde Kocaeli vilâyeti bir sanayi bölgesi olarak hızla gelişirken, turizmde de her geçen yıl bir evvelkine göre daha fazla gelişmiştir. Turizmin ne olduğunu bilen bir kütle vilâyet içinde teşekkül etmiş ve bu kütle tarafından turistik sahalar aranmıştır. Bu hareket iç turizmin olmadığı yerde dış turizm olmaz sözünün ışığı altında gelecek için ışık vaat etmiştir. Kocaeli'nin gerek Marmara'daki gerekse Karadeniz'deki her kıyısı bir tatil köyü, bir kamp yeri hüviyetinde olmuştur. Bu dönemlerde Körfez'in güney kıyılarında pansiyonculuk gelişmiş, Karadeniz kıyılarında ve Sapanca Gölü civarında konaklama tesislerinin sayısı artmıştır⁸⁷³. Hususiyle Sapanca nahiyesi sahip olduğu gölü ve doğal güzellikleri Türkiye'de bilinen büyük turizm merkezlerinden birisi konumuna gelmiştir. Böylece adı geçen yerin vilâyet ekonomisine daha çok turizm ile gelir sağladığı düşünülebilir.

Kocaeli Yarımadası'ndaki E-5 Karayolu'ndan kuzey ve güneye ayrılan irtibat yolları üzerinden ve sahilden birkaç km² derinliğindeki tepelerden Körfez'in görünüşü turistik amaçlı geziler için uygun durumdaydı. Bilhassa Yarımca ve Tütünçiftlik'te bulunan tabii plajlar, özel teşebbüse ait kumsal ve tesisler ile çevre halkının deniz ihtiyacını karşılayan sahil gazinoları yılın her mevsiminde açık olmaktadır⁸⁷⁴.

Vilâyet dâhilinde birçok mesire alanı yer almakta olup, bunların içinde en önemli olanı Gebze'ye bağlı olan Darıca bucağıdır. Hususiyle Gebze'deki Bayramoğlu, denizi ve kumu ile oldukça dikkat çekmekteydi. İzmit Körfezi kıyısındaki Hereke, kıyıda gazinoları, pansiyon ve plajları ile turizmi açısından kıymetli bir konumunda bulunmaktaydı. Gölcük'teki Hersek Gölü, doğa turizmine uygun bir yerdi.

---

⁸⁷² İzmit İl Etüt Envanteri 1970, s. 187.

⁸⁷³ Kocaeli 1967 İl Yıllığı, s. 163.

⁸⁷⁴ Avcı, Cumhuriyet Döneminde İzmit (1923-1973), s. 80.

Fındıkları ile meşhur Gölcük kazasına bağlı olan Değirmendere’de otel ve pansiyonlar bulunmakta olup yazlık evler de kiralanabilmekteydi. Doğal plajları ile ilgi çeken Halıdere’ye yakın olan Ulaşlı nahiyesi plajları ve meyve bahçeleri ile ilgi çekmiş ve sahip olduğu gazino ve motel gibi tesislerle bölgeye birçok turist gelmesinde etkili olmuştur. Kocaeli’nin turizm açısından ön plana çıkan yerlerinden birisi de Karamürsel kazası idi. Zeytinlikleriyle ünlü Karamürsel’de pansiyonculuk yapılmakta olup, kıyı kesiminde birçok gazino ve lokanta yer almaktaydı⁸⁷⁵. Bu şekilde vilâyet dâhilinde çok sayıda dinlenme ve eğlenme alanlarının yer alması ve buralara birçok turist gelmesi ekonomik açıdan kıymetlidir. Zira bu yolla bölge ekonomisinin daha da canlanmış olabileceği düşünülebilir.

1950’li yıllarda Adapazarı’nda turistik alanlar yeniden düzenlenmiştir. Buna göre Çark Mesiresi hudutları belirlenmiş ve kısmen tanzim edilmiştir. Belediye ait olan Çark Mesiresinde her mevsim yemekli gazinolar bulunmuş ve özellikle de yaz mevsimlerinde canlı müzik yapılan gazinolar mevcuttu. Çökek Hamamı kazanın önemli turizm alanlarından birisi olarak varlığını sürdürmekteydi. Mezkûr yapı içerisinde birtakım tesisler bulunmaktaydı; bu tesislerden Adapazarı halkı fazlasıyla istifade edebilmekteydi. Karasu Plajı, Karadeniz kıyısında yer alan ve yüzme için kullanılan alanlardan birisiydi. Adı geçen plaj, sahilden 1,5 km² içeride yer almakta olup; deniz sığ ve tabii bir plaj özelliği taşımaktadır. Böylece burası yüzme ve dinlenme için uygun şartlara sahip durumdaydı.

Yukarıda ifade edildiği gibi İzmit ile Adapazarı arasında yer alan Sapanca Gölü, her zaman güzel bir turizm alanı olmuştur. Gölün kıyılarını süsleyen çeşitli tesisler, motel, oberj, otel, gazino, köşk, kamp oyu yerleri, eğlence tesisleri bulunmaktadır⁸⁷⁶. Bilhassa Adapazarı’na yakın olan Karasu’nun Karadeniz’e kıyısı olduğu ve Sapanca’da da göl bulunduğu için buralar eğlence ve turizm için daha fazla tercih edilen yerler arasında olmuştur.

---

⁸⁷⁵ “Kocaeli” Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c.VII, s. 4985-4986.

⁸⁷⁶ ATOM, Sinop, Sakarya, İzmit, Edirne, Tekirdağ, s. 148.

Kandıra'nın Karadeniz Sahilleri Kocaeli'nin turizme en elverişli bölgelerinden birisi olup ve deniz, güneş ve kum arayan insanların devamlı olarak uğradıkları yerlerden birisi durumundaydı. Bilhassa Kandıra sahilinin hemen gerisinde başlayan ormanlar kara avcılığı için çok elverişli konumunda bulunmaktaydı⁸⁷⁷. Bu durumda Kandıra'nın turizm açısından daha cazip hale geldiği düşünülebilir.

1950'li yıllarda vilâyetlerde turizm hizmetlerini Turizm Enformasyon Müdürlüğü yapmaktaydı. Mezkûr müdürlük, vilâyetin turistik alanlarını ve doğal güzelliklerini anlatmak için birçok etkinlik yürütmekteydi⁸⁷⁸. Vilâyet genelinde tarihi ve turistik yerlerin başlıca olanları şunlardan oluşmaktadır: Çoban Mustafa Paşa Külliyesi, Kaiser Wilhem Köşkü, Anibal Mezarı, Eskihisar Kalesi, İzmit'teki şehir suları, Nymphaion (Abidevi Çeşme), Arızlı Yer altı Mezarları, Hünkar Kasrı, İzmit merkezdeki kiliseler, kervansaraylar, Atatürk Anıtı ile Saat Kulesi'dir. İzmit'teki turistik oteller Otel Asya, Canova Palas, Yeşil Otel, Şehir Palas ve Cihan Palas'tır. Turistik amaçlı hizmet veren lokantalar ise Şehir Lokantası, Piknik Lokantası, Bolu Lokantası, Mine Restoran ile Otel Asya Lokantası'dır⁸⁷⁹. Bu dönemlerde çok sayıda otel, gazino ve lokantaların varlığı, buraya birçok turistin gelmiş olabileceği şeklinde düşünülebilir.

1960 yılı itibariyle Kocaeli genelinde faal durumda olan 10 adet turizm derneği bulunmakta olup, bunlar aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır⁸⁸⁰:

- 1-Kocaeli Turizm ve Tanıtma Derneği-İzmit
- 2-Yarımca Turizm ve Güzelleştirme Derneği-Yarımca köyü-İzmit
- 3-Bahçecik Turizm ve Tanıtma Derneği-Bahçecik köyü-İzmit
- 4-Gebze Eskihisar köyü Turizm Derneği-Eskihisar köyü-Gebze
- 5-Darıca Turizm Güzelleştirme ve Tanıtma Derneği-Darıca-Gebze
- 6-Hereke Turizm ve Tanıtma Derneği-Hereke-İzmit
- 7-Karamürsel Turizm Derneği-Karamürsel
- 8-Gölcük Tanıtma ve Turizm Derneği-Gölcük
- 9-Değirmendere Turizm ve Tanıtma Derneği- Değirmendere-Gölcük.

⁸⁷⁷ İzmit İl Etüt Envanteri 1970, s. 188.

⁸⁷⁸ Avcı, Cumhuriyet Döneminde İzmit (1923-1973), s. 79.

⁸⁷⁹ Kocaeli 1967 İl Yıllığı, s. 163-174.

⁸⁸⁰ Kocaeli 1967 İl Yıllığı, s. 182-183.

Adı geçen dernekler turizmi canlandırmak amacıyla birtakım faaliyetler yürütmüşlerdir. Bu doğrultuda Gölcük Tanıtma ve Turizm Derneği tarafından renkli ve ofset baskılı Gölcük'ü tanıtan bir kitap hazırlanmış, Kandıra Turizm ve Tanıtma Derneği tarafından renkli ve ofset baskılı bir kart bastırılmış ve İzmit Turizm enformasyon Bürosunca İzmit'i anlatan bir broşür yapılmıştır. Bütün bu çalışmalar ise Kocaeli Turizm ve Tanıtma Derneği tarafından takip edilmiş ve eserler bastırılıp çoğaltılmıştır⁸⁸¹. Sonuç olarak Kocaeli'nde turizm sektörü gelişme gösteren olgulardan birisi olup, vilâyet ekonomisini canlandırmıştır. Bilhassa turizmin geliştiği bir ekonomide, bunun etkileri hem ekonomik hem de sosyal alanlarda kendini gösterdiği şeklinde değerlendirilmektedir.

2.9. Madencilik

DP, iktidara geldiğinde madencilik ile ilgili Barket Raporu'nun önerileri doğrultusunda yeni yasalar çıkarmıştır. Madencilik alanında 1950'ye kadar yalnız kamu kurum ve kuruluşlarınca işletilebilen bazı madenler, özel girişimin de arama ve işletmesine açılmış ve işletmeye eşit davranılması ilke olarak benimsenmişti⁸⁸². 1951'de çıkarılan "5821 sayılı Sermaye Yatırımlarını Teşvik Kanunu"nu 1954'te çıkarılan "6309 Sayılı Maden Kanunu" izlemiştir⁸⁸³.

"Maden Kanunu'nun" 13. ve 62. maddelerinde madenlerin devlet eliyle geliştirilmesi esası terk edilerek, özel ve kamu girişimlerinin eşit haklara sahip olacakları belirtilmiştir. Bu dönemde DP'nin ekonomik politikası doğrultusunda yapılan yasal değişiklikler sonucu, Cumhuriyet tarihi boyunca süren, kamu, kesimi-özel kesim kavgasında, özel kesimden yana tavır alınmış ve madencilikte özel kesimin egemen ve öncü olması için gerekli yasal düzenlemelerle birlikte ekonomik destek de sağlanmıştır. Özel sektörün, ön plana çıkartılmak istenmesine karşın, dönemin, madencilik sanayinin yapısını ve maden potansiyelini belirlemek amacıyla, ABD tarafından görevlendirilen L.Nahal'ın verdiği, raporda madencilikle ilgili rapor ettikleri görüşler dikkate alınmıştır.

---

⁸⁸¹ "Kocaeli" Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c.VII, s. 4985-4986.

⁸⁸² Ahmet Kartalkanat, "Cumhuriyet Döneminde Madencilüğümüzün Gelişimi ve Türkiye Madencilik Politikası", *Jeoloji Mühendisliği*, 38 (1991), s.55-56.

⁸⁸³ BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2 Yer No: 135.39.20.

Rapora göre Türkiye'de belli başlı, bir düzineye yakın maden türünde, üretim yoğunlaşmıştır. Kömür, krom, bakır ve demir bu türlerin önemli olanlarıdır. Bu dönemlerde Maden sanayinin gayri safi milli hâsılaya katkısı tarım ve hafif sanayiye oranla çok azdı. Ayrıca çok sayıda maden türü devlete aitti ve devletçe işletilmekteydi⁸⁸⁴.

Madet Tetkik Araştırma 'ya göre Kocaeli'ndeki madenlerin durumu şu şekildedir: *“Yüzölçümü oldukça küçük olmasına rağmen; Kocaeli vilâyeti nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu yerlerin başında gelmektedir. Ayrıca sanayi kuruluşlarının yoğunluğu ve yatırımların buraya yapılması nedeniyle İstanbul ili ile tamamen birleşmiş durumdaydı. DP'den önce yapılan çalışmalarla tespit edilen metalik ve endüstriyel hammadde yataklarının tamamına yakın kısmı yerleşim alanları altında kalmıştır veya bu alanların tamamı sanayi bölgeleri şeklinde ilan edilen alanların altındadır”*.

“Kocaeli'nde mevcut olan çimento hammaddesi olarak Dikilirkale ve Darıca yatakları ile Gebze Tavşanlı, Hereke, Köşeler, Yukarı Hereke, Tavşancıl, Muallimköy, Köşeler, Tepecik, Demirciler köyü ve Mollafeneri köyleri dâhilindeki dolomit yataklarının büyük bir kısmı yerleşim alanları altında kalmıştır. Bunların yanında Karasu-Kurudere sahasında geçmiş yıllarda işletilen 300.000 ton çinko ile 150.000 ton galen yatağı tespit edilmiştir⁸⁸⁵”.

1954'ten önce Kocaeli maden bakımından zengin bir vilâyet durumundaydı. Ancak 1954'te Adapazarı'nın Kocaeli'nden ayrılması ile vilâyet maden bakımından fakir kalmıştır. Kocaeli genelindeki başlıca madenlerden biri, bakır-kurşun-çinko karışımı olan damarlardır. Gebze yakınlarında bulunan 110.000 ton jeolojik rezervli yataklarda zaman zaman üretim yapılmaktaydı. Gölcük ve Kandıra kazalarında daha çok Manganez madeni bulunmaktadır. Rezervi bilinmeyen manganez damarlarında da zaman zaman üretim olmaktadır. Demir yatakları ise Gebze ve Kandıra ilçelerinde yer

---

⁸⁸⁴ Kartalkanat, “Cumhuriyet Döneminde Madencilüğimizin Gelişimi ve Türkiye Madencilik Politikası, s.56.

⁸⁸⁵http://www.mta.gov.tr/v2.0/turkiye_maden/maden_potansiyel_2010/kocaeli_madenler.pdf (10.05.2014).

almaktadır. Demir rezervlerinin Gebze’de yer alan bölümünün jeolojik rezervi 1.600.000 ton olarak hesaplanmıştır. Vilâyet dâhilinde bulunan diğer madenler İzmit’teki 100.000.000 ton toplam rezervli bitümlü şist ile Gebze’deki cıva ve kuvarsittir⁸⁸⁶.

1952’de Darıca’da Taş Limanı alanında mermer madenleri tespit edilmiştir. Söz konusu mermerin uygun olanlarının işletilmesi için gerekli izinler çıkarılmış ve bu madeni işletmek isteyen firmalardan % 5 oranında vergi alınmıştır⁸⁸⁷. Darıca’daki mermer madenlerinin işletilmesi imtiyazı Arslan ve Eskihisar Müttehit Çimento ve Su Kireci Fabrikaları TAŞ’ a verilmiştir⁸⁸⁸.

1953’te Geyve sınırları içerisinde geniş bakır madenleri damarları bulunmuştur. Mezkûr bakır madenlerini işletmek üzere 4 kişiden oluşan bir kurul madenleri işletmek üzere gerekli izinleri almak üzere Ankara’ya gitmiştir. Geyve sınırlarında bakır madenleri bulunduğunu haber alan Geyve halkı arazilerinde izinsiz bir şekilde maden aramaya başlamışlardır. Bunu öğrenen güvenlik güçleri, izinsiz yapılan maden arayan vatandaşları engellemiştir⁸⁸⁹. Gerekli izinler alındıktan sonra madenler resmi olarak işletilmeye açılmıştır.

1954’te maden arama ve tespit etme çalışmaları kapsamında Karamürsel’de altın, gümüş ve kalay madenleri olduğu anlaşılmıştır. Konu ile ilgili gerekli çalışmalar yapıldıktan sonra madenler işletilmeye başlanmıştır. Bu konuda dönemin valisi Cemal Babaç Ankara nezdinde ciddi girişimlerde bulunmuştur. Ayrıca 1954’te maden arama çalışmaları devam etmiş ve bilhassa kömür bulmak için ciddi çalışmalar yapılmıştır⁸⁹⁰.

Maden arama çalışmaları kapsamında Geyve’nin bazı bölümlerinde maden kömürü damarları tespit edilmiştir. Madenler bulunduktan sonra gerekli kimyasal araştırmaları yapmak üzere numuneler laboratuvar ortamında tahlil edilmiş⁸⁹¹ ve tahlillerden sonra

---

⁸⁸⁶ “Kocaeli” Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c.VII, s. 4983.

⁸⁸⁷ BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2 Yer No: 127.103.6.

⁸⁸⁸ BCA, Fon Kodu: 310.10.0.41 Yer No: 1649.2283.0.

⁸⁸⁹ Bizim Şehir, 15 Şubat 1953, No: 228.

⁸⁹⁰ Bizim Şehir, 3 Temmuz 1954, No: 649.

⁸⁹¹ Türk Yolu, 14 Ekim 1954, No: 4916.

madenler işletilmeye açılmıştır. Aynı yıl zarfında Karasu'da büyük miktarda demir madenleri olduğu tespit edilmiştir. Adı geçen demir madenlerinin işletilmesi için İşletmeler Bakanlığı birtakım çalışmalar yürütmüştür. Ayrıca buradaki madenleri kullanmak için Karasu'da bir fabrika açılması için de planlamalar yapılmıştır⁸⁹².

1954'te Adapazarı ve Hendek'te zengin linyit madenleri bulunmuştur. Yapılan incelemelerde linyit madenlerinin tüm Kocaeli'nin ihtiyacını karşılayacak düzeyde olduğu tespit edilmiştir⁸⁹³. Ayrıca bu tarihlerde bazı yabancı firmalar da vilâyette maden arama çalışmalarına katılmışlardır. Bu kapsamda Yarımca köyüne maden arama konusunda tetkiklerde bulunmak üzere 3 yabancı firmanın girişine izin verilmiştir⁸⁹⁴. Bu durum, DP devrinde maden arama çalışmalarına büyük önem verildiği şeklinde değerlendirilebilir.

1955'te Kandıra'da 4 farklı yerde taşkömürü yatakları bulunmuştur⁸⁹⁵. Aynı yerde çeşitli kurşun maden damarları da bulunmuş ve işletmesi Osman Taşçıoğlu'na verilmiştir⁸⁹⁶. 1956'da Gebze'de altı aylık bir araştırmadan sonra bulunan manganez madeni işletmeye açılmış ve Pelitli köyünde işletilen madenin büyük miktarda olduğu anlaşılmıştır. Bu durumdan dolayı yüze yakın işçi maden ocaklarında çalışmış ve mühim miktarda üretim yapılmıştır. Aynı tarihlerde Gebze'ye bağlı Mudarlı köyünde cıva madeni bulunmuş ve işletilmiştir. Son olarak Karamürsel'e bağlı Yalacdere nahiyesinde bakır madeni bulunmuş ve üç ayrı alanda açılan Ocaklarda 150 kişi çalışmıştır⁸⁹⁷.

Kocaeli'nde ocakların bulunduğu yerler, ocakların cins ve ocak ruhsatlarıyla işletme süreleri aşağıda verilen tabloda gösterilmiş ve çizelge ile sıralanmıştır⁸⁹⁸.

---

⁸⁹² Türk Yolu, 22 Ekim 1954, No: 4923.

⁸⁹³ Bizim Şehir, 19 Kasım 1954, No: 765.

⁸⁹⁴ BCA, Fon Kodu: 30. 18. 1. 2. Yer No: 135. 25. 19.

⁸⁹⁵ Türk Yolu, 29 Ocak 1955, No: 5008.

⁸⁹⁶ BCA, Fon Kodu: 310.10.0.41 Yer No: 1649.2283.0.

⁸⁹⁷ İstiklal, 27 Mayıs 1956, No: 452.

⁸⁹⁸ Kocaeli 1967 İl Yıllığı, s. 220-221.

Tablo 23**Kocaeli Genelinde Bulunan Madenler ve Çıkarıldıkları Yerler**

İlçesi	Köyü	Cinsi	Ruhsat No	Süresi
İzmit	Suadiye	Taş	6/78	20 sene
İzmit	Hatip köyü	Taş	11/42	20 sene
İzmit	Şevkatiye	Taş	1/35	5 sene
İzmit	Duranlı	Kireç	1/56	5 Sene
İzmit	Servetiye	Mermer	1/66	3 sene
İzmit	Duranlı	Kireç	1/78	3 sene
İzmit	Osmanlı	Kireç	1/91	3 sene
İzmit	Turgut Mah.	Taş	2/16	3 Sene
İzmit	Ağa köyü	Taş	2/21	3 Sene
İzmit	Cuma	Mermer	2/48	3 Sene
İzmit	Hatip köyü	Taş	2/54	3 Sene
İzmit	Cedit Mah.	Taş	2/58	3 Sene
İzmit	Cuma	Kireç	2/61	3 Sene
İzmit	Osmanlı	Kireç	2/64	3 Sene
İzmit	Sultaniye	Mermer	2/67	3 Sene
İzmit	Garga köyü	Taş	3/1	3 Sene
Karamürsel	Geyikdere	Taş	1/21	3 Sene
Karamürsel	Geyikdere	Taş	1/80	3 Sene
Karamürsel	Tokmak köyü	Taş	1/90	3 Sene
Karamürsel	Denizçalı	Taş	2/39	3 Sene
Karamürsel	Denizçalı	Taş	3/4	3 Sene
Gebze	Tavşanlı	Taş	1/2	3 Sene
Gebze	Tepe köyü	Kireç	1/43	3 Sene
Gebze	Tepe köyü	Parke Taş	1/47	3 Sene
Gebze	Kutluca	Mermer	1/63	3 Sene
Gebze	Hereke	Taş	1/75	3 Sene
Gebze	Kutluca	Mermer	1/84	3 Sene
Gebze	Kutluca	Mermer	1/85	3 Sene
Gebze	Muallim köyü	Taş	2/1	3 Sene
Gebze	Tavşanlı	Taş	2/6	3 Sene
Gebze	Muallim köyü	Taş	2/2	3 Sene
Gebze	Hereke	Taş	2/7	3 Sene
Gebze	Kutluca	Mermer	2/10	3 Sene

Gebze	Eskihisar	Taş	2/11	3 Sene
Gebze	Hereke	Taş	2/13	3 Sene
Gebze	Köseler	Taş	2/19	3 Sene
Gebze	Hereke	Taş	2/24	3 Sene
Gebze	Hereke	Taş	2/30	3 Sene
Gebze	Hereke	Taş	2/31	3 Sene
Gebze	Kutluca	Mermer	2/38	3 Sene
Gebze	Kalburcu	Mermer	2/56	3 Sene
Gebze	Tavşanlı	Taş	2/57	3 Sene
Gebze	Şekerpinar	Parke Taş	2/69	3 Sene
Gebze	Tavşanlı	Taş	2/70	3 Sene
Gebze	Hereke	Kalker	2/78	3 Sene
Gebze	Hereke	Taş	2/79	3 Sene
Gebze	Pelitli	Taş	2/80	3 Sene
Gebze	Muallim köyü	Taş	2/81	3 Sene
Gebze	Hereke	Taş	2/82	3 Sene
Gebze	Tavşanlı	Taş	2/84	3 Sene
Gebze	Tavşanlı	Taş	2/85	3 Sene
Gebze	Hereke	Taş	3/5	3 Sene
Gebze	Tavşanlı	Taş	3/6	3 Sene

Tablodan anlaşılacağı üzere 1960'lı yıllarda Kocaeli'nde 39 taş Ocağı, 8 kireç ocağı, 9 mermer ocağı ile 1 kalker ocağı faaliyet göstermekteydi. Vilâyet genel olarak maden türleri yönünden fazla zengin olmayıp, birkaç türden başka maden bulunmamaktadır. Yani Kocaeli, sanayi bakımından gelişme göstermesine rağmen; madenler bakımından kötü bir durumda olduğu değerlendirilmektedir.

BÖLÜM 3: SİYASİ DURUM

3.1. Siyasi Partiler ve Milletvekili Genel Seçimleri

DP döneminde Kocaeli’nde ne gibi siyasal gelişmelerin yaşandığının ele alındığı bu bölümde siyasi partiler ve bu siyasi partilerin katıldıkları seçimler üzerinde durulmuştur. 1950 ile 1960 arasında yapılan 4 adet milletvekili genel seçimleri, 2 adet muhtarlık seçimleri, 2 adet belediye meclisleri ve 2 adet il genel meclisi seçimleri ve bu seçimlerin Kocaeli’ndeki durumu ve yansımaları temel olarak ele alınmıştır.

3.1.1. Siyasi Partiler

Türkiye Cumhuriyeti anayasasında siyasi partiler demokratik hayatın vazgeçilmez parçaları şeklinde görülmektedir. Gerek anayasadaki gerekse siyasi alandaki mevkileri itibarıyla siyasi partilerin demokrasiye katkıları büyüktür. Malum olduğu üzere, siyasi partilerin amacı iktidara gelmek ve bu amaca ulaşmak için ülke sorunları hakkında görüşlerini ve faaliyetlerini kamuoyuna açıklamaktır. Ülke sorunları için politika üreten partiler iktidara gelmek amacıyla kamuoyunun dikkatini çekmek için birtakım faaliyetlerde bulunurlar⁸⁹⁹. Bu doğrultuda 1950’li yıllarda Türkiye’deki partiler ve bunların Kocaeli’ndeki faaliyetleri üzerinde durulmuştur.

3.1.1.1. Cumhuriyet Halk Partisi ve Kocaeli Teşkilatı

Türk siyasi hayatında önemli bir yere sahip CHP’nin Kuruluş tarihi Türk Ulusal Kurtuluş Savaşı yıllarına rastlamaktadır⁹⁰⁰. Partinin ilk kuruluşu şeklinde nitelendirilen Sivas Kongresi’nde ulus haklarının savunulması amacıyla oluşturulan “Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti” ve onun yürütme organı olan Heyet-i Temsiliye’nin amacı, önce yurdu düşman işgalinden kurtarmak ve sonrasında hür, bağımsız bir Türk devleti kurmaktır. Bu amaca ulaşıldıktan sonra bağımsız yeni bir devletin temellerinin atılması çalışmalarına başlanmış, Mustafa Kemal gerçekleştireceklerini şahsi ve keyfilikten

---

⁸⁹⁹ Savaş Demirel, “Siyasi Partilerin Mali Denetimi”, *Sayder Dış Denetim Dergisi*, S.III (Ocak, Şubat, Mart, 2011), s.212.

⁹⁰⁰ **Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri**, c. I, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1997, s.21, 370.

çıkarak bir program dâhilinde, halkçılık temeline dayanan yeni bir siyasi oluşuma gideceği kararını vermişti⁹⁰¹.

Mustafa Kemal Paşa, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti Başkanı sıfatıyla yayınlamış olduğu 8 Nisan 1923 tarihli beyannameyle, Halk Fırkası'nı kuracağını ilan ederek, kuracağı partinin dokuz ilkesini yayınlamıştır⁹⁰²: Mustafa Kemal Paşa, 8 Ağustos 1923'te seçimleri kazanan milletvekilleriyle yaptıkları toplantıyla birlikte, kurulması planlanan Halk Fırkasının tüzük çalışmalarını başlatmış ve yapılan çalışmalar sonrası, 9 Eylül 1923 tarihinde Tüzük kabul edilerek, 11 Eylül 1923'te İçişleri Bakanlığına verilen dilekçe ile Fırka resmen kurulmuştur. 10 Kasım 1924 tarihinde Genel Sekreterlik görevinde bulunan Recep (Peker) Bey'in teklifi doğrultusunda Fırkanın ismi, Cumhuriyet ismi eklenerek "Cumhuriyet Halk Fırkası" olmuştur. Böyle bir gelişmenin yaşanmasında kurulan muhalefet partisinin "Cumhuriyet" kelimesini kullanmasının payı olduğu düşünülmelidir⁹⁰³.

CHF'nin 9 Mayıs 1935 yılında gerçekleştirilen Dördüncü Kurultayı, "CHF" isminin "CHP" şeklinde değiştiği ve parti-devlet bütünleşmesine gidilen sürecin hız kazandığı bir kurultaydır. Fırkanın gelişim süreci ile ilgili diğer olaylar dipnotta gösterilmiştir⁹⁰⁴:

CHP kurulduktan sonra ilk teşkilatlandığı vilâyetlerden birisi Kocaeli'dir. 1923'ten 1950 yılına kadar yapılan bütün seçimlere katılan Kocaeli TBMM'de hep 10'ar kişilik milletvekilleri ile temsil edilmiştir. Bu dönemlerde CHP Müfettişleri, vilâyeti sürekli olarak teftiş etmekte ve konuyla alakalı olarak da CHP Genel Merkezi'ne raporlar yazmaktaydı. Buna örnek 1940-1944 yılları teftiş raporu verilebilir.

Bünyamin Kocaoğlu'na göre, "*Kocaeli vilayeti mülki idare açısından İzmit merkez olmak üzere Geyve, Adapazarı, Karamürsel, Karasu, Gölcük, Gebze, Hendek ve Kandıra'dan ibaretti. Müfettişler tarafından hazırlanan ayrıntılı teftiş raporlarında söz*

---

⁹⁰¹ İnan, **Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün 1923, Eskişehir-İzmit Konuşmaları**, s.1-2.

⁹⁰² Tekin Demirarslan, 1923 Seçimleri ve Basın (Hakimiyet-i Milliye Tanin, Tevhid-i Efkâr), **Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü** (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), 2013, s.128-129.

⁹⁰³ Mustafa Kemal Atatürk, **Nutuk**, s. 601.

⁹⁰⁴ **CHP Tüzüğü**, Ankara, 1935; Cemil Koçak, **Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945)**, II,-2. b. İstanbul: İletişim Yayınları, 2003, s. 96.

konusu kazalar ayrı ayrı ele alınmış başta partinin kazadaki teşkilat yapısı ve partiye üye azaların sayısı olmak üzere teftiş kapsamına giren hususlar hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Teftiş Talimatnamesi çerçevesinde hazırlanmış bazı sorular doğrultusunda yapılan incelemeler bölge ile ilgili oldukça detaylı bilgiler içermektedir. Söz konusu yıllara ait elimizdeki teftiş raporlarında yer alan “Vilayetiniz teşkilatında Partiye kayıtlı aza sayısı kaçtır?” şeklindeki soru Parti'nin Kocaeli vilayetindeki siyasi gücü hakkında önemli ip uçları vermektedir. İlk raporlarda sadece toplam sayılar belirtilirken özellikle 1941 yılından itibaren Parti'nin bölgedeki aza sayıları tahsil durumları ve meslekleri dikkate alınarak oldukça detaylı bir şekilde verildiği görülmektedir⁹⁰⁵.

CHP'nin Kocaeli'nde 1946 yılı vilâyet ve ilçe kurulları aşağıda gösterildiği gibidir⁹⁰⁶:

Vilâyet İdare Kurulu'nda yer alan kişiler ve görevleri: Nazmi Oğuz (Başkan), F.Nuzhet, Belgin (Muhasip), Sadettin Yalım (Kâtip), Yusuf Bilgisu (Üye) ve İrfan Dergin (Üye); İzmit İlçe İdare Kurulu'nda yer alan kişiler ve görevleri: Sadettin Dinçbaş (Üye) ve Müfit Işıl (Üye); Adapazarı İlçe İdare Kurulu'nda yer alan kişiler ve görevleri: Sıtkı Özel (Başkan), Asım Arca (Muhasip), Ali Rıza Tütüncü (Kâtip), Cevat Adapazarlı (Üye), Binbaşı Lamia Savguç (Üye), Demir Kemal Dalkılıç (Üye), Yusuf Özkaya (Üye) ve Hasan Erdem (Üye); Geyve İlçe İdare Kurulu'nda yer alan kişiler ve görevleri: Süleyman Akyol (Başkan), Aziz Kral (Muhasip), İsmail Vural (Kâtip), Ali Açar (Üye), Fahri Emre (Üye), Mehmet Bozok (Üye) ve Rifat Çakır (Üye).

Hendek İlçe İdare Kurulu'nda yer alan kişiler ve görevleri: Latif Dinçer (Başkan), Kamil Cerrahoğlu (Muhasip), Mustafa Akay (Kâtip), Osman Yılmaz (Üye), Mehmet Demirel (Üye), Yusuf Altan (Üye) ve İsmail Tüzün (Üye); Kandıra İlçe İdare Kurulu'nda yer alan kişiler ve görevleri: İsmail Yelkencioğlu (Başkan), Aziz Güneş (Muhasip), Mehmet Taner (Kâtip), Muzaffer Gürsoy (Üye), Cemil Yücel (Üye), Belkis Erdem (Üye) ve Mehmet Aygün (Üye); Karamürsel İlçe İdare Kurulu'nda yer alan

⁹⁰⁵ Bünyamin Kocaoğlu, “CHP Teftiş Raporlarına Göre Kocaeli Vilâyetinde Parti Halk İlişkileri ve Parti'nin Siyasi Durumu”, Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu, c. II (2016), Kocaeli, s.2000.

⁹⁰⁶ BCA, Fon Kodu: 490.1.0.0 Yer No: 1128,2; BCA, Fon Kodu: 490.1.0.0 Yer No: 1128. 3; Türk Yolu, 16 Temmuz 1946, No:2282.

kişiler ve görevleri: Enver Balkan (Başkan), Ahmet Gökçe (Muhasip), Osman Algüzay (Kâtip), Rahmi Pilge (Üye), Abdi Tiryaki (Üye), Cemil Bal (Üye) ve Mustafa Sözer (Üye).

Gölcük İlçe İdare Kurulu'nda yer alan kişiler ve görevleri: Muammer Tarkaç (Başkan), Ahmet Kongurtay (Muhasip), Sami Sezer (Kâtip), Osman Bal (Üye) ve Nuri Polat (Üye); Gebze İlçe İdare Kurulu'nda yer alan kişiler ve görevleri: İsmail Başaran: (Başkan), Ahmet Eldem (Muhasip), Esat Sayduk (Kâtip), Arif Akifoğlu (Üye), Gani Atasayan (Üye), Osman Belen (Üye) ve Selahattin Babacan (Üye). CHP, bu şekilde teşkilatlanmıştır. İlde ve ilçelerde teşkilatlanmasını devam ettiren CHP, her dönemde Kocaeli'nde en etkili partilerden birisi olmayı başarmıştır.

3.1.1.2. Demokrat Parti ve Kocaeli Teşkilatı

Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren çeşitli tarihlerde çok partili hayata geçiş denemeleri yapılmış, ancak bunlardan istenilen neticeler elde edilememiştir⁹⁰⁷. Bundan dolayı 1946 yılına kadar Türkiye'de tek parti durumundaki CHP egemenliği bulunmaktaydı. Ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'de siyasi yapı ile ekonomik güç arasındaki çatışma yeni bir boyut kazanmıştır. CHP, muhalif düşüncelere rağmen "Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu"nu çıkarmıştır. Bu kanunun uygulanmaya başlamasıyla Adnan Menderes, Emin Sazak, Cavit Oral ve Fevzi Karaosmanoğlu gibi kişiler söz konusu kanuna büyük tepki göstermişlerdir. Böylelikle CHP'nin toprak reformu ve ekonomi politikasına karşı duran bahsi geçen muhalefet zamanla siyasi bir harekete dönüşmüştür⁹⁰⁸.

DP'nin oluşumuna yol açan parti içi muhalefet, 1945 yılında tam olarak belirginleşmiş ve bilhassa TBMM'de 1945 yılı bütçe görüşmeleri sırasında güçlü bir muhalif grup bulunmuştur. Başta Adnan Menderes olmak üzere birkaç milletvekili tek parti devrinin

---

⁹⁰⁷ Olcay Özkaya Duman, "Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası ve Bu Politikanın Dinamiklerine Etki Eden Dış Gelişmeler", *Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Atatürk Dergisi*, I/1 (2012), s. 301.

⁹⁰⁸ Şerafettin Turan, **Türk Devrim Tarihi, Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (10 Kasım 1938-14 Mayıs 1950)**, (4. Kitap Birinci Bölüm), Ankara: Bilgi Yayınevi, 1999, s.171.

alışık olmadığı bir sertlikle hükümeti eleştirmiştir⁹⁰⁹. Bu olay 1923 yılından beri TBMM’de uyum içinde çalışan CHP milletvekilleri içinde muhalefetin ortaya çıktığını göstermesi açısından önem taşımaktadır.

7 Haziran 1945’te Celal Bayar, Fuat Köprülü, Adnan Menderes ve Refik Koraltan meclis grubuna bir takrir sunmuşlar ve bunu veren dört kişi olduğu için, “Dörtlü Takrir” diye anılmıştır⁹¹⁰. Bu belgede, meclis denetiminin anayasanın ruhuna uygun biçimde gerçekleşmesini sağlayacak önlemlerin alınarak vatandaşların siyasi hak ve özgürlüklerini genişletilmesi ve her partinin çalışmalarına bu ilkelerin egemen kılınması talep edilmekteydi⁹¹¹. Konuyla ilgili olarak TBMM’de yapılan görüşmelerden sonra önerge reddedilmiş⁹¹² ve takrir sahipleri Adnan Menderes, Fuat Köprülü ile Refik Koraltan CHP’den ihraç edilmişlerdir. Bir müddet sonra diğer muhaliflerden Celal Bayar ise hem parti üyeliğinden hem de milletvekilliğinden istifa etmiştir⁹¹³. Böylelikle DP’nin kuruluş süreci de hızlanmışır şeklinde düşünülebilir.

DP 7 Ocak 1946 yılında Celal Bayar Genel Başkan olmak üzere kurulmuş ve türlü nedenlerle mevcut durumdan hoşnut olmayanlar, bu yeni parti etrafında birleşmişlerdir⁹¹⁴. Adından da anlaşılacağı üzere, DP’nin birinci amacı demokratikleşmeyi sağlamaktır⁹¹⁵. Bu anlamda partinin adı DP idi ve halk arasında, daha ilk günlerde söyleniş benzerliği nedeniyle Demir Kırat şeklini almıştır⁹¹⁶.

DP’nin ilk teşkilatlandığı yerlerden birisi Kocaeli’dir. Vilâyetin bütün kazalarında örgütlenmesini sağlayan parti teşkilatı, vilâyet ve kaza kurullarını oluşturmuştur. Ayrıca

---

⁹⁰⁹ Eroğul, **Demokrat Parti (Tarihi ve İdeolojisi)**, s. 9.

⁹¹⁰ Kemal H. Karpat, **Osmanlı’dan Günümüze Asker ve Siyaset** (Çev. Güneş Ayaz), İstanbul: Timaş Yayınları, 2010, s. 230-231.

⁹¹¹ Tefvik Çavdar, **Türkiye’nin Demokrasi Tarihi (1839-1950)** Ankara:İmge Yayınları (3. Baskı), 2004, s. 454-455.

⁹¹² Selahaddin Bakan-Hakan Özdemir, “Türkiye’de 1946-1960 Dönemi İktidar Muhalefet İlişkileri: Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) DP’ye Karşı”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdarî Bilimler Dergisi*, XVI/1, (2013) s. 376.

⁹¹³ Eroğul, **Demokrat Parti (Tarihi ve İdeolojisi)**, s. 11-12.

⁹¹⁴ Ali Fuad Başgil, **27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri**, İstanbul: Yağmur Yayınevi, 5. Basım, 2011, s.48.

⁹¹⁵ Sina Akşin, **Ana Çizgileriyle Türkiye’nin Yakın Tarihi (1789-1980)**, Ankara: İmaj Yayıncılık, 2004, s. 226.

⁹¹⁶ Şevket Süreyya Aydemir, **Menderes’in Dramı**, Ankara: Remzi Kitabevi, 2004, s. 127.

birçok ocak ve bucağın da parti başkanlıkları kısa zaman içinde kurulmuştur. Buna göre DP'nin Kocaeli'ndeki vilâyet ve kaza teşkilatlanması aşağıda gösterildiği şekildedir⁹¹⁷:

Vilâyet İdare Kurulu'nda yer alan kişiler ve görevleri: Sadi Ataergin (Başkan), Yeredoğ Kişioğlu (Üye), Emin Temeloğlu (Üye), Abdürrahim Karaçetin (Üye), Niyazi Ataman (Üye) ve Dursun Aradil (Üye); İzmit İdare Kurulu'nda ise sadece Hasan Gökyar (Başkan) yer almaktaydı. Adapazarı İdare Kurulu'nda yer alan kişiler ve görevleri: Hamdi Bayar (Başkan), Süleyman Şumnulu (Üye), Kadri Kalfaoğlu (Üye), Ramazan Dinç (Üye) ve Yaşar Bir (Üye); Akyazı İdare Kurulu'nda yer alan kişiler ve görevleri: Tahir Galip Çökün (Başkan), İbrahim Emel (Üye), İdris Özhan (Üye); Mustafa Furtuna (Üye) ve Hasan Erdem (Üye).

Gebze İdare Kurulu'nda yer alan kişiler ve görevleri: Hulusi Polat (Başkan), Mustafa Bengütaş (Üye), Ziya İntepe (Üye), Osman Aktunç (Üye) ve Hasan Kepek Mutaf (Üye); Geyve İdare Kurulu'nda yer alan kişiler ve görevleri: Cemal Parlak (Başkan), Mehmet Boncuk (Üye), Mehmet Bağcasız (Üye), Ahmet Emici (Üye), Alaattin Keskin (Üye), Mevlana Çavdar (Üye) ve Ömer Çakıl (Üye); Kandıra İdare Kurulu'nda yer alan kişiler ve görevleri: Reşat Uygur (Başkan), Süleyman Köymen (Üye), Cemal Yücedil (Üye), Reşat Kalfa (Üye) ve Bekir Semercioğlu (Üye).

Karamürsel İdare Kurulu'nda yer alan kişiler ve görevleri: Ulvi Ayyıldız (Başkan), Halil Bağdat (Üye), Eşref Erişen (Üye), Fehmi Yurdanur (Üye) ve Ali Haydar Akgün (Üye); Karasu İdare Kurulu'nda yer alan kişiler ve görevleri: Hüseyin Oğuz (Başkan), Ömer Akoca (Üye), İdris Bal (Üye), Rüstem Pat (Üye) ve Ali Çınar (Üye); Hendek İdare Kurulu'nda yer alan kişiler ve görevleri: Ömer Kartal (Üye), Mehmet Boz (Üye), Nizamettin Boş (Üye) ve Ahmet Bengal (Üye).

Yukarıdaki verilenlerden de anlaşılacağı üzere DP Kocaeli Teşkilatı, vilâyet genelinde örgütlenmesini tamamlamış ve her yerde birimlerini kurmuştur. İl Başkanlığını Sadi Ergin'in yaptığı partinin vilâyet genelindeki örgütünü kuranların çoğunluğu genellikle

---

⁹¹⁷ BCA, Fon Kodu: 490.1.0.0 Yer No: 440.1823.1; BCA, Fon Kodu: 490.1.0.0 Yer No: 1511.154.2.

ziraatçılar ile esnaftan oluşmaktaydı. Ayrıca üyeler arasında hiçbir kadının yer almaması düşündürücüdür.

3.1.1.3. Millet Partisi ve Kocaeli Teşkilatı

MP şu şekilde oluşmuştur: “DP içindeki bütün sert politika taraftarlarının hemen hemen hepsi yeni kurulan partiye geçmiştir. Bundan dolayı partinin bütün açılışları şatafatlı bir şekilde gerçekleşmiştir. MP’nin kuruluşunda Kenan Öner’in büyük bir etkisi vardı. Fakat daha sonraları Kenan Öner basında ve halk nazarında elde ettiği prestiji kaybetmiştir. Her sözü manşet olan DP’li Kenan Öner, MP Genel İdare Kurulu sözcüsü olunca, basın tarafından yeterince takip edilmemeye başlanmıştır. Bütün bunlar Kenan Öner’in akümülatörlerini boşuna doldurduğunu gösteriyordu. Çünkü Kenan Öner, önceden; “Akümülatörleri dolduruyorum. Yakında taşacağım.” demişti. MP’nin kurucuları şu kişilerden oluşmuştur: Mareşal Fevzi Çakmak (İstanbul Milletvekili), Enis Akaygen (İstanbul Milletvekili), Prof. Hikmet Bayur (Tarihçi ve Gazeteci), Prof. Kenan Öner (Avukat), Mustafa Kentli (Tıp Doktoru), Osman Bölükbaşı (Çiftçi), Osman Nuri Köni (İstanbul Milletvekili), General Sadık Aldogan (Afyonkarahisar Milletvekili). MP’nin Genel Yürütme Kurulunda yapılan seçimler neticesinde Mareşal Fevzi Çakmak Fahri Genel Başkanlığa, Hikmet Bayur genel başkanlığa, Osman Nuri Köni genel başkan vekilliğine ve Dr. Mustafa Kentli Genel Sekreterliğe seçilmiştir. Üyeliklere ise, Afyonkarahisar Milletvekili Hasan Dinçer, Afyonkarahisar Milletvekili Şahin Laçın, Eskişehir Milletvekili Ahmet Oğuz, Denizli Milletvekili Reşat Aydın, Kütahya Milletvekili Ahmet Tahtakılıç, Sinop Milletvekili Enver Kök ve Sinop Milletvekili Yusuf Kemal Tengirşenk getirilmiştir⁹¹⁸”.

MP, TBMM’de DP’ye karşı kurulan Müstakil Demokratlar Grubu ve Afyonkarahisar’da faaliyetlerine başlayan Öz Demokratlar Partisi’nin birleşmesinden meydana gelmiştir. MP’nin Genel Başkanı Hikmet Bayur, fahri başkanı ise Mareşal Fevzi Çakmak’tır. Ayrıca parti kurucularının mühim bir kısmı milletvekiliydi ve CHP ile DP’den istifa etmiş kişilerdi⁹¹⁹. MP, kuruluşunu tamamladıktan sonra vilâyet teşkilatlarını kurmuştur. Bu kapsamda partinin Kocaeli İl Başkanlığı kurulmuş ve

⁹¹⁸ Adnan Ferruh Pancaroğlu, Yakın Tarihimizde Millet Partisi Olgusu (1948-1977), **Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü** (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), 2006, s. 9.

⁹¹⁹Pancaroğlu, Yakın Tarihimizde Millet Partisi Olgusu (1948-1977), s. 9-10.

başkanlığına Veysel Kısa seçilmiştir. Ayrıca aynı tarihlerde vilâyetin bütün kazalarında da parti örgütleri teşekkül ettirilmiştir.

MP İl Başkanlığı, 22 Şubat 1950'de İzmit'te 33 delegeden 29'nun katılımı ile ilk kongresini yapmıştır. Bu kurultaya partililer dışında başka partilere mensup vatandaşlar ile hiçbir siyasi harekete dâhil olmayan bağımsız birçok kişi de katılmıştır. İl Başkanı Veysel Kısa'nın kapsamlı bir konuşma ile kongreyi açmasını müteakiben Sadık Aldoğan'ın kurultay başkanlığına seçilmesi kararlaştırılmıştır. Burada vilâyet raporu okunmuş ve DP tarafından MP hakkında yapılan eleştirilere Enver Turgut tarafından tek tek karşılık verilmiştir. Ayrıca kongre sonunda parti temsilcileri, hem yerel hem de ulusal basını bilgilendirilmiştir⁹²⁰.

Kongreden sonra MP Kocaeli İl Başkanlığı 1950 seçimleri için hazırlıklara başlamıştır. Bu doğrultuda vilâyet dâhilinde kapsamlı bir seçim çalışması yürütülmüş ve yapılan aday yoklamaları neticesinde milletvekili namzetleri belirlenmiştir. Yerel gazetelere göre Vilâyet Başkanı Veysel Kısa bu çalışmalarını yakından takip etmiştir. Müteakiben yapılan çalışmalar neticesi milletvekili adaylarının şu kişilerden oluşmasına karar verilmiştir: Fuat Arna (Gazeteci ve Hukukçu), Yusuf Ziya Koserman (Avukat) , Sabri Fedai (Tüccar ve Çiftçi), Ahmet Gülen (Avukat), Ertuğrul Akça (Avukat), Raif Ogan (Gazeteci), Cevdet Sürer (Emekli Albay), Şakir Dağdelen (Yüksek Mühendis), Tahir Karamürselli (Tüccar ve Çiftçi), Oğuz Koçman (Eğitimci) ve Nuri Latif (Tüccar)⁹²¹.

MP İl Başkanlığı, bütün kazalarda mitingler yapmış ve ocaklarda açık hava toplantıları düzenlemiştir. Hürsöz Gazetesi'ne göre MP'nin söz konusu faaliyetleri belirli programlar dâhilinde yapılmış ve ilgi görmüştür. Bilhassa Karamürsel İlçe Başkanlığı'nın miting ve toplantılarına büyük katılımlar olmuştur. Seçimlerden hemen önce İzmit'te MP Kocaeli milletvekili adayları ile parti ileri gelenlerinin katıldığı bir miting tertip edilmiş ve seçim hazırlıkları tamamlanmıştır⁹²². Nihayetinde 15 Mayıs 1950'de yapılan milletvekili genel seçimlerinde MP başarılı bir sonuç elde edememiş ve Kocaeli'nden hiçbir milletvekili çıkaramamıştır.

---

⁹²⁰ Hürsöz, 23 Şubat 1950, No: 20.

⁹²¹ Türk Yolu, 28 Nisan, No: 3542.

⁹²² Hürsöz, 4 Mayıs 1950, No: 33.

Seçimlerden sonra MP İl Başkanlığı, 10 Şubat 1951’de Kocaeli’ndeki yıllık kongresini yapmıştır. 53 delegeden sadece 33’ünün katıldığı kurultayda İl Başkanı Veysel Kısa yeniden aday gösterilmemiş ve yerine Sadık Aldoğan başkan seçilmiştir. Kongrede bundan başka yeni konular ele alınmamış ve sadece rutin konular üzerinde durulmuştur⁹²³.

MP Kocaeli Örgütü yıllık kongresini takiben 25 Mart 1951’de Adapazarı’nda genel toplantısını yapmıştır. İl Başkanı Sadık Aldoğan ile partinin diğer yöneticisi olan Nuri Leflef’in de hazır bulunduğu içtimada iktidar partisi DP şiddetle tenkit edilmiştir. Bu anlamda Nuri Leflef konuşmasında; “ *İsmet İnönü’yü sürdürmeye müsaade etmeyeceğiz, onu bir kenarda tutacağız, o suçlu ise affedenler de beraberinde suçludurlar*⁹²⁴”. Diyerek DP’nin politikalarına karşı olduğunu açıkça ifade etmiştir.

MP İl Başkanlığı 1953 yılı Mart ayı içinde hem vilâyet hem de kazalarda yıllık kongrelerini yapmış ve örgütlerini yeniden oluşturmuştur. Bilhassa vilâyet kurultayı neticesinde MP’nin Kocaeli Başkanlığına Ertuğrul Akça seçilmiştir. Kaza kongreleri içinde en etkili olanı Karamürsel İlçe Başkanlığı tarafından gerçekleştirilmiştir. 6 Mart 1953’te yapılan Karamürsel İlçe Kurultayı oldukça kalabalık ve coşkulu bir izleyici tarafından takip edilmiştir. Kongreye katılan hatiplerden Avukat Ertuğrul Akça ile Nuri Leflef iktidar partisinin icraatlarını eleştirerek teşkilatlarının yeni plan ve projeleri hakkında bilgi vermiştir⁹²⁵.

MP Kocaeli Vilâyet Başkanlığı tarafından 19 Nisan 1953’te İzmit’te büyük bir miting yapılmıştır. Halkevi ile Öğretmenevi arasındaki alanda gerçekleştirilen mitinge çok sayıda izleyici katılmıştır. Burada MP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı, İl Başkanı Ertuğrul Akça, Sadık Aldoğan, Ahmet Tahtakılıç ve Fuat Arna seçilmeleri durumunda yapacakları icraatları içeren birer konuşma yapmıştır⁹²⁶. Ancak bu etkinlik, MP’nin Kocaeli’ndeki son faaliyetidir. Zira bu tarihten itibaren partinin kapanış süreci

---

⁹²³ Hürsöz, 12 Şubat 1951, No: 152.

⁹²⁴ Hürsöz, 26 Mart 1951, No: 186.

⁹²⁵ Türk Yolu, 8 Mart 1953, No: 4427.

⁹²⁶ Türk Yolu, 20 Nisan 1953, No: 4464.

başlamıştır. MP ilk önce 7 Temmuz 1953'te geçici ve 27 Ocak 1954'te kesin bir biçimde kapatılmıştır⁹²⁷. Türk siyasi tarihinde uzun süre yer almayan MP'nin 1950'li yıllarda Kocaeli'nde iz bırakan partilerden birisi olduğu değerlendirilmektedir. Ayrıca MP'nin kuruluş ve kapatılış süreçlerinde herhangi bir genel seçim olmadığı için; MP, milletvekili genel seçimleri bölümünde ele alınmamıştır.

3.1.1.4. Cumhuriyetçi Millet Partisi ve Kocaeli Teşkilatı

MP'nin kapatılmasından sonra parti temsilcileri, 10 Şubat 1954'te CMP adıyla yeni bir parti kurmuşlardır. Böylelikle yeni siyasi hareket, eski yapının devamı niteliğinde olmuş ve MP'nin politikalarının aynısını takip etmiştir⁹²⁸. CMP, 23 Şubat 1954'te Kocaeli Vilâyet Başkanlığını kurmuş ve İl Başkanlığına Ali Taşer, Başkan Yardımcılığına Mehmet Bostan, Sekreterliğe Bahattin Kaya, Kâtipliğe Yavuz Aykan ve Üyeliklere Cemil Erol, Ahmet Cengiz, Abdülkadir Erdoğan, Salih Şahintürk ile Halim Karaosmanoğlu seçilmiştir⁹²⁹. Böylece Kocaeli'nde yeni bir siyasi parti daha aktif hale gelmiştir.

3.1.1.5. Türkiye Köylü Partisi ve Kocaeli Teşkilatı

TKP, DP'den ayrılan bir grup milletvekili tarafından kurulmuş ve Genel Başkanlığına kurucular tarafından Remzi Oğuz Arık getirilmiştir. Parti tüzüğünü 16 Mayıs 1952'de İçişleri Bakanlığı'na veren TKP, 19 Mayıs 1952'de resmen yeni bir parti olarak tarih sahnesine çıkmıştır⁹³⁰. Müteakiben Adana, Eskişehir, Konya, Kastamonu, Çanakkale ve İstanbul'dan dan Ankara'ya gelen partinin 77 kurucu üyesinin katılımıyla yapılan ilk toplantıda parti tüzüğü ve programı görüşülerek onaylanmıştır.

TKP'nin yönetim kurulu şu kişilerden müteşekkildir: Ethem Menemencioğlu, Tahsin Demiray, H. Kamil Beşe, Süreyya Endik, Cezmi Türk, Yusuf Ziya Eker, Cemil Kandemir, Asaf İlbay, Asım Genç. Adı geçen kişiler genellikle Türkçülük hareketiyle

⁹²⁷ “Millet Partisi” Cumhuriyet Ansiklopedisi, 1923-2000, c. II, İstanbul: YKY Yayınları, 2002, s.132-133.

⁹²⁸ Feroz Ahmad ve Bedia Turgay, *Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945–1971*, Birinci Basım, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1976, s. 119.

⁹²⁹ Türk Yolu, 25 Şubat 1954, No: 4721.

⁹³⁰ Ahmad-Turgay, *Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945–1971*, s.97.

alakalı kişilerdir. TKP, parti kuruluş programında bir sınıf savaşı yapmak ve bundan sınıfsal çıkarlar sağlamak amacıyla kurulmuş bir siyasal örgüt olmadığını, tam tersine köy ve köylünün bütün sosyal sorunlarını odak noktası aldığını ifade etmiştir⁹³¹.

TKP, kurulduktan sonra Kocaeli İl Başkanlığını kurmuş ve başkanlığına Yakup Cemil Yasaer getirilmiştir⁹³². İl Başkanlığının kuruluşunu müteakiben TKP, 3 Eylül 1954'te İzmit'te parti ileri gelenlerinden Süreyya Endik, Tahsin Demiray, Remzi Oğuz Arık ve Cemil Yasaer'in katıldığı geniş kapsamlı bir toplantı gerçekleştirmiştir. Söz konusu içtimada katılımcılar birer konuşma yapmışlar ve gelecek seçimlerde kuvvetli bir muhalefet şeklinde iktidarın karşısına çıkacaklarını ifade etmişlerdir⁹³³. Bu durum TKP'nin, DP karşıtı politikalar izlediği ve iktidar partisinin icraatlarını desteklemediği biçiminde düşünülebilir.

3.1.1.6. Hürriyet Partisi ve Kocaeli Teşkilatı

HP'nin kuruluş süreci şu şekilde olmuştur: *“DP'nin 1954'ten itibaren parti içi muhalefeti, belirgin bir hale getirmiş, hatta parti içi gruplara hâkim olmak güçleşmiştir. Çünkü seçimler, 1950 genel seçimlerinden farklı, DP ile değil “Menderes” ile kazanılmıştır. Parti içi muhalefetin belirginleşmesine sebep gösterilebilecek bir hadise, genel seçimleri takip eden günlerde, DP'nin ilk dört yıl uyguladığı ekonomi politikalarının olumsuz sonuçlarının görülmeye başlamasıdır. Temmuz 1954'te, yükselen fiyatlar ve enflasyon karşısında, mal kıtlığı baş göstermiş ve karaborsacılık yaygınlaşmıştır. Olumsuz gidişatın karşısında, DP hükümeti, tedbir olarak döviz kontrolü uygulamalarına gitmiş, hatta dış ticaretteki liberal uygulamalardan vazgeçilmiştir. Ancak alınan tüm tedbirler, büyümekte olan krizi önlemeye yetmemiştir. Bu koşullarda, parti içi muhalefet daha da güçlenmiştir. Menderes, 1954 genel seçimlerinden sonra, gündün güne sertleşen ve Büyük Kongre'de en sert noktasına ulaşan üslubunu, Kasım 1955'te yumuşatma yolunu tutmuştur. 1955 yılı son ayında, Menderes, ılımlı bir tutum içine girmiştir. Hatta 10 Aralık 1955 tarihinde, hükümet programını kamuoyuna sunarken, radikal reformların yapılacağına dair söz vermiştir.*

⁹³¹ <https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye> (15.11.2013).

⁹³² Bizim Şehir, 30 Mart 1954, No: 570.

⁹³³ Türk Yolu, 5 Eylül 1953, No: 4576.

Bu reformlar arasında, anayasanın değiştirilmesi, çift meclis sisteminin kabulü, 1950'den sonra çıkartılmış olan antidemokratik yasaların kaldırılması, seçim kanununun değiştirilmesi, enflasyon ve karaborsa ile mücadele edilmesi, eski bakanlar ile ilgili soruşturmaların bir an önce tamamlanması, basın kanununun özgürleştirilmesi, gazetecilere ispat hakkının verilmesi ve üniversitelere özerklik tanınması gibi reformlar vardır. Bu olay HP'nin kuruluş sürecini hızlandırmıştır⁹³⁴”.

1955 yılında çeşitli nedenlerden DP içerisinde muhalif gruplar ortaya çıkmıştır. Zamanla etkili hale gelen bahsi geçen muhalif gruplardan 19 kişi DP'den istifa ederek 19 Aralık 1955'te HP'yi kurmuşlardır⁹³⁵. Türk Yolu ve Bizim Şehir gazetelerine göre, HP, kurulduktan sonra vilâyet örgütlerini oluşturmuştur. Bu kapsamda Yeni partinin ilk teşkilatlandığı yerlerden biri de Kocaeli vilâyetidir. Kuruluşundan itibaren HP Kocaeli İl Başkanlığını Rasim Eyüpoğlu yapmış ve onun riyasetinde bütün kazalarda parti örgütleri teşkil edilmiştir.

3.1.2. Milletvekili Genel Seçimleri ve Bu Seçimlere Katılan Partiler

DP devrinde gerçekleştirilen 1950, 1954 ve 1957 seçimlerinde Kocaeli'nde MP hariç yukarıda sayılan partiler var oldukları dönemlerde katılmışlardır. Bu partiler CHP, DP, CMP, TKP ve HP'dir. Bu bölümde söz konusu partilerin seçim faaliyetleri, milletvekili adayları ve seçimlerde ele aldıkları sonuçlar irdelenmiştir.

3.1.2.1. Cumhuriyet Halk Partisi

1946 ile 1960 arasında 4 kez yapılan milletvekili genel seçimlerinde CHP'nin seçim çalışmaları şu şekildedir: 1946 milletvekili genel seçimleri için CHP Vilâyet Teşkilatı 1946'nın hemen başlarında seçim çalışmalarına başlamış ve kısa zamanda faaliyetlerini hızlandırmıştır. Bu doğrultuda il ve ilçe başkanları seçim bölgelerinde yoğun faaliyetlerde bulunmuşlar ve Parti müfettişi Bolu Milletvekili Zihni Ülgen yapılan çalışmaları yakından takip etmiştir. Bu tarihlerde Kocaeli milletvekilleri bilhassa seçim

---

⁹³⁴ Diren Çakmak, “Türk Siyasal Yaşamında Bir Muhalefet Partisi Örneği: Hürriyet Partisi (1955-1958)”, *Akademik Bakış*, II/3 (2008), s. 7-11.

⁹³⁵ Feroz Ahmad ve Bedia Turgay, *Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945–1971*, s.145.

bölgelerinde bulunmuşlar ve halk ile temas içinde olmuşlardır. Parti teşkilatı bu şekilde seçim çalışmalarını sürdürürken; yeni kurulan DP de Kocaeli teşkilatını oluşturup seçim hazırlıklarını yapmaktaydı⁹³⁶.

Seçim hazırlıkları kapsamında partinin vilâyet teşkilatı, Kocaeli’nde büyük bir miting düzenlemiştir. Bu miting için parti merkezinde sürekli toplantılar yapılmış ve Sapanca, Derbent ve Bahçecik nahiyelerine çeşitli heyetler gönderilmiştir. Bu amaçla CHP il, ilçe, bucak, nahiye idare heyeti başkan ve üyeleri partinin Bölge Müfettişi Dr. Zihni Ülgen başkanlığında toplantılar yapmıştır. Bu toplantıların konusu 21 Temmuz 1946 seçimleri için yapılacak çalışmaları ve toplantılar sonunda önemli kararlar alınmıştır. Mezkûr toplantılarda özellikle yapılacak miting için çalışmaların hızlandırılması istenmiştir. Bu anlamda yapılan hazırlıklar sonunda İzmit’te büyük bir miting düzenlenmiş ve mitinge katılım yüksek düzeyde gerçekleşmiştir⁹³⁷. Adı geçen miting ve toplantılara ilginin varlığı vilâyet dâhilinde CHP’nin çok güçlü bir siyasi hareket olduğu düşünülebilir.

Türk Yolu Gazetesi’ne göre Bölge Müfettişi Bolu Milletvekili Dr. Zihni Ülgen Akyazı, Adapazarı ve Kandıra kazalarında teftişlerde bulunmuştur. Teftişler sırasında bilhassa Akyazı, Adapazarı ve Kandıra ilçeleri başta olmak üzere birçok yerde vatandaşlar CHP’ye ve İsmet İnönü’ye bağlılıklarını bildirmişlerdir. Parti, bu faaliyetlerini sürdürürken DP de vilâyet genelinde taraftarlarının sayısını arttırmaya devam etmiştir⁹³⁸. Bu durum, iki parti arasındaki rekabet ortamının artmasına sebebidir diye düşünülebilir.

CHP’nin Kocaeli milletvekili adayları şu kişilerden oluşmuştur⁹³⁹: Ahmet Sait Abasıyanık (Kocaeli Eski Milletvekili), Dr. Fazıl Şerafettin Ürgen (Kocaeli Eski Milletvekili), Ali Dikmener (Kocaeli Eski Milletvekili), Nihat Erim (Kocaeli Eski Milletvekili), Sedat Pek (Kocaeli Eski Milletvekili), Nihat Erim (Kocaeli Eski Milletvekili), Amiral Şükrü Okan (Kocaeli Eski Milletvekili), İbrahim Süreyya Yiğit

---

⁹³⁶ Türk Yolu, 9 Temmuz 1946, No: 2275.

⁹³⁷ Türk Yolu, 14 Temmuz 1946, No: 2280.

⁹³⁸ Türk Yolu, 5 Temmuz 1946, No: 2270.

⁹³⁹ BCA, Fon Kodu: 490.1.0.0 Yer No: 434.1802.4.

(Kocaeli Eski Milletvekili), Fuat Balkan (Edirne Eski Milletvekili), İsmail Rüştü Aksanlı (Ticaret Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanı). Bu seçimler için CHP, başka bir parti ile seçimlere girdiği için milletvekili adaylarını güçlü tutmaya çalışmıştır diye değerlendirilmektedir.

Adaylar belirlendikten sonra CHP'nin Kocaeli Vilâyet İdare Seçim Kurulu'na teklif ve taahhüt kâğıtları gönderilmiştir⁹⁴⁰. Bu arada vilâyet teşkilatı kapsamlı mitingler düzenlenmiştir. Bu mitinglerden birisi Bahçecik bölgesinde yapılmış, mitinge katılım büyük olmuş ve toplanan binlerce kişilik kalabalık İsmet İnönü'ye yoğun tezahüratlarda bulunmuşlardır. Burada konuşan Belediye Başkanı Kemal Öz İsmet İnönü'ye bağlılığını beyan etmiştir⁹⁴¹. Bu durum CHP'nin seçim çalışmalarını hızlı bir şekilde sürdürdüğünü göstermektedir.

Vilâyet teşkilatı tarafından Seçim çalışmaları kapsamında Derbent'te bir miting yapılmış ve burada konuşan Nihat Erim, Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığının devam etmesi ve güçlü olması için İsmet İnönü'ye oy verilmesini istemiştir. Nihat Erim dışında CHP İlçe Başkanı Sıtkı Özel ve İl Başkanı Nazmi Oğuz da Derbent'teki köylü vatandaşlara birer konuşma yapmışlardır. Aynı günlerde seçim çalışmalarını sürdüren DP Derbent şubelerini açarak çalışmalarına devam etmekteydi⁹⁴².

CHP Kocaeli Gençlik Kolları da seçim çalışmalarına katılmıştır. Partili gençler, vilâyetin her yerinde vatandaşlarla temas halinde bulunarak partiye oy istemişlerdir. Hususiyile Gençlik Kolları Sapanca yöresindeki halktan yoğun bir ilgi ile karşılanmışlardır. Aynı günlerde DP de Sapanca'da bir miting düzenlemiştir. Ancak miting sırasında partililer, Sapanca nahiye müdürü tarafından tehdit edildiklerini iddia etmişlerdir. Ancak mitinge katılan Sapancalılar bunun yalan olduğunu Gençlik Kollarına söylemişlerdir⁹⁴³. Bu durum CHP ile DP arasında çekişmelerin yoğun bir şekilde sürdüğü şeklinde anlaşılabilir.

---

⁹⁴⁰ BCA, Fon Kodu: 490.1.0.0 Yer No: 198.787.6.

⁹⁴¹ Türk Yolu, 14 Temmuz 1946, No:2280.

⁹⁴² Türk Yolu, 16 Temmuz 1946, No:2282.

⁹⁴³ Türk Yolu, 17 Temmuz 1946, No:2282.

21 Temmuz 1946 yılında yapılan seçimlerde Kocaeli’nde CHP birinci partidir ve seçim sistemi gereği bütün milletvekillerine tek başına sahip durumda bulunmuştur⁹⁴⁴. Partinin aday gösterdiği 10 milletvekili adayı Ahmet Sait Abasıyanık, Dr. Fazıl Şerafettin Ürgen, Ali Dikmener, Nihat Erim, Sedat Peker, Amiral Şükrü Okan, İbrahim Süreyya Yiğit, Fuat Balkan ve İsmail Rüştü Aksanlı seçimleri sonunda mazbatalarını alarak TBMM’de göreve başlamışlardır⁹⁴⁵. Bundan sonra CHP 1950 seçimlerine katılmıştır.

1950 Yılı milletvekili genel seçimleri hazırlık döneminde CHP’nin Vilâyet Başkanlığını Dr. Fazıl Şerafettin Bürge ve İzmit İlçe Başkanlığını Nazmi Oğuz yapmaktaydı. Partinin vilâyet teşkilatı, 1950 genel seçimleriyle ilgili hazırlıklarına başlamış ve seçim faaliyetlerini yürütmek üzere toplantı ve mitingler tertip etmiştir. Bu amaçla partinin toplantı yaptığı ilk yer Derbent’tir⁹⁴⁶. Katılımın yüksek olduğu bu toplantıda CHP Ocak Başkanı, İzmit Belediye, Halkevi Başkanı ve aynı zamanda milletvekili adayı Kemal Öz konuşmuştur⁹⁴⁷.

Vilâyet teşkilatı, milletvekili adaylarını 11 Nisan 1954’te belirlemiş ve adaylar arasında üç bakan, iki milletvekili ve bir belediye başkanı yer almıştır. Partinin adayları, Kemal Öz (İzmit Belediye Başkanı), Kemal Özsan (Beyoğlu Dispanseri Başhekimisi), Adnan Berkay (Sümerbank Selüloz Fabrika Müdürü) , Dr. Şerafettin Bürge (Gümrük ve Tekel Bakanı), Nihat Erim (Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı), İsmail Rüştü Aksal (Maliye Bakanı), Cemal Aksu (Kocaeli Milletvekili), Kamil Cerrahoğlu (Eczacı), Rüştü Kobaş (Emekli Jandarma Yarbayı), Mahmut Sipahi (Sosyal Sigortalar Mütahassısı) ve Sedat Pek (Kocaeli Milletvekili)’dir. Ayrıca Kocaeli’nde CHP’nin güçlü siyasetçilerinden birisi olan Nihat Erim, 1950 seçimlerine giderken kendi

---

⁹⁴⁴ Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk çok partili genel seçimi olan 1946 yılı seçimleri, adli denetim dışında açık oy, gizli sayım ve çoğunluk sistemi esasına göre yapılmıştır. (Açık oy-Gizli tasnif) Bu usulsüzlüklerden dolayı “şâibeli seçim” diye de anılmıştır (Akşin, **Ana Çizgileriyle Türkiye’nin Yakın Tarihi (1789-1980)**, s. 227).

⁹⁴⁵ TBMMTD, Dönem 8, c. I (5 Ağustos 1946), s.6; Türk Yolu, 22 Temmuz 1946, No:2288.

⁹⁴⁶ Türk Yolu, 28 Mart 1950, No: 3518.

⁹⁴⁷ Türk Yolu, 29 Mart 1950, No: 3519.

gazetesinde olanca hızıyla iktidara karşı muhalefete devam ederken, Kocaeli yerine kazanabileceği daha kesin gibi gözükten Ankara ilinden aday gösterilmiştir⁹⁴⁸.

Devrin gazetelerine bilgilere göre CHP'nin adayları Kocaeli halkı tarafından memnunlukla karşılanmıştır⁹⁴⁹. 1950 seçimleri öncesinde DP'nin güçlü bir konuma gelmeye başladığını fark eden iktidar partisi bütün vilâyetlerde milletvekili adaylarını güçlü tutmaya çalışmıştır şeklinde değerlendirilmektedir.

Seçim hazırlıkları doğrultusunda parti yetkilileri, 27 Mart 1950'de İzmit'te Manastır Ocağı'nı açmıştır⁹⁵⁰. Mezkûr yapının açılışına başta Belediye Başkanı Kemal Öz olmak üzere parti teşkilatının önemli kişileri katılmıştır. Ocağın açıldığı gün birçok kişi ocağa kayıt yaptırarak CHP'ye destek gösterisinde bulunmuştur. Ayrıca yeni ocağın açılışı seçim çalışmalarının da resmen başladığının göstergesiydi⁹⁵¹.

CHP'nin toplantı ve kongreleri devam ederken DP de aynı şekilde seçim çalışmalarını sürdürmekteydi. DP'nin durumunu bilen vilâyet teşkilatı, bahsi geçen partinin vilâyetteki faaliyetleri ile ilgili CHP Genel Sekreterliğine sürekli raporlar göndermiştir⁹⁵². Bu durum DP'nin CHP tarafından sıkı bir şekilde takip edildiği biçiminde düşünülebilir.

Vilâyet teşkilatı seçim hazırlıklarını hızla sürdürürken; partiden memnun olmayan bazı seçmenler DP'ye geçmişlerdir. Özellikle merkeze bağlı Döngel köyünden birçok kişi söz konusu partiye katılmıştır⁹⁵³. CHP bu tür istifaları engellemek amacıyla toplantı ve mitinglerine devam etmiş, ayrıca birçok yerde yeni ocaklar açmıştır. Ocak açılan yerlerden birisi de Aynalı Kavak'tır ve Başkanlığına Hüseyin Yazıcıoğlu seçilmiştir. Ocağın açılışına yaklaşık 1.200 kişi katılmış ve “Yaşasın İnönü” diye tezahüratlarda bulunmuşlardır. Burada Kemal Öz konuşmuş ve kalabalık tarafından büyük alkış

---

⁹⁴⁸ Esmâ Torun Çelik, “Kocaeli Milletvekili Nihat Erim'in Türk Siyasi Hayatına Etkileri”, Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu, c. II (2016), Kocaeli, s.2025.

⁹⁴⁹ BCA, Fon Kodu: 490.1.0.0 Yer No: 372.1569.1; Cumhuriyet Gazetesi, 10 Nisan 1950, Cumhuriyet Gazetesi, 23 Nisan 1950.

⁹⁵⁰ Manastır günümüzde Yenidoğan ismi ile anılmaktadır.

⁹⁵¹ Türk Yolu, 30 Mart 1950, No: 3520.

⁹⁵² BCA, Fon Kodu: 490.1.0.0 Yer No: 440.1823.2.

⁹⁵³ Türk Yolu, 1Nisan 1950, No: 3522.

almıştır⁹⁵⁴. Seçimler öncesinde iktidar partisinden istifaların olması ve DP'ye katılımların sürekli biçimde artması, bu yeni siyasi partinin güçlendiği biçimde değerlendirilebilir.

CHP Vilâyet Teşkilatı 17 Nisan 1950'de Cedit'te ocak toplantısını yapmıştır. Bu toplantıya CHP İl İdare Kurulu Başkanı Hilmi Ege, Merkez İlçe İdare Kurulu'ndan Nazmi Oğuz, ilçe idare kurulundan müşavir Avukat Ömer Tabaoğlu ve daha birçok kişi katılmış ve toplantıda seçimlerle ilgili önemli kararlar alınmıştır⁹⁵⁵. 1950 Yılında İl Başkanlığına seçilen Hilmi Ege'nin nalbur dükkânına haftanın belirli günlerinde Turan Güneş, Nihat Erim, Nazmi Oğuz, Hasan Korucuoğlu ve Şahabettin Bilgisu gelerek siyasi konularla ilgili çeşitli görüş alışverişinde bulunurlardı⁹⁵⁶. Bu da vilâyet teşkilatı temsilcilerinin seçimleri yakından takip ettikleri olarak anlaşılabilir.

Parti teşkilatı, seçim faaliyetlerine Akmeşe'de ve İhsaniye'de toplantılar yaparak devam etmiştir. Akmeşe'deki toplantıya milletvekili adayları dışında Belediye Başkanı Kemal Öz, Parti İl İdare Kurulu üyelerinden Nazmi Oğuz ve İlçe İdare Kurulu üyelerinden Ali Özoral katılmıştır. Aynı gün İhsaniye'de bir toplantının düzenlenmiş ve toplantıya büyük katılım olmuştur⁹⁵⁷. 28 Nisan 1950'de Başbakan Yardımcısı ve Devlet Bakanı Nihat Erim, Maliye Bakanı İsmail Rüştü Aksal ve Tekel Bakanı Dr. Fazıl Şerafettin Bürge İzmit'te bir miting yapmışlar ve vilâyet genelinden bu mitinge yoğun bir katılımın olması sağlanmıştır⁹⁵⁸.

Seçim çalışmaları kapsamında vilâyet teşkilatı, Kandıra'da geniş katılımlı bir miting düzenlemiştir. Mitingde başta Nihat Erim olmak üzere bütün milletvekili adayları hazır bulunmuştur. Söz konusu mitingin yapıldığı gün Gebze'de de ayrı bir toplantı yapılmıştır. Bu toplantıda milletvekili adayları Adnan Berkay, Cavit Aksu ve Kemal Öz birer konuşma yapmışlar ve yaptıkları konuşmalar beğeni toplamıştır⁹⁵⁹. Bu

---

⁹⁵⁴ Türk Yolu, 2 Nisan 1950, No:3523.

⁹⁵⁵ Türk Yolu, 19 Nisan 1950, No:3537

⁹⁵⁶ Ulugün, **İzmit Esnaf ve Ticaret Tarihi**, s. 78.

⁹⁵⁷ Türk Yolu, 25 Nisan 1950, No:3542.

⁹⁵⁸ Türk Yolu, 27 Nisan 1950, No:3544.

⁹⁵⁹ Türk Yolu, 30 Nisan 1950, No: 3547.

çalışmalardan da anlaşılacağı üzere parti teşkilatı seçim hazırlıklarının aralıksız olarak sürdürmüştür.

CHP, Mayıs ayı içerisinde de seçim çalışmalarına devam etmiş ve Karasu, Adapazarı, Hendek, Gölcük, Karamürsel kazaları ile birçok bucakta miting ve toplantılar yapmıştır. Bu doğrultuda miting yapılan yerlerden birisi de Sapanca'dır ve Türk Yolu Gazetesi'ne göre, Kocaeli milletvekili adaylarının da katıldığı miting yoğun ilgi görmüştür⁹⁶⁰. Yerel gazetelere göre, CHP Vilâyet Teşkilatı, Kocaeli genelinde seçimlerle ilgili kapsamlı çalışmalar yapmasına rağmen başarılı olamamıştır. 14 Mayıs 1950'de yapılan genel seçimlerde DP Kocaeli'nde seçimleri farkla kazanarak birinci parti durumunda bulunmuş ve göstermiş olduğu milletvekillerinin tamamı seçilerek mazbatalarını almış ve TBMM'de göreve başlamıştır.

CHP'nin bu dönemlerde iştirak ettiği bir diğer seçim de 1954 milletvekili genel seçimlerdir. CHP'nin 1954 seçim hazırlıklarını sürdürdüğü dönemde Vilâyet Başkanlığını Avukat Abdülkadir Erener yapmaktaydı, ancak daha sonraları yapılan değişiklikle başkanlığa Müfit Saner getirilmiştir. Bu seçimlere DP, MP TKP ile CHP katılmıştır. Seçimler için çalışmalara çok önceden başlayan mezkûr üç partiden sonra CHP en son faaliyetlere başlamıştır. Seçim hazırlıkları için vilâyet teşkilatı ilk olarak parti ocak ve bucak teşkilatlarını açmıştır⁹⁶¹.

Seçim faaliyetlerine Çukurbağ'da başlayan vilâyet teşkilatı, burada büyük bir toplantı yapmıştır. İlginin çok olduğu bu toplantıda Dr. Abdullah Köseoğlu, Avukat İnyet Serengil, Nazmi Oğuz, Turgut Kayı, Şükrü Kuşaksız, Şahap Bilgisu ve Ali Akbaş partinin seçim faaliyetleri hakkında birer nutuk irat etmiştir. Aynı gün CHP Suadiye ile Yeniköy Ocaklarını açmıştır. Bu açılışlarda Fazıl Şerafettin Bürge, partinin politikaları hakkında genel bilgiler vermiştir⁹⁶².

Vilâyet teşkilatının seçim çalışmalarına Gençlik Kolları da katılmış ve çalışmalarda bulunmuştur. Gençlik Kolları vilâyet dâhilinde düzenlediği toplantılarda gençliğin

---

⁹⁶⁰ Türk Yolu, 2 Mayıs 1950, No: 3548.

⁹⁶¹ Türk Yolu, 16 Eylül 1953, No: 4460.

⁹⁶² Türk Yolu, 6 Mart 1954, No: 4732.

siyasi hayattaki rolünü halka anlatmış ve ilgiyle karşılanmıştır. Söz konusu teşkilat 7 Mart 1954'te Cedit'te bir toplantı yapmıştır. Çoğunluğunu üniversite öğrencilerinin oluşturduğu seçim toplantısı büyük bir olgunluk içinde yapılmıştır. Gençlik Kolları Başkanlığına seçilen Turgut Kayı, toplantıda seçim faaliyetleri hakkında gruba kapsamlı malumat vermiştir. Ayrıca toplantıda Gençlik Kolları İdarî Heyeti'ne Namık Ertan, Naci Başkal, Nuretin Karaoğlu ve Reyhan Başaran seçilmiştir⁹⁶³.

Seçim hazırlıklarını sürdüren CHP Vilâyet Başkanlığı, Aynalıkavak'ta siyasi bir toplantı gerçekleştirmiştir. Kalabalık bir partili ve partisiz vatandaşın katıldığı bu toplantıda Nazmi Oğuz, Sedat Pek, Hasan Yazıcıoğlu, Şahap Bilgisu ve Dr. Abdullah Köseoğlu ile diğer hatipler birer konuşma yaparak iktidar partisini tenkit etmişlerdir⁹⁶⁴.

Bu arada Gençlik Kollarının toplantıları, diğer bucak ve kazalarda devam etmiş ve seçim faaliyetleri aralıksız bir şekilde sürdürülmüştür. Bu toplantılardan birisinde Gençlik Kollarının çalışmaları neticesi Tabakhane Gençlik Kolu Semt Ocağı açılmış ve başkanlığına Zihni Aydın ile sekreterliğine Yaşar Ekşen seçilmiştir. Buradan da anlaşılacağı üzere Gençlik Kolları seçimlerde aktif biçimde görev almıştır. Ayrıca söz konusu yapının birden fazla alanda yeni teşkilatlar oluşturması, seçimler için nasıl aktif bir şekilde çalıştıklarını da bir kez daha ispatlamaktadır.

CHP seçim çalışmaları kapsamında 13 Mart 1954'te Gölcük'te bir miting yapmış ve kalabalık bir kütlenin katıldığı mitingde hatipler iktidar partisi aleyhinde sert konuşmalar yapmıştır. 14 Mart 1954'te ise Adapazarı ve Geyve kongreleri yapılmış ve seçim çalışmaları hızlandırılmıştır. Ayrıca aynı gün Yarımca Ocağı da açılmıştır⁹⁶⁵. Böylece parti teşkilatı, bu yeni yapılanmalarla vilâyet genelinde hâkimiyet kurmaya çalışmıştır şeklinde anlaşılabilir.

Vilâyet Başkanlığı 20 Mart 1954'te Kandıra'da bir miting yapmış ve mitingde Nihat Erim etkili bir nutuk irat etmiştir. Adı geçen mitingden önce de Nihat Erim İzmit'te vatandaşlar ile görüşmüş ve seçim vaatlerini anlatarak yapılacak genel seçimde CHP ile

---

⁹⁶³ Türk Yolu, 9 Mart 1954, No: 4754.

⁹⁶⁴ Türk Yolu, 12 Mart 1954, No: 4757.

⁹⁶⁵ Türk Yolu, 14 Mart 1954, No: 4759.

CMP'nin birkaç ilde birlikte katılacaklarını belirtmiştir⁹⁶⁶. Bu ortaklık ile CHP, bazı illerde DP'yi geçerek birinci olmayı amaçlamış olabilir.

28 Mart 1954'te Oğuz Sinemasında yapılan aday yoklamalarında CHP'nin milletvekili adayları başvuran kişiler arasında seçilerek belirlenmiştir⁹⁶⁷. Buna göre köy ve nahiyelerden gelenler merkez ilçe teşkilatında toplanmışlar ve yoklamalara başlanmıştır. Buna göre yapılan seçimler sonunda partinin adayları, Nihat Erim, İsmail Rüştü Aksal, Dr. Fazıl Şerafettin Bürge, Hasan Atakan, Şahap Bilgisu, İsmail Şükrü Enez, Nazmi Oğuz, Dr. Abdullah Köseoğlu, Kamil Cerrahoğlu, Müfit Saner, Hasan Yazıcıoğlu ve Tahsin Behlül olarak belirlenmiştir⁹⁶⁸.

Vilâyet Başkanlığı, 10 Nisan 1954'te Bahçecik'te bir toplantı gerçekleştirmiştir. Toplantının yapıldığı bu günde DP de Karamürsel'de bir toplantı tertip etmiştir. Her iki parti de toplantılarda çok sert konuşmalar yapmışlardır⁹⁶⁹. Bu durum, partiler arasındaki rekabetin daha da büyümesine ortam hazırlamış olabilir.

13 Nisan 1954'te İsmet İnönü Adapazarı'nda bir miting yapmış ve tarihi bir konuşma yapmıştır. Adı geçen mitinge on binlerce kişi katılmış ve büyük tezahürlarda bulunmuşlardır⁹⁷⁰. Ayrıca seçim çalışmaları kapsamında parti teşkilatı, 15 Nisan 1954'te İzmit merkezde bulunan Eski Halkevi Durağı karşısında da açık hava toplantısı düzenlemiştir. Toplantının yapıldığı bu günde CHP'den 10 kişi istifa ederek DP'ye geçmiştir⁹⁷¹. Bu durum iktidar partisinin de seçim çalışmalarını sürdürdüğü ve üye sayısını devamlı arttırdığı şeklinde değerlendirilebilir.

14 Nisan 1954'te CHP Hereke ve Tavşancıl'da birer toplantı tertip etmiştir. Bu toplantılarda kalabalık bir işçi kitlesinin varlığı dikkat çekmiş ve işçilerin bu partiye önem verdikleri anlaşılmıştır. Seçime katılan partiler 15 Nisan 1954'ten itibaren seçim çalışmalarını arttırmıştır. Bu seçimlere katılan partiler, bilhassa köylerde yapılan

---

⁹⁶⁶ Türk Yolu, 20 Mart 1954, No:4764.

⁹⁶⁷ Türk Yolu, 30 Mart 1954, No:4752.

⁹⁶⁸ Bizim Şehir, 30 Mart 1954, No:570.

⁹⁶⁹ Türk Yolu, 10 Nisan 1954, No: 4762.

⁹⁷⁰ Türk Yolu, 13 Nisan 1954, No: 4765.

⁹⁷¹ Bizim Şehir, 15 Nisan 1954, No: 584.

propagandalara ayrı önem vermişlerdir. Bu anlamda Gençlik Kolları Yuvacık köyünde bir toplantı yapmış ve seçim faaliyetlerini burada sürdürmüştür⁹⁷².

CHP Vilâyet Başkanlığı 15 Nisan 1954'te Karamürsel'de bir miting yapmıştır. Bahsi geçen miting ilgi ile karşılanmıştır. Burada konuşan milletvekili adayları hayat pahalılığından bahsetmişlerdir⁹⁷³. Hususiyle seçim çalışmalarının hızlandığı bu günlerde partiler seçim propaganda afişlerini asarak faaliyetlerine devam etmişler ve propaganda faaliyetlerini seçim yasakları başlayan 27 Nisan 1954'e kadar devam etmişlerdir⁹⁷⁴.

2 Mayıs 1954'te yapılan seçimlerde DP yeniden seçimleri kazanmıştır. Buna göre iktidar partisi, 64 vilâyetin 60'nda birinci parti durumunda iken; CHP sadece 3 vilâyette başarı elde etmiştir⁹⁷⁵. Kocaeli'nde CHP 65.324, DP ise 129.587 oy almıştır. İki partinin arasındaki oy farkı 64.263'tür⁹⁷⁶. Böylece CHP'nin bütün faaliyetlerine rağmen, bu seçimlerde DP yeniden birinci durumuna gelmiştir. Bu durum, halkın iktidar partisinden memnun olduğu biçiminde düşünülebilir.

Seçimlerden sonra CHP Kocaeli İl Başkanı Avukat Abdülkadir Enez istifa etmiştir⁹⁷⁷. Bu istifaya sebep Avukat Abdülkadir Enez'in İstanbul'a taşınması gösterilmiştir. Söz konusu durumdan sonra toplanan CHP Vilâyet Teşkilatı hemen yeni bir başkan seçmiş ve parti başkanlığına Emekli General İhsan Esiner seçilmiştir⁹⁷⁸. 1950'li yıllarda CH'nin Kocaeli'nde katıldığı son seçim de 1957 milletvekili genel seçimleridir.

Partinin 1957 Genel Seçimleri hazırlıklarını sürdürdüğü dönemde vilâyet başkanlığını Avukat Emekli General İhsan Esiner yapmaktaydı. Seçim hazırlıkları kapsamında 13 Şubat 1957'de CHP Vilâyet Kurulu toplanmıştır. Kurul toplantısında İzmit, Karamürsel, Kandıra ve Gebze ilçe başkanları ile genel kurul üyelerinden Fazıl Şerafettin Bürge de hazır bulunmuştur. Parti kongresinde genel merkezden gelen tamim okunmuş, ocak ve

---

⁹⁷² Türk Yolu, 15 Nisan 1954, No: 4766.

⁹⁷³ Türk Yolu, 17 Nisan 1954, No: 4768.

⁹⁷⁴ Türk Yolu, 18 Nisan 1954, No: 4769.

⁹⁷⁵ Bizim Şehir, 4 Mayıs 1954, No: 600.

⁹⁷⁶ Bizim Şehir, 5 Mayıs 1954, No: 601.

⁹⁷⁷ Türk Yolu, 18 Eylül 1954, No: 4894.

⁹⁷⁸ Türk Yolu, 21 Eylül 1954, No: 4896.

bucakların durumu ele alınmış ve yapılacak seçimlerle ilgili hazırlık kararları alınmıştır⁹⁷⁹.

Seçim faaliyetlerini sürdüren vilâyet teşkilatı, milletvekili adaylarını belirlemiştir. Buna göre CHP'nin adayları, Fuat Sirmen (Adliye Eski Vekili), Nazmi Oğuz (Ticaret Odası Başkanı), Nihat Erim (Emekli Profesör), Şahap Bilgin (Fabrikatör), Abdullah Köseoğlu (Çocuk Hastalıkları Doktoru) ve Zeki Toros (Müteahhit)'tur⁹⁸⁰. Bu seçimlerde Kocaeli'nin milletvekili sayısı 11'den 6'ya düşmüştür. Bunun sebebi Sakarya vilâyetinin teşkilidir. Böylelikle Kocaeli'nin kazalarından Adapazarı, Geyve, Hendek, Karasu ve Akyazı yeni vilâyete bağlanınca milletvekili sayıları da düşmüştür.

CHP Vilâyet Başkanlığı, adaylarını belirledikten sonra 45 maddelik seçim beyannamesini yayınlamıştır. Bu seçim beyannamesinin her maddesinde birer vaatte bulunan parti, seçim faaliyetlerini her yönden hızlı bir şekilde sürdürmüştür⁹⁸¹. Bu seçimlere CHP ve DP'nin dışında yeni partilerden HP ve CMP de katılmıştır.

18 Ekim 1957'den itibaren partiler, seçim propagandalarını hızlandırmışlardır. HP, CMP ve DP İzmit'te birer toplantı yapmışlardır. Bu toplantılarda DP kalkınmadan bahsederek bütün muhalefeti eleştirirken; CMP hem DP'yi hem de CHP'yi tenkit etmiştir. Bunun üzerine CHP halk ile yaptığı toplantısında CMP ve DP'nin bütün eleştirilerine teker teker cevap vermiş ve diğer partilerin kendileri hakkında ortaya attıkları iddiaların tamamen yalan olduğunu söylemiştir⁹⁸².

CHP seçim faaliyetleri kapsamında bütün ilçelerde yani Gebze, Gölcük, Karamürsel ve Kandıra ile bucaklarda mitinglerini yaptıktan sonra yeniden son mitingini İzmit'te düzenlemiştir. 23 Ekim 1957'de Halkevi'nde yapılan mitinge çok büyük ilgi gösterilmiştir. Partililerin bir nevi gövde gösterisi yaptıkları bu toplantıda bütün milletvekili adayları birer konuşma yapmıştır⁹⁸³.

---

⁹⁷⁹ Türk Yolu, 15 Şubat 1955, No: 5022.

⁹⁸⁰ Bizim Şehir, 8 Ekim 1957, No:1652; Hürsöz, 8 Ekim 1957, No: 2840.

⁹⁸¹ Bizim Şehir, 12 Ekim 1957, No: 1656.

⁹⁸² Bizim Şehir, 18 Ekim 1957, No: 1661.

⁹⁸³ Bizim Şehir, 23 Ekim 1957, No: 1663.

28 Ekim 1957’de yapılan genel seçimlerde DP Kocaeli dâhilinde 48.872 oy alarak yeniden birinci parti olmuştur. CHP ise bütün çalışmalarına rağmen; ancak 38.095 oy alarak ikinci durumda kalmıştır. Böylelikle DP, CHP’den 10.777 daha fazla oy almıştır⁹⁸⁴. Bahsi geçen iki parti dışında CMP 5.639 ve HP ise sadece 4.070 oy almıştır⁹⁸⁵. İktidar partisinin bütün seçimlerde birinciliği elde etmesi, vatandaşlar tarafından sevildiğinin ve destek gördüğünün kanıtı olarak anlaşılabilir.

Netice itibarıyla CHP, 1946’dan sonra yapılan 1950, 1954 ve 1957 milletvekili genel seçimlerinin hiçbirisinde Kocaeli’nde istediği sonucu elde edememiştir. Bahsi geçen seçimlerde DP sürekli biçimde en fazla oy alarak birinci parti durumunda bulunmuş ve vilâyetin bütün milletvekillerini seçim sistemi gereği tek başına çıkarmıştır. Bu dönemdeki seçim sistemine göre vilâyet genelinde hangi parti birinci gelirse bütün milletvekillerini tek başına çıkarmaktaydı.

3.1.2.2. Demokrat Parti

Çok partili dönemde DP’nin Kocaeli’nde katıldığı ilk seçim 1946 milletvekili genel seçimleridir. Seçimlerden önce Kocaeli Vilâyet Başkanlığı, teşkilatlarını kurup seçim çalışmalarına başlamış ve başta İzmit olmak üzere bütün kazalarda yoğun faaliyetlerde bulunmuştur. DP Kocaeli’nde örgütlendikten sonra birtakım sorunlarla mücadele etmiştir. Bu sorunların başında iktidar partisinin DP’ye karşı uyguladığı baskı politikaları gelmekteydi. Bunlara rağmen yeni siyasi hareket, seçim faaliyetlerini aralıksız şekilde sürdürmüştür.

Milletvekili genel seçimlerinden önce Sıkı Güvenlik Komutanlığı adaylara ve propagandacılara bir tebligat yayınlamıştır. Bu tebligata göre;

- “*Adaylar ve propagandacılar kanunen suç teşkil edecek hareketlerde bulunmamak şartıyla sinema ve tiyatro gibi yerlerde seçimle ilgili propaganda yapabilirler*”.
- “*Yollarda, bulvar, cadde, sokak gibi meydanlarda ve camilerin avlularında topluluklara her türlü propagandaları yapabilirler*”.

⁹⁸⁴ Bizim Şehir, 29 Ekim 1957, No: 1669.

⁹⁸⁵ Demokrat Kocaeli, 29 Ekim 1957, No: 1727.

- “Gerek yasak olan yerlerde propaganda yapanlar ve gerek kapalı yerlerde kanunen suç teşkil eden hareketlerde bulunanlar hakkında derhal kanuni işlemler yapılacaktı⁹⁸⁶”.

Devrin yerel gazetelerinden ve CHP yanlısı olduğu bilinen Türk Yolu Gazetesi'nin DP'ye karşı propaganda çalışması yaptığı bilinmektedir. Gazete, yeni kurulan partiyi itibarsızlaştırmak için, parti teşkilatından sürekli istifaların olduğunu ve yeni siyasi yapının kısa zamanda dağılacağı şeklinde şayialar oluşturmaktaydı. DP Vilâyet Başkanlığı bu haberleri sürekli biçimde tekzip etmesine rağmen; adı geçen gazete bu haberleri yayınlamaya devam etmiş ve bunun gibi doğruluğu kanıtlanmayan birçok haber ve makale yayınlanmaktan vazgeçmemiştir⁹⁸⁷. Bu durum DP'nin kuruluş döneminde başta Kocaeli olmak üzere ülke genelinde ne gibi sorunlarla uğraştığını göstermesi bakımından anlamlıdır.

DP Kocaeli Başkanlığının teşkilatlanma çalışmalarını sürdürdüğü dönemde CHP Vilâyet Başkanlığı tarafından daima takip altında tutulduğu ve her hareketinin CHP Genel Sekreterliğine rapor edildiği Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi belgelerinden anlaşılmaktadır. Bunun gibi DP'liler Halıcı İsmail Alpaslan'ın dükkânının arkasındaki yazıhanede toplandığı zaman İzmit Belediye Başkanı Kemal Öz'ün dükkâna kimin girip çıktığını öğrenmek için onları izlettiği söylenirdi⁹⁸⁸. Ayrıca DP'lilerin, ocak ve bucakları gezdiği dönemlerde jandarma tarafından birçok hakaret ve sataşmalara maruz kaldıkları da devrin tanıklarının ifadelerinden öğrenilmektedir. 21 Temmuz 1946'da yapılan milletvekili genel seçimlerinde DP Kocaeli'nde yüksek oranda oy alıp, özellikle İzmit merkez ve bağlı kasabalarda başarılı sonuçlar elde etmesine rağmen⁹⁸⁹; “çoğunlukçu seçim sisteminden” dolayı milletvekili çıkaramamıştır⁹⁹⁰.

⁹⁸⁶ Türk Yolu, 7 Temmuz 1946, No:3874

⁹⁸⁷ Türk Yolu, 5 Temmuz 1946, No:3872; Türk Yolu, 13 Temmuz 1946, No: 3879.

⁹⁸⁸ Ulugün, İzmit Esnaf ve Ticaret Tarihi, s. 77-78.

⁹⁸⁹ Türk Yolu, 24 Temmuz 1946, No:3892.

⁹⁹⁰ TBMMTD, Dönem 8, c. I (5.Ağustos 1946), s.6; “Çoğunluk sistemi, çok partili siyasi düzenlerde uygulanan bir seçim sistemidir. Bu sistemde seçime katılan partiler ya da adaylar arasında en çok oy alan seçimi kazanmış sayılır. Çoğunluk sistemi her türlü ve iki türlü olmak üzere iki şekilde uygulanır. Bu sistem liste usulü çoğunluk ilkesine dayanmaktadır. Seçim sistemi açık oy, kapalı sayımı esas almaktadır. Yani hangi parti birinci olursa, bütün milletvekillerine sahip olmaktadır. Ayrıca konu ile ilgili bir de şu tanım vardır: Belirli seçim bölgelerinde oyların kanun ile belirlenmiş oranda çoğunluğu alan parti adaylarının milletvekili seçilmesidir. Diğer bir ifadeyle oyların çoğunluğunu alanların kazanmasıdır. Çoğunluk a.basit. b.salt c.belli oranda çoğunluk olmak üzere üç alt başlıkta incelenebilir. Basit çoğunluk

Seçimlerden sonra vilâyet teşkilatı çalışmalarını devam ettirmiş ve il ve ilçe kongrelerini normal zamanlarında yapmıştır. Hususiyle 28 Ocak 1948’de yapılan DP Kocaeli kongresine katılmak için Cumhurbaşkanı Celal Bayar İzmit’e gelmiştir. Cumhurbaşkanı katıldığı kongrede partinin bir önceki çalışma raporu alkışlarla kabul edilmiş ve yeni heyet belirlenmiştir. Ancak Akyazı delegeleri seçime fesat karıştırıldığı gerekçesi ile yeni yönetime karşı çıktığı için; DP Vilâyet Teşkilatı yeniden açık oylama ile belirlenmiştir. Buna göre seçimler sonuç yeni heyet şu kişilerden oluşmuştur: Dr. Remzi Güner, Oğuz Korkmaz, Necati Çalışkan, Dursun Erol, Yeredoğ Kışioğlu, Hamdi Bayer, Abdürrahim Karaçetin⁹⁹¹.

Milletvekili genel seçimlerinden sonra DP Kocaeli Vilâyet Örgütü tarafından seçimlere hile karıştırıldığı gerekçesi ile vilâyet merkezinde ve kazalarda çeşitli protesto mitingleri düzenlenmiştir. Bu gösterilerden birisi 6 Haziran 1948’de Kandıra’da yapılmış⁹⁹² ve İzmit, Şile, Adapazarı, Karasu kazaları ile çevre illerden gelen on binlerce DP’li katılmıştır. Ayrıca katılımcılar arasında Afyon Milletvekili Hasan Polatkan ile İstanbul Milletvekili Semih Yürüten de yer almıştır. Mitingde Kandıra adına Ramiz Ural ve İzmit adına Durmuş Lütfü ile Hüseyin Oğuz’un konuşmalarından sonra Hasan Polatkan halka hitap etmiş ve katılımcılar iktidar partisini şiddetle eleştirmişlerdir. Yukarıda ifade edildiği gibi bu konuşmaların temel konusu seçimlerin CHP tarafından sahtekârlıkla kazanıldığı söylemleridir⁹⁹³.

Protesto mitinglerinden birisi de İzmit’te gerçekleştirilmiş ve katılımcılar arasında İzmit’te DP İl Başkanı Lütfü Tokoğlu, Karasu’dan Oğuz Koçman, İzmit’ten Safa Baykın, Hendek’ten Mehmet Yılmaz, İzmit’ten Kemal Özpolat, Kandıra’dan Deniz Ural, Dr. Sadi Ataergin ve İstanbul’dan Muzaffer Şahinoğlu, Abdurrahman Monla ve Kemal Özpolat yer almıştır. Bu kişiler, seçim güvenliği ve ekonomik durumdan söz ederek iktidarı şiddetle tenkit etmişlerdir⁹⁹⁴.

(first past the post) en çok oyu alanın kanmasıdır”. (Fazıl Yozgat-Sezgin Tabun, “Seçim Sistemleri ve Uygulamaları”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, c. X/2 (2009), s.83).

⁹⁹¹ Yeni Sabah 29 Ocak 1948, No: 2516.

⁹⁹² Yeni Sabah, 06 Haziran 1948, No:3341

⁹⁹³ Yeni Sabah, 7 Haziran 1948, No:3342.

⁹⁹⁴ Yeni Sabah, 21 Haziran 1948, No: 3355.

1950 milletvekili genel seçimleri öncesinde DP Kocaeli Vilâyet örgütleri yeniden oluşturulmuş ve kaza ile ocakların başkanları değiştirilmiştir. Bu hususta 22 Ocak 1950’de Akyazı kongresi yapılmış ve başkanlığa İdris Çavdar getirilmiştir. Aynı şekilde Hendek’te Mehmet Yılmaz ve Geyve’de Hikmet Gül DP İlçe Başkanlıklarına seçilmiştir⁹⁹⁵. Ayrıca Geyve’de yönetim kurulu tümüyle lağvedilmiş ve yeni heyette Mehmet Boncukçu, Mehmet Bağçaağız, Neşet Er, Osman Erkaya ve Tefvik Akıncı yer almıştır⁹⁹⁶. Bu kazalar gibi Adapazarı, Karamürsel, Gölcük, Kandıra ve Gebze’de de kongreler yapılmış ve ilçe başkanları da yeniden belirlenmiştir.

DP Vilâyet Başkanlığı 19 Şubat 1950’de yıllık kongresini yapmış ve alınan kararlar sonucu Kongre Başkanlığına Mehmet Yılmaz, İdare Heyetine Salih Kalemci, Dr. Hüsnü Türkand, Abdürrahim Karaçetin, Lütfü Tokoğlu, Yeredoğ Kişioğlu, Tefvik Falay, Dursun Erol, Cemal Tüzün ve Saadettin Yalım seçilmiştir. Seçimler sonunda Salih Kalemci’nin yerine DP Vilâyet Başkanlığına Cemal Tüzün getirilmiştir⁹⁹⁷. Bu durum DP’nin, il örgütünü güçlendirdiği ve seçimlere ciddi bir biçimde hazırlandığı biçiminde düşünülebilir.

1950 seçimleri Kocaeli için ayrı bir önem taşımaktaydı⁹⁹⁸. Bunun sebebi vilâyette artan nüfusa bağlı olarak milletvekili sayısının da yükselmesi idi. Daha önceki seçimlerde

---

⁹⁹⁵ Hürsöz, 22 Ocak 1950, No: 18.

⁹⁹⁶ Hürsöz, 22 Şubat 1950, No: 49.

⁹⁹⁷ Hürsöz, 23 Mart 1950, No: 80.

⁹⁹⁸ Türkiye’de iktidarın ilk kez el değiştirdiği 14 Mayıs 1950 seçimleri, Türkiye’nin yakın tarihinde demokrasi açısından özel bir yere sahiptir. CHP’nin 27 yıllık iktidarını sona erdiren bu seçim, kimilerine göre “beyaz ihtilal”dir. 14 Mayıs 1950 seçimleri 16 Şubat 1950 tarih ve 5545 sayılı Milletvekilleri Seçim Kanunu’na göre yapılmıştır. Bu kanun demokratik koşullarda serbest seçimlerin yapılmasını sağlayan ilk seçim kanunudur. Kanunun getirdiği önemli yenilikler, seçimin yöntemiyle ilgilidir. 16 Şubat 1950 tarihli kanun, seçimlerin “tek dereceli” ve “liste usulü çoğunluk” sistemine göre yapılacak düzenlemeleri içermektedir. Bir seçim çevresinde seçilecek milletvekili sayısı kadar adayların belirlendiği liste usulü çoğunluk sistemi ülkemizde 1946-1960 yılları arasında uygulanmış, 1960 yılından sonra Nispi Temsil sistemine geçilmiştir. Liste usulü çoğunluk sistemi “yönetimde istikrar” ilkesini en çok öne çıkaran sistemdir. Zira bu sisteme göre, bir seçim çevresinde en fazla oyu alan parti tüm milletvekillerini kazanmaktadır. Bununla birlikte seçmenler, partilerinin sunduğu adaylarla bağımsız adaylar arasından karma liste de düzenleyebilmektedirler. Bu durum liste usulü çoğunluk sisteminin bir başka yararüdür. Ayrıca kanununun 35. maddesinin 1. fıkrasıyla da “bağımsız” adayların siyasi parti listelerinde yer almalarına olanak tanınmaktadır. Nitekim 1950 seçimlerinde 6 milletvekili bağımsız olarak DP listesinde yer almıştır (Kemal Karpat, **Türk Demokrasi Tarihi**, İstanbul: Afa Yayınları, 1996, s. 202).

sadece 9 milletvekili ile temsil edilen vilâyet, bu tarihten itibaren 11 milletvekili ile TBMM’de yer almaya başlanmıştır⁹⁹⁹.

Seçimlerden önce seçimlere katılacak partiler milletvekili adaylarını belirlemek için namzet olmak isteyen kişilerin müracaatlarını almıştır¹⁰⁰⁰. Başvuru işlemleri bittikten sonra DP Vilâyet Başkanlığı, kapsamlı bir inceleme yapmış ve milletvekili adaylarını tespit etmiştir. Buna göre namzetler şu kişilerden oluşmuştur: General Saim Önhan (Emekli Tümgeneral, DP Eski Müfettişi), Dr. Ethem Vasaf Akan (Sinir Hastalıkları Uzmanı), Salih Kalemci (Çiftçi, DP İl Başkanı), Dr. Hüsnu Türkant (Başhekim), Mümtaz Kavalcıoğlu (Tüccar), Dr. Ziya Atıg (Dâhiliye Hastalıkları Uzmanı), Dr. Ekrem Alican (Tüccar), Mehmet Yılmaz (Müteahhit, DP Hendek İlçe Başkanı), Yeredoğ Kişioğlu (Avukat), Lütfü Türkoğlu (Avukat), Hamdi Başak (Tüccar) ve Kemal Tüzün (Tüccar)¹⁰⁰¹. Adı geçen kişilerden de anlaşılacağı üzere parti teşkilatı tarafından Kocaeli milletvekilliği için genelde eğitim seviyesi ve mevkii yüksek kişiler namzet gösterilmiştir. Bu da DP’nin seçimleri kazanmasında etki etmiş olabileceği şeklinde değerlendirilmektedir.

DP Vilâyet Başkanlığı adaylarını seçim kuruluna verdikten sonra etkinliklere başlamıştır. Bu sıralarda partiye çok sayıda katılımlar olmuştur. İştirak edenler arasında başta tanınmış doktorlardan Ziya Atıg olmak üzere Halim Karalı, Akif Sarıyıldız, İsmail Burucak, Muharrem Gül, Nurettin Efe, Şaban Yaman, Şaban Kıvanç, Hulusi İspir, Cafer Canbay, Osman Ergünç, Raif Bayrak, Mehmet Emin, Mustafa Gökyar, Lüftü Elçin, Muazzez Elçin, Bahriye Elçin, Selim Yavalar, Ahmet Yavalar, Faik Ertürk ve Talip Kahvecioğlu gibi İzmit’te tanınan ve saygı duyulan kişiler yer almıştır¹⁰⁰². Söz konusu kişilerin DP’ye geçmeleri ile partinin çok daha güçlü bir duruma geldiği düşünülebilir.

DP İl Başkanlığı seçim çalışmaları doğrultusunda vilâyet genelinde birçok miting ve toplantı yapmıştır. Bunlardan birisi 27 Ocak 1950’de büyük bir katılım ile Karasu’da

⁹⁹⁹ Türk Yolu, 2 Mart 1950, No: 3496.

¹⁰⁰⁰ BCA, Fon Kodu: 490.1.0.0 Yer No: 309.1262.1.

¹⁰⁰¹ Erol Tuncer, **1950 Seçimleri**, Ankara: TESAV Yayınları, 2010, s.284, 351; Türk Yolu, 11 Nisan 1950, No:3530, Hürsöz, 27 Nisan 1950, No: 29.

¹⁰⁰² Hürsöz, 23 Nisan 1950, No: 27.

gerçekleştirilmiştir¹⁰⁰³. Aynı tarihlerde Akyazı’da da bir miting yapılmış ve katılım beklenenden yüksekti. Bunun dışında İzmit, Kandıra, Gölcük, Gebze ve Karamürsel kazaları ile bazı bucaklarda da mitingler tertip edilmiş ve bilhassa Hereke Mitingine yüksek ilgi gösterilmiştir¹⁰⁰⁴. Hususiyile Adapazarı’ndaki mitinge 10.000’den fazla kişi iştirak etmiştir¹⁰⁰⁵.

Seçimlerinden önce Kocaeli’nde DP’liler ile CHP’liler arasında çeşitli nedenlerden mütevellit tartışmalar yaşanmıştır. Bunlar içinde en bilineni, Gebze’nin Darıca nahiyesinde DP’li Tahir Kavala ile CHP’li Cavlak ailesi arasındaki mücadeledir. Bilhassa burada iki önemli ailesi arasındaki söz konusu huzursuzluk, ticari hayata da yansımış, esnaf arasında sıkıntılar yaşanmıştır. Ancak Kavalalıların kazada yeni ve büyük bir camii yapmaları dengeleri değiştirmiştir. Tahir Kavala tarafından yaptırılan Kavala Camisi’nin açılışı DP’lileri şovuna dönüştürmüş ve yüksek katılım olmuştur¹⁰⁰⁶. Bu sayede DP’nin Gebze’de etkili parti konumuna geldiği biçiminde değerlendirilebilir.

Milletvekili genel seçimleri 14 Mayıs 1950’de yapılmıştır¹⁰⁰⁷. Seçimler sonucunda DP’den 408 kişi milletvekili olmuştu¹⁰⁰⁸. Kocaeli’ndeki katılım % 91,4’di ve vilâyette en yüksek oy alan parti DP’ydi. Seçimler neticesinde vilâyetteki oyların 59,2’sini DP almış ve 11 milletvekilinin tamamını tek başına çıkarmıştır. Yani DP’nin aday gösterdiği bütün milletvekilleri seçilmiştir. Buna göre milletvekilliğine seçilen Dr. Ethem Vasaf Akan, Ekrem Alican, Ziya Atıg, Hamdi Başak, Salih Kalemci, Mümtaz Kavalcıoğlu, Yeredoğ Kişioğlu, Saim Önhan, Lütfi Tokoğlu, Hüsnü Türkand ve Mehmet Yılmaz 22 Mayıs 1950’de seçim mazbatalarını alarak TBMM’de göreve başlamışlardır¹⁰⁰⁹.

Netice itibarıyla 1950 seçimleri ile Kocaeli’nde yeni bir dönem başlamıştır. Cumhuriyet’in kuruluşundan beri tek parti temsil edilen vilâyet, bu seçimlerden sonra başka yeni bir siyasi oluşum olan DP tarafından temsil edilmeye başlanmıştır. Ayrıca bu

¹⁰⁰³ Türk Yolu, 2 Şubat 1950, No: 5472.

¹⁰⁰⁴ Hürsöz, 6 Mayıs 1950, No: 39.

¹⁰⁰⁵ Hürsöz, 10 Mayıs 1950, s. 41.

¹⁰⁰⁶ Kolcuoğlu, **Karye-i Darıca’dan Darıca İlçesine**, s. 383-384.

¹⁰⁰⁷ Ayın Tarihi, 14 Mayıs 1950, <http://ayintarihi.com>.

¹⁰⁰⁸ Şevket Süreyya Aydemir, **İkinci Adam (1938-1950)** c. II, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2011, s.491.

¹⁰⁰⁹ BCA, Fon Kodu: 490.1.0.0 Yer No: 172.688.1; TBMMTD, Dönem 9, c. I (22 Mayıs 1950), s.7.

seçimlerde DP'nin Kocaeli'nden birinci parti çıkması vatandaşların eski iktidar partisinden uzaklaştıklarını ve yeni bir parti istedikleri biçiminde düşünülebilir.

1950 seçimlerinden sonra DP'nin Kocaeli il başkanı değişmiştir. Kongreden sonra mevcut başkan Cemal Tüzün'ün yerine Sefer Göksel seçilmiş ve başkan yardımcılığına Dursun Erol getirilmiştir. Yeni başkanın öncülüğünde İzmit'in bütün mahallerinde seçim büroları kurulmuş ve çalışmalar buralarda yürütölmeye başlanmıştır. Bu tarihlerde 1954 milletvekili genel seçimleri için hazırlıkların büyük bir bölümü İzmit'te yürütölmüştür¹⁰¹⁰.

1954'te DP Gençlik Heyeti kurulmuştur. Teşkilatın ilk müteşebbis heyetinde Sadun Atığ, Nurhayat Özemek, Özdoğan Tüzer, Rıfki Sürel, Burhan Erkinay, Hasan Erkan, İsmail Ok yer almıştır. Müteşebbis heyet kurulduktan sonra heyette yer alanların görev alanları belirlenmiştir¹⁰¹¹. Aynı tarihlerde Genç Demokratlar faaliyet alanını genişleterek bütün kazalarda örgütlerini kurmuştur. Ayrıca 1954 yılı mart ayı itibariyle DP'nin il ve ilçe toplantılarına Gençlik Heyeti temsilcileri de katılmaya başlamıştır¹⁰¹². Seçimlerin hazırlık döneminde gençlerin de aktif bir şekilde görev alması önemlidir, zira bu durum partilerin gençlere önem verdiği şeklinde değerlendirilebilir.

DP Kocaeli Başkanlığı seçimler öncesinde milletvekili adaylarını belirlemek için aday yoklamaları yapmıştır. Bu doğrultuda 1954 yılı Mart içerisinde il ve ilçe teşkilatlarında kapsamlı faaliyetler yürütölmüş ve adaylar belirlenmiştir. Buna göre partinin adayları, Ziya Atığ, Ekrem Alican, Turan Güneş, Selami Dinçer, Sefer Göksel, Cemal Tüzün,

---

¹⁰¹⁰ 1954 Seçimleri, Başbakan Menderes'in DP grup toplantısında 2 Mayıs 1954'te yapılmasını önermesi üzerine 12 Mart 1954 günü TBMM'de seçimlerin bu tarihte yapılmasına karar verilmiştir. Bu arada seçim yasalarında yapılan değişlikle bazı aksaklıklar düzeltilmiş ve seçim tutanaklarının onaylanması TBMM'den alınıp Yüksek Seçim Kurulu'na verilmiştir. Bu seçimlere 4 parti katılmıştır: DP ve CHP bütün illerde, CMP 40 ilde ve TKP 19 ilde seçimlere katılmıştır. Seçimlerde milletvekili adaylığı için partilere rekor sayıda başvuru yapılmıştır. Sadece DP ve CHP'ye 14.000 müracaat yapılmıştır. DP aday tespitini 28 Mart 1954'te yapmıştır. Listede, DP' li 260 milletvekili yer alırken, yeni isim sayısı 281'i bulmuştur. 1950 seçimlerinde 12 kişi iki ilden adaylık koymuşken, 1954 seçimlerinde bu sayı 4'e inmiştir. Partinin dört kurucusu dışında iki ilden birden aday olan başka kimse yoktu. İktidarda olan parti listelerinde 11 isim de bağımsız aday olarak yer almıştır. Bu seçimde DP listesinde: Orgeneral Nuri Yamut, Hikmet Bayur, Behçet Uz, Nuri Demirağ, Lütfi Kırdar, Ahmet Tekelioğlu, Rauf Onursal, Ord. Prof. Kara Kemal gibi tanınmış simalar da yer almıştır (M. Serhan Yücel; **Demokrat Parti**, İstanbul: Ülkü Yayınları, 2001, s. 105; Eroğul, **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**, s. 86).

¹⁰¹¹ Bizim Şehir, 27 Şubat 1954, No: 544.

¹⁰¹² Bizim Şehir, 30 Mart 1954, No: 570.

Saadettin Yalım, Nüzhet Akın, Hamdi Başak, Kazım Meriç ile Nüzhet Unat olmuş ve sonradan bu kişilere Kazım Meriç ile Hamza Osman Erkan da dâhil edilmiştir¹⁰¹³. Ayrıca DP'nin namzetleri arasında iki kadın aday da yer almıştır. Bunlardan birisi Dr. Zahide Yaşın ile öteden beri parti içinde aktif biçimde görev alan ve iyi bir hatip olduğu bilinen Hatice Arısoy'dur. Ancak söz konusu bu iki aday milletvekili adayı gösterilmemiştir¹⁰¹⁴. Adaylar arasında kadınların yer alması ve partide etkin bir şekilde vazife ifa etmesi, DP'nin parti işlerinde kadınları ön plana aldığı şeklinde anlaşılabilir.

Devrin gazetelerine göre; Aday belirleme işlemleri bittikten sonra DP vilâyet genelinde kapsamlı bir seçim çalışması yürütmüştür. Özellikle bütün ilçe ve kasabalarda miting ve toplantılar yapıldığı ve bunlara büyük bir ilginin gösterildiği anlaşılmaktadır.

2 Mayıs 1954'te yapılan milletvekili seçimlerinde Türkiye genelinde katılım beklenenden fazlaydı, ayrıca Kocaeli'ndeki katılım oranı Türkiye ortalamasının çok üstünde yer almıştır. Bu seçimlerde DP, Kocaeli'ndeki oy sayısını arttırmış ve CHP'den 60.000 fazla oy almış ve vilâyetin bütün milletvekillerini 1950'deki seçimler gibi tek başına çıkarmıştır¹⁰¹⁵.

1950 seçimlerinde 11 milletvekili çıkaran Kocaeli, bu seçimlerde milletvekili sayısını bir kişi arttırmış ve 12'ye çıkarmıştır¹⁰¹⁶. Buna göre seçimleri kazanan DP'nin adaylarından Ziya Atığ, Ekrem Alican, Turan Güneş, Selami Dinçer, Sefer Göksel, Cemal Tüzün, Saadettin Yalım, Nüzhet Akın, Hamdi Başak, Kazım Meriç, Nüzhet Unat ile Hamza Osman Erkan¹⁰¹⁷, mazbatalarını alarak 14 Mayıs 1954'te TBMM'de çalışmalara katılmaya katılmıştır¹⁰¹⁸. Böylelikle DP 1950 ve 1954 milletvekili genel seçimlerinde Kocaeli'nde en çok oy alan parti olarak her iki dönemde de TBMM'de vilâyeti tek başına temsil etmiştir. Bu durum İzmitlilerin DP'ye destek verdikleri şeklinde anlaşılabilir.

---

¹⁰¹³ Bizim Şehir, 13 Nisan 1954, No: 582.

¹⁰¹⁴ Türk Yolu, 24 Mart 1954, No: 4747.

¹⁰¹⁵ Bizim Şehir, 4 Mayıs 1954, No: 600.

¹⁰¹⁶ BCA, Fon Kodu: 030.10.0.0 Yer No: 78.515.6.

¹⁰¹⁷ BCA, Fon Kodu: 030.10.0.0 Yer No: 78.515.5.

¹⁰¹⁸ TBMMTD, Dönem 10, c. I (14 Mayıs 1954), s.4.

1954 milletvekili seçimlerinden sonra parti teşkilatı, bütün kaza ve bucaklarda yıllık kongrelerini yapmış, örgütlerini yenilemiştir. Bilhassa 1955 yılı vilâyet kongresinde yönetimi ile ilgili önemli kararlar alınmış, partinin daha da güçlendirilmesi ve diğer seçimlerde de başarılı sonuçlar elde edilmesi için birtakım düzenlemeler yapılmıştır¹⁰¹⁹. Bu arada DP Kocaeli İl Başkanlığı, bazı dönemlerde hem kongre çalışmaları hem de birtakım açılışlar için Cumhurbaşkanı Celal Bayar ile Başbakan Adnan Menderes'i davet etmiştir. Örneğin Cumhurbaşkanı ile Başbakan Adnan Menderes, 6 Eylül 1955'te İzmit'e gelmiş ve çeşitli etkinliklerde bulunmuştur¹⁰²⁰. Bunun gibi parti önde gelen isimleri ile devlet erkânı zaman zaman Kocaeli'ne gelmiştir.

1954'te idarî düzenlemeler kapsamında Sakarya vilâyeti teşkil etmiş ve Kocaeli'nin Adapazarı, Karasu, Hendek, Geyve ve Akyazı kazaları yeni vilâyete bağlanmıştır. Böylece Kocaeli'nin nüfusu yarı yarıya azalmış ve milletvekili sayısı da altıya düşmüştür. Bu durumdan dolayı vilâyette 1957 milletvekili genel seçim hazırlıkları, sadece İzmit, Karamürsel, Gebze ve Kandıra kazaları ile sınırlı kalmıştır.

1957 yılı milletvekili genel seçimleri hazırlık döneminde DP'nin Kocaeli İl Başkanlığını Ömer Cebeci yapmaktaydı. Bu dönemlerde vilâyet teşkilatı, seçim faaliyetleri doğrultusunda il merkezi ile kaza ve bucaklarda komiteler kurmuş ve bu komiteler köy ve kasabalarda seçimler için faaliyet yürütmüştür. Ayrıca seçimlerde daha fazla görev almak isteyen Gençlik Heyeti tarafından yeni ocaklar yapılmıştır. Önceleri sadece kaza ve bucak merkezlerinde birimlerini kuran Gençlik Kolları, 1957 yılı itibariyle en küçük birimlere kadar örgütlenmiştir. Bu yeni yerlerden birisi Hereke Gençlik Teşkilatı'dır¹⁰²¹. Böylece DP, Kocaeli genelinde her tarafta teşkilatlanmıştır. İktidar partisinin bütün seçimlerde başarılı sonuçlar elde etmesinde bu yapılanmanın mühim bir etkisi olduğu değerlendirilmektedir.

1957 yılı Kasım ayı içerisinde on binlerce kişinin katılımı ile İzmit Cedit Merkez Mahallesi'nde Gençlik Heyeti Kongresi yapılmıştır. Demokrat Kocaeli Gazetesi'ne göre destek olmak amacıyla Milletvekili Saadettin Yalım, DP İl Başkanı Ömer Cebeci,

¹⁰¹⁹ Bizim Şehir, 8 Nisan 1955, No: 883.

¹⁰²⁰ Yeni Sabah Gazetesi, 7 Eylül 1955.

¹⁰²¹ Demokrat Kocaeli, 29 Eylül 1957, No: 1702.

Süreyya Sofuoğlu ile Gençlik Heyeti Başkanı Ercüment Akalın da kongreye katılmıştır. Bilhassa Saadettin Yalım bir konuşma yapmış ve kalabalık tarafından çok alkış almıştır¹⁰²². Kongreden sonra partili gençler, vilâyetin her tarafını gezerek kapsamlı propaganda çalışmalarında bulunmuş ve vatandaşlar tarafından ilgiyle karşılanmışlardır¹⁰²³.

DP İl ve ilçe başkanları, seçimleri kazanmak ve halk ile yakın temas kurmak amacıyla idarelerinde bulunan bütün ocak ve nahiyelerde toplantılar düzenlemiştir. Özellikle bu mitinglerin sonunda Gölcük HP İlçe Başkanlığından birçok kişi partisinden ayrılarak DP'ye geçmiştir¹⁰²⁴. Bu durum iktidar partisinin halen güçlü olduğu ve vatandaşlar tarafından desteklendiği biçiminde düşünülebilir.

5 Ekim 1957'de seçimlerle ilgili son değerlendirmeleri yapmak için DP Vilâyet Başkanlığında bir toplantı yapılmıştır. Çoğunluğunu köylülerin oluşturduğu bu toplantıda Kocaeli milletvekillerinden Saadettin Yalım, Cemal Tüzün ile DP İl Başkanı Ömer Cebeci birer konuşma irat etmiştir. Toplantıda ilk sözü alan Saadettin Yalım muhalefet partilerini eleştirmiştir. İkinci olarak konuşan Şükrü Keskin 1946 yılından

1957 yılına kadar DP'nin geçirdiği süreç hakkında konuşmuş ve partiyi köylülere anlatmıştır. Hastalığı nedeniyle konuşamayan Cemal Tüzün'ün yerine Yusuf Osman söz almış ve adı geçen kişi DP'nin dini kimliği hakkında bilgiler vererek izleyiciler üzerinde önemli bir etki bırakmıştır¹⁰²⁵.

DP Genel Sekreterliği tarafından seçim çalışmalarını yürütmek için Kocaeli'ne 2 adet jeep gönderilmiştir. Bu jepler seçim gezilerinde kullanılmıştır. Bu tarihlerde seçim faaliyetleri doğrultusunda DP Karamürsel ve Halıdere'de birer toplantı yapmış ve bu toplantılara ilgi gösterilmiştir¹⁰²⁶.

---

¹⁰²² Demokrat Kocaeli, 1 Ekim 1957, No: 1705.

¹⁰²³ Demokrat Kocaeli, 5 Ekim 1957, No: 1707.

¹⁰²⁴ Demokrat Kocaeli, 4 Ekim 1957, No: 1706.

¹⁰²⁵ Demokrat Kocaeli, 5 Ekim 1957, No: 1707.

¹⁰²⁶ Hürsöz, 3 Ekim 1957, No: 2597.

DP Kocaeli Başkanlığı 9 Ekim 1957’de milletvekili adaylarını belirlemiştir. Buna göre adaylar, DP’nin kurucularından ve TBMM Başkanı Refik Koraltan, Cemal Tüzün, Saadettin Yalım, Ömer Cebeci, Nüzhet Unat ve Dursun Erol’dur. Bizim Şehir Gazetesi’ne göre partinin adayları vatandaşlar tarafından beğenilmiş ve özellikle Refik Koraltan’ın aday gösterilmesi büyük bir ilgiyle karşılanmıştır¹⁰²⁷. Adı geçen kişilerden de anlaşılacağı üzere DP, nüfuzlu kişileri namzet göstermiştir. Bu da partinin tekrar seçimleri kazanmasında etki yapmıştır biçiminde düşünülebilir.

1957 milletvekili genel seçimleri hazırlık aşamasında DP Vilâyet Kadın Kolları Başkanlığını Jale Bora yapmaktaydı¹⁰²⁸. Seçim çalışmaları kapsamında Kadın Kolları Gölcük İlçesi’nde kapsamlı bir toplantı yapmıştır. Bu toplantıda Başkan Jale Bora dışında, Nurten Morsan, Necibe Karalı, Seher Erevli, Mualla Kanbay, Leman Canfer ve Nazife Erkand da hazır bulunmuştur. Kadın kolları, hususiyile İzmit ve Gölcük dışındaki diğer kazalarda da toplantılar yapmıştır¹⁰²⁹. Bu durum, kadınların seçimlerde aktif olarak görev aldıkları şeklinde düşünülebilir.

DP Vilâyet Teşkilatı, Kandıra’da büyük bir miting tertip etmiş ve bu mitinge binlerce kişi katılmıştır. Bahsi geçen mitingde Kocaeli milletvekillerinden Cemal Tüzün, Saadettin Yalım, Dursun Erol ve İl Başkanı Ömer Cebeci birer konuşma yapmıştır. Bu arada partiye yeni katılanlar DP Cedit Şubesi’ne üyelik talebinde bulunmuşlardır. Cedit Mahallesi dışında Merkez Çukurbağ Ocağı’na da birçok yeni üyelikler vardı. Aynı tarihte CHP Yassıbağ Ocak Divanı Başkanı Hazım Fidan partisinden istifa ederek DP’ye katılmıştır¹⁰³⁰. İktidar partisine katılımlar arttıkça Kocaeli’ndeki diğer partilerin seçimleri kazanma ihtimalleri azalmıştır. Seçimler öncesinde DP’ye bu şekilde katılımların bulunması, partinin vatandaşlar tarafından sevildiğinin ve desteklendiğinin göstergesidir biçiminde düşünülebilir.

Seçimler öncesinde Karamürsel’de bir miting yapılmış ve bu mitinge 5.000 kişi katılmıştır. Karamürsel sahilini dolduran binlerce kişiye hitap eden milletvekili adayı

---

¹⁰²⁷ Bizim Şehir, 8 Ekim 1957, No: 1652

¹⁰²⁸ DP Gençlik Kollarından Hüseyin Şenses ile 20.11.2015 tarihinde yapılan görüşme.

¹⁰²⁹ Demokrat Kocaeli, 9 Ekim 1957, No: 1710.

¹⁰³⁰ Demokrat Kocaeli, 16 Ekim 1957, No: 1716.

Dursun Erol beğeni ile dinlenmiştir. Buradaki miting dışında Akmeşe, Duvanlı, Suadiye ve Oranlı'da da toplantılar yapılmıştır¹⁰³¹. Seçim çalışmaları devam ederken DP Merkez Bucak Başkanı İsmet Durmaz istifasını sunmuş ve yerine Lütfü Gönenç atanmıştır¹⁰³².

Seçimlerden hemen önce DP, İzmit'te bir miting yapmış ve mitinge yaklaşık 15.000 kişi iştirak etmiştir. Burada Kocaeli milletvekili adayı ve TBMM Başkanı Refik Koraltan bir konuşma yapmıştır¹⁰³³. Refik Koraltan gibi DP'nin önemli isimlerinden birisinin Kocaeli'nde aday gösterilmesi, genel sekreterlik tarafından vilâyete önem verildiği biçiminde yorumlanmaktadır.

Milletvekili genel seçimleri 27 Ekim 1957'de yapılmış ve¹⁰³⁴ seçimlerde DP 48.832 oy alarak Kocaeli'nde seçimleri üçüncü defa birinci parti olmuştur. DP dışında CHP 38.095 oy ile ikinci ve HP 10.777 oy ile üçüncü parti durumunda bulunmuştur¹⁰³⁵. Seçimler sonunda DP'nin Kocaeli milletvekili adayları Refik Koraltan, Cemal Tüzün, Saadetin Yalım, Ömer Cebeci, Nüzhet Unat ve Dursun Erol seçim mazbatalarını alarak 1 Kasım 1957'de TBMM'de göreve başlamıştır¹⁰³⁶.

3.1.2.3. Cumhuriyetçi Millet Partisi

1954 yılı milletvekili genel seçimlerine hazırlık yapıldığı dönemde yerel basında CMP'nin kendisi gibi yeni bir parti konumundaki Türkiye Köylü Partisi (TKP) ile birleşeceği ve 1954 seçimlerine ortak gireceği yönünde haberler yer almıştı¹⁰³⁷. Ancak bu haberleri tekzip eden CMP, TKP ile anlaşmasının olmadığını ve seçimlere ayrı girdiğini duyurmuştu. Müteakiben Parti İl Başkanlığı tarafından milletvekili aday yoklamaları yapılmış ve namzetler belirlenmişti. Buna göre CMP'nin Kocaeli milletvekili adayları saadetin Hazar, Orhan Bekir Günsay, Vahdettin Aytan, Müeyyit Akasu, Nuretin Sipah, Ali Rıza Arslanalp, Yusuf Ziya Kösemen, Sefer Arıtan ve Kamil

¹⁰³¹ Demokrat Kocaeli, 18 Ekim 1957, No: 1719.

¹⁰³² Demokrat Kocaeli, 16 Ekim 1957, No: 1716.

¹⁰³³ Demokrat Kocaeli, 19 Ekim 1957, No: 1718.

¹⁰³⁴ Ayın Tarihi, Ekim 1957, <http://ayintarihi.com>.

¹⁰³⁵ Bizim Şehir, 29 Ekim 1957, No: 1669.

¹⁰³⁶ TBMMTD, Dönem 9, c. I (1 Kasım 1957), s.4.

¹⁰³⁷ Türk Yolu, 3 Nisan 1954, No: 4756.

Kodal'dır¹⁰³⁸. Adaylar arasında yer alan Müeyyit Akarsu, İzmit'in tanınmış avukat ve siyasetçilerinden birisiydi. Bu kapsamda adı geçen kişinin CMP'den seçimlere girmesi, parti teşkilatının güçlenmesine etki yapmıştır şeklinde değerlendirilmektedir.

CMP İl Başkanlığı milletvekili adaylarını ilan edip Yüksek Seçim Kurulu'na verdikten sonra vilâyet genelinde seçim faaliyetlerine başlamış ve özellikle köylerde çok sayıda toplantılar gerçekleştirmiştir¹⁰³⁹. Malum olduğu üzere 1954 yılı milletvekili seçimlerinde DP birinci parti olmuş ve diğer partiler gibi CMP de istediği sonucu elde edememiştir.

1954 yılı seçimlerinden sonra CMP, Kocaeli'ndeki örgütlerini güçlendirmiş ve 1957 yılı milletvekili genel seçimlerine hazırlanmıştır. Bu tarihlerde İl Başkanlığını Saadetin Hazer yürütmekteydi. Seçimlere hazırlık aşamasında Vilâyet Başkanlığı yeniden yoklamaları yapmış ve namzetlerini belirlemiştir. Yoklamaları müteakiben partililer tarafından alınan kararlar sonucu CMP'nin milletvekili adayları şu kişilerden müteşekkildir: Selahattin Ogerman (Hukuk mezunu, Madenci), Ziya Yüksel (Tüccar), Kadir Can Kafli (Muharrir), Saadetin Hazer (Avukat, CMP İl Başkanı), Hamdi Eyüpoğlu, (Avukat) ve Vahdetin Akya (Emekli Albay)¹⁰⁴⁰. Böylelikle namzetler arasında yargı, silahlı kuvvetler, bürokrasi ve esnaf mensubu kişiler yer almıştır.

CMP İl Başkanlığı, milletvekili adaylarını resmen ilan ettikten sonra 17 Ekim 1957'de İzmit'te bütün namzetlerinin hazır bulunduğu büyük bir miting yapmıştır. Burada konuşan hatipler, bilhassa DP ve CHP'yi izledikleri politikalar anlamında ciddi şekilde eleştirmişlerdir. Ayrıca söz konusu toplantıda CMP Genel Başkan Vekili Fuat Arman halka hitap etmiş ve partinin planlarından bahsetmiştir¹⁰⁴¹. Bu tarihlerde İzmit dışında diğer kaza ve bucaklarda da toplantı ve mitingler tertip edilmiş ve seçim faaliyetlerine devam edilmiştir. Müteakiben yapılan 1957 yılı milletvekili genel seçimlerinde CMP yine istediği sonucu elde edememiş ve Kocaeli'ndeki toplam oyların sadece 5.607 oyunu alabilmiştir¹⁰⁴².

¹⁰³⁸ Türk Yolu, 6 Nisan 1954, No: 4756.

¹⁰³⁹ Türk Yolu, 20 Nisan 1954, No: 4770.

¹⁰⁴⁰ Bizim Şehir, 8 Ekim 1957, No: 1652.

¹⁰⁴¹ Bizim Şehir, 18 Ekim 1957, No: 1661.

¹⁰⁴² Demokrat Kocaeli, 29 Ekim 1957, No: 1727.

Netice itibarıyla MP adıyla kurulan ve Kocaeli’nde teşkilatlanmasını gerçekleştiren parti teşkilatı, katılmış olduğu 1950 milletvekili genel seçimlerinde başarılı olamamıştır. Seçimlerden sonra siyaset hayatında kısa bir süre daha varlığını sürdüren MP, 1954’te kapatılmıştır. Daha sonraları aynı partinin kurucuları, CMP’yi kurmuşlardır. 1954 yılı milletvekili genel seçimlerine katılan yeni siyasi oluşum da istediği sonucu elde edememiştir. 1954’ten itibaren vilâyet genelinde hızlı bir şekilde örgütlerini güçlendiren CMP İl Başkanlığı, 1957 seçimleri için büyük hazırlıklar yapmıştır. Ancak vilâyet genelinde katılımı yüksek miting ve toplantılar tertip etmesine rağmen; CMP, bu seçimde de başarılı bir sonuç elde edememiştir. Böylelikle 1950 ve 1954 seçimlerindeki gibi DP bu seçimden de yeniden birinci parti çıkmıştır.

3.1.2.4. Türkiye Köylü Partisi

1954 yılı milletvekili genel seçimlerine hazırlanan TKP İl Başkanlığı, kaza ve ocaklarda çok sayıda içtimalar yapmış ve üye sayısını arttırmaya çalışmıştır. Vilâyet teşkilatı, seçim çalışmalarını sürdürdüğü sıralarda milletvekili aday yoklamalarını da yapmıştır. Bilhassa kapsamlı biçimde gerçekleştirilen yoklamaların akabinde 30 Mart 1954’te TKP, Kocaeli milletvekili namzetleri belirlenmiş ve İl Seçim Kuruluna sunulmuştur. Parti teşkilatının milletvekili adayları şu kişilerden oluşmuştu: Yakup Cemil Yasaer, Ali Nevruz Tuğsavul, Ömer İskender Erdemer, Kemal Özel, Sami Halil, Fehmi Tokay, Faik Örnek, Mustafa Moralı, Hidayet Öztürk, Şükrü Çiftçi ve Necati Yakar¹⁰⁴³.

TKP Kocaeli Başkanlığı, seçimler öncesinde Gölcük, İzmit, Adapazarı, Gebze ve Kandıra’da birçok toplantı ve mitingler düzenlemiştir. Hususiyile İzmit’te iki büyük miting yapılmış ve hatipler, halka seçimleri kazanarak milletvekili olmaları durumunda yapacakları icraatları anlatmışlardır. Ayrıca seçimlere hazırlık kapsamında TKP İlçe Başkanlıkları da bağlı köylerde birçok içtima yapmıştır¹⁰⁴⁴. Nihayetinde TKP, 1954 yılı milletvekili genel seçimlerine katılmış, ancak Kocaeli’nde çok az oy alarak milletvekili

---

¹⁰⁴³ Bizim Şehir, 30 Mart 1954, No: 570.

¹⁰⁴⁴ Türk Yolu, 20 Nisan 1954, No:4770.

sahibi olamamıştır. Seçimlerden sonra ise uzun ömürlü olamayan TKP, 1958’de CMP ile birleşerek Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) adını almıştır¹⁰⁴⁵.

3.1.2.5. Hürriyet Partisi

HP Vilâyet Teşkilatı, 1957 yılı seçimlerine hazırlık kapsamında aday yoklamaları yapmış ve milletvekili namzetlerini belirleyerek İl Seçim Kurulu’na sunmuştur. Buna göre partinin adayları, Ekrem Alican (Kocaeli Mebusu, Maliyeci), Doç. Dr. Turan Güneş (Kocaeli Mebusu), Dr. Nail Karabuda (Sağlık Vekâleti Müsteşarı), Dr. Emin Kip (Doktor, Amiral), Doç. Dr. Turgut Pamir (Yüksek Ziraat Mühendisi) ve Rasim Eyüpoğlu (Avukat)’dur¹⁰⁴⁶.

HP Kocaeli Başkanlığı, milletvekili adaylarını belirlendikten sonra seçim propagandasına hız vermiştir. Bu kapsamda seçim çalışmalarını yakından takip etmek amacıyla Ankara’da bulunan milletvekili adayları, Ekrem Alican, Turan Güneş, Nail Karabuda, Emin Kip, Turgut Pamir ve Rasim Eyüpoğlu tren yoluyla Kocaeli’ne gelmişler ve istasyonda kalabalık bir kitle tarafından karşılanmışlardır¹⁰⁴⁷. Yeni parti temsilcilerinin coşkuyla ve ilgiyle karşılanması, İzmitlilerin HP’ye önem verdikleri biçiminde düşünülebilir.

HP Vilâyet Başkanlığı, ilk mitingini 7 Ekim 1957’de İzmit’te yapmıştır. Burada halka hitap eden milletvekili namzetleri, köylüleri kalkındıracaklarını ve işçilere önemli haklar vereceklerini dile getirerek büyük alkış almışlardır¹⁰⁴⁸. Seçim çalışmaları doğrultusunda söz konusu mitingden sonra 10 Ekim 1957’de Fevziye Camii Meydanı’nda bir toplantı daha yapmıştır. Partinin ikinci etkinliği olan bu içtimada altı milletvekili adayı da seçim vaatleri ve planları hakkında birer konuşma yaparak iktidar partisini ciddi bir şekilde tenkit etmişlerdir¹⁰⁴⁹.

---

¹⁰⁴⁵ “Türkiye Köylü Partisi”, Cumhuriyet Ansiklopedisi, 1923-2000, c. II, s.206.

¹⁰⁴⁶ Hürsöz, 8 Ekim 1957, No: 2190.

¹⁰⁴⁷ Bizim Şehir, 8 Ekim 1957, No: 1652.

¹⁰⁴⁸ Hürsöz, 8 Ekim 1957, No: 2190.

¹⁰⁴⁹ Bizim Şehir, 11 Ekim 1957, No: 1655.

Seçimler yaklaştıkça faaliyetlerini arttıran HP, Adapazarı'nda da geniş kapsamlı bir miting tertip etmiştir. Burada Kocaeli milletvekili adaylarından Ekrem Alican ile Turan Güneş dışında Sakarya milletvekili namzetlerinden Feridun Ergin, Ali İhsan Çelikhan, Salih Sipahier, Şeref Davran ve Metin Karagüle birer konuşma yapmıştır. Adı geçen içtimada Ekrem Alican ile Feridun Ergin iktisadi konularda yaptıkları konuşmalar ile izleyiciler üzerinde önemli bir etki bırakmışlardır. Turan Güneş ise hitabında, “*Bu memlekette demokrasiyi Türk Milleti 27 Ekim 1957’de tahakkuk edecektir.*” Diyerek konuşmasının etkisini arttırmıştır¹⁰⁵⁰.

HP Gölcük ve Karamürsel İlçe Başkanlıkları, 11 Ekim 1957’de Karamürsel, Yuvacık ve Suadiye’de açık hava, Halidere, Ulaşlı, Ereğli ve Değirmendere’de kapalı hava toplantıları gerçekleştirmişlerdir. Bu toplantılarda Turan Güneş, Rasim Eyüboğlu, Turgut Pamir ve Nail Karabuda birer konuşma yaparak iktidara geldikleri zaman ülkenin çok daha ferah bir duruma geleceğini ifade etmişlerdir¹⁰⁵¹.

Milletvekili adaylarının belirlendiği bu tarihlerde birçok kişi HP’den ayrılarak DP’ye geçmiştir. Örneğin HP Ömür köyü Tahtalı Divanı Ocak Grubu’ndan Bekir Yıldız, Hasan Özcan, İbrahim Aydın ve Mustafa Mut DP’ye üyelik müracaatı yapmıştır¹⁰⁵². Aynı şekilde DP Vilâyet Başkanlığına kayıtlı çok sayıda üye ile Arslanbey nahiyesinden 350 kişi HP’ye geçmiştir. Aralarında DP Arslanbey Ocak Başkanı’nın da bulunduğu kişilerin teşkilattan ayrılmaları, iktidar partisinin zayıflamasına yol açmıştır¹⁰⁵³. Müteakiben Akmeşe nahiyesi DP kurucularından Salim Yılmaz da partisinden istifa etmiş ve HP’ye üyelik yaptırmıştır¹⁰⁵⁴.

HP Vilâyet Teşkilatı, 13 Ekim 1957’de Gebze’de bir toplantı yapmış ve bu içtimada Ekrem Alican, Turan Güneş ve Rasim Eyüboğlu halka hitap etmiştir¹⁰⁵⁵. Müteakiben HP Gebze Başkanlığı, 21 Ekim 1957’de Darıca’da bir içtima yapmıştır. Darıca mitingine at sırtında giden HP adayları büyük ilgiyle karşılanmışlardır. Aynı gün

---

¹⁰⁵⁰ Bizim Şehir, 9 Ekim 1957, No: 1653.

¹⁰⁵¹ Bizim Şehir, 12 Ekim 1957, No: 1657.

¹⁰⁵² Demokrat Kocaeli, 11 Ekim 1957, No: 1712.

¹⁰⁵³ Bizim Şehir, 18 Ekim 1957, No: 1661.

¹⁰⁵⁴ Bizim Şehir, 8 Ekim 1957, No: 1652.

¹⁰⁵⁵ Bizim Şehir, 14 Ekim 1957, No: 1657.

Gölcük'te de bir içtima tertip eden HP'nin etkinliğinde milletvekili adayı Turan Güneş, partinin seçim vaatleri hakkında bilgi vermiştir¹⁰⁵⁶. 27 Ekim 1957'de yapılan milletvekili genel seçimlerinde Kocaeli'nde DP birinci parti olmuş ve HP istediği sonucu elde edememiştir. DP'nin 49.750 oy aldığı bu seçimde; HP sadece 4.070 oy almıştır¹⁰⁵⁷. Böylelikle bu seçimlerden ağır bir yenilgi ile çıkan HP, yavaş yavaş tarih sahnesinden silinmeye başlamıştır.

Büyük seçimlerin yapıldığı ve partiler arasında büyük çekişmelerin yaşandığı 1950'li yıllarda yukarıda gösterildiği gibi 3 defa milletvekili genel seçimleri yapılmıştır. Bilhassa siyasi partiler arasında yoğun çekişmelerin ve siyasi hareketlerin yaşandığı Kocaeli vilâyetinde de mezkûr seçimlerde DP hep birinci parti konumunda bulunmuştur. Bu durum, DP'nin Kocaeli genelinde sürekli olarak desteklendiğini ve çok sayıda üyesinin ve mevcut olduğu şeklinde değerlendirilmektedir.

3.2. Muhtarlık ve İhtiyar Heyeti Seçimleri

DP döneminde biri 1950 ve diğeri 1954'te olmak üzere iki defa muhtarlık seçimleri yapılmıştır. 1950'li yıllarda muhtarlık seçim çalışmaları ve muhtar ile ihtiyar heyeti belirleme işlemleri aday doğrudan siyasi partiler tarafından gerçekleştirilmekteydi. Yani muhtar adayları, seçim çalışmalarını bizzat bağlı oldukları parti adına yürütmekteydiler.

3.2.1. 1950 Muhtar ve İhtiyar Heyeti Seçimleri

1950'li yıllarda çok partili siyasi hayata geçişin ardından gerçekleştirilen yerel seçimlere dair uygulanacak sistem ve partilerin aday çıkarma yöntemleri, milletvekili seçimlerinde uygulanan sistemden farklıydı. Buna göre milletvekili aday listeleri, doğrudan partilerin merkez kurulları tarafından belirlenir ve yüksek seçim kuruluna arz edilirdi. Muhtar ve köy ihtiyar heyeti seçimlerinde ise; partilerin aday listeleri tek bir merkezden ilân edilmeyerek; her köy ve mahallede bulunan partilerin mahalli teşkilatları tarafından belirlenirdi. Bu bakımdan milletvekili seçimlerinde vilâyet

¹⁰⁵⁶ Bizim Şehir, 22 Ekim 1957, No: 1663.

¹⁰⁵⁷ Demokrat Kocaeli, 29 Ekim 1957, No: 1727.

teşkilatları tarafından merkez kontrollü seçim çalışması yapılırken; muhtar ve köy ihtiyar heyeti seçimlerinde bu iş mahalli teşkilâtlarca gerçekleştirilirdi¹⁰⁵⁸.

1950 milletvekili genel seçimlerinden sonra TBMM tarafından muhtar ve ihtiyar heyeti seçimlerinin de yapılmasına karar verilmiştir. Bunun üzerine DP, CHP ve MP Kocaeli İl Başkanlıkları ile müstakiller muhtarlık seçim kampanyası yürütmeye başlamıştır. Bu hususta CHP İlçe Kurulları birçok partilileri toplayarak onlarla görüşmeler yapmıştır¹⁰⁵⁹. Aynı şekilde DP ve MP de, CHP gibi muhtarlık adaylarını belirlemek için teşkilatları ile müzakerelerde bulunmuştur. Yerel gazetelere göre; yapılan çalışmaları müteakiben bütün partilerin muhtar adayları ile köy ihtiyar heyetleri belirlenmiştir.

Kocaeli’nde muhtar adayları belirlendikten sonra Vilâyet Seçim Kurulu, halkı bilgilendirmek ve seçim çalışmalarının resmen başladığını duyurmak amacıyla 22 Temmuz 1950’de muhtarlık seçim defterlerini asmıştır¹⁰⁶⁰. Müteakiben her köyün muhtar adayı seçim çalışmalarına başlamış ve bu çalışmalar doğrudan parti teşkilatları tarafından yürütülmüştür. Yerel gazetelere göre, hem iktidar partisi hem de muhalefet partileri muhtarlık seçim hazırlıklarını milletvekili seçimleri gibi titiz bir şekilde yapmıştır.

DP Kocaeli milletvekillerinden Salih Kalemci, Dr. Hüsnü Türkant ve Lütfü Tokoğlu muhtarlık seçimleri öncesinde İzmit ve diğer kazalarda birtakım faaliyetlerde bulunmuştur. Bu kapsamda ilk önce İzmit’e sonra da Gölcük ve Değirmendere’ye giden vekiller halk ile yakın temasta bulunmuşlar¹⁰⁶¹ ve daha sonra Gebze’ye geçip kazada tetkikler yaparak vatandaşların şikâyetlerini dinlemişlerdir¹⁰⁶². Aynı şekilde Adapazarı, Geyve, Hendek, Akyazı ve Karasu’da da seçim hazırlıkları İlçe Parti Teşkilatlarınca yapılmıştır.

---

¹⁰⁵⁸ Erhan Vural, DP Döneminde CHP’nin İzmir Örgütlenmesi ve Seçimler, **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Manisa, 2010, s. 60-61.

¹⁰⁵⁹ Türk Yolu, 20 Temmuz 1950, No: 3615.

¹⁰⁶⁰ Hürsöz, 23 Temmuz 1950, No: 403.

¹⁰⁶¹ Hürsöz, 26 Temmuz 1950, No: 402.

¹⁰⁶² Türk Yolu, 27 Temmuz, No: 3621.

Yerel gazetelere göre, DP Kocaeli İl Başkanlığı İzmit'teki seçim faaliyetlerini diğer ilçelere göre daha yoğun bir şekilde sürdürmüş ve ilk önce İzmit'e bağlı mahalle ile köylerin muhtar ve köy ihtiyar heyeti adaylarını belirlemiştir. İzmit'te adayları ilk belirlenen yer ise; merkez mahalle olan Kemalpaşa'ydı. Buna göre adı geçen mahallenin adayları şu kişilerden müteşekkildir: Ahmet M. Sonat, Salim Patır, Hasan Gökyar, Ahmet Kaşığür, Fettulah Öven, Saadettin Karakuş, Tayyar Kobak, Hüseyin Gönüllü ve Ali Cihan¹⁰⁶³.

DP İl Başkanlığının adaylarını belirlediği bu tarihlerde CHP ve MP İl Başkanlıkları da muhtar ve ihtiyar heyeti namzetlerini oluşturmaya devam etmiştir. Bu doğrultuda bütün partiler köylerde kapsamlı bir çalışma içinde yer almış¹⁰⁶⁴ ve adaylarını desteklemek için propaganda yapmıştır¹⁰⁶⁵. Bu durum partilerin, bu seçimlere önem verdiği şeklinde değerlendirilmektedir.

Yerel gazetelere göre, 1950 milletvekili genel seçimlerinde istediği sonucu elde edemeyen CHP Vilâyet Teşkilatı, muhtarlık seçimlerinde başarılı sonuç elde etmek için vilâyetin bütün köy ve mahallelerinde çalışmalar yapmıştır. Aynı şekilde MP İl ve İlçe Başkanlıkları da seçimlere hazırlık kapsamında yoğun faaliyetlerde bulunmuş ve seçimler öncesinde parti temsilcileri bütün köy ve mahalleleri gezerek seçmenlerle görüşmüştür. Örneğin DP Milletvekilleri, 4 Eylül 1950'de Yuvacık köyüne giderek vatandaşlar ile sohbet etmiş¹⁰⁶⁶ ve müteakiben diğer köyleri gezmiştir¹⁰⁶⁷.

Muhtarlık seçimleri 13 Eylül 1950'de yapılmıştır¹⁰⁶⁸. Seçimlere CHP, MP ve DP adayları ile müstakiller katılmıştır. Vilâyet genelinde seçimler sükûnet içinde yapılmış ve hiçbir sorun yaşanmamıştır. Ancak İzmit'in merkez mahalleleri ile bağlı köylerde seçimler çekişmeli geçmiştir¹⁰⁶⁹. Seçimler sonucunda Kocaeli'nde DP 422, CHP 255, MP 20 ve müstakil adaylar 40 adet muhtarlık elde etmişlerdir¹⁰⁷⁰.

---

¹⁰⁶³ Hürsöz, 28 Temmuz 1950, No: 404.

¹⁰⁶⁴ Türk Yolu, 29 Temmuz 1950, No: 3623.

¹⁰⁶⁵ Türk Yolu, 2 Ağustos 1950, No: 3626

¹⁰⁶⁶ Hürsöz, 2 Ağustos 1950, No: 407.

¹⁰⁶⁷ Türk Yolu, 6 Ağustos 1950, No: 3630; Hürsöz, 9 Ağustos 1950, No: 414

¹⁰⁶⁸ Ayın Tarihi, Temmuz 1950, <http://ayintarihi.com>.

¹⁰⁶⁹ Hürsöz, 15 Ağustos 1950, No: 53.

¹⁰⁷⁰ BCA, Fon Kodu:030.1.0.0, Yer No:151.309.6.

Seçimler sonucunda İzmit belediye sınırları içinde bulunan 13 mahallenin 3'ünde CHP ve 10'unda DP adayları kazanmıştır¹⁰⁷¹. Buna göre, Tepecik, Akçakoca ve Karabaş Mahallelerinde CHP geri kalanlarında ise DP namzetleri muhtarlığı elde etmiştir. İzmit'e bağlı Döngel, Yeniköy, Karayakuplu, Derince, Kullar, Kabaoğlu, Hakaniye, Kaynarca, Sarımeşe, Deretepe, Yenieşme ve Gündoğdu köylerinde CHP; Suadiye ve Çubuklu'ya bağlı köyler ile diğer bütün yerlerde DP adayları galip gelmiştir. Kısacası İzmit'in 86 köyünden 50'sinde DP ve 36'sında CHP adayları başarılı olmuştur¹⁰⁷². Bu seçimlerde MP adayları ile müstakiller ise hiçbir muhtarlık kazanamamışlardır.

İzmit ve diğer kazalarda seçim sonuçları şu şekildedir: Kocaeli vilâyeti dâhilinde 17 belediye teşkilatı sınırları içindeki 76 mahalleden DP 48, CHP 25, MP 3 ve müstakiller 2 muhtarlık kazanmıştır. Aynı şekilde 10 kazanın 678 köy muhtarlığından DP 391, CHP 236, MP 9 ve müstakiller 23 adet muhtarlık elde etmiştir. İki köyde ise; seçimlere itiraz edilmiştir. Seçimlerle ilgili bilgiler aşağıda tablolar halinde verilmiştir¹⁰⁷³:

Tablo 24
1950 Muhtarlık Seçimlerinde Kocaeli'nde Belediye Sınırları İçinde Bulunan Mahallerdeki Seçim Sonuçları

İLÇELER	DP	CHP	MP	MÜSTAKİLLER
İzmit	10	3	-	-
Adapazarı	5	7	3	2
Suadiye	2	-	-	-
Sapanca	5	-	-	-
Geyve	3	-	-	-

¹⁰⁷¹ Hürsöz, 15 Ağustos 1950, No: 53.

¹⁰⁷² Türk Yolu, 15 Ağustos 1950, No:3715; Hürsöz, 15 Ağustos 1950, No: 53.

¹⁰⁷³ Hürsöz, 15 Ağustos 1950, No: 57. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi verilerine göre Kocaeli'nde 697 adet muhtarlık bulunmaktadır. Devrin gazetelerinde ise tabloda yukarıdaki tabloda gösterildiği gibi 678 adet muhtarlık mevcuttur. Aradaki fark şudur: Hürsöz Gazetesi'nin verilerinde İzmit'te belediye sınırları dâhilinde bulunan mahalleler liste içinde gösterilmemiştir. Bundan dolayı burada 19 adet muhtarlık eksik şekilde görülmektedir.

Pamukova	1	1	-	-
Hendek	4	3	-	-
Kandıra	1	1	-	-
Karamürsel	13	-	-	-
Karasu	2	-	-	-
Toplam	41	15	3	2

Tablo 25

1950 Muhtarlık Seçimlerinde Kocaeli’nde Köylerdeki Seçim Sonuçları

İLÇELER	DP	CHP	MP	MÜSTAKİLLER
İzmit	50	36	-	-
Adapazarı	76	50	9	-
Akyazı	36	19	-	2
Karasu	35	5	-	-
Gebze	8	7	2	8
Gölcük	12	10	-	1
Hendek	38	14	2	2
Geyve	70	43	2	-
Karamürsel	24	21	-	2
Kandıra	39	21	-	-
Toplam	388	226	15	15

Neticede muhtarlık seçimleri Kocaeli’nde iktidar partisi ile muhalefet partileri arasında büyük bir rekabet ortamında yapılmış, ancak kazanan taraf DP olmuştur. Böylelikle DP, 1950 milletvekili seçimlerindeki gibi bu seçimlerde de yüksek farkla birinci parti durumunda bulunmuş ve vilâyetteki muhtarlıkların yaklaşık %65’ni kazanmıştır.

3.2.2. 1954 Muhtar ve İhtiyar Heyeti Seçimleri

7 Kasım 1954 yılı Muhtarlık ve seçimlerine DP ile CHP katılmış, ancak bu seçimlerde diğer mevcut siyasi partilerden CMP ile TKP yer almamıştır. Bunun sebebi ise her iki

partinin 1954 yılında yapılan diğer iki seçim olan il genel meclisi seçimleri ile belediye meclisi seçimlerine katılmama kararı almasıdır. Müteakiben seçimler için sadece DP ile CHP hazırlık yapmaya başlamış, fakat seçimlere birkaç gün kala CHP de çoğu vilâyet ve kazalarda seçimlere girmeme kararı vermiştir¹⁰⁷⁴.

Kocaeli’nde seçimlere hazırlık kapsamında CHP ve DP Vilâyet Başkanlıkları, teşkilatlarıyla gerekli hazırlıkları yapmak için çok sayıda toplantı tertip etmiştir. Bunlardan birisi DP Merkez İlçe İdare Kurulu’nun, kendisine bağlı bütün örgütlerin katılımı ile 11 Ekim 1954’te Yalı Gazinosu’nda yaptığı geniş katımlı toplantıdır. Söz konusu içtimada muhtarlık seçimleri hakkında kapsamlı görüşmeler yapılmış ve adaylar hakkında görüş alıverişinde bulunulmuştur¹⁰⁷⁵. Buradan da anlaşılacağı üzere, DP bu seçimlere milletvekili genel seçimlerindeki gibi hazırlık yapmıştır. Bu durum, CHP dâhil olmak üzere seçimlere katılan partilerin muhtarlık seçimlerine önem verdiği ve bu doğrultuda seçim faaliyeti yürüttüğü şeklinde değerlendirilmektedir.

Muhtar ve İhtiyar Heyetleri adaylarını tespit etmek amacıyla DP ve CHP Kocaeli İl ve İlçe Örgütleri ekim ayı içinde aday yoklamaları yapmıştır. Bu faaliyetleri yani muhtar adaylarını belirleme çalışmalarını şehirlerde ihtiyar heyeti, köylerde ise mevcut muhtar ve ihtiyar heyetleri gerçekleştirilmiştir¹⁰⁷⁶.

Bizim Şehir Gazetesi’ne göre; CHP Vilâyet Teşkilatı yapılan 1954 yılı Ekim ayı yoklamalar neticesinde mahalle ve köy muhtarı adaylarını belirlemiştir. Aynı tarihlerde DP Kocaeli İl Başkanlığı da muhtar ve ihtiyar heyeti tespit belirleme çalışmalarını aralıksız sürdürmüştür. DP İl ve İlçe Kurulları tarafından yapılan değerlendirmeler sonucunda bir yer hariç partinin bütün muhtar ve ihtiyar heyeti adayları saptanmıştır. DP’nin namzedini açıklamadığı ve ilan etmekte geç kaldığı tek yer ise, birçok kişi başvurduğu için kimin muhtar olmasına karar verilemeyen Yarımca’ydı. Müteakiben söz konusu adaylar arasında genel değerlendirmesini yapan DP, 29 Ekim 1954’te Yarımca köyü adayını Kurban Şener olarak bildirmiştir¹⁰⁷⁷.

---

¹⁰⁷⁴ Bizim Şehir, 3 Kasım 1954, No: 751.

¹⁰⁷⁵ Bizim Şehir, 13 Ekim 1954, No: 731.

¹⁰⁷⁶ Bizim Şehir, 19 Ekim 1954, No: 738

¹⁰⁷⁷ Bizim Şehir, 29 Ekim 1954, No: 742; Bizim Şehir, 31 Ekim 1954, No: 744.

Muhtarlık seçimlerinden önce Kocaeli’nde idarî yapıda bir düzenleme yapılmıştır. Bu düzenleme şudur: İzmit’e bağlı Cedit 3 ve Kozluk 2 ayrı mahalleye ayrılmıştır. Adı geçen düzenleme neticesi Cedit’te Mehmetalipaşa ile Kadıköy ve Kozluk’ta da Yenidoğan adında olmak üzere yeni mahalleler kurulmuştur. Böylelikle seçim sandıkları ve aday listeleri, yeni tanzim edilen mahalle sistemleri üzerinden yürütülmüştür. Seçimler öncesinde Kocaeli’ndeki vatandaşlar, İzmit’in iki büyük birimin bu suretle bölümlere ayrılmasından son derece memnun kalmışlardır. Zira yeni mahallerin teşkil edilmesi, mevcut muhtarlıkların iş yükünü ciddi oranda azaltmıştır¹⁰⁷⁸.

Bizim Şehir Gazetesi’ne göre; DP Vilâyet Teşkilatı, yeni mahallelere önem vermiş ve muhtar adaylarını tespit etmek amacıyla titiz bir çalışma yapmıştır. Müteakiben muhtar adaylarını belirlemek amacıyla yapılan aday yoklamaları neticesinde Cedit Mahallesi’nde ihtiyar heyetine Kamil Bağdat, Ahmet Özusta, Cavit Marmara, Şeref Turan ve Ali Osman Çoka seçilmiştir¹⁰⁷⁹. Bunun gibi DP tarafından diğer yeni mahallerin de muhtar ve ihtiyar heyeti adayları saptanmış ve ilan edilmiştir.

5 Kasım 1954’te yani seçimlere iki gün kalmasına rağmen; CHP ile DP Vilâyet Başkanlıkları seçim hazırlıklarını hız kesmeden devam ettirmiştir¹⁰⁸⁰. Bu da muhtar adayları arasında çekişmelerin yaşanmasına ortam hazırlamıştır. Bu konuda Gebze, Karamürsel, Kandıra ve Gölcük’te CHP’liler ile DP’liler arasında rekabetler olmuştur. Bu sıralarda Vilâyet Seçim Kurulu da sandık başkanlarına ve üyelerine tebligat yaparak seçim için lazım gelen sandık ve diğer evrakın tevzine başlamıştır¹⁰⁸¹. Seçimlerden önce DP ve CHP İl ve İlçe Başkanları da, son defa mahalle ve köyleri gezerek çalışmalarını tamamlamıştır¹⁰⁸². Ayrıca seçimlere bir günü kala seçim yasakları başlamış ve ülke genelinde olduğu gibi Kocaeli’nde de eğlence yerleri kapanmıştır. Bunun yapılmasındaki amaç seçimlerinin düzgün şekilde ve güvenli bir ortamda gerçekleşmesini sağlamaktır¹⁰⁸³.

---

¹⁰⁷⁸ Bizim Şehir, 27 Ekim 1954, No: 745.

¹⁰⁷⁹ Bizim Şehir, 3 Kasım 1954, No: 751.

¹⁰⁸⁰ Bizim Şehir, 5 Kasım 1954, No: 753.

¹⁰⁸¹ Hürsöz, 5 Kasım 1954, No: 4612.

¹⁰⁸² Yavuz İzmit, 6 Kasım 1954, No: 662.

¹⁰⁸³ Yavuz İzmit, 7 Kasım 1954, No: 663.

Seçimler 7 Kasım 1954'te yapılmış ¹⁰⁸⁴ ve seçimler sırasında Geyve, Hendek, Adapazarı' ve İzmit'te DP ile CHP'liler arasında ölüm ve yaralama ile neticelenen sert tartışmalar yaşanmıştır. Bunlardan birisi, Geyve'de bir CHP'linin, DP'li kişiyi silahla öldürmesi ve diğelerini de ağır bir şekilde yaralamasıdır. Bunun dışında İzmit'e bağlı Maşukiye'de CHP'ye oy vermeyen bir kişi CHP'liler tarafından feci bir şekilde dövölmüş ve Hendek'te de DP'li aday CHP'li adayı bıçakla yaralamıştır. Aynı şekilde Adapazarı'na bağlı Taşkığı köyünde oyların sayımı sırasında CHP'liler havaya ateş ederek tedhiş havası oluşturmuş ve DP'li adaya dışarı çıkarsan seni öldüreceğiz diyerek tehdit etmişlerdir¹⁰⁸⁵.

Muhtarlık seçimleri neticesinde Kocaeli'nin toplam 687 sayıdaki muhtarlıklarından DP 541, CHP 115 ve Müstakiller 29 adet muhtarlık elde etmiştir¹⁰⁸⁶. Bu sonuçlardan da anlaşılacağı üzere DP,1950 milletvekili genel seçimlerinde olduğu gibi, bu seçimlerde de başarılı sonuçlar almıştır. Kocaeli vilâyeti dâhilinde seçimlere katılım oranı şu şekildedir: Köylerde seçimlere iştirak % 80 gibi büyük bir oranda olmasına rağmen; şehir merkezinde % 30 civarındaydı. Bilhassa İzmit'te belediye sınırları içindeki mahallelerde söz konusu seçimlere fazla ilgi gösterilmemiştir. Ayrıca CHP, seçimlerden hemen önce aldığı karar gereği Kocaeli'nin birçok yerinde seçimlere girmemiş; girdiği yerlerde ise çok fazla muhtarlık elde edememiştir. Yukarıda da ifade edildiği gibi seçimlere ilginin az olmasının temel sebeplerinden birisi DP dışındaki bütün partilerin seçimleri boykot etmesiydi.

Seçim neticelerine göre, İzmit şehir merkezine bağlı mahallelerden Derince, Kozluk ve Tepecik dışındaki yerlerde DP adayları galip gelmiştir. Buna göre, Derince'de müstakil, Kozluk ile Tepecik'te CHP ve Hacı Hızır Mahallesi'nde ise ekseriyetle DP olmak üzere karma liste adayları kazanmıştır. Bunun dışında vilâyetteki köy muhtarlıklarının çoğunu DP adayları elde etmiştir¹⁰⁸⁷. Bu sonuçlara göre DP, İzmit'te hem şehir merkezinde

---

¹⁰⁸⁴ Ayın Tarihi, Haziran 1954, <http://ayintarihi.com>; *Akis Dergisi*, 27 (13 Kasım 1954), s.5.

¹⁰⁸⁵ Yavuz İzmit, 9 Kasım, No: 664; Adapazarı Akşam Haberleri, 8 Kasım 1954, No: 885; Türk Yolu, 9 Kasım 1954, No: 4938.

¹⁰⁸⁶ BCA, Fon Kodu: 30.1.0.0, Yer No:67.422.1.

¹⁰⁸⁷ Yavuz İzmit, 9 Kasım 1954, No: 665; Bizim Şehir, 9 Kasım 1954, No: 756; Hürsöz, 9 Kasım 1954, No: 528.

hem de köylerde 86 adet muhtarlığı garantilemiştir. Buna karşılık CHP 20 ve müstakiller ise sadece 4 muhtarlık alabilmiştir¹⁰⁸⁸.

Kocaeli'nin İzmit dışındaki en büyük kazalarında Adapazarı'nda seçimlere iştirak şehir merkezinde az olmasına rağmen; köylerde % 90 civarındadır. Seçim sonuçlarına göre şehir merkezindeki mahallelerde DP'li 9, CHP'li 7 ve Müstakil adaylardan 3 kişi; köylerde ise DP'den 64, CHP'den 12 ve bağımsızlardan 8 kişi muhtar olmuştur. Ayrıca Akyazı ve Karasu kazalarında da genelde DP adayları galip gelmiştir¹⁰⁸⁹.

Diğer kazalarda ise seçim sonuçları şu şekildedir: Hendek'te DP 51, CHP 5 ve Müstakiller 1; Akyazı'da DP 62, CHP 4 ve Müstakiller 1 adet muhtarlık elde etmiştir¹⁰⁹⁰. Bunun dışında Gölcük, Gebze ve Karamürsel'in % 90'unda DP, Kandıra'nın ise mühim bir bölümünde CHP adayları seçimleri kazanmıştır¹⁰⁹¹. Böylece seçimlerde galip olan taraf DP'dir ve vilâyet genelindeki muhtarlıkların çoğunu almıştır.

3.3. Belediye Meclisi (Belediye Başkanlığı) Seçimleri

DP döneminde belediye başkanlarını belirlemek amacıyla belediye meclisi seçimleri yapılır ve belediye meclisine seçilen kişiler arasından belediye başkanı seçilirdi. Bu devirde biri 1950'de ve diğeri 1955'te olmak üzere iki belediye meclisi seçimi yapılmış ve yapılan seçimler neticesinde Kocaeli'nde genellikle DP adayları kazanmıştır¹⁰⁹².

---

¹⁰⁸⁸ Demokrat Kocaeli, 11 Kasım 1954, No: 876.

¹⁰⁸⁹ Adapazarı Akşam Haberleri, 8 Kasım 1954, No: 885.

¹⁰⁹⁰ Demokrat Kocaeli, 9 Kasım 1954, No: 874.

¹⁰⁹¹ Hürsöz, 9 Kasım 1954, No: 1275.

¹⁰⁹² "Anayasa'nın 127. maddesine göre yerel yönetimler; il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişiliklerdir. Yerel yönetimler, halka en yakın yönetim birimleri olma özelliğini taşımaktadırlar. Bu yönüyle de demokratik değerlerle birlikte anılmaktadırlar. Yerel yönetimlerden beklenen demokratik değerlerin gerçekleşmesi ya da gerçek anlamda demokratik yerel yönetimlerin varlığı için belki de en önemli mekanizma yerel seçimlerdir". (İpek Sayan Özkan, "Türkiye'de İdari Sistem ve Örgütlenme" ,http://www.kas.de/wf/doc/kas_34517-1522-12-30.pdf?130529081937, s.7 (08.02.2016).

3.3.1. 1950 Belediye Seçimleri

1950 yılı ekim ayında TBMM’de yerel yönetimlerle ilgili seçimlerin yapılması kararı alınması üzerine, ülke genelinde olduğu gibi Kocaeli’nde de seçim hazırlıkları başlamıştır. Bu seçimlere mevcut partilerden DP, CHP ve MP iştirak etmiştir. İzmit’teki yerel basına göre seçimler münasebetiyle DP ile CHP arasında büyük çekişmeler vardı. Aynı basın tarafından, İzmit, Gebze, Geyve, Değirmendere, Karasu ve Hendek’te belediye başkanlıklarını DP’nin; Kandıra, Sapanca, Pamukova, Darıca ve Akyazı’da ise CHP’nin kazanacağı tahmin edilmekteydi¹⁰⁹³.

Seçimlere hazırlık kapsamında CHP, DP ve MP İl ve İlçe Başkanlıkları, belediye meclis adaylarını belirleme sürecinde çok titiz bir şekilde hareket etmişlerdir. Bütün partiler, bilhassa İzmit Belediye Başkanlığı adaylarını tespit etmek amacıyla kapsamlı yoklamalar yapmıştır. Bu arada DP’nin İzmit adayı, belediye başkanlığı için ismi ısrarla geçen ve umumi efkârda lehinde iyi kanaatler mevcut Vilâyet İdare Heyeti Azalarından Dursun Erol’du¹⁰⁹⁴.

1950 Temmuz ayından itibaren DP ve CHP Kocaeli İl Başkanlıkları, seçim faaliyetlerine açık hava toplantıları yaparak başlamıştır. Buna göre bütün partiler, hem İzmit’te hem de diğer kazalarda birçok toplantı ve miting tertiplemiştir. Bu etkinliklerde halk ile bir araya gelen parti temsilcileri ve adayları, seçimleri kazanmaları durumunda yapacakları hakkında vatandaşlara bilgi vermişlerdir.

Bu tarihlerde DP Kocaeli milletvekillerinden Salih Kalemci, Dr. Hüsnü Türkant ve Lütfü Türkoğlu seçim bölgesinde tetkikler yaparak partililer ile görüşmüş ve vatandaşların şikâyetlerini dinlemiştir. Müteakiben DP milletvekillerinden Mehmet Yılmaz da İzmit’e gelerek seçim çalışmalarını yakinen takip etmiştir. DP temsilcileri ile halk arasında yapılan içtimalarda umumiyetle DP’nin belediyecilik ile ilgili planları üzerinde durulmuştur¹⁰⁹⁵.

---

¹⁰⁹³ Türk Yolu ve Hürsöz Gazetelerinin 20 Temmuz ile 30 Temmuz tarihleri arasındaki yazıları.

¹⁰⁹⁴ Türk Yolu, 25 Temmuz 1950, No: 3619.

¹⁰⁹⁵ Türk Yolu, 27 Temmuz 1950, No: 3621.

10 Ağustos 1950'de DP Vilâyet Teşkilatı, İzmit Belediye Meclisi üyelikleri için aday yoklaması yapmıştır. Namzetleri tespit etme işlemleri, DP Vilâyet Teşkilatı'nın Ocak ile Bucak İlçe Kurullarına önceden müracaat edenlerin listesine bakılarak ve gizli oylama ile gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar ise DP Kocaeli Müfettişi Cemal Tüzün, Bilecik Milletvekili İsmail Aşkınlı ile Kocaeli Milletvekillerinden General Sadık Önhan tarafından denetlenmiştir.

Aynı gün içinde yani oylamadan önce toplantı başkanlığına Saadettin Yalım seçilmiş ve oy verme işlemi başlamıştır. Gizli oyla yapılan seçimler neticesinde DP İzmit Belediye Meclisi adaylıklarına, Sadık Tanaydın, Cemil Aytuğ, Orhan Saka, Saadettin Yalım, Ömer Çalışkan, Hacı Ömer Özdemir, Cemil Çavuşoğlu, İhsan Kaya, Refik Bülbül, Dursun Erol, İsmail Soyer, Ahmet Gül, İsmail Pekaydın, Selahattin Taştekin, Zeki Vural, Kerim Sertsöz, Hüseyin Birlik, İrfan Aytar, Abdürrahim Karaçetin, Osman Çengelköy, Ahmet Karlar, Tevfik Falay, Ali Ayta, Burhanettin Kefçelik, Necati Çalışkur ve Selahattin Telser olmak üzere 27 asil ve 27 de yedek aday belirlenmiştir¹⁰⁹⁶. Müteakiben DP'nin İzmit dışında diğer kazalardaki belediye meclisi adayları da ilan edilmiştir.

DP'nin belediye meclisi adaylarını duyurmasından sonra CHP ile MP İl ve İlçe Teşkilatları da çalışmalarını tamamlamıştır. Böylece bütün aday listelerini Vilâyet Seçim Kuruluna sunmuştur. Müteakiben seçimlere hazırlık kapsamında DP Ocakları, mahalle mahalle dolaşarak vatandaşlarla sürekli toplantılar yapmış ve gittikleri her yerde vatandaşların sorunlarını dinleyerek gerekli notlarını almışlardır¹⁰⁹⁷.

26 Ağustos 1950'de DP İl Başkanlığı, İzmit'te Fevziye Camii'nin arkasında katılımın büyük olduğu bir miting tertip etmiştir. İktidar partisi yanlısı olduğu değerlendirilen Hürsöz Gazetesi'ne göre, DP İzmit Belediye Meclisi adayları bu mitinde birer konuşma yaparak halk üzerinde önemli bir etki bırakmışlardır. Aynı gün CHP ile MP Vilâyet Teşkilatları da İzmit'te birer açık hava toplantısı düzenlemiştir¹⁰⁹⁸. Böylece seçimlere az bir zaman kala partiler çalışmalarını hızlandırmışlardır diye düşünülebilir.

¹⁰⁹⁶ Hürsöz, 11 Ağustos 1950, No: 50.

¹⁰⁹⁷ Hürsöz, 23 Ağustos 1950, No: 57.

¹⁰⁹⁸ Hürsöz, 27 Ağustos 1950, No: 61.

DP Kocaeli Teşkilatı, seçim çalışmasını her yerde seçimleri kesin biçimde kazanacak şekilde hareket etmiş ve kendisini kazanmaya mecbur görmüştür. Partililere göre bu zorunluluk, ekseriyetin refah ve huzuru ile partinin de daha başarılı işler yapması içindi. Hususiyile DP, muhtarlık seçimlerindeki başarıyı belediye seçimlerinde de elde etmek istemiş ve yoğun bir mesai harcamıştır. Bundan dolayı DP'liler, *“Belediye hizmetlerine ait birçok ıstıraplar bitecek ve halk rahata kavuşacaktır.”* Diye seçim propagandası yapmışlardır¹⁰⁹⁹.

23 Ağustos 1950'de DP Kocaeli Teşkilatı İzmit Merkez İlçe Kurulunu kurmuştur. Parti temsilcileri tarafından yapılan çalışmalar neticesinde adı geçen kurulda şu kişilerin bulunması kararlaştırılmıştır: Kemal Demiroğlu (Avukat), Habit Güney (Diş Hekimi), İzzet Talay (İşçi), Necati Çalışkur (İşçi), Orhan Saka (Kuyumcu) ve Kamil Pek (İşçi)¹¹⁰⁰.

İzmit'te belediye meclisi seçimlere katılan bütün partilerin plan ve projeleri aşağıda gösterildiği şekildedir¹¹⁰¹:

- 1-Şehrin su meselesinin kısa bir süre içerisinde halledilmesi”,
- 2-İhmal edilen yolların yapılması,
- 3-Her sene belli mevsimlerde su istilasına maruz kalan vatandaşların, bu durumdan kurtarılması,
- 4-Bir türlü yapılmayan hal ile şehir otelinin derhal yapılması,
- 5-Vapur iskelesinin düzenli bir şekle sokulması ve temizlenmesi
- 6-Tersanenin kaldırılarak, şehrin önemli bir yerini işgal eden nakliye ambarının, eski belediye encümeninin tasavvur ettiği 25.000.000 Türk Lirası ile değil, küçük masraflarla İstasyon tarafına nakli,
- 7-Hastane, mezarlık, elektrik ve yol işlerinin bir an önce yapılması.

23 Ağustos 1950'de CHP İzmit İlçe İdare Kurulu, Halkevi Sinema Salonu'nda bir toplantı yapmıştır. Toplantıda Avukat Ömer Tahaoğlu, Nazmi Oğuz ve Yüksek

¹⁰⁹⁹ Hürsöz, 24 Ağustos 1950, No: 58.

¹¹⁰⁰ Türk Yolu, 24 Ağustos 1950, No: 3647; Hürsöz, 24 Ağustos 1950, No: 58.

¹¹⁰¹ Türk Yolu, 25 Ağustos 1950, No: 3646.

Mühendis Abdülkadir Eren, belediye seçimlerinin mana ve ehemmiyeti üzerinde birer konuşma yaparak İzmit'te Cumhuriyet idaresinin en güzel şekilde yeniden tesis edileceğini belirtmişlerdir. Hatipler, DP'nin iktidara geldiği üç aydan beri büyük sıkıntıların olduğunu ve eğer seçimleri kendileri kazanırlarsa bu sorunları çözeceklerini beyan etmişlerdir. Ayrıca bu seçimlerde aday olmayan İzmit'in mevcut Belediye Başkanı Kemal Öz de söz alarak 20 yıl boyunca belediye başkanlığı süresince yaptığı çalışmalardan bahsetmiştir¹¹⁰².

Seçimlerden önce DP'nin adayları arasında birtakım değişiklikler yapılmıştır. Buna göre, İzmit Belediye Meclisi adaylarından birisi olan Diş Hekimi İhsan Kaya 25 Ağustos 1950'de DP İl Başkanlığı tarafından bilinmeyen bir nedenle aday listesinden çıkarılmıştır¹¹⁰³. İhsan Kaya'ya bunun sebebi sorulduğunda kendisi şu cevabı vermiştir: *"Adaylığım açıklandıktan sonra İstanbul'a gittim ve ben burada iken aday listesinden çıkarıldım ve bunu hayretle karşıladım"*. Bunun dışında diğer adaylardan Lami Aydemir ile Dürdane Yıldırım isimli şahıslar da yoklamalarda oy almalarına rağmen; aday yoklamasına bizzat müracaat etmedikleri için DP İl Başkanlığınca liste dışı bırakılmışlardır¹¹⁰⁴.

Seçimlerden hemen önce CHP Kocaeli İl İdare Kurulu değişmiş ve yeni bir heyet oluşturulmuştur. Bu çalışmalarını ise CHP Kocaeli Bölge Müfettişi ve Tekel eski Bakanı Dr. Fazıl Şerafettin Bürge takip etmiştir. Buna göre yapılan çalışmalar neticesinde CHP'nin yeni Kocaeli İl İdare Kurulu belirlenmiş ve söz konusu kurulda şu kişiler yer almıştır: Agah Gülbay (Doktor), Abdülkadir Eren (Yüksek Kağıt Mühendisi), Ahmet Fetgari (Emekli Deniz Albayı), Sedat Pek: (Avukat), Nail Bilci ve Enver Balkan¹¹⁰⁵. Böylelikle seçim çalışmaları devam ederken; Kocaeli'nde bazı partilerden aday değişiklikleri olmuş ve bazılarında da yönetim kurulları değişmiştir.

Seçimler için çok sayıda açık ve kapalı hava toplantıları gerçekleştiren CHP ve MP Kocaeli Teşkilatları, bu içtimalarda DP'yi izlediği politikalarından dolayı sert bir dille

---

¹¹⁰² Türk Yolu, 26 Ağustos 1950, No: 3647.

¹¹⁰³ Hüseyin Şenses ile 20.11.2015 tarihinde yapılan görüşme.

¹¹⁰⁴ Hürsöz, 26 Ağustos 1950, No: 52.

¹¹⁰⁵ Türk Yolu, 27 Ağustos 1950, No: 3648; Türk Yolu, 30 Ağustos 1950, No: 3651.

tenkit etmişlerdir. Bu durum üzerine DP Vilâyet Başkanlığı, İzmit'te 26 Ağustos'ta Manastır ve 27 Ağustos'ta da Akçakoca ve Bağçeşme Mahallelerinde toplantılar yapmış ve muhalefet partilerinin iddialarına cevap vermiştir. Daha sonra DP tarafından 28 Ağustos'ta Cedit Mahallesi'nde de büyük bir açık hava toplantısı daha yapılmış ve burada İzmit Belediye Meclisi adaylarından Cemil Çavuşoğlu ile Saadetin Yalım halka hitap etmiştir¹¹⁰⁶.

Seçimlere birkaç gün kala partilerin vilâyet teşkilatları, seçim çalışmaları kapsamında faaliyetlerini arttırmışlardır. Bu doğrultuda Kocaeli dâhilinde çok sayıda miting yapan CHP İl Teşkilatı, son etkinliğini Halkevi'nde gerçekleştirmiş ve burada CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek ile Kemal Öz seçilmeleri durumunda neler yapacakları konusunda konuşmuşlardır¹¹⁰⁷. Türk Yolu Gazetesi'ne göre, bu mitinge katılım çok olmuştur.

Seçimlerden önce MP İl Başkanlığının İzmit'te seçimlere girmeme kararı almıştır. MP'nin kararını müteakiben Belediye Meclisi Seçimleri 3 Eylül 1950'de yapılmıştır¹¹⁰⁸. Oy verme ile sayım işlemleri sırasında vilâyet genelinde hiçbir sorun yaşanmamış ve vatandaşlar oylarını serbestçe kullanmışlardır. Katılımın % 40 gibi düşük değerde olduğu vilâyet genelinde seçimleri büyük ölçüde DP adayları kazanmıştır. Buna göre İzmit, Adapazarı, Geyve, Karamürsel, Gebze ve Gölcük'te DP; Kandıra, Akyazı, Hendek ve Darıca'da ise CHP adayları galibiyet elde etmiştir¹¹⁰⁹.

Seçimler neticesinde İzmit Belediye Meclisi'ne seçilen asil liste aşağıdaki gösterildiği şekildedir¹¹¹⁰:

---

¹¹⁰⁶ Hürsöz, 29 Ağustos 1950, No:52; Türk Yolu, 29 Ağustos 1950, No:3649.

¹¹⁰⁷ Türk Yolu, 30 Ağustos 1950, No: 3651.

¹¹⁰⁸ Ayın Tarihi, Eylül 1950, <http://ayintarihi.com>; Feroz Ahmad ve Bedia Turgay, **Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi** 1945–1971, s.74.

¹¹⁰⁹ Türk Yolu, 5 Eylül 1950, No: 3657.

¹¹¹⁰ Hürsöz, 5 Eylül 1950, No: 65; Türk Yolu, 5 Eylül 1950, No: 3657.

Tablo 26

1950 Belediye Meclisi Seçim Sonuçlarına Göre İzmit Belediye Meclisine Seçilen Üyeler ve Aldıkları Oy Oranları

Adı-Soyadı	Aldığı Oy Sayısı
Zeki Vural	5.059
Ahmet Göl	5.057
Hicret Ürel	5.043
Refik Bülbül	5.011
Cemil Çavuşoğlu	4.914
Ali Ayta	4.881
Saadettin Yalım	4.879
Alaaetin Arısal	4.855
Ömer Özdemir	4.854
Orhan Saka	4.851
İrfan Aytar	4.822
Ali Rıza Sefer	4.807
Niyazi Gülerman	4.802
Sedat Tüysüz	4.749
Osman Alyörük	4.670
Selahattin Taştekin	4.732
Akif Terzioğlu	4.694
Fethi Türengül	4.689
Sadık Tanaydın	4.657
Yakup Kan	4.655
Haydar Öztalay	4.654
Kerim Sertsöz	4.635
Seyfullah Gerç	4.641
Sait Erden	4.614
Saim Aşkın	4.611
Hayri Öztüre	4.596

Yedek üyeliklere ise; Refik Tandoğan, Halim Karşlı, Cemil Aytuğ, Tahsin Marmara, Dursun Erol ve Abdurrahim Karaçetin seçilmişlerdir¹¹¹¹.

İzmit Belediye Meclisi'nin yeni üyeleri, 7 Eylül 1950'de toplanarak en yaşlı ve en çok oy alan üyelerden Zeki Vural'ı geçici olarak meclis başkanlığına seçerek çalışmalarına

¹¹¹¹ Türk Yolu, 5 Eylül 1950, No: 3657.

başlamıştır. Daha sonra meclis üyeleri, aralarında yaptıkları oylamalar neticesinde Saadettin Yalım'ı İzmit'in yeni belediye başkanı ilan etmişlerdir. Bunun dışında Başkan vekilliğine Ömer Özdemir, Belediye Meclisi Encümenliklerine Hicret Önel, Sadık Tanaydın ile Fethi Taşkesen ve Kâtipliklere Sedat Tüysüz ile İrfan Ayta seçilmiştir¹¹¹².

İzmit dışında aynı tarihlerde Adapazarı Belediye Meclisi yeni üyeleri ile toplanmış ve belediye başkanlığına, İşadamı ve Fabrikatör Suavi Damalı'yı seçmiştir. 27 Belediye Meclisi üyesinden 26'sının katıldığı bu toplantıda, Suavi Damalı 14 oy, rakibi olan Dr. Ziya Boynuk ise 12 oy almıştır. Bu durumda belediye başkanlığına seçilen Suavi Damalı, alkışlar arasında başkanlık kürsüsüne gelmiş ve halkın ve arkadaşlarının gösterdiği teveccühe teşekkür etmiştir. Müteakiben diğer seçimlere geçilmiş ve Belediye Başkan Vekilliği'ne Demir Ali Dilek, Meclis Başkan Vekilliklerine Cemal Alcan ile Kamil Aralp, Divan Kâtipliklerine Turan Karagülle, İbrahim Kangal, Belediye Encümenine Zeki Arar, Necdet Güven, Ziya Boynuk, Bütçe Encümeni'ne Turan Karagülle, İbrahim Kangal, Rıza Hun, Abdülkadir Güler, Ahmet Aslan ve Tetkik Encümenine Kemal Kurdoğlu, Muammer Cüner, Mustafa Kara, Necmi Tuğcu ve Rüştü Öztopal getirilmiştir¹¹¹³.

Akyazı kazasında seçimleri CHP kazanmış¹¹¹⁴ ve Akyazı Belediye Meclisi'ne seçilen yeni üyeler, aralarında oy birliği ile daha önceki başkanı Abdi Bayhan'ı tekrar belediye başkanı seçmişlerdir¹¹¹⁵. Kandıra'da ise seçimlerde galip gelen CHP'li Belediye Meclisi üyeleri, Belediye Başkanlığına Suavi Evin'in seçilmesini kararlaştırmışlardır¹¹¹⁶.

Gebze kazasında seçimlerin galibi CHP'dir¹¹¹⁷ ve Gebze Belediye Meclisi'ne girenler oy birliği ile belediye başkanlığına Hüseyin Özgen'i seçmişlerdir¹¹¹⁸. Geyve'de ise seçimlerin galibi konumundaki DP'liler, oy birliği ile Fethi Çelebioğlu'nu belediye başkanlığına getirmişlerdir¹¹¹⁹. Karasu'da DP birinci parti olmuş ve belediye meclisine

---

¹¹¹² Hürsöz, 8 Eylül 1950, No:68; Türk Yolu, 8 Eylül 1950, No: 3660.

¹¹¹³ Şahin, **Kronolojik Adapazarı Sakarya (1923-2004)**, s.75.

¹¹¹⁴ Türk Yolu, 5 Eylül 1950, s.56.

¹¹¹⁵ www.akyazi.bel.tr/altsayfa.aspx?ID=4161 (9 Mayıs 2015).

¹¹¹⁶ Türk Yolu, 6 Eylül 1950; Hürsöz, 5 Eylül 1950, No: 56.

¹¹¹⁷ Türk Yolu, 5 Eylül 1950, s.56.

¹¹¹⁸ www.gebze.bel.tr/tr/kurumsalkategori/1/6/eski-baskanlar.aspx (9 Mayıs 2015).

¹¹¹⁹ Hürsöz, 5 Eylül 1950, No: 56.

seçilenler aralarında oy birliği ile Sabahattin Aslan'ın belediye başkanı olmasını kararlaştırmışlardır.

Hendek'te seçimlerin galibi DP'dir¹¹²⁰ ve belediye meclisine seçilen yeni üyeler, belediye başkanlığına Osman Yılmaz'ı seçmişlerdir¹¹²¹. Gölcük'te seçimleri DP kazanmış¹¹²² ve yeni üyeler belediye başkanlığına İbrahim Şentürk'ü getirmişlerdir¹¹²³. Karamürsel kazasında ise seçimleri büyük farkla kazanan DP'liler belediye başkanının Eşref Erişen olmasını kararlaştırmışlardır¹¹²⁴. Kocaeli'nde kazalar dışında Suadiye, Hendek ve Değirmendere nahiyelerinde de belediye başkanlığı seçimleri yapılmış ve buralarda DP adayları belediye başkanlığına seçilmişlerdir. Böylece DP 14 Mayıs 1950 seçimlerini müteakiben katıldığı belediye meclisi seçimlerinde de büyük başarı elde etmiş ve Kocaeli'ndeki 14 belediyenin 9'unu almıştır.

3.3.2. 1955 Belediye Seçimleri

DP döneminde 1950 belediye meclisi seçimlerinden sonra ikinci seçimler 1955'te yapılmıştır. CHP Genel Sekreterliği'nin protesto ederek yer almadığı bu seçimlere DP, TKP ve müstakil adaylar katılmışlardır. Seçimlerden önce CHP il örgütlerinden bazılarının belediye seçimlerine girmek için çaba sarf ettiği ancak genel merkezin bu istekleri sert bir şekilde eleştirdiği basında yer edinmiştir. Ayrıca başka gazetelere de, CHP'nin bazı yerlerde TKP lehine gizliden propaganda faaliyetleri yürüttüğü iddia edilmiştir¹¹²⁵.

Türkiye'de belediye meclisi seçimlerinden önce idarî alanda yapılan düzenlemeler neticesi Adapazarı, Geyve, Hendek, Karasu ve Akyazı kazaları Kocaeli'nden ayrılmış ve Sakarya adında yeni bir vilâyet teşekkül etmiştir. Bu durumdan dolayı Kocaeli'nin nüfusu yarı yarıya azalmış ve kaza sayısı da 5'e düşmüştür. Böylelikle vilâyetteki

---

¹¹²⁰ Türk Yolu, 5 Eylül 1950, s.56.

¹¹²¹ Hendek Belediye Başkanlığı Yazı İşleri Müdürlüğü ile 8 Mayıs 2015'te yapılan görüşme.

¹¹²² Hürsöz, 5 Eylül 1950, No: 56.

¹¹²³ Gölcük Belediye Başkanlığı Yazı İşleri Müdürlüğü ile 8 Mayıs 2015'te yapılan görüşme.

¹¹²⁴ Karamürsel Belediye Başkanlığı Yazı İşleri Müdürlüğü ile 11 Mayıs 2015'te yapılan görüşme.

¹¹²⁵ Vural, Demokrat Parti Döneminde İzmir Örgütlenmesi ve Seçimler, s. 121.

belediye meclisi seçimleri Karamürsel, İzmit, Gebze, Kandıra, Gölcük kazaları ve nahiyelerle sınırlı kalmıştır.

3.3.2.1. İzmit'teki Belediye Meclisi Seçim Çalışmaları

İzmit'te belediye meclisi seçimlerine DP ve TKP ile müstakil adaylar katılmıştır. Seçimlerden önce belediye meclisi üyesi olmak isteyen çok sayıda kişi DP İzmit İlçe Başkanlığına başvuruda bulunmuştur. DP Vilâyet Teşkilatı tarafından 10 Ekim 1955'te başlatılan aday yoklamalarına ilk gün 22 kişi müracaat etmiş ve müteakiben birçok daha başvuru olmuştur. İlçede adaylık başvurusu yapan kişiler arasında başta SEKA Umum Müdürü Enver Atafat olmak üzere, vilâyetin önde gelen ve tanınmış simalarından Sadık Tanaydın, Dr. Kayahan Basım, Osman Gençal, Enver Çelebi, Nur Baltacıoğlu, Celal Görken, Ömer Cebeci, Zeki Yılmaz ve Tahsin Marmara yer almıştır¹¹²⁶. Seçimden önce İzmit'teki yerel basın tarafından DP ile seçimlere giren tek siyasi parti TKP'nin yeterli oy alamayacağı ve seçimlerin daha çok DP ile CHP destekli müstakiller arasında cereyan edeceği öngörülmüştür¹¹²⁷.

DP Kocaeli Teşkilatı, seçim çalışmaları kapsamında 6 Ekim'de 1955'te Cedit, Ömerağa ve Yukarı Pazar Mahallelerinde üç ayrı siyasi toplantı yapmıştır. Bahsi geçen toplantıların konusu, İzmit Belediyesi'nin beş yıllık faaliyetleri ve DP'nin seçimleri kazanması halinde belediyeçilik ile ilgili yeni planları hakkında olmuştur¹¹²⁸. Aynı şekilde TKP ile müstakil adaylar da seçim hazırlıklarına başlamıştır. Böylece İzmit'te yeniden bir seçim atmosferi oluşmuş ve partiler arasındaki rekabet de tekrar gündeme gelmiştir biçiminde düşünülebilir.

DP'nin aday yoklamalarını sürdürdüğü günlerde İzmit yerel basınında, DP Kocaeli İl Heyeti'nin değişeceği yönünde haberler çıkmıştır. Bunun üzerine DP İl Başkanı Dursun Erol, bunun doğru olmadığını ve mevcut yönetimin görevin seçim hazırlıklarını sürdürdüğünü basına bildirmiştir¹¹²⁹. Müteakiben DP, İzmit Belediye Meclisi için aday

¹¹²⁶ Bizim Şehir, 2 Ekim 1955, No: 1032; Bizim Şehir, 3 Ekim 1955, No: 1033.

¹¹²⁷ Bizim Şehir, 5 Ekim 1955, No: 1035; Hürsöz, 7 Ekim 1955, No: 1534.

¹¹²⁸ Bizim Şehir, 7 Ekim 1955, No: 1037.

¹¹²⁹ Bizim Şehir, 18 Ekim 1955, No: 1046.

yoklamalarını tamamlamış ve yoklamalar neticesinde asil ve yedek adaylarını belirlemiştir. Buna göre partinin asil adayları aşağıdaki tabloda gösterildiği şekildedir¹¹³⁰:

Tablo 27

1955 Yılı Belediye Meclisi Seçimlerinde DP'nin Kocaeli Belediye Meclisi Asil Adayları

Adı-Soyadı	Mesleği
Enver Atafırat	Kâğıt ve Selüloz Fabrikası Umum Müdürü
Bedri Işıl Sorbon	İktisatçı (Üniversite Mezunu)
Selahattin Musluoğlu	İnşaat Mühendisi
Necdet Başaran	Serbest Muhasebeci (Yüksek İktisat Mezunu)
Dr. Kayahan Basın	Dâhiliye Mütchassısı
Osman Gençal	İnşaat Mütcahhidi (DP İl İdare Heyeti İkinci Başkanı)
Hüsnü Efe	Mütcahhit (DP İl İdare Kurulu Azası)
Abdurrahim Karaçetin	Tüccar (DP İl İdare Kurulu Azası)
Sabahattin Bilgisu	Mütcahhit
Nurhayat Özemek	Tüccar
Celal Balcı	Otelci
Yusuf Şen	Tütün Tüccarı
Muammer İncioğlu	Avukat
Selahattin Güven	Diş Hekimi
Suat Yılmaz Yalım	Avukat
İzzet Uzuner	Zahire Tüccarı
Vehbi Birol	Yüksek İnşaat Mühendisi
Refik Bülbül	Avukat
Ömer Cebeci	Mahrukat Taciri
Seyfullah Genç	Bakkal
İsmail Alpaslan	Halı Tüccarı
Şükrü Keskin	Belediye Meclisi Üyesi
Celal Görge	Elektrik Mühendisi
Şevki Kuzuoğlu	İnşaat Fen Memuru
Ömer Özdemir	Tüccar (Belediye Meclisi Üyesi)
Yaşar Güven	Kâğıt Fabrikası Nakliyat Şef Muavini
Naci Girgin	Gazeteci
Sadık Tanaydın	DP Vilâyet Kurulu Üyesi.

DP'nin İzmit Belediye Meclisi yedek adayları ise şu kişilerden müteşekkildir¹¹³¹:

¹¹³⁰ Hürsöz, 25 Ekim 1955, No: 1552.

¹¹³¹ Zafer İzmit, 10 Ekim 1955, No: 638.

Tablo 28**1955 Yılı Belediye Meclisi Seçimlerinde DP'nin Kocaeli Belediye Meclisi Yedek Adayları**

Adı-Soyadı	Mesleği
Ali Rıza Safer	Belediye Meclisi Üyesi
Kerim Sertöz,	Belediye Meclisi Üyesi
Selahattin Taştekin	Belediye Meclisi Üyesi
Nuri Ayhan	SEKA'da Usta
Salih Aker	Kırtasiyeci
Kamil Bağdat	Cedit Mahallesi Muhtarı
Tahsin Marmara	Müteahhit
İrfan Ayter	Serbest Muhasebeci
Zeki Yılmaz	İnşaat Fen Memuru
Hüsnü Önen	Kahveci
Hüseyin Tataroğlu	Tütün Tüccarı
Nuri Baltacı	SEKA'da Nakliyat Şefi
İslam Sert	Turgut Mahallesi Muhtarı
Lütfü Gönenç	Karabaş Mahallesi Muhtarı
Ali Küçük	Kabzimal
İbrahim Engin	Kabzimal
Mehmet Sapmaz	SEKA Usta
İsmet Duran	Elektrik Fen Memuru
Ahmet Karal	Kabzimal, Belediye Meclisi Üyesi
Mustafa Küçük Bingöl	SEKA'da Usta
İbrahim Kansu	Kabzimal
İlyas Özgen	Çukurbağ Mahallesi Muhtarı
Habil Yasal	Turşucu
Nail Kurtaran	Muhasebeci
Halil Hakkı Gönenç	Emekli Memur
Mustafa Gebeş	Tüccar
Ömer Çalışkan	Kuyumcu

DP İzmit İlçe Başkanlığı, aday listelerini yukarıda gösterildiği şekilde belirledikten sonra Vilâyet Seçim Kurulu'na sunmuştur. DP'nin asil listesinde genel itibarıyla DP İl İdare Heyeti'nden kişiler yer almışken; yedeklerde daha çok mevcut belediye meclisi üyeleri bulunmuştur.

Yukarıda ifade edildiği gibi bu seçimlerde CHP yer almamış, ancak müstakil adayları desteklemiştir. Bu kapsamda CHP destekli İzmit Belediye Meclisi adayları şu kişilerden oluşmuştur¹¹³²:

Tablo 29

1955 Yılı Belediye Meclisi Seçimlerinde İzmit İlçesindeki Müstakil Adaylar

Adı-Soyadı	Mesleği
Sedat Pek	Avukat
Kemal Öz	Eski Belediye Başkanı
Ziya Gökşin	Doktor
Emin Terzioğlu	Emekli
Turgut Kayı	Gazeteci
Ahmet Kalemci	Emekli
İbrahim Taşören	İnşaat Kalfası
Mustafa Öztüre	Zahireci
Ahmet Barut	Tüccar
Niyazi Akusta	Diş Teknisyeni
Sadi Gülerman	İnşaat Müteahhidi
Kemal Kunter	Emekli
Kemal Sualp	İnşaat Mühendisi
Selahattin Telsel	Gazeteci
Rasim Alptekin	Çiftçi
Yusuf Kasımay	Tüccar
Veysel Keskin	Rençber
Adem Apakgün	Kereste Tüccarı
Mehmet Kaçkan	Şoför
İbrahim Oğultürk	Arzuhalci
Muzaffer Selvili	Tüccar
Nihat Eren	Tüccar
Nedim Tekercioğlu	Bakkal
Namık Moralı	Bakkal
Şeref Turan	Banka Memuru
Rıdvan Gürsoy	Ayakkabıcı
Fikret Akköseoğlu	Bakkal,
Ali Namık Şener	Doktor
Necati Erdem	Nalbur
Muhittin Şeker	Doktor
Sermet Elçin	Tüccar

¹¹³² Bizim Şehir, 27 Ekim 1955, No: 956.

Müstakil adaylar arasında İzmit'in eski belediye başkanlarından Kemal Öz ile DP'nin kuruluşundan itibaren parti sözcülüğünü yapan Hürsöz Gazetesi sahibi Selahattin Telsel de yer almıştır. 1931'den 1950 yılına kadar yaklaşık 20 yıl İzmit'te belediye başkanlığı yapan Kemal Öz'ün müstakiller arasında yer alması, CHP'nin bunları desteklediğinin kanıtı olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca Selahattin Telsel'in de DP karşısında seçimlere girmesi, Hürsöz'ün bu tarihten itibaren DP'yi desteklemediği biçiminde anlaşılabilir.

DP ve müstakillerden sonra TKP de, asil ve yedek adaylarını tespit edip Vilâyet Seçim Kurulu'na teslim etmiştir. Buna göre, partinin asil adayları şu kişilerden müteşekkildir: Y. Cemil Yaşar, Faik Örnek, Kemal Sarıbaş, Nihat Özbek, Hüseyin Yalçınsoy, Hulusi Seymenbaş, Hüsmen Özkan, İsmail Kahraman, Nuri Ayhan, Hüseyin Duvarcı, Selahattin Telsel, Vahap Atlı, Tahir Türköz, Ali Sarı, Nurettin Sümerkan, Hasan Özgen, Mehmet Büyük, Ali Osman Eserek, Nevzat Işıl, Numan Liman, İbrahim Oğultürk, İbrahim Taşören, Lütfü Zaim, Şefki Dinçal ve Orhan İşbilir.

TKP'nin yedek adayları ise Ahmet Sancaktutan, Mustafa Karabay, Aziz Peynirci, Ömer Gür, Nedim Tekecioğlu, Tahsin Sabadi, Bağış Günaydın, İsmail Kolaylı, Rıza Küçük, Ömer Tuna, Kadir Keskin, Süleyman Köksal, Hasan Tuna, Osman Çetinefe, Sadık Kaya, Kemal Ayrışup, Kemal Çağlar, Osman Bayraklar, Tefvik Ertan, Osman Çengelköy, Ekrem Yero, Cemal Özkazancı, Rahmi Kadem, Ali Berber, Dursun Kızılkaya ve Namık Moralı'dır¹¹³³. TKP'nin asil adaylarından Hürsöz Gazetesi sahibi Selahattin Telsel, aynı zamanda müstakil adaylar arasında da yer almıştır.

3.3.2.2. Diğer Kazalarda Belediye Meclisi Seçim Çalışmaları

DP Vilâyet Teşkilatı, belediye meclisi adaylarını tespit etmek amacıyla İzmit dışında Gebze, Karamürsel, Kandıra ve Karamürsel kazaları ile Değirmendere, Hereke, Darıca ve Suadiye nahiyelerinde de aday yoklamaları yapmıştır¹¹³⁴. TKP, İzmit dışındaki diğer kazalarda seçimlere girmediği için, buralarda belediye meclis üyeliği için sadece DP ile müstakil adaylar yarışmışlardır.

¹¹³³ Yavuz İzmit, 1 Kasım 1955, No:959; Bizim Şehir, 27 Ekim 1955, No: 956.

¹¹³⁴ Bizim Şehir, 27 Ekim 1955, No: 1049.

Karamürsel’de TKP dışında müstakil adaylar da seçimlere girmemiştir. Bundan dolayı kazada tek başına seçimlere katılan DP’nin asil adayları şu kişilerden oluşmuştur: Eşref Erişen, Mustafa Gökçe, Tosun Or, Ahmet Erol, Nuri Önal, Mustafa Sözer, Osman Genç, İbrahim Altan, Cahit Acar, Kemal Yılmaz ve Hüseyin Akın. İlçe teşkilatının yedek adayları ise, Ali Haydar Akgün, Şükrü Tezcan, Sadi Bilge, Ali Ergin, Fehim Denizkuşu, Bekir Akar, Ali Demir, Mehmet Yücel, İhsan Keskin, Süleyman Gürbüz, Gazanfer Bilge ve Hali Koygun’dur¹¹³⁵.

Gölcük’te belediye meclisi seçimlerine DP ile müstakil adaylar iştirak etmiştir. DP İlçe Başkanlığı tarafından yoklamalar neticesinde kazanın ilçe belediye meclisi asil ve yedek adaylar saptanmıştır. Buna göre asil adaylar, Hasan Aydın, Remzi Güloğlu, İbrahim Şentürk, Sami Güngör, Jale Bora, Haşim Özdemir, Ömer Aktürk, Nezahat Ataç, Müfit Öndal, Kerim Kartal, Mehmet Ceyhan, Ruhhat Göremen, Yakup Çolak, Hakkı Özkan, Faik Aydın, Cafer Ovar, Halit Gültekin, Yunus Öztürk, ve Hikmet İnanlı; yedek adaylar ise Erhan Aydan, Ali Küçük, Mevlut Yıldız, Nusret Gülerce, İsmail Kütlü, Rıza Genç, Şükrü Akalın, Mustafa Kürtoğlu, Mehmet Saroğlu, Hasan Bayık, Selahattin Sungur, Bayram Kişiel, Arif Kırroğlu, Hüseyin Ellibeş, Selahattin Tankütay, Fikri Abanoz, Mehmet Fidan, Nurettin Barış ve A. Kemal Özler olmuştur. Gölcük’te belediye meclisi seçimlerine DP dışında müstakil olarak sadece 4 kişi müracaat etmiş olup; bu kişiler Fethiye Çetingör, Osman Merzifonlu, Ahmet Kaya ve Ahmet Akpınar’dır¹¹³⁶.

DP’nin asil adayları arasında Jale Bora ve Nezahat Ataç olmak üzere iki bayan da yer almıştır. DP Gölcük İlçe Teşkilatı kurucularından Jale Bora, kazanın ileri gelen ve söz sahibi kişilerinden birisiydi. Belediye seçimlerinden iki yıl sonra belediye başkanlığına seçilen bu kişi, aynı zamanda DP Kocaeli Teşkilatı Kadın Kolları Başkanlığı görevini de yapmıştır.

Gebze’de belediye meclisi seçimlerine DP ile müstakil adaylar katılmıştır. DP’nin Gebze’deki asil adayları, M. Mazhar Akifoğlu, Hüseyin Apaydın, Şükrü Boyacı, Halit Yaman, Hüseyin Özgen, Zeki Erkan, İbrahim Biler, Ziya Erol, Bahattin Celepoğlu,

¹¹³⁵ Bizim Şehir, 30 Ekim 1955, No:963.

¹¹³⁶ Yavuz İzmit, 1 Kasım 1955, No:959.

Osman Talay, Tahsin Ersoy, Hamit Cengiz, Nazım Tezel, M. Ali Demirkaya, Hüsnü Cangül ve Halit Yediç'tir. Partinin yedek adayları ise Faik İkiz, Yaşar Taşkın, Mehmet Üstündağ, Hasan Varol, Ömer Serin, Cezmi Ateş, Hüsnü Kaya, Mustafa Ertan, Akif Akkurman, Rahmi Özer, Zeki Tekiner, Abidin Ellibaş, Mehmet Gülşen, Mehmet Soyar, Sadık ve Osman Artuç'tur.

Gebze'deki müstakil adaylar ise Emin Polat, Rahim Alibek, Yavuz Babacan, Arif Akifoğlu, Veli Akman, Hıfzı Altıparmak, Süleyman Dindar, Mustafa Güven, Orhan Başaran, Mehmet Göçoğlu, Yaşar Küçükay, Hadi Dönmez, Raif Bekdemir, Muammer Akpınar ve Haşim Kemiksiz olmuştur¹¹³⁷. Gebze'de Gölcük'e oranla daha fazla müstakil aday bulunduğu için, bu seçimlerin DP ile CHP destekli bağımsızlar arasında büyük rekabet içinde geçtiği düşünülebilir.

Kandıra'da, Karamürsel kazasında olduğu gibi TKP dışında müstakil adaylar da seçimlere girmemiştir. Bundan dolayı kazada tek başına seçimlere katılan DP'nin asil ve yedek adayları şu kişilerden müteşekkildir: Asil adaylar Bekir Semercioğlu, Vural Sözenler, Faruk Kocaoğlu, Kemal Saner, Reşat Akalın, Ahmet Tüfekçi, Mustafa Akın, Numan Güneş, Neşet Kalfa, İsmail Ayyıldız, Selahattin Kayaöz, Bekir Güzel, Remzi Bayrak ve Mehmet Kaymak; yedek adaylar ise, Sezai Limoncuoğlu, Hasan Akalın, Ahmet Doğru, Şaban Ramazanoğlu, Mehmet Altun, Ali Özgür, İbrahim Can, Lütfü Erkal, Ekrem Sezercan, Abdullah Taşpınar, Raif Akalın ve İbrahim Alkan'dır¹¹³⁸.

Kocaeli genelinde belediye meclis üyeliği için adayların tespit edilip, Vilâyet Seçim Kurulu'na sunulması ile siyasi partilerin ve müstakillerin toplantı ve mitinglere başlamıştır. Bu kapsamda ilk önce DP Kocaeli İl Başkanlığı, İzmit'te Yalı Gazinosunda geniş kapsamlı bir toplantı düzenlemiştir. Kocaeli milletvekillerinden Saadettin Yalım, DP İl Başkanı Dursun Erol ve İzmit İlçe Başkanı İsmail Pekaydın'ın hazır bulunduğu bu içtimada, hatipler seçimler boyunca yapacakları çalışmalar ve planları hakkında bilgi vermişlerdir¹¹³⁹. Bu tarihlerde DP Kocaeli örgütleri seçim hazırlıklarını sürdürürken;

---

¹¹³⁷ Bizim Şehir, 30 Ekim 1955, No:963.

¹¹³⁸ Yavuz İzmit, 1 Kasım 1955, No:959.

¹¹³⁹ Zafer İzmit, 13 Ekim 1954, No: 641.

partinin ocak başkanlarından birisi olan Avni Bezci “*Kanun ve Nizamlara Aykırı Hareket Etmekten*” dolayı 17 Ekim 1957’de tutuklanmıştır¹¹⁴⁰.

İzmit’te aday listelerinin Vilâyet Seçim Kurulu’na bildirilmesini müteakiben, TKP İl Başkanlığı DP’nin bazı İzmit adayları ile ilgili itirazda bulunmuştur. Adı geçen şikâyet konusunda değerlendirmesini yapan Vilâyet Seçim Kurulu, TKP’nin DP İzmit namzetleri üzerinde yaptığı itirazları haklı görerek; 7 asil adayı listelerden çıkarmıştır. Buna göre liste dışı bırakılan adaylar Vehbi Birol, Bedri Işık, Enver Atafrat, Şükrü Keskin, Celal Görkem, Yaşar Güven ve Naci Girgin’dir¹¹⁴¹. Ancak daha sonraları DP’nin de seçim kuruluna itirazları neticesinde Enver Atafrat tekrar listeye alınmıştır.

Seçim çalışmaları kapsamında İzmit, Gölcük, Karamürsel ve Kandıra’da açık hava toplantıları düzenleyen müstakil adaylar, vatandaşlar tarafından ilgi ile karşılanmışlardır¹¹⁴². Ayrıca TKP de seçime gireceği yerlerden başta İzmit olmak üzere Gölcük ve Gebze’de miting ve toplantılar düzenlemiştir.¹¹⁴³. Aynı günlerde İzmit’te seçim faaliyetlerini yürüten DP de, yoğun çalışmalar içerisinde olmuştur¹¹⁴⁴. Bilhassa Yenidoğan, Memeli Dere, Kadıköy, Derince ve Turgut Mahallerinde toplantılar yapan ve vatandaşlarla bir araya gelen DP Kocaeli Teşkilatı’nın seçim faaliyetleri Devlet Bakanı Mükerrerem Sarol denetiminde yapılmıştır¹¹⁴⁵. Aynı şekilde 7 Kasım 1955’te TKP adayları da İzmit’e bağlı merkez mahallerde seçim propaganda faaliyetlerine devam etmişlerdir¹¹⁴⁶.

Kocaeli genelinde seçim propagandalarına aralıksız biçimde devam eden partilerden DP, son olarak İzmit’e bağlı Mehmetaliapaşa, Bağçeşme, Terzibayırı, Aynalıkavak ve Derince’de birer toplantı daha yapmıştır. Söz konusu içtimalardan birisi de Yalıkavak Gazinosu’nda gerçekleştirilmiş ve burada Devlet Bakanı Mükerrerem Sarol, DP’nin seçim vaatleri hakkında nutuk irat etmiştir¹¹⁴⁷.

---

¹¹⁴⁰ Hürsöz, 18 Ekim 1955, No: 1532.

¹¹⁴¹ Hürsöz, 31 Ekim 1955, No: 1543.

¹¹⁴² Hürsöz, 3 Kasım 1955, No: 1546.

¹¹⁴³ Hürsöz, 2 Kasım 1955, No: 1545.

¹¹⁴⁴ Bizim Şehir, 7 Kasım 1955, No: 1062.

¹¹⁴⁵ Bizim Şehir, 8 Kasım 1955, No: 1063.

¹¹⁴⁶ Hürsöz, 8 Kasım 1955, No: 1551.

¹¹⁴⁷ Bizim Şehir, 9 Kasım 1955, No: 1064.

15 Kasım 1955'te gerçekleştirilen belediye meclisi seçimlerine Kocaeli'nde DP, TKP ve müstakiller katılmıştır. Bu seçimlerde CHP yer almadığı için, katılım çok düşük düzeyde gerçekleşmiştir. Örneğin İzmit'in 10.913'i kadın ve 11.511'i erkek olmak üzere toplam 22.424 seçmenden sadece 9.345 kişi rey kullanmıştır. Oylama neticesinde CHP destekli müstakil adaylardan İbrahim Taşören, TKP'lilerden de destek aldığı için 4.806 oyla DP adaylarını geride bırakmıştır. Ayrıca müstakillerden Dr. Ali Şener de yüksek oy alanlardan birisi olmuştur¹¹⁴⁸. Fakat bu durum sonucu değiştirmemiş, DP İzmit genelinde en fazla oyu alarak yeniden birinci parti olmayı başarmıştır¹¹⁴⁹.

Seçimlerden sonra İzmit Belediye Meclisi, Özel İdare Müdürü Naci Ataş'ın başkanlığında toplanmış ve meclisin en yaşlı üyesi Dr. Muammer İncioğlu geçici başkan seçilmiştir. Üyeler arasında belediye başkanını belirlemek üzere Dr. Muammer İncioğlu'nun riyasetinde yapılan oylamada Osman Gençal, 26 reyle İzmit'in yeni belediye başkanı olmuştur. Osman Gençal'ın rakibi durumundaki TKP adayı Bedri Işıl ise sadece 1 rey alabilmiştir. Müteakiben belediye başkanı vekilliğine Sadık Tanaydın, belediye meclisi vekilliklerine Enver Alafrat, Selahattin Güven, encümen üyeliklerine Necdet Başaran, Vehbi Birol, Sabahattin Bilgisu ve elektrik ile sular işleri encümenliğine ise Celal Görkem ve Yaşar Güven seçilmişlerdir¹¹⁵⁰.

İzmit dışında Karamürsel, Gebze, Gölcük ve Kandıra kazalarında da seçimlerin galibi DP olmuştur. Seçimler neticesinde Kandıra belediye başkanlığına Numan Güneş, Gölcük belediye başkanlığına İbrahim Şentürk, Karamürsel belediye başkanlığına Eşref Erişen ve Gebze belediye başkanlığına Hüseyin Özgen seçilmiştir. Bunun dışında Darıca, Suadiye ve Değirmendere'de seçimleri DP; Hereke'de ise müstakil aday kazanmıştır¹¹⁵¹.

---

¹¹⁴⁸ Bizim Şehir, 17 Kasım 1955, No: 1069.

¹¹⁴⁹ Hürsöz, 16 Kasım 1955, No: 1559.

¹¹⁵⁰ Bizim Şehir, 19 Kasım 1955, No: 1071; Hürsöz, 19 Kasım 1955, No: 1563.

¹¹⁵¹ İstiklal, 20 Kasım 1955, No: 355.

3.4. İl Genel Meclisi Seçimleri

DP devrinde biri 1950 ve diğeri de 1955'te olmak üzere 2 defa il genel meclisi seçimleri yapılmıştır. İl genel meclisi, il özel idaresinin karar organıdır ve ilgili kanunlarda gösterilen esas ve usullere göre vilâyetteki seçmenler tarafından ilçeler adına seçilen üyelere oluşur. Ayrıca il genel meclisi başkanı, meclis üyeleri arasından gizli oyla seçilir¹¹⁵².

3.4.1. 1950 İl Genel Meclisi Seçimleri

Türkiye'de 1950 yılında milletvekili genel seçimleri, muhtarlık ve köy heyeti seçimleri ile belediye meclisi seçimlerinden sonra il genel meclisi seçimleri yapılmıştır. Devrin gazetelerine göre, bu seçimlerde DP ile CHP başta olmak üzere muhalefet partileri arasında büyük çekişmeler olmuş ve her iki siyasi parti, il genel meclisi seçimlerini milletvekili seçimleri havasında yapmıştır. Bundan da önemlisi Kocaeli'nde bazı siyasi çevreler tarafından bu seçimler bir referandum şeklinde görülmüştür¹¹⁵³.

DP, il genel meclisi seçimleri aday yoklamalarını 19 Eylül 1950'de Halkevi karşısındaki açık gazinoda yapmıştır. Bu toplantıda il ve ilçe başkanları ile ocak başkanları da hazır bulunmuşlardır. Muhtarlık ve köy heyeti seçimleri ile belediye meclisi seçimlerinden birinci parti çıkan DP, bu seçimleri de kesin kazanacak şekilde aday yoklamalarını yapmıştır. Bu doğrultuda gizli oy ile yapılan aday yoklamaları neticesinde vilâyet ve bağlı kazaların genel meclis adayları tespit edilmiştir¹¹⁵⁴.

Hürsöz ve Türk Yolu Gazetelerine göre, DP'nin aday yoklamalarını yaptığı günlerde CHP ile MP de meclis namzetlerini tespit etmek amacıyla yoğun çalışma içerisinde olmuşlardır. Müteakiben seçime katılan bütün partiler, namzet listelerini belirleyerek seçim kuruluna vermişlerdir. Bütün partiler hem vilâyet hem de kazalar için adaylarını

¹¹⁵² https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0l_Genel_Meclisi (25.12.2015).

¹¹⁵³ Türk Yolu ve Hürsöz Gazetelerinin 10 Eylül 1950 ile 20 Eylül 1950 tarihleri arasındaki sayıları.

¹¹⁵⁴ Ada Postası, 22 Eylül 1950, No:261.

oluşturmuşlardır. Bu kapsamda DP, CHP ve MP'nin il genel meclisi adayları ile meslekleri aşağıda listeler halinde gösterilmiştir ¹¹⁵⁵.

3.4.1.1. DP İl Genel Meclisi Adayları

Kocaeli İl Genel Meclisi'nde 27 kişi bulunduğu için; DP İl Başkanlığı 27 asil ve 27 de yedek olmak üzere 54 kişilik bir liste hazırlamıştır. Ayrıca İl Genel Meclisi'nde kazaları da temsil eden ilçe azalıkları için de adaylar tespit edilmiştir. DP Vilâyet Başkanlığı tarafından Seçim Kurulu'na sunulan kişiler aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir¹¹⁵⁶:

Tablo 30

1950 İl Genel Meclisi Seçimlerinde DP'nin Kocaeli İl Genel Meclisi Adayları

Adı-Soyadı	Mesleği
Saim Aşkın	Başmüfettiş
Osman Alyörük	Kasap
Alaatin Arısan	Yüksek Mühendis
Ali Ayta	Müteahhit
Ali Aytar	Zücaciyeci
Cemil Aytuğ	Emekli
Ahmet Baron	İnşaat Kontrolü
Hüseyin Birlik	Kunduracı
Refik Bülbül	Avukat
Ömer Çalışkan	Kuyumcu
Vasıf Çınar	Fırıncı
Cemil Çavuşoğlu	Emekli Deniz Subayı
Osman Çengelköy	Ustabaşı
Necati Çalışkur	Teknisyen
İzzet Dalar	Zahireci
Dursun Erol	Emekli
Sait Erdem	Müderis
Niyazi Gülerman	Emekli Albay
Tahsin Marmara	Müteahhit
Haydar Öztalay	Emekli Deniz Yarbayı
Hayri Öztüre	Kalfa

¹¹⁵⁵ Türk Yolu, 28 Eylül 1950, No: 3676.

¹¹⁵⁶ Türk Yolu, 29 Eylül 1950, No: 3650.

Salim Patır	Bakkal
Kerim Sertsöz	Emekli
İsmail Soyer	Kasap
Akif Terzioğlu	Tüccar
Sedat Tüysüz	Ayakkabıcı
Saadettin Yalım	Kırtasiyeci

DP'nin Kocaeli İl Genel Meclisi seçimleri için ilçe adayları şu kişilerden müteşekkildir¹¹⁵⁷:

DP 1950 yılı İl Genel Meclisi İzmit adayları ve meslekleri ya da mevkileri hakkındaki bilgiler şu şekildedir: Kamil İpek (Çiftçi), Dursun Erol(Emekli Memur), Recep Akar, (Avukat), Kerim Sertsöz (Çiftçi), İzzet Dalar(Zahire Tüccarı), Selahattin Dönmez (Çiftçi), Nazif Horoz (Otelci), Rafet Özbek (Çiftçi), İhsan Demir (Memur),İsmail Pekaydın (Çiftçi) ve Kemal Demiroğlu (Avukat).

*DP 1950 yılı İl Genel Meclisi Adapazarı adayları ve meslekleri ya da mevkileri hakkındaki bilgiler şu şekildedir*¹¹⁵⁸:İbrahim Aydın (DP Üyesi), Fikri Çakım (Kuyumcu), Şeref Devran (Avukat), Ali Dilek (Emekli Öğretmen), Osman Erkaya (Tüccar), Yaşar Güven (Tüccar), Aziz Gencay (DP Üyesi), İsmail Kösemen (DP Üyesi), Fehmi Kaya Yalçın (DP Üyesi) ve Hasan Pirin (DP Üyesi).

DP 1950 yılı İl Genel Meclisi Karamürsel adayları ve meslekleri ya da mevkileri hakkındaki bilgiler şu şekildedir: Ali Haydar Akgün (Terzi), Osman Aslankılıç (Müteahhit), Ahmet Uğurlu ve (Çiftçi), İsmail Yüksel (Eski Acenteci). Aynı şekilde Gebze adayları , Mustafa Renklitaş (DP Üyesi), Bahaettin Celeşoğlu (DP Üyesi), Recep Koç (DP Üyesi), Hulusi Polat (Tüccar)'dır.

*DP 1950 yılı İl Genel Meclisi Kandıra, Gölcük, Geyve, Karasu, Akyazı ve Hendek adayları ve meslekleri ya da mevkileri hakkındaki bilgiler şu şekildedir*¹¹⁵⁹:Kandıra

¹¹⁵⁷ Türk Yolu, 29 Eylül 1950, No: 3650; Ada Postası, 22 Eylül 1950, No:261.

¹¹⁵⁸ Ada Postası, 22 Eylül 1950, No:261.

¹¹⁵⁹ Türk Yolu, 29 Eylül 1950, No: 3650.

Adaylar Şerife Altuntaş (Zahireci), Kazım Ersöz Terzi), Nazif Güneş (Tüccar), Kazım Önal (Tüccar), Reşat Uygur (Fabrikatör), Kemal Saner (Tüccar), Ramiz Vural (Terzi) ve Cemil Yücel (DP İlçe Başkanı); Gölcük Adayları, Süleyman Dilber (Çiftçi) ve Osman Unluer (Çiftçi); Geyve adayları, Mehmet Aydın (Çiftçi), Halil Vehbi Adalı (DP Üyesi), Saadettin Arım (DP Üyesi), Mehmet Boncuk (Emekli), Neşet Ertürk (DP İlçe Başkanı) ve Mehmet Hırka (DP Üyesi); Karasu adayları, Salim Kara (Çiftçi), İshak İskenderoğlu (Çiftçi), Halim Öztopal (Tüccar) ve Rüstem Tat (Manifaturacı); Akyazı Adayları, Kerim Burak (Çiftlik Sahibi), İsmail Bilgiç (DP Üyesi), Kazım Oktay, (Bakkal), İdris Özhan (Manifaturacı), Necati Temel (DP İlçe Başkanı), Ali Ünlütürk (DP Üyesi) ve Hendek adayları, Mehmet Ercan (Çiftçi), Yakup Kırımlı (Tüccar) ve Mustafa Polat (Elbiseci)

3.4.1.2. CHP İl Genel Meclisi Adayları

CHP İl Başkanlığı 27 kişilik bir liste hazırlamıştır. Vilâyet Seçim Kurulu'na sunulan bahsi geçen listede yer alan aşağıda gösterildiği gibidir¹¹⁶⁰:

Tablo 31

1950 İl Genel Meclisi Seçimlerinde CHP'nin Kocaeli İl Genel Meclisi Adayları

Adı-Soyadı	Mesleği
Ziya Akız	Doktor
Behçet Akyılmaz	Çiftçi
Mehmet Aydın	Fırıncı
Nüzhet Faik Bilgin	Manifaturacı
Yusuf Bilgusu	Eczacı
Cemal Balcı	Kabzımal ve Komisyoncu
Niyazi Başaran	Zahire Tüccarı
Davut Bayar	Hayvan Tüccarı
Ahmet Barut	Saatçi
Arif Bahar	Tuhafiye ve Koleksiyoncu
Mustafa Çeliker	Müteahhit
Hilmi Ege	Nalbur
Necati Erdem	Nalbur

¹¹⁶⁰ Ada Postası, 22 Eylül 1950, No:261; Türk Yolu, 29 Eylül 1950, No: 3678.

Namık Moralı	Halkevi İdare Amiri
İbrahim Oğultürk	Arzuhalci
Nazmi Oğuz	Sinemacı
Nihat Öz	Züccaciyeci
Ali Özoral	Kunduracı
İrfan Şakir Öngören	Avukat
Ali Serdengeçti	Yüksek Mimar
İsmail Şener	Tütün Tüccarı
Şahin Yılmaz	Müteahhit
Mehmet Yüce	Türk Yolu Matbaası Sahibi
Fahri Seyrek	Fotoğrafçı
Mustafa Sakızlı	Ayakkabıcı
Müfit Saner	Terzi ve Tuhafiyeci

CHP'nin Kocaeli İl Genel Meclisi seçimleri için ilçe adayları şu kişilerden müteşekkildir¹¹⁶¹:

CHP 1950 yılı İl Genel Meclisi İzmit adayları ve meslekleri ya da mevkileri hakkındaki bilgiler şu şekildedir: Hasan Akduman (Çiftçi), Rasim Alptekin (Bakkal),İrfan Dergin (Çiftçi), Hilmi Ege (Tüccar), Saadettin Dinçbaş (Tüccar), H.Mahmut Erdem (Tüccar), Hasan Tantan (Çiftçi), Muharrem Turan (Çiftçi), Şevket Selmankurt (Çiftçi) ve Müfit Saner (Tüccar).

CHP 1950 yılı İl Genel Meclisi diğer ilçe adayları ve meslekleri ya da mevkileri hakkındaki bilgiler şu şekildedir: Gölcük adayları, Hüseyin Fikri Özbey (Belediye Eski Başkanı) ve Hüseyin Yüksel (Belediye Eski Başkanı); Karamürsel adayları, Enver Balkan (İl Genel Meclisi Eski Üyesi), Cemil Bal (İl Genel Meclisi Eski Üyesi), Ahmet Uysal (Tuhafiyeci, Tüccar), Murat Bozkurt ve (CHP İlçe Kurulu Üyesi, Tüccar); Kandıra adayları, Cemal Parla (Tüccar), Hasan Basri Can (Tüccar), Fahrettin Koşak (Arzuhalci) ve İsmail Vural (Eski Dava Vekili); Adapazarı, Hasan Sert (Tüccar ve (Ziraatçı), Ali Rıza Erdoğan (Tüccar ve Ziraatçı), Niyazi Uztürk (Tüccar ve Zahirici), Ali Rıza Erdoğan (Tüccar ve Zahirici), Asım Aydın (Manifaturacı), Mehmet Yılmaz (Ziraatçı), Kamil Alier (Çiftçi), Saim Kamiroğlu (Ziraatçı), Hüseyin Vahdettin Er

¹¹⁶¹ Türk Yolu, 29 Eylül 1950, No: 3650; Ada Postası, 22 Eylül 1950, No:261; Türk Yolu, 28 Eylül 1950, No: 3649.

(Avukat), Abdi Tömek (Ziraatçı) ve Ahmet Yelkenci (Ziraatçı); Geyve adayları, Süleyman Akyol (Dava Vekili), Nizamettin Avin (Tüccar), Hakkı Ateş (Çiftçi), Fahri Ezel (Savcı), Remzi Gürevin (Tüccar) ve Kemal Yılmaz (Tüccar) ve Akyazı adayları, Abdi Bayhan (Tüccar), Rasim Boztepe (Tüccar), Tahsin Behlül (Zürra), Şaban Aykus (CHP Üyesi), Halit Baykal (CHP Üyesi) ve Mehmet Özmert (Tüccar).

3.4.1.3. MP İlçe Genel Meclisi Adayları

Kocaeli’nde CHP ile DP dışında seçimlere katılan bir diğer MP’dir. MP, Kocaeli genelinde seçimlere katılmamış; sadece İzmit, Adapazarı ve Akyazı kazalarında aday göstermiştir. Buna göre MP’nin adayları şu kişilerden müteşekkildir¹¹⁶²:

MP 1950 yılı İl Genel Meclisi İzmit ilçe adayları ve meslekleri ya da mevkileri hakkındaki bilgiler şu şekildedir: İzmit adayları, Vasıf Altan (Terzi, Tüccar), Hamdi Cihan (Tuhafiyeci), Hamdi Çağlar (Emekli Subay), Zeki Salih Ataergin (Avukat), Celal Doğuş (Belediye Zabıta Eski Memuru), Ekrem Kaya (Çiftçi ve Bakkal), Rüştü Oktay (Elbise Tüccarı), İrfan İzbak (Emekli Albay), Muhittin Seymenbaşı (Bakal ve Çiftçi) ve Mehmet Emin Temeloğlu (Avukat).

MP 1950 yılı İl Genel Meclisi ilçesi dışındaki diğer ilçe adayları ve meslekleri ya da mevkileri hakkındaki bilgiler şu şekildedir: Adapazarı ilçesi, Abdullah Birgan (Zahireci), Yusuf Burnaz (Nalbur), Ziya Yusuf Kösemen (Avukat), İbrahim Kılıç (Keresteci), Ahmet Kulan (Avukat), Ethem Güler (Tüccar, Celep), Hidayet Öztürk (Emlak İşleri), Hüseyin Paçacı (Manifaturacı), İbrahim Sevim (Elbiseci) ve Hakkı Taşöz (Nalbur, Taşçı); Akyazı ilçesi, Ahmet Taylan (Tüccar), Rasim Boztepe (Tüccar), Cemal Akman (Tüccar), Şaban Aykus (MP Üyesi), Halil Baykal (MP Üyesi) ve Mehmet Özmert (MP Üyesi).

İzmit’te siyasi partiler haricinde müstakil adaylar da seçimlere katılmıştır. Buna göre İzmit Belediye Meclisi müstakil adayları aşağıda gösterildiği gibidir¹¹⁶³: Fahrettin

¹¹⁶² Ada Postası, 22 Eylül 1950, No:261; Hürsöz, 29 Eylül, No: 77.

¹¹⁶³ Hürsöz, 29 Eylül, No: 77.

Temel Başel (Emekli Kaymakam), Übeyt Ceylan (Derince Limanı Memuru), İhsan Kaya (Diş Hekimi), Bedri Atıĝ (Çiftçi) ve Cemalettin Karakadılar (Çiftçi).

3.4.1.4. Seçim Sonuçları

Yerel gazetelere göre, Kocaeli’nde il genel meclis adayları belirlendikten sonra seçim kampanyaları da hız kazanmış ve bu konuda iktidar ile muhalefet partileri arasında büyük rekabetler yaşanmıştır. Seçimler kapsamında il merkezi, kaza ve nahiyelerde halk ile bir araya gelen siyasi partiler ve müstakil adaylar, bilhassa köylülerle sıkı faaliyetler içerisinde bulunmuşlardır¹¹⁶⁴.

15 Ekim 1950’de gerçekleştirilen il genel meclisi seçimleri Kocaeli’nde DP’nin zaferi ile sonuçlanmıştır. CHP ile MP ise; Türkiye genelinde olduğu gibi Kocaeli’nde de istediği sonucu elde edememiştir. Bilhassa İzmit’te DP’ye göre çok az rey alabilen CHP, bazı sandıklarda MP’nin bile gerisinde kalmıştır. Ayrıca bazı sanıklarda ise CHP’ye hiç oy çıkmamıştır. Örneğin İzmit’e bağlı Cedit Mahallesi’ndeki 8 Numaralı sandıkta CHP sandık mümessili ve müşahidi olmasına rağmen: partiye tek bir oy dahi çıkmamıştır¹¹⁶⁵. Netice itibarıyla Kocaeli’ndeki genel meclis tüm üyeliklerini DP kazanmıştır¹¹⁶⁶.

Seçim sonuçları ile ilgili Türk Yolu ve Hürsöz Gazetelerinde sadece İzmit ile ilgili kapsamlı bilgiler olduğu için; bu bölümde yalnızca İzmit’teki adaylar ve aldıkları oy oranları tablo halinde verilmiştir¹¹⁶⁷.

Tablo 32

1950 İl Genel Meclisi Seçimleri Kocaeli Sonuçları

Parti	Adı-Soyadı	Aldığı Oy Sayısı
DP	Kamil İpek	9.287
DP	Nazif Horoz	9.220
DP	Rafet Özbek	9.169
DP	Dursun Erol	9.168

¹¹⁶⁴ Türk Yolu ve Hürsöz Gazetelerinin 20 Eylül 1950 ile 15 Ekim 1950 tarihleri arasındaki yazılar.

¹¹⁶⁵ Hürsöz, 17 Ekim 1950, No: 93.

¹¹⁶⁶ BCA, Fon Kodu:30.1.0.0, Yer No: 51.309.6.

¹¹⁶⁷ Hürsöz, 18 Ekim 1950, No: 94; Hürsöz, 19 Ekim 1950, No: 95; Türk Yolu, 18 Ekim 1950, No: 3689.

DP	İzzet Dalar	8.914
DP	Recep Acar	8.553
DP	Kemal Demiroğlu	8.422
DP	Selahattin Dönmez	8.358
DP	Kerim Sertsöz	8.226
DP	İsmail Pekaydın	8.226
CHP	Hasan Tanta	5.333
CHP	Hilmi Ege	4.424
CHP	Şevket Selman Kuran	4.424
CHP	H.Mahmut Erdem	3.973
CHP	Muharrem Turan	3.884
CHP	Hikmet Dinmiş	3.874
CHP	Saadettin Dinçbaş	3.818
CHP	Rasim Alptekin	3.770
CHP	Hasan Akduman	3.760
MP	Celal Kaya	1.621
MP	Hamdi Çağlar	1.344
MP	İrfan Peyker	1.329
MP	Fahrettin Süleyman	1.270
MP	Salih Zeki Ataergin	1.233
MP	Emin Temeloğlu	1.229
MP	Hamdi Cihan	1.152
MP	Vasıf Altın	1.128
MP	Rüştü Oktaş	1.111
Müstakil	Bedri Atığ	3.415
Müstakil	Cemalettin Karakadılar	2.256
Müstakil	Fahrettin B. Mahmut	3

Seçim neticelerinden de anlaşılacağı üzere; DP, İzmit'te aldığı oylar ile CHP ve MP'yi büyük farklarla geride bırakmıştır. Seçim sonuçlarına göre, DP'nin toplam oyu 87.543 iken; CHP'nin 37.260, MP'nin 11.417 ve müstakillerin 5.724'dir. Bu durum, DP'nin İzmit'te destek gördüğü ve muhalefet partilerinin çok fazla taraftarlarının bulunmadığı şeklinde değerlendirilmektedir.

3.4.2. 1955 İl Genel Meclisi Seçimleri

1955 il genel meclisi seçimleri¹¹⁶⁸ öncesi Türkiye’de yapılan mülkî düzenlemeler kapsamında Adapazarı, Geyve, Hendek, Karasu ve Akyazı ilçeleri Kocaeli’nden alınarak Sakarya’ya bağlanmıştır. Bunun neticesi Kocaeli’nin hem nüfusu hem de seçmeni büyük ölçüde azalmıştır. Böylelikle Kocaeli’nde seçimler İzmit, Kandıra, Gölcük, Karamürsel ve Gebze kazaları ile sınırlı kalmıştır.

---

¹¹⁶⁸ 1954’te yapılan milletvekili seçiminden birinci çıkan DP, 30 Haziran 1954 tarihinde 6428 sayılı yasa ile milletvekili kanununda yeni bir düzenlemeye gitmiştir. Yasaya göre bir siyasi partide adaylığı reddedilmiş kişinin, başka bir siyasi partiden de aday olarak gösterilmesinin önü kesilmiş, memurların seçimden 6 ay önce istifa ederek seçimlere iştirak edebileceği kararlaştırılmış, partilerin seçim anlaşması yaparak ortak liste ile aday gösterilmesi yasaklanmış ve radyodan siyasi partilerin seçim propagandası yapmalarına da engel konulmuştur. Yasa her ne kadar mahalli seçimler için çok köklü değişiklikleri kapsamasa da ilerleyen süreçte muhalefet partilerinin seçim çalışmalarını daha da zor bir çerçevede şekillendirmelerini zorunlu kılmıştır.

Yukarıda ifade edilen sebeple uzun süre üzerinde tartışılan yasaya karşı ilk tepki, CP Genel Merkezi’nden çıkan karar ile kamuoyuna yansıtılmıştır. CHP, 5 Ağustos 1955’te Cağaloğlu’ndaki İstanbul il merkezinde Genel Başkan İsmet İnönü’nün başkanlığında toplanmış, toplantıyı açan İsmet İnönü, memleketin son senelerdeki iktisadi ve siyasi meselelerine temas etmiş, belediye seçimlerine iştirak mevzuunda meclis üyelerinin sebep göstererek olumlu yahut olumsuz kanaatlerini bildirmelerini istemiştir. Düşüncelerin belirtilmesinin ardından okunan merkez idare kurulu raporu ve kurulun seçimlere iştirak etmeme teklifi müzakere edilmiştir. Uzun süre devam eden tartışmadan sonra seçimlere girilip girilmemesi mevzuu oya sunulmuş, 2 çekimser oya karşı 28 oyla CHP’nin belediye ve genel meclis seçimlerine girmemesi kararlaştırılmıştır. Parti Meclisinin kararı, hazırlanan beyanname ile kamuoyuna ulaştırılmış, yayınlanan CHP tebliğinde yaklaşan yerel seçimlere katılmama kararı ile ilgili şu ifadeler kullanılmıştır: (Vural, Demokrat Parti Döneminde CHP’nin İzmir Örgütlenmesi ve Seçimler, s. 115-117).

“CHP esefle müşahade etmiştir ki iktidar demokrasinin esas mefhumları ile telifi mümkün olmayan bir yeni rejimi, mevzuat ve tatbikat ile rejime muhalefetin rıza ve teslimiyetini istemektedir. CHP büyük inkulâplardan sonuncusu olan demokratik rejimin tesisine ve gelişmesine çalışmış, her iktidarın bu rejimi tekâmül ettirmekle vazifeli olduğuna inanmıştır. Bu sebepledir ki, demokrasinin zıddına olarak kurulmak istenilen nizamlara rıza ve kabul reyini hiç bir zaman vermeyecektir. Son zamanlarda ise, iktidar 1952’den beri kendini gösteren iktisadi buhranın bu yıl had bir şekil alması üzerine muhalefet aleyhine hiç bir memlekette hiç bir zaman misli görülmemiş bir tecavüz siyasetine geçmiş, bütün ikazlara rağmen ısrar ettiği hata iktisadi ve mali politikasının neticelerinden muhalefetin mesul olduğunu iddiaya kalkışmıştır. Bu yersiz iddiaya vatandaşları inandırmak gayreti ile şimdi muhalefetin şerefi ve hakları aleyhi ile her türlü tecavüzleri yapmaya devam etmektedir. Bu şartlar karşısında CHP önümüzdeki il genel meclisi ve belediye meclisi seçimlerine girmemeğe karar vermiştir. CHP mevcut imkânlar içinde siyasi vazifelerine azim ve sebatla devam edecektir (BCA, Fon Kodu:30.1.0.0, Yer No:43.253.10).

Genel merkezin bu kararı, vilâyet teşkilatlarının çalışmalarını sınavacağı seçimlere uzun bir evre katılmasının da önü kesmiş, bu süreci il teşkilatları örgütlenme faaliyetlerini geliştirme yolunda kullanmıştır. 6 Eylül 1955’te Ankara’da toplanan il başkanları toplantısında da yerel seçimlere girmeme kararının görüşüldüğü, CHP il başkanlarının, tam bir bütünlük ile alınan kararı destekledikleri görülmüştür (Banu Ören, Ülkü Varlık, **Seçim Sistemleri ve Türkiye’de Seçimler**, s. 116-118).

DP'nin yer aldığı il genel meclisi seçimlerine CHP ve CMP katılmama kararı almıştır¹¹⁶⁹. Devrin mevcut partilerinden TKP ise, ilk önce CHP ve CMP'nin aksine seçimlere gireceğini ilan etmiştir¹¹⁷⁰. Yani il genel meclisi seçimlerine DP, TKP ve müstakil adaylar iştirak etmeye karar vermişlerdir¹¹⁷¹. Ancak seçimlerin yaklaştığı günlerde TKP de seçimlere katılamayacağını duyurmuştur¹¹⁷². Böylece Kocaeli'nde il genel meclisi adaylıkları için sadece DP ile müstakiller yarışmışlardır.

Dâhiliye ve Adalet Bakanlıkları seçim hazırlıklarına 10 Ağustos 1954'te başlamışlardır. İl Genel Meclisi Seçimleri 1950 nüfus sayımları esas alınmak suretiyle yapılmıştır. Buna göre nüfusu 20.000'e kadar olan ilçelerden 1; 20.001'den 30.000'e kadar 2; 30.001'den 45.000'e kadar 3; 45.000'den 60.001'e kadarki ilçeler için 4 üye seçilmesi kararı verilmiştir. Ayrıca 60.000'den sonra her 20.000 nüfus için bir üye daha eklenmiştir. Bu anlamda Kocaeli'nde il merkezi için 13 asil ve 13 yedek üye seçilecekti¹¹⁷³. Bunun dışında seçim faaliyetlerini ilçe seçim kurullarının idare etmesi kararlaştırılmıştır¹¹⁷⁴.

13 Ağustos 1955'te partiler ve bağımsız adaylar seçim faaliyetlerini başlatmışlardır. Seçim çalışmaları doğrultusunda ilk olarak TKP, İzmit merkezde bir açık hava toplantısı tertip etmiş ve söz konusu içtima yaklaşık 100 kişi katılmıştır. Mitinge gelenler arasında İskender Öz, Nazım Özsoy, Nurettin Özer, Mehmet Yazar, Tahsin Demirağ ve Cezmi Türk gibi partinin önemli temsilcileri yer almış ve TKP İl Başkanı Süreyya Kandil seçimlerle ilgili nutuk irat etmiştir¹¹⁷⁵.

Hürsöz Gazetesi'ne göre, il genel meclisi seçimleri kapsamında DP Vilâyet Başkanlığı, ilçe ve ilçe adaylarını belirlemek için yoğun bir çalışma içerisinde bulunmuştur. Hususiyle seçim propagandaları boyunca adaylar arasında büyük bir rekabet

---

¹¹⁶⁹ Bizim Şehir, 7 Ağustos 1955, No: 984.

¹¹⁷⁰ Hürsöz, 12 Ağustos, No: 1505.

¹¹⁷¹ Bizim Şehir, 13 Ağustos 1955, No: 990.

¹¹⁷² Hürsöz, 6 Eylül 1955, No: 1526.

¹¹⁷³ Bizim Şehir, 14 Ağustos 1955, No: 990.

¹¹⁷⁴ Bizim Şehir, 12 Ağustos 1955, No: 989.

¹¹⁷⁵ Hürsöz, 13 Ağustos 1955, No: 1505.

yaşanmıştır¹¹⁷⁶. Bu durum, siyasilerin söz konusu seçimlere ehemmiyet verdiği şeklinde yorumlanmaktadır.

DP'nin Kocaeli'ndeki seçim faaliyetleri Devlet Bakanı Mükerrrem Sarol yönetiminde yürütülmüştür¹¹⁷⁷. Bu tarihlerde il genel meclisinde görev yapmak isteyen çok sayıda kişi DP İl Başkanlığı'na müracaat etmiştir. Yerel gazetelerin verdiği bilgilere göre, başvurular beklenenden fazlaydı. Örneğin 2 kişilik kadrosu olan Gebze için ilk gün 4, 5 kişilik kontenjane sahip İzmit için ise 20 kişi başvuru yapmıştır¹¹⁷⁸. Bunun yanında Gölcük, Karamürsel ve Kandıra'da birçok müracaat olmuştur¹¹⁷⁹. Başvuruların yapıldığı günlerde DP Kocaeli Vilâyet ve Kaza Teşkilatları da müracaat edenler arasından yoklama çalışmalarını aralıksız sürdürmüştür¹¹⁸⁰.

Kocaeli'nde il genel meclisi için aday belirleme çalışmalarının sürdüğü tarihlerde DP İzmit İlçe Başkanlığı tarafından İzmit'te namzet olmak isteyen adayların Merkez Postanesine 50 Türk Lirası yatırmaları kararlaştırılmıştır. Ancak Türk Yolu ve Bizim Şehir Gazetelerine göre, adaylık başvuru ücretleri ilçeden ilçeye değişmekteydi. Örneğin İzmit'te 50 Türk Lirası olan başvuru bedeli, Karamürsel'de 100 Türk Lirası'ydı¹¹⁸¹. İzmit İlçesi'nden adaylık başvurusunda yaparak Merkez Postanesi'ne para yatıranlar arasında Sadık Tanaydın, İzzet Dalar, Osman Gençal, Osman Alyörük, Tahsin Marmara, Ömer Özdemir, Ali Ayta, Mehmet Horoz, Hüseyin Tataroğlu, Abdürrahim Bezci, Selahattin Dönmez, Recep Acar, Necati Göker, Osman Şenses ile DP Vilâyet Başkanı Dursun Erol da yer almıştır¹¹⁸².

DP Kocaeli İl Başkanlığı, 1 Eylül 1955'te aday yoklamalarını tamamlamıştır. Yoklamada 120 ocak, 2 bucak ile 5 ilçe kurulu üyeleri oy kullanmış ve rey işleri gizli, tasnif ise açık şekilde yapılmıştır. Oylama sırasında herhangi bir haksızlığın vuku

---

¹¹⁷⁶ Hürsöz, 14 Ağustos 1955, No: 1506.

¹¹⁷⁷ Bizim Şehir, 17 Ağustos 1955, No: 992.

¹¹⁷⁸ Bizim Şehir, 14 Ağustos 1955, No: 990.

¹¹⁷⁹ Hürsöz, 27 Ağustos 1955, No: 1519.

¹¹⁸⁰ Hüseyin Şenses ile 20.11.2015 tarihinde yapılan görüşme; Bizim Şehir, 27 Ağustos 1955, No: 1002.

¹¹⁸¹ Türk Yolu ve Bizim Şehir Gazetelerinin 10 Ağustos ile 20 Ağustos tarihleri arasındaki sayıları.

¹¹⁸² Bizim Şehir, 24 Ağustos 1955, No: 998.

bulmasını engellemek amacıyla DP İl Kurulu Müşahidi Sadun Atıg görev yapmıştır¹¹⁸³. Oylamalar neticesi DP'nin Kocaeli'ndeki il ve ilçe namzetleri belirlenmiştir.

3.4.2.1. DP İl Genel Meclisi İlçe Adayları

Kocaeli İl Genel Meclisi 26 kişiden müteşekkil olduğu için; DP İl Başkanlığı 13 asil ve 13 de yedek olmak üzere 26 kişilik bir liste hazırlamıştır. Ayrıca il genel meclisinde kazaları ve nahiyeleri temsil eden azalıklar için de adaylar tespit edilmiştir. Bu kapsamda DP Vilâyet Başkanlığı tarafından il ve ilçe seçim kuruluna sunulan kişiler tabloda gösterildiği gibidir¹¹⁸⁴:

Tablo 33

1955 İl Genel Meclisi Seçimlerinde DP'nin Kocaeli İl Genel Meclisi Asil ve Yedek Adayları

Adı-Soyadı	Mesleği
Necdet Başaran	Serbest Muhasebeci
Kayahan Demir	Doktor
Osman Gencal	Müteahhit, İl Kurulu İkinci Başkanı
Hüsnü Efe	Tüccar
Abdürrahim Karaçetin	Müteahhit, İl Kurulu İkinci Başkanı
Sabahattin Bilgisu	Müteahhit
Nurhayat Özemek	Tüccar
Celal Balcı	Otelci
Yunus Şen	Tütün Tüccarı
Muhammet Horozoğlu	Avukat
Selahattin Güven	Diş Hekimi
Yılmaz Yalım	Avukat
İzzet Uzuner	Tüccar
Vehbi Birol	SEKA Fabrikası Müdür Yardımcısı
Refik Bülbül	Avukat
Ömer Cebeci	Müteahhit, Tüccar
Seyfettin Genç	Belediye Azası
Şükrü Keskin	Belediye Meclisi Üyesi

¹¹⁸³ Hürsöz, 1 Eylül 1955, No:1523.

¹¹⁸⁴ Türk Yolu, 29 Eylül 1950, No: 3650; Demokrat Kocaeli, 26 Ekim 1955, No: 1090.

Ömer Özdemir	Tüccar
Yaşar Güven	SEKA Nakliyat Şef Muavini
Naci Girgin	Gazeteci
Sedat Tanaydın	Tüccar, İl Kurulu Üyesi
Şevki Kuzuoğlu	İnşaat Fen Memuru
İsmail Apaydın	Tütün Tüccarı
İzzet Uzuner	Zahireci, Tüccar

DP, bu şekilde il genel meclisi seçimleri için asil ve yedek üyelerini belirledikten sonra ilçe adaylarını da yoklama çalışmaları ile tespit etmiştir. Buna göre partinin ilçe adayları ve yoklamalar sonucunda aldıkları oy oranları aşağıda gösterildiği gibidir¹¹⁸⁵:

DP İl Genel Meclisi İzmit İlçesi asil ve yedek adayları ile adayların yoklamalar neticesi aldıkları oylar şu şekildedir: Osman Alyörük (Kasap): 67, Süreyya Sofuoğlu(DP İl Başkanı): 63, İzzet Daler (Zahireci): 54, Mehmet Horoz (DP Üyesi): 47, Ali Ayta (DP Üyesi) : 45, Dursun Erol (DP İl Yöneticisi): 40, Ömer Özdemir (Tüccar): 37, Sadık Tanaydın (DP İl Kurulu Üyesi): 26, Hüseyin Tataroğlu (Tütün Tüccarı): 25 ve Osman Şenses (DP İl Kurulu Üyesi) : 25.

DP İl Genel Meclisi İzmit İlçesi dışındaki diğer kazaların asil ve yedek adayları ile adayların yoklamalar neticesi aldıkları oylar şu şekildedir¹¹⁸⁶: Gebze ilçesi, Bahattin Celepoğlu (DP Üyesi): 35, Hüseyin Özgen (Belediye Başkanı): 32, Selim Altay (DP Üyesi): 27 ve Hulusi Polat (Tüccar): 27; Kandıra ilçesi, Cemil Yücel (DP İlçe Başkanı): 48, Reşat Uygur (Fabrikatör): 43, Kazım Ersöz (Terzi): 41, Numan Güneş (Belediye Başkanı): 41, Ramiz Vural (Terzi): 40, Cemal Bebek (DP Üyesi): 39, Kemal Sezer (DP Üyesi): 27 ve Kazım Önal (Tüccar): 19; Gölcük, Ali Vural (DP Üyesi): 25, Hüseyin Yücel (Belediye Başkanı): 23, Osman Uzuner (Tüccar): 13 ve Ali Kuş (Tüccar): 12; Karamürsel, Eşref Erişen (Belediye Başkanı): 36, Osman Kılıçaslan (DP Üyesi): 29, Ali Haydar Akgün (Terzi): 24 ve Fethi Erdemir (Tüccar): 23.

¹¹⁸⁵ Hürsöz, 2 Eylül 1955, No: 1524

¹¹⁸⁶ Bizim Şehir, 2 Eylül, No: 1006.

Yukarıdaki listeden de anlaşılacağı üzere DP'de aday yoklamaları sonucunda ilginç neticeler elde edilmiştir. Örneğin DP İl Başkanı Dursun Erol diğer adaylara göre az daha oy alarak ancak yedek listeye girebilmiştir. Dolayısıyla da Bu durum Kocaeli'nde çok garip karşılanmıştır¹¹⁸⁷. Müteakiben Dursun Erol, sonuçlara itiraz etmiş ve soruşturma neticesi Vilâyet Seçim Kurulu, asil adaylardan ikisini listeden çıkarmıştır. Yeni düzenleme ile İzmit'tin asil adaylarından Mehmet Horoz'un yerine Dursun Erol ve Kandıra'dan Numan Güneş'in yerine Kemal Saner asil listeye alınmıştır¹¹⁸⁸.

İzmit ve Kandıra kazaları gibi Kocaeli'nin diğer ilçelerinde de DP'nin aday listelerinde birtakım değişiklikler olmuştur. Buna göre ilk turda seçilen adaylardan bir kısmı itirazlar neticesi listeden çıkarılmış ve yerlerine yenileri verilmiştir. Söz konusu değişiklikler ile DP'nin Kocaeli İl Genel Meclisi yeni adayları şu kişilerden ibaretti.

İzmit'in asil adayları Osman Alyörük, Ali Ayta, İzzet Dalar, Dursun Erol ile Süreyya Sofuoğlu ve yedek adayları Ömer Özdemir, Sadık Tanaydın, Hüseyin Tataroğlu, Osman Şenses ve Selahattin Dönmez'dir. Kandıra kazasının asil adayları asil adayları Kazım Ersöz, Kemal Soner, Reşat Uygur ile Cemil Yücel ve yedek adayları Ramiz Vural, Kemal Bebek, Kazım Önal ve Şerif Ali Altındağ'dır. Karamürsel İlçesi'nin asil adayları Bahattin Çelepoğlu ile Hüseyin Öngen ve yedek adayları Selim Altay ile Hulusi Polat'tır¹¹⁸⁹.

Türkiye'de 1955'te seçimlerle ilgili yapılan düzenlemeler kapsamında il genel meclisi seçimlerine ilçeler dışında nahiyelerin katılması kararlaştırılmıştır. Bu dönemde Kocaeli vilâyetinin nahiyeleri Değirmendere, Darıca, Hereke, ve Suadiye'dir. Adı geçen nahiyelerdeki il genel meclisi seçimleri için DP'nin yoklamalar neticesi tespit edilen asil ve yedek adayları şu kişilerden mürekkeptir¹¹⁹⁰:

Değirmendere nahiyesi asil adayları, Hüseyin Yücel, Hüseyin Cuma, Ahmet Akyüz, İbrahim Özbağ, Halil Erişken, Ömer Temizer, Faruk Demirci, Emin Murat, Bekir Sami

---

¹¹⁸⁷ Türk Yolu, 2 Eylül 1955, No: 5186.

¹¹⁸⁸ Yavuz İzmit, 3 Eylül 1955, No:1298; Türk Yolu, 6 Eylül 1955, No: 5188.

¹¹⁸⁹ Türk Yolu, 3 Eylül 1955, No: 5187; Bizim Şehir, 6 Eylül 1955, No: 1009; Hürsöz, 6 Eylül 1955, No:1010; Yavuz İzmit, 4 Eylül 1955, No: No: 921.

¹¹⁹⁰ Demokrat Kocaeli, 3 Eylül 1955, No: 1030.

Toksöz, Mehmet Aktaş, Salih Över, Hüseyin Ercan, Arif Girgin ile Fahrettin Erkutlu'dur. Nahiye'nin yedek adayları ise; Osman Kaya, Ali Türkmen, İbrahim Tüfekçi, Murat Yaşar, Halil Çelikel, Veysel Atak, Eşref Öktem, Halil Sarıkaya, Ahmet Erkan, Mehmet Akbıyık, Kasım Onar, Hüseyin Alcan, Hüseyin Özçelik ve Mustafa Tezcan'dır.

Darıca nahiyesi asil adayları, İsmail Şumnu , Hasan Pala, Hamdi Gezerdağ, Naci Kuni, Enver Şengül, Muhittin Celepoğlu, Ahmet Demiröz, Nazım Kesici, Süleyman Aygün, Halil Güler, İbrahim Arı ve Şerafettin Üzer'dir. Nahiye'nin yedek adayları ise; Kamil Berber, Talat Özyörük, Mehmet Güven, Ali Berber, Derviş Üzey, Fahri Öğüt, Emin Acar, Salih Karaibrahim, Ahmet Yücel, Şakir Acak, Ahmet Günsel ve Mustafa Özkaynak'tır.

Hereke nahiyesi asil adayları, Hüsnü Özemen, Hulki Öğreten, Müfit Teoman, İsmail Özdemir, Mehmet Ali Vardar, Mehmet Özbek, İdris Çınar, İbrahim Çayır, Alaattin Soygör, Fahri Üstündağ, Mustafa Duman, İsmail Turan, Şükrü Özdemir ve Hilmi Özyarar'dır. Nahiye'nin yedek adayları ise; Fahri Külük, Hasan Başaran, Hüseyin Uçar, Cemil Kahraman, Barış Uğurlu, Ahmet Üstün, Mehmet Toyga, Yaşar Gökçe, Celal Avcı, İhsan Tekin, Kemal Özdemir, Cezmi Tezcan, Kemal Tutum ve Mustafa Tütünoğlu'dur.

Suadiye nahiyesi asil adayları, Hüsnü İlhan , Sadık Balcı, Veysel Kanyılmaz, Mehmet Kan, Cemal Adıgüzel, Ali Tarak, Harun Alper, İbrahim Özyılmaz, Tevfik Türk, Hüseyin Özden, Mehmet Gül ve Celal Gedik'tir. Yedek adaylar ise; Mehmet Aypa, Dursun Pekyıldız, İbrahim Okumuş, İsmail Yerlitürk, Ali Şeker, Yusuf Oruç, Osman Erkan, Bekir Kıroğlu, Hasan Başaran, Şaban Kul, Mustafa Kıvanç ve Hamit Sırt'tır.

3.4.2.2. Müstakil Adaylar

Bizim Şehir Gazetesi'ne göre önceden seçimlere katılacağını bildiren TKP, Kocaeli'nde aday bulamadığını gerekçe göstererek son anda seçimlere girmeme kararı almıştır¹¹⁹¹. Bu durumdan dolayı Kocaeli'nde sadece DP ile müstakiller seçimlere katılmışlardır¹¹⁹². Ancak vilâyet merkezinde hiçbir müstakil aday çıkmamış, sadece kazalar ile nahiyelerde bağımsız adaylar çıkmıştır. Kazalardaki müstakil namzetler aşağıda gösterildiği gibidir:

İzmit'in müstakil asil adayları, Hüseyin Fikri Şimşek, Cemal Uzun ve Süleyman Dinger'dir ve yedek aday çıkmamıştır. Karamürsel'in müstakil asil adayları Eşref Erişgen ile Osman Kılıçaslan; yedek adaylar ise Ali Haydar Akgün ile Fevzi Kardemir'dir. Gölcük'ün müstakil asil adayları, Hüseyin Yücel ile Hilmi Yüksel; yedek adaylar ise Ahmet Kuş ile Osman Uzuner'dir¹¹⁹³.

Nahiyelerde seçimlere müstakil katılan kişiler şunlardır: Değirmendere'nin müstakil adayları, Nihat Baykal, Murat Soyugenc, İsmail Dönmez, Yaşar Demirtaş, Adnan Ergeç, Bekir Çakar, Mustafa Arman, Nedim Bayar, Kemal Türker, İsmail Açıkalın, Osman Kaymaz, İsmail Erol, Ahmet Byaram, Ratip Erçelebi, Mehmet Özkanlı, Hasan Özsoy ve Halil Pırol'dur. Müstakil yedek adaylar ise, Şükrü Çelebi, Mehmet Kasırğa, Mustafa Koca, Şevket Şeker, Hüsnü Çat, Ali Osman Metin, Mehmet Çepil, Mehmet Yılmaz, Mustafa Akbal, Kasım Yılmaz, İsmail Kiroğlu ve İsmail Çuhadır'dır¹¹⁹⁴.

Suadiye'nin müstakil asil adayları, Harun Çelebi, İbrahim Erturan, İsmail Kerman, Mustafa Karakaş, Hüseyin Subaşı, Ali Satır, Abdullah Yavuz, Hasan Turan, Ali Rıza Yılmaz, Kamil Çelebi, Şükrü Mustak ve Saadetin Karagül'dür; nahiyede yedek aday olmamıştır.

---

¹¹⁹¹ Bizim Şehir, 7 Eylül 1955, No: 1010.

¹¹⁹² Türk Yolu, 2 Eylül 1955, No: 5186.

¹¹⁹³ Yavuz İzmit, 4 Eylül 1955, No: 921.

¹¹⁹⁴ Demokrat Kocaeli, 3 Eylül 1955, No: 1030.

Hereke'nin müstakil asil adayları, Eyüp Songür, Muharrem Çelik, Yusuf Tunay, Lami Dinçer, Recep Kalem, Fahri Yavuz, Nuri Arıt, Şerafettin Dönmez, Hüseyin Tetik, İbrahim Erdoğan, Alaattin Tekinci, İlyas Benden, Mahir Ertaman, Şerafettin Yavuz, Mithat Ersoy, Emin Horoz, Mustafa Tütüncüoğlu, Mehmet Erdoğan, Mesut Tütün, Mustafa Akkaş, Salih Avcı, Lütfü Varnalı, Sadi Genç, İbrahim Ömür, İbrahim Alpa ve Osman Hızal'dır¹¹⁹⁵ ve nahiyede yedek aday çıkmamıştır. Darıca'nın müstakil asil adayları, Bakır Çetinol, Lütfü Acar, Mehmet Erdem, Ali Aracan, Nuri Gölver, Ali Berk, Mustafa Özbay, Bilal Güven, Hasan Tüter, Halil Elbir, Fadıl Sünear, Sadık Eriş ve Saadetin Kınay, yedek adaylar ise Ali Ercan, Ali Çolak, Ali Ateş ve Durmuş Bayraktar'dır.

3.4.2.3. Seçim Çalışmaları ve Sonuçları

Bilindiği üzere il genel meclisi namzetlerini tespit etmek amacıyla DP Vilâyet Örgütü, Kocaeli genelinde kapsamlı yoklamalar yapmıştır. Bu doğrultuda 1 Eylül 1955'te tamamlanan yoklamaların neticeleri DP Genel İl İdare Kurulu'na sunulmuştur. Adı geçen kurul tarafından adaylar üzerinde bir daha araştırma yapılarak partinin asil ve yedek namzetleri 3 Eylül 1955'te kesin olarak tespit edilmiş ve Vilâyet Seçim Kurulu'na gönderilmiştir¹¹⁹⁶. Müteakiben partinin seçim propagandaları da başlamış ve çok sayıda toplantılar gerçekleştirilmiştir. Söz konusu faaliyetler 22 Eylül 1955'e kadar devam etmiştir¹¹⁹⁷. DP'nin Kocaeli'nde seçim çalışmalarını sürdürdüğü günlerde sadece üç kaza ile bütün nahiyelerde seçimlere katılan müstakiller de seçim propagandaları kapsamında birçok etkinlikte bulunmuşlardır¹¹⁹⁸.

Yerel gazetelere göre, Kocaeli'nde büyük bir avantajla seçimlere girmesine rağmen; DP seçim faaliyetlerini aksatmadan devam ettirmiştir. Bu tarihlerde bilfiil vatandaşlarla görüşen adaylar seçilmeleri durumunda yapacakları çalışmalar ve projeleri hakkında bilgi vermişlerdir¹¹⁹⁹. Ayrıca birçok kaza ve nahiyeyi gezen adaylar, gittikleri yerlerde

---

¹¹⁹⁵ Bizim Şehir, 6 Eylül 1955, No: 1009.

¹¹⁹⁶ Bizim Şehir, 4 Eylül 1955, No: 1008.

¹¹⁹⁷ Demokrat Kocaeli, Hürsöz, Azim, Bizim şehir ve Zafer İzmit Gazetelerinin 3 Eylül 1955 ile 22 Eylül 1955 tarihleri arasındaki sayıları.

¹¹⁹⁸ Türk Yolu, 7 Eylül 1955, No: 5191.

¹¹⁹⁹ Türk Yolu, 15 Eylül 1955, No: 5199.

açık hava toplantıları da ifa etmişlerdir¹²⁰⁰. DP'nin adayları dışında Kocaeli milletvekilleri de seçimlere hazırlık yapmışlardır. Bu doğrultuda İzmit, Gölcük, Kandıra, Karamürsel ve Gebze'ye giderek vatandaşlarla görüşen vekiller, vatandaşların sorunlarını dinleyerek gerekli notlarını almışlardır¹²⁰¹. Bu durum, DP'nin il genel meclisi seçimlerini genel seçimler havasında yürüttüğü şeklinde düşünülebilir.

İl Genel Meclisi Seçimleri 25 Eylül 1955'te yapılmıştır¹²⁰². İl genel meclisi seçimlerinde Kocaeli genelinde seçimlere katılım beklenenden çok az şekilde gerçekleşmiş ve fazla ilgi gösterilmemiştir. İzmit merkezde katılım % 5 ile 10; köylerde ise % 20 ile 30 arasında olmuştur. Kazadaki oylamalar neticesinde Osman Alyörük 12.097, Süreyya Sofuoğlu 11.817, Ali Ayta 11.799, İzzet Daler 11.780 ve Dursun Erol ise 11.226 oy alarak asil aday olarak il genel meclisine girmişlerdir. Yedek adaylıklara ise Ömer Özdemir, Sadık Tanaydın, Hüseyin Tataroğlu, Osman Şenses ile Selahattin Dönmezer seçilmiştir. İzmit'te müstakillerden ise hiç kimse il genel meclisine girebilecek kadar oy alamamıştır.

Diğer kazalarda ise seçim neticeleri şu şekildedir: Karamürsel'de seçimlere fazla alaka gösterilmemiş ve katılım kaza merkezinde % 15 ile 20; köylerde ise %20 şeklinde kaydedilmiştir. Burada seçimleri DP'nin namzetlerinden Bahattin Çelepoğlu ile Hüseyin Öngen kazanmıştır. Aynı şekilde Gölcük'te de seçimlere iştirak ilçe merkezinde %15-20; köylerde ise %20 gibi son derece düşük bir seviyede kalmış ve sonuç itibarıyla DP'nin adaylarından Ali Vural ile Hüseyin Yücel en çok oy alarak il genel meclisine girmişlerdir.

Gebze'de seçimler büyük bir sessizlik içinde yapılmış ve iştirak %15'lerde kalmıştır. Burada da seçimleri DP'nin adaylarından Bahattin Çelepoğlu ile Hüseyin Özgen kazanarak ve il genel meclisine girmişlerdir. Kandıra kazasında da seçimlere katılım %10 gibi çok düşük bir seviyede kalmış ve DP'nin namzetlerinden Kazım Ersöz, Kemal

---

¹²⁰⁰ Yavuz İzmit, 20 Eylül 1955, No: 937.

¹²⁰¹ Yavuz İzmit, 23 Eylül 1955, No: 939.

¹²⁰² Türk Yolu, 25 Eylül 1955, No: 5208.

Saner, Reşat Uygur ile Cemil Yücel il genel meclisi üyeliklerini kazanmışlardır. Kazalar gibi nahiyelerin tamamında da DP adayları galip gelmişlerdir¹²⁰³.

Neticede Kocaeli'nde seçimlere iştirak azdır ve 1950 seçimlerinin çok gerisinde kalmıştır. Örneğin 1950 yılındaki seçimlerinde katılım İzmit'te % 45, Gebze'de % 41, Karamürsel'de % 48, Gölcük'te % 42 ve Kandıra'da % 56'ydı¹²⁰⁴. Bu sayılar, 1955'nin neredeyse 3 katına tekabül etmekteydi. Bu anlamda Türkiye genelinde olduğu gibi Kocaeli'nde 1955 il genel meclisi seçimleri çok sönük geçmiştir. CHP'nin seçimleri boykot ederek seçimlere katılmaması ve TKP'nin de türlü bahaneler göstererek seçimlere girmemesi dönemin nasıl bir siyasi ortam içinde bulunduğunu göstermektedir. Bu seçimlerden sonra DP ile muhalefet partileri arasındaki çekişme ve anlaşmazlıklar artmış ve ülkede siyasi istikrarsızlar ve kargaşa ortamı giderek büyümüştür.

3.5. Vatan Cephesi

1950 ve 1954 milletvekili genel seçimlerinden sonra 1957 yılı seçimlerini de kazanarak iktidarı elde eden DP, ülkedeki tek parti konumunu muhafaza etmiştir. Diğer partiler ise bütün çalışmalarına rağmen iktidar olamamışlardır. Bu nedenle 1958 yılında muhalefet partilerinden başta CHP olmak üzere HP ve CMP aralarında DP'ye karşı bir ittifak yapmışlardır. Muhalefet partilerinin bu hareketinin ilk dönemlerde vatandaşlar arasında olumlu bir etki yarattığı ulusal basından anlaşılmaktadır.

Muhalefetin ittifakına karşılık iktidar partisi de birtakım çalışmalar yapmıştır. Bu kapsamda Başbakan Adnan Menderes, 12 Ekim 1958 tarihli Manisa İl Kongresi'nde şunları söylemiştir: "*Politika ve ihtirastan vareste olarak vatandaşların kin ve husumet cephesine karşı bir Vatan Cephesi kurulmasını istiyorum*". Adnan Menderes Vatan Cephesi'ni ilk kez dillendirdiği bu konuşmasıyla halka dayanarak, muhalefeti etkisiz hale getirebilecek alternatif yollar aradığını ortaya koymuştur¹²⁰⁵.

---

¹²⁰³ Türk Yolu, 27 Eylül 1955, No: 5209; Hürsöz, 27 Eylül 1955, 1547; Bizim Şehir, 27 Eylül 1955, No: 1027.

¹²⁰⁴ Bizim Şehir, 27 Eylül 1955, No: 1027.

¹²⁰⁵ Ayşe Elif Emre Kaya- Zakir Avşar, "Demokrat Parti'nin Sivil Toplum Üzerinden Bir Siyasal İletişim Denemesi: Vatan Cephesi Örneği", *International Journal of Social Science*, c. VI/2 (Şubat 2013), s.402.

Başlatılan yeni siyasal kampanyada, iktidarın muhalefeti algılayış biçimi çok net bir biçimde ortaya konulmaktaydı. Bu hareketin amacı, muhalefet ile ancak bir cephe oluşumunun baş edebileceği düşüncesiyle, partiye katılımları artırmak ve partiyi güçlendirmektir. Böylelikle muhalefetin ekonomi politikaları üzerinde yoğunlaşan eleştirilerine karşı durabilmek ve farklı metotlar uygulayabilmek için halktan gereken desteği alabilmenin yolu da açılacaktı. Bu yönüyle Vatan Cephesi iddialı ekonomik kalkınma programlarının uygulanmasında, Demokratları desteklemesi amaçlanan yurt sever bir hareket şeklinde görülmekteydi¹²⁰⁶.

Vatan Cephesi, kurulduğu günden itibaren halktan büyük destek görmüş ve muhalefet partilerinden istifa eden çok sayıda kişi DP'ye katılmıştır. Vatan Cephesi ocaklarına üyelik yapan kişilerin isimleri her gün belirli saatler arasında radyodan ilan edilmekteydi, ancak bu durumdan dolayı DP'ye birçok eleştiri yapılmaktaydı. Söz konusu eleştirilerin başında radyo anonslarında bazen Vatan Cephesi'ne üye olmayanların ya da ölen şahısların isimlerinin okunması gelmekteydi. Bu siyasi hareketi olumsuz görmeyenler bile, yapı ile ilgili hatanın katılanların isimlerinin radyodan ilan edilmesi şeklinde görmekteydiler.

Uzun saatler boyunca isimlerin radyodan okunması, hükümete karşı büyük bir tepkinin meydana gelmesine yol açmıştır. Bu nedenle radyo istasyonlarından “*Ajans Haberlerini ve Partizan Neşriyatı Dinlemeyenler Derneği*” kurulmuştur. Ayrıca Vatan Cephesi'ne üyelik yaptıkları bildirilen isimlerin bir bölümünün gerçeği yansıtmadığı iddiasıyla halkın bir bölümü radyoya yalan makinesi ismini vermiştir¹²⁰⁷. Ancak bu durumun, ülke genelinde cepheye katılan insanların sayısını azaltmada fazla bir etki yapmadığı devrin basınında anlaşılmaktadır. Zira 1958'in Ekim ayından 1960 yılına kadar DP'li olmayan binlerce kişi Vatan Cephesi'ne üyelik yapmışlardır.

---

¹²⁰⁶ Şerif Demir, **Düello, Menderes ve İnönü, Demokrat Parti'den 27 Mayıs Darbesi'ne Olaylar**, İstanbul: Timaş Yayınları, 2011, s.165; Hakkı Uyar, Vatan Cephesi, Türk Siyasal Yaşamında Cepheleşmelere Bir Örnek, 1. Basım, İstanbul: Buke Kitapları, 2001, s.21; Kaya-Avşar, Demokrat Parti'nin Sivil Toplum Üzerinden Bir Siyasal İletişim Denemesi: Vatan Cephesi Örneği, s.402.

¹²⁰⁷ Sinan Yıldırım, Vatan Cephesi: Demokrat Parti'nin Politik Meşrutiyet Krizi ve Toplumsal Muhalefeti Kontrol Altına Alma Çabası, Türkiye'de Siyasal Muhalefet (1923-1983), Derleyen: Ayşegül Komşuoğlu, İstanbul: Bengi Yayınları, 2008, s.200.

Yerel gazetelere göre, Kocaeli’nde Vatan Cephesi’ne ilk günden itibaren ilgi gösterilmiştir. Örneğin cephenin henüz şekillenmeye başladığı tarihlerde İzmit’e bağlı Akmeşe ve Taşköprü’de muhalefet partilerine ait ocakların levhaları indirilmiş ve yerlerine DP’nikiler asılmıştır. Yani buradaki partililer, bağlı oldukları partilerinden istifa ederek toplu halde DP’ye geçmişlerdir¹²⁰⁸.

1958 yılı sonlarından itibaren Kocaeli’nde çok sayıda DP ocakları açılmıştır. Bu ocakların kurulmasındaki temel amaç, DP’ye katılımları hızlandırmaktı. Kocaeli’nde 1958 yılı Ekim ayı itibariyle Vatan Cephesi ocaklarına katılanların sayısı 683’tü. İstiklal Gazetesi’ne göre, İzmit, Kandıra, Gölcük, Gebze ve Karamürsel kazalarında bağlı oldukları partiden istifa ederek DP’ye üyelik yapanlar giderek artmaktaydı. Bu tarihlerde CMP ve HP Kocaeli İl Teşkilatlarında huzursuzluklar yaşanmış ve bu durum her iki partiden çok sayıda istifaya yol açmıştır¹²⁰⁹. Bu şekildeki siyasi huzursuzluklar, Vatan Cephesi’ne iştirakleri çoğaltmıştır.

Vatan Cephesi’nin kurulduğu dönemlerde DP’den üst düzey yetkililer Kocaeli’ne gelerek birtakım siyasi toplantılar gerçekleştirmişlerdir. Bu kapsamda TBMM Başkanı ve Kocaeli Milletvekili Refik Koraltan Kocaeli’nde çeşitli toplantılar yapmış ve vilâyeti gezerek halk ile görüşmüştür. Refik Koraltan 13 Ekim 1958’de beraberinde Kocaeli Vali ve Belediye Başkanı Ekmel Çetiner, Kocaeli Milletvekilleri Cemal Tüzün, Ömer Cebeci, Dursun Erol ve diğer yetkililerle Gebze ve Hereke’de tetkiklerde bulunmuş, halkın şikâyetlerini dinlemiş ve onlara yardımcı olacağını belirtmiştir¹²¹⁰. Bu tür üst düzey çalışmaların Vatan Cephesi’ne ilgiyi arttırdığı anlaşılmaktadır. Zira bu tarihlerde Gebze’de CHP’den çok sayıda istifalar olmuş ve müstafiler DP’ye intisap etmişlerdir. İktidar partisi açısından olumlu bir durum arz eden istifalar, muhalefet partileri içinde sıkıntılar oluşturmuştur. Bu durumdan dolayı DP ile muhalefet partileri arasındaki mücadele daha da artmıştır denilebilir.

1958 yılı Ekim’den Aralık ayına kadar Türkiye genelinde olduğu gibi Kocaeli dâhilinde muhalefet partilerinden istifa ederek DP ocaklarına çok sayıda iltihaklar vardır. Bu

---

¹²⁰⁸ Hedef, 8 Ekim 1958, No: 958.

¹²⁰⁹ İstiklal, 15 Ekim 1958, No: 850.

¹²¹⁰ Hedef, 15 Ekim 1958, No: 964.

durum partilerinden istifa ederek konu ile ilgili Başbakan Adnan Menderes'e telgraf gönderen çok sayıdaki kişilerin yazılarından anlaşılmaktadır. Konuya açıklık getirmek amacıyla bu telgraflara ait iki örnek aşağıda verilmiştir:

Karamürsel Kürt köyü CHP Ocak İdare Kurulu ile mevcut 68 üyesi toplu şekilde DP'ye geçmişlerdir. Konu ile ilgili Adnan Menderes'e telgraf çeken Ocak Başkanı Ali Yılmaz, şunları söylemiştir: “*Mensubu bulunduğumuz partinin vatan saflarında abideleşen eserleri inkâr yolları, tutumları muvacehede her şeyden çok vatanına bağlı bulunan bizler CHP'den istifa ederek DP'ye iltihak etmiş bulunuyoruz. Dünyayı hayrette bırakan bu yapıcı hamlelerle bizim de alın terimizin katılmasını arzu etmekteyiz. Bu anlayışla sizlere ulu tanrıdan sıhhatler ve afiyetler dileriz*¹²¹¹”.

Aynı şekilde Karamürsel kazasına bağlı Fevziye HP Ocak Heyeti'nden 50 kişi Vatan Cephesi'ne geçmiştir. Başbakan Adnan Menderes'e telgraf çeken Ocak Başkanı Üzeyir Yıldızdağ, telgrafında şunları ifade etmiştir: “*Vatan sathında abideleşen muazzam eserlerinizi inkâr ederek Milli İrade ile yıktığımız Halk Partisine kendilerini teslim eden HP saflarında kalmayıp ocağımıza kayıtlı 50 üyemizle birlikte topyekûn icraatını görüp iman ettiğimiz DP'ye geçerek Vatan Cephesi'ne iltihak ettiğimizi arz eder, muhabbetle ellerinden öperiz*¹²¹²”.

Aynı şekilde 15 Aralık 1958'de Karamürsel'de CHP ve HP üyeleri partilerinden istifa ederek DP'ye yeni katılımlar olmuş ve bu kişiler durumu bildiren telgraflarını Başbakan Adnan Menderes'e göndermişlerdir¹²¹³. Böylece Vatan Cephesi kurulduğu andan itibaren Kocaeli'nde vatandaşlar tarafından benimsenmiş ve birçok üyelik yapılmıştır. Bu durumun yaşanmasında DP İl Başkanlığı'nın halk üzerinde bıraktığı olumlu izlenimlerin etkisinin olduğu değerlendirilmektedir.

1958'de CHP Kocaeli İl Teşkilatı'ndan önemli kişilerin istifa ettikleri ve DP'ye katılmak için çalışmalar yaptıkları görülmektedir. Söz konusu kişilerden birisi Gebze

¹²¹¹ BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 216.670.2-5.

¹²¹² BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 216.670.1-10.

¹²¹³ İstiklal, 17 Aralık 1958, No: 1239.

Bucak İdare Kurulu'nda görev yapan Sırrı Erdoğan'dır¹²¹⁴. Bu durum, parti teşkilatı açısından şüphesiz ki olumsuz bir durumdur. Zira parti teşkilatından birçok istifaların olduğu bir dönemde böylesine nüfuzlu kişilerin istifa etmeleri ve kendi teşkilatlarını eleştirmeleri, partiden başka kişilerin de istifa etmelerine yol açmış olabilir diye değerlendirilmektedir.

1959'da Vatan Cephesi, 1958 yılından son dönemlerinde olduğu Türkiye genelinde etkili ve üye sayısı hep artan bir yapı durumunda bulunmuştur. Sadece İstanbul İli Kadıköy İlçesi'nde 3 Ocak 1959'da 2000 kişi DP'ye katılmıştır¹²¹⁵. Devrin basınına göre, bu durumun yaşanmasında DP ocaklarının büyük katkısı vardır. Bu kapsamda Kocaeli dâhilinde birçok yeni ocak açılmış ve bu ocaklara çok sayıda üyelik başvuruları olmuştur¹²¹⁶.

1959 yılında Kocaeli'nden Adnan Menderes'e Vatan Cephesi'ne üyelik yapıldığına dair sayısız telgraflar gönderilmiştir. Bu telgraflar çoğunlukla partilerin resmi kurumları ya da muhtarlıklar kanalıyla gönderilmesine rağmen; bireysel olarak da birçok telgraf gönderildiği Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi verilerinden anlaşılmaktadır.

1959 yılı Ocak ayına kadar Kocaeli'nde güçlü konumda bulunan Vatan Cephesi'nde bu tarihlerde birtakım sıkıntıların da yaşandığı bilinmektedir. Bu sorunlardan birisi DP'nin Kocaeli'ndeki en mühim isimlerinden birisi olan Saadetin Yalım'ın partisinden istifa etmesidir. Söz konusu olayın duyulması ile İzmit'te yaklaşık 20.000 kişi DP'den istifa etmiştir¹²¹⁷. Ayrıca bazı gazetelerde DP Kocaeli İl Teşkilatı yöneticilerinden bazılarının da istifa ettiklerine dair haberler yayınlanmıştır¹²¹⁸. Ancak bu olay uzun süreli olmamış ve Saadetin Yalım daha sonraları istifasını geri almış ve böylelikle DP'den ayrılmanın da önüne geçilebilmiştir.

1959 yılı Ocak ayı itibariyle kadar hiçbir partiye üyelik için başvurmayan veya önceleri DP'ye kayıtlı olduğu halde çeşitli sebeplerden dolayı DP'den istifa ederek ayrılan

---

¹²¹⁴ İstiklal, 18 Kasım 1958, No: 1240.

¹²¹⁵ Yavuz İzmit, 4 Ocak 1959, No: 1924.

¹²¹⁶ Demokrat Kocaeli, 8 Ocak 1960, No: 2121.

¹²¹⁷ Hürsöz, 10 Ocak 1959, No: 2542.

¹²¹⁸ Hürsöz, 26 Ocak 1959, No: 2558.

birçok kişi yeniden DP'ye katılmışlardır. Örneğin Kocaeli BARO'su eski başkanlarından Yakup Cemil Yasaer ile Ticaret Bankası Müdürü Necdet Beslen, Belediye ve İl Genel Meclis Üyesi Hacı Ömer Özdemir DP'ye üyelik yapmışlardır. Ayrıca eski Kocaeli milletvekillerinden Dr. Hüsnü Türkant ile Salih Kalemci isimli kişiler de DP'ye geçmek için teşebbüslerde bulunmuşlardır. Aynı tarihlerde İzmit'e bağlı Akpınar köyünden 93 kişi CHP'den istifa ederek DP'ye iltihak etmişlerdir¹²¹⁹.

Yukarıda verilen bilgilerden de anlaşılacağı üzere DP'ye geçenlerin çoğu CHP'den ayrılan kişilerdir. Bu durum, iktidar ile muhalefet partisi arasındaki sorunların daha da artmasına yol açmıştır. Ancak bu durum DP'ye katılımları engelleyemediği devrin gazetelerinden açıkça anlaşılmaktadır.

1959 yılı Şubat ayı içinde İzmit'e bağlı Akmeşe nahiyesinin Roçkan köyünden 34 kişi CHP'den ayrılarak DP'ye geçmiş ve bunu telgrafla Başbakan Adnan Menderes'e bildirmişlerdir. Vatan Cephesi ocağına kayıt yapan bu kişiler, Mustafa Yılmaz, Fatma Seçer, Celal Baykara, Fatma Sargın, Melek Yılmaz, Mehmet Sargın, Fatma Sağlık, Hatice Sargın, Emine Sağlık, Muammer Sağlık, Ali Sağlık, Şadiye Kamsız, Ali Kamsız, Ferhat Seçer, Zemine Kamsız, Emine Kamsız, Mehmet Emin Kamsız, Halise Kamsız, Nafiz Türk, Şevket Tangut, Mustafa Soygan, İsmail Soygan, Zülhiye Soygan ve Seher Soygan'dır¹²²⁰.

Vatan Cephesi'ne katılanlar arasında önemli aileler de yer almıştır. Bu ailelerden birisi Karadayılar Sülalesidir. Karadayılar CHP'nden istifa ederek DP'ye geçmişlerdir¹²²¹. 1959 yılı içinde aileler dışında bazı meslek gruplarının da önceki partilerden ayrılarak DP'ye geçtikleri bilinmektedir. Bunlardan birisi olan Kocaeli Teknik, Şoför ve Oto Sanatkârları üyeleri toplu şekilde partilerinden istifa ederek DP'ye saflarına katılmışlardır¹²²². Bu şekilde nüfuzlu ailelerin ve meslek gruplarının Vatan Cephesi'ne geçmesi DP'nin güçlenmesini sağlamıştır şeklinde düşünülmektedir.

---

¹²¹⁹ İstiklal, 10 Ocak 1959, No: 1260.

¹²²⁰ İstiklal, 7 Şubat 1959, No: 1284.

¹²²¹ BCA, Fon Kodu: 010. 09. Yer No: 216.669.222.3-2.

¹²²² Hürsöz, 24 Şubat 1959, No: 2749.

Yukarıda ifade edildiği üzere, DP'ye katılımları arttırmak amacıyla birçok yerde Vatan Cephesi ocakları açılmıştır. Bunlardan birisi İzmit'teki Durak adlı Vatan Cephesi ocağıdır. Kocaeli'ndeki minibüsçülerin açtığı bu yerin açılışı Kardeşler Otobüs Yazıhanesinde büyük bir katılımı yapılmıştır¹²²³.

1950'li yıllarda Kocaeli'nde CHP'nin en güçlü olduğu yer Kandıra'ydı. Ancak bu durum Kandıra'dan DP'ye geçişleri engelleyememiştir. 1959 yılı Temmuz ayı içerisinde DP'ye Kandıra'dan 3.000 kişi üyelik yapmış ve bu kişiler durumu bildiren telgraflarını Adnan Menderes'e göndermişlerdir. DP İlçe Başkanı Vekili telgrafında 1950'den önce hiçbir yardım yapılmamasına rağmen, 1950'den sonra ilçeye bağlı 300 köye çeşitli yardımların yapıldığı ve köylerin kalkınmasının sağlandığı ve bu durumdan dolayı bu katılımların olduğunu ifade etmiştir¹²²⁴.

1959 yılı Ağustos ayında da vilâyette birçok yerde Vatan Cephesi ocakları açılmıştır. Bu açılışlara genelde DP İl Başkanlığı tarafından yüksek katılım sağlanmakta ve parti ileri gelenleri burada hazır bulunmaktaydılar. Bu yeni ocaklardan birisi Hereke Vatan Cephesi ocağıydı¹²²⁵. Söz konusu ocaklara ilgiyi arttırmak için DP İl Başkanlığı ocaklarda çeşitli faaliyetlerde bulunmaktaydı. Bunlardan birisi Hereke ocağında İngilizce kursu verilmesidir¹²²⁶. Bu kursun açılması ile CHP'den 21 kişi DP'ye geçmiştir¹²²⁷. Bununla beraber 1960 yılında da ocak bulunmayan yerlerde teşkilatların kurulması için çalışmaların devam ettiği anlaşılmaktadır¹²²⁸. Örneğin İzmit'e bağlı Kadıköy Mahallesi'nde 475 kişilik yeni bir ocak faaliyete geçmiştir¹²²⁹.

1960 yılı içinde iktidar partisine katılan yeni şahıslardan birisi de Tahsin Marmara'dır. DP'nin Kocaeli'ndeki kurucularından birisi olan ve daha sonraları partiden istifa eden Tahsin Marmara CHP'ye katılmıştı. DP'ye yeniden katılan Tahsin Marmara ve arkadaşları partinin güçlendirilmesi için çalışacaklarını bildirmişlerdir¹²³⁰. Bunun

---

¹²²³ Hedef, 30 Haziran 1959, No: 1176; Hedef, 1 Temmuz 1959, No:1177.

¹²²⁴ İstiklal, 14 Temmuz 1959, No: 1411.

¹²²⁵ İstiklal, 24 Ağustos 1959, No: 1445.

¹²²⁶ Hürsöz, 12 Ekim 1959, No: 2772.

¹²²⁷ Hürsöz, 14 Ekim 1959, No: 2774.

¹²²⁸ Demokrat Kocaeli, 1 Ocak 1960, No: 2415.

¹²²⁹ Demokrat Kocaeli, 8 Mart 1960, No: 2477.

¹²³⁰ Demokrat Kocaeli, 6 Nisan 1960, No: 2498.

dışında 1960 yılı Mart ayından itibaren bütün Kocaeli milletvekilleri Kocaeli'nin ilçe ve köylerini gezerek incelemelerde bulunmuşlardır. Bu gezilerde milletvekilleri ile birlikte DP İl Başkanı Süreyya Sofuoğlu da hazır bulunmuştur¹²³¹.

Netice itibarıyla Kocaelililer Vatan Cephesi'ne büyük ilgi göstermişlerdir. 1959'da muhalefet partilerinden istifa ederek DP'ye kayıt yaptırılanlarla ilgili DP Vilâyet Başkanlığı'ndan Adnan Menderes'e birçok telgraflar gönderilmiştir. Başbakan, bu durumdan memnun şekilde Vatan Cephesi'ne katılanlara teşekkür mesajları göndermiştir. Vatan Cephesine dâhil olan kişilerin gönderdikleri telgraflar incelendiğinde ocağa üyelik yapan kişilerin partilerinden istifa etmelerinin nedeninin DP'nin ülkeye daha iyi hizmet ettiğini ve kendi partilerinin ülkede yıkıcı faaliyetler içerisinde bulunduğunu düşünmeleri idi. Ayrıca muhalefet partilerinin birleşme çabaları da partililer arasında kırgınlıkları arttırmış ve DP'ye geçişlerin çoğalmasına yol açmıştır. Bu durum CHP ile DP arasında derin uçurumların oluşmasına ortam hazırlamıştır.

3.6. 27 Mayıs 1960 İhtilali

27 Mayıs 1960'ta gerçekleşen bir askerî darbeye, DP'nin iktidarına son verilmiştir. 27 Mayıs darbesi, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin emir komuta zinciri içerisinde gerçekleşmemiştir. Darbe, en üst rütbesi albay olmak üzere, bir grup az sayıdaki subay tarafından planlanmıştır. Darbenin asıl lideri ve kurulan gizli örgütlerin teşkilatlanmasını sağlayan kişi Tümgeneral Cemal Madanoğlu'dur. Ancak Cemal Madanoğlu'nun rütbesinin orgenerallikten küçük olması dolayısıyla emir komuta zincirinin bozulacağı tehlikesi belirmiş ve bu nedenle darbecilerin başına Orgeneral Cemal Gürsel getirilmesi sağlanmıştır¹²³².

Bunun dışında ordu içinde darbeyi istemeyenlerin de olduğu bilinmektedir ve darbeye karşı tepkiler de vuku bulmuştur. Darbeye karşı direnişi engellemek amacıyla, ilk olarak Tümgeneral Selahattin Kaplan komutasındaki 28. Tümen, Tuğgeneral Yusuf Demirdağ komutasındaki Zırhlı Eğitim Merkezi, Süvari Yarbay Reşit Çölok

¹²³¹ Demokrat Kocaeli, 13 Mart 1960, No: 2481.

¹²³² Aydemir, **Menderes'in Dramı**, s.456.

komutasındaki 43. Süvari Alayı, Binbaşı Hakkı Bozok komutasındaki Tank Taburu etkisiz hale getirilmiştir. İkincide ise, ordu evindeki subaylar teslim alınmıştır. Ancak burada çatışmalar çıkmış, Ankara 27 Mayıs'a bu seslerle uyanmıştır¹²³³. Böylece bir darbenin olduğu anlaşılmış ve darbe ülke genelinde büyük bir etki uyandırmıştır.

27 Mayıs sabahının ilk saatlerinde, Cumhurbaşkanı Celal Bayar, TBMM Başkanı Refik Koraltan ve İçişleri Bakanı Namık Gedik başta olmak üzere, DP milletvekilleri gözaltına alınarak Harp Okulu binasına götürülmüş ve geriye kalan Adnan Menderes ise Kütahya yolunda tutuklanarak Harp Okulu'na getirilmiştir. Böylece darbenin ilk aşaması tamamlanmış ve DP'nin iktidarına tümüyle son verilmiştir.

Darbe sabahı Cumhurbaşkanı Celal Bayar, kendisine yönelik istifa tekliflerini, seçimle geldim, ancak seçimle giderim' diyerek reddetmiştir. Celal Bayar'ın bu çıkışı üzerine Cemal Madanoğlu, yaptıkları darbeyi meşru bir zemine oturtmak için yeni bir planı yürürlüğe koymuş ve geçici bir anayasa hazırlatmıştır. Komisyonun başkanlığını Sıddık Sami Onar yapmıştır¹²³⁴. Aralarında önemli Anayasa hukukçularının bulunan kişilerin hazırladığı geçici anayasa ile TBMM'ye ait tüm görev ve yetkiler darbeyi yapan Milli Birlik Komitesi'ne devredilmiştir. Hükümet, çalışmalarının gizli olacağı belirtilen Milli Birlik Komitesine karşı sorumlu tutulmuştur. Böylece ülkenin yönetimi geçici bir süreliğine askeriyenin denetimine bırakılmıştır.

Kocaeli'nde 27 Mayıs İhtilali'nin etkileri ilk saatlerden itibaren kendini göstermiştir. İlk günden başlamak üzere vatandaşları bilgilendirmek amacıyla sürekli tebliğlerin yayımlandığı devrin gazetelerinden anlaşılmaktadır. Kocaeli Askerî Valiliği'nin şu sayılı tebliğidir diye başlayan talimatlar radyodan duyurulmakta ve gazetelerde yayımlanmaktaydı. Konu ilgili bazen gün içinde birden fazla talimatın yayımlandığı bilinmektedir.

---

¹²³³ Ümit Özdağ, **Menderes Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali**, İstanbul: Boyut Yayın Grubu, 2004, s.240-241.

¹²³⁴ 50. Yıldönümünde 27 Mayıs'ı Hatırlatmak, Türkiye Çalışmaları Grubu, Ankara: SDE Yayınları, 2010, s.10.

28 Mayıs 1960'ta Kocaeli Vali-Belediye Başkanı Ekmel Çetiner ile İl Emniyet Müdürü Zeki Demiroğlu görevden el çektirilerek gözaltına alınmışlardır. Bahsi geçen kişilerin yerlerine yenileri atanmıştır. Ayrıca güvenlik gerekçesi ile bütün polislerin silahlarına el konulmuştur.

Milli Birlik Komitesi Başkanlığı ve Türk Silahlı Kuvvetleri Başkumandanlığı tebliğleri kapsamında Kocaeli, Sakarya ve Bolu vilâyetlerinin askerî ve mülkî idaresini yürütmek üzere 15. Kolordu Kumandanı Tümgeneral Hayati Ataker atanmış ve Kocaeli Vali ve Belediye Başkanlığına Tümgeneral Raif Yasaer görevlendirilmiştir¹²³⁵. Böylelikle Milli Birlik Komitesi çalışmalarını daha rahat yürütmek ve her yerde etkisini sürdürebilmek için mevcut idarecileri tutuklamış ve yerlerine yenileri atamıştır.

Yukarıda ifade edildiği üzere, ihtilal günlerinde birçok tebliğ yayınlanmaktaydı. İlk tebliğde sokağa çıkmama gibi birçok yasak bulunmaktaydı. Ancak ilerleyen saatlerde bu yasakların yumuşatıldığı ve daha esnek bir hale getirildiği görülmektedir. 29 Mayıs 1960'ta yayınlanan Kocaeli Askerî Valiliği'nin 4 Numaralı tebliğinde şu önemli hususlar bildirilmiştir:

“Sayın Kocaeli Halkına,

“1-Gece ve gündüz serbest saatler içinde hüviyetlerinizi beraberinizde bulundurunuz”.

“2-Askerî ve mülkî sıhhi personel ve vasıtalar sizlere hizmet için görevlendirilmiştir”.

“3-Askerî ve sivil gıda müşavirleri ile fiyat murakabe elemanları pazarlarınızı devamlı olarak kontrole başlamışlardır”.

“4-Birbirinizi seviniz ve hürmet ediniz”.

“5-Kötülüğe ve kötü hareketlere mani olunuz”.

“6-Sayın Kocaeli halkının yukarıdaki kurallara riayet etmesini rica ederim”¹²³⁶”.

¹²³⁵ Azim, 28 Mayıs 1960, No:1744.

¹²³⁶ Azim, 29 Mayıs 1960, No:1745.

Söz konusu tebliğlerde vatandaşlara talimatlar verilmekte ve herkesin bunlara uygun davranması istenmekteydi. Ayrıca yönergelere uymayanların aynı şekilde Askerî Valilik tarafından cezalandırılacağı bildirilmekteydi. Konuya açıklık getirmesi açısından aynı gün içinde yayınlanan beşinci tebliğ de aşağıdaki bilgilere verilmiştir:

“Kocaeli Askerî Valiliği’nin 4 Numaralı Tebliğidir:

“1-İkinci bir iş’ara kadar dışarı çıkma yasağı gece saat 23.00’ten sabah 05.00’e kadar devam edecektir”.

“2-Lokanta ve kahvehaneler yasak saatleri dışında açık bulunabilirler.

“3-Lokanta, aşhane ve kulüp gibi umuma açık mahsus yerlerde içki verilmeyecektir”.

“4-Vilâyet hudutları dâhilinde yasak saatleri haricinde seyahat serbesttir”.

“5-Fabrika ve atölye gibi yerlerde dışarı çıkma yasağına riayet etmek ve bu saatler dışında dışarıda bulunmamak normal faaliyete devam olunacak ve çalışma saatleri 07-19 ve 19-07 saatleri arasında olacaktır”¹²³⁷.

30 Mayıs 1960 tarihi itibarıyla DP İl Başkanlığı’nın bütün mallarına el konulması için Kocaeli Askerî Valiliği tarafından işlem başlatılmıştır. Öncelikle partiye ait il binası boşaltılmış ve bahsi geçen yer askerî valilik denetimine alınmıştır. Ayrıca parti binasına ait olduğu tespit edilen telefon, posta ve elektrik borçlarına karşılık partiye ait diğer malvarlıkları da haciz edilmiştir¹²³⁸.

Yukarıda ifade edildiği üzere, vilâyetin birçok yöneticisi görevden alınmıştır. Görevden alınan İl Emniyet Müdürü Zeki Demiroğlu’nun yerine Kurmay Yarbay Topkuru ve il emniyet müdürlüğü yardımcılığı görevlerine Binbaşı Sait Altan ile Binbaşı Tarık Erhayır atanmışlardır. Aynı gün içinde İzmit Belediye Başkanlığına ise Kurmay Yarbay İzzet Erduran’ın ataması yapılmıştır¹²³⁹. Böylelikle vilâyetin önemli makamlarına askerî yetkililer atanmış ve bu görevler askeriyenin tekeline alınmıştır. Bahsi geçen atamaların yapılması, askerî ihtilallerin mantığını göstermesi açısından anlamlıdır.

¹²³⁷ Azim, 30 Mayıs 1960, No:1746.

¹²³⁸ Türk Yolu, 30 Mayıs 1960, No: 6660; Azim, 30 Mayıs 1960, No:1746.

¹²³⁹ İstiklal, 1 Haziran 1960, No: 1683; Azim, 31 Mayıs 1960, No:1747.

Kocaeli’nde bu olaylar yaşanırken Milli Birlik Komitesi tarafından TBMM’nin feshedildiği ve DP’li bütün milletvekillerinin tutuklanarak Yassıada’ya gönderilmişlerdir. Tutuklanan kişiler arasında Kocaeli Milletvekillerinden Ömer Cebeci, Cemal Tüzün, Yunus Nüzhet Unat ve Saadetin Yalım ile DP Kocaeli İl Başkanı Dursun Erol da yer almıştır. Bu durumu 9 numaralı tebliğ ile vatandaşlara duyuran Kocaeli Askerî Valiliği, DP’lileri ikaz etmiş ve herhangi bir siyasi faaliyette bulunmalarını yasaklamıştır. Bu uyarılara rağmen siyaset yapılmaya devam edilmesi halinde; bu işi yapanların cezalandırılacağı Askerî Vali Raif Yasaer tarafından bizzat tebliğ edilmiştir¹²⁴⁰. Bu durum, ihtilale karşı vilâyette DP’li bazı kişilerin faaliyetlerde bulduklarını, ancak valilik tarafından bu kişilerin takip altında olduğunu ve her türlü hareketlerinin izlendiğini göstermektedir. Zira ihtilalden sonra DP’ye mensup birçok kişinin tutuklanması bunun bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

İhtilal kapsamında Kocaeli Askerî Valiliği tarafından yayımlanan tebliğ ile haklarında yakalama kararı çıkarılan ve gözaltına alınanlar şu kişilerden aşağıdaki tabloda gösterildiği şekildedir¹²⁴¹:

Tablo 34

29 Mayıs 1960’ta Kocaeli’nde Haklarında Yakalama Kararı Çıkarılan Kişiler

Adı-Soyadı	Görevi	Gözaltına Alındığı Tarih
Süreyya Sofuoğlu	DP İl Başkanı	29 Mayıs 1960
Mehmet Kazanbaş	DP Lokali Yöneticisi	29 Mayıs 1960
Zeki Öztanır	Başkomser	29 Mayıs 1960
Hacı Ömer Özdemir	DP İl Azası	29 Mayıs 1960
Raşit Kalkan	Vita Acentesi Kâtibi	29 Mayıs 1960
Zeki Demiroğlu	Kocaeli Emniyet Müdürü	29 Mayıs 1960
Şükrü Keskin	SEKA Çalışanı Ustabaşı	29 Mayıs 1960
Kemal İnce	SEKA İdare Amiri	29 Mayıs 1960
Halit Cansever	SEKA İşçi Mümessili	29 Mayıs 1960
Tayyar Kobak	Kırtasiyecisi	29 Mayıs 1960

¹²⁴⁰ 31 Mayıs 1960, No:1747; İstiklal, 1 Haziran 1960, No: 1683.

¹²⁴¹ Yavuz İzmit, 2 Haziran 1960, No: 1687.

Gözaltına alınanlardan Kemal İnce 1 Haziran'da serbest bırakılmış; ancak diğer kişilerin gözaltı süreleri devam etmiştir. Kocaeli'ndeki ilk gözaltı olaylarından sonra da birtakım kişiler için de yakalama kararı çıkarılmış ve bu kişiler de gözaltına alınmışlardır. Hakkında sonradan yakalama kararı çıkarılan kişilerden birisi SEKA Umum Müdürü Enver Atafırat'tır. Enver Atafırat'ın da tutuklanması ile birlikte gözaltına alınan DP'lilerin sayısı 30'a çıkmıştır.

İhtilal günlerinde Kocaeli'nde ihtilal lehinde miting ve gösteriler yapılmıştır. 1 Haziran 1960'ta vatandaşlar tarafından 27 Mayıs Hürriyet Zaferi olarak adlandırılan büyük bir miting tertip edilmiştir. Bu mitinge öğretmenler, üniversite öğrencileri, Kocaeli Yüksek Öğretim Derneği üyeleri, Kız ve Erkek Enstitüsü öğrencileri, Teknik ve Akşam Lisesi ile ilkököl ve ortaokul öğrencileri ve kalabalık halk topluluğu katılmıştır. Mitinge katılanlar İzmit Lisesi önünde yürüyüşe başlamış ve bu yürüyüşe askerî vali ile Kolordu komutanı da katılmıştır¹²⁴². İhtilal lehine bu tür törenlerin yapılması, ihtilalin vatandaşların bir bölümü tarafından desteklendiğini göstermektedir.

Kocaeli'nde ihtilal karşıtı hareketler de vuku bulmuştur. Özellikle Karamürsel ve Gölcük'te DP yanlısı kişiler, yapılanların haksızlığını göstermek ve parti mensuplarının tutuklanmalarının engellenmesi için birtakım faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bu durumu haber alan Kocaeli Askerî Valiliği, yeni bir tebliğ daha yayınlamıştır. Bu tebliğde; ihtilal karşıtı kişilerin, vatandaşların dini duygularını istismar etmek suretiyle insanları kandırdığı ve yalan propaganda faaliyetlerinde buldukları, bunun için cami ve ibadet yerlerinin kullanıldığı, ayrıca siyasi faaliyetler yasaklandığı halde, bazı DP'lilerin siyasi çalışmalarda buldukları, bundan dolayı insanların yasaklara uymaları talep edilmiştir¹²⁴³. Buradan da anlaşılacağı üzere vilâyette ihtilali destekleyenler olduğu gibi ihtilale karşı çıkanlar da olmuştur. Bu durum bahsi geçen dönemde insanlar arasındaki fikir ayrılıklarını göstermesi bakımından çarpıcıdır.

---

¹²⁴² Azim, 3 Haziran 1960, No: 1771.

¹²⁴³ İstiklal, 4 Haziran 1960, No: 1686.

5 Haziran 1960'ta İzmit'te bağlı bütün köy ve mahalle muhtarları görevden alınmış, mühürlerine el konulmuş ve yerlerine yenileri atanmışlardır¹²⁴⁴. İzmit'in mahallerine atanan yeni muhtarların görevleri aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir¹²⁴⁵:

Tablo 35
27 Mayıs 1960 İhtilali Sonrası İzmit'te Görevlendirilen Yeni Muhtarlar

Mahalle	Yeni Muhtar	Mesleği
Kemal Paşa	Şevket Arıkan	Akçakoca İlkokulu Baş Öğretmeni
Ömerağa	Ahmet Tokuç	28 Haziran İlkokulu Öğretmeni
Kadıköy	Rüştü Uçamak	28 Haziran İlkokulu Öğretmeni
Cedit	Salih Şahin	Sanat Lisesi Teknik Öğretmeni
Mehmetaliapaşa	Mustafa Bilen	Yenimahalle İlkokulu Baş Öğret.
Çukurbağ	Hamit Ergil	Sanat Lisesi Teknik Öğretmeni
Karabaş	Celal Akyol	Ulugazi İlkokulu Baş Öğretmeni
Hacı Hızır	Hadi Pahalı	Kurtuluş İlkokulu Öğretmeni
Kozluk	Emin Taşkent	Ulugazi İlkokulu Öğretmeni
Turgut	Murat Yarayan	Necatibey İlkokulu Öğretmeni
Orhan	Recai Bartaş	Bağçeşme İlkokulu Baş Öğretmeni
Hacı Hasan	Hakkı Ergin	2. Yenidoğan İlkokulu Öğretmeni
Veli Ahmet	İsmail Çelikatan	Erkek Sanat Okulu Öğretmeni
Akçakoca	Salih Turan	Kurtuluş İlkokulu Öğretmeni
Tepecik	Necmettin Gürsel	İzmit Lisesi Müdürü Muavini
Yenidoğan	Osman Kazancıoğlu	Bağçeşme İlkokulu Baş Öğrt. Yrd.
Derince	Niyazi Bozkurt	Derince 2. İlkokulu Öğretmeni

Yeni muhtarlar 10 Haziran 1960'ta göreve başlamışlardır. Muhtarların göreve başlamaları ile lağvedilen köy ihtiyar heyetlerinin yerine yenileri de seçilmiştir. Aynı tarihte yani 10 Haziran 1960 itibariyle vilâyette sokağa çıkma yasağı tümüyle kaldırılmış ve şehirde hayat normale dönmüştür. Aynı tarihlerde İzmit dışındaki diğer ilçe merkezlerindeki muhtarlar da değiştirilmiş ve özellikle Hereke'deki bütün muhtarlar görevlerinden alınmış ve yerlerine yenileri atanmıştır¹²⁴⁶.

¹²⁴⁴ Türk Yolu, 8 Haziran 1960, No: 6647.

¹²⁴⁵ Demokrat Kocaeli, 9 Haziran 1960, No: 3436; Türk Yolu, 9 Haziran 1960, No: 6648; Yavuz İzmit, 6 Haziran 1960, No: 1302.

¹²⁴⁶ İstiklal, 10 Haziran 1960, No: 1688.

7 Haziran 1960'ta Kocaeli Askerî Valisi Raif Yasaer'in görevi son bulmuş ve Kocaeli'ne sivil bir vali atanmıştır. Yeni vali Hüsnü Başer'dir¹²⁴⁷. Yönetime sivil bir vali atandıktan sonra daha önce silahları alınan polisler silahları geri verilmiştir. Aynı tarihlerde fabrika müdürleri de değiştirilmiştir. SEKA Fabrikası Genel Müdürü Enver Atafirat, Hereke Fabrikası Ragıp Mollaoğlu ile boru fabrikası müdürü görevden alınmış ve yerlerine yenileri görevlendirilmiştir¹²⁴⁸.

İhtilal döneminde ülkenin büyük bir kesiminde olduğu gibi Kocaeli'nde de devletin altın stokunu takviye etmek için alyans, küpe, kolye, bilezik ve ziynet eşyalarını hazineye bağışlamak amacıyla Kocaeli'nde faaliyetler yürütülmüştür. Vatandaşların bağışladığı altınları kabul etmek üzere İzmit'te Askerlik Şubesi Başkanlığı'ndan bir heyet, bağışlanan altınları makbuz karşılığında almıştır. Aynı tarihlerde Kocaeli Jandarma Kumandanlığı mensupları olan subay, astsubay, erat ve eşleri tarafından da 43 adet altın ve yüzük orduya verilmiştir¹²⁴⁹. Vatandaşlar tarafından bu şekilde altın gibi değerli malzemelerin orduya verilmesi, vilâyette ihtilalin sadece manevi değil maddi olarak desteklendiğini göstermektedir.

Netice itibarıyla 27 Mayıs 1960 askerî müdahalesi, Türkiye'nin çok partili hayata geçişiyle başlayan demokrasi tarihinin mühim bir dönüm noktasını oluşturmaktadır. Nitekim söz konusu müdahale seçimle gelen bir iktidara son vererek, demokrasi yolunda atılan adımların yeni bir görünüm kazanmasına yol açmıştır. Bu tarihten sonra da Türkiye'nin demokrasi tarihi çeşitli tarihlerde askerî müdahaleler nedeniyle kesintilere uğramıştır. Günümüzde etkileri ve sonuçları hala tartışılan 27 Mayıs askerî müdahalesi hem meydana geldiği tarihte neden olduğu değişimler hem de bugünün siyasal sistemini belirlemedeki rolü bulunduğu dair söylemler nedeniyle önemli bir yapıya sahip olmuştur¹²⁵⁰.

---

¹²⁴⁷ Türk Yolu, 9 Haziran 1960, No: 6648.

¹²⁴⁸ İstiklal, 10 Haziran 1960, No: 1688.

¹²⁴⁹ Azim, 12 Haziran 1960, No: 1776.

¹²⁵⁰ Ülkü Ayşe Oğuzhan Börekçi, "Siyaset, Medya ve Ordu Üçgeninde 27 Mayıs Atmosferi: "Karanlığa Direnen Yıldız" Üzerinden Bir Bakış", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, c.VIII/9, (Yaz, 2013), s. 1913.

BÖLÜM 4: ASAYİŞ VE TRAFİK

4.1. Asayiş ve Güvenliğin Sağlanması

Bu bölümde 1950’li yıllarda Kocaeli genelinde asayiş ve güvenliğin nasıl sağlandığı konuları üzerinde durulmuştur. Türkiye’de iç güvenliğin sağlanmasında İçişleri Bakanlığı’na bağlı Emniyet Genel Müdürlüğü ile Jandarma Genel Kumandanlığı vazifelidir. Bu kapsamda çalışmanın bu bölümünde Kocaeli’nde 1950’li yıllarda Emniyet Genel Müdürlüğü’ne bağlı Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü ile Jandarma Genel Kumandanlığına bağlı Kocaeli İl Jandarma Kumandanlığının, Kocaeli’nde asayiş ve güvenliğin sağlanmasında ne gibi metotlar izledikleri ve suçlularla mücadelede nasıl çalıştıkları araştırılmıştır.

Kocaeli’nde şehir merkezinde İl Emniyet Müdürlüğü ve kırsal kesimde ise İl Jandarma Kumandanlığı görev yapmaktaydı. Ele aldığımız dönem 1950’li yıllar yani yakın dönem olduğu için Emniyet Genel Müdürlüğü ile Jandarma Genel Komutanlığı’nın arşivleri kullanılamamaktadır. Bundan dolayı Kocaeli İl Jandarma Kumandanlığı ile ilgili olarak çok fazla bilgi elde edilememiştir. Ancak devrin gazetelerinde Kocaeli Emniyet Müdürlüğü’nün çalışmaları hakkında yeterli bilgi bulunduğu ve dönemi bilen polis memurlarıyla mülakat yapılabildiği için daha çok Kocaeli Emniyet Müdürlüğü ve bağlı birimlerinin çalışmaları temel alınmıştır.

Emniyet Teşkilatı kendisine verilen kamu düzenin sağlanması, meydana gelen suçların soruşturulması ve faillerinin yakalanması gibi görevleri çeşitli kanun ve polis nizamnamelerine göre yapmaktadır. Bu nedenle polise çeşitli kanunlar ile verilen görevlerin tek bir kanunda toplanmasına karar verilerek 4 Temmuz 1934 tarih ve 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu çıkartılmıştır. Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu (PVSK) ile polise suçun önlenmesi ve işlenmiş suçların faillerinin yakalanması görevleri verilmiştir¹²⁵¹. Bu kapsamda bütün vilâyetlerde Emniyet Genel Müdürlüğü’ne bağlı olarak İl Emniyet Müdürlükleri kurulmuştur. Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü ve bağlı İzmit İlçe Emniyet Amirliği, Adapazarı İlçe Emniyet Amirliği, Gölcük İlçe

---

¹²⁵¹ Resmi Gazete Tarihi, 14 Temmuz 1934, sayı: 2751.

Emniyet Amirliği, Gebze İlçe Emniyet Amirliği, Kandıra İlçe Emniyet Amirliği, Hendek İlçe Emniyet Amirliği, Karamürsel İlçe Emniyet Amirliği, Akyazı İlçe Emniyet Amirliği, Geyve İlçe Emniyet Amirliği ile Kaynarca İlçe Emniyet Amirliği bu kapsamda oluşturulmuştur. Ayrıca nahiyelerde yer alan polis birimlerinden Hereke Emniyet Komiserliği, Suadiye Emniyet Komiserliği, Darıca Emniyet Komiserliği, Pamukova Emniyet Komiserliği, Arifiye Emniyet Komiserliği ve Sapanca Emniyet Komiserliği bu kapsamda oluşturulan birimlerdi¹²⁵².

30 Haziran 1932 ve 2049 sayılı Polis Teşkilatı Kanunu ile kadro, mesleğe giriş, atama, yükselme, yer değiştirme, kurum içinde görevli kurullar ile disiplin ve cezalandırma hususları düzenlemiştir. Yapılan bu düzenleme ile 2 Mayıs 1932 tarihli Polis Nizamnamesinin bu kanuna aykırı hükümleri yürürlükten kaldırılmış ve Türk polisinin yeni teşkilat esasları ortaya konulmuştur. 1932 yılında kabul edilen Teşkilat Kanunu ile polis yapısında bazı yenilikler meydana getirilmiş ise de 1913 tarihli Polis Nizamnamesinin eksikliklerini tamamlamaktan ileri gidememiştir¹²⁵³. Bu durumdan dolayı emniyet teşkilatı yapı olarak birtakım eksikliklerle görev yapmıştır. Bu sorunlar peyderpey giderilmeye çalışılmış ve teşkilatın güçlendirilmesi için gerekli alt yapı hazırlıkları yapılmıştır. Bu durum 1950'ye kadar devam etmiştir¹²⁵⁴. Bilhassa bu tarihlerden itibaren başta İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyükşehirler olmak üzere Kocaeli ve Bursa gibi illerde emniyet teşkilatları güçlendirilmiştir.

Kocaeli'nde 1950'li yıllarda polislik vazifesinde bulunmuş Polis Memuru Osman Öge'ye göre, 1950'den önce halkın gözünde polisin ve jandarmanın korkulan ve devletin sert yüzünü temsil eden bir görüntüsü bulunmaktaydı. Bunun en önemli nedeni önceki dönemde yaşanan olumsuzluklardı¹²⁵⁵. Ayrıca halkın CHP'ye olan hoşnutsuzluğunda ve DP'nin 14 Mayıs 1950 seçiminden zaferle çıkmasında, diğer çok farklı unsurların yanı sıra, Milli Şef dönemi güvenlik güçlerinin tutum ve davranışlarının da büyük payı mevcuttu. Örneğin 1946 seçimlerinde jandarmanın halka yaptığı baskı halen hatırlanmaktadır. Bilhassa II. Dünya Savaşı'nın en az hasarla

---

¹²⁵² Polis Memuru Bayram Sarıkaya ile 22.02.2016 tarihinde yapılan görüşme.

¹²⁵³ Bülent Akkaya, Demokrat Parti Döneminde Türkiye'nin İç Güvenliği (1950-1960), **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü** (Basılmamış Doktora Tezi), Kayseri, 2010, s. 58.

¹²⁵⁴ Polis Memuru Osman Öge ile 14.01.2016 tarihinde yapılan görüşme.

¹²⁵⁵ Polis Memuru Osman Öge ile 14.01.2016 tarihinde yapılan görüşme.

atlatılabilmesi için hükümetin aldığı kararların ilk elden uygulayıcısı durumundaki polis ve jandarmanın halk nezdinde bir güven ve itibar sorunu yaşadığını söylemek mümkündür.

Osmanlı Devletinin son dönemlerinde çıkarılan 1907 ve 1913 tarihli nizamnamelerle uygulamaya başlanan polisin çalışma sistemi, cumhuriyet döneminde de devam ettirilmiş ve DP döneminde de sürdürülmüştür. Buna göre polisler 6/6 esasına göre çalışılıyordu. Yani 6 saat karakolda görev yapılıyor, 6 saat istirahat ediyordu. Burada ilginç olan husus istirahat saatlerinin de karakolda geçiriliyor olmasıydı. Bu aynı zamanda onların yedek kuvvet olarak merkezde bekletilmesi anlamına geliyordu. Polis ancak haftada bir gün evine gidebiliyordu¹²⁵⁶. Polislerin zor şartlar altında görev yapmaları, haftanın bir günü dışında sürekli karakolda veya müdürlüklerde bulunmak zorunda kalmaları, evlerine çok az bir şekilde gitmeleri ve aileleri ile az zaman geçirmelerinin bu dönem polislerinin durumlarını göstermesi açısından dikkat çekicidir.

Osman Öge'ye polisin bu çalışma sistemi birçok zorluğu da beraberinde getiriyordu. Kocaeli polisi, suçları azaltmak ve vilâyetin asayişi ile güvenliğini sağlamak için büyük bir özveri ile çalışmaktaydı. Polis, 24 saat boyunca vazife yaptığı için ve sürekli şehir içinde devriye attığı için birçok suçluyu suçüstü yakalayabilmekteydi. Bu işin olumlu tarafıydı. Ancak çalışma sistemi çok ağır olduğu için polisler ancak, haftanın bir günü evine gidebiliyordu. Bu da polisler için olumsuz olan kısımdı. Buna rağmen; polisler işlerini severek yapıyorlardı. Karakollar bir nevi, onların evi gibiydi¹²⁵⁷.

1950'lerde Emniyet Genel Müdürlüğü'ne bağlı ve illerde valilik bünyesindeki İl Emniyet Müdürlükleri içinde suç türlerine göre, farklı birimler bulunmaktaydı. Bu birimler şunlardı: Birinci, İkinci, Üçüncü, Dördüncü ve Beşinci Şube müdürlükleriydi. İllerdeki müdürlüklerde birinci ve ikinci şube müdürlükleri temel birimler arasında yer almaktaydı. Bu müdürlükler dışında personel, lojistik ve ulaşım ve haberleşme işlerine bakan birimler de mevcuttu. Her şubenin başında bir müdür bulunurdu ve bu müdürlüklerin de bağlı oldukları il emniyet müdür yardımcıları vardı. 1951'de emniyet

---

¹²⁵⁶ Ali Dikici, "Demokrat Parti Döneminde İç Güvenlik ve Türk Polis Teşkilatı", *Akademik Bakış*, III-5, (2009), s.61, 68.

¹²⁵⁷ Polis Memuru Osman Öge ile 14.01.2016 tarihinde yapılan görüşme.

içinde mevcut bulunan şubelere bir yenisi daha eklenmiştir. Bu yeni şube Önemli İşler Müdürlüğü'dür¹²⁵⁸. 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu'yla Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde faaliyet göstermeye başlayan bu birim, güvenlikle ilgili istihbarat çalışmalarını yapmakla mükellefti. Aynı yıl içinde Önemli İşler Müdürlüğü yeni bir yapılanma ile kontrespiyonaj¹²⁵⁹ dahil hemen bütün alanlarda istihbarat yapmak üzere yeniden yapılandırılmış ve oluşturulan yeni birimler çeşitli illerde değişik adlarla çalışmaya başlamış ve bu iller arasında Kocaeli de yer almıştır¹²⁶⁰.

Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü'nde mezkûr müdürlüklerin tamamı vardı ve hepsinin başında ya bir müdür ya da bir emniyet amiri rütbesinde bir kişi yer almaktaydı. Bütün müdürlüklerin personeli ve çalışma sistemleri kendilerine göre düzenlenmişti. Bilhassa Birinci Şube Müdürlüğü, İkinci Şube Müdürlüğü ve Üçüncü Şube Müdürlüğü gibi temel olan üç birimin başında genellikle emniyet müdürü rütbesindeki amirler vazifeli olurlardı. Bu üç şube aynı zamanda birer emniyet müdür yardımcısına bağlıydılar. Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü'nde bu şekilde teşkilatlı ve düzenli bir yapı bulunmaktaydı¹²⁶¹.

Kocaeli'nde olduğu gibi 1950'li yılların başlarında henüz yoğun bir şekilde şehirleşme ve gecekondulaşma süreci yaşanmadığı için, polisin, çalıştığı mıntıka ve burada yaşayan insanları tanınması nispeten mümkündü. İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük vilâyetlerde bile polis kendi mıntikasına hâkim bir durumdaydı. Her ekipteki polis memurları kendi mıntikalarını ve mıntikalarındaki potansiyel suçluları tanıdığı için, bu kişileri sürekli takip altında tutar ve onların mıntika içinde asayiş bozacak davranışlarda bulunmalarını engellerlerdi¹²⁶². Polis, bu bölgelerde asayiş sağlamak için potansiyel suçlulara veya suça karışmış kişilere gözdağı ve ikna metotlarını kullanır ve aynı şekilde oturdukları mıntika da kabadayılık ya da efelik yapanları gözaltına alır,

---

¹²⁵⁸ Önemli İşler Şube Müdürlüğü, günümüzde İstihbarat Şube müdürlüğü olarak adlandırılmaktadır.

¹²⁵⁹ Kontrespiyonaj, polisiye bir terim olan Kontrespiyonaj karşı istihbarat anlamına gelmektedir.

¹²⁶⁰ *Dikici, Demokrat Parti Döneminde İç Güvenlik ve Türk Polis Teşkilatı*, s. 69-70.

¹²⁶¹ Polis Memuru Osman Öge ile 14.01.2016 tarihinde yapılan görüşme.

¹²⁶² Mıntika, polisiye bir terimdir ve her merkezde polisin görev aldığı ve alanları belli olan yer anlamında kullanılmaktadır.

gözüne aldıkları şüpheli şahısları gerekli nasihatler yapmak üzere İkinci Şube Müdürlüğü'ne ya da polis karakollarına götürürdü¹²⁶³.

İzmit ve Adapazarı'nda 1950'ye kadar polis suç ve suçlularla mücadelede daha çok eski ve çağdaş olmayan yöntemleri kullanmaktaydı. Bu da birçok sorunu beraberinde getirmekteydi. Çağın gerektirdiği teknik donanımdan ve araçlardan mahrum bir şekilde görev yapmaya çalışan polis, suç ve suçlularla mücadelesinde büyük sorunlarla karşılaşmaktaydı. Özellikle ekipler, hem araç hem de teçhizat eksikliğinden dolayı gerekli tahkikatları yürütememekteydiler¹²⁶⁴. DP döneminde ise emniyet teşkilatının önceki döneme göre nispetten geliştiği ve teşkilatın teknik donanım bakımından daha güçlü bir hale getirildiği bilinmektedir. Teknik donanım ve personel olarak takviye edilen ve güçlü hale getirilen polisin suç ve suçlularla mücadelede daha etkin çalıştığı ve bunda başarılı sonuçlar aldığı söylenebilir.

Yukarıda ifade olunduğu üzere, DP döneminde emniyet teşkilatı teknik donanım ve personel yönden güçlendirilmiştir. Bilhassa Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü'nün hem teknik teçhizat hem de personel bakımından çağa uygun bir şekilde takviye edilmesi buna örnek verilebilir¹²⁶⁵. Bunun dışında polisin özlük haklarının, çalışma ve yaşama koşullarının iyileştirilmesi konusunda da birtakım adımlar atılmış ancak bu adımların yeterli olmadığı ve polisin zor şartlar altında çalıştığı devrin polislerinin ifadelerinden açıkça anlaşılmaktadır.

Kocaeli'nde DP devrinde asayiş ve güvenliği sağlayan diğer kurumlardan birisi de Jandarma Genel Kumandanlığıydı. 22 Haziran 1930 tarih ve 1706 sayılı Jandarma Kanunu ile Jandarma Genel Komutanlığının yapısı, görev ve sorumlulukları tanımlanmıştır. Jandarma, kamu düzeni ve esenliğini korumakla görevli silahlı ve askerî bir güçtür. 1930'lu yıllarda kurulan sistem şu şekildeydi: Şehirlerde polis

---

¹²⁶³ Erdoğan Aliveren, "40-50 Yıl Önceki İstanbul Emniyeti", Çağın *Polisi* Dergisi, V-58 (Ekim 2006), s. 17-19; Polis Memuru Osman Öge ile 14.01.206 tarihinde yapılan görüşme.

¹²⁶⁴ Polisler hem yaya hem de motorize ekip olarak görev yapmaktadırlar. Her ekip mutlaka en az iki kişiden oluşmak zorundadır. Hiçbir polis ekibi tek başına görev yapamaz. (Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu, Resmi Gazete, 04.07.1934, sayı:2751, s.575.

¹²⁶⁵ Polis Memuru Osman Öge ile 14.01.2016 tarihinde yapılan görüşme.

teşkilatı ve kırsal alanda (ayrıca polis teşkilatı kurulmayan yerlerde) ise jandarma teşkilatı görevli yetkili ve sorumlu kılınmıştır.

Kocaeli’nde 1950’li yıllarda asayiş ve güvenliği sağlanmasında polis ve asker dışında başka kolluk kuvvetleri de bulunmaktaydı. Bu kolluk kuvvetleri şunlardır:

Bunların başında köy muhtarları gelmekteydi. Köy muhtarları, 18 Mart 1924 tarih ve 442 sayılı Köy Kanunu’nun 72. maddesi ile köylerin emniyet ve asayişinden muhtarlar sorumlu tutulmuştur. “Korucular köy muhtarının emri altındadır, resmi işlerde onun her emrini yapmaya mecburdur” denilmek suretiyle muhtarların emrinde, köylerdeki genel emniyet ve asayişinin sağlanması, kişilerin can, mal ve ırzının korunması amacıyla kurulmuştur. Her köyde en az bir korucusu bulunurdu. Nüfusu 1000’den fazla olan köylerde her 500 nüfus için bir korucu yer alırdı.

Kocaeli’nde yer alan diğer kolluk kuvvetleri arasında yer alan bekçiler, 1914 yılında çıkarılan Çarşı ve Mahallat Bekçileri Kanunu’na göre çalışırlardı. Bu Kanunla şehir ve kasabalarda 25-60 yaşları arasında kişiler bekçi olarak görevlendirilmeye başlanmıştı. Çarşı mahalle bekçileri polise, kır bekçileri ise jandarmaya bağlı görev yaparlardı. Ayrıca Gümrük ve Tekel Kolluğu da 16 Temmuz 1956 tarih 6815 sayılı Sınır ve Kara Sularımızın Muhafazası ve Emniyet ile Kaçakçılığın Men ve Takibi İşlerinin Dâhiliye Vekâletine Devri Hakkındaki Kanun ile sınır, kıyı ve karasularının korunması ve emniyeti ile gümrük bölgelerinde kaçakçılığın önlenmesi, kovalanması işlerinden İçişleri Bakanı sorumlu tutulmuştur. Bu görevi ise jandarma yerine getirmekteydi¹²⁶⁶. Bu anlamda söz konusu kolluk kuvvetlerinin tamamı Kocaeli’nde aktif bir şekilde hizmet etmekteydiler ve şehrin güvenliğini sağlamaktaydılar.

4.2. Asayiş ve Güvenlik

Bu bölümde Kocaeli’nde 1950’li yıllarda meydana gelen hırsızlık, yankesicilik ve dolandırıcılık gibi mala karşı işlenen suçlar ile cinayet ve yaralama gibi cana karşı işlenen suçlar ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Bu kapsamda söz konusu suçlarla mücadele

---

¹²⁶⁶ Akkaya, Demokrat Parti Döneminde Türkiye’nin İç Güvenliği (1950-1960), s.63.

eden Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü ile Kocaeli İl Jandarma Komutanlığı'nın yapısı üzerinde de ayrıca durulmuştur. Bilhassa bu konular ve kurumlar hakkında elde edilen bilgi ve veriler 1950'li yıllarda Kocaeli'nde asayişin nasıl bir durumda bulunduğu dair değerli ve ilginç ipuçları da vermektedir.

4.2.1. Asayiş ve Güvenlik Kurumları

Yukarıda açıklayıcı bir şekilde ifade edildiği üzere asayiş ve güvenliğin sağlanmasında il ve ilçe merkezlerinde emniyet müdürlükleri, kırsal kesimde ise jandarma kumandanlıkları görev yapmaktadır. Bu iki kurum adli bakımdan Cumhuriyet Başsavcılıklarına bağlıdır. Asayiş ve güvenlik birimleri herhangi bir konu ile ilgili olarak tahkikat yürütür ve tahkikat sonucu hakkında işlem yapılan kişi adli makamlara sevk edilir. Adli makamlar tarafından suçlu bulunan kişiler tevkif edilir ve cezaevine gönderilir. Dolayısıyla da emniyet ve jandarma dışındaki adliye ve cezaevleri de güvenlik kurumları arasında yer almaktadır. Bu kapsamda Kocaeli'nde yer alan İl Emniyet Müdürlüğü, İl Jandarma Kumandanlığı, adli kurumlar ve İzmit Cezaevi bu kurumlar arasında gösterilmektedir.

4.2.1. 1. Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü

İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü'ne bağlı bir şekilde vazife ifa eden Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü Teşkilatı, 1931 yılında kurulmuştur. Bu açıdan Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü Türkiye'deki kurulan ilk emniyet teşkilatlarından birisidir. 1950'li yıllarda Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü bugünkü Asya Oteli yanında yer alan balıkçılar çarşısındaki bir binada hizmet vermekteydi. Binanın üst katında Özel Kalem Amirliği diye adlandırılan yerde emniyet müdürlerinin makamları yer almaktaydı. Buna göre 1946 ile 1960 yılları arasında Kocaeli'nde İl Emniyet Müdürü olarak görev yapan emniyet müdürleri ve görev tarihleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir¹²⁶⁷:

---

¹²⁶⁷ Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü, Özel Kalem Büro Amirliği'nin arşivinden elde edilen bilgiler.

Tablo 36
Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü ve Unvanları

Unvan	Adı-Soyadı	Görev Tarihleri
Emniyet Müdürü	Nevzat Armağan	1946-1950
Emniyet Müdürü	Kemal Kolay	1950-1951
Emniyet Müdürü	Ekrem Anıt	1951-1952
Emniyet Müdürü	Nihat Ertürk	1952-1954
Emniyet Müdürü	Mümtaz Kolonkaya	1954-1957
Emniyet Müdürü	Zeki Demiroğlu	1957-1960

Emniyet Genel Müdürlüğü'ne bağlı Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü'ndeki rütbeler şu şekildeydi¹²⁶⁸:

- Emniyet Müdürü
- Emniyet Müdürü Muavini
- Birinci Sınıf Emniyet Amiri
- İkinci Sınıf Emniyet Amiri
- Üniformalı ve Sivil Başkomiser
- Üniformalı ve Sivil Komiser
- Üniformalı ve Sivil Komiser Muavini
- Üniformalı ve Sivil Polis Memuru Polis Memuru

Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü içerisinde il emniyet müdürü, il emniyet müdür muavinleri ile Birinci Şube Müdürlüğü, İkinci Şube Müdürlüğü, Üçüncü Şube Müdürlüğü, Dördüncü Şube Müdürlüğü ve Beşinci Şube Müdürlüğü yer almaktaydı. Mevcut müdürlüklerin tamamının kendilerine ait alt birimleri ve personeli bulunmaktaydı. Yukarıda haklarında bilgi verilen Birinci Şube Müdürlüğü Siyasi Kısım olarak adlandırılmaktaydı ve bugünkü Terörle Mücadele Şube Müdürlüğü gibi görev yapmaktaydı. İkinci Şube Müdürlüğü ise Adli Kısım diye adlandırılmaktaydı ve bugünkü Asayiş Şube Müdürlüğü gibi çalışmaktaydı. İkinci Şube Müdürlüğü'nde hırsızlık, dolandırıcılık, yankesicilik, kara borsacılık ve tefecilik gibi mala karşı suçlar ile cinayet, yaralama, fuhuş vb. gibi cana karşı işlenen suçlara bakılmaktaydı. Aynı

¹²⁶⁸ Resmi Gazete, , 7 Ocak 1954,Sayı: 8603, s.7937.

şekilde mezkûr birim, bugünkü Kaçakçılık ve Organize Suçlar Müdürlüğü gibi kaçakçılık, uyuşturucu maddeler, sahte para ve sahte evrak gibi suçları da araştırmaktaydı. 1952'den itibaren bu şubelere Önemli İşler Şube Müdürlüğü de dâhil edilmiştir¹²⁶⁹. 3. Şube Müdürlüğü Ayniyat Kısım olarak adlandırılır ve personel özlük isleri, öğretim ve saymanlık islerinden sorumluydu. 4. Şube Müdürlüğü, yabancılarla ilgili işlemlerle uğraşırdı. 5. Şube Müdürlüğü, teknik, istatistik ile yayın islerinden sorumluydu ev 6. Şube Müdürlüğü de trafik işleri ile ilgilenmekteydi. Ayrıca evrak bürosu bulunmaktaydı¹²⁷⁰.

İzmit merkezde bulunan İl Emniyet Müdürlüğü dışında ilçelerde emniyet amirlikleri mevcuttu. İlçe emniyet amirliklerinin başında bir amir ve bu amirlerin bir yardımcısı ile adli ve idari çalışan polis memurları bulunurdu. İlçe emniyet amirlikleri kaymakamlıklara bağlıydı. İlçeler dışında Darıca, Hereke, Arifiye, Pamukova ve Suadiye nahiyelerinde de birer adet emniyet komiserliği mevcuttu. Örneğin bunlardan birisi olan Hereke Emniyet Komiserliği'nde bir komiser ve 7 memur görev yapmaktaydı¹²⁷¹. Aynı şekilde diğer komiserliklerde de birer amir ve polis memurları mevcuttu¹²⁷². Bu polis birimleri, polis mıntıkası dâhilinde buldukları yerlerin güvenliğini sağlamada birinci derecede sorumluydular.

Polis Memuru Osman Öge'ye göre, Kocaeli Emniyet Müdürlüğü'nde görev ifa eden amirlerden bir kısmı halk tarafından çok sevilirdi ve halen hatırlanmaktadır. Bunlardan birisi Emniyet Amiri Halil İbrahim Benlioğlu'dur¹²⁷³. Halil İbrahim Benlioğlu, daha çok asayiş birimlerinde çalışmış ve Kocaeli'nde uzun yıllar çalıştıktan sonra 1954'te Ankara Emniyet Müdürlüğüne tayin olmuştur. Tayinden sonra asayiş birimine Emniyet Amiri Halil İbrahim Benlioğlu'nun yerine Mudanya İlçe Emniyet Amiri Zeki Şahin atanmıştır¹²⁷⁴. Asayiş biriminde çalışan Emniyet Amiri Halil İbrahim Benlioğlu'nun görevi gereği daha çok hırsızlık, yankesicilik ve dolandırıcılık gibi konularındı. Bu

---

¹²⁶⁹ 1958'den itibaren Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü Özel Kalem Büro Amirliği'nde çalışan Polis Memuru Osman Öge ile 10.01.2015 tarihinde yapılan görüşme.

¹²⁷⁰ Polis Memuru Osman Öge ile 14.01.2016 tarihinde yapılan görüşme; Emniyet Genel Müdürlüğü, **Cumhuriyet'in 50. yılında İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü, Kuruluşu: Tarihi Gelişimi, Görev ve Yetkileri ve 1923-1973 Çalışmaları**, II. Kitap, Ankara: EGM Yayınları, 1973, s.150.

¹²⁷¹ Türk Yolu, 1 Aralık 1953, No: 4650.

¹²⁷² Polis Memuru Osman Öge ile 14.01.2016 tarihinde yapılan görüşme.

¹²⁷³ BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0, Yer No: 240.42.21.

¹²⁷⁴ Bizim Şehir, 28 Temmuz 1954, No: 670.

devirdeki belli başlı şüphelileri tanıdığı değerlendirilen emniyet amirinin, birçok suç olayını önlediği ve bundan dolayı da suç oranlarının azaltılmasını sağladığı değerlendirilmektedir.

Örneğin 1954'teki hırsızlık olayları ile 1958'deki hırsızlık olayları kıyaslandığında 1958'de suç sayılarında %20'ye yakın azalma olduğu görülmektedir. Bu konu hırsızlık bölümünde ayrıca ele alınmış olup, kapsamlı olarak irdelenmiştir. Bu veriler, dönemin asayiş biriminin suç ve suçlularla mücadelede başarılı sonuçlar elde ettiklerini ve suç oranlarının azalmasını sağladıklarını göstermektedir. Ayrıca polisiye birimlerde birim amirlerinin tavırları önemlidir. Bu durumdan yani halk ile iyi ilişkiler kurmuş olmasından dolayı Emniyet Amiri Halil İbrahim Benlioğlu Kocaeli Emniyet Müdürlüğü tarihi içinde yer bırakmış kişilerden birisidir.

Osman Öge'ye göre, bu yapılanma dışında Kocaeli il ve ilçe merkezlerinde polis karakol amirlikleri de yer almaktaydı. Bugün polis merkezi amirlikleri olarak adlandırılan karakollar, vatandaşların şikâyetleri ile ilgili başvurdukları ilk mercii komunuzdaydı. Bu kapsamda İzmit'te bir adet Merkez Polis Karakolu mevcuttu ve bu karakolun amirliğini komiser rütbesinde birisi yürütmekteydi¹²⁷⁵. Ayrıca Merkez Polis Karakolu gibi Baç Karakolu adında bir polis karakolu daha mevcuttu. 1954'te İzmit'te nüfusun artması üzerine söz konusu iki karakol ihtiyaçları karşılayamaz duruma gelmişti. Bunun üzerine Yenidoğan Mahallesi'nde Sümer Polis Karakolu adında bir karakol daha açılmıştır. Yeni açılan karakol, bir komiser ve birkaç polis memuru ile görev yapmaya başlamıştı.

Devrin tanıklarına göre 1950'li yıllarda İzmitlilerin yaşamında Merkez Polis Karakolu önemli bir yer tutmaktaydı¹²⁷⁶. Bir komiser, bir adli mukayyit, büro memurları ve ekip memurlarından oluşan karakolun amirliğini Komiser Tevfik Özdilin yapmış ve uzun yıllar bu görevi sürdürmüştür. Bahsi geçen karakol amiri özellikle halk arasında

---

¹²⁷⁵ Merkez Karakolu, , bugünkü Saraybahçe Polis Merkezi Amirliği olup, o dönemlerde de Saraybahçe Polis Karakolu olarak bilinmektedir.

¹²⁷⁶ Polis Memuru Osman Öge ile 14.01.2016 tarihinde yapılan görüşme.

vazifesine aşırı bağlı ve vatandaşlara karşı son derece yardımcı kişiliği ile bilinmekteydi¹²⁷⁷.

İzmit gibi Adapazarı İlçe Emniyet Amirliği de etkin polis amirliklerinden birisiydi. İlçe Emniyet Amirliğine 25 Nisan 1949'da Vehbi Kural atanmıştı¹²⁷⁸. Bu göreve 1951'e kadar devam Vehbi Kural zamanında ilçe emniyet Amirliğine bağlı olarak merkez polis karakolu yer almaktaydı. Söz konusu müessese şehrin en büyük karakoluydu ve iş yoğunluğu büyük olan bir yerdi. Daha sonraları ise Adapazarı İlçe Emniyet Amirliği'ne Edirne İl Emniyet Müdürlüğü'nden Başkomiser Emrullah Göymen nalen ve terfi ettirilerek tayin olmuştur¹²⁷⁹.

Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü'ne bağlı çalışan polis memurlarının bir kısmı sivil giyimli bir kısmı da resmi giyimli şekilde görev ifa ederlerdi. Asayiş, kaçakçılık ve siyasi suçlara bakan polis memurları sivil; şubelerin bir kısmı ve karakol ile toplumsal olaylara bakan polisler resmi olarak görev yaparlardı¹²⁸⁰. Sivil çalışan polis memurları, suçluları bulmak amacıyla takibat yapar ve çoğu zaman da şüphelileri izlerdi. Böylece polislerin şüpheli şahısları tespit etmesi daha da kolaylaşmaktaydı. Sivil giyimli polis memurları, özellikle ilkbaharın gelişiyle birlikte artan hırsızlık olaylarına karşı ayrıca önlem alır ve hırsızlıkların büyük ölçüde önüne geçerlerdi. Sivil polislerin bahar mevsimlerinde günün 24 saati aktif çalışmaları vatandaşlar arasında büyük memnuniyet uyandırmaktaydı¹²⁸¹. Bunun sebebi polislerin günün 24 saati suç ve suç olaylarına karşı teyakkuz halinde bulunmasıydı. Netice itibarıyla asayiş olaylarında suçluları tespit etmek amacıyla sivil birimlerin varlığı hayati önem taşımaktadır. Bu durum günümüz için de aynı şekilde geçerlidir.

Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü'nün 1953 yılına kadar motorize araçları yetersiz ve ihtiyaçları karşılayamaz durumdaydı. Bazen farklı birimlerin araç yokluğundan dolayı aynı aracı kullanmak zorunda kaldıkları ve tahkikatı yürütmekte zorlandıkları devrin

---

¹²⁷⁷ Türk Yolu, 5 Mart 1960, No: 6574.

¹²⁷⁸ Şahin, **Kronolojik Adapazarı Sakarya 1923-2004**, s.70.

¹²⁷⁹ Şahin, **Kronolojik Adapazarı Sakarya 1923-2004**, s.83.

¹²⁸⁰ Türk Yolu, 12 Mayıs 1953, No: 4452.

¹²⁸¹ Türk Yolu, 12 Mayıs 1953, No: 4452.

tanıklarının verdiği bilgilere göre anlaşılmaktadır¹²⁸². Bu eksikliği gidermek ve polislerin araç yönünden takviye edilmesini sağlamak amacıyla 1953'te Kocaeli Emniyet Müdürlüğü'ne yeni motorize araçlar alınmıştır. Emniyet Genel Müdürlüğü'nden temin edilen araçlar etkin bir şekilde kullanılmış ve her birimin en az bir araç sahibi olması sağlanmıştır¹²⁸³. İl Emniyet Müdürlüğü'ne yeni ve çağın şartlarına göre modern yapıda olan araçların alınması ve birimlere dağıtılmasının, vilâyetin asayiş yönünden daha iyi bir konuma ulaşmasını sağlama açısından önemli olduğu şeklinde düşünülmektedir.

Yukarıda da ifade edildiği üzere DP devrinde emniyet teşkilatları teknik donanım, teçhizat ve personel yönünden ciddi bir şekilde takviye edilmiştir. Bilhassa 1953'ten itibaren Kocaeli'nde çalışan polis memurları ve amirleri son derece modern ve gelişmiş olan telsiz ve radyo araçlarını kullanmaya başlamışlardır. Bu kapsamda Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü'ne telsiz araçları ve radyolar alınmıştır. Bu teçhizatlar, polislerin daha uygun koşullarda görev yapmasını sağlamıştır¹²⁸⁴. Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü'nün modern bir hale getirilmesi ve teçhizat bakımından geliştirilmesinin suç sayılarının azaltılması bakımından olumlu sonuçlar verdiği şeklinde düşünülebilir.

Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü'nün teçhizat ve araç bakımından güçlenmesi için çaba sarf eden devrin il emniyet müdürlerinden İl Emniyet Müdürü Nihat Ertürk (1952-1954) devrin gazetelerinin takdirini kazanmıştır. Gazetelerde çoğu zaman hakkında olumlu yazılar yazılan Nihat Ertürk, Kocaeli'nde asayiş durumunun düzeltilmesi ve suç oranlarının önceki yıllara göre azaltılması nedeniyle dönemin valisi Ethem Yetkiner tarafından bazen takdirname ile ödüllendirilirdi¹²⁸⁵.

DP'nin ilk dönemi olan 1950 ile 1954 yılları arasında Türkiye genelinde olduğu gibi Kocaeli'nin her tarafında suç işleyen insanların sayısında görece bir azalma görülmüştür. Özellikle yurdun kalkınmasıyla paralel olarak suçların azaltılmasında başarı sağlayan Kocaeli Emniyet Müdürlüğü ile İl Jandarma Kumandanlığı halk

---

¹²⁸² Polis Memuru Osman Öge ile 16.01.2016 tarihinde yapılan görüşme.

¹²⁸³ Azim, 9 Ocak 1955, No: 321.

¹²⁸⁴ Yaman İzmit, 1 Eylül 1953, No: 87; Türk Yolu, 4 Aralık 1953, No: 4653.

¹²⁸⁵ Türk Yolu, 29 Ocak 1953, No: 4394.

tarafından sevgi ile karşılanmaktaydılar¹²⁸⁶. Bu durum, il ve ilçe merkezlerinde emniyet müdürlükleri ve kırsal alanında görev ifa eden jandarma kumandanlığının 1950'den önceki dönemin aksine halk tarafından sevildiğini göstermesi açısından önem arz etmektedir.

1952 ile 1954 yılları arasında görev yapan Kocaeli İl Emniyet Müdürü olan Nihat Ertürk 1954'te Emniyet Genel Müdürlüğü Önemli İşler Müdürlüğüne tayin olmuştur¹²⁸⁷. Onun yerine ise 1 Temmuz 1954'te yeni müdür olarak Mümtaz Kolonkaya (1954-1957) atanmıştır. Mümtaz Kolonkaya, uzun yıllar boyunca Jandarma Genel Kumandanı Kemal Yaşınkılınç'ın yaverliğini yapmış kıdemli bir binbaşydı¹²⁸⁸. Yeni emniyet müdürü, görevine başladıktan sonra gazetelere verdiği beyanatta emniyet ile basın birliktedir çalışması gerektiğini savunarak; basının ne kadar önemli olduğunu ve basın mensupları ile iyi ilişkiler içerisinde olacağını açıkça ifade etmekteydi¹²⁸⁹.

1950'lerde polis amir sayısının az olmasından ve polis amiri yetiştiren Ankara'daki polis enstitüsü dışında herhangi bir kurum bulunmasından dolayı il emniyet müdürlüklerinin başına bazen asker kökenli birisi atanabilmekteydi. Görüldüğü gibi Kocaeli Emniyet Müdürlerinden Nihat Ertürk de bunlardan birisidir. Günümüzde ise birçok ilde polis akademisi, güvenlik bilimleri enstitüsü, polis kolejleri olduğu için bu konuda bir eksiklik bulunmamakta ve vilâyetlerin müdürlüklerine tamamen polis kökenli kişiler atanmaktadır. Bu durum, 1950'lerden günümüze kadar Emniyet Genel Müdürlüğü'nün geliştiğini göstermesi bakımından anlamlıdır.

Devrin gazetelerine göre; Emniyet Müdürü Nihat Ertürk göreve geldiği günden itibaren Kocaeli'nde yoğun bir çalışma faaliyetlerine girişmiş, asayiş ve güvenlik olayları ile yakından ilgilenmiştir. İl ve ilçelerdeki karakolları sürekli olarak teftiş eden ve vilâyet içindeki birimleri gezmek suretiyle personeli tanıma yoluna giden ve personel ile yakından ilgilenen yeni emniyet müdürünün çalışanlar arasında olumlu izler bıraktığı bilinmektedir.

---

¹²⁸⁶ Bizim Şehir, 14 Ocak 1955, No: 823.

¹²⁸⁷ Emniyet Genel Müdürlüğü Önemli İşler Şube Müdürlüğü (İstihbarat Daire Başkanlığı).

¹²⁸⁸ Türk Yolu, 2 Temmuz 1954, No: 4830.

¹²⁸⁹ Türk Yolu, 13 Temmuz 1954, No: 4839.

Emniyet Müdürü Nihat Ertürk'ün gerçekleştirmiş olduğu en mühim faaliyetlerden birisi İkinci Şube Müdürlüğü olan Adli Kısma bağlı yıldırım ekiplerini kurmasıdır. Yıldırım ekipleri, vilâyet genelinde başta hırsızlık, yankesicilik ve dolandırıcılık olmak üzere; yağma ve diğer hırsızlık olaylarını en az seviyeye indirmek, mala ve kişilere karşı işlenen suçlarla meydana gelen olaylarda şüpheli şahısları suçüstü yakalayarak vatandaşların huzur ve güvenlerini sağlamak amacıyla kurulmuştur. Her olaya derhal müdahale eden yıldırım ekibinin çalışmaları halk arasında büyük bir memnuniyet uyandırmıştır¹²⁹⁰. Yıldırım ekiplerinin sayıları bazen arttırılmıştır. Örneğin bayram veyahut özel günlerde ekiplerde 25 kişi bulundurulurdu. Buradaki amaç olması muhtemel asayiş olaylarını önlemektir¹²⁹¹.

Yıldırım ekiplerin sıkı çalışmaları ve kontrolleri neticesinde Kocaeli'nde suç sayılarında büyük azalmalar görülmüştür¹²⁹². Suç ve suçlularla mücadelede ihtiyaçlar doğrultusunda yeni birimlerin kurulması emniyet müdürlükleri açısından önemlidir. Çünkü kurulan her yeni birim, polisin işini bir derece daha kolaylaştırmaktadır. Bu açıdan günümüzde yunus polisi ve güven timleri olarak bilinen yıldırım ekiplerinin 1950'li yıllar içerisinde kurulmuş olması anlamlıdır. Ayrıca yıldırım ekipleri polisiye çalışmaları içinde her dönem mühim bir konumda bulunmaktadır.

Suç ve suçlularla mücadelede çalışma yürüten yıldırım ekipleri belirli tarihlerde il genelinde suç ve suç ürünlerini ele geçirmek amacıyla genel arama tarama çalışmaları yapmaktaydılar¹²⁹³. Yıldırım ekiplerinin yıl içinde yaptığı çalışmalara örnek olarak 1955 yılındaki güvenlik gerekçeli umuma açık ve kapalı alanlarda yapılan arama ve tarama çalışmaları verilebilir. Bu kapsamda İkinci Şube Müdürlüğü'ne bağlı yıldırım ekipleri tarafından 9 Mart 1955'te İzmit genelinde geniş çapta arama yapılmış ve bütün kahveler baştanbaşa aranmıştır. Burada şüphe üzerine bazı kişilerin üstleri aranmıştır.

---

¹²⁹⁰ Azim, 25 Ağustos 1954, No: 207.

¹²⁹¹ Türk Yolu, 8 Ağustos 1954, No: 4862.

¹²⁹² Azim, 25 Ağustos 1954, No: 207.

¹²⁹³ Yıldırım ekiplerinin il genelinde yaptıkları genel taramalar, günümüzde huzur araştırması olarak bilinmektedir. Huzur çalışmalarında, vilâyetin önemli hassas olan noktaları ve vatandaşların yoğun olarak buldukları alanlar belirlenir ve bu alanlarda şüpheli olduğu değerlendirilen kişilerin üst aramaları yapılır ve kimlik bilgileri ile suç kayıtlarına bakılır. Bu çalışmalar neticesi suç unsuru olduğu değerlendirilen birçok madde ele geçirilmekte ve adli makamlar tarafından aranmaları olduğu tespit edilen birçok kişi yakalanmaktadır.

Buna göre yıldırım ekiplerinin çalışmaları sonucunda Kozluk Mahallesi'nde Y.T, İzmit çarşı merkezde T.A, L.A, Orhan Mahallesi'nden M.E, Cedit'ten H.A, M.E, M.G ve L.T'in yapılan üst aramalarında birer sivri uçlu ve oluklu bıçak, dolma tüfeklere ait 65 adet kapsül ile 2 adet 7x65 çapında dolu tabanca mermi bulunarak müsadere edilmiş ve bu kişiler hakkında adli işlem yapılmıştır¹²⁹⁴. Yıldırım timleri tarafından bu tür genel amaçlı yapılan taramalar yıl içinde düzenli bir şekilde tatbik edilmekteydi. Bu durumun, polisin suç ve suçlularla mücadelede başarılı sonuçlar elde etmesinde önemli bir yol olduğu şeklinde değerlendirilmektedir.

1950'li yıllarda Kocaeli Emniyet Müdürlüğü içerisinde bir basın bürosu bulunmaktaydı¹²⁹⁵. Basın Bürosu, Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü'nün çalışmaları ile ilgili kamuoyunu bilgilendirmek amacıyla haftanın belirli günlerinde gazetelere yazılı bir şekilde bilgi verilmekteydi¹²⁹⁶. Özellikle bu bilgilerde yıl içerisindeki asayiş olayları istatistikî veriler ışığında belirtilir ve suç sayıları aylar ve yıllara göre karşılaştırılmalı olarak bildirilirdi¹²⁹⁷. Bunun dışında il emniyet müdürleri de emniyet müdürlüğü içinde belirli tarihlerde basın gazetecilerle toplantısı yapar ve kamuoyu ile vilâyetin asayiş ve güvenlik durumu hakkında bilgi paylaşımında bulunurdu¹²⁹⁸. Bu dönemde Basın Bürosu'nun varlığı anlamlıdır. Vilâyetin durumu ile ilgili basınla bilginin paylaşılması ve vatandaşa bilgi verilmesi, emniyet müdürlüğünün şeffaf bir yapıda çalıştığı şeklinde değerlendirilmektedir.

1957 yılında İl Emniyet Müdürü Zeki Demiroğlu tarafından suç oranlarını azaltmak ve vatandaşların daha rahat ve huzurlu yaşamalarını sağlamak amacıyla önemli nokta ve yerlerde daimi polis noktaları bulundurulması uygulamasına geçilmiştir. Vilâyet önü, sinema, vapur ve trenlerde sürekli bir şekilde görev yapan polis memurları hırsızlık,

---

¹²⁹⁴ Azim, 10 Mart 1955, No: 173.

¹²⁹⁵ 1950'lerdeki Basın bürosu, günümüzde İl Emniyet Müdürlükleri içinde Basın ve Protokol Şube Müdürlüğü olarak görev yapmaktadır.

¹²⁹⁶ Basın Bürosu tarafından verilen bilgilere örnek olarak, 1955 yılının ilk ayında İl Emniyet Müdürü Mümtaz Kolonkaya tarafından basın bürosunda basın mensuplarına 1954 yılının istatistik bilgileri hakkında bilgi vermiştir. Verilen istatistik bilgilere göre, 1954 yılında Kocaeli genelinde çeşitli niteliklerde 2.332 adet suç olayları olmuştur. Bu sayıların 730'u İzmit'te meydana gelmiştir. Bu 730 olay neticesinde 1.058 suçlu hakkında adli tahkikat yapılmış ve şahıslar adli kurumlara teslim edilmişlerdir. 1954 yılı gibi her yıla ait bilgiler basına verilmiştir (Türk Yolu, 25 Ocak 1955, No: 5004).

¹²⁹⁷ Türk Yolu, 14 Ocak 1955, No: 4595.

¹²⁹⁸ Azim, 1 Ocak 1956, No: 423.

yaralama ve dolandırıcılık gibi olaylara karşı duyarlı olarak görev ifa etmişlerdir. Bu durumdan dolayı emniyet verilerine göre, suç oranlarında büyük azalmalar görülmüştür¹²⁹⁹. Ayrıca bu gibi noktalarda görev alan polis memurları, bazı durumlarda belediye zabıtalı ile müşterek de çalışmışlardır. Özellikle zabıtlar, suç olaylarının artmasını engellemek amacıyla polislerle ortak hareket etmişlerdir¹³⁰⁰. 1957 yılında uygulanmaya başlanan bu güvenlik tedbiri, polisin suçlularla mücadelesinde etkin bir metottur. Bu metot, günümüzde de uygulanmakta olup daha çok güven timleri diye adlandırılan sivil polis memurları tarafından gerçekleştirilmektedir.

Yankesicilik ve dolandırıcılık olaylarına karşı duyarlı ve bu suçların azalmasını sağlayan İl Emniyet Müdürü Zeki Demiroğlu, defalarca valilik tarafından başarılarından dolayı takdirname ile ödüllendirilmiştir¹³⁰¹. Ayrıca Emniyet Müdürü Zeki Demiroğlu döneminde suçlularla etkin bir şekilde mücadele edebilmek için Vilâyet Jandarma Kumandanlığı ile de ortak çalışmalar yürütülmüştür. Devrin gazetelerine göre, İl Emniyet Müdürlüğü ve İl Jandarma Kumandanlığının müşterek çalışmaları neticesinde Kocaeli'nde suç olaylarında görece azalmalar görülmüştür¹³⁰². Görüldüğü üzere, bu dönemlerde suç ve suçlularla etkin bir şekilde mücadele etmek ve suç oranlarını azaltmak amacıyla kolluk kuvvetleri ortak faaliyetler yürütmüşlerdir.

1959 yılına kadar Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü'nün binasında telsiz tesisatı bulunmadığından, il emniyet müdürlüğü yetkilileri Kocaeli İl Jandarma Komutanlığının telsiz tesisatını kullanmaktaydılar. Bu durum Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü için büyük bir eksiklik oluşturmaktaydı. Polisin tahkikat yürütmesinde ve olaylara kısa sürede müdahale etmesinde telsizler hayati önem taşımaktadır. Zira telsizler polisin olmazsa olmaz teçhizatları arasında yer almaktadır. Bu sorunu çözmek amacıyla devrin il emniyet müdürlerinden birisi olan İl Emniyet Müdürü Zeki Demiroğlu tarafından müdüriyetin telsiz tesisatını kurmak için çalışmalar başlatılmış ve 1960 yılının Ocak ayında il emniyet müdürlüğü binasının üst katında telsiz dairesi kurulmuştur. 1960 yılı tarihi itibarıyla polisin tüm muhabere görüşmeleri bu telsizler tarafından sağlanmaya

---

¹²⁹⁹ İstiklal, 1 Şubat 1957, No: 670.

¹³⁰⁰ Azim, 1 Şubat 1957, No: 757.

¹³⁰¹ Türk Yolu, 13 Ocak 1960, No: 6529.

¹³⁰² Demokrat Kocaeli, 24 Ocak 1960, No: 2135.

başlanmıştır. Ayrıca telsiz şebekesini düzenli bir şekilde çalıştırmak amacı ile Ankara'dan bir polis memuru getirilmiş ve bu polis memuru Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü kadrosuna atanmıştır¹³⁰³. Netice itibarıyla 1950'den 1960 yılına kadar Emniyet Müdürlüğü hem personel hem de teknik bakımdan güçlendirmek amacı ile birçok çalışma yapılmıştır. 1960 yılındaki telsiz tesisatının kurulması da bunlardan birisi olarak gösterilebilir.

4.2.1.2. İl Jandarma Kumandanlığı

Emniyet ve asayiş sağlamaya vazifeli jandarma birlikleri, mülki teşkilata bağlı olarak teşekkül ettirilmiştir. Mülkî teşkilata bağlı jandarma birlikleri ise, il jandarma komutanlıkları ve komutanlıkların ast kademeleri olan ilçe jandarma komutanlıkları ile jandarma karakol komutanlıklarıdır¹³⁰⁴. Bu birliklerin mülkî teşkilata bağlılığı, mülkî görevlerin yapılması bakımından mülkî amire karşı sorumluluk şeklindedir. Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu'nun 12. maddesinde bu konu, “ *Emniyet ve asayiş görevi ifa eden il jandarma komutanlıkları ve ast kademeleri, mülkî görevlerin yapılması yönünden mahalli mülkî idarî amirine, maiyetlerinin sevk ve idaresinden disiplin, eğitim, özlük hakları ile lojistik faaliyetlerin yürütülmesinde kendi amirlerine karşı sorumludur*”¹³⁰⁵. Şeklinde düzenlenmiştir. Kocaeli İl Jandarma Kumandanlığı da bu esaslar doğrultusunda oluşturulmuştur.

Kocaeli İl Jandarma Kumandanlığı da Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü gibi asayiş ve güvenliğin sağlanmasında görevli kurumlardan birisiydi. Polisler daha çok il ve ilçe merkezlerinde güvenliği sağlardı. Ancak jandarma ise daha çok köylerde ve kırsal kesimlerde asayiş ve güvenliği temin etmekteydi. Bu kapsamda jandarmalar, muhtarlar ve köy korucularıyla da müşterek olarak görev ifa ederlerdi.

Bu dönemlerde Kocaeli İl Jandarma Komutanlığı İzmit merkezdeydi. İlçelerde de ilçe jandarma komutanlıkları yer alırdı. Ayrıca her ilçeye bağlı büyük köylerde birer adet

---

¹³⁰³ Türk Yolu, 10 Ocak 1960, No: 6527.

¹³⁰⁴ Askeri bir amir unvanı olan komutanlık 1950'lerde kumandanlık şeklinde kullanılmaktaydı.

¹³⁰⁵ Mehmet Kahraman, **Türk İdarî Teşkilatında Jandarma**, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2010, s.53.

jandarma karakolu yer almaktaydı. İl Jandarma Kumandanlığına bağlı olarak görev ifa eden karakollar, her köyün güvenliğinin sağlanmasında temel rol oynamaktaydılar¹³⁰⁶. Devrin gazetelerine göre, jandarmanın suç ve suçlularla mücadelesinde başarılı sonuçlar elde etmek için bazı köylerde operasyonlar yaptığı ve bu operasyonlar neticesi birçok suçluyu yakaladıkları bilinmektedir.

II. Dünya Savaşı yıllarında bazı jandarma birlikleri Kara Kuvvetleri Komutanlığı emrine verilmiştir. 1949 yılından 1960'a kadar başta İstanbul, Ankara, İzmir ve Kocaeli gibi nüfusu çok olan illerde polis görevli jandarma birlikleri görev yapmıştır. 1956 yılında kabul edilen 6815 sayılı Kanunla, daha önce Gümrük Umum Kumandanlığı tarafından sağlanan sınır, kıyı ve karasularının güvenliği Jandarma tarafından sağlanmaya başlanmıştı. 1957 yılında ise sınır birlikleri tugay haline getirilmişti¹³⁰⁷.

Bayram Sarıkaya'ya göre, Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü ile Kocaeli İl Jandarma Kumandanlığı il genelinde güvenliği tesis etmek amacıyla bazen ortak çalışmalar yaparlardı. Vilâyetin emniyet ve asayişinin tesis edilmesinde birinci dereceden sorumlu olan mezkûr kurumların ortak çalışmaları hem şehir merkezi hem de kırsal alanda güvenliğin sağlanması ve asayişin tam olarak tesis edilmesi bakımından büyük önem taşımaktaydı¹³⁰⁸.

1950 ile 1960 arasında Kocaeli'nde İl Jandarma yapmış kişiler ve görev tarihleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir¹³⁰⁹:

---

¹³⁰⁶ Polis Memuru Osman Öge ile 14.01.2016 tarihinde yapılan görüşme.

¹³⁰⁷ Akkaya, Demokrat Parti Döneminde Türkiye'nin İç Güvenliği (1950-1960), s.61-62.

¹³⁰⁸ Polis Memuru Bayram Sarıkaya ile 22.02.2016 tarihinde yapılan görüşme.

¹³⁰⁹ Kocaeli İl Jandarma Komutanlığı Arşivi (Personel Defteri).

Tablo 37
Kocaeli İl Jandarma Komutanları ve Unvanları

Unvan	Adı-Soyadı	Görev Tarihleri
Albay	Fahri Atabaş	25 Şubat 1951–3 Temmuz 1953
Albay	Şevket Önen	10 Temmuz 1953- 30 Temmuz 1956
Albay	Hayrettin Hakkı Bozkurt	30 Temmuz 1956- 22 Ağustos 1956
Albay	Turgut Barlas	22 Ağustos 1956- 20 Haziran 1959
Yarbay	Fethi Başaran	20 Haziran 1959- 12 Eylül 1960

Genel emniyet ve asayiş sağlama görevli polis ve jandarma teşkilatları, bu önemli vazifelerinde bilhassa önleyici zabıta tedbirleri olarak suçluları yakalamaları ve bunda da başarılı olmaları için ilgililer tarafından teknik ve personel yönünden takviye edilmeleri gerekiyordu. Aynı zamanda umumi nizam ve emniyeti korurken vatandaşın şeref ve haysiyetine saygılı iyi vasıflı personelin yetiştirilmesi elzemdi. Bu doğrultuda kalifiye personel yetiştirmek amacı ile motorlu ve teknik araçlar kullanma kursları yaygınlaştırılmıştır. Bu çalışmaların genel amacı teknik ve bilgi yönünden yetiştirilmiş personel ile görev yapmak ve asayiş ile güvenliği sağlamaktır¹³¹⁰.

1960 yılı içerisinde Kocaeli genelinde jandarmanın başarılı çalışmaları neticesinde jandarma sorumluluk alanında bulunan köy ve kırsal alanlarda suç olaylarında büyük azalmalar görülmüştür. Azim Gazetesi'ne göre, bu devirde polis ve jandarmanın suç ve suçlulara mücadelede titiz çalışmaları dikkati çekmeye başlamıştır. Devrin gazetelerinde bundan dolayı vukuat sayılarında daima bir azalma göze çarpmakta ve bunda başta jandarma olmak üzere alakalıların büyük payı bulunmaktaydı. Bilhassa 1959 yılı ile kıyaslandığında 1960 yılı suç oranlarında çok mühim bir azalma kaydedilmiştir¹³¹¹.

Bu konu ile ilgili olarak Bizim Şehir Gazetesi şu bilgileri vermektedir: “ *Bütün memlekette olduğu gibi, Kocaeli vilâyetinin her tarafında suç işleyenlerin sayıları günden güne büyük farklarla azalmaktadır. Yurdumun her tarafında kalkınma ile paralel giden bu hareket, halkımızın büyük memnuniyeti ile karşılanmaktadır. Polis ve*

¹³¹⁰Yaman, 1 Eylül 1953, No: 87.

¹³¹¹ Azim, 24 Ocak 1960, No: 2135.

*jandarma teşkilatlarının el ele vererek gayret ve fedakârlıklarından dolayı bu tatmin edici vaziyetin daha da müspet inkişaflara gideceği tahmin edilmektedir*¹³¹²”.

4.2.1.3. Adliye

Adli kurumlar, yakalama ve kovuşturma kararlarının verildiği yerler olup güvenlik kurumlarının en üst kesimini oluşturmaktadır. Kocaeli’nde Cumhuriyet’in ilk dönemlerinden beri bir adliye binası bulunmaktaydı, ancak, vilâyette nüfus arttıkça suç oranları da yükseldiği için mevcut ve küçük olan adliye ihtiyaçları karşılayamaz duruma gelmişti. Ayrıca adliye binası dar ve harap halde bulunduğu için adli işlemlerin takibati açısından sorunlar yaşanmaktaydı. Adli kalemler tavan arasında, icra dairesi ve sulh ceza mahkemesi bodrum katta, sorgu yargıçlığı küçük bir alanda yer almaktaydı. Bu durum devrin basını tarafından sık sık eleştirilmekteydi. Örneğin Adalet Bakanı Fuat Sirmen İzmit’i ziyarete geldiğinde, Adliye Binası için 500.000 Türk Lirası tahsilât gönderdiği söylentileri basında yer almıştı. Şehir içinde rıhtım boyunca birçok arsa varken, adliye binası için bir türlü arsa bulunamayışı halkı tarafından da hayretle karşılanmaktaydı¹³¹³.

1950’de mevcut adliye binası ihtiyaçları karşılayamaz duruma geldiği için adliyeye ait bazı birimler farklı iki binaya taşınmıştır. Adli birimlerin birbirinden ayrılmasıyla iki ayrı binaya sığınan kalemler dar ve sıkışık bir duruma gelmişti. Devrine basınına göre, birbirlerinden uzak olan bu daireler arasında vatandaşlar ve adli personel ulaşım ve işlerin takibi bakımından sıkıntılar çekmekteydi. Ayrıca adli işlerin yoğun olduğu zamanlarda adliyenin bazı kalemleri ile aynı yerde bulunan işyeri sahipleri dahi yağmurlu günlerde merdiven basamaklarında beklemek durumunda kalırlardı¹³¹⁴. Bu durum, yeni bir adliye binasının yapılmasının elzem bir durum olduğunu açıkça göstermekteydi.

---

¹³¹² Bizim Şehir, 14 Ocak 1955, No: 813.

¹³¹³ Türk Yolu, 22 Mart 1950, No: 3471; Binici, İzmit’te 1936–1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretiminin Kentin Gelişimine Etkileri, s. 127.

¹³¹⁴ Binici, İzmit’te 1936–1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretiminin Kentin Gelişimine Etkileri, s. 127-128.

Yerel basında adliyeye duyulan ihtiyaç sürekli olarak dile getirilmiş ve devrin yöneticilerinin bu konuda gerekli adımları atmaları istenmekteydi. Türk Yolu Gazetesi'nde, "*Halkın lüks bir bina değil sadece ihtiyaçları karşılayacak seviyede acilen bir yapı inşa edilmesi istediği belirtilmiştir*"¹³¹⁵ Bu eleştiriler ve sıkıntılardan sonra vilâyette yeni bir adliye binasının yapılması ile ilgili ilk çalışma 1951'de yapılmıştır. Yapılan fizibilite araştırmaları neticesinde İzmit merkezde valiliğe ait arsaya, Adalet Bakanlığı tarafından verilen 300.000 Türk Lirası ile binanın yapılması için karar alınmıştır¹³¹⁶. Burada yapılan inşa çalışmaları neticesinde 8 Ekim 1952'de yeni bir adliye binası yapılmış ve kullanıma açılmıştır. Adliye binasının açılması ile valilik makamı, vilâyet makamı, nüfus dairesi, defterdarlık, maliye, tapu, adalet binası gibi bütün resmi binalar bir araya getirilmişti. Müteakiben bu kurumlara nafia, vergi, tahsil dairelerin de aynı alana alınması için planlamalar yapılmıştır.

1953'te adliye etrafındaki manzara tamamen değişmiş, İzmit'teki dükkân ve yazıhaneler adliye civarında yoğunlaşmıştır. Ayrıca serin ve ağaçlık olan adliye bahçesi ile vatandaşlar için rahat bir bekleme alanı oluşturulmuştur. Ancak adliye binası içinde birçok eksiklikler yer almaktaydı. 1953 yılının sonlarında adliyenin mahkeme salonlarına sıra ve bantlar konularak iç kısımdaki tüm eksikliklerin tamamlanması için gerekli çalışma ve planlar hazırlanmıştı. Bunun dışında 1958 yılında adliye bahçesi ışıktandırılarak, halka geceleri güvenle oturabilecekleri bir mekân da teşekkül ettirilmiştir¹³¹⁷.

1950'li yıllarda Kocaeli Adliyesi'nde 4 mahkeme yer almaktaydı. Bunlar Ağır Ceza Mahkemesi, Sulh Ceza Mahkemesi, Asliye Ceza Mahkemesi ve Aile Mahkemesi'ydi. Bunun dışında adliyenin hukuk işleri müdürlüğü mevcuttu ve başında da hukuk işleri müdürü vardı. Bu dönemlerde Kocaeli'nde Hukuk İşleri Müdürlüğü yapan kişiler şunlardı: 1950'de Kocaeli Hukuk İşleri Müdürlüğü'nü 16 Temmuz 1949'da Kocaeli'ne atanan Kocaeli İdare Heyeti Üyesi Fehmi Kayar yapmaktaydı¹³¹⁸. 1951 yılına kadar bu görevi sürdüren Fehmi Kayar'ın yerine daha sonraları Hikmet Arar tayin edilmişti.

---

¹³¹⁵ Türk Yolu, 4 Şubat 1951, No: 3775.

¹³¹⁶ Hürsöz, 13 Ağustos 1951, No: 320.

¹³¹⁷ Binici, İzmit'te 1936–1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretiminin Kentin Gelişimine Etkileri, s. 129.

¹³¹⁸ Resmi Gazete, 26 Temmuz 1949, Sayı: 7268, s. 16655

Hikmet Arar'ın 28 Temmuz 1952'de Bitlis Hukuk İşleri Müdürlüğü'nde görevlendirilmesiyle yerine Karacabey Kaymakamı Kazım Güpel atanmıştır¹³¹⁹. 1956 yılı içerisinde Kocaeli Hukuk İşleri Müdürü Ali Münüp İlban'dır¹³²⁰ ve müteakiben yerine Sadık Tuncel tayin edilmişti. 1957 yılında ise Sadık Tuncel'in Zonguldak Hukuk İşleri Müdürlüğü'ne atanmasıyla yerine İzmit Belediyesi Başkan Yardımcısı Eyüp Sabri Barkan atanmıştı¹³²¹.

Yukarıda ifade olunduğu üzere Kocaeli'nde Ağır Ceza Mahkemesi yer almaktaydı. Bu dönemde Kocaeli Ağır Ceza Reisliği yapmış olan kişiler şunlardı: Yahya Naci Öztin, Hilmi Gökler, Derviş Ali Oktay ve H.Yılmaz Ertekin¹³²². Bunun dışında sulh ceza, asliye ceza ve aile mahkemelerinde 1950-1960 arası dönemde görev yapmış hâkimler ve görev alanları aşağıda tabloda gösterildiği gibidir¹³²³:

Tablo 38
Kocaeli Adliyesi'nde Görev Yapan Hâkimler ve Görev Alanları

Adı-Soyadı	Görevi	Görev Tarihi
Tahsin Uysal	Kocaeli Sulh Ceza Yargıçısı	1950-1960
Emine Yürük	Kocaeli Ağır Ceza Mahkemesi Üyesi	1951-1954
Sabiha Uçar	Kocaeli Sulh Yargıçısı	1950-1957
İsmail Hakkı Açar	Kocaeli Sorgu Yargıçlığı	1952-1960
Safa Ağlarıcı	Kocaeli Sulh Hâkimi	1956-1960
Belkis Uysal	Kocaeli Sulh Hâkimi	1954-1958
Alâeddin Güzeloğlu	Kocaeli Hukuk Hâkimi	1953-1960
Hakkı Açar	Kocaeli Sorgu Hâkimi	1954-1960
Suha Nami Göksün	Kocaeli Hukuk Hâkimi	1957-1960
Mehmet Kemal Cenez	Kocaeli Ağır Ceza Mahkemesi Azası	1958-1960
Memduh Alptekin	Kocaeli Hukuk Hâkimi	1958-1960

¹³¹⁹ Resmi Gazete, 7 Kasım 1952, No: 8251.

¹³²⁰ Resmi Gazete, 6 Nisan 1956, sayı: 9278, s.14025.

¹³²¹ Resmi Gazete, 3 Temmuz 1957, Sayı: 9649, s.17489.

¹³²² Resmi Gazete, 12 Ocak 1951, Sayı: 7706, s.571; Resmi Gazete, 14 Aralık 1953, sayı: 8852; Gazete, 12 Ocak 1956, Sayı: 9205, s.13359; Resmi Gazete, 12 Mart 1958, Sayı: 9856, s.18924; Resmi Gazete, 10 Ocak 1957, Sayı: 9505, s.16145.

¹³²³ Resmi Gazete, 26 Temmuz 1950, Sayı: 7566, s.18830; Resmi Gazete, 7 Ağustos 1952, Sayı: 8178 s.4299; Resmi Gazete, 7 Ağustos 1952, Sayı: 8178 s.4299; Resmi Gazete, 3 Ekim 1952, Sayı: 8223, s.4614; Resmi Gazete, , 7 Ocak 1954, Sayı: 8603, s.7937; Resmi Gazete, 3 Mayıs 1956, Sayı: 9299, s.14250; Resmi Gazete, 1 Haziran 1957, Sayı: 9622, s.17207; Resmi Gazete, 8 Ocak 1958, Sayı: 9802, s.18446; Resmi Gazete, 13 Haziran 1960, Sayı: 10524, s.1527; Resmi Gazete, 1 Aralık 1960, Sayı: 10669, s.2610.

1950'lerde Kocaeli Cumhuriyet Başsavcısı olan kişi Sabahattin Köksal'dı¹³²⁴. Bunun dışında 1950-1960 arası dönemde Kocaeli'nde görev yapmış savcılar¹³²⁵ ve görev alanları aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir¹³²⁶:

Tablo 39
Kocaeli Adliyesi'nde Görev Yapan Savcılar ve Görev Alanları

Adı-Soyadı	Görevi	Görev Tarihi
Ahmet Erdağlı	Kocaeli Cumhuriyet Savcısı	1951-1960
Rebii Aktürk	Kocaeli Cumhuriyet Savcısı	1954-1960
Muzaffer Erdem	Kocaeli Cumhuriyet Savcısı	1955-1960
Orhan Töre	Kocaeli Cumhuriyet Savcı Yardımcısı	1955-1960
Fehim Çaylı	Kocaeli Cumhuriyet Savcı Yardımcısı	1953-1959
Muzaffer Şamlıoğlu	Kocaeli Cumhuriyet Savcı Yardımcısı	1954-1959
Hamit Tanuğ	Kocaeli Cumhuriyet Savcı Yardımcısı	1956-1961
Süleyman Atalay	Kocaeli Cumhuriyet Savcı Yardımcısı	1955-1960
Ahmet Kenan Kantek	Kocaeli Cumhuriyet Savcı Yardımcısı	1956-1961

Kocaeli Adliyesi gibi Adapazarı, Karamürsel, Gölcük, Karasu, Gebze, Akyazı, Kandıra, Geyve ve Hendek'te de birer adet adliye yer alırdı. Bu bütün kurumlarda ağır ceza reisi ve cumhuriyet başsavcısı bulunurdu. İlçelerde sulh ceza ve asliye ceza mahkemeleri vardı. Örneğin Adapazarı Ağır Ceza Reisliğini yapan kişi M. Selahattin Erman'dı¹³²⁷.

1950 yılı içerisinde hükümet tarafından Af Kanunu teklifi verilmiş ve bu teklif 14 Temmuz 1950'de kabul edilerek yasallaşmış ve kanunun kabulünden 15 gün sonra cezaevlerindeki mahkûmların salıverilmeleri için gerekli hazırlıklar yapılmıştır. Kocaeli Cezaevi'nde bulunan yüz mahkûm bu aftan faydalanabilmiş ve vilâyette özellikle bayrama yakın bu af kanunu mahkûm aileleri tarafından da mutlulukla karşılanmıştır¹³²⁸.

¹³²⁴ Resmi Gazete, 17 Nisan 1951, sayı:7787, s.1005; Bizim Şehir, 7 Ekim 1954, No: 4910.

¹³²⁵ Bu dönemlerde savcılar Müddei Umumi olarak adlandırılmaktaydılar.

¹³²⁶ Resmi Gazete, 7 Ocak 1950, Sayı: 7400, s.17542; Resmi Gazete, 5 Eylül 1950, Sayı: 7600, s.19045; Resmi Gazete, 18 Haziran 1951, Sayı: 7387, s. 1338; Resmi Gazete, 4 Mart 1953, Sayı: 8350, s. 5734; Resmi Gazete, 3 Mayıs 1956, Sayı: 9299, s. 14250; Resmi Gazete, 8 Ocak 1956, Sayı: 9802, s.18449; Resmi Gazete, 7 Ekim 1958, Sayı: 10026, s.20312; Resmi Gazete, 13 Temmuz 1960, Sayı: 10550, s.1714.

¹³²⁷ Resmi Gazete, 7 Ekim 1958, Sayı: 10026, s. 20312.

¹³²⁸ Türk Yolu, 16 Temmuz 1950, No: 3613.

4.2.1.4. Cezaevi

Kocaeli’nde İzmit ve Adapazarı’nda birer cezaevi bulunmaktaydı. İzmit Cezaevi’nin 1950’li yıllardaki müdürü Sadık Acar’dı. Cezaevinin kapasitesi 100 kişilikti. Fakat dar ve gayri sıhhi olan bu binada, 200 adet mahkûm yer almaktaydı. Bu dönemlerde yapının çok kötü koşullarda ve sağlıklı bir yapıdan son derece uzak olduğu anlaşılmaktadır. Bilhassa burası, sağlık açısından kötü durumda bulunmaktaydı. Bu dönemde cezaevinin sahil kısmından denize dökülen tuvaletlerin künkleri patlaktı ve bu durum mahkûmların sağlığını tehdit etmekteydi. Uzun süre bakımsız bırakılan cezaevi Sadık Acar tarafından tamir ettirilmişti.

Türk Yolu Gazetesi’ne göre cezaevi binası o kadar sağlıksız ve rutubetliydi ki, bundan 1910’larda tütün deposu olarak inşa edilen bu binada tütünler bile çürümüştür Bu vaziyetten ötürü modern İzmit’te bir cezaevi yapılması kararlaştırılmış ve 29 Ekim 1952 yılında yeni binanın temeli Klor Fabrikası karşısındaki arazide atılmıştır. Söz konusu yeni yerin 500 kişilik kapasiteli olması planlanmıştı. 1955 yılında Hürsöz Gazetesi’nde İzmit Cezaevi’yle ilgili “İzmit’in yeni cezaevinde gördüklerim” adlı Selahattin Telser’in yaptığı bir röportaj bulunmaktadır. Bu röportajda Selahattin Telser, bu binanın şehrin ilk girişinde bulunmasıyla kötü ve iç karartıcı bir etki bıraktığını ve tam karşısında memleketin hürriyetinin son kaynağı olan fabrikalardan Klor Fabrikası bulunmasının tezat olduğunu anlatmaktadır¹³²⁹.

Hürsöz Gazetesi’nde yapılan röportaj, bu binanın planıyla ilgili ipuçları da vermektedir. Buna göre giriş kapısının sol tarafında kadınların ziyaretçileriyle görüşeceği tel kafesli ve demir kapılı bölümler ve onun yanında binanın elektrik tesisatını kontrol edecek olan elektrik tevzi tablosu olacaktı. İki tel hücre arasında gardiyanların durabileceği aralık bulunmaktaydı. Girişin sağ kısmında ise erkek mahkûmların görüşecekleri bölmeler vardı. Bütün koşullar, bölmeler ve hücrelerde dinleme cihazı mevcuttu. Bu cihazın santralı cezaevi müdürünün odasında yer almaktaydı. Müdüriyet odası demir parmaklıklı ve şoseye karşı bol ışıklı bir yerdeydi. Dinleme cihazlarının hoparlörleri bazı yerlerde gizlenmişti. Her koşunun bir mutfağı olmakla beraber, tüm binanın ana

¹³²⁹ Binici, İzmit’te 1936–1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretimine Kentin Gelişimine Etkileri, s.138-139.

mutfağı vardı. Lavabolu ve on beş kişi kapasiteli tıraş yerleri mevcuttur. 300 mahkûmun rahatça müsamere ve konferansları dinleyebileceği konferans salonu bulunmaktaydı.

Burada sanatla uğraşanların zaman geçirebileceği küçük atölyeler düzenlenmişti. Her koğuşun 10'ar metre uzunluğunda, 60 kişilik bahçesi vardır. Bahçe duvarlarından sahanın içine doğru bükülmüş bir beton paravan mevcuttu. Binada 8 adet koğuş olup, bu koğuşlara 40 kişilik altlı üstlü ve yanları yüksek bölmelerle ayrılmış ranzalar konulmuştu. Bu ranzaların altına küçük dolaplar yerleştirilmişti. Ranzalar sağır duvar tarafına yerleştirilmiş, pencerelerin olduğu bölüm boş bırakılmış ve yürüyüş alanı olarak ayarlanmıştı. Koğuş kapılarının yanında mahkûmlara ait özel eşyaların bulunduğu bir yer ve koğuşları sıraya dizen koridor bulunmaktaydı. Fakat bu koridorlar mahkûmların serbestçe dolaşabilecekleri bir yer değildi. Mahkûmların kantini, giriş kapısının karşısındaki koridorun sağ tarafındadır. Burada ayrıca 18 kişilik bir hamam mevcuttu¹³³⁰.

Mahkûmlar arasında huzursuzluk çıkartanlar için 1,5 metre genişliğinde bir karyola uzunluğunda tek kişilik inzibat hücrelerine konulmaktaydı. Dar bir koridor içinde 14 adet tek hücre bulunmaktaydı. Bu hücrelerde lavabo ve helâ bulunmakta fakat sıhhi tesisatı yetersizdi. Bu koğuşlardan 2-3 kişilik olanları da mevcuttu. 8 koğuşun içinde bir adet 40 kişilik kadınlar koğuşu yer almaktaydı. En büyük koğuş çocuklar için ayrılp 60 kişilikti. Ağır mahkûmlara ait kısım, ayrı bir bina olarak konumlanmıştı. Cezaevi binasının sağ kısmında jandarma karakolu bulunmaktaydı. Burada jandarmalara ait koğuş, kalem odası, kumandanlık odası gibi yerler vardır ve cezaevi binasının haricinde bir kapısı da mevcuttu. 300 kişilik kapasiteli cezaevi binası, 400 kişiyi de rahatça bünyesinde barındırabilmekteydi¹³³¹.

Kocaeli'nde yapılmakta olan cezaevinin tamamlaması için çalışmalar hızlandırılmıştı. Konu ile ilgili olarak Türk Yolu Gazetesi'ne bilgi veren dönemin Başsavcısı Sabahattin Köksal, cezaevinin kısa bir zaman içinde bitirilerek açılması için ilgililerle sürekli temas halinde olduğunu, her mahkûma ait ranza ve sabit dolap olması için planlamalar yapıldığını ve cezaevinin yapımının hızlandırılması için de Adliye Vekili Şevki

¹³³⁰ Binici, İzmit'te 1936–1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretiminin Kentin Gelişimine Etkileri, s.138-139.

¹³³¹ Binici, İzmit'te 1936–1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretiminin Kentin Gelişimine Etkileri, 140-141.

Çiçekdağ'ın da konuyu takip ettiğini söylemiştir¹³³². Ayrıca Kocaeli'nde modern cezaevinin yapımı sürerken aynı tarihlerde Adapazarı'nda da bir cezaevi yapılması için planlamalar yapılmıştı. Modern ve ihtiyaçlara uygun ceza ve tevkif evinin Adapazarı merkezde olması kararlaştırılmıştı. Böylece vilâyetin cezaevi sorunu halledilmiş olacaktı¹³³³.

Kocaeli'nde 1954 yılında birinci kısım inşaatı biten cezaevinin ikinci kısmına başlanmış ve 29 Ekim 1954'te açılacağına dair planlar yapılmıştı. Ayrıca 1954 yılı içerisinde başka bir karar daha alınmıştı. Alınan bu karara göre, 100.000 Türk Lirası bedel ile Amerikan usulü hücreli bir cezaevi daha yaptırılması düşünülmüştür. Bu cezaevinin 32 hücreli, her hücrenin suyu, banyosu, elektriği ve her türlü levazımatı bulunacak şekilde olması planlanmıştı. Bu cezaevine 15 seneden yukarı ceza alan ağır cezalı mahkûmların konulması kararlaştırılmıştı¹³³⁴.

İzmit merkezde Klor Fabrikası'nın yanında cezaevinin inşaat çalışmaları devam ederken yeni cezaevinin personel ihtiyacını karşılamak amacıyla yeni gardiyanlar alınmıştır. Yeni gardiyanların alınması ile modern ceza ve tevkif evi personel yönden takviye edilmiştir¹³³⁵. Ceza ve tevkif evi 30 Mart 1955'te açılmıştır. Açılış törenine Adalet Bakanı Şevket Çiçekdağ ile Nafia Bakanı Kemal Zeytinoğlu, milletvekilleri, Kocaeli Valisi Cemal Babaç, askerî erkân ve halk katılmıştır. Resmi açılış ile birlikte yeni ceza ve tevkif evi kullanıma sunulmuştur¹³³⁶.

Eski cezaevinde bulunan bütün mahkûmlar güvenlik kordonu içerisinde yeni cezaevine nakledilmişlerdi. Eski cezaevi ise Tekel İdaresi tarafından kiralanmıştı. Maliyeye ait olan bu binanın harap bir vaziyette bazı kısımları tamir edildikten sonra tütün deposu olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bahsi geçen cezaevi aslında 1915'lerde yine tütün deposu şeklinde kullanılmak üzere açılmış, ancak daha sonraları cezaevine dönüştürülmüştü¹³³⁷.

---

¹³³² Türk Yolu, 7 Ekim 1954, No: 4910.

¹³³³ Türk Yolu, 17 Mart 1955, No: 5046.

¹³³⁴ Binici, İzmit'te 1936–1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretiminin Kentin Gelişimine Etkileri, 140.

¹³³⁵ Türk Yolu, 24 Mart 1955, No: 504; Türk Yolu, 29 Mart 1955, No: 5058.

¹³³⁶ Bizim Şehir, 30 Mart 1955, No: 878.

¹³³⁷ Bizim Şehir, 3 Nisan 1955, No: 881.

Yeni cezaevinde mahkûmlar için birçok etkinlik yer almaktaydı. Mahkûmların boş durmamaları ve vakitlerini geçirebilmeleri için onlar için iş alanları oluşturulmuştur. Kadın mahkûmlar için kurulan halı tezgâhlarında halılar dokunmaya başlanmış ve haftada bir Hereke Halı Fabrikası'ndan gelen bayan halı ustası çalışmaları takip etmişti. Burada dokunan halılar, Hereke Halı Fabrikası'nın denetimindeydi. Erkek mahkûmların çalışması için de SEKA Kâğıt Fabrikası'ndan cezaevine zarf kırma makineleri verilmiş, atölyede bu makineler kurulmuştu. Bilhassa cezaevinde yapılan zarflar piyasada büyük ilgi görürdü¹³³⁸.

Netice itibarıyla 1950'li yıllarda Kocaeli'nin modern ve uygun bir ceza ve tevkif evine sahip olması sağlanmış ve bu konuda vilâyetin önemli bir eksikliği giderilmiştir. Özellikle yeni cezaevinde mahkûmlara iş imkânının sağlanması ile mahkûmların sadece boş zamanlarını değerlendirilmeleri değil, aynı zaman da kazanç ve meslek birikimi elde etmeleri de kolaylaştırılmıştı.

4.2.2. Asayiş ve Güvenlik Olayları

1950'li yıllarda Kocaeli'nde asayiş ve güvenlik olaylarının alındığı bu bölümde asayiş vakaları temel olarak mala karşı işlenen suçlar ve cana karşı işlenen suçlar biçiminde ele alınmaktadır. Bahsi geçen suçlara karışan suç faillerini yakalama işi de güvenlik güçlerinin en fazla uğraştığı konular arasında yer almıştır. 1950-1960 yılları arasında vilâyet genelindeki suç ve güvenlik olayları da bu kapsamda sınıflandırılmıştır.

---

¹³³⁸ Bizim Şehir, 21 Mayıs 1955, No: 922.

4.2.2.1. Mala Karşı Olan Suçlar

Mala Zarar Verme, Türk Ceza Kanunu'nun ilgili maddelerinde düzenlenmiştir. Başkasının taşınır veya taşınmaz malını kısmen veya tamamen yıkan, tahrip eden, yok eden, bozan, kullanılmaz hale getiren veya kirleten kişi mağdurun şikâyeti üzerine cezalandırılır. Hırsızlık, yankesicilik, dolandırıcılık, gasp (yağma), karaborsacılık vb. mala zarar verme suçları arasında en başta gelmektedir. 1950'li yıllarda polisin en fazla uğraştığı konular da işte bu sözkonusu vakalardır. Bu suçların takibinin yapıldığı birim ise bugün Asayiş Şube müdürlüğü olarak adlandırılan 2. Şube Müdürlüğü olan Adli Kısım ile İl Jandarma Komutanlığına bağlı birimdir.

4.2.2.1.1. Hırsızlık

Asayiş olayları içerisinde hırsızlık olayları önemli bir yer tutmaktadır. Hırsızlık¹³³⁹ olayları kendi arasında dört bölüme ayrılmaktadır. Bunlar evlerden hırsızlık, işyerlerinden hırsızlık, araçtan hırsızlık ve açıktan hırsızlık olaylardır. 1950'li yıllarda hırsızlık olayları daha çok ev ve işyerlerinden olmaktadır ve bu suçlardan dolayı birçok gözaltına alınmış ve haklarında adli tahkikat yapılmıştır.

1954'te Kocaeli genelinde görülen 2332 adli vakalar içinde istatistiksel olarak en fazla olan hırsızlık olaylardır. Bu kapsamda söz konusu 2332 olayın 310'u hırsızlıktı¹³⁴⁰. Kocaeli Emniyet Müdürlüğü, hırsızlıkları engellemek amacıyla sivil polislerden oluşan

---

¹³³⁹ Hırsızlık, Kanun koyucu, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun "Kişilere Karşı Suçlar" başlıklı ikinci kısmının onuncu bölümünde, "Malvarlığına Karşı Suçlar" başlığı altında 141 ila 147. maddelerde hırsızlık suçunu tanımlamış, bu suçun unsurlarını, nitelikli hallerini, cezaya etki eden sebepler ile özel bazı konuları düzenlemiştir. Böylece, 1982 Anayasası'nın 35. maddesi ile kişi hak ve hürriyetleri kapsamında güvence altına alınan mülkiyet hakkının, malı kullanma hakkının, geniş bir ifadeyle malvarlığı üzerindeki hakların "hukuki yarar" sayılıp korunması amaçlanmıştır. Bu koruma, sadece menkul mala sahip olmakla sınırlı tutulmamış, bunun ötesinde malın kullanma hakkını elinde bulunduranın hukuki yararını da kapsamına almıştır. Türk Ceza Kanunu, sadece malın mülkiyetine sahip olanın değil, malın mülkiyetini elinde bulundurmamakla birlikte, malı kullanma yetkisine sahip olanın hakkını da gözetmiştir. Bu noktada, Anayasa m.35'in malı elinde bulunduranın kullanım hakkını, bir başka ifade ile zilyetlik hakkını düzenlemediği iddia edilebilir. Bu düşünceye katılmadığımızı, malı hukuka uygun yol ve yöntemlerle elinde bulunduran kişinin mülkiyet hakkından kaynaklanan bazı hakları kullanabileceği, dolayısıyla başkalarının da bu elinde bulundurma ve buna bağlı hakları saygı göstermesi gerektiği tartışmasızdır. Yeni Türk Ceza Kanunu m.141/1'de de, "zilyedinin rızası olmadan başkasına ait taşınır bir malı" ifadesi kullanılarak, bu mesele çözüme kavuşturulmuştur. (Ersan Şen, "Hırsızlık Suçları", *Ankara Barosu Dergisi*, S.3 (2012), s.320-357).

¹³⁴⁰ Türk Yolu, 14 Ocak 1955, No: 4995.

bir araştırma ekibi kurmuştur. Bu araştırma ekibi yaptığı çalışmaların sayesinde Kocaeli il merkezinde hırsızlık olaylarında çok ciddi azalmalar meydana gelmiştir. Bilhassa araştırma ekibi, hırsızlık şebekeleri ile büyük mücadelelerde bulunmuş ve şebekelerin büyük bir kısmını ele geçirerek suçluları etkisiz hale getirmiştir¹³⁴¹. Bu çalışmanın neticesi 1958 yılında Kocaeli’nde 248 hırsızlık olayı vuku bulmuştur¹³⁴². Yukarıda gösterildiği gibi 1954’te 310 olan hırsızlık vakalarının 1958’de 248’e düşmesi araştırma ekibinin başarılı çalışmaları şeklinde değerlendirilmektedir.

Konuyla ilgili olarak Bizim Şehir Gazetesi şu bilgileri vermektedir: “*Bütün memlekette olduğu gibi, Kocaeli vilâyetinin her tarafında çeşitli suç işleyenlerin sayıları günden güne büyük ölçüde azalmaktadır. Yurdumuzun her sahasındaki kalkınmayla paralel giden bu hareket, halkımızca büyük memnuniyetle karşılanmaktadır. Polis ve jandarma teşkilatlarının el ele vererek gösterdikleri gayret ve fedakârlıklardan doğan bu tatmin edici vaziyetin müspet inkişafına gideceği kuvvetle tahmin edilmektedir*”¹³⁴³.

Kocaeli Emniyet Müdürlüğü Hırsızlık Bürosu tarafından birçok faili meçhul hırsızlık olayı da aydınlatılmıştır. Konuyla ilgili olarak Türk Yolu Gazetesi şu bilgileri vermektedir: “*İzmit polisi yeni bir faili meçhul hırsızlığı daha meydana çıkartarak sanıkları yakalamaya muvaffak olmuştur. Bundan 5-6 ay önce DP Mardin milletvekillerinden Ali Uraz yataklı ekspres treni ile Ankara’ya giderken hem ceketi hem de 2.100 Türk Lirası çalınmıştır. Aradan çok zaman geçtiği halde, hadisenin vukua geldiği mahaldeki zabıta teşkilatı, Ankara dâhil olmak üzere bir türlü faileri yakalanamamışlardır. Bu hususta Emniyet Genel Müdürlüğü’nden sanıklarının eşkâllerinin bildirilmesi üzerine, daha dünkü sayımızda terfi ettiğini ve kendisinden yeni hizmetler beklediğimizi kaydettiğimiz Değerli Emniyet Müdürümüz Nihat Ertürk bu işle bizzat meşgul olarak bu mühim hadiseyi meydana çıkartmıştır. Hırsızlığı yapan İ.M¹³⁴⁴ ve üç suç ortağı başka bir suça karışmadan yakayı ele vermişlerdir”¹³⁴⁵. Görüldüğü*

¹³⁴¹ Türk Yolu, 19 Şubat 1960, No: 6561.

¹³⁴² Türk Yolu, 19 Ocak 1959, No: 6257.

¹³⁴³ Bizim Şehir, 14 Ocak 1955, No: 813.

¹³⁴⁴ *Araştırmamız dönemimiz olan 1950’li yıllarda haklarında işlem yapılan faili belli olayların şahıslarının isimleri kısaltılarak verilmiştir. Bu şahısların isimleri dipnot aldığımız gazetelerde açık olarak yazılmıştır. Buna rağmen biz, isimleri sadece baş harflerini vermeyi uygun gördük.*

¹³⁴⁵ Türk Yolu, 18 Ağustos 1954, No: 4862.

gibi bu dönemlerde Kocaeli Emniyet Müdürlüğü yaptığı tahkikat ve incelemeler neticesinde faili meçhul olayları ortaya çıkarmaktaydı.

4.2.2.1.1.1. Evlerden Yapılan Hırsızlıklar

1950'lerde evlerden yapılan hırsızlık olayları daha çok İzmit, Gebze ve Gölcük ilçelerinde meydana gelmekteydi. Diğer ilçelerde de bu tür vakalar tespit edilmiştir. Ancak olaylar daha çok söz konusu üç ilçede yoğunlaşmıştı. Olaya açıklık getirmek amacıyla devrin gazetelerine yansıyan evden hırsızlık vakaları ve olayın faileri ile ilgili birkaç örnek verilmiştir.

Temmuz 1954'te özellikle Hereke'de ve İzmit'te faili tespit edilemeyen şüpheli şahıs ya da şahıslar hem gündüz hem de gece olmak üzere birçok evden hırsızlık olayı meydana gelmiş, ancak polis tarafından bu hırsızlık olayının faileri ele geçirilmemiştir¹³⁴⁶. Aynı tarihlerde evden eşya çaldıkları tespit edilen 4 kişi Hereke'de yakalanmıştır. Hereke'den 2. Şube Müdürlüğü Adli Kısma getirilen 4 şüpheli şahıs ile ilgili gerekli işlemler yapılmış ve adli makamlara sevk işlemleri yapılmıştır. Aynı gün içinde İzmit merkezde evlerden hırsızlık olayına karıştıkları tespit edilen ve polisler tarafından bilinen 2 şüpheli şahıs yakalanmış ve haklarında tahkikat yapılmıştır¹³⁴⁷.

Evden hırsızlık olayını gerçekleştiren şüpheli şahıslar bazen suçüstü yakalanmışlardır. Bu şüpheli şahıslardan birisi Sapançalı B.P'dir. Hırsızlık suçlarından daha önce de sabıkası olan meşhur hırsızlardan B.P İzmit merkezde bulunan bir evde hırsızlık yaparken yakalanmış, 2. Şube Müdürlüğü'nde ifadesi alındıktan sonra adli makamlara sevk edilmiş ve şüpheli şahıs burada ifadesi alındıktan sonra tutuklanarak cezaevine gönderilmiştir¹³⁴⁸.

1950'li yıllarda Kocaeli'nde çok ilginç evden hırsızlık olayları bulunmaktadır. Bunlardan birisi, balkondan ip sarkıtarak evlere girip hırsızlık olayını gerçekleştirmek şeklinde olanıdır. Bu tarihlerde şüphelisi tespit edilemeyen hırsızlık olayında, şüpheli

¹³⁴⁶ İstiklal, 1 Ekim 1954, No: 5.

¹³⁴⁷ İstiklal, 5 Temmuz 1955, No: 240.

¹³⁴⁸ Azim, 14 Ocak 1956, No: 434.

Demiryolu Caddesi'nde bulunan Ömer Apartmanı'nın üst katında balkondan ip sarkıtarak aşağı katta bulunan balkona girmiş müteakiben alt katta bulunan eve de girmiş ve burada hırsızlık olayını yapmıştır. Emniyet mensupları tarafından yapılan tüm aramalara rağmen şüpheli şahıs ele geçirilememiştir¹³⁴⁹.

Hırsızlık olayını araştıran araştırma ekibinin çalışmaları neticesinde Cedit Mahallesi Dere Boğazı'nda oturan binada beş evi soyan 10 kişilik bir hırsızlık şebekesi yakalanmış, şüpheli şahıslar evlerden çaldıkları malzemeler ile emniyet müdürlüğüne götürülmüş, burada ifadeleri alındıktan sonra adli kurumlara sevk edilmişlerdir. Araştırma ekibi tarafından bu hırsızlık şebekesinin çökertilmesi hırsızlık olaylarının azaltılması açısından önemliydi¹³⁵⁰. Bunun dışında araştırma ekibi, çalışmalarını yoğun bir şekilde sürdürmüş ve iki evden yaklaşık olarak 25.000 Türk Lirası para çalan bir hırsızlık şebekesini daha yakalamış ve adli makamlara sevk etmiştir¹³⁵¹.

Bu dönemlerde evden yapılan hırsızlıklar daha çok binalarda yapılmaktaydı. Özellikle İzmit'teki Hürriyet Caddesi'ndeki binalarda yapılan hırsızlıklardan birçok ev sahibi mağdur edilmiştir. Bu konularla ilgili şikâyetlerin artması üzerine cadde üzerindeki sivil ekiplerin sayısını arttıran Kocaeli Emniyet Müdürlüğü, bu yolla hırsızlıkların önüne geçmeye çalışmış ve bu yerlerde hırsızlık yapabileceğinden şüphe edilen sabıkalı şahısları denetim altında bulundurulmuştur¹³⁵². Bu dönemlerde Kocaeli polisi, hırsızlık olayları üzerinde duyarlı bulunmuş ve en küçük bir olayı bile hassasiyetle araştırarak faillerini yakalama yoluna gitmiştir. Bu kapsamda şüphelisi firar olan birçok olayın failleri yakalanmıştır¹³⁵³. Konuyla ilgili olarak hırsızlıkla mücadele eden İl Jandarma Komutanlığı'nın da bazı çalışmaları devrin gazetelerine yansımıştır. Yani belediye sınırları içinde Kocaeli Emniyet Müdürlüğü ve belediye sınırları dışında Kocaeli İl Jandarma Komutanlığı hırsızlarla çok yönlü mücadele halinde bulunmuşlardır.

---

¹³⁴⁹ Azim, 11 Nisan 1957, No: 816.

¹³⁵⁰ Azim, 22 Mayıs 1957, No: 846.

¹³⁵¹ Demokrat Kocaeli, 1 Mayıs 1960, No: 2406.

¹³⁵² Demokrat Kocaeli, 7 Ocak 1960, No: 2120.

¹³⁵³ Demokrat Kocaeli, 17 Şubat 1960, No: 2355.

4.2.2.1.1.2. İşyerlerinden Yapılan Hırsızlıklar

Kocaeli'nde hırsızlık olaylarında evlerden yapılan hırsızlıklardan sonra en fazla görülen hırsızlıklardan birisi işyeri hırsızlıklarıydı. İşyerinden hırsızlıklar özellikle gece vakitleri dükkânlar kapalı iken yapıldığı için şüpheli şahısları yakalamak çok zordu. 1950'li yıllarda da günümüzdeki gibi suçlarla mücadelede teknolojik gelişmeler (parmak izi vs.) yeterli olmadığı için suç ve suçlularla mücadele etmek bugünkü gibi kolay değildi¹³⁵⁴. Bu anlamda işyerinden hırsızlık olaylarının faillerini yakalamak çok zaman gerektiriyordu şeklinde düşünülmektedir. Bu dönemlerde işyerinden hırsızlık olayları daha çok İzmit merkezindeki işyerlerinde görülürdü, bunun için de hırsızlık araştırma ekibi çalışmalarını şehir merkezinde yoğunlaştırmıştı¹³⁵⁵. Konuya açıklık getirmek amacıyla devrin gazetelerine yansıyan işyerlerinden hırsızlık vakaları ve olayın faileri ile ilgili birkaç örnek verilmiştir.

İşyerinde hırsızlık olaylarından birisi İzmit çarşı merkezinde bulunan Oğuz Sineması'nın yanında bulunan Faik Usta'ya ait işyerine faili tespit edilemeyen kişiler tarafından girilip işyerinde buldukları her şeyi çalıp kaçmaları olayıdır. Bu hırsızlık olayından dolayı hırsızlık ekipleri çalışmalarını sürdürdükleri sırada, başka bir olaya karışan iki hırsız yakalamışlardır. Otobüste görülerek yakalanan birçok olayın şüphelileri firarileri olan Bafralı V.A ile Nallıhanlı İ.K'ydı. Yakalanarak gözaltına alınan şahıslar ifadeleri alındıktan sonra adli makamlara sevk edilmişlerdir¹³⁵⁶.

İzmit'te Cedit Mahallesi'nde daha önceden sabıkası olan bir şüpheli şahsın bir otomobil tamirhanesinden 600 Türk Lirası değerinde alüminyum pistonu çalarak farklı bir kişiye sattığı tespit edilmiştir. Aynı şüpheli şahsın aynı hafta içerisinde İzmit merkezde bulunan Ömerağa Mahallesi'ndeki başka bir işyerinden de 2 adet otomobil lastiği, 300 Türk Lirası değerinde 6 adet alüminyum pistonları çalarak başka bir kişiye sattığı tespit edilmiştir. Polisin takibatı sonucu yakalanan şüpheli şahıs hakkında iki ayrı suçtan dolayı işlem yapılmış ve sevk edildiği adli makamlar tarafından tevkif edilmiştir¹³⁵⁷.

---

¹³⁵⁴ Polis Memuru Osman Öge ile 14.01.2016 tarihinde yapılan görüşme.

¹³⁵⁵ Demokrat Kocaeli, 17 Şubat 1960, No: 2355.

¹³⁵⁶ Türk Yolu, 24 Ocak 1960, No: 6539.

¹³⁵⁷ Azim, 27 Nisan 1957, No: 830.

4.2.2.1.1.3. Otolardan Yapılan Hırsızlıklar

Otodan yani araçlardan hırsızlık olayları evden ve işyerinden hırsızlık olaylarına göre nispetten daha az olmuştur. Özellikle yol boylarında polis ve zabitaların sürekli olarak uygulama yapmaları araçtan hırsızlık olaylarının azalmasında önemli bir etkendi. Araçtan hırsızlık olaylarından birisi, araba vapurundan Üsküdar iskelesine çıkmış olan Ankara Güneş ambarına ait Şoför Nuri idaresindeki Ankara plakalı galvaniz ve çay yüklü kamyonundan failleri tespit edilemeyen hırsızlık olayı meydana gelmiş ve araçtan maddi değeri olan birçok mal çalınmıştır. Kamyona bağlı halatları kesmek suretiyle araçtan mal çalan şüpheli şahıs ya da şahısları tespit etmek için asayiş araştırma ekibi yoğun faaliyetlerde bulunmuştur¹³⁵⁸.

Araçtan hırsızlık olaylarından birisi de Hereke'de meydana gelmiştir. Düzce'den İstanbul'a mal taşıyan yük dolu Mehmet Çolak' a ait kamyonunda Hereke'de karayolu üzerinde seyir halinde iken çamura bulanmış, şoför arabayı tamir ile uğraşırken yardım bahanesiyle kamyona yaklaşan ve araçtan mal çalmaya çalışmışlardır. Şüpheli şahıslardan H.A ve M.A'ı tespit eden pusuya yatmış polisler, derhal olay yerine gelerek hırsızlık faillerini suçüstü yakalamışlardır. Gözaltına alınan şahıslar hakkında tahkikat yapan polisler, şüpheli şahıslardan H.A'nın daha önceden hırsızlık olaylarından dolayı aranmasının olduğunu tespit etmişlerdir. Polis tarafından ifadesi alınan şahıslar adliyeye sevk edilmiş, burada şahıslar ifadeleri alındıktan sonra adliyeye sevk edilmişlerdir¹³⁵⁹.

İşyerinden ya da araçlarından hırsızlık olayları gerçekleştirilirken genel olarak işyerleri ile araçlara büyük zararlar verilmekte ve durumdan dolayı maddi zararlar meydana gelmekteydi. Bu olaylardan birisi Hürriyet Caddesi'nde faaliyet gösteren terzi dükkânında hırsızlık yapan şüpheli şahıs ya da şahısların terzi dükkânın camlarını kırarak içeri girip hırsızlık yapmaları olmuştur. İşyerinden birçok kumaş çalan hırsızları tespit etmek için araştırma ekibi yoğun çaba harcamıştır¹³⁶⁰.

¹³⁵⁸ Azim, 20 Şubat 1957, No: 773.

¹³⁵⁹ İstiklal, 9 Ekim 1954, No: 12.

¹³⁶⁰ İstiklal, 24 Aralık 1957, No: 938.

4.2.2.1.1.4. Açık Alanlardan Yapılan Hırsızlıklar

Açıktan hırsızlık olayları genel olarak gündüzleri olmakta ve hırsızlık olayını gerçekleştiren şahıslar ya işyerlerinde bulunan tezgâh veya çantalarda buldukları değerli şeyleri ya da işyerleri önünde satma amacıyla sergilenen malları alarak çalmaları şeklinde olmaktadır. Bu hırsızlıklardan birisi Eski Cezaevi yanında bulunan kerestecilik yapan işyerinin önünden gündüz vakti maddi değeri yüksek olan kerestelerin çalınması olmuştur. Polis tarafından yapılan tahkikatta buradan çalınan malzemelerin bir tekne ile İstanbul'a götürüldüğü ve burada kullanıldığı tespit edilmiştir. Hırsızlık olayının faileri olan S.B ile B.B, İstanbul'dan döndükten sonra polisler tarafından yakalanarak gerekli işlemler yapıldıktan sonra adliyeye sev edilmişlerdir. S.B ile B.B burada mahkemeleri görüldükten sonra cezaevine konulmuşlardır¹³⁶¹. Bu olay gibi açıktan hırsızlık olaylarının meydana gelmesini engellemek Kocaeli polisi yoğun çaba harcamıştır.

4.2.2.1.2. Yankesicilik

Yankesicilik olayında bir kimsenin cebinden ya da çantasından ustalıkla, kişinin haberi olmadan para veya değerli mallarının çalınmasıdır¹³⁶². Yankesicilik suretiyle hırsızlık yapan kişilere yankesici denir. Yankesiciler genel olarak uyanık ve atik kişiler olup, çok

¹³⁶¹ Azim, 4 Ekim 1955, No: 655.

¹³⁶² Yankesicilik, TCK'da hırsızlık suçunun, elde veya üstte taşınan eşyayı çekip almak suretiyle veya özel beceriyle işlenmesi nitelikli hal kabul edilmiştir. Yankesicilik, kişisel çeviklik veya özel beceri göstererek, mağdurun elinde veya üstünde taşıdığı eşyanın alınması suretiyle işlenen hırsızlık fiilleri bu bent kapsamında değerlendirilmiştir. Hükümün gerekçesine göre, "Yankesicilik veya kişisel çeviklikle işlenen hırsızlık halleri bendin kapsamına girdiği gibi, bir hayvanı alıştırmak suretiyle ve ondan yararlanılarak işlenen fiiller hakkında da bendin uygulanması sağlanmıştır. Bunun gibi, yoldan giden bir kimsenin çantasını kapıp kaçmak suretiyle işlenen hırsızlık da bu bent kapsamında mütalaa edilmiştir. Ancak bu son halde, direncini kırma amacıyla kişiye karşı cebir kullanılmamalıdır. Aksi takdirde, yağma suçu oluşur". Yolda yürüyen bir kimsenin taşıdığı çantayı alıp kaçmak suretiyle işlenen hırsızlık suçunu, bu suç mağdurun direncini kırmaya yönelik cebir veya tehdit uygulanarak işlenmemesi kaydıyla (b) bendi kapsamında nitelikli hal olarak değerlendirmek gerekir. Aksi halde elde veya üstte taşınan eşyayı çekip almanın ötesinde cebir kullanımı, yani eşyayı çalmak maksadıyla mağdura karşı uygulanan kuvvet kullanımında kapkaççılığın dışına taşınan yağma suçunun varlığını kabul etmek gerekecektir. Örneğin, fail tarafından mağdurun yanında veya cüzdanında taşıdığı çantanın herhangi bir kuvvet kullanımına ihtiyaç olmaksızın alınarak uzaklaştırılmasında nitelikli hırsızlık suçu olduğu halde, mağdurun omzuna veya boynuna asarak, beline bağlayarak, elinde sıkı sıkıya tutarak yürüdüğü çantasını çalmayı hedefleyen fail, bu çantayı çalabilmek için belirli bir kuvvet kullanmak zorunda kalacaktır. Fail, mağdurun boynuna veya eline asılacak, muhtemelen mağduru sarsacak, yere düşmesine neden olacak ve hatta sürüklenip ciddi şekilde yaralanmasına yol açacak fiil icra etmişse, bu durumda hırsızlık ile cebir ve şiddet fiillerinin kaynaşma hali olarak kabul edilen ve yeni bir suça vücut veren mürekkep suç hali olarak yağma, toplumda bilinen adıyla gasp suçu oluşacaktır (Ersan Şen, *Hırsızlık Suçları*, 2012/ 3, s.320-357).

hızlı bir el çabukluğu ile kişilerin çantalarından, cüzdanlarından ya da ceplerinden bir şeyler çalarlar. İzmit'te her dönemde yankesicilik sayısı fazla olan ceraimlerden birisidir. Bu durumdan dolayı da İkinci Şube Müdürlüğü'ne bağlı Adli kısım yankesicilik suçlarına karışmış kişileri yakalamak için kapsamlı faaliyetler yürütmekteydi. Konuya açıklık getirmek için devrin gazetelerine yansımış önemli birkaç yankesicilik olayı örnek olarak verilmiştir.

1950'li yıllarda yaşanan dolandırıcılık olaylarından birisi 22 Şubat 1957'de olmuştur. İzmit merkezde dört kişilik bir yankesici şebekesi polis tarafından yakalanmıştır. Pazar alışverişinin kalabalığından istifade eden bu şebekede üç erkek ile bir bayan şüpheli şahıs bulunmaktaydı. Varan Otobüs firmasına ait otobüslerinden birisine binmekte olan yolcular arasına karışan erkek şüpheli şahıslarından birisi Kozluk Mahallesi sakinlerinden ve Klor Fabrikası işçilerinden olduğu anlaşılan Ahmet Önder'in cebinden yankesicilik yoluyla 160 Türk Lirası'nı çarparak yanındaki şüpheli bayana vermiştir. Bu gayr-i tabii sıkıştırma ve izdihamı gören yolculardan birisi araçta bulunan yolcuları ikaz etmiş ve herkes üzerini yoklamıştır. Bu sırada Ahmet Önder çarpıldığını anlamış ve durum hemen polise bildirilmiştir. Olay yerine derhal gelen polisler, Lüleburgazlı T.G, Babaeskili İ.F, Adapazarlı N.H ve Lüleburgazlı H.K isimlerindeki şüpheli şahıslar yakalayarak üzerlerini aranmıştır.

Bu sırada şüpheli şahıslardan kendisine hamile süsü Lüleburgazlı Hanife Karabacak'ın durumundan şüphe edilmiş ve bir bayan tarafından üstü aranmıştır. Yapılan arama neticesi Lüleburgazlı Hanife Karabacak'ın hamile olmadığı ve parayı şalvarında sakladığı tespit edilmiştir. Bu arada çalınan 160 Türk Lirası da şüpheli şahsın mahrem yerinden çıkarılmıştır. Bu olay üzerine Lüleburgazlı T.G, Babaeskili İ.F, Adapazarlı N.H ve Lüleburgazlı H.K yakalanarak şubede ifadeleri alınmış, ifadeleri alındıktan sorma adli makamlara sevk edilmişlerdir. Burada mahkemeleri görülen şahıslar tutuklanarak cezaevine gönderilmişlerdir¹³⁶³.

Kocaeli Emniyet Müdürlüğü Adli Kısma bağlı Başkomiser Zeki Tanır'ın idaresindeki 10 kişiden müteşekkil sivil yıldırım polis ekibinin çalışmaları gün geçtikçe

---

¹³⁶³ Azim, 23 Şubat 1957, No: 776.

hızlanmaktaydı. Yıldırım ekibi 1954 yılı Ağustos ayı başlarında mühim bir yankesicilik hadisesini ortaya çıkarmıştı. Emniyet Müdürlüğü'nün yaptığı tahkikata göre S.B isimli bir şahıs Suriye'den getirttiği kaçak elbise ve pardesöyü çarşıda kaçak olarak satmaya çalışırken yakalanmıştır. Bu kaçak elbiselerin otelin bodrum katında saklandığı ortaya çıkarılmıştır. Diğer taraftan Başkomiser Zeki Tanır, zabıtaca mimli sabıkalı yankesici 38 kişi yakalanmıştır¹³⁶⁴. Buna bağlı olarak da İzmit'te yankesicili olaylarında gittikçe azalmaktaydı. Örneğin 1953'te 12 olan yankesicilik sayısı 1954'te 3'e düşmüştü¹³⁶⁵.

Türk Yolu Gazetesi'ne göre Araştırma ekibi hırsızlık olaylarını azaltmada büyük hüneler sergilemiştir. Özellikle araştırma ekibi yaptığı dikkatli takip neticesinde; İzmit'in meşhur yankesicilerinden olan F.A ile S.G isimli şüpheli şahısları yakalamıştır. Bu iki meşhur yankesicinin yakalanması ile faili firar birçok yankesicilik olayı da aydınlatılmıştır. Bu olaylardan dolayı dönemin İl Emniyet Müdürü Zeki Demiroğlu, Emniyet Müdürlüğü İkinci Şube Şefi Baş Komiser Müslim Gözübüyüköğlü, Emniyet Müdürlüğü Sivil Araştırma Ekibi Şefi Komiser Muavini Şahabettin Oğuzalp ve aynı ekip sivil polis memurlarından Ali Rıza Çöpçü Dâhiliye Vekâleti tarafından ödüllendirilmişlerdir¹³⁶⁶. Bu durum sivil araştırma ekibinin yaptığı başarılı çalışmaları göstermesi açısından önem taşımaktadır.

İzmit'te yankesicilere ve dolandırıcılara karşı çalışmalarını yürüten Adli kısma bağlı polisler, eşkâlleri belli ve polisçe bilinen şüpheli şahıslar üzerinde duyarlı olmuşlardır. Özellikle caddelerdeki işyerlerinde ve mağazalarda yaya devriye faaliyeti yürüten polisler, iki yankesiciyi suçüstü yakalamışlardır. Yakalanan şüpheli şahıslar hakkında adli tahkikat yürütülmüş ve diğer yankesicilerin yakalanması için de çalışmalara devam edilmiştir¹³⁶⁷.

---

¹³⁶⁴ Türk Yolu, 7 Ağustos 1954, No: 4861.

¹³⁶⁵ Türk Yolu, 2 Ocak 1955, No: 5004.

¹³⁶⁶ Türk Yolu, 13 Ocak 1960, No: 6529.

¹³⁶⁷ Demokrat Kocaeli, 16 Ocak 1960, No: 2128.

4.2.2.1.3. Dolandırıcılık

Dolandırıcılık¹³⁶⁸, kişilerle doğrudan veya dolaylı yollardan ilişki kurulduktan sonra kişilerin iyi niyetinin suiistimal edilmesiyle birlikte para, mal, değerli eşya vs. elde edilmesi durumudur. Dolandırıcılık olayını gerçekleştiren kişilere dolandırıcı denir. Dolandırıcılar, hileli davranışlarıyla bir kimseyi aldatır, onun veya başkasının zararına olarak, kendisine veya başkasına yarar sağlamaya çalışır.

Kocaeli’nde hemen her dönemde dolandırıcılık fazlaca görülen suç türleri arasında yer almaktadır. Hususiyle 1950’li yıllarda da Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü ile İl Jandarma Komutanlığı’na intikal etmiş birçok dolandırıcılık vakası tespit edilmiştir. Bu dönemde görülen önemli dolandırıcılık olaylarından birisi üfürükçülüktür. Üfürükçülüğe örnek olarak, İzmit Cedit Mahallesi’ndeki Bağdat Caddesi’nde oturan A.C.S nam-ı diğer Kız Hafız ismindeki şahıs kişileri üfürükçülük yapıyorum diye dolandırmakta ve onlardan para almaktaydı. Durumu araştıran polis ekipleri A.C.S’yi gözaltına alarak gerekli tahkikat yapmış ve adli makamlar tarafından gerekli işlemler yapıldıktan sonra bahsi geçen şahıs tevkif edilmiştir¹³⁶⁹.

Meydana gelen dolandırıcılık olaylarından birisi de kendisine doktor süsü vererek insanların dolandırılması olayıdır. Kendisine doktor süsü veren dolandırıcı Terzi Mustafa Tufan’ı dolandırmıştır. Terzi dükkânına giren ve doktor olarak İşçi Sigorta Hastanesi’nde çalıştığını söyleyen ve kendisini Kemal Vural diye tanıtan bu şahıs önce bazı doktor isimlerini vermiştir. Terziden kumaş istemiş, üç takım terzi almış ve parayı sonra getireceğim diyerek gitmiştir. Daha sonra parasını almak için İşçi Sigorta

---

¹³⁶⁸ Dolandırıcılık suçu, TCK’nın 157. maddesinde; "(i) Hileli davranışlarla bir kimseyi aldatıp, onun veya başkasının zararına olarak, kendisine veya başkasına bir yarar sağlayan kişiye bir yıl dan beş yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezası verilir" şeklinde düzenlenmiştir. Dolandırıcılık, hileli davranışlarla bir kimseyi aldatıp, onun veya başkasının zararına olarak, kişinin kendisine veya başkasına yarar sağlaması şeklinde tanımlanabilir" Dar anlamıyla dolandırıcılık, aldatmaya dayalı unsurların gerçekleştirilmesi ile bir kimsenin zararına bir başka kimseye yarar sağlamaktır. Dolandırıcılık, tarihi süreçte temelini hırsızlıktan almıştır", Hırsızlık, dolandırıcılık ve inancı kötüye kullanma; Roma Hukukunda "furtum" olarak adlandırılan suçtan türemişlerdir', Dolandırıcılık başlangıçta sadece tazmin yükümlülüğünü gerektiren bir fiil iken zamanla kamuyu ilgilendiren suçlar arasına girmiştir". Kişiler arasında ekonomik ilişkilerin kurulmasında karşılıklı güvenin korunması hususundaki sosyal menfaat, dolandırıcılığın suç sayılması sebeplerinin başında gelmektedir. Nitekim mülkiyet hakkı anayasalarda güvence altına alınmış olduğundan ihlalinin müeyyidesi ceza kanunlarında gösterilmektedir" (TCK, 5237 Sayılı, 157-159) .

¹³⁶⁹ Bizim Şehir, 24 Aralık 1954, No: 795.

Hastanesi'ne gittiğinde burada bu isimde bir doktor olmadığını ve dolandırıldığını anlamıştır. Terzi Mustafa Tufan'ın şikâyeti üzerine araştırma ekibi ve kendisini Dr. Kemal Vural olarak tanıtan dolandırıcıyı yakalamak için büyük tahkikat başlatmıştır¹³⁷⁰.

Kocaeli Emniyet Müdürlüğü 2. Şube Müdürlüğüne bağlı olarak çalışan sivil araştırma ekipleri, dikkatli çalışmaları sonucunda meşhur dolandırıcılardan birisini yakalamıştır. Araştırma ekibi, meşhur dolandırıcıyı gazetede resimlerinden tespit ederek yakalamıştır. İstanbul ilinde birçok vatandaşı türlü yollarla dolandıran A.F.A İstanbul polisinden kaçarak İzmit'e yerleşmiştir. İzmit Baç Mahallesi'nde bir evde sevgilisi ile birlikte yaşayan dolandırıcı, araştırma ekibinin gazetelerdeki resimleri görmesi ve bu şahsı tanımalarıyla kısıvrak yakalanmıştır. 16 adet suçtan araması ve kesinleşmiş cezası olan A.F.A isimli şüpheli şahıs gözaltına alarak gerekli tahkikat yapılmış ve çıkarıldığı adli makamlar tarafından tevkif edilmiştir¹³⁷¹.

1954 yılında Hereke'de ilginç bir dolandırıcılık vakası görülmüştür. Hereke'de bir fabrikada çalışan bir işçi emniyet müdürlüğüne müracaat ederek dolandırıldığını ifade etmiştir. Müştekin iddiasına göre olay şu şekildedir: Yaptırdığı inşaat için çimentoya ihtiyacı olan müştekiye tanımadığı birisi kendisini Karayolları Tavşancıl deposunun memuru olduğunu söyleyerek 420 Kuruş'tan isteyebileceği kadar çimento verebileceğini söylemiştir. Fiyatı uygun bulan müşteki, 90 torba karşılığında bu kişiye gerekli parayı vermiş ve çimentoları nakletmek üzere bir kamyon ayarlamaya gitmiştir. Dönüşünde adamın yerinde olmadığını görerek adını dahi bilmediği adamı aramaya başlamıştır. Neticede adamı bulamayarak emniyet müdürlüğüne başvuruda bulunmuş ve sarı çizmeli olduğunu hatırladığı şahıs hakkında şikâyette bulunmuştur. Bunun üzerine şahsı dolandırdığı iddia edilen şahsın yakalanması için tahkikat başlatılmıştır¹³⁷².

Yankesicilik ve dolandırıcılık olaylarından da görüldüğü üzere Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü sivil araştırma ekipleri, vilâyet genelindeki yankesici ve dolandırıcıları yakalamak ve bu suçların sayısını daha da azaltmak amacıyla yoğun faaliyetler

¹³⁷⁰ Azim, 2 Temmuz 1957, No: 782.

¹³⁷¹ Hürsöz, 27 Temmuz 1957, No: 2707.

¹³⁷² Azim, 17 Aralık 1954, No: 471.

içerisinde bulunmuşlar ve birçok suçluyu yakalamışlardır. Örneğin 1953'te İzmit'te 9 tane dolandırıcılık olayı var iken; bu sayı 1954'te 2'ye düşmüştür¹³⁷³.

4.2.2.1.4. Yağma -Gasp

Yağma ya da gasp, bir başkasını, kendisinin veya yakınının hayatına, vücut veya cinsel dokunulmazlığına yönelik bir saldırı gerçekleştireceğinden ya da malvarlığı itibarıyla büyük bir zarara uğratacağından bahisle tehdit ederek veya cebir kullanarak, bir malı teslimine veya malın alınmasına karşı koymamama durumudur¹³⁷⁴. Gasp ise, zorla alı koyma, güç kullanarak mala zarar verme ve ya da kişileri darp ederek ellerindeki değerli eşyaları almadır.

Kocaeli'ndeki yerel basına göre Kocaeli Emniyet Müdürlüğü'ne intikal eden ve polisin hakkında adli tahkikat yürüttüğü birçok gasp ya da yağma olayı vardır. Konuyu anlaşılır kılmak amacıyla olayla ilgili birkaç örnek üzerinde durulmuştur. Gasp olayından birisi İzmit'te görülmüştür. İzmit merkezde gece geç vakitlerde tabancalı iki gangster bir dükkâna girerek silah zoruyla dükkân sahibinin parasını zorla almak istemişlerdir. Dükkân sahibinin bütün parasını alan bu kişiler daha sonra olay yerinden açmışlardır. Olayın polise bildirilmesiyle birlikte Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü Adli Kısım tarafından derhal tahkikat başlatılmıştır. Polisin tahkikatı ve araştırması sonucu gasp olayını gerçekleştiren iki şahıs yakalamıştır. Bu iki şüpheli şahıs hakkında Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü gerekli işlemler yapılmış ve daha sonra bu iki şüpheli şahıs adliyeye sevk edilmişlerdir¹³⁷⁵.

30 Ocak 1957'de İzmit merkezde bulunan bir bakkalın dükkânının kasasını soyan ve dükkândan çıkarken tezgâhtarla karşılaşp, tezgâhtarını bıçaklayan bir gangster, elinde bıçağı ile kaçmaya başlamıştı. Kendisini yakalamak isteyen polisle mukabele eden bu kişi polis tarafından ayağından vurulmak suretiyle yakalanmıştı. Halkı heyecana veren şüpheli şahıs hastanede tedavi altına alınmıştı¹³⁷⁶.

¹³⁷³ Türk Yolu, 2 Ocak 1955, No: 5004.

¹³⁷⁴ Türk Ceza Kanunu 148/1. (<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>) (15.11.2015).

¹³⁷⁵ İstiklal, 30 Aralık 1984, No: 1250.

¹³⁷⁶ Bizim Şehir, 31 Ocak 1957, No: 1443.

Bu olaylardan birisi Karamürsel’de olmuştur. İzmit’ten Yalova’ya gitmek üzere ticari taksiye binen iki kişi Karamürsel’de taksi şoförünü silah ile tehdit etmişler ve tüm parasını istemişlerdir. Bu olay karşısında neye uğradığını şaşırarak taksi şoförü birden bire direksiyon hâkimiyetini kaybetmiş ve araba devrilmiştir. Şoför devrilen arabadan çıkarak kaçmaya başlamış ancak diğer iki şahıs da şoförü takip ederek Karamürsel merkeze doğru kaçmaya başlamışlardır.

Şoför doğrudan polis karakoluna gitmiş ve karakol komiserine durumu anlatarak kendisini gasp etme teşebbüsünde bulunan iki şüpheli şahıs hakkında şikâyetle bulunmuştur. Aynı gün Karamürsel oteline giden iki kişi kimlik ibraz etmedikleri için; otel çalışanı durumu karakola bildirmiştir. Karakol amiri olayı tetkik etmek üzere otele gitmiş ve yaptığı sorguda bu iki kişinin şoförün zorla parasını almak isteyen kişiler olduğunu anlamış ve bu kişileri şoför ile yüzleştirmiştir. Şoförle yapılan yüzleştirme sonucu bir kez daha bu kişilerin aranan şahıslar olduğu anlaşılmıştır. Bu nedenle şüpheliler yakalanarak haklarında gerekli işlemler yapıldıktan sonra adli kurumlara sevk edilmişlerdir¹³⁷⁷.

4.2.2.1.5. Karaborsacılık

Karaborsacılık, herhangi bir şeyi kıtlık öncesinde depolayarak ya da kıtlık esnasında bir şekilde temin ederek fahiş fiyatla satmaktır¹³⁷⁸.

II. Dünya Savaşı’nın başlamasıyla birlikte Türkiye’de ithalat imkânlarının azalması ihtiyaçların iç pazardan karşılanması zorunluluğuna sebep olmuştur. Bu durum halkın ihtiyacı olan mallardan başta buğday, arpa, çavdar ve yulaf olmak üzere birçok ürünün devlet tarafından alınması, stoklanması gibi bir sonucu doğurmuştur¹³⁷⁹. Bu politika, piyasada bulunan malların azalması, hatta hiç bulunmaması sonucunu beraberinde getirmiştir. Savaş endişesi taşıyan halk, her türlü mala hücum etmiş, erzak ve eşyayı stoklamaya çalışmıştır. Bu da piyasada azalmış hatta yok olmuş malların fiyatının

¹³⁷⁷ İstiklal, 30 Aralık 1958, No: 1250.

¹³⁷⁸ <https://tr.instela.com/karaborsa--379641> (15.04.2015).

¹³⁷⁹BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 93.107.10; Fon Kodu: 30.18.1.2 Yer No:93.107. 11.

yükselmeye yol açmıştır. Bu durumdan yararlanmak isteyen fırsatçı tüccarlar da malını saklayarak yüksek fiyatla piyasaya sürmeye kalkmıştır. Böylece karaborsa ortamı oluşmuş ve bu sözcük 1939-1945 yılları arasında Türkiye’de en çok işitilen sözlerin başında karaborsacılık gelmekteydi¹³⁸⁰. Bu dönemde karaborsa yoluyla haksız kazanç elde edenlerin sayısı oldukça artmıştır. 26 Ocak 1940’de olağanüstü koşullarda, ulusal ekonomi ve savunmayı ilgilendiren konularda hükümete geniş yetki veren *Milli Korunma Kanunu* yürürlüğe konulmuştur. Bütün bu önlemlere karşın karaborsa devam etmiş stokçuluk dizginlenemez duruma gelmişti¹³⁸¹.

DP dönemindeki önceki hükümet, tarım ve ticaret hayatının her alanına yoğun bir şekilde müdahale etmeye başlamış ve bu da halk arasında tepkilere yol açmıştı. Tepkiler iktidarı değiştirmiş; DP’li yıllar başlamasına ortam hazırlamıştı. DP, ekonomiyi geliştirmek için karaborsacılıkla mücadele etmiştir¹³⁸². Bu dönemde karaborsa ile mücadele edilmesine rağmen; 1955’ten itibaren karaborsacılık olayları tekrar görülmüştür. 18 Ocak 1955’te DP grubundan Kenan Akmazlar, Hâluk Timurtaş, Ekrem Cananî ve Feridun Engin, hükümetlerinin ekonomi politikasını eleştiren bir rapor hazırlamışlardır. Raporda hükümetin ekonomi politikasındaki sorunlar; plansızlık, pahalılık, karaborsacılık ve ithal malları başlıkları altında toplanıyordu. DP içinde benzer eleştiriler 29 Mayıs 1955’teki Manisa il kongresine de yansımıştır¹³⁸³.

Dönemin gazetelerine göre, Kocaeli’nde de karaborsanın çok sayıda olduğu görülmektedir. 9 Ocak 1952’de ekmek fiyatlarının zamlandığını ve ekmeklerin karaborsaya çıktığı gazetelerin manşet haberlerinde yer almaktaydı. “*Şehirde dün gene ekmek buhranı oldu. Şehrin büyük pazarının dün kurulması dolayısıyla birçok fırıncı ekmek yetiştirememiştir. Bazı fırıncılar ise ekmeği çok az çıkarmışlardır*”¹³⁸⁴. Kocaeli bölgesinde hayat pahalılığı artmış, et fiyatları çok yüksek, ithal mallar üzerinden geniş bir karaborsa faaliyette bulunmuştur. Et fiyatları İzmit gibi nispeten fakir orta sınıf halkın yaşadığı bir şehirde 350 ila 400 Kuruş’u arasındaydı. Otomobil yedek parçaları

---

¹³⁸⁰Hasan Çetin, İkinci Dünya Savaşı Sürecinde Türkiye’nin Sosyo-Ekonomik Durumu (1939-1945, **Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli, 2007, s.93.

¹³⁸¹ Baytal, Demokrat Parti Dönemi Ekonomi Politikaları (1950-1957), s. 548.

¹³⁸² Oktar, Türkiye’de 1950-54 Döneminde Demokrat Parti’nin Tarım Politikası, s. 1.

¹³⁸³ Baytal, Demokrat Parti Dönemi Ekonomi Politikaları (1950-1957), s. 557.

¹³⁸⁴ Hürsöz, 9 Ocak 1953, No: 721.

ve bilhassa otomobil lastikleri de piyasadan kaldırılmış ve karaborsaya intikal etmiştir¹³⁸⁵. Bu durum karaborsacılığın ne derece etkili bir duruma geldiğini göstermesi açısından önem arz etmekteydi.

Gazetelerde İzmit'te para sıkıntısının olduğu ve kredi ile iş yapan esnafın para sıkıntısı çektiği belirtilmekteydi. 1950'li yıllarda esnaf bayram münasebetiyle tüccara bütün parasını yatırmak ve bir miktar da bonolarla borçlanmak suretiyle bayram çeşit ve stoklarını yapmıştı. Ancak bankalardan aldığı borçları karşılamak için elden aldığı meblağları ödeyememesi sonucunda esnaf çok zor duruma düşmüştü¹³⁸⁶. Bundan dolayı da mallar karaborsaya düşmüş ve bunun önü alınamamıştı. Yani Kocaeli'nde karaborsa tehlikeli boyutlara varmıştı. 1955'teki gazetelere göre; inşaat malzemelerinin karaborsada olduğu belirtilmekteydi. Bu durumdan dolayı halkın soyulmaması ve fırsatçıların yararlanmaması için tedbirlerin alınması gerektiği ısrarla vurgulanmaktaydı.

Hususiyle şehirdeki telefon azlığı nedeniyle PTT'den 900 Türk Lirası'na alınan bir telefon, karaborsadan 4.000 ila 5.000 Türk Lirası temin edildiği şeklinde de haberlerin olduğu görülmektedir¹³⁸⁷. Yine aynı yıl içerisinde belediye tarafından yapılan kontrollerde karaborsa yoluyla hileli gıda ürünleri satıldığı görülmüştür. Bu gıda ürünlerinden birisi yemeklik yağdı. Bilhassa yağ ürünlerinin hileli yollardan satıldığını tespit eden belediye, firmalar üzerindeki kontrollerini arttırmıştı¹³⁸⁸.

Dönemin gazetelerinin belirttiğine göre, Ekonomi ve Ticaret Bakanlığının işleri sürüncemede bırakması yüzünden memlekette karaborsa önü alınamaz bir duruma gelmişti. Aylar önce Merkez Bankası'na yatırılan paralar hala transfer edilmemişti. Bu durum Türkiye genelinde olduğu gibi Kocaeli'nde de karaborsanın önlenemez boyutlara gelmesinin önemli sebeplerinden birisini oluşturmaktaydı¹³⁸⁹. Şehirde hayat pahalılığının artması üzerine, İzmit Belediyesi hayat pahalılığı ile mücadele etmeye

---

¹³⁸⁵ Hürsöz, 6 Ekim 1953, No: 946.

¹³⁸⁶ Hürsöz, 24 Mayıs 1953, No: 837.

¹³⁸⁷ Hürsöz, 25 Haziran 1954, No: 868.

¹³⁸⁸ Türk Yolu, 16 Şubat 1955, No: 5023.

¹³⁸⁹ Hürsöz, 18 Eylül 1953, No: 931.

başlamıştı. Bilhassa İzmit Belediye Başkanı Haydar Öztalay, bu konuda sert önlemler almış ve esnafı sıkı bir denetim altında tutmaya çalışmıştır¹³⁹⁰.

Karaborsacılığı önlemek ve ekonomideki olumsuz rolünün önüne geçmek için hükümet bir takım koruyucu önlemler almıştı. Hükümetin aldığı bu koruma önlemleri her vilâyette uygulandığı gibi Kocaeli'nde de uygulanmıştır. Bunlar arasında; gümrük vergisinde değer esasına geçilmesi, gümrük tarifelerinin yükseltilmesi, ithal malları fiyat kontrol dairesinin ve en önemlisi de *Milli Korunma Kanunu'nun*¹³⁹¹ uygulamaya

---

¹³⁹⁰ Türk Yolu, 29 Ocak 1953, No: 4394.

¹³⁹¹ **Milli Korunma Kanunu (Kanun Numarası: 3780 Kabul Tarihi: 18/ 1/1940**

Yayımlandığı R.Gazete: Tarih: 26/ 1/1940 Sayı: 4417

Yayımlandığı Düstur: Tertip: III- 21 Sayfa: 274

madde 1 – Fevkalade hallerde Devletin bünyesini İktisat ve Milli müdafaa bakımından takviye maksadıyla İcra Vekilleri Heyetince, bu kanunda gösterilen şekil ve şartlar dairesinde vazife ve salahiyetler verilmiştir.

Fevkalade haller şunlardır:

A – Umumi veya kısmi seferberlik,

B – Devletin bir harbe girmesi ihtimali,

C – Türkiye Cumhuriyeti'ni de alakalandıran yabancı Devletlerarasındaki harp hali.

madde 2 – İcra Vekilleri Heyeti, fevkalade hallerin zuhuruna binaen, bu kanunla kendisine tevdi edilen vazife ve salahiyetlerin ifa ve istimaline lüzum hâsıl olduğunu görünce derhal kanununun tatbikine başlayarak keyfiyeti ilan ve TBMM'ye arz eder.

madde 3 – Fevkalade hallerin hitam bulduğu ve bu kanun hükümlerinin tatbikine lüzum kalmadığı, Hükümetçe kararlaştırılarak ilan ve Büyük Millet Meclisine arz edilir.

(Değişik: 25/6/1956 - 6751/2 md.) a) Bu kanuna müsteniden ihdas olunan teşkilat ve müessese kadrolarında istihdam edilenlere birinci derece maaş veya ücreti geçmemek üzere 3656 ve 3659 sayılı kanunlarla mukayyet olmaksızın tayin edildikleri kadronun maaş veya ücret tutarı verilebilir.

Bu suretle istihdam edilenlerin aldıkları maaş ve ücretler kendileri için müktesep bir hak teşkil etmez.

b) 3656 ve 3659 sayılı kanunlara tabi bir vazifede bulunanlardan görülen lüzum üzerine esas vazifesine ilaveten bu kanuna ait işlerde devamlı olarak çalıştırılanlara almakta oldukları maaş veya ücretin bir mislini geçmemek üzere Milli Korunma tahsisatından tazminat verilir.

Bu tazminatın miktarı İktisat ve Ticaret Vekili tarafından tesbit edilir.

XI - Herhangi bir dairede tekaüde tabi maaşlı bir hizmette müstahdem olanlarla bu gibi memuriyetlerden istifa ile ayrılmış bulunanlardan yukarıda yazılı daire ve müesseselerin ücret kadrolarına nakil ve tayin olunanların 3656 numaralı kanunun maaşlı memurlar hakkındaki umumi hükümlerine göre almaları icabeden maaş tutarı istihdam edildikleri daire ve müesseselerdeki kadro tahsisatından tesviye olunur. Bunların tekaütlük hakları mahfuz olup buralarda geçen hizmetleri fiili hizmet sayılır. Aylıklarından aidat tevkifi suretiyle tekaüt haklarına malik olan memurlardan bu suretle nakledilecekler hakkında da aynı hüküm tatbik edilir. Şu kadar ki, aylıklarından kesilecek aidatla kendilerini istihdam eden teşkilat ve müesseseler tarafından verilecek muadilleri mensup oldukları tekaüt sandığına yatırılır. (1)

XII – 3656 numaralı kanuna tabi maaşlı memurlardan veya bu gibi memuriyetlerden istifa ile ayrılmış bulunanlardan yukarıda yazılı daire, teşkilat ve müesseselere nakil ve tayin edilmiş ve edilecek olan memurlar hakkında Memurin Kanununun maaşlı memurlara ait hükümleri tatbik olunacağı gibi bu yerlerde geçen hizmet müddetleri de maaşlı vazifelerde geçmiş sayılır ve terfilerinde bu hizmetleri maaşlı vazifelerde geçen hizmetlerine katılmak suretiyle hesap edilir. Bu memurlara 3656 numaralı kanunun 14 üncü maddesine tevfikan ücret kadrosundaki fark dahi ayrıca ücret olarak verilir (1).

konulmasıdır. Bu yasa piyasaları daha iyi denetleyebilmek stokçuları ve karaborsacıları şiddetle cezalandırmak için 6 Haziran 1956 tarihinde çıkarılan bir yasadır. Ekonomideki sıkıntılar, bütün bunlara karşın önlenememiş 1956'da artarak devam etmiştir. Kuşkusuz bu sıkıntıların oluşmasında sadece ekonomik nedenler değil; iç siyasal gelişmelerin de etkisi de fazladır. 6-7 Eylül olayları¹³⁹² iç piyasayı ürküttüğü gibi dış piyasada da hükümetin siyasi ve mali itibarını çok zayıflatmıştır. Bütün bunlar karşısında hükümet, tek başlarına ekonomideki kötü gidişi durduramayacaklarını anladıklarından Avrupa İktisadî İşbirliği Teşkilatı'ndan (OEEC) kendilerine yol göstermesini teknik ve mali yardımda bulunmasını istemişti. Hususiyile örgütün Türkiye için hazırladığı rapor, istikrar paketi olarak Türk yetkililerine sunulmuştur. İstikrar paketinde Türk Lirası'nın değerinin düşürülerek *katlı kur* sistemine geçilip ihraç malının cinsine göre prim uygulanması, para arzının sıkı kontrol altına alınması, bütçe denkliği için harcamaların kısıtlanması, yatırım projelerine verimli ve kısa olanlarına öncelik verilmesi gibi önlemler vardı¹³⁹³. 1950'lerde ülke genelinde karaborsacılığa karşı gösterilen mücadeleye Kocaeli'nde de hız verilmişti. Bu amaçla dükkânları ve çarşıları denetlemek ve kontrol etmek için dörder kişilik 4 grup oluşturulmuştur. Gruplar, şehir içinde araştırmalar ve incelemeler yaparak beyannameye tabi tutulan tüccarların dükkânlarını kontrol etmişti.

Sonuç olarak karaborsacılığı engellemek amacıyla alınan önlemler sonucunda Türkiye genelinde olduğu gibi Kocaeli'nde de karaborsacılığın çok ciddi bir şekilde önüne geçilmeye çalışılmıştır. Bilhassa alınan önlemlerle karaborsacılığın ortadan tamamıyla kaldırılarak vatandaşın daha fazla mağdur olması engellenmek istenmiştir şeklinde değerlendirilmektedir.

XIII – 3656 numaralı kanunun 6 ncı ve 13 üncü maddelerine ve 3659 numaralı kanunun 9 ve 10 uncu maddelerine ve 3968 numaralı kanunun hükümlerine göre istisna, ihtisas ve ihtiyaç mevkilerinde maaş veya ücretle müstahdem iken yukarıda yazılı daire, teşkilat ve müesseselere naklen tayin edilmiş ve edilecek olanlar bu tayinden evvel müstahdem oldukları mevkilerdeki maaş veya ücretleriyle ve bu mevkilerin müteallik terfi hakları mahfuz olarak tayin edilir ve bu vazifelerinden ayrıldıklarında dahi evvelki mevkilerine veya aynı dereceye tekabül eden mevkilere aynı derece ve haklarla tayinleri yapılır.

XIV - Yukarıda yazılı hükümler bu kanuna göre tanzif edilen daire, teşkilat ve müesseselere alınmış ve alınacak memurlara da şamildir.

¹³⁹² Fatih Akın, **Türkiye'de Azınlık Politikaları, 6-7 Eylül Olayları**, İstanbul: Kum Saati Yayınları, 2006, s.195-198.

¹³⁹³ Baytal, Demokrat Parti Dönemi Ekonomi Politikaları (1950-1957), s. 557.

4.2.2.1.6. Kumar

Kumar¹³⁹⁴ oynanması için yer ve imkân sağlama suçu, Türk Ceza Kanunu ile genel ahlaka karşı suçlar bölümünde ele alınmaktadır. Yerel gazetelere göre, 1950’li yıllarda Kocaeli’nde kumar oynanan ya da kumar oynatılmasına izin verilen birçok yer vardı. Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü bunlarla mücadele etmek için kumar oynandığına dair ihbar alınan yerleri denetim altına almış ve buradaki kontrollerini arttırmıştı. Yapılan denetimlerde kumar oynayan ve kumar oynatılmasına izin verdiği tespit edilen işyerleri sahipleri hakkında birçok işlem yapılmıştı. Konuya açıklık getirmek amacıyla, bu dönemlerde basına yansıyan kumar ile ilgili ceraim örneği verilmiştir.

Kocaeli Emniyet Müdürlüğü Asayiş polisleri tarafından yapılan incelemelerde Kocaeli genelinde ve özellikle de İzmit’te muhtelif semtlerde alenen kumar oynayanlar ile saf vatandaşların paralarını alan kişiler olduğuna dair olaylar olduğu tespit edilmiş ve konuyla ilgili olarak ihbarlar da olmuştu. Kumar yoluyla insanları dolandıranlar, üç kâğıt, yüzük oyunu ve kağıt gibi oyunlarla insanları kandırarak ve dolandırarak paralarını alma yoluna gitmişlerdir. Bu oyunlara göre üç iskambil kâğıdından dolu olan kâğıdı bulan ortaya koyduğu parayı almakta, bulamadığı takdirde parasını kaybetmektedir. Yüzük oyununda, iç içe geçmiş olan dört yüzük tek bir halka haline getirilebildiğinde para kazanılmaktadır. Kâğıt oyununda, oyunculardan kim büyük kâğıt çekerse bütün paraya sahip olabilmektedir. Bir de zar atma kumar oyunu bulunmaktaydı. Buna göre iki zar atılır ve en yüksek zarı atan bütün parayı alır, diğerleri ise bütün parasını kaybederdi¹³⁹⁵.

Bu oyunlara daima fesat karıştırılmış ve oynayanlar hep kaybetmişlerdir. Böylece kumar adı altında vatandaşların paraları ellerinden alınmaktaydı ¹³⁹⁶. Polis, bu işleri yaptığı tespit edilen çoğu kişiyi ve bilhassa mekân sahibini yakalamış ve haklarında adli işlem

---

¹³⁹⁴ Kumar, 5237 Sayılı TCK’nın, Kumar oynanması için yer ve imkân sağlama başlıklı 228. maddesi şu şekildedir; “(1) Kumar oynanması için yer ve imkân sağlayan kişi, bir yıla kadar hapis ve adli para cezası ile cezalandırılır. (2) Çocukların kumar oynaması için yer ve imkân sağlanması halinde, verilecek ceza bir katı oranında artırılır. (3) Bu suçtan dolayı, tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur. (4) Ceza Kanununun uygulanmasında kumar, kazanç amacıyla icra edilen ve kar ve zararın talihe bağlı olduğu oyunlardır” (5237 Sayılı TCK’nın 228. Madde).

¹³⁹⁵ Azim, 13 Şubat 1957, No: 767.

¹³⁹⁶ Azim, 13 Şubat 1957, No: 767.

yapmıştır. Polisin yaptığı araştırmalar neticesinde Hereke’de kumar oynadıkları tespit edilen kişiler hakkında inceleme başlatılmıştır. Polisin tahkikatı sonucu kumar oynandığı iddia edilen yere baskın yapılmış ve kumar oynadıkları ve kumar oynamaya yer temin ettikleri tespit edilen kişiler gözaltına alınarak gerekli işlemler yapıldıktan sonra adli makamlara sevk edilmişlerdir¹³⁹⁷.

Kocaeli Valiliği de kumar oynandığı iddia edilen yerleri kontrol altında tutmuştu. Konuyla ilgili olarak bir tebliğ yayınlayan Kocaeli Valiliği, kumar oynatılan ve oynanan yerler üzerinde ehemmiyetle durulacağını bildirmekteydi¹³⁹⁸. Görüldüğü üzere Valilik ve Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü, dolandırıcılık, karaborsacılık ve kumar yoluyla insanları dolandıranlara karşı büyük bir mücadele vermekteydi. Devrin gazetelerine göre, bu mücadelesinde başarılar elde eden güvenlik kuvvetleri, bu yolla suç oranlarının da önemli ölçüde azalmasını sağlamıştır.

4.2.2.1.7. Kalpazanlık

Kalpazanlık, yasaya göre devletçe çıkarılmış ve sürüme sunulmuş olan benzer, gizlice uydurma para basılması ve bunların geçerliğe konulmasıdır. Yani piyasaya sahte para yada değerli madenlerin sürülmesidir¹³⁹⁹. Kocaeli’nde kalpazanlar tarafından piyasaya birçok defa sahte para sürülmüş ve bundan dolayı polis tarafından birçok şüpheli şahıs hakkında işlem yapılmıştır. 1955 yılında bir kalpazan tarafından sahte 100’er ve 500’er banknotların kullanıldığına dair ihbar alınması üzerine polis tarafından yapılan tahkikat sonucu kalpazanlık yaptığı tespit edilen şüpheli şahıs yakalanmıştır. Şüpheli şahıs çıkarıldığı adli makamlar tarafından tutuklanmıştır¹⁴⁰⁰.

---

¹³⁹⁷ Demokrat Kocaeli, 8 Ocak 1960, No: 2321.

¹³⁹⁸ Türk Yolu, 7 Ocak 1958, No: 5988.

¹³⁹⁹Sahte Para, Kalpazanlık ve Cezası, Kamu güveni aleyhine işlenen bir suç olan Kalpazanlık Türk Ceza Kanununun 316. maddesine göre özetle şu durumlarda oluşmaktadır. Kanunen dolaşımda bulunan milli ve yabancı paraların sahtesinin yapılmasıdır. Değerini yükseltmek amacıyla gerçek paranın üzerinde tahrifat yapılmasıdır. Sahte veya tahrifli paraların ülkeye sokulması, muhafaza edilmesi, piyasaya sürülmesi veya bu suçlarda aracılık edilmesidir. Piyasaya sürmek amacıyla sahte veya tahrifli para temin edilmesidir. Ziyet altınları, damgalı kağıtları, pullar ve diğer kıymetli kağıtlarda yapılan değiştirmede sahtekarlık suçuna girmektedir. (TCK, 316. Madde).

¹⁴⁰⁰ Azim, 2 Ocak 1955, No: 517.

Örneğin İzmit'te kalpazanlar tarafından gerçekleştirilen olaylardan birisi, altın suyuna batırılarak sahte altınların piyasaya sürülmesidir. İkinci Şube Müdürlüğü tarafından yapılan incelemelerde, kalpazanlık yapanlardan birisi, altın suyuna batırılmış 75 Kuruşu altın diye insanlara sattığı tespit edilmiştir. Ayrıca şüpheli şahısların, bu sahte altınları satarken kişilerle pazarlık da yaptığı da anlaşılmıştır. Bu olayın polise ihbar edilmesiyle, inanlara sahte altın satarak kalpazanlık yaptığı tespit edilen şüpheli şahıs yakalanmış ve hakkında adli tahkikat yapılmıştır¹⁴⁰¹. Derince'de sahte 50 Türk Lirası kullanıldığı ve bu paraların esnafta olduğu ihbarı üzerine Asayiş tarafından yapılan tahkikatta Derince'deki şüpheli şahıs yakalanmış ve gerekli işlemler yapılmıştır¹⁴⁰².

4.2.2.1.8. Uyuşturucu ve Uyuşturucu Kaçakçılığı

Uyuşturucu maddeler¹⁴⁰³, geçmişten günümüze insanların sağlığını ciddi bir biçimde tehdit eden bir sorun olarak karşımızda durmaktadır. Bu maddelerin kötüye kullanılması; bireyin sağlığı yanında, toplum sağlığına, ekonomik ve kültürel yapıya da çeşitli zararlar vermektedir. Uyuşturucu maddeler konusunda yapılan çalışmalar ve hazırlanan raporlar, bu maddeleri kullanan kişilerin sayısının arttığını göstermektedir. 1950'li yıllarda uyuşturucu ile mücadele etmek için Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından yapılan çalışmalarda İstanbul Emniyet Müdürlüğü tarafından İzmit ile Gebze'de esrar sattıkları tespit edilen şüpheli şahıslar, suçüstü yakalanmalarına rağmen polisin elinden kaçmışlardır. Polisin takibi sonucu tekrar yakalanan Gölcük ilçesine

¹⁴⁰¹ Hürsöz, 4 Temmuz 1955, No: 1277.

¹⁴⁰² Demokrat Kocaeli, 17 Ocak 1960, No: 2129.

¹⁴⁰³ TCK'nın 188. maddesinin 1. fıkrasında; "imal, ithal veya ihraç etmek", 2. fıkrasında ise; "ülke içinde satmak, satışa arz etmek, başkalarına vermek, nakletmek, sevk etmek, depolamak, satın almak, kabul etmek veya bulundurmamak" fiillerine yer verilmiştir. Kanun'da sayılan bütün bu fiillerin yaptırım altına alınması, uyuşturucu maddelerin kullanımını ve dolaşımını yasal amaçlarla sınırlamak ve elde edilmelerini zorlaştırmak suretiyle yayılmasını önlemek amacına yöneliktir. 5237 sayılı TCK dışında, 765 sayılı TCK döneminde de uygulanan ve halen yürürlükte olan 2313 ve 3298 sayılı özel kanunlarda da uyuşturucu maddelerin kaynağı olan bazı bitkilerin ekimi, izin usulleri ve buna ilişkin yasaklamalar konusunda çeşitli düzenlemeler bulunmaktadır. 2313 sayılı Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanun'da kenevir ekimine ilişkin hükümler, 3298 sayılı Uyuşturucu Maddelerle İlgili Kanun'da ise haşhaş ekimine ilişkin çeşitli hükümler yer almaktadır.8 TCK'nın imal, ithal ve ihraç suçlarına ilişkin genel düzenlemesi 188. maddesinin 1. ve 2. fıkralarında "(1)Uyuşturucu veya uyarıcı maddeleri ruhsatsız veya ruhsata aykırı olarak imal, ithal veya ihraç eden kişi, on yıldan az olmamak üzere hapis ve yirmibin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. (2) Uyuşturucu veya uyarıcı madde ihracı fiilinin diğer ülke açısından ithal olarak nitelendirilmesi dolayısıyla bu ülkede yapılan yargılama sonucunda hükümlenen cezanın infaz edilen kısmı, Türkiye'de uyuşturucu veya uyarıcı madde ihracı dolayısıyla yapılacak yargılama sonucunda hükümlenen cezadan mahsup edilir." şeklinde yer almıştır. (Mehmet Zülfü Öner, "Türk Ceza Kanunu'nda Uyuşturucu Madde İmal, İthal Ve İhraç Suçları", *TBB Dergisi*, S.58 (2010), s.106).

nüfusuna kayıtlı iki şahıs Kocaeli Emniyet Müdürlüğü tarafından yapılan rutin kontrollerde durdurulan araçta yakalanmışlardır¹⁴⁰⁴. Tahkikat neticesinde şüpheli şahıslar, adli makamlara sevk edilmişlerdi.

İzmit Kozluk Mahallesi'nde oturan bir hamal ile Cedit Mahallesi'nde oturan bir işçinin uzunca bir süre uyuşturucu sattıkları polisin yaptığı takip sonucu anlaşılmıştır. Polisin araştırması sonucu bu iki şahıs birisine esrar satarken suçüstü yakalanmışlardır. Olay yerinde gözaltına alınan bu iki şahıs yakalanarak soruşturma yapmak için Kocaeli Emniyet Müdürlüğü'ne götürülmüşlerdir¹⁴⁰⁵.

Kocaeli'nde esrar satıcılığı yapan şüpheli şahısların farklı yollar kullandıkları görülmektedir. Kocaeli Cezaevi'ne esrar koymak için enteresan bir usul bulan bir şüpheli şahıs, cezaevinde bulunan ağabeyine domates ve biber götürmek için cezaevi kapısına gelmiş, gardiyanların yeşilbiberleri ettikleri sırada biberlerin içine ustaca 275 gr. esrar konulduğu tespit edilmiştir. Polise teslim edilen şüpheli şahıs ifadesi alındıktan sonra çıkarıldığı adli makamlar tarafından tutuklanmıştır¹⁴⁰⁶.

Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü tarafından yapılan çalışmalar sonucunda Gölcük Garnizon komutanlığında askerlik yapan sabıkalı esrar içicisi ve satıcısı şüpheli şahsın Gölcük'te kahvede otururken şüphe üzerine üzerinde yapılan aramada üzerinde esrar bulunmuştur. Yakalanarak Emniyet Müdürlüğü'ne götürülen ve burada sorgusu yapılan şüpheli şahıs verdiği ifadesinde esrarı Derince'de hamallık yapan bir şahıstan aldığını söylemesi üzerine Derince'deki şüpheli şahıs yakalanmıştır. Şüphelinin yapılan sorgulamasında suçunu itiraf etmiş ve esrarı sakladığı yeri söylemiş ve şüpheli şahsın gösterdiği yerde yapılan incelemede 460 gram esrar bulunmuştur. Yakalanan ikinci şüpheli şahıs bütün esrarı Servetiye köyünden bir şahıstan aldığını söylemiş ve bu kişinin adres bilgilerini vermiştir. Emniyet Müdürlüğü tarafından bu üçüncü şahıs da yakalanmış ve ifadesi alınmıştır. Üç şüpheli da gerekli işlemler yapıldıktan sonra adli makamlara sevk edilmişlerdir¹⁴⁰⁷.

¹⁴⁰⁴ Azim, 7 Ocak 1956, No: 428.

¹⁴⁰⁵ İstiklal, 3 Aralık 1955, No: 366.

¹⁴⁰⁶ İstiklal, 30 Temmuz 1957, No: 814.

¹⁴⁰⁷ İstiklal, 24 Aralık 1957, No: 938.

Devrin basınına yansımış diğerk uyuşturucu ile ilgili vakalardan birkaçı şunlardır: Gölçük, Derince ve Servetiye’de uyuşturucu madde sattıkları ve devamlı olarak bu bölgelerde buldukları tespit edilen M.Ö ve N.Ö isimli şahıslar yakalanarak gözaltına alınmıřlardı¹⁴⁰⁸. Motorize yıldırım ekipleri, yaptıkları rutin kontrollerde esrar kullandıkları tespit edilen iki şahsı yakalayarak haklarında adlı işlem yapmıřtı¹⁴⁰⁹. Yıldırım ekipleri, yaptıkları denetimlerde İzmit Bağdat Caddesi’ndeki bir kahvede esrar satışı yapıldığını belirlemiştir. Kahvede yapılan kontrollerde 65 parça esrar maddesi ele geçirilmiştir. Olayla ilgili olarak yakalanan kahve sahibi tutuklanmıştır. Aynı şekilde Gölçük’te esrar sattığı tespit edilen iki şüpheli şahsı yakalanmıřtır¹⁴¹⁰.

Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü tarafından uyuşturucu ile mücadele kapsamında yapılan çalışmalarda birçok noktada kontroller yapılmıştır. Yapılan kontrollerin birinde durumundan şüphede edilen bir kişinin üzerinde yapılan aramada maddede ğeri yüksek esrar ele geçirilmiştir. Gözaltına alınan şüpheli şahsı hakkında adli tahkikat yürütölmüřtür¹⁴¹¹. Bu çalışmalardan anlaşılacağı üzere Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü uyuşturucu satan kişilerle sürekli mücadele halinde bulunmuştur.

4.2.2.2. Kişilere Karşı Olan Suçlar

5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu kişilere karşı olan suçları düzenlemiş ve bunlarla ilgili cezaları belirlemiştir. TCK, en başta adam öldürme ve yaralama olaylarını en başta ele almış ve bu suçları işleyenleri ayrı olarak değerlendirmiştir. Bunun dışında intihar ve müessif olaylardan olan kavgalar da kişilere karşı olan suçlar arasında yer almaktadır.

---

¹⁴⁰⁸ İstiklal, 24 Aralık 1957, No: 938.

¹⁴⁰⁹ Türk Yolu, 5 Ağustos 1954, No: 4859.

¹⁴¹⁰ Bizim Şehir, 2 Ocak 1957, No: 1427.

¹⁴¹¹ İstiklal, 25 Eylül 1959, No: 1474.

4.2.2.2.1. Yaralama

Yaralama ve cinayet olayları insan canına karşı işlenen suçlardır. Hırsızlık, yankesicilik ve dolandırıcılık olayları ise mala karşı işlenen suçlar arasında bulunmaktadır. Yaralama ve cinayet suçları, doğrudan insan canına kastedilen olaylar oldukları için bunların cezaları da diğer adi suçlara göre daha fazladır. 1950'li yıllarda Kocaeli genelinde çok ciddi yaralama ve cinayet olaylarının olduğu devrin gazetelerinden anlaşılmaktadır. Örneğin Kocaeli genelinde 1954 yılı içinde 255 yaralama olayı görülürken¹⁴¹², bu sayı 1955'te 182 olmuştur. Ancak cinayet olayları sayıca çok azdır¹⁴¹³.

Bu dönemlerde yaralama vakaları genel olarak bıçak ya da silahla olmaktadır. Bu olaylardan birisi Kandıra'dan bir şahıs, aynı mahallede yaşadığı ve aralarında husumet olduğu düşünülen şahsı öldürmek amacıyla silahla iki el ateş etmek suretiyle yaralamasıdır. Yaralama sonucunda şahıs hayati tehlike arz edecek şekilde yaralanmıştır. Gözaltına şahıs, ifadesi alındıktan sonra çıkarıldığı adli kurumlar tutuklanarak cezaevine gönderilmiştir¹⁴¹⁴.

Tabancayla yaralama olaylarından birisi de Hendek'te yaşanmıştır. Hendek'te V.D adında bir vatandaş camiye giderken aralarında önemli bir husumet olduğu düşünülen Y.B adında biri tarafından öldürmek maksadıyla arkasından iki el ateş edilmiştir. Kurşunların isabet etmediği V.D bu olaydan yara almadan kurtulmuştur. V.D, polis tarafından gözaltına alınarak hakkında tahkikat başlatılmıştı¹⁴¹⁵.

Kandıra ilçesinde iki şahıs arasında tarla sınır anlaşmazlığı ile ilgili olarak bir kavga olmuş ve kavgada iki taraf da birbirini hayati tehlikeye arz etmeyecek şekilde darp etmiştir. Şüpheli şahıslardan birisi diğerini tüfekle vurmuş ve ağzından yaralamıştır. Olay yerine intikal eden güvenlik güçleri tarafından yaralanan şahıs derhal hastaneye kaldırılmış ve şahsı tüfekle yaralayan şüpheli yakalanarak hakkında adli tahkikat yapılmıştır¹⁴¹⁶.

¹⁴¹² Türk Yolu, 14 Ocak 1955, No: 4995.

¹⁴¹³ Türk Yolu, 25 Ocak 1959, No: 6257.

¹⁴¹⁴ Türk Yolu, 12 Mayıs 1960, No: 5629.

¹⁴¹⁵ Türk Yolu, 9 Şubat 1955, No: 5017.

¹⁴¹⁶ Demokrat Kocaeli, 7 Ocak 1960, No: 2120.

Bu dönemde silahla yaralama dışında birçok bıçakla yaralama olayları da görülmüştür. Bıçaklama yaralama olaylarına karışan şüpheli şahısların büyük bir bölümü tevkif edilmişlerdir. Yaralama olaylarından en önemlilerinden birisi de kişileri herhangi bir kesici veya delici bir alet kullanmadan kişileri döverek yaralama olayıdır. Bu olaylardan birisi Değirmendere'de yaşanmıştır. Değirmendere'de kendisine çay ve yemek yapmadığı bahanesiyle şüpheli şahıs, eşini öldüresiye dövme teşebbüsünde bulunmuş ve olay karakola intikal etmiştir. Polis tarafından ifadesi alınan şahıs derhal tevkif edilmiş ve mağdur olan eşi de devlet tarafından koruma altına alınmış böylece korunması sağlanmıştır¹⁴¹⁷.

İzmit merkezde aralarında alacak verecek meselesi olduğu düşünülen kişiler arasında çıkan anlaşmazlık sonucu bir köy muhtarı yaralanmıştır. Taş ve sopalarla dövülen Arslanbey köyü muhtarı ağır darbe almıştır. Köy muhtarını yaralayan şüpheli şahıslar derhal yakalanmışlar ve haklarında adli tahkikat yapılmıştır¹⁴¹⁸. Aynı dönemlerde iki şahıs arasında bilinmeyen bir nedenden çıkan tartışma sonucu şüpheliler birbirilerini bıçakla yaralamışlardır. Her iki şüpheli şahıs da hastaneye kaldırılmış ve hastane işleri tamamlanan bahsi geçen şüpheli şahıslar adli makamlara sevk edilmişlerdir¹⁴¹⁹.

4.2.2.2.2. Cinayet

Cinayet¹⁴²⁰, İnsanı öldürmek amacıyla işlenen suçlardır. 1950'li yıllarda mevcut olan kanunlara göre, adam öldürmenin cezası genel olarak idam ile sonuçlanmaktaydı. Bu dönemlerde adam öldürme yani cinayet olaylarını anlaşılır kılmak için birkaç örnek vaka üzerinde durulmuştur.

Kocaeli'ndeki cinayetlerden birisi İzmit'te Kara Köprü mevkiinde mera ihtilafı yüzünden 70 yaşında bir kadının öldürülmesi ve iki oğlunun da ağır bir biçimde

---

¹⁴¹⁷ Türk Yolu, 12 Mayıs 1960, No: 5629.

¹⁴¹⁸ Demokrat Kocaeli, 2 Ocak 1960, No: 2315.

¹⁴¹⁹ Türk Yolu, 10 Mayıs 1960, No: 6627.

¹⁴²⁰ Öldürme veya kasten öldürme, yaygın olarak adam öldürme; 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun "Kişilere Karşı İşlenen Suçlar" başlığının altında 2. kısmında düzenlenmiş suç tipidir. Öldürme eyleminin kasıtlı olarak işlenmesi halinde fiil cinayet olarak da tanımlanır.

yaralanmalardır. Olay F. ve F. isimlerindeki baba ve oğlun isticarında bulunan arazi civarına İ. ve M. adlarındaki iki şahsın sürülerini sokmasından doğmuştur. F. ve F. isimindeki şahıslar, annelerinin yanında bulunan İ. ve M'ye ateş etmişlerdir. Bu olay sonucunda İ. ve M. ağır yaralanmış, anneleri ise olay yerinde ölmüştür. Olaya karışan F. ve F. isimindeki firari şüpheli şahısların yakalanmaları Kocaeli Jandarına Komutanlığı tarafından kapsamlı bir tahkikat başlatılmıştır¹⁴²¹.

Günümüzün meşhur olaylarından olan kadına karşı suçlar çalışma dönemimizde de görülmekteydi. İzmit'e bağlı Bahçecik'te cinnet geçiren H.A isimindeki bir şahıs nedeni bilinmeyen sebeple geçirdiği cinnet sonucu eşi H.A'yı öldürmüştür. Bu mefhum olay sonucunda yargılanan H.A isimli şahıs, yargılanarak tevkif edilmiştir¹⁴²². 1950' cinayet aracı olarak kullanılan önemli araçlardan birisi baltaydı. Baltayla işlenen cinayetlerden birisi İzmit'e bağlı Suadiye'de yaşanmıştır. M.T isimli şahıs eşi G.T ile aralarında bir husumet bulunmaktaydı. İkisi kavga ettikleri sırada G.T. erkek kardeşi olan A.T'nin evine gitmiştir. Eşi ile görüşmek üzere A.T'nin evine giden M.T burada A.T tarafından baltayla öldürülmüştü. Cinayeti örtmek isteyen şahıslar evi ateşe vererek cinayeti örtmeye çalışmışlardır. Polisin tahkikatı ile olay aydınlatılmış ve suçlular adalete teslim edilmişlerdir¹⁴²³. Balta ile yaralama olaylarından birisi de Kandıra'da olmuştur. Kandıra'da 197. Piyade Alayı'ndan M.S aynı birlik erlerinden H.D'yi başından balta ile parçalayarak feci bir şekilde öldürmüştür. Bu olay bir münakaşa neticesinde çıkmış ve cinayeti işleyen M.S yakalanarak tevkif edilmiştir¹⁴²⁴.

Cinayetle ilgili devrin gazetelerine yansıyan diğer vakalar şunlardır: İzmit'te demiryolunda S.Ö.'ün meyhanesinde N.C isiminde bir şahıs K.G tarafından gırtlığı kırık şişe ile kesilmek suretiyle öldürülmüştür. Olaydan sonra firar eden K.G Köseköy meydanında tren beklerken yakalanmıştı¹⁴²⁵. Karamürsel'de kan davası yüzünden R.D isimli şahıs, C.C isimli şahıs silahla öldürmüştü. Olaydan sonra yakalanan şahıs tevkif edilmişti¹⁴²⁶. Karasu'da cinnet geçirdiği değerlendirilen A.T isimli şahıs, hem annesini

---

¹⁴²¹ Azim, 2 Mart 1956, No: 476.

¹⁴²² Azim, 13 Temmuz 1956, No: 587.

¹⁴²³ Azim, 3 Ekim 1958, No: 1266.

¹⁴²⁴ Türk Yolu, 19 Ocak 1960, No: 6534.

¹⁴²⁵ Türk Yolu, 9 Nisan 1954, No: 4761.

¹⁴²⁶ Türk Yolu, 15 Haziran 1954, No: 4815.

hem de babasını silahla öldürmüştü. Olaydan sonra yakalanan şahıs tutuklanmıştı¹⁴²⁷. Görüldüğü üzere 1950’li yıllarda yerel basına yansımış ciddi cinayet vakaları bulunmaktadır. Ancak, bu cerayimler diğer vakalara nazaran sayıca daha azdır.

4.2.2.2.3. İntihar

1950 ile 1960 arasındaki dönemde Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü’ne ve İl Jandarma Komutanlığı’na intikal etmiş birçok intihar¹⁴²⁸ ve intihara teşebbüs vakaları olmuştur. Bu olaylardan dolayı ilgili kurumlar tarafından tahkikatlar yürütülmüş ve intiharların sebepleri araştırılmıştır. Yapılan incelemelerde intiharın sebebi olarak aşk acısı ve geçim sıkıntıları başta olmak üzere çok sayıda olayın olduğu anlaşılmıştır. Konuya açıklık getirmek amacıyla devrin basınında yer almış birkaç vaka üzerinde durulmuştur.

Bu olaylardan bir tanesi İzmit’in Bağdat Caddesi’nde oturan 28 yaşlarında hamile bir kadın iki aylık çocuğunu düşürmek için kinin yutarak derhal hastaneye kaldırılmasıdır. Aynı gün içinde Kandıra Caddesi’nde ikamet etmekte olan 25 yaşlarında bir kadın geçimsizlik sebebiyle tentürdiyot, ispirto, kükürt ve kibrit suyunu karıştırıp içmiş ve ailesi tarafından baygın halde İzmit Memleket Hastanesi’ne kaldırılmışlardır. Emniyet Müdürlüğü tarafından her iki olay için de tahkikat yapılmıştır¹⁴²⁹.

İzmit’e bağlı Kepekli köyünde 16 yaşlarında genç bir kızın kendisini ipe samanlıkta asarak öldürdüğü anlaşılmıştır. Yapılan araştırmalarda genç kızın kendisini aşk yüzünden öldürdüğü tespit edilmiştir. Olay ile ilgili tahkikatın sürdürüldüğü sıralarda Kaynarca’da 65 yaşlarında bir kadının kendisini ağaçtan atarak intihar ettiği bir olay daha görülmüştür. Her iki olay hakkında da adli işlem yapılmıştır¹⁴³⁰. İzmit’te kendisine iftira atıldığını düşünen 25 yaşlarında bir genç adam kendisini asarak intihar etmiştir. Olay yerinde yapılan incelemelerde bulunan bir mektupta, intihar eden şahıs intiharın gerekçesi olarak kendisine iftira atılmasını ve bu iftiradan bir türlü kurtulamadığı için

¹⁴²⁷ Türk Yolu, 27 Haziran 1954, No: 4826.

¹⁴²⁸ İntihar, sonucunun ölüm olduğunu bilerek, canlının kendisine yaptığı eylemdir. Bireyin kendisine yönelik bir saldırganlık hali olan intihar davranışı, birçok şiddet davranışının aksine her yaştan kişiyi etkilemekte olup, bireyin bilerek ve isteyerek hayatına son vermesi olarak da tanımlanabilir (<https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0ntihar>).

¹⁴²⁹ Hürsöz, 8 Ağustos 1959, No: 2370.

¹⁴³⁰ Türk Yolu, 3 Nisan 1960, No: 6597.

intihar ettiğini yazmıştır. Olayla ilgili Kocaeli Emniyet Müdürlüğü tarafından çok kapsamlı bir tahkikat yürütülmüştü¹⁴³¹. Aynı şekilde İzmit'te eşiyle yaşadığı sorunlardan psikolojik sorunlar yaşadığı değerlendirilen M.G isimli bir şahıs ekmek bıçağı ile boğazını keserek intihar etmiştir¹⁴³².

4.2.2.2.4. Kız Kaçırma

Aileler arası anlaşma yoluyla eş seçilmesi yöntemi çalışmıyorsa, kaçma/kaçırma yoluyla emrivaki evliliğe başvurulur. Kız kaçırma deyimi doğru değildir. Kız da kendi isteği ile kaçabilir. 1950'li yıllarda Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü ile İl Jandarma Komutanlığı'na intikal etmiş çok sayıda kız kaçırma vakası bulunmaktadır. 1954 yılı içinde vilâyet genelinde 145¹⁴³³ ve 1958 yılı içinde 168 kız kaçırma olayı görülmüştür¹⁴³⁴.

Konuyu anlaşılır kılmak amacıyla devrin gazetelerine yansımış birkaç örnek vaka üzerinde durulmuştur. İzmit'in Yağcılar köyünde oturmakta olan genç bir kız, aynı köyde 5 kişi tarafından kaçırılmıştır. Aynı gün içinde Kandıra'da 18 yaşlarında bir genç kız şüpheli bir şahıs ve arkadaşları tarafından kaçırılmıştır. Polis ve jandarma ortaklaşa olarak bu iki olay hakkında tahkikat yapmışlardır. 1959 yılı içinde ise polis tarafından daha çok kız kaçırma olayı tespit edilmiştir. Bu olaylar daha çok köylerde olmuştur¹⁴³⁵.

İzmit merkezde 18 yaşlarında genç bir kız şüpheli bir genç tarafından kaçırılmış ve bu olaydan dolayı kızın ailesi polise şikâyetinde bulunmuştur. Yapılan tahkikat neticesi kız kaçırıldığı tespit edilen şüpheli yakalanmış ve bahsi geçen kız da ailesine teslim edilmiştir. Hakkında gerekli işlemler yapıldıktan sonra şüpheli şahıs adli makamlara çıkarılmış ve burada ifadesi alındıktan sonra tevkif edilmiştir¹⁴³⁶.

---

¹⁴³¹ Türk Yolu, 4 Nisan 1960, No: 6598.

¹⁴³² Türk Yolu, 25 Şubat 1956, No:5339.

¹⁴³³ Türk Yolu, 14 Ocak 1955, No: 4905.

¹⁴³⁴ Türk Yolu, 28 Ocak 1959, No: 6257.

¹⁴³⁵ Hürsöz, 8 Ağustos 1959, No: 2370.

¹⁴³⁶ Türk Yolu, 5 Ağustos 1959, No: 6525.

Karamürsel ilçesinde evli olan bir kadın 23 yaşlarında bir genç tarafından kaçırılmış, kadının ailesinin şikâyeti üzerine şüpheli şahıs derhal yakalanmıştır. Yakalanan şüpheli şahıs adli makamlara teslim edilmiştir. Aynı gün içinde bir kız kaçırma olayı da İzmit'te görülmüştür. Kozluk Mahallesi'nde oturan ve kaçırıldığı iddia edilen kadın sonradan bulunmuştur. Kadının ırzına geçtiği iddia edilen şüpheli şahıs yakalanmış ve hakkında adli tahkikat başlatılmıştır¹⁴³⁷. İzmit'te 17 yaşlarında bir genç kız aynı mahallede oturan bir genç tarafından kaçırılmış ve bu olay kızın ailesi tarafından polise şikâyet edilmiştir. Ailenin şikâyeti üzerine kızı kaçırdığı tespit edilen şüpheli şahıs yakalanmış ve hakkında adli tahkikat yapılmıştır¹⁴³⁸.

1960 yılı içinde çok farklı bir kız kaçırma olayı görülmüştür. 16 yaşlarında üç genç yatağında uyumakta olan genç bir kızı kaçırmışlardır. Derince'den Çenedağı istikametine kaçmakta olan bahis geçen şüpheli şahıslar polis tarafından yakalanacaklarını anlayınca kızı bırakıp kaçmışlardır. Tahkikatı sürdüren Kocaeli Emniyet Müdürlüğü, şüpheli şahısları yakalamak için İl Jandarma Komutanlığı ile ortaklaşa tahkikat yürütmüşlerdir¹⁴³⁹.

İzmit'e bağlı Kozluk Mahallesi'nde oturan 17 yaşlarındaki bir genç kız bir genç tarafından kaçırılmıştır. Bu kaçırma olayında kızı kaçıran kişiye yardım ettiği tespit edilen karı koca olan bir çift de yakalanmıştır. Tahkikatı yürüten polis, kızı kaçırılan ailenin şikâyeti doğrultusunda ve verdiği bilgiler doğrultusunda kızı kaçıran eşkâli belirlemiş ve bu şüpheli şahsı yakalamak için gerekli çalışmaları yürütmüştür¹⁴⁴⁰. Görüldüğü üzere dönem itibarıyla farklı nedenlerden çok sayıda kız kaçırma vakası bulunmaktadır. Bu da güvenlik kuvvetlerinin bu alana ayrı bir önem vermesi elzem duruma gelmiştir şeklinde de düşünülebilir.

---

¹⁴³⁷ Demokrat Kocaeli, 13 Ocak 1960, No: 2125.

¹⁴³⁸ Demokrat Kocaeli, 7 Mayıs 1960, No:2412.

¹⁴³⁹ Türk Yolu, 24 Mayıs 1960, No: 6639.

¹⁴⁴⁰ Demokrat Kocaeli, 16 Ocak 1960, No: 2326.

4.2.2.2.5. Müessif Olaylar: Kavgalar

Kavgalar, polisiye terim olarak müessif olaylar olarak adlandırılır. 1950’li yıllarda sebebi farklı birçok kavga olayı yaşanmıştır. Kavgalar genel olarak ya sokak başlarında ya da cadde ortamlarında meydana gelmekteydi. Konuyu anlaşılır kılmak amacıyla devrin gazetelerine yansımış birkaç örnek vaka üzerinde durulmuştur.

Kavga olaylarından birisi, Fethiye Caddesi’nde Sabahattin Öztan Lokali’nin önünde nedeni tespit edilemeyen bir olaydan dolayı iki grup birbirileriyle kavga etmeleridir. Büyük bir kavganın çıktığını gören vatandaşlar, kavgayı izlemek üzere Fethiye Caddesi’ne dolmuşlardır. Araya giren vatandaşların bütün çabalarına rağmen bu büyük kavgayı ayırmak neredeyse imkânsız duruma gelmiştir. Bu arada çarşı esnafı da kavgayı ayırmak için büyük bir uğraş vermiştir. Vatandaşların ihbarı üzerine polis hemen olay yerine intikal etmiştir. Polisin geldiğini gören grubun büyük bir kısmı dağılmış ve bir kısmı da kaçarak olay yerinden uzaklaşmıştır. Olay yerine gelen polise rağmen; grupta kalanların bir kısmı kavgalarına devam etmişlerdir. Vatandaşların şikâyeti üzerine kavgaya karıştıkları tespit edilen şahıslar yakalanarak gözaltına alınmışlardır¹⁴⁴¹.

Bir kavga olayı da İzmit merkezde bulunan Baç Mahallesi’nde meydana gelmiştir. Baç’ta akşam saatlerinde arsa satışı yüzünden kadınlı erkekli 12 şahıs arasında büyük bir kavga meydana gelmiştir. Bu kavga sırasında şahıslar birbirilerini hayati tehlike arz etmeyecek şekilde yaralamışlardır. Polis tarafından yakalanan 12 şahıs, derhal gözaltına alınmış ve tahkikat başlatılmıştır¹⁴⁴².

Kocaeli Emniyet Müdürlüğü Sokak ortasında ve caddelerde meydana gelen kavga olaylarını engellemek amacıyla çeşitli önlemler alma yoluna gitmiştir. Bunlardan birisi II. Şube Müdürlüğü’ne bağlı bir sivil ekibin kavga olaylarının yoğun olarak meydana geldiği yerlere yerleştirilmesidir. Bu durum, Kocaeli Emniyet Müdürlüğü’nün vatandaşların huzurlu yaşamalarını sağlamak için emniyet tedbirlerine büyük önem verdiği şeklinde değerlendirilmektedir.

---

¹⁴⁴¹ Azim, 7 Mayıs 1957, No: 833.

¹⁴⁴² Türk Yolu, 17 Şubat 1960, No: 6559.

Kavgaların en fazla görüldüğü yerlerden birisi düğün alanlarıdır. Düğün alanlarında birçok kişinin karıştığı kavgalardan dolayı olaylar büyümekte ve birçok yaralanmalar meydana gelmekteydi. Bu olaylardan birisi Karamürsel’de yaşanmıştır. İlçede yapılan eğlenceli bir düğün sırasında bilinmeyen bir nedenden dolayı yaklaşık olarak 20 genç kişi arasında kanlı bir kavga meydana gelmiştir. Olay yerine gelen kolluk kuvvetleri tarafından kavgaya karışanlar gözaltına alınmış ve yaralananlar hastaneye sevk edilmişlerdir. Müteakiben şüpheli şahıslar adli makamlara sevk edilmişlerdir¹⁴⁴³.

4.2.2.2.6. Ahlaka Mugayir Suçlar: Fuhuş, Tecavüz, Sarkıntılık

Polisler, toplum içinde genel kabul görmüş ahlak kurallarının çiğnenmesi durumunda güvenlik güçleri gerek pozitif hukukta ve gerekse de doğal hukukta kanun boşluğu bırakılmış kanun ve kanun hükmünde kararlarda belirtilen hüküm ve yetkiler dâhilinde fiili tetkik ederek faili bulan ve cezalandırılması için hakkında suç duyurusunda bulunarak cezalandırılmak üzere adli makamlara sevk ederler. 1950’li yıllarda ahlak polisi tarafından takip edilen suçlar fuhuş, tecavüz ve sarkıntılık olaylardır. Bu dönemlerde birçok fuhuş olayından dolayı polis tarafından birçok kişiye işlem yapılmıştır. Konuyu anlaşılır kılmak amacıyla devrin gazetelerine yansımış birkaç örnek vaka üzerinde durulmuştur.

Bu olaylardan bir tanesi, 1 Temmuz 1954’te İzmit Bekirdere’de Çingene bir kıza tecavüz ettiği belirlenen kişi yakalanması olayıdır. Aynı şekilde 10 Temmuz 1955’te Hereke Tavşancıl’da seyyar satıcılık yapan dört kadın ve üç erkek civarda bulunan iki kişi tarafından önce silahla tehdit edilmişlerdir. Kadınların yanında bulunan dört erkek ağaca bağlanmış ve dört kadına önce zorla dansözlük yaptırılmış ve ardından tecavüz edilmiştir. Olaya karışan bu iki adam hakkında adli tahkikat yapılmıştır.

8 Ekim 1956’da İzmit Hacı Hasan Mahallesi’nde oturmakta olan 17 yaşındaki bir genç kıza 6 kişi tecavüz etmiştir¹⁴⁴⁴. Tecavüze uğrayan genç kız erkek arkadaşıyla birlikte dolaştığı sırada çevrede bulunan 6 genç, bu çiftin yanına gelerek önce kızın erkek arkadaşını döverek ağaca bağlamışlar ve altısı birlikte bu genç kıza tecavüz etmişlerdir.

¹⁴⁴³ Demokrat Kocaeli, 6 Ocak 1960, No: 2319.

¹⁴⁴⁴ Türk Yolu, 2 Temmuz 1954, No: 4530.

Olayı haber alan polisler, tecavüz olayını gerçekleştiren kişileri yakalamış ve haklarında adli tahkikat yürütmüştür¹⁴⁴⁵.

Devrin gazetelerine yansımış olan tecavüz olaylarından birkaç tanesi de şunlardır: İzmit Cedit Mahallesi'nde oturan İ.K adındaki bir orman bekçisi, aynı mahallede oturan N.S adlı kadının evine pencereden girerek tecavüze teşebbüs etmişti. Olayla ilgili olarak yakalanan şüpheli şahıs tutuklanmıştı¹⁴⁴⁶. İzmit'e bağlı Şirinsulhiye köyünde A.Y ve S.U isimdeki iki şahıs, aynı köyde bulunan 12 yaşındaki F.A adında bir kız çocuğuna tecavüz etmişlerdi. Olayla ilgili olarak Jandarma Komutanlığı tarafından tahkikat başlatılmıştı¹⁴⁴⁷.

Devrin gazetelerine göre Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü'ne birçok sarkıntılık olayı ile ilgili şikâyet gelmiştir. Sarkıntılık olaylarının başında sinemalarda ve sinema önlerinde yapılanlar gelmektedir. Örneğin sinema önünde iki kıza sarkıntılık yaptığı tespit edilen kişi yakalanmıştır. Bu kişinin yapılan adli sorgulamasında daha önce de aynı suçlardan yakalandığı ve hakkında işlem yaptığı tespit edilmiştir. Sarkıntılık yaptığı tespit edilen şahıs hakkında gerekli işlemler yapıldıktan sonra adli makamlara sevke edilmiştir¹⁴⁴⁸. Aynı tarihlerde Halkevi Sineması önünde iki kadına daha sarkıntılık olayı görülmüştür. Sinemada film seyreden iki kadına film izledikleri sırada elle sarkıntılık yapan iki şahıs polis tarafından yakalanmış ve haklarında işlem yapılmıştır¹⁴⁴⁹. Aynı şekilde okul önlerinde kız öğrencilerine sarkıntılık olayları ihbarı üzerine polisler okul önlerinde devriye sayılarını arttırmışlardır. Polis yaptığı araştırmalarda ve devriyelerde kız öğrencilere sarkıntılık yaptığı tespit edilen kişileri yakalayıp haklarında adli işlem yapmıştır¹⁴⁵⁰.

Kocaeli Emniyet Müdürlüğü, asayiş ihlal edici hadiselere sebebiyet verenlerle sıkı bir mücadele içine girmişti. Bu kapsamda II. Şube Müdürlüğü'ne bağlı sivil ekipler ile resmi ekipler sarkıntılık olaylarına karşı ortaklaşa faaliyet yürütmüşlerdi. Bilhassa

---

¹⁴⁴⁵ Azim, 9 Ekim 1956, No: 657.

¹⁴⁴⁶ Türk Yolu, 3 Ağustos 1954, No: 4857.

¹⁴⁴⁷ Türk Yolu, 6 Ağustos 1954, No:4860.

¹⁴⁴⁸ Türk Yolu, 8 Nisan 1960, No: 6530.

¹⁴⁴⁹ Türk Yolu, 5 Ocak 1960, No: 6522.

¹⁴⁵⁰ Azim, 4 Aralık 1955, No: 399; Demokrat Kocaeli, 9 Mart 1960, No: 2326.

yapılan çalışmalar neticesinde ekipler, birkaç sarkıntılık olayını yapanları suçüstü yakalamışlardır. Olay şu şekildedir: 18 yaşındaki bir genç kıza sarkıntılık ettiği tespit edilen R.A isimli şahıs yakalanarak ifadesi alındıktan sonra adli makamlara sevk edilmiş ve şüpheli şahıs adli makamlar tarafından tutuklanmıştı¹⁴⁵¹.

Ahlak ile ilgili çalışan polislerin baktığı işlerden birisi olan Ensest ilişki özellikle taraflardan birisinin rızasına rağmen, zorla ve baskı ya da ödül ve kandırmayla ortaya çıktığında bir istismar konusu olarak görülmektedir. Aile içi ya da akrabalar arası ilişkilerden yararlanılarak gerçekleştirilen, bir tarafın açık istismarına dayanan cinsel ilişki ensesti kendi bağlamının ötesinde bir suç durumuna getirmektedir. Çünkü bu durumda ortaya çıkan cinsel istismar durumudur ve ensestin tabusal niteliği bu suçun istismarının kolay ortaya çıkarılmasını, suçun cezalandırılmasını ve engellenmesini zorlaştırmaktadır.

1950’li yıllarda polise intikal eden birçok ensest ilişki vakası. Bunlardan birisi Hendek’te görülmüştür. Kocasından ayrılan kadın babasının evine yerleşmiş ve bir süre sonra babası ile gayri meşru ilişki yaşadığı komşular tarafından anlaşılmış ve olay polise bildirilmiştir. Polis tarafından yapılan inceleme sonunda kadın ve öz babası aynı yatakta yakalanarak gözaltına alınmışlardır. Emniyet Müdürlüğü’nde gerekli işlemler yapıldıktan sonra bu iki şüpheli şahıs mahkemeye çıkarılmışlardır. Bu olay Hendek ve çevresinde nefretle karşılanan olaylardan birisiydi¹⁴⁵². Devrin gazetelerine göre bu olay gibi daha birçok vaka görülmüştür. Buna göre özellikle öz babalar tarafından kız çocuklarına, erkekler tarafından kız kardeşlerine ve erkek çocuklarına gayri ahlaki muameleler yapıldığı ve bu olaylardan dolayı birçok kişiye işlem yapıldığı bilinmektedir.

---

¹⁴⁵¹ Türk Yolu, 26 Haziran 1954, No: 4825.

¹⁴⁵² Azim, 7 Ekim 1956, No: 658.

4.2.2.2.7. Polise Mukavemet

Polisler olaylara müdahale ettikleri zaman olaya karışan şüpheli şahıslar tarafından mukavemet olayları ile karşılaşmaktadırlar. Bu olayları yapanlar genellikle kavgaya karışan kişiler ile bu kişilerin yakınlarıdır. 1950’li yıllarda polise mukavemette bulunan birçok şüpheli şahıs hakkında adli işlem yapılmıştır. Konuyu anlaşılır kılmak amacıyla devrin gazetelerine yansımış birkaç örnek vaka üzerinde durulmuştur.

Polise mukavemet olaylarından birisi İzmit’te yaşanmıştır. 27 Ağustos 1955’te saat 22.30’da bir terzi dükkânında bilinmeyen bir sebepten dolayı münakaşa çıkmış ve bu münakaşa kavgaya dönüşmüştür. Olayın polise ihbar edilmesiyle polis derhal olay yerine gelmiş ve olaya müdahale ederek kavgaya karışan iki şüpheli şahsı ayırmaya çalışmıştır. Polisin olaya müdahalesi sırasında olay yerinde bulunan şüpheli şahıslardan birinin yakını polise karşı koymaya başlamıştır. Mukavemet sırasında şahıslardan birisi polis memurunun burnunu kırmıştır. Polis memuru İzmit Memleket Hastanesi’ne kaldırılmış ve iş görmez raporu almıştır. Olay sırasında polise karşı koyanlar yakalanmışlar ve Emniyet Müdürlüğü’ne götürülerek haklarında işlem yapılmıştır¹⁴⁵³.

Bu dönemlerde görevli memura mukavemet olayına en fazla gece bekçileri maruz kalmışlardır. Geceleri sokakların ve mahallerin huzur ve sükûnetini bozan sarhoş ve başıbozuk kişiler, kendilerine engel olmak isteyen bekçilere büyük zorluklar çıkarmışlardır. Bu tür müessif olaylar genelde şehir merkezinde ve geceleri yaşanmaktaydı. İzmit merkezde Hürriyet Caddesi’nde rutin görevini ifa eden bir bekçi, cadde arasında bağırımların olduğunu ve insanlara rahatsızlık verildiğine dair ihbar üzerine olay yerine gitmiş ve sarhoş olduğu anlaşılan şüpheli şahsı olay yerinden uzaklaştırmaya çalışmıştır. Ancak bekçiye mukavemette bulunan şüpheli şahıs durdurulamayınca olay yerine gelen devriye polisleri tarafından yakalanmış ve adli işlemler için şubeye götürülmüştür. Burada gerekli işlemler yapıldıktan sonra şüpheli şahıs adli makamlara sevk edilmiştir¹⁴⁵⁴. Bu vakalardan da anlaşılabilceği üzere, 1950’lerde polisin görev yapmasını engelleyen birçok olay bulunmaktaydı. Bunların

¹⁴⁵³ İstiklal, 28 Ağustos 1955, No: 285.

¹⁴⁵⁴ Demokrat Kocaeli, 7 Ocak 1960, No: 2120.

önlenmesi amacıyla da polis birçok önlem almak zorunda kalmıştır. Bu durum, günümüzde de aynı şekilde yaşanmaktadır.

4.2.3. Kocaeli’ndeki Suç Oranları (İstatistiki Veriler)

Kocaeli’nde 1950’li yıllarda asayiş durumunun nasıl olduğunu anlaşılabilir kılmak için tablolardan ve istatistiki verilerden istifade edilmiştir. Burada 1953 ve 1954 yılı ile 1957 ve 1958 yılları örnek olarak alınmıştır. Aşağıda Kocaeli Emniyet Müdürlüğü kayıtlarına göre vilâyet genelinde 1953 ve 1954 yılındaki suç sayıları ile bu suçlar kapsamında kaç kişiye işlem yapıldığı gösterilmektedir¹⁴⁵⁵:

Tablo 40

1953 Yılı Kocaeli Genelindeki Suç Türleri ve İşlem Yapılan Kişi Sayısı

Suç Türü	Suç Sayısı	İşlem Yapan Birim	İşlem Yapılan Kişi Sayısı
Adam Öldürme	42	Emniyet Müdürlüğü	3.542
Yaralama	271	Emniyet Müdürlüğü	
Haneye Taarruz	53	Emniyet Müdürlüğü	
Kız Kaçırma	149	Emniyet Müdürlüğü	
Sarkıntılık	25	Emniyet Müdürlüğü	
Hırsızlık	339	Emniyet Müdürlüğü	
Gasp	13	Emniyet Müdürlüğü	
Yanarak Ölüm	10	Emniyet Müdürlüğü	
Yaralanma	60	Emniyet Müdürlüğü	
Hakaret	234	Emniyet Müdürlüğü	
Kazaen Ölüm	39	Emniyet Müdürlüğü	
İntihar	8	Emniyet Müdürlüğü	
İntihara Teşebbüs	14	Emniyet Müdürlüğü	
Boğulma	22	Emniyet Müdürlüğü	
Diğer	1.407	Emniyet Müdürlüğü	
Toplam	2.686	Emniyet Müdürlüğü	

¹⁴⁵⁵ Türk Yolu, 14 Ocak 1955, No: 4993.

Tablo 41

1954 Yılı Kocaeli Genelindeki Suç Türleri ve İşlem Yapılan Kişi Sayısı

Suç Türü	Suç Sayısı	İşlem Yapan Birim	İşlem Yapılan Kişi Sayısı
Adam Öldürme	33	Emniyet Müdürlüğü	2.903
Yaralama	255	Emniyet Müdürlüğü	
Haneye Taarruz	47	Emniyet Müdürlüğü	
Kız Kaçırma	145	Emniyet Müdürlüğü	
Sarkıntılık	37	Emniyet Müdürlüğü	
Hırsızlık	310	Emniyet Müdürlüğü	
Gasp	4	Emniyet Müdürlüğü	
Yanarak Ölüm	13	Emniyet Müdürlüğü	
Yaralanma	60	Emniyet Müdürlüğü	
Kazaen Ölüm	25	Emniyet Müdürlüğü	
İntihar	8	Emniyet Müdürlüğü	
İntihara Teşebbüs	16	Emniyet Müdürlüğü	
Boğulma	32	Emniyet Müdürlüğü	
Diğer	1.348	Emniyet Müdürlüğü	
Toplam	2.332	Emniyet Müdürlüğü	

Kocaeli vilâyeti hududu içerisinde 1954 yılında Adapazarı ve diğer kazalar dâhil 2.332 adet suç işlenmiştir. Bu rakam 1953 yılında 2.686'ydı. Bu suçlardan dolayı 1953 yılında 3.543, 1954 yılında ise 2.903 kişi hakkında adli tahkikat yapılmıştır. İki senenin rakamları arasında bir mukayese yapılacak olursa, 1954 yılının vukuatlarında 1953 yılına göre sayıca azalma olduğu görülmektedir. Bu da Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü'nün suç ve suçlularla mücadelede etkin bir şekilde mücadele ettiğini göstermesi açısından önem taşımaktadır.

Yukarıdaki tabloda Kocaeli'ndeki genel durum üzerinde duruldu. Burada ise sadece İzmit kazası ele alınmaktadır. Kocaeli'nin merkezi ve en büyük kazası kabul edilen İzmit'in örnek alınması önemlidir. Çünkü İzmit'teki durum, aslında vilâyetin tamamı hakkında bilgi sahibi olmak için önemli bilgiler verebilmektedir. Burada Kocaeli

Emniyet Müdürlüğü kayıtlarına göre vilâyet genelinde 1953 ve 1954 yılındaki suç sayıları ile bu suçlar kapsamında kaç kişiye işlem yapıldığı gösterilmektedir¹⁴⁵⁶:

Tablo 42

1953 Yılı İzmit'te Görülen Suç Türleri ve İşlem Yapılan Kişi Sayısı

Suç Türü	Suç Sayısı	İşlem Yapan Birim	İşlem Yapılan Kişi Sayısı
Öldürme	0	Emniyet Müdürlüğü	1.048
Yaralama	48	Emniyet Müdürlüğü	
Dövmek	258	Emniyet Müdürlüğü	
Hakaret	186	Emniyet Müdürlüğü	
Haneye Taarruz	26	Emniyet Müdürlüğü	
Kız Kaçırma	33	Emniyet Müdürlüğü	
Kadın Kaçırma	2	Emniyet Müdürlüğü	
Sarkıntılık	15	Emniyet Müdürlüğü	
Hırsızlık	128	Emniyet Müdürlüğü	
Yankesicilik	12	Emniyet Müdürlüğü	
Gasp	4	Emniyet Müdürlüğü	
Dolandırıcılık	9	Emniyet Müdürlüğü	
Yangın	20	Emniyet Müdürlüğü	
Sarhoşluk	14	Emniyet Müdürlüğü	
Kazaen Ölüm	3	Emniyet Müdürlüğü	
Kazaen Yaralama	5	Emniyet Müdürlüğü	
İntihar	8	Emniyet Müdürlüğü	
Tabanca Taşıma	6	Emniyet Müdürlüğü	
Bıçak Taşıma	7	Emniyet Müdürlüğü	
Silah Çekme	31	Emniyet Müdürlüğü	
Toplam	815	Emniyet Müdürlüğü	

¹⁴⁵⁶ Türk Yolu, 2 Ocak 1955, No: 5004.

Tablo 43**1954 Yılı İzmit'te Görülen Suç Türleri ve İşlem Yapılan Kişi Sayısı**

Suç Türü	Suç Sayısı	İşlem Yapan Birim	İşlem Yapılan Kişi Sayısı
Öldürme	1	Emniyet Müdürlüğü	1.036
Yaralama	28	Emniyet Müdürlüğü	
Dövmek	180	Emniyet Müdürlüğü	
Hakaret	132	Emniyet Müdürlüğü	
Haneyeye Taarruz	18	Emniyet Müdürlüğü	
Kız Kaçırma	11	Emniyet Müdürlüğü	
Kadın Kaçırma	1	Emniyet Müdürlüğü	
Sarkıntılık	17	Emniyet Müdürlüğü	
Hırsızlık	111	Emniyet Müdürlüğü	
Yankesicilik	3	Emniyet Müdürlüğü	
Gasp	0	Emniyet Müdürlüğü	
Dolandırıcılık	2	Emniyet Müdürlüğü	
Yangın	17	Emniyet Müdürlüğü	
Sarhoşluk	17	Emniyet Müdürlüğü	
Kazaen Ölüm	3	Emniyet Müdürlüğü	
Kazaen Yaralama	6	Emniyet Müdürlüğü	
İntihar	6	Emniyet Müdürlüğü	
Tabanca Taşıma	5	Emniyet Müdürlüğü	
Bıçak Taşıma	33	Emniyet Müdürlüğü	
Silah Çekme	10	Emniyet Müdürlüğü	
Toplam	45	Emniyet Müdürlüğü	
Toplam	730	Emniyet Müdürlüğü	

Yukarıdaki tablodan da görülebileceği üzere, İzmit dâhilinde 1954 yılı içerisinde 111 hırsızlık, 180 dövme, 132 hakaret, 13 kız kaçırma, 17 kadına sarkıntılık, 28 yaralama, 17 sarhoşluk ve 18 adet hazineye taarruz meseleleri görülmüştür. Şehir içerisinde bir sene zarfında 730 adet suç olayı görülmüş ve bununla alakalı olarak da 1.036 suçlu hakkında adli tahkikat yürütülmüştür. 1953'te ise 815 hadise kaydedilmiştir. Burada da aynı şekilde 1953 yılına göre suç sayılarında büyük düşüş olmuş ve 1.036 kişi hakkında adli işlem yapılmıştır. Bu durum İzmit'te asayişin önceki yıla nazaran daha da iyi bir durumuna geldiğini göstermesi açısından önem taşımaktadır.

1955 yılında suç sayıları 1954 yılına oranla daha da düşmüştür. Örneğin 1954 yılı içerisinde 2.332 vaka kaydedilmiş; bu rakam 1955'te 1.351'e düşmüştür. Bu olayların 199'u hırsızlık ve 139'u da yaralamadır. Kocaeli Emniyet Müdürlüğü verilerine göre, hırsızlıkların çoğu 18 yaşın altındaki çocuklar tarafından yapılmıştır. 1955 yılında faili bilinmeyen yani faili meçhul hiçbir şahıs bırakılmamıştır. Ayrıca suç işleyenler arasında bayan yer almamıştır¹⁴⁵⁷. Bu durum polislerin suç ve suçlularla mücadelede başarılı neticeler aldığı göstermesi açısından önemlidir.

Kocaeli Emniyet Müdürlüğü'nün iyi çalıştığı ve başarılı neticeler alması ile ilgili olarak Türk Yolu Gazetesi'nde şu bilgiler bulunmaktadır: “ *Şehrimizde dün de asayiş ihlal eden en ufak bir hadise cereyan etmemiştir. Burada İzmit'in fedakâr polisinin aldığı önleyici tedbirlerin de büyük tesiri olmaktadır. Bazı yerlerde bilhassa seçimler arifesinde müessif hadiselere rastlanır iken; İzmit gibi mühim ve partilerin kaynaştığı yerde asayişin normal seyir takip etmesi şayan-ı takdirdir. Genç, faal, disiplinli ve dinamik Polis Müdürü Nihat Ertürk ve azimli mesai arkadaşlarını bir defa daha tebrik ve takdir ederiz*¹⁴⁵⁸”.

Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü Basın Bürosu'nun verdiği bilgilere göre, 1956 yılında İzmit'te toplamda 794 adet çeşitli türlerde vukuatlar olmuştur. Bunların 134'ü hırsızlık ve 16'sı da yaralamadır. Bu suç oranları 1955'e göre biraz yüksektir; ancak diğer vilâyetlerle oranla çok düşük olduğu görülmektedir. Çünkü bu olayların ekserisin adi suçlardır. İzmit'te 1954 yılında vukuat yekünü 730, 1955'te 718 ve 1956'da 794'tür. 1954 ve 1955 yıllarında faili tespit edilemeyen ve faili yakalanamayan suçlar bulunmaktaydı. 1956 yılında ise faili tespit edilemeyen hiçbir suç bırakılmamıştır. 1956 yılının en önemli özelliği ise, bu yıl içinde adam öldürme (cinayet) olayının olmamasıdır¹⁴⁵⁹.

---

¹⁴⁵⁷ Bizim Şehir, 4 Ocak 1956, No:785.

¹⁴⁵⁸ Türk Yolu, 8 Nisan 1954, No: 4774.

¹⁴⁵⁹ Bizim Şehir, 4 Ocak 1957, No:1110.

Bizim Şehir Gazetesi'ne göre, İzmit'te suç oranlarının azalmasında ve İzmit'in diğer şehirlere göre en iyi konumda bulunmasında Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü'nün kıymetli müdürü Mümtaz Kolonkaya, Emniyet Amiri Yaşar Dönmez, şube şefleri ve diğer polis memurlarının gayretli çalışmaları neticesinde bu müspet neticeye ulaşılmıştır¹⁴⁶⁰. Bu durum İzmit'in yaşanılır ve güvenilir bir kent olduğunu göstermesi açısından büyük önem taşımaktadır.

İzmit'in bu derece güvenilir bir kent olması ve suç oranlarının çok azalması Türk Yolu Gazetesi'nde de ele alınmıştır. Türk Yolu Gazetesi'ne göre, *“Türkiye’de suç oranlarının en az olduğu şehirler sıralamasında Kocaeli şehri başta gelmektedir. 1956 yılında yapılan istatistiklerden öğrenildiğine göre, İzmit’te 59 gün içinde hiçbir vukuat kaydedilmemiştir. Bu da sık sık müspet çalışmalarını ve faaliyetlerini Türk Yolu’nda belirttiğimiz gibi İzmit polisinin ne dereceye kadar muvaffak olduğunu bize göstermektedir¹⁴⁶¹.*

1954 yılı gibi 1958 yılı asayiş sayıları da tablo halinde incelenmiştir. Aşağıdaki tabloda 1958 yılında polise intikal eden belli başlı suç türleri ve işlem yapılan kişi sayıları verilmiştir¹⁴⁶²:

Tablo 44

1958 Yılı Kocaeli Genelindeki Suç Türleri ve İşlem Yapılan Kişi Sayısı

Suç Türü	Suç Sayısı	İşlem Yapan Birim	İşlem Yapılan Kişi Sayısı
Adam Öldürme	9	Emniyet Müdürlüğü	1.300
Hırsızlık	248	Emniyet Müdürlüğü	
Kız Kaçırma	162	Emniyet Müdürlüğü	
Yaralamak	182	Emniyet Müdürlüğü	
Dövmek	162	Emniyet Müdürlüğü	
Trafik Kazası	73	Emniyet Müdürlüğü	
Diğer	234	Emniyet Müdürlüğü	
Toplam	1.100	Emniyet Müdürlüğü	

¹⁴⁶⁰ Bizim Şehir, 4 Ocak 1957, No:1110.

¹⁴⁶¹ Türk Yolu, 5 Ocak 1956, No:5295.

¹⁴⁶² Türk Yolu, 28 Ocak 1958, No: 6237.

Kocaeli’nde 1958 yılının devamı müddetince 248 adet hırsızlık, 162 kız kaçırma, 182 yaralama, 162 dövme ve 113 adet da trafik kazası olmuştur. Trafik kazaları neticesinde 73 kişi yaralanmış ve 36 kişi de ölmüştür. 23 kaza ise hasarla neticelenmiştir. İşlenen 9 cinayette ise 9 kişi öldürülmüştür. Bu rakamlar bir evvelki sene ile kıyas edildiğinde mühim bir azalma göze çarpacaktır. Türk Yolu Gazetesi’ne göre, polis ve jandarmanın almış olduğu önleyici tedbirlerin bunda rolü pek büyüktür. Başta Vali Ekmel Çetiner olmak üzere emniyet müdürü ve jandarma alay komutanının şahsi gayretlerinin bu başarının oluşmasında önemli bir etkendir.

Kocaeli’nde 1959 yılında polis ve jandarmaya toplamda 2.135 çeşitli türlerde hadiseler intikal etmiştir. Bu sayılar polis ve jandarmaya yarı yarıya bölündüğünde polise intikal eden olayların 1300 civarlarında olduğu görülmektedir. 1959 yılındaki suçların çoğunluğunu darp, hakaret, yaralamak ve hırsızlık gibi suçlar oluşturmaktadır. Bu arada 1959 yılı zarfında 159 adet kız kaçırma olayı tespit edilmiştir. Ancak yapılan araştırmalarda kız kaçırma olaylarının çoğunluğunu kızların isteği ile olduğu anlaşılmıştır.

4.2.4. Polis Kontrolleri

Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü, suç ve suçlularla gerçek anlamda mücadele edebilmek için yılın belirli günleri önemli yollar üzerinde, umuma açık alanlarda ve hususi işyerlerinde çeşitli kontrollerde bulunmaktaydı ve bugün de aynı şekilde bulunmaktadır. Bu kontroller sırasında kendisinden şüphe edilen kişilerin üst araması yapılır ve suç kayıtlarına bakılır¹⁴⁶³. Aynı işlem işyerlerinde de yapılmaktadır. Konuyu anlaşılır kılmak amacıyla devrin gazetelerine yansımış birkaç örnek vaka üzerinde durulmuştur.

20 Ocak 1956’da İzmit’te geniş kapsamlı silah araması yapılmıştır. Yapılan arama daha çok ruhsatsız taşınan silahları ele geçirmek amacıyla gerçekleşmiştir. İzmit’in muhtelif semtlerinde özellikle de hususi yerlerde polis tarafından yapılan incelemeler neticesinde, bir kişi üzerinde bıçak ve başka bir kişi üzerinde de kama ele geçirilmiştir.

---

¹⁴⁶³ Suç kayıtları günümüzde genel bilgi araştırma (GBT) ya da arşiv kaydı olarak bilinir.

Bulunan silahlar müsadere edilmiş ve şüpheli şahıslar hakkında adli işlem yapılmıştır¹⁴⁶⁴.

Vilâyet genelinde huzurun sağlanması için gerek polis ve gerekse valilik ortak çalışmalarda bulunmuşlardır. Valilikçe alınan kararlar gereğince yaşları küçük olanlar ile öğrencilerin kahve, kulüp ve lokallere alınmaları yasaklanmıştır. Bu karar büyük bir titizlikle tatbik edilmiştir. Polisçe sık sık kontrol edilen bu gibi yerlere öğrenciler ve küçüklerin alınmamaları için gerekli önlemler alınmış ve takip edilmiştir. Valiliğin kararı ve polisin uygulamaları halk arasında tepkisi çok olumlu olmuş ve öğrenci velileri tarafından takdirle karşılanmıştır¹⁴⁶⁵.

Cadde ve sokaklarda sarhoş olup da rezalet çıkaran kadınlara sarkıntılık edenler olduğuna dair ihbarların olması üzerine polis tarafından yapılan denetimlerin sayısı arttırılmıştır. Bu amaçla Kocaeli Valisi Ekmel Çetiner tarafından bir tebliğ yayınlanmıştır. Bu tebliğe göre;

“Bazı gençlerin ve öğrencilerin İzmit’te Demiryolu Caddesi’nin yaya kaldırımlarını işgal ederek caddeden geçen veya dükkânlardan alışveriş yapan bayanlara ve kız öğrencilere huzursuzluk verdikleri ve hatta sarkıntılık yaptıkları görülmektedir”.

“Bu gibi gençlerin veya kaldırımlarda sebepsiz bekleyerek yolları işgal eylemlerine ve nahoş hareketlerde bulunmalarına mani olunması için polise kati olarak emir verilmiştir”.

“Gerek Demiryolu Caddesi’nde ve gerekse şehrin herhangi bir yerinde gayri ahlaki harekette bulunarak başkalarının huzurunu ihlal edenler polis tarafından ısrarla takip edilerek bu gibiler hakkında müsamahasız kanuni muameleler yapılacaktır”.

“Bundan başka geceleri yine bazı gençlerin ve şahısların gürültü yapmak, cadde ve sokaklarda yüksek sesle şarkı söylemek, nara atmak ve evlerin pencereleri önlerinde çirkin kelimeler sarf ederek bağırarak suretiyle şehir halkının huzur ve sükunetini

¹⁴⁶⁴ Azim, 22 Ocak 1956, No: 595.

¹⁴⁶⁵ Azim, 22 Ocak 1958, No: 1052.

*bozdukları görülmektedir. Bu gibiler hakkında müsamahasız kanuni muameleler yapılacaktır*¹⁴⁶⁶”.Devrin gazetelerine göre; bu gibi tebliğler ve polisın müsamahasız hareketleri sayesinde vilâyet genelinde huzur sağlandığı görülmektedir.

İzmit dışında diğer ilçelerde de sürekli olarak kontroller devam etmiştir. Karamürsel’de bir kahvede yapılan denetimlerde 12 kişinin üzerinde bıçak, silah ve mermiler bulunmuştur. Yakalanan şahıslar adliyeye sevk edilmiş ve haklarında soruşturmalar yürütülmüştür¹⁴⁶⁷. Vilâyet genelinde Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü ve İl Jandarma Komutanlığı tarafından denetimlerdeki temel amaç, vilâyetin güvenliğini en üst düzeyde sağlayabilmektir. Bu açıdan bu tür kontrollerin şehrin güvenliğinin sağlanmasında etkili olduğu değerlendirilmektedir.

4.2.5. Kocaeli’nde İz Bırakan Önemli Olaylar

Yukarıdaki verilerden de anlaşılacağı üzere 1950 ile 1960 arasındaki dönemde Kocaeli’nde birbirinden farklı birçok asayiş olayı meydana gelmiş ve farklı etkilerde bulunmuşlardır. Bu olaylardan başka vilâyetin tarihinde derin izler bırakmış ve etkileri bugün dahi hatırlanan birkaç olay vardır. Bu olaylardan birisi Üsküdar Faciası ve diğerleri de 1950’nin başlarında Türkiye genelinde etkili olan ve terör faaliyetlerinde bulunduğu tespit edilen Ticanilerin bölücü faaliyetleri ile Türkiye’den de askerlerin katıldığı Kore Harbi’dir.

4.2.5.1. Farklı Bir Asayiş Olayı: Ticaniler Tarikatı’nın Kocaeli’ndeki Faaliyetleri

Ticanilik Kuzey Afrika kökenli bir tarikattır. 1735 yılında Fas’ın Ticani kasabasında doğan Ebul Abbas Ahmet et-Ticani tarafından 1800’lerin başlarında kurulmuş olan tarikat, daha sonra Fas, Trablusgarp, Hicaz ve Senegal’e yayılmıştır. Ticani Tarikatı’nın Türkiye’ye girişi ise 1930’lu yıllarda başlamıştır. Medineli Abdülkadir isimli bir dini liderden hilafet aldığını iddia eden Kemal Pilavoğlu, tarikatı Ankara ve Çankırı çevresinde örgütlemeye başlamıştır. Tarikat, bütün heykelleri put olarak kabul etmiş ve

---

¹⁴⁶⁶ Azim, 30 Mayıs 1958, No: 1159.

¹⁴⁶⁷ Türk Yolu, 9 Ocak 1960, No: 6526.

dinen bunların yıkılması gerektiğini savunmuşlardır. Ticanilerin ilk ciddi eylemi, 4 Şubat 1949 tarihinde gerçekleşmiştir.

Türkçe Ezan kanununu protesto eden iki Tıcani, Meclis'teki dinleyici locasından Arapça Ezan okumuşlardır. Cumhuriyet Gazetesi'nin haberine göre, Meclis polisi tarafından gözaltına alınan bu “iki meczuptan” birisi tımarhaneden çıkmış eski bir memurdur. Diğeri de geçmişte akli muayeneye tabi tutulmuştur. Bu kişiler, daha önce de Arapça Ezan okudukları için mahkûm edilmişlerdir. Ticaniler, en çok ses getiren eylemlerini 1951 yılının Şubat ayında gerçekleştirmişlerdir. 27 Şubat 1951 günü Kırşehir'deki bir Atatürk büstü Ticaniler tarafından parçalanmıştır¹⁴⁶⁸.

Bu eylemi yenileri izlemiş ve kısa süre zarfında ülkenin çeşitli bölgelerinde 20 kadar Atatürk büst ve heykeli tahrip edilmiştir. Kamuoyunda genellikle “Atatürk'ü Koruma Kanunu” olarak anılan 5816 sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun'u DP'nin gündemine getiren öncelikli neden, “Ticaniler” olarak adlandırılan bir grubun 1951 yılının başlarında Atatürk'ün büst ve heykellerine saldırarak tahrip etmesi eylemleridir¹⁴⁶⁹.

Türk Yolu Gazetesinden Mehmet Yüce 4 Temmuz 1951'deki “ *Tıcani Belyesi* ” adlı makalesinde Ticaniler hakkındaki düşünceleri ve Kocaeli'ndeki durumları hakkında şu bilgileri vermektedir:

---

¹⁴⁶⁸ Barış Ertem, “Atatürk'ü Koruma Kanunu'nun Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Tartışılması”, Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, VIII/5 (Spring, 2013), s.263.

¹⁴⁶⁹ Atatürk aleyhine işlenen suçlar hakkında Kanun, Kanun No: 5816 Kabul tarihi: 25.7.1951

Madde 1 — Atatürk'ü n hatırasına alenen hakaret t eden ve a söven kimse bir yıldan üç yıl a kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Atatürk' ü temsi l eden heykel, büst ve abideleri veyahut t Atatürk'ün kabrini tahrip eden, kıran, bozan veya kirleten kimseye bir yıldan beş yıla kadar ağır hapis cezası verilir. Yukarıdaki fıkralarda yazılı suçları işlemeye başkalarını teşvik eden kimse asıl fail gibi cezalandırılır.

Madde 2 — Birinci maddede yazılı suçlar; iki veya daha fazla kimseler tarafından toplu olarak veya umumi veya umuma açık mahallerde yahut basın vasıtasıyla işlenirse hüküm olunacak ceza yarı nispetinde artırılır. Birinci maddenin ikinci i fıkrasında yazılı suçlar zor kullanılarak işlenir veya bu suretle işlenmesine teşebbüs olunursa verilecek ceza bir misli artırılır.

Madde 3 -B u kanunda yazılı suçlardan dolayı Cumhuriyet t savcılıklarınca resen takibat yapılır.

Madde 4-B u kanun yayım ı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 5- B u kanun u Adale t Bakan ı yürütür (Resmî Gazete, 31 Temmuz 1951, No: 7872, s.1711).

“Bu da nereden çıktı Türk Milleti Ticani Tarikatı diye ne idiği belirsiz kimselerin memlekette yaratmak istedikleri tedhiş hareketleriyle, medeniyet dünyasının her gün biraz daha ilerlediği bu asırda, hurafelerle uğraşan Ticanilerin serpmek istedikleri zehirli bir tohum azımsanmayacak kadar önemlidir”.

“İnkılâplarımızı baltalamak isteyen bu türediler hakkında devletçe kanuni tatbikata geçildiğini memnunlukla bilmekteyiz. Türk milletinin; ilim ve teknik sahada yükselmesini istemeyen kara kığıl cahillerin hiçbir müspet mesnede dayanmayan faaliyetlerinin devamına bir an için müdahale edilmesi bundan faydalanacak kimdir”?

“Hiç şüphe etmeyelim ki, Komünizmdir. Bunlar körü körüne ne yaptıklarını bilmeyen insanlardır. Başlarında birkaç münevver müritler, etraflarına topladıkları cahil ve hakikaten saf kimselerin entrika çevirmek istedikleri aşikârdır”.

“Türk gençliği yarının ümidi istikbali, bütün güvenimiz sizdedir. İstikbalimize tesir yapacağına inanarak ilk önce Ticanilerin şuursuz ve menfur işlerini siz gördünüz ve buna layık cevabı verdiniz”.

“Esasen Ticani diye bir tarikat olmadığını Diyanet İşleri Başkanımızın en salah ağzından öğrendikten sonra, artık bu tarikatın manevi mefhumu kalmaz ve onun adına tahrikçi tarikatçılar demek en doğrusudur. Adalet cihazımızın bunlar hakkında titizlikle vereceği hükmü Türk milleti sabırsızlıkla beklemektedir¹⁴⁷⁰”.

Kocaeli’ndeki yerel gazetelerinin verilerine göre, Ticaniler Türkiye genelinde olduğu gibi Kocaeli’nde de birçok yıkıcı ve bölücü faaliyetlerde bulunmuşlardır. Kocaeli Emniyet Müdürlüğü, vilâyet genelinde polis sorumluk alanında güvenliği sağlamak ve Ticanilerin bölücü hareketlerini önlemek için Ticani tarikatına mensup olduğuna şüphe edilen kişileri takip altında bulundurmıştır.

1951 yılı içinde Kocaeli’nde yaptıkları tahkikat her gün devam etmiştir. Kocaeli Emniyet Müdürlüğü bünyesinde Ticanilerle mücadele etmek için ayrı bir ekip

---

¹⁴⁷⁰ Türk Yolu, 4 Temmuz 1951, No: 3912.

yapmıştır. Yapılan tahkikatlar neticesi il merkezi ve ilçelerde Atatürk'ün heykel ve büstlerine karşı tecavüzlerde buldukları, Ticaniler adına faaliyet yürüttükleri ve güvenliği tehlikeye attıkları tespit edilen 27 kişi yakalanmıştır. Bu kişilerin şeriat devleti kurmak istedikleri, Atatürk ilke ve inkılâplarına karşı bölücü faaliyetler yaptıkları yapılan tahkikatta tespit edilmiştir¹⁴⁷¹.

Yapılan tahkikat sonucu yakalanan 27 kişinin sorgusu yapılmış, kendilerinden gerekli bilgiler alınmış ve adli makamlara sevk edilmişlerdir. Bahsi geçen 27 kişi adli makamlar tarafından tutuklanmışlardır. 1951 yılı itibariyle Kocaeli'nde bu kişilerin tutuklanmalarıyla birlikte bu tür bölücü faaliyetlerde bulunduğu anlaşılan ve haklarında işlem yapılan kişilerin sayısı 2.000'i aşmıştır.

Adalet Bakanlığı da Ticaniler ile mücadele etmek ve bölücü faaliyetlerini önlemek amacıyla Cumhuriyet Başsavcılıklarına bir tamim yayınlamış ve bu tamim Kocaeli'nde de uygulanmıştır. Bu tamim ile birlikte Kocaeli'ndeki vatandaşlar kendilerini daha rahat ve daha güvende hissetmişlerdir¹⁴⁷².

4.2.5.2. Kore Savaşı ve Kocaeli'nden Savaşa Katılan Kişiler

25 Haziran 1950 tarihinde komünist Kuzey Kore'nin Güney Kore'ye başlattığı taarruzlar karşısında, Birleşmiş Milletler Güvenlik konseyi tarafından alınan karar çerçevesinde, Türkiye de bir tugayını Kore muharebelerine gönderme kararı almıştır. Bu kararlar Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk defa ülkenin silahlı kuvvetleri ülke sınırları dışında bir ihtilaf için asker göndermekteydi.

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Norveçli Trygve Lie, Güvenlik Konseyi'nin 25-27 Haziran 1950 tarihli kararlarını Türk Dışişleri Bakanlığı'na telgrafla bildirmiş ve bütün üye ülkelerden olduğu gibi, Türkiye'den de yardım istemiştir. 18 Temmuz 1950'de Türk Hükümeti Yalova'da Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın katılımı ile yapılan Bakanlar Kurulu toplantısında, TBMM'nin onayı alınmadan Güney Kore'ye 4.500 kişilik bir

---

¹⁴⁷¹ Türk Yolu, 6 Temmuz 1951, No: 3914.

¹⁴⁷² Türk Yolu, 6 Temmuz 1951, No: 3914.

tugayın gönderilmesine karar vermiştir¹⁴⁷³. TBMM kararı olmadan Kore'ye asker gönderilmesi kararı TBMM'de büyük tartışmalara yol açmıştır. Bu durumdan dolayı konu TBMM'de birkaç defa gündeme gelmiştir. Müteakiben Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü 25 Temmuz'da Güvenlik Konseyi'nin kararlarını desteklediğini bildirip Trygve Lie'ye verilen cevabı okumuştur¹⁴⁷⁴. Görüldüğü üzere Bakanlar Kurulu, TBMM'nin onayı olmadan ve muhalefet partilerinin itirazlarına rağmen Kore Savaşı'na katılma kararını vermiştir.

ABD, Türkiye'nin Birleşmiş Milletler üyesi olarak Kore'ye asker gönderme kararını büyük bir mutlulukla karşılamıştır. ABD Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Mc. Dermatt, Başbakan Adnan Menderes'in Kore'ye asker gönderme kararını açıkladığında, konu ile ilgili şunları söylemiştir: *“Kanaatimizce bizim kararımız gibi diğer hürriyet sever milletlerin bu yolda alacakları kararlardır ki bu şekilde ancak tecavüzler önlenir.”* ABD Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Mc. Dermatt, bunları söyleyerek konunun uluslararası boyutuna dikkat çekmişti. Başta Washington Post Gazetesi olmak üzere iki yüze yakın Amerikan gazetesi de Türkiye'nin kararını övgüyle manşetten duyurmuştu.

Genel olarak bakıldığında Kore Savaşı, Türkiye'yi doğrudan ilgilendiren bir savaş değildi. 1950'li yılların şartlarında binlerce kilometre uzakta, Türkiye ile ilgisi olmayan topraklarda bir savaş verilecekti. Mesafenin uzak olması, tank, top, uçak gibi ana muharebe silâhlarının götürülememesi, lojistik destek açısından ABD üslerine bağımlı olması, arazinin yeterli ölçüde bilinmemesi yapılacak savaşı daha da zorlaştırıyordu¹⁴⁷⁵. Bu kapsamda Kore Savaşı Türk askerleri açısından büyük zorlukların yaşandığı bir savaş olmuştur.

Türk Hükümetinin Kore'ye asker gönderme kararının ardından, 5 Ağustos'ta 259 subay, 18 askeri memur, 4 sivil memur, 395 astsubay, 4.414 er ile toplam 5.090 kişiden oluşan Kore 1. Türk Tugayı kurulmuş ve 18 Ağustos 1950'de Tuğgeneral Tahsin Yazıcı bu

---

¹⁴⁷³ Türk Yolu, 27 Temmuz 1950, No: 3621; Soner Alper- Erdal Arap- Burcu Değirmencioğlu, “Unutulan Savaş, Kore Savaşı”, Hukuk Gündemi, I (2014), s.74.

¹⁴⁷⁴ Bülent Akaya, “Türkiye'nin NATO Üyeliği Ve Kore Savaşı”, *Akademik Bakış Dergisi Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 28 (Ocak-Şubat 2012), s.6.

¹⁴⁷⁵ Sayım Türkman, “Kore Savaşı ve Türkiye'nin NATO'ya Girişi”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies*, XIV/2 (Kış 2014), s.135.

kuvvetin kumandanlığına, Albay Celal Dora da 241'nci Piyade Alay Kumandanlığı'na atanmıştır. Türk Tugayı 4 tabur piyade alayı, 1 topçu taburu, 1 mühendislik firması, 1 uçak savaş bataryası, 1 mühimmat bölüğü, 1 nakliye bölüğü, 1 sağlık bölüğü, 1 iletişim ekibi, 1 tank savar ekibi, 1 depo bölüğü ve 1 bandodan oluşmuştur¹⁴⁷⁶. 1950'den itibaren Kore'ye giden erler arasında Kocaeli'nden de askerler yer almıştır. Buna göre Birinci Tabur Komutanlığı'nda Kocaeli'nde yer alan kişiler tabloda gösterildiği gibidir¹⁴⁷⁷.

Tablo 45

Kocaeli'nden 1951 Yılında Kore Savaşı'na Katılan Birinci Tabur Komutanlığı'nda Yer Alan Askerler

Unvan	Adı-Soyadı	Doğum Yeri	Doğum Tarihi
Subay	Mustafa Raşit Cayıklı ¹⁴⁷⁸	-	-
Astsubay	Süleyman Ekinci	Hatay	1924
Piyade Er	Mustafa Uçar	İzmit	1929
Piyade Er	Adem Sevimli	İzmit	1928
Piyade Er	Ali Yaşa	Adapazarı	1929
Piyade Er	Orhan Kazım Özay	İzmit	1929
Piyade Er	İbrahim Yıldızdal	İzmit	1929
Piyade Er	İsmail Çamur	Adapazarı	1929
Piyade Er	Necati Yılmaz	İzmit	1929
Piyade Er	Ahmet Karatepe	İzmit	1929
Piyade Er	Osman Köse	Adapazarı	1929
Piyade Er	Necati Mert	İzmit	1929
Piyade Er	Salim Demir	İzmit	1929
Piyade Er	Osman Turan	Adapazarı	1929
Piyade Er	Şevket Candemir	İzmit	1929
Piyade Er	Osman Uzuner	Adapazarı	1929
Piyade Er	Şevki Akbar	Adapazarı	1928
Piyade Er	Osman Yılmaz	İzmit	1929
Piyade Er	Hayrettin Karasin	İzmit	1929
Piyade Er	Nazif Ertürk	İzmit	1929
Piyade Er	Abdullah Tanrikulu	İzmit	1929

¹⁴⁷⁶ Soner Alper- Erdal Arap- Burcu Değirmencioğlu, *Unutulan Savaş, Kore Savaşı*, s.75.

¹⁴⁷⁷ Kocaeli Gaziler ve Şehitler Derneği Kayıt Defteri, s.55-65.

¹⁴⁷⁸ Kore Savaşı'na katılan ilk şahıs atama ile Kocaeli'ne geldiği ve Kocaeli doğumlu olmadığı için hakkında bilgi aldığımız kaynak olan Kocaeli Koreli Gaziler Derneği Kayıt Defteri'nde sadece ismi geçmektedir. Yani bu defterde doğum yeri ve doğum tarihi bulunmamaktadır.

Piyade Er	Salih Aktaş	Kandıra	1929
Piyade Er	Hasan Doğan	İzmit	1929
Piyade Er	Ahmet Karakuzu	İzmit	1929
Piyade Er	Hüseyin Mengü	İzmit	1929
Piyade Er	Osman Tekin	İzmit	1929
Piyade Er	Yaşar Karayel	İzmit	1929
Piyade Er	Halil İbrahim Yılmaz	İzmit	1929
Piyade Er	Halil Candan	İzmit	1929
Piyade Er	Salih Ütük	İzmit	1929
Piyade Er	İsmail Atıman	İzmit	1929
Piyade Er	Ahmet Çorap	İzmit	1929
Piyade Er	Salih Urfi Kızmaz	İzmit	1929
Piyade Er	İlyas Malçok	İzmit	1929
Piyade Er	Osman Yıldırım	Kandıra	1929
Piyade Er	Halim Koşar	İzmit	1929
Piyade Er	İbrahim Ay	İzmit	1929
Piyade Er	Durdu Yaman	Kandıra	1929
Piyade Er	Şevket Özkan	İzmit	1929

Kocaeli'nden birçok askerin yer aldığı 600 kişilik birinci tabur 1950'de Kore'ye gönderilmiştir. Kore'ye ilk giden tabur, 1 Eylül 1950'de İskenderun limanından Marshall isimli bir gemi ile yola çıkmış ve 22 Eylül 1950'de Kore'ye varmıştır. Birleşmiş Milletler adına görev yapan Türk askerleri 10 gün boyunca kendilerine silah dağıtılmasını beklemiş ve kendilerine silah verildikten sonra da Amerikan askerlerine ait 25.Tümen Komutanlığı emrinde verilmişlerdir. Burada hazırlıklarını bitiren Türk askerleri Güney Kore'de Kuzey Kore'ye karşı savaşmışlardır¹⁴⁷⁹. Kore'ye giden 4 taburun tamamında Kocaeli'nden askerler bulunmuştur¹⁴⁸⁰: Yukarıda ifade edildiği gibi, 1950'de Türkiye'den Kore'ye giden askerlerden 41'i Kocaeli'ndendi. 1 subay, 1 topçu astsubayı ve 39 erden olan oluşan bu kişilerden 10'u şehit olmuştur¹⁴⁸¹.

1951'de Türkiye'den Kore Savaşı'na ikinci tabur gönderilmiştir Türkiye'den Kore'ye giden ikinci taburdaki askerlerin 5'i Kocaeli'ndendi. 1 binbaşı, 2 yüzbaşı ve 10 erden

¹⁴⁷⁹ 12 Ağustos 2015 günü Birinci Batarya Muhabere Takım Komutanı Topçu Astsubayı Kore Gazisi Süleyman Ekinci ile yapılan görüşme.

¹⁴⁸⁰ Koreli Gaziler Derneği Kayıt Defteri, 12 Ağustos 2015, s.1-42.

¹⁴⁸¹ Kocaeli Gaziler ve Şehitler Derneği Kayıt Defteri.

oluşan bu askerler İzmit'ten Kore'ye coşkulu bir şekilde uğurlanmışlardır. İkinci Tabur Komutanlığı'nda Kocaeli'nde yer alan kişiler tabloda gösterildiği gibidir¹⁴⁸²:

Tablo 46

Kocaeli'nden 1951 Yılında Kore Savaşı'na Katılan İkinci Tabur Komutanlığı'nda Yer Alan Askerler

Unvan	Adı-Soyadı	Doğum Yeri	Doğum Tarihi
Kurmay Binbaşı	Turgut Sunalp	İstanbul	1917
Topçu Yüzbaşı	İbrahim Alp ¹⁴⁸³	-	-
Topçu Yüzbaşı	Doğan Gündüz	-	-
Onbaşı	Cemalettin Sercan	İzmit	1930
Başçavuş	Naci Güler	İzmit	1930
Piyade Er	Remzi Aktürk	Kandıra	1930
Piyade Er	Halim Kızılkaya	İzmit	1930
Piyade Er	Ramazan Gökdemir	İzmit	1930
Piyade Er	Cevat Hasar	İzmit	1930
Piyade Er	Vehbi Canbay	İzmit	1930
Piyade Er	Bilal Kır	İzmit	1930
Piyade Er	Cafer Kılıçhan	İzmit	1930
Piyade Er	Kemal Nezih Köseoğlu	İzmit	1930
Piyade Er	İsa Duman	İzmit	1930
Piyade Er	Osman Karayel	İzmit	1930
Piyade Er	Ali Ormancı	İzmit	1930

1951'de giden erlerden Piyade Er Osman Karayel kolundan yaralandığı için Kore'den İzmit'e gönderilmiştir. Tedavi için Ankara'ya gitmesi gereken Osman Karayel önce İzmit'e gelmiştir. Kendisini kalabalık bir grup karşılamış ve dönemin Belediye Başkanı Saadetin Yalım askere 70 Türk Lirası değerinde bir saat hediye etmiştir¹⁴⁸⁴. Bunun gibi Kore'de yaralananlar memlekete döndükleri zaman ilgi ile karşılanmışlardır. Bu durum, halkın Kore Savaşı'nı desteklediğini göstermektedir. Yapılan araştırmalar neticesinde ikinci grupta bulunan askerlerden 4'ü de şehit olmuştur.

¹⁴⁸² Koreli Gaziler Derneği Kayıt Defteri, 12 Ağustos 2015, s.1-42; Bizim Şehir, 17 Ocak 1953, No: 400; Kocaeli Koreli Gaziler Derneği Kayıt Defteri, 12 Ağustos 2015, s.43-54.

¹⁴⁸³ Kore Savaşı'na katılan ilk üç şahıs atama ile Kocaeli'ne geldikleri ve Kocaeli doğumlu olmadıkları için haklarında bilgi aldığımız kaynak olan Kocaeli Koreli Gaziler Derneği Kayıt Defteri'nde sadece isimleri geçmektedir. Yani bu defterde doğum yerleri ve doğum tarihleri bulunmamaktadır.

¹⁴⁸⁴ Hürsöz, 15 Şubat 1951, No: 161.

1952’de Türkiye’den Kore’ye üçüncü tabur gönderilmiştir. Üçüncü taburdaki askerlerden 8’i Kocaeli’ndendi. Buna göre, Üçüncü Tabur Komutanlığı’nda Kocaeli’nde yer alan kişiler tabloda gösterildiği gibidir¹⁴⁸⁵:

Tablo 47

**Kocaeli’nden 1952 Yılında Kore Savaşı’na Katılan Üçüncü Tabur
Komutanlığı’nda Yer Alan Askerler**

Unvan	Adı-Soyadı	Doğum Yeri	Doğum Tarihi
Piyade Er	Hüseyin Soydağı	Kandıra	1931
Piyade Er	İsmail Gültekin	İzmit	1931
Piyade Er	Mehmet Kalkan	İzmit	1931
Piyade Er	Hüseyin Özer	İzmit	1931
Piyade Er	Niyazi Temel	İzmit	1931
Piyade Er	Veysel Karalı	İzmit	1931
Piyade Er	Fehmi Tarcan	İzmit	1931
Piyade Er	Salih Yüksel	İzmit	1931

1952’de Kore’ye giden erler, büyük bir kalabalık tarafından uğurlanmıştır. Tren istasyonundaki uğurlamada askeri komutanlar, erat ve sivil halkın katıldığı büyük bir kalabalık hazır bulunmuş, askerlere çeşitli yolluk ve hediyeler verilmiştir¹⁴⁸⁶. Bunun gibi Kore’ye giden dört kfile için de aynı törenler yapılmıştır. Halkın Kore Savaşı’na yönelik bakış açısını anlama konusunda, bu ve benzeri gazete haberlerinin kamuoyuna önemli bilgiler verdiği söylenebilir.

1950 Temmuz ayında Birleşmiş Milletler tarafından alınan bir karar ile Kore’de Komünizm ile “cesur bir şekilde” mücadele ederken hayatlarını kaybedenler için uluslararası alanda kıymeti ve anlamı büyük olan nişanlar verilmesi kararlaştırılmıştır¹⁴⁸⁷. Bu durum, Kore Savaşı’na katılan askerlere uluslararası alanda büyük değer verildiğini ve bu kişilerin dünya barışını sağlamaya giden kişiler olarak

¹⁴⁸⁵ Kocaeli Koreli Gaziler Derneği Kayıt Defteri, 12 Ağustos 2015, s.55-65.

¹⁴⁸⁶ Demokrat Kocaeli, 19 Temmuz 1952, No: 103.

¹⁴⁸⁷ Hürsöz, 19 Ekim 1952, No: 651.

görüldüğünü göstermektedir. Ayrıca Kocaeli'nden giden ve tamamı erlerden olanların 2'si şehit olmuştur.

1953'te Türkiye'den Kore'ye son kez olmak üzere bir tabur daha gönderilmiştir. Türkiye'den Kore'ye gönderilenlerin 22'si Kocaelilidir. Buna göre Dördüncü Tabur Komutanlığı'nda Kocaeli'nde yer alan kişiler tabloda gösterildiği gibidir ¹⁴⁸⁸:

Tablo 48

**Kocaeli'nden 1953 Yılında Kore Savaşı'na Katılan Dördüncü Tabur
Komutanlığı'nda Yer Alan Askerler**

Unvan	Adı-Soyadı	Doğum Yeri	Doğum Tarihi
Piyade Er	Mehmet Aktop	İzmit	1932
Piyade Er	Vefa Ertürk	Kandıra	1932
Piyade Er	Sadık Sağan	İzmit	1933
Piyade Er	Yusuf Özcan	İzmit	1933
Piyade Er	Mustafa Şan	Kandıra	1933
Piyade Er	Kamil Başer	İzmit	1933
Piyade Er	Hakkı Taner	İzmit	1933
Piyade Er	Eyüp Akcan	İzmit	1933
Piyade Er	Nurettin Can	İzmit	1933
Piyade Onbaşı	Enver Özcan	İzmit	1932
Piyade Er	Hüseyin Budak	Kandıra	1932
Piyade Er	Beytullah Filiz	İzmit	1932
Piyade Er	Fahri Çakır	İzmit	1932
Piyade Er	Yusuf Baran	İzmit	1932
Piyade Er	Veis Bingöl	İzmit	1932
Piyade Er	Hasan Çağlar	İzmit	1932
Piyade Er	Recep Erenkaya	İzmit	1932
Piyade Er	Mehmet Karaduman	İzmit	1932
Piyade Er	Halit Gürkan	İzmit	1932
Piyade Er	Mahmut Yurttaş	İzmit	1932
Piyade Er	Nazmi Arslan	Kandıra	1932
Piyade Er	Emin Akcan	Kandıra	1932

¹⁴⁸⁸ Kocaeli Koreli Gaziler Derneği Kayıt Defteri, 12.08.2015, s. 66-88.

1953'te hükümet, Kore'de savaşmakta olan tugaydaki subay ve erleri sigorta ettirmeye karar vermiştir. Bu amaçla İngiltere merkezli Lloyd's of London sigorta şirketi ile temaslar kurulmuş, yapılan görüşmeler neticesinde subay sınıfının 5.000 Sterlin'e, astsubay ve erlerin de uygun bir meblağ ile sigortalanması için planlamalar yapılmıştır¹⁴⁸⁹. Bu çalışmaların neticesinde, kararlaştırıldığı üzere subaylar 5.000 Sterlin olmak üzere, bütün erat sigortalanmıştır.

1 Şubat 1953'te İzmit şehir stadyumunda yapılan merasimle Kore'den yaralanarak dönen 3 gaziye nişan takılmıştır. Nişan takma töreninde Vali Ethem Yetkiner, Kocaeli Tümen Komutanı, Amerikalı Albay John Miad, askerî ve mülkî erkân, partilerin ileri gelenleri, Kocaeli İl Emniyet Müdürü Nihat Ertürk, Belediye Başkanı Saadettin Yalım, basın mensupları ile kalabalık bir grup hazır bulunmuştur. Böyle kalabalık bir grubun olduğu ve coşkulu bir ortamda gazilere nişan verilmesi, 1950'li yıllarda Kore Savaşı'nın genel olarak desteklendiğini göstermesi açısından çarpıcıdır. Ayrıca tamamı erlerden oluşan dördüncü taburdan 1'i şehit olmuştur¹⁴⁹⁰.

Kore Savaşı sonunda Kocaeli'nden birçok gazi ve şehidin olduğu görülmektedir. 1950 ile 1953 yılları arasında Kocaeli'nden Kore Savaşı'nda 17 kişi şehit olmuştur. Şehitlerden 13'ü İzmit'ten geriye kalan dördü ise Adapazarı'ndandır. Kore Savaşı'nda şehit olan Kocaelililerin isimleri, günümüzde merkez ilçe İzmit'teki bir anıtta kayıt altına alınmıştır. Bu kişiler aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir¹⁴⁹¹:

Tablo 49

Kore Savaşı'nda Kocaeli'nden Şehit Olan Askerler

Unvan	Adı-Soyadı	Doğum Yeri	Doğum Tarihi	Doğum Tarihi
Piyade Er	Salim Demir	İzmit	1929	29.11.1950
Piyade Er	Şevket Candemir	İzmit	1929	29.11.1950
Piyade Er	İbrahim Yıldızdal	İzmit	1929	29.11.1950
Piyade Er	Ali Yaşa	Adapazarı	1929	29.11.1950
Piyade Er	Necati Mert	İzmit	1929	29.11.1950
Piyade Er	Necati Yılmaz	İzmit	1929	29.11.1950

¹⁴⁸⁹ Türk Yolu, 22 Mayıs 1953, No: 4491.

¹⁴⁹⁰ Türk Yolu, 3 Şubat 1953, No: 4398.

¹⁴⁹¹ www.koresavasi.com/kore-savasi-sehitleri-kore.../kore-sehitleri-listesi (15.07.2015).

Piyade Er	İsmail Çamur	Adapazarı	1929	29.11.1950
Piyade Er	Osman Köse	Adapazarı	1929	29.11.1950
Piyade Er	Süleyman Turan	İzmit	1929	29.11.1950
Piyade Er	Ahmet Karatepe	İzmit	1929	9.1.1951
Piyade Er	Yusuf Özcan	İzmit	1933	20.1.1954
Piyade Er	Ali Ormancı	İzmit	1930	18.3.1951
Piyade Er	Cafer Kılıçhan	İzmit	1930	22.4.1951
Piyade Er	Bilal Kır	İzmit	1930	22.4.1951
Piyade Er	Halim Kızılkaya	İzmit	1930	19.5.1951
Piyade Er	Niyazi Temel	İzmit	1931	13.4.1952
Piyade Er	Veysel Karalı	İzmit	1931	28.5.1953

Netice itibarıyla DP hükümetinin NATO'ya girmek için çalışmalarına hız verdiği günlerde beklediği fırsat, 25 Haziran 1950 tarihinde eline geçmiştir. Bu, Türkiye'nin Kore Savaşı'na katılmaya karar vermesidir. Bu kararla Türkiye, ABD'nin ardından Kore'ye kara askeri gücü gönderen ikinci ülke olmuştur. Kore Savaşı'nda Türk ordusu kahramanlığını bir kez daha ispat etmiş, 1950 yılından 1953 Temmuz'una kadar Türk Değişirme Tugayı, kendisine verilen her türlü muharebe görevlerini başarı ile yerine getirmiştir. Ancak savaşın gerçek bir galibi olmamış, savaş fiziki bakımdan başladığı yerde bitmiştir. Kore Savaşı'nda Türk Askeri'nin gösterdiği kahramanlıklar Amerikan kamuoyunda süregelen Türkiye aleyhtarlığını tersine çevirmeye başlatmıştı.

Türkiye, Batı ile bütünleşmenin anahtarı olarak bu savaşa asker göndermekle Kore'de Amerika'ya verilen askeri desteğin karşılığında NATO'ya katılmayı beklemiştir. Eylül 1951'de Kanada'da NATO toplantısı yapılmış, bu toplantı ile üye ülkeler Türkiye'nin ilk önce üye devletlerin parlamentolarının tasdiki kaydı ile karar vermişlerdir. Türkiye'nin NATO'ya katılması ile birlikte Türk-Batı ile ilişkileri, DP Hükümetleri döneminde Türk-Amerikan ilişkileri şekline dönüşmüştür¹⁴⁹². Ayrıca Kore'ye asker gönderilen dört dönemin hepsinden Kocaeli'nden askerler bulunmuştur. Kocaeli'nden Toplamda 82 askerin yer aldığı Kore Savaşı'nda 17 kişi şehit olmuştur.

¹⁴⁹² Bülent Akaya, *Türkiye'nin NATO Üyeliği Ve Kore Savaşı*, s.16-17.

4.2.5.3. Üsküdar Faciası

Almanya'dan inşa edilerek 1927 yılında teslim alınan 72 baca numaralı Üsküdar Körfez Vapuru 1958 yılına kadar İzmit ile Gölcük arasında deniz ulaşımında kullanılmıştır¹⁴⁹³. Dönemin gazetelerine göre yaklaşık 30 yıl boyunca kullanılan yolcu vapuru çok eskidiği için kullanılamaz duruma gelmişti. Bundan dolayı da gemi ile ilgili birçok şikâyetler vardı. Özellikle de Türk Yolu Gazetesi'nde Üsküdar yolcu vapurunun kötü durumu birçok defa dile getirilmiş ve eğer gerekli önlemler alınmaz ise bu vapurun büyük faciaya yol açacağı bildiriliyordu. Buna rağmen yetkililer tarafından bu ikazların dikkate alınmadığı ve vapurun aynı şekilde kullanılmaya devam edildiği anlaşılmaktadır.

Üsküdar Vapuru gibi İzmit iskelesinin de iyi bir durumda bulunmadığı ve bu durumun 1958 yılındaki Üsküdar faciasına kadar yerel basın organlarından TÜRK Yolu ve Bizim Şehir Gazeteleri tarafından sürekli olarak gündemde tutulduğu, ancak yine de iskelenin güçlendirilmesi için gerekli çalışmaların yapılmadığı bilinmektedir. Örneğin Türk Yolu'nun şu yazısı durumu tam olarak özetlemektedir:

“İzmit vapur iskelesinin son günlerdeki konumu tekrar dikkati çekmeye başlamıştır. Belediyeye ait gemi iskelesinin sahille birleştiği yerdeki parkelerin yer yer çöktüğü ve bu yerde bir boşluk oluştuğu görülmüştür. Yarın şiddetli bir fırtına ile suların iskele ile karayı birbirinden ayırması ihtimalden uzak sayılmaz. Alakalıların bu konu ile bizzat ilgilenmeleri lazımdır¹⁴⁹⁴”.

Konu ile ilgili olarak Bizim Şehir Gazetesi de şu uyarıları yapmaktaydı: *“İstiap hacmi 600 kişi olan Körfez'de işleyen vapura 1.000-2.000 kişi dolduruluyor. Maazallah bir facia vukuunda mesulü yolculara bilet veren mi, kaptan mı yoksa Denizcilik Bankası mı olacaktır? Biz mesul aramıyor, tedbir bekliyoruz¹⁴⁹⁵”.*

---

¹⁴⁹³Süleyman Manka, Türk Tarihinin Deniz Faciası “Üsküdar Vapuru” ve Türk Deniz Kuvvetlerinin Başarılı Kurtarma Faaliyeti, Deniz Kuvvetleri Dergisi, S. 622 (Mayıs 2015), s.38.

¹⁴⁹⁴ Türk Yolu, 22 Şubat 1955, No: 5025.

¹⁴⁹⁵ Bizim Şehir, 26 Temmuz 1957, No: 1529.

Yukarıda ifade edildiği üzere, gazeteler aracılığıyla yapılan bütün uyarılara rağmen gerekli önlemlerin alınmadığı ve hiçbir şeyin yapılmadığı görülmektedir. Bu durum, büyük bir faciaya yol açana kadar devam etmiştir. Nihayetinde 1 Mart 1958’de saat 15.00’te Kocaeli’nde eşi görülmemiş büyük bir facia yaşanmıştır. Bu facia Türkiye’de yaşanan ilk sivil deniz kazasıdır. Olay şu şekilde gerçekleşmiştir. 1 Mart 1958’de 72 numaralı Üsküdar adlı şehir hatları yolcu vapuru çoğu İzmit Lisesi’nde öğrenci olan Gölcük ve Değirmendere’de oturan 500’e¹⁴⁹⁶ yakın yolcusuyla saat 12.45’te İzmit vapur İskelesi’nden hareket etmiş ve Körfez’de bir anda patlayan lodos fırtınasının dalgalarına karşı koyamayıp yolcularıyla birlikte sulara gömülmüştür.

Atilla Oral’a göre, vapur kaptanının bu durumda yapabileceği hiçbir şey kalmamıştır; çünkü fırtına vapuru suların dibine çekmeden kaptan köşkünü vapurdan koparmış ve vapur ile yolcularından önce vapurun kaptan köşkünü ve kaptanını suların dibine gömmüştür. Denetimsiz kalan gemi dalgalarla boğuşmaya başlamıştı. Az önce neşe içinde arkadaşlarıyla birlikte yola çıkan öğrenciler, bir anda kendilerini ölümün kucağında bulmuşlardır. Neye uğradıklarını bilemeyen çaresiz öğrenciler ile vapurun öteki yolcuları, büyük bir panik içinde çığlıklarla gemiyle birlikte İzmit Körfezi’nin dondurucu sularına gömülmüşlerdir. Dönemin tanıklarına göre, olay İzmit ve Gölcük açıklarında çok rahat bir şekilde görülmüş ve facianın ne derece korkunç olduğu rahat bir şekilde gözlemlenebilmiştir¹⁴⁹⁷.

Üsküdar faciası hemen Vali-Belediye Başkanı Ekmel Çetiner’e bildirilmiş, bunun üzerine Vali Donanma Komutanını arayarak yardım talebinde bulunmuştur. Ayrıca olayla ilgili gerekli incelemeleri yapmak için de olay yerine gitmiştir. Gölcük Donanma Komutanlığına ait iki deniz altı gemisi olay yerine gittiğinde deniz üzerinde tek kişi bile görünmüyordu. Bu olayı haber alan donanma gemileri de kurtarma işlemleri için derhal olay yerine gelmişlerdir. Gemiden çıkabilenlerden bazıları yüzerek sahile gelmişler ve buradan hemen hastaneye kaldırılmışlardır¹⁴⁹⁸. Olayın olduğu saatten itibaren gecenin ilerleyen saatlerine kadar arama kurtarma çalışmalarına devam edilmiş ve ertesi sabah

---

¹⁴⁹⁶ Burada 500 kişi olarak verilen kişi sayısı, bazı kaynaklarda 1.000 ila 2.000 kişi olarak da gösterilmektedir.

¹⁴⁹⁷ www.butundunya.com/pdfs/2008.03.031-038 (Üsküdar Faciası kitabı yazarı Atilla Oral İle Yapılan Röportaj).

¹⁴⁹⁸ Azim, 1 Mart 1958, No: 1085.

arama ve kurtarma çalışmalarına yeniden başlanmıştır. Ayrıca gazetelerden anlaşıldığı kadarıyla havaların kötü olması arama ve kurtarma çalışmalarını olumsuz etkilemekteydi.

Kaza sırasında denize düşüp de muhtelif vasıtalarla ölü olarak çıkarılan veya yaralı olup ölenler için cenaze törenleri yapılmış ve Bağçeşme Mezarlığı'nda kaldırılmışlardır. Cenazelerin kaldırıldığı sıralarda bile sürekli biçimde kaza alanından cesetler çıkarılmış ve cenaze törenlerine tüm gün boyunca devam edilmiştir. Cenaze töreninden bir gün önce Başbakan Adnan Menderes İzmit'e gelmiş ve kazada ölen kişilerin aileleri ile görüşmüştür. Ayrıca törenlerde olayın olduğu ilk günden itibaren İzmit'te bulunan Dâhiliye Vekili Namık Gedik, Maarif Vekili Fevzi Uçaner ile donanma komutanı ve mensupları, İstanbul Valisi Mümtaz Tarhan, Birinci Ordu Müfettişi, Vali Ekmel Çetiner ile SEKA Genel Müdürü Enver Atafırat da hazır bulunmuştur¹⁴⁹⁹.

Türk Denizcilik tarihinde eşine nadir rastlanan bu hadisede pek az yolcu kurtarılabildiği. Donanmaya ait gemi ve deniz altılar bütün gün boyunca kazazedeleri aramışlar ve kurtarmaya çalışmışlardır. Bu olayda bilinen tek rakam kurtulan kişilerin sayısının 37 ya da 39 olduğudur¹⁵⁰⁰. Gemiye kaç kişinin bindiği kesin bilinmediği için kazada ölenlerin sayısı bugün de kesin bir biçimde tespit edilememektedir. Kimi kaynaklarda ölenlerin sayısı 300 ila 400 arasında gösterilmesine rağmen¹⁵⁰¹; bazı kaynaklarda ölü sayısının 400'ün üzerinde olduğu bildirilmektedir¹⁵⁰².

---

¹⁴⁹⁹ Azim, 4 Mart 1958, No: 1086.

¹⁵⁰⁰ Üsküdar Faciası çalışmasıyla bilinen Atilla Oral her ne kadar kurtulanların sayısını 37 olarak verse de; 3 Mart 1958 tarihli Türk Yolu, Azim, Bizim Şehir ve İstiklal Gazetelerinde bu sayı 39 olarak verilmektedir.

¹⁵⁰¹ www.butundunya.com/pdfs/2008.03.031-038.p, (Üsküdar Faciası kitabı yazarı Atilla Oral İle Yapılan Röportaj).

¹⁵⁰² Dönemin gazete koleksiyonlarına bakıldığında kazazedelerin sayısı hakkında birbirinden farklı bilgiler mevcuttur. Oğuz Çetinoğlu tarafından hazırlanan "Kronolojik Kültür Sanat Tarih Ansiklopedisi" eserinde ölen öğrenci sayısının 300 olduğu aktarılırken Saatli Maarif Takvimindeki bilgilerde ölü sayısının 220 olduğu belirtilir. Dönemin Vatan gazetesi "431 kişi öldü" manşetini atarken, Milliyet Gazetesi ise "400 kişi boğuldu" haberini yayınlamıştır. Bu konuda net bir görüş olmamakla birlikte geriye kalanların denizde kaybolduğu belirtilir. Günümüz gazetelerinde vapurun 600 küsur yolcuyla hareket ettiği ve 387 kişinin öldüğü söylenir. Ancak 220 kişinin cesedinin bulunması fiziki bir kanıt olarak karşımıza çıktığı için genellikle bu rakam temel alınmaktadır. 344 kişi kapasitesinde olan vapurun o gün tıka basa dolu olduğu bilgisinden hareket edilirse geriye kalan yaklaşık 100 küsur kişinin denizde kaybolduğu veya vapur ile birlikte sulara gömüldüğü varsayımında bulunulabilir. <http://www.gazetevatan.com/uskudar-vapur-faciasi-belgeseli---518535-gundem> (25.04.2014); (3 Mart 1958 tarihli Hürriyet, Cumhuriyet, Yeni Sabah ve Vatan gibi ulusal gazeteler ile Bizim Şehir, Türk Yolu, Azim, Hedef, İstiklal, Demokrat Kocaeli, Türk Yolu, Hürsöz gibi yerel gazete kaynakları).

Türk Denizcilik Tarihi'nin en büyük sivil kazası olan Üsküdar Faciası ile ilgili dünya basınında da haberlerin yer aldığı bilinmektedir. Konu ile ilgili olarak The Times Gazetesi olay ile ilgili şu bilgileri vermekteydi “*Mart 1958’de Marmara denizinde batan gemide tahmini 300 insan hayatını kaybetmiş ve bu hazin olay Türkleri büyük bir şoka uğratmıştır. 1 Mart 1958 günü öğleden sonra 148 tonluk Üsküdar Vapuru’nun yolcularının büyük kısmını İzmit’ten hafta sonu için evlerine giden lise öğrencileri oluşturmaktaydı. Vapur hareket ettikten bir süre sonra iki büyük dalga arasında kalmış ve hemen sulara gömülmüştür. Kaza anında gemide neler olduğuna dair kesin bir bilgi bulunmamaktadır. 40 kişinin hastanede tedavi edildiği, ancak olay ile ilgili kaç kişinin kurtulduğu tam olarak tespit edilememiştir. Olayla ilgili iki bakan İzmit’te soruşturma yürütmüştür. Türk Savaş Gemileri, deniz altılar ve birçok özel gemi kazaya uğrayan kişileri kurtarmaya çalışmaktadır. 30 yıllık gemi 300 yolcu taşıma kapasitesine sahipti¹⁵⁰³”.*

Üsküdar Faciası olayı ile ilgili birçok ülkeden Türkiye’ye taziye telgrafları gelmiştir. Telgraf gönderen ülkelerin başında Irak gelmiş ve bu telgraftan dolayı da Irak’ın taziye mesajına karşılık olarak cevabi teşekkür telgrafi gönderilmiştir¹⁵⁰⁴. Bundan sonra sırasıyla Türkiye’deki elçilikler de taziye yazıları göndermişlerdir. Bu elçilikler Pakistan Büyükelçiliği, İsrail Büyükelçiliği ile İsviçre Büyükelçiliği’dir¹⁵⁰⁵.

İzmit’te Üsküdar Faciasından sonra ölenler için her yıl anma törenleri yapılmaktaydı. Örneğin 1960’ta yapılan anma törenine vali, milletvekilleri, amiral ve generallerle ile birçok vatandaş katılmıştır. Törene katılanlar geminin battığı yerden saat 15.00’te başlayarak Gölcük’e kadar yürümüşlerdir. Yürüyüş sırasında getirilen çiçekler teker teker denize atılmıştır. Ölen şahısları anmak için yapılan Üsküdar Şehitleri Abidesi’nin açılışı hazin bir törenle yapılmış ve akabinde ölenler için mevlit okutulmuştur¹⁵⁰⁶.

Netice itibarıyla Türkiye’nin toplumsal ve denizcilik tarihine Üsküdar Deniz Faciası olarak geçen bu olay, Türk sularında oluşan ölü sayısı en yüksek deniz faciasıdır. Türk

¹⁵⁰³ The Times, March 3, 1958, No: 54.089.

¹⁵⁰⁴ BCA, Fon Kodu: 30.1.0.0, Yer No: 7.38.5.

¹⁵⁰⁵ BCA, Fon Kodu: 30.1.0.0, Yer No: 126.814.5; BCA, Fon Kodu: 30.1.0.0, Yer No: 126.814.7; BCA, Fon Kodu: 30.1.0.0, Yer No: 126.814.8.

¹⁵⁰⁶ Demokrat Kocaeli, 2 Mart 1960, No:2965.

denizlerinden binlerce km² uzakta Japon denizlerindeki Ertuğrul faciasından sonra en fazla insan bu olayda yitirilmiştir. Bu öyle bir faciadır ki, ne yazık ki ölen insan sayısı bile tam olarak tespit edilememiştir. Ertuğrul, Refah ve Dumlupınar gibi öteki deniz facialarındaki ölenler, meselesi denizcilik olan, denizlerde görev yapmak için eğitim almış kişilerdi. Fakat Üsküdar faciası çok farklıdır. Bu faciada ölenlerin hepsi sivil ve öğrencidir. Ayrıca bu olayda kimi kaza kurbanı yakınları, aradıkları cesedi dahi bulamamışlardır.

4.3. Trafik

1954 yılı itibariyle faaliyet gösteren Emniyet Genel Müdürlüğü'ne bağlı Trafik İşleri Daire Başkanlığı, trafikle ilgili mevzuat düzenlemelerini yapmak, bu düzenlemeleri uygulamak ve sonuçlarını değerlendirerek ortaya çıkan aksaklıkları gidermek, trafik mevzuatı ve idare aleyhine açılacak davalarda, savunmaya esas teşkil edecek bilgi ve belgeleri ilgili birimlere intikal ettirmek, trafik kontrol ve uygulamalarında ortaya çıkan aksaklıkların giderilmesine yönelik tedbirler almak ve uygulamak, trafik kuruluşlarını ve görevli personelini hizmet başında denetlemek¹⁵⁰⁷.

4.3.1. Vilâyetin Trafik Yapısı: Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü Trafik Büro Amirliği

Kocaeli'nde 1954 yılına kadar şehir içi ve şehirlerarası trafik işlemleri İzmit Belediyes'ine bağlı olarak çalışan zabıta tarafından yürütülmekteydi. Ancak trafik işlerine İzmit Belediye Başkanlığı Zabıta Büro Amirliği baktığı dönemlerde trafiğin pek de uygun bir durumda olmadığı devrin gazetelerinden anlaşılmaktaydı. Konuyla ilgili olarak Türk Yolu Gazetesi şunları yazmaktaydı: *“Şehrimiz yollarından geçen motorlu araçların umumiyetle seyrisifer kaidelerine uygun hareket etmedikleri görülmektedir. Vasıtaların şehir dâhilinde süratle geçişleri ve şehir içinde istedikleri yerde uzun müddet kalmaları gibi vatandaşların aleyhine olan bu halleri daima şikâyet konusu*

---

¹⁵⁰⁷ <http://polnet/index.snet?wapp=C4C92C31-4946-4525-AB6D-B192DBF0DEEB> (22 Temmuz 2015).

olmaktadır. Bu mevzuda belediye seyri seferini idare edenlerin ehemmiyetle nazarlarını çekmekte fayda görmekteyiz¹⁵⁰⁸”.

1954'ten sonra yeni uygulama ve yasal düzenleme ile trafik işleri Kocaeli Emniyet Müdürlüğü bünyesinde yürütülmeye başlanmıştır. Bu amaçla Kocaeli Emniyet Müdürlüğü'nde trafik işlerini yürütmek üzere bir birim oluşturulmuştur. İlçe Emniyet Amirliklerinde de birer trafik memuru görevlendirilmiş, ancak temel işler Trafik Büro Amirliği tarafından yürütülmeye başlanmıştı.

Kocaeli Emniyet Müdürlüğü 6. Şube Müdürlüğü'ne bağlı Trafik Büro Amirliği'nde çalışmak üzere Ankara'da Emniyet Genel Müdürlüğü'nde hususi surette trafik kursu gören 13 polis memuru ve 1 amir Kocaeli'ne tayin olunmuştu. Trafik memurları doğrudan İl Emniyet Müdürü Mümtaz Kolonkaya'ya bağlı olarak 12 Kasım 1954'te göreve başlamışlardır. Trafik memurları göreve başladıktan sonra görev yerleri belirlenmişti. Buna göre; ekibin görev alanı, Kocaeli çevresindeki yollar üzerindeki araçlar ile şehir içi trafik işleriydi. Böylece vilâyet in bütün trafik işlemleri trafik ekipleri tarafından yapılmıştır¹⁵⁰⁹. Daha sonraları Kocaeli'nde nüfus arttıkça bu trafik polislerinin sayısının az olduğu ve vilâyetteki kazalarının bir türlü önlenemediği konusunda gazetelerde görülmüştür. Devrin gazetelerine göre, Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü Trafik Büro Amirliği ekip sayılarını arttırmaya çalışmıştı.

Trafik Büro Amirliği şehir içi ve şehirlerarası trafik işlerini düzenlemekten başka araçların ruhsat işlemleri ile ehliyet işlerini de yapmaktaydı. Trafik Büro Amirliği, bu işleri yürütmeye başladıktan sonra vilâyetin daha önceleri trafik işlerini yapan İzmit Belediye Başkanlığı Zabıta Büro Amirliği'nden trafik ile ilgili olan gerekli evrakı almış ve bazı görevleri birlikte yapmaya karar vermişlerdi. Bu arada ihtiyaçlar doğrultusunda Trafik Büro Amirliği personel ve araç bakımından takviye edilmişti. Bu kapsamda 13 olan trafik polisi sayısının 1960 yılı itibariyle 22'ye çıkarılması için çalışmalar yapıldığı devrin gazetelerinden anlaşılmaktadır¹⁵¹⁰.

---

¹⁵⁰⁸ Türk Yolu, 19 Haziran 1954, No: 4819.

¹⁵⁰⁹ Bizim Şehir, 13 Kasım 1954, No: 760.

¹⁵¹⁰ İstiklal, 25 Mayıs 1960, No: 1677.

Ankara-Kocaeli asfalt yolları üzerinde araçların teknik ve düzenli kontrollerini yapan trafik polisleri, olabilecek muhtemel kazaları da önlemişlerdi. Trafik polisleri tarafından önceleri vilâyette her gün birçok kazalara sebep olan sürat ve hızın, büyük ölçüde önüne geçilmesi için gerekli tedbirler alınmıştı. Bu kapsamda Kocaeli Emniyet Müdürlüğü Trafik Büro Amirliği çalışanları sürekli gerekli eğitimlere tabi tutulmuşlardı¹⁵¹¹.

Trafik Büro Amirliği tarafından şehir içindeki yollarda trafik kazalarını önlemek amacıyla belirli alanlara trafik kontrol işaretleri konulmuştu. Özellikle trafik akışının yoğun ve insanların fazla bulunduğu alanlara yerleştirilen trafik işaretleri ile kazaların büyük ölçüde engellenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda daha önceleri trafik işaretleri konulmayan ve vatandaşların şikâyetine yol açan yerlere de trafik işaretleri yerleştirilmişti. Bu yolla trafiğin daha uygun bir şekilde akışı sağlanmış ve muhtemel kazaların da büyük ölçüde önüne geçilebilmiştir biçiminde değerlendirilmektedir.

1954 yılı içerisinde trafik konusunda halkı bilgilendirmek amacıyla konferanslar düzenlenmekteydi. Bu konferanslardan birisi İstanbul Emniyet Müdürlüğü 6. Şube Müdürlüğü'ne bağlı Trafik Büro Amirliği tarafından verilmişti. 2 Temmuz 1954'te Başkomiser İbrahim Gökçeoğlu'nun başkanlığında 3 kişilik bir ekip, Oğuz Kapalı Sinema Salonunda ilgilere ve halka bilgilendirme amaçlı bir konferans yapmıştı. İki saat süren bu konferansta, trafik kazaları mevzuunda geniş izahat verilmiş ve bu izahat projeksiyonla gösterilen resimlerle takviye edilmişti¹⁵¹². Bu durum, trafik bilgisi ve trafik kazaları konusunda hem trafik polislerinin hem de halkın bilinçlendirilmesi konusunda çalışmaların olduğunu göstermesi bakımından anlamlıdır.

1955 yılı içinde trafik konusunda şikâyetlerin olduğu yerlerden birisi de Gülistan Caddesi ile Aynalı Kavak Caddesi'nin birleştikleri kavşaktır. Burada parke yolun inşasında gidiş istikametindeki kısmın fazla meyilli yapıldığı, burada Ankara istikametlerinden gelen yüklü kamyonlar herhangi bir kazaya sebebiyet vermemek için kaldırımların üzerine çıkmak zorunda kaldıkları ve bu yoldan birçok yaya geçtiği için muhtemel kazaların olduğu şikâyet konusu olmaktaydı. Ayrıca DP Vilâyet

---

¹⁵¹¹ İstiklal, 20 Kasım 1954, No: 48.

¹⁵¹² Türk Yolu, 4 Temmuz 1954, No: 4832.

Başkanlığı'nın bulunduğu yerdeki caddede trafik işaretleri bulunmadığı için yayaların ve araç şoförlerinin sıkıntı yaşadıkları bilinmekteydi¹⁵¹³.

Şehir içi trafik işlerinin sorunsuz bir şekilde yürütülmesi için trafik polisleri tarafından çeşitli önlemler alınmıştı. Bu hususta okulların bir arada bulunduğu alanlarda trafik işlerine ayrı bir önem verilmişti. Özellikle Sümer İlkokulu ile Necati Bey Ortaokulu'nun bulunduğu cadde üzerinde okullara giriş ve çıkış saatlerinde trafiği düzenlemek amacıyla ayrı bir trafik memuru görevlendirilmişti¹⁵¹⁴. Böylece bu alanda hem öğrencilerin rahat bir şekilde okullarına girip çıkmaları sağlanmış hem de muhtemel kazaların oluşması büyük ölçüde engellenmiştir.

Yukarıda ifade olunduğu üzere, 1954 yılından itibaren Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü'ne bağlı Trafik Büro Amirliği ile İzmit Belediye Başkanlığı'na bağlı Zabıta Büro Amirliği trafik işlerini birlikte yürütmeye başlamışlardı. 1956 yılında ise trafik işlerinin tümüyle İzmit Belediye Başkanlığı Zabıta Büro Amirliği'nden alınarak personel sayısı artan Trafik Büro Amirliği'ne bağlanması için gerekli planlamalar yapılmış ve dönemin il emniyet müdürü bizzat olay ile alakalı olmuştur. Aynı dönemde Kocaeli Emniyet Müdürlüğü içinde ayrı bir birim oluşturulmuş ve trafik levha ve işaretlerini elektrikli olarak çalışmasını sağlamaları için vazifelendirilmişlerdir. Elektrikli trafik işaretlerinin şehrin ana caddeleri ile caddelerdeki geçitler üzerinde kurulması planlanmış ve bu amaçla bir şehir maketi oluşturulmuştur¹⁵¹⁵. Devrin gazetelerine göre; kısa bir zaman sonra uygulanmaya başlanan elektrikli levhalar uygulaması ile şehrin trafiğinde bir rahatlama görülmüş ve kazalar da sayıca azalmıştır.

1957 tarihinde 6085 Sayılı Karayolları Trafik Kanunu'nun¹⁵¹⁶ Kocaeli vilâyeti içerisinde tatbik edilmesine amil bulunan 10 Kasım 1956 tarih ve 9454 sayılı resmi

---

¹⁵¹³ Azim, 5 Şubat 1955, No: 143.

¹⁵¹⁴ Azim, 16 Şubat 1955, No: 154.

¹⁵¹⁵ Azim, 25 Ekim 1956, No: 673.

¹⁵¹⁶ Karayolları Trafik Kanununun 1956 malî yılında Çorum, Samsun, Kayseri, Niğde, Gaziantep, Hatay, Bolu, Sakarya, Kocaeli, Edirne, Eskişehir, Balıkesir ve Manisa vilâyetleri sınırlan dâhilinde ve evvelce Trafik Kanunu'nun tatbik olunduğu vilâyetlerin sınırları içinde bulunan umumun faydalanmasına açık bilcümle Karayolları ile İstanbul - Çorlu - Lüleburgaz - Babaeski - Edirne, Ankara - Çorum - Alıcık - Merzifon - Samsun arası güzergâhındaki karayollarında tatbik olunması, Dâhiliye Vekâletinin 28.9.1956 tarihli ve 89.122 sayılı yazısı üzerine, 6085 sayılı kanunun 6498 sayılı kanunla muaddel 77'nci maddesine

gazetede yayınlanan 8120 Sayılı Kararname gereğince trafik işlerinin İzmit Belediyesi'nden bir bölümünün alınmış ve Kocaeli Emniyet Müdürlüğü Trafik Büro Amirliği'ne verilmiştir. Böylece 16 Kasım 1956 tarih ve 956 sayılı yazısı ile İzmit Belediyesi'nde yapılmakta plaka ve ehliyet işleri durdurulmuş ve işlemler Trafik Büro Amirliği'nde yapılmaya başlanmıştır. Bu geçişler sırasında vatandaşların mağdur olmalarını engellemek amacıyla Kocaeli Emniyet Müdürlüğü tarafından da gerekli önlemler alınmıştır¹⁵¹⁷.

1957'de 6085 Sayılı Trafik Kanunu'nun Kocaeli'nde tatbiki dolayısıyla nakil vasıtalarından kanunun 9.maddesinin B. fıkrası gereğince alınacak Trafik Resmi¹⁵¹⁸ vasıta sahipleri adına vergi dairelerince tahakkuk ettirilmiş olduğundan alakaların bu resimleri 1957 yılı Ocak ayı sonuna kadar İzmit Vergi Dairesi'ne müracaat ederek ödemeleri konusunda vatandaşlar uyarılmaktaydı. Ayrıca bu müddet zarfında trafik resimlerini ödemeyenler hakkında ceza uygulanacağı bildirilmekteydi. Bu çalışmalar trafikte yasal düzenlemelerin olduğunu ve yasal düzenlemelere uymayanlara da cezalar bulunduğunu göstermesi bakımından anlamlıdır¹⁵¹⁹.

1957 yılında Kocaeli Merkez Kumandanlığı ile Kocaeli Emniyet Müdürlüğü trafik işlerini sorunsuz olarak yürütmek amacıyla ortak bir çalışma yapmışlardır. Buna göre Merkez Kumandanlığı, şehir trafiğinde Trafik Büro Amirliği personeline yardımcı olmak amacıyla 20 er görevlendirmiştir. Bu erler Trafik Büro Amirliği tarafından eğitime tabi tutulmuşlar ve eğitimden sonra göreve başlamışlardır. Askerler, özellikle şehrin bazı işlek noktalarında trafik kazalarının yoğun olduğu alanlarda görevlendirilmişlerdir¹⁵²⁰. Kocaeli Merkez Kumandanlığı ile Kocaeli Emniyet Müdürlüğü'nün bu çalışmadaki amaçları trafik kazalarının olmasını önlemek ve şehir içi trafiğinin daha düzgün akışını sağlamak olmuştur.

---

göre, İcra Vekilleri Heyetince 11.10.1956 tarihinde kararlaştırılmıştır (Resmi Gazete, 10 Kasım 1956, No: 9454).

¹⁵¹⁷ Azim, 25 Ocak 1957, No: 751.

¹⁵¹⁸ Resim, trafiğe kayıtlı araçlardan alınan vergi türü.

¹⁵¹⁹ Bizim Şehir, 17 Ocak 1957, No: 1451.

¹⁵²⁰ Azim, 24 Şubat 1957, No: 777.

1957’de şehir içi trafiğin bütün denetim işleri Kocaeli Emniyet Müdürlüğü Trafik Büro Amirliği’nin denetimine verilmişti. Bilhassa şehir içi trafiğin denetiminin de polise geçmesiyle beraber bütün araçların hem ruhsatları hem de ehliyetleri değiştirilmişti. Yeni plakaların üzerinde Kocaeli ismi bulunmaktaydı. Yapılan çalışmalarla mevcut bütün plakaların kısa zamanda değiştirilmesi ve eski plakaların da ortadan kaldırılması için planlanmıştı¹⁵²¹.

Trafik Büro Amirliği, trafik ile ilgili olarak 1960 yılına kadar sürekli olarak düzenlemelerini devam ettirmiştir. Emniyet Genel Müdürlüğü’nün bütün yeni uygulamaları Kocaeli’nde de tatbik edilmiştir. Ancak alınan bütün önlemlere rağmen Kocaeli’nde yine de birçok ölümlü, yaralamalı ve maddi hasarlı trafik kazaları meydana gelmiştir¹⁵²².

4. 3. 2. Trafik Kontrolleri

Kocaeli’ndeki yerel gazetelere göre; Türkiye’de araç trafiğinin yavaş yavaş arttığı ve trafikte araç yoğunluğunun yükselmeye başladığı 1950’li yıllarda trafik levha ve işaretleri, trafiğin akışını sağlaması açısından önemli bir duruma gelmişti. Bu durumda Kocaeli Emniyet Müdürlüğü’ne bağlı Trafik Büro Amirliği ile İzmit Belediyesi’ne ait Zabıta Büro Amirliği’nin iş yükü de artmıştı. Bu anlamda trafikte yapılan kontrol ve uygulamalar artmış ve bu yolla da birçok araç denetime tabi tutulmuştu.

Devrin gazetelerine göre, 1954 yılında Trafik Kanunu’nun yürürlüğe girmesi ile birlikte Kocaeli’nde trafikte birçok yeni uygulamaya geçilmiştir. Özellikle şehir içinde yapılan trafik kontrollerinin düzenli hale getirilmesi ile çok sayıda kazanın önüne geçilmiş ve halkın bu konuda bilinçlendirilmesi sağlanmıştır. Bu amaçla karayollarının bulvar, cadde ve sokaklarına uyarı amaçlı önlem levhaları konulmuştu. 1950’li yıllarda Kocaeli’nde yeni uygulamaya konulan trafik işaret ve levhaları genel anlamda hayati bir öneme sahipti. Bu dönemde hem araçların hem de insanların bir uyum içerisinde olması için konulan trafik levha ve işaretleri halk tarafından da benimsenmişti. Bu levhalar sayesinde trafikte insanların ve araçların nasıl bir düzen içerisinde olması gerektiği

¹⁵²¹ Bizim Şehir, 14 Şubat 1957, No: 1455.

¹⁵²² Türk Yolu, 13 Ocak 1960, No: 6529.

belirlenmiş ve Trafik Büro Amirliği gerekli çalışmaları takip etmişti. Trafik Büro Amirliği ve İzmit Belediye Zabıta Büro Amirliği tarafından ortaklaşa yapılan bu çalışmalarda trafik işaretlerine uyulması, trafik akışının güvenli bir şekilde sağlanması, yaralanma, can ve mal kaybının önlenmesi temel amaçlar arasında yer almaktaydı¹⁵²³.

Trafik Büro Amirliği, vilâyet genelinde kazaların oluşmasını engellemek amacıyla birçok önlem alarak kontrol merkezleri oluşturmuştu. Bu kapsamda biri İzmit merkezde bulunan SHELL ve diğeri Kuruçeşme Mahallesi'nde bulunan Sümer Karakolu civarında iki kontrol merkezi oluşturulmuştur. Gerek Anadolu ve gerekse de İstanbul tarafından gelen arabalar bu merkezlerde çok sıkı bir takip altında bulundurmışlardır. Araçlarda yapılan kontrol ve denetimlerde trafik polisleri tarafından şoförlere sürekli olarak bilgiler verilmiş ve olması muhtemel maddi, yaralamalı ve ölümlü kazalar ile ilgili olarak şoförler bilgilendirilmiştir. Bu uygulamalar ile olumlu sonuçlar alındığı ve trafik kazalarında sayıca azalma görüldüğü devrin gazetelerinin verdiği bilgilere göre anlaşılmaktadır¹⁵²⁴.

İzmit Belediyesi Trafik Memurluğu tarafından Kocaeli-Ankara Trafik Yolu üzerinde denetimler arttırılmıştır. Yapılan denetimlerde yolların güvenliğini sağlamak için Karayolları Genel Müdürlüğü ile irtibat halinde bulunan trafik görevlileri yol yapım çalışmaları ve tamirleri konusunda gerekli bilgileri araç şoförlerini bilgilendirmişlerdir. Devrin gazetelerinde bu konuda bazen bu konuda eleştiriler olmuş ve gerekli önlemlerin alınması istenmiştir. Bunun için trafik görevlileri Karayolları Genel Müdürlüğü'nden gerekli yardım ve çalışmaları talep etmiştir.

Haftanın belirli saatlerinde yapılan trafik uygulamaları düzenli hale getirilmiştir. Şehir merkezinde kurulan bahsi geçen iki trafik merkezi kontrollerini aralıksız olarak sürdürmüştür. Trafik Büro Amirliği, yaptığı bu çalışmalarda olumlu sonuçlar aldığına dair rapor hazırlamış ve vatandaşlardan olumlu yönde eleştiriler aldıklarını bildirmişlerdir¹⁵²⁵. Bu durumun, Kocaeli'nde trafik çalışanlarının etkili hale geldiğini göstermektedir.

---

¹⁵²³ Bizim Şehir, 3 Ekim 1954, No: 725.

¹⁵²⁴ Türk Yolu, 5 Ekim 1954, No: 4908.

¹⁵²⁵ Bizim Şehir, 3 Ekim 1954, No: 729.

Devrin gazetelerine göre, 1954'te başlayan trafik uygulamaları ile ilgili sonuçlar hakkında her yıl raporlar yayınlanmış ve konu hakkında bilgi verilmiştir. Bilindiği üzere Kocaeli Emniyet Müdürlüğü her hafta müdürlüğün çalışmaları ile ilgili basına bilgi vermekteydi. Bu bilgilendirme toplantılarında trafik konusu da görüşülmekte ve trafik kontrol ve uygulamaları ile kazalar ile ilgili sonuçlar paylaşılmaktaydı. Basın ile yapılan görüşmelerde 1954'ten 1959 yılına kadar Kocaeli genelinde trafik konusunda önemli adımlar atıldığı ve kazaların büyük ölçüde azaldığı bildirilmiştir.

1959 yılında Trafik Büro Amirliği tarafından yapılan denetimler sonucunda verilen bilgilerde trafik ekiplerinin yaptığı kontrolleri sıklaştırdığı, bilhassa İstanbul-Ankara Karayolu üzerinde sık olarak kontroller yaptıkları ve hatalı görülen sürücülere ceza kesildiği, bazı sürücülerin uyarıldığı ve yayalara gerekli bilgi ve uyarıların yapıldığı ve bu çalışmalar sayesinde trafik kazalarında azalma olduğu anlaşılmıştır¹⁵²⁶.

Bilindiği üzere trafik kazaları daha çok yağmurlu ve karlı havalarda meydana gelmektedir. Bu durumdan dolayı trafik memurları, özellikle böyle günlerde trafik denetim ve uygulama sayıları ile kontrollerini arttırmaktadırlar. 1950'li yıllarda Kocaeli'nde sert kışlar yaşanmakta ve bu durumdan dolayı da özellikle ölümlü kazalar meydana gelmekteydi. Bu durumun oluşmasını önlemek ve kazaların önüne geçmek amacıyla karlı günlerde bütün araçların tekerleklerine zincir takma zorunluluğu getirilmiştir. Zinciri olmayan hiçbir araca geçiş izni verilmemiştir. Yapılan kontrollerde vasıtaların ve şoförlerin durumu gözden geçirilir, trafiğe uygun olmayan ve zinciri bulunmayan araçların trafikte bulunmaları yasaklanmıştır.

Denetim yapan trafik polislerinin üzerinde durdukları konulardan birisi aşırı hız konusudur. Yapılan araştırmalar sonucu şehirden süratli geçen çeşitli vasıtalar zaman zaman kazalara sebep oldukları ve bu kazaların ölümlere yol açtığı tespit edilmiştir. Örneğin İzmit merkezde bulunan Oğuz Sineması önünden aşırı hızla geçen Adil Görün idaresindeki jeep yaralamalı bir kazaya sebep olarak Ülkü Aytaç isimli bir ilkökul öğrencisine çarpıp bu öğrencinin ağır bir şekilde yaralanmasına sebep olmuştur. Bunun

---

¹⁵²⁶ Hürsöz, 10 Ağustos 1959, No: 2928.

gibi hem yaralamalı hem de ölümlü kazalara yol açan aşırı hız yapan kişiler için önlemler alınmış ve kaza yapanlara hem adli hem de idarî yaptırımlar uygulanmıştır¹⁵²⁷.

4. 3. 3. Trafik Kazaları

Trafik kazaları ile ilgili klasik metinlerin hemen hepsinde bu alanda sık kullanılan standart tanımlar verilir. Bunlar çoğunlukla birbirinin aynı ve evrensel tanımlardır. Benzer şeklide Karayolları Trafik Kanunu'nda trafik kazası; karayolları üzerinde hareket halinde olan, bir veya birden fazla, aracın karıştığı ölüm, yaralanma veya maddi zararlarla sonuçlanan olaya olarak tanımlanır. Bu tanımda kaza terimi hariç, tartışmaya açık herhangi bir terim ya da kelime yoktur. Buna karşılık, kaza terimi çok farklı biçimlerde tanımlanması ve algılanması nedeniyle tartışmalıdır. Oysa işin özü de bu teriminde yatmaktadır. Çünkü kazanın tanımı ya da kaza olgusunun algılanış biçimi, trafik kazalarına yaklaşımı, yapılanları ve yapılacakları da belirlemektedir.

Çeşitli biçimlerde söylenmekle beraber, klasik kaza tanımlarının hemen hepsinde anlatılmak istenen; “önceden planlanmayan, beklenmeyen ve bilinmeyen bir zamanda ortaya çıkan, can ve mal kaybı ile sonuçlanan kötü olay”dır. Kaza, böyle algılanıp, tanımlanınca; yaklaşım da “oldu bir kere ne yapalım” şeklinde olmakta, sonuç kaderciliğe kadar uzanmaktadır¹⁵²⁸.

1950’li yıllarda Kocaeli’nde trafik kazalarının durumunu ifade edebilmek için devrin gazetelerinden ve istatistiki verilerden ifade edilmiştir. Ayrıca temel trafik kazalarından olan yaralamalı ve maddi hasarlı trafik kazaları, yaralamalı trafik kazaları ve ölümlü trafik kazalarına örnekler verilmiştir¹⁵²⁹.

---

¹⁵²⁷ Türk Yolu, 9 Ocak 1960, No: 6526.

¹⁵²⁸ Recep Akdur, “Türkiye’deki Trafik Kazalarının Epidemiyolojik İlkeler Işığında Değerlendirilmesi”, *Ulaşım ve Trafik Güvenliği Dergisi*, (Ağustos 2012) s. 1-17.

¹⁵²⁹ Bizim Şehir, 21 Ocak 1956, No: 1110; Türk Yolu, 25 Ocak 1961, No:6845.

Tablo 50
Kocaeli'ndeki Trafik Kazası Sayıları

Kaza Türler	1955	1956	1959	1960
Toplam Trafik Kaza Sayısı	114	145	118	122
Yaralı Sayısı	85	233	75	69
Ölü Sayısı	10	36	15	15
Maddi Hasarlı Araç Sayısı	110	35	69	34

Tablodan anlaşılacağı üzere Kocaeli genelinde bir yıl içindeki trafik kazaları sayısı sürekli 110'un üzerindeydi. 1955'te 114, 1956'da 145 ve 1960'ta ise 122 adet trafik kazası vuku bulmuştur. 1956'dan sonra trafik kazalarında % 15'lik bir düşüş vardır. Bu da Trafik Büro Amirliği'nin uyguladığı yöntemlerin işe yaradığını ve il genelinde kazaların daha sayıda görülmesine ortam hazırlamış olduğu şeklinde düşünülebilir.

1955 ve 1956 yılı verilerine göre yaralamalı trafik kazaları neticesinde il genelinde birçok kişinin hayatı tehlike arz etmeyecek şekilde yaralandıkları anlaşılmaktadır. 1955'te 85 kişi yaralanmış iken; bu sayı 1956'da 233'e çıkmıştır. Ancak 1960'ta yaralıların sayısı yeniden 100'ün altına düşerek 69'a inmiştir. Bu durum trafikte işe yarar düzenlemelerin olduğunu göstermesi açısından önem taşımaktadır.

Devrin gazetelerine göre 1955'ten itibaren Kocaeli'nde her yıl en az 10 kişi trafik kazaları neticesi ölmekteydi. Örneğin 1955'te 10, 1956'da 36 ve 1960'ta da 15 kişi ölmüştür. Ancak, bu sayılar İstanbul, Ankara ve İstanbul gibi büyük vilâyetler ile kıyaslanınca Kocaeli'nde ölü sayısının daha az olduğu görülmektedir. Bu da vilâyette vatandaşların trafik kazaları açısından duyarlı oldukları biçiminde değerlendirilmektedir.

Trafikte en çok karşılaşılan kaza türlerinden birisi de maddi hasarlı trafik kazalarıdır. Kocaeli'nde de gerek şehir içi yollarda gerekse de şehirlerarası yollarda her yıl 30'dan fazla maddi hasarlı trafik kazası meydana gelmekteydi. Bilhassa bu kazalar neticesinde birçok araçta maddi hasar oluşmaktaydı. Örneğin 1955'te 110, 1956'da 35 ve 1960'ta da 34 araçta hasar görülmüştü.

4.3.3.1. Yaralamalı ve Maddi Hasarlı Trafik Kazaları

Devrin gazetelerine göre 1950’li yıllarda Kocaeli’nde meydana gelen kazalar arasında en çok görüleni maddi hasarlı trafik kazalarıdır. Trafik Büro Amirliği raporları doğrultusunda maddi hasarlı trafik, kendi arasında tek taraflı, çift taraflı, birden çok aracın karıştığı zincirleme ve yaralamalı olmak üzere dört bölüme ayrılmıştır. Bu dönemde görülen maddi hasarlı trafik kazalarında yaralamalı olaylar da olmuş ve bu konudan dolayı Kocaeli Emniyet Müdürlüğü Trafik Büro Amirliği tarafından birçok kişi hakkında hem adli hem idarî işlem yapılmıştır. 1950 ile 1960 arasında Kocaeli genelinde meydana gelen yüzlerce maddi hasarlı trafik kazasından sadece birkaçı örnek olarak verilmiştir.

İstanbul-İzmit arasında olağan seferini yapmakta olan 1946’dan itibaren şehirlerarası yolculuk yapan Varan Şirketlerine ait Kocaeli’ne ait 293 plaka sayılı Şoför Fehmi İter idaresindeki otobüs Gebze’den İzmit’e seyir halindeyken İzmit’ten İstanbul’a gitmekte olan İstanbul 15211 plaka sayılı taksi ile çarpışmıştır. İki aracın çarpışması neticesi meydana gelen maddi hasarlı trafik kazasında iki araçta da çok ciddi hasarlar oluşmuştur. Ayrıca taksi şoförü ayağından ve başından yaralanmıştır. Trafik polisleri olay ile ilgili olarak araçlar üzerinde araştırmalarını yapmış, şüpheli otobüs şoförü hakkında tahkikat başlatmış ve yaralı şoför İstanbul Numune Hastanesi’ne kaldırılmıştır¹⁵³⁰.

Trafik Büro Amirliği il genelinde kazaları önlemek amacıyla birçok önlem almıştır. Buna rağmen maddi hasarlı kazalar meydana gelmiştir. 1955 yılı içinde sayıca birçok maddi hasarlı trafik kazası olmuştur. Bu kazalardan birisi Kandıra-İzmit seferini yapan otobüs devrilmiş ve beş kişi yaralanmıştır. Büyük hasar alan haraç tamamen kullanılmaz hale gelmiştir. Kaza şu şekilde meydana gelmiştir: 12 Haziran Pazar günü Kandıra-İzmit seferini yapan ve İzmit yönüne giden Salih Oran idaresindeki otobüs saat 10.30 sıralarında Çayır köyden inerken aşağıdaki köprü’nün virajını fren patlaması yüzünden dönememiş ve sağ tarafa devrilmiştir. Devrilme sırasında aracın büyük zarar görmesi neticesinde otobüste bulunan yaralılardan Hediye Ömran, Tercan Tayfur, Hacer

---

¹⁵³⁰ Azim, 3 Haziran 1955, No: 294.

İlter, Nazif Efe ve Fahri Bayrak muhtelif yerlerinden ağır ve hafif surette yaralanmışlardır¹⁵³¹.

Şoför Mehmet Şenli'nin idaresindeki Balıkesir'den İzmit iline ait 11.258 plaka sayılı otobüs İzmit'teki mezbaha civarında şoför hatası neticesi devrilmiştir. Otobüsün devrilmesi neticesi meydana gelen tek taraflı maddi ve yaralamalı trafik kazasında araçta bulunan 41 yolcudan 6'sı ağır olmak üzere 21 kişi yaralanmıştır. Olay yerinde trafik büro amirliği tarafından yapılan incelemeler sonucunda yaralılar İzmit Memleket Hastanesi'ne kaldırılmış ve araç bakımı yapılmak üzere oto tamirhanesine götürülmüştür¹⁵³².

Maddi hasarlı kazalardan birisi İzmit-Gebze yolunda meydana gelmiştir. İstanbul istikametinden İzmit'e gitmekte olan şoför İsmail Güney idaresindeki İstanbul iline ait 99.485 plaka sayılı otobüs Gebze Çayırova mevkiine geldiği sırada karşı istikametten gelen ve plakası tespit edilemeyen kamyonu çarpmamak için ani direksiyon kırışsa da direksiyon hâkimiyetini kırarak hendeğe yuvarlanmıştır. Bu olay sonucunda meydana gelen tek taraflı maddi ve yaralamalı trafik kazasında otobüste bulunan yolculardan birisi hayati derecede arz etmeyecek şekilde yaralanmıştır. Trafik Büro Amirliği olay ile ilgili tahkikat başlatarak plakası tespit edilemeyen araç ile ilgili araştırma yapmıştır¹⁵³³.

6 Mayıs 1960'ta Yalova'dan gelerek İstanbul yönüne gitmekte olan şoför İbrahim Demir idaresindeki İstanbul iline ait 36.921 plaka sayılı otomobil trafik polis raporuna göre şoför hatası nedeniyle Değirmendere yakınlarında devrilmiş ve tek taraflı maddi hasarlı trafik kazası meydana gelmiştir¹⁵³⁴.

---

¹⁵³¹ Azim, 14 Haziran 1955, No: 253.

¹⁵³² İstiklal, 13 Aralık 1958, No: 1236.

¹⁵³³ Türk Yolu, 9 Ocak 1960, No: 6526.

¹⁵³⁴ Demokrat Kocaeli, 7 Mayıs 1960, No: 2412.

4.3.3.2. Yaralamalı Trafik Kazaları

Yaralamalı Trafik Kazaları, tek taraflı ya da birden fazla aracın karıştığı ve genellikle ağır yaralanmalarla sonuçlanan kazalardır. Devrin gazetelerine göre, 1950'li yıllarda genellikle şoför hatasından kaynaklanan yaralamalı trafik kazaları meydana gelmiş ve bu kazalara sebebiyet veren birçok araç sahibine Trafik Büro Amirliği tarafından adli ve idarî işlem yapılmıştır. Bu dönemde meydana gelen yüzlerce yaralamalı kazalardan birkaçı örnek olarak verilmiştir.

1955'ten itibaren Türkiye'de motosiklet kullanımı yaygınlaşmaya başlamış ve motosikletlerin karıştıkları kazalar olmuştur. Bu kazalardan birisi 1 Haziran 1955'te meydana gelmiştir. 1 Haziran Pazar günü saat 10.00 sıralarında bir motosiklet ile bir faytonunun çarpması neticesi meydana gelen yaralamalı trafik kazasında iki sürücü de ağır şekilde yaralanmışlardır. Trafik Büro Amirliği tarafından yapılan inceleme neticesi kazanın şu şekilde olduğu anlaşılmıştır: 39 plaka sayılı motosiklet Demiryolu Caddesi'nde hızlı bir şekilde ilerlerken Nazif Tüysüz'e ait dükkânın civarında seyir halinde bulunan bir faytona çarpmıştır. Çarpışma çok ani olmuş ve motosiklet faytonunun ön kısmına çarpmıştır. Çarpışma neticesinde motosiklette bulunan ve motosikleti kullanan Hamdi Çakır ile arka tarafta oturan Halit Cansever ağır surette yaralanmışlar, ancak fayton sürücüsü yara almadan kurtulmuştur. Başından ve omzundan yaralanan Hamdi Çakır ile iki ayağı birden kırılan Halit Cansever hakkında adli tahkikat yapılmıştır¹⁵³⁵.

Yaralamalı trafik kazaları içinde araçlarda bilinmeyen nedenlerden ya da şoför hatasından kaynaklı araçların devrilmeleri en fazla öne çıkanlardır. Buna örnek olarak, 12 Haziran 1955'te Kandıra Yolu üzerinde bir otobüsün devrilmesi sonucu araç içinde bulunan yolcuların muhtelif yerlerinden hafif ya da ağır olmak üzere çeşitli şekillerde yaralanmalarıdır. Olay şu şekilde gerçekleşmiştir: 12 Haziran Pazar günü Kandıra'dan İzmit'e gitmekte olan Salih Civan idaresindeki otobüs saat 10.30 sıralarında Çayırköy'den inerken aşağıdaki köprü'nün virajını fren patlaması yüzünden dönememiş ve sağ tarafa devrilmiştir. Aracın devrilmesi neticesi meydana gelen tek taraflı

---

¹⁵³⁵ Azim, 2 Haziran 1955, No: 243.

yaralamalı trafik kazası neticesi araçta bulunan beş yolcu çeşitli yerlerinden hayati tehlike arz etmeyecek şekilde yaralanmışlardır. Olayla ilgili hem adli hem de idarî tahkikat yürütülmüştür¹⁵³⁶.

11 Aralık 1958'de Balıkesir iline ait 11254 plaka sayılı Mehmet Şenli idaresindeki otobüs Balıkesir'den İzmit'e seyir halinde iken İzmit'in girişinde bilinmeyen bir sebepten dolayı devrilmiştir. Araç içinde bulunan yolculardan 27 kişi yaralanmış ve bu yaralananlar içinde 6 kişinin durumu ağır olmuştur. Trafik Büro Amirliği tarafından olay yeri kaza raporu düzenlenmiş ve şoför gözaltına alınmıştır¹⁵³⁷.

Devrin gazetelerine göre, özellikle kötü hava koşullarından kaynaklanan birçok yaralamalı trafik kazaları bulunmaktadır. 25 Kasım 1955 tarihinde Bolu iline ait 200 plaka sayılı Mustafa Yıldız idaresindeki tahta çita yüklü kamyon Bolu'dan İstanbul iline seyir halinde iken; aşırı yağış yüzünden yolun kenarında durarak kamyon üzerine branda çektiği sırada Ankara istikametinden hızlı bir şekilde geldiği anlaşılan bir otomobil ile çarpışmış ve çarpışma neticesi yaralamalı trafik kazası meydana gelmiştir.

Araçların çarpışması neticesi kamyon yağmurdan dolayı iyice kayganlaşan yolda birkaç metre sürüklenerek devrilme tehlikesi göstermiştir. İstanbul iline ait 35353 plaka sayılı sayılı Necmettin Pazar idaresindeki otomobilin ön kısmı tamamen parçalanmış ve araç içinde bulunan 3 kişi çok ağır bir şekilde yaralanmışlardır. Olayla ilgili olarak kapsamlı adli tahkikat yürütülmüştür¹⁵³⁸.

1950'li yıllardaki yaralamalı trafik kazaları içinde araç içinde insanların düşmeleri neticesi yaralanmalar görülmektedir. 29 Mayıs 1957'de saat 18.30 sıralarında Yarımca'da bulunan Türk Petrol tesislerine kum çekmekte olan Salih Yüksel idaresindeki 38 plaka sayılı kamyon hareket ettiği sırada kamyon üstünde bulunan 15 yaşlarındaki bir çocuk dengesini kaybederek düşmüş ve ağır bir şekilde yaralanmıştır.

---

¹⁵³⁶ Hürsöz, 14 Haziran 1955; Azim, 14 Haziran 1955, No: 253.

¹⁵³⁷ İstiklal, 13 Aralık 1958, No: 1236.

¹⁵³⁸ Hedef, 27 Kasım 1955; Azim, 27 Kasım 1955, No: 393.

Baygın halde İşçi Sigortası Hastanesi'ne kaldırılan çocuk tedavi altına alınmış ve kamyon şoförü de gerekli adli işlemler için gözaltına alınmıştır¹⁵³⁹.

Yaralamalı trafik kazalarında araçların yayalara çarpması sonucu meydana gelenleri de yer almaktadır. Bu dönemde trafikte en fazla bulunan araçlardan jeeplerin insanlara çarpması sonucu birçok kaza olduğu bilinmektedir. 7 Ocak 1960'ta İzmit merkezde bir kamu kurumuna ait jeep seyir halinde iken karşıdan karşıya geçmek isteyen 7 yaşlarında bir çocuğa çarpmış ve çocuğun ağır bir surette yaralanmasına sebep olmuştur. Yakalanan jeep şoförü hakkında tahkikat yapılmıştır¹⁵⁴⁰.

4.3.3.3. Ölümlü Trafik Kazaları

Ölümlü Trafik Kazaları, tek taraflı, çift taraflı ya da birden fazla aracın karıştığı ve genellikle ölümlü sonuçlanan büyük kazalardır. Devrin gazetelerine göre, 1950'li yıllarda Kocaeli'nde ölümlü sonuçlanan birçok kaza meydana gelmiştir. Konuyu örneklendirmek amacıyla bu dönemde meydana gelen ve gazetelerde sıkça yer alan ölümlü trafik kazaları örnek olarak verilmiştir.

Ölümlü kazalar içinde en çok görülen ve sonuçları da en ağır olanı birden fazla aracın çarpışmasıdır. Buna örnek olarak, 17 Ocak 1955'te saat 18.00 sıralarında Gebze'den İzmit'e giden DP Kocaeli Vilâyet Başkanlığı'na ait bir jeep ile Adapazarı'ndan İstanbul'a giden bir taksi çarpışmışlardır. Hızlı bir şekilde seyir halinde olan iki aracın şiddetle vuku bulan çarpışmaları neticesinde jeepin içinde bulunan DP İzmit Merkez İlçe Başkanı İsmail Pekaydın ve diğer iki kişi ile takside bulunan 6 kişi ağır surette yaralanmışlardır. İsmail Pekaydın ve diğer iki kişi kaldırıldığı İzmit Memleket Hastanesi'nde ölmüştür. Diğer yaralılar ise hayati tehlike arz etmeyecek şekilde yaralandıkları için tedavi altına alınmışlardır. Olayla ilgili olarak tahkikat yapan Trafik Büro Amirliği, olay yerinde kaza tespit yapmıştır¹⁵⁴¹.

---

¹⁵³⁹ Azim,31 Mayıs 1957, No: 890.

¹⁵⁴⁰ Demokrat Kocaeli, 9 Ocak 1960, No: 2323.

¹⁵⁴¹ İstiklal, 18 Ocak 1955, No: 98.

Bu kazalardan birisi yine 1955 yılı içinde görülen ve 8 kişinin ölümüyle sonuçlanan feci kazadır. Sonuçları çok ağır olan bu kaza günlerce devrin gazetelerinde yer almıştır. 3 Temmuz 1955 Pazar günü saat 09.30 sıralarında İzmit'ten Derince'ye kalkan, Şoför Hayrettin Kurtaran idaresindeki Kocaeli vilâyetine bağlı 24 plakalı yolcu otobüsü, Necati Aktan'ın kullandığı askerî kamyonla çarpışmıştır. İki aracın çarpışması çok şiddetli bir şekilde olmuş ve ölümlü trafik kazası meydana gelmiştir. Trafik Büro Amirliği'nin trafik tespit raporuna göre, askerî kamyonetteki ve otobüsteki erlerden ve yolculardan 21 kişi ağır ve hafif olmak üzere yaralanmış, yolculardan 8 kişi ölmüştür. Kazadaki ağır yaralılar İzmit'e nakledilerek hastanelere kaldırılmışlardır¹⁵⁴².

Kaza ile ilgili olarak Hürsöz gazetesi şu bilgileri okuyucularıyla paylaşmıştır: “3 Temmuz 1955'te meydana gelen müessif otobüs kazası neticesinde vefat eden 7 vatandaşa, 4 Temmuz 1955'te biri daha katılmış ve ölenlerin sayısı 8 olmuştur. Bu ölen sonuncu kişi Ketenceli köyünden Harun Besler'dir”.

Hastanede bulunan yaralılar arasında yer alan 4 yaşlarındaki kız çocuğu komadan çıkmış ve normal odaya alınmıştır. İki bacağı kırılan soyadı tespit edilemeyen kız çocuğu refleks halindedir. Otobüste bulunup da yaralanan ve soyadı tespit edilemeyen bahriye eri Abdullah koma halinde bulunup halen konuşmamaktadır. Dört yaşında olan Ayşe isimindeki kız çocuğu misafir olarak İzmit'e gelmiştir. Anlaşıldığına göre, kaza sırasında kızın akrabaları öldüğü için tek başına kalmıştır. Ayrıca hastanedeki yaralıların tedavileri İzmit Memleket Hastanesi'nde devam etmektedir”¹⁵⁴³.

Ölümlü kazalar içinde şoför ya da araçta bilinmeyen nedenlerden dolayı oluşan arızalar sonucu kazalar meydana gelebilmektedir. Buna örnek olarak, 4 Aralık 1956'da Pazartesi günü saat 15.30 sıralarında İzmit'ten Derince'ye gitmekte olan Şoför Yaşar Demir idaresindeki İzmit 361 plaka sayılı otobüs direksiyon hâkimiyetini sağlamayarak karşıdan karşıya geçmekte olan 8 yaşlarında bir kız çocuğuna çarpması ve kız çocuğunun ölümüne sebep olmasıdır. Trafik Büro Amirliği olayla ilgili olarak adli ve

---

¹⁵⁴² Hürsöz, 4 Temmuz 1955, No: 1425; İstiklal, 5 Temmuz 1955, No: 240.

¹⁵⁴³ Hürsöz, 4 Temmuz 1955, No: 1426.

idarî soruşturma başlatmış ve olayla ilgili olarak otobüs şoförü gözaltına alınmış ve ifadesi alındıktan sonra adli kurumlara sevk edilmiştir¹⁵⁴⁴.

Bu dönemlerde meydana gelen kazalarda genel olarak motorlarında arıza oluşması sonucu araçlar devrilmekte ve çevrede bulunan kişiler araç altında kalarak can vermektedir. Buna örnek olarak, 14 Nisan 1957 Pazar günü saat 15.00 sıralarında İzmit'ten Gebze'ye seyir halinde bulunan çimento yüklü kamyon Tavşanlı civarında bir kazaya sebep olmuştur. Tavşanlı muhtarının kızı yoldan geçerken bahsi geçen kamyonun altında kalmış ve parçalanarak ölmüştür. Trafik Büro Amirliği kaza raporuna göre, kamyon şoförü kazayı önlemek için ani bir fren yapmış, direksiyon kırmış ve bunun neticesinde kamyon devrilmiş ve kız çocuğu kamyonun altında kalmıştır. Kaza sırasında kamyon şoförü hayati tehlike arz etmeyecek şekilde yaralanmıştır¹⁵⁴⁵.

18 Kasım 1955'te İzmit'ten Kandıra'ya gitmekte olan İzmit iline bağlı 3 plaka sayılı Mirza Yüksel idaresindeki otobüs Leylek Bayırı civarında kaza tespit tutanağına göre, motorda meydana gelen bir arıza neticesi yuvarlanmıştır. Araçta bulunan yolculardan bazıları yaralanmış ve hemen hastaneye kaldırılmışlardır. Yaralılar içinde bulunan kişilerden Mustafa Uludar hastanede ölmüş ve konu hakkında kapsamlı tahkikat yürütülmüştür¹⁵⁴⁶.

Ölümlü trafik kazalarının büyük bölümü de genelde karşıdan karşıya geçmek isteyen yayalara aracın çarpmaları sonucu meydana gelmiştir. Bu duruma örnek olarak, 25 Nisan 1957'de Derince'den İstanbul istikametine gitmekte olan Düzce iline bağlı 001 plaka sayılı ve Ramiz İmran idaresindeki kamyon, yolun bir tarafından diğer tarafına geçmek isteyen 7 yaşlarında Hasret Gül isimli kız çocuğuna çarparak çocuğun ölümüne sebep olmuştur. Trafik Büro Amirliği tarafından yapılan incelemelerde hatalı olduğu tespit edilen araç şoförü çıkarıldığı adli kurumlar tarafından tevkif edilmiştir¹⁵⁴⁷.

---

¹⁵⁴⁴ Azim, 4 Aralık 1956, No: 706.

¹⁵⁴⁵ Azim, 4 17 Nisan 1957, No: 821.

¹⁵⁴⁶ İstiklal, 19 Kasım 1955; Azim, 19 Kasım 1955, No: 386.

¹⁵⁴⁷ Azim, 27 Nisan 1957, No: 830.

Bu olaya bir örnek de 24 Eylül 1959'da yaşanmıştır. Aynı günün gecesi vazifeli olarak Tütünçiftlik köyüne giden Yarımca Jandarma Karakolu Kumandanı Uzatmalı Çavuş Bilal Güzel trafik tespit tutanağına göre, asfalt yolda yürürken İstanbul'dan Ankara'ya giden Almanya plakalı bir hususi otomobilin çarpması ile tekerleklerin altında kalmış ve bir müddet sürüklendikten sonra can vermiştir¹⁵⁴⁸.

Ölümlü kazaların bir bölümü mahalle aralarında araç kullanmakta olan şoförlerin dikkatsiz davranmaları sonucu meydana gelirdi. Buna örnek olarak Bu olaya benzer bir olay da Karamürsel'de yaşanmıştır. İzmit'ten Karamürsel'e gitmekte olan Kocaeli'ne bağlı 109.150 plaka sayılı Hüsnu Demir idaresindeki araç, mahalle içinde oynamakta olan 3 yaşındaki Burhan Kırkıcı isimli çocuğa çarparak ölümüne sebebiyet vermiştir. Trafik Büro Amirliği tarafından tutulan kaza raporuna göre hatalı olduğu tespit edilen araç şoförü yakalanarak hakkında adli tahkikat yapılmıştır¹⁵⁴⁹. Bu duruma benzer bir olay da İzmit'e bağlı Kullar'da meydana gelmiştir. 4 Ocak 1960'ta Kocaeli'ne bağlı 026.621 plaka sayılı Mustafa Kurtel idaresindeki yolcu minibüsü kullar'dan Rahmiye köyüne giderken karşısına çıkan 6 yaşındaki Hasan Türk isimli çocuğa çarparak çocuğun ölümüne sebep olmuştur. Kazaya sebep olan şoför hakkında gerekli işlemler yapıldıktan sonra çıkarıldığı adli adli kurumlar tarafından tevkif edilmiştir¹⁵⁵⁰.

Devrin gazetelerine yansımış diğer ölümlü kaza vaka örnekleri şunlardır: Temmuz 1954'te Hendek-Akçaova yolunda nedeni bilinmeyen bir şekilde bir kamyon devrilmişti. Hendek 19 plaka sayılı Kamyon Hendek yolu üzerinde devrilmiş ve araçta bulunan 36 yolcudan 14'ü olay yerinde ölmüş, geriye kalanların da 8'i ağır olmak üzere hepsi yaralanmıştı. Olayla ilgili olarak tahkikat yürütülmüştü¹⁵⁵¹. Şubat 1957'de Devrek 12 plaka sayılı kamyon, Mahmudiye civarından geçerken; Kırkpınar Köyü'nden M.B isimli şahsa çarparak şahsın yaralanmasına sebep olmuştu. Hastaneye kaldırılan şahıs, yolda ölmüştü. Olayla ilgili olarak yakalanan araç sürücüsü tevkif edilmişti¹⁵⁵². Ağustos 1957'de Gebze yolunda ölümlü bir trafik kazası meydana gelmiş ve kaza neticesi

---

¹⁵⁴⁸ İstiklal, 25 Eylül 1959, No: 1474.

¹⁵⁴⁹ Demokrat Kocaeli, 2 Ocak 1960, No: 2315.

¹⁵⁵⁰ Demokrat Kocaeli, 6 Ocak 1960, No: 2319.

¹⁵⁵¹ Türk Yolu, 31 Temmuz 1954, No: 4855.

¹⁵⁵² Bizim Şehir, 27 Şubat 1957, No: 1466.

İstanbul 33288 plaka sayılı araç şoförü olay yerinde ölmüştü¹⁵⁵³. Görüldüğü üzere 1950'li yıllarda ölümlü, yaralamalı ve maddi hasarlı olmak üzere çok sayıda trafik kazası yaşanmıştı. Bu durum trafik düzenlemeleri konusunda birçok düzenlemenin yapılmasını zorunlu kılmıştı şeklinde yorumlanmaktadır.

---

¹⁵⁵³ Bizim Şehir, Ağustos 1957, No: 1596.

BÖLÜM 5: KÜLTÜREL VE TOPLUMSAL HAYAT

5.1. Demokrat Parti'nin Kültür ve Sosyal Politikaları

DP, başta ekonomi olmak üzere; siyasi, idari, askeriyede olduğu gibi kültür ve sosyal alanda da kendinden önceki dönemden farklı bir yaklaşım içinde olmuştur. Bu kapsamda DP'nin 1950, 1954 ve 1957'deki hükümet programlarında kültür ve sosyal konularına ayrı bir önem verildiği ve bu konuların detaylı bir şekilde incelendiği görülmektedir. Bilhassa söz konusu programlarda sosyal ve kültürel çalışmaların parti programlarının ilkeleri doğrultusunda yürütüleceği vurgulanmaktaydı.

DP, hükümet programlarında kültür konusunda manevi değerlere önem verileceğini belirtmiştir. Bu doğrultuda ilkokullarda din derslerinin zorunlu hale getirilmesi, imam hatip okullarının yeniden açılması, köy enstitülerinin ve halkevlerinin kapatılması yapılan çalışmaların başında gelmekteydi. Aynı şekilde tarih çalışmaları ve dersleri ile de ilgili köklü değişikliklerin yapıldığı DP iktidarında, Osmanlı ve İslam tarihi araştırmaları ön planda tutulmuştur.

DP döneminde sosyal devletin gereği hükümet tarafından birçok çalışma yapılmıştır. Ülke genelinde başta eğitim ve sağlık olmak üzere yürütülen bütün faaliyetlerin etkisi Kocaeli'nde de görülmüştür. Bu kapsamda Kocaeli'nde 1950 ile 1960 arasındaki dönemde eğitim, sağlık vb. alanlarında önemli yatırımların yapılmış ve bunlardan başarılı sonuçlar alınmıştır. Ayrıca vilâyette sağlık ve eğitim kurumları dışında çok sayıda sosyal yardım vakfi oluşturulmuş ve bu sayede vatandaşlar arasında sosyal dayanışmanın kurulması sağlanmıştır.

Bu bölümde Kocaeli'nin sosyal ve kültürel yaşamın ayrılmaz parçaları olan eğitim, toplumsal hayat, kültür, dernekler, sendikalar, sinema, tiyatro, spor, tarihi eserler vb. konular üzerinde durulmuştur.

5.2. Eğitim

Eğitim, bireye bilgi ve beceri kazandıran, bireyin topluma uyum sağlamasını amaçlayan etkinliklerin tümüne verilen ortak bir isimdir. Aynı zamanda bireylerin toplumun standartlarını, inançlarını ve yaşama yollarını kazanmasında etkili tüm sosyal süreçlerdir. Kişinin yaşadığı toplum içinde değeri olan, yetenek, tutum ve diğer davranış biçimlerini geliştirdiği süreçlerin tümüdür. Bu süreç, bireyin hayatı boyunca devam eder ve bu yolda, birçok faktörlerden de etkilenir. Bu faktörler ise toplumun sahip olduğu kültür, dini inanış, adetler, tarihsel birikim ile bireyin çevresi ve ailesidir.

Eğitim, toplumların ihtiyaçları doğrultusunda ortaya çıkmıştır. Hatta toplum hayatındaki etkisi ile diğer kurumların önüne de geçebilmektedir. Bu nedenle eğitim, bir toplumun yükselmesinde oldukça etkilidir. Fakat bunun yanında bazen de toplumun geri kalmasında da mühim bir rol oynamaktadır. Bu anlamda Mustafa Kemal Atatürk'ün şu sözü ise eğitimin önemini bir kez daha vurgulamaktadır: *“En önemli, en esaslı nokta eğitim meselesidir. Çünkü eğitim bir milleti ya hür, bağımsız, şanlı, yüce bir toplum halinde yaşatır, ya da bir milleti esarete ve sefalete terk eder”*¹⁵⁵⁴.

Bilindiği üzere eğitim hükümetlerin ele almaları gereken en önemli konular arasında yer almaktadır. Bu konuyu şu şekilde açıklayabiliriz: *“Eğitim, hükümetler tarafından ekonomik sistemin bir unsuru olarak da algılanabilir. Bu durumda, hükümetler, teşvik etmek istedikleri ekonomik modelin gerektirdiği insan gücünü yetiştirmeyi eğitim sisteminin önceliği şeklinde yorumlayabilir. Bu, çoğu dönemde eğitim politikalarının bir önceliği olsa da, liberalizmle birlikte ekonomi politikası odaklı eğitim politikalarının yeni bir şekil aldığı üzerine bulgular bulunmaktadır”*¹⁵⁵⁵.

---

¹⁵⁵⁴ Zehra Taşdöven, Demokrat Parti Dönemi Eğitim Anlayışı (1950-1960), **Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Aydın, 2013, s.1.

¹⁵⁵⁵ [www.researchturkey.org/.../to-which direction](http://www.researchturkey.org/.../to-which-direction) (Eğitim Politikaları Ne Yönde değişiyor, 20.11.2014).

5.2.1. DP'nin Eğitim Politikaları

DP, kuruluş beyannamesinde başlamak üzere eğitim faaliyetlerine önem vermiş ve bunu bütün hükümet programlarında açıkça belirtmiştir. DP'nin kuruluş programında “Eğitim İşleri” başlığı altında şu görüşler yer almaktadır: Eğitim sisteminde, “Milli Eğitim ve Öğretim Birliği” temel alınmalıdır. Eğitimin amacı, gelecek kuşakların yalnız bilimsel ve teknik bilgiyle değil, milli ve insani bütün manevi değerlerle donatılması gereklidir. Ayrıca ilköğretim maarif sisteminin temelidir ve bütün ilkokul öğretmenlerinin aynı ruh ve seviyede temel bilgiye sahip olmaları esasının göz önünde tutulması, bunlar arasında farklı zümrelerin oluşumuna meydan verilmemesi başat olmalıdır¹⁵⁵⁶.

Bu yaklaşımla DP, Cumhuriyet'in kuruluşundan beri Türkiye'nin önemli eğitim kurumlarından köy enstitülerine¹⁵⁵⁷ karşı olduğunu, köy ve kentlerde görev yapan öğretmenlerin aynı kaynaktan yetişmeleri gerektiği fikrini üstü kapalı da olsa dile getirmiştir. DP'ye göre, orta tahsil kurumları, gerek program ve talimatname gerek laboratuvar ve kütüphane gibi öğretim vasıtaları bakımından ıslah ve takviyeye muhtaçtı. Bunun dışında liseler yükseköğretime basamak olarak görülmüş ve adı geçen eğitim kurumlarının bu amacı sağlayacak düzeye getirilmesi hedeflenmiştir¹⁵⁵⁸.

¹⁵⁵⁶ Demokrat Parti Tüzük ve Programı, Ankara: Doğu Matbaası, 1949, s.59-60

¹⁵⁵⁷ **Köy Enstitüleri**, “ilkokul öğretmeni yetiştirmek üzere 17 Nisan 1940 tarihli ve 3803 sayılı yasa ile açılmış okullardır. Tamamen Türkiye'ye özgü olan bu eğitim projesini 28 Aralık 1938 tarihinde milli eğitim bakanı olan Hasan Âli Yücel bizzat yönetti. Neredeyse tüm Anadolu'nun okulsuz ve öğretmensiz olduğu gerçeği göz önüne alınarak dönemin cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün himayesinde, Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel tarafından İsmail Hakkı Tonguç'un çabalarıyla köylerden ilkokul mezunu zeki çocukların bu okullarda yetiştirildikten sonra yeniden köylere giderek öğretmen olarak çalışmalarını düşüncesiyle kuruldu. Geleneksel öğretmen okullarında yetişmiş öğretmenler için köylerde öğretmenlik yapmak, istenerek yapılacak bir görevden çok zorunluluk olarak algılanıyordu. Çalığı romanındaki karakter gibi gönüllü ve özverili öğretmenlerin sayısı azdı. Oysa okuma yazma oranı Cumhuriyet ilk kurulduğu yıllarda %5 bile değildi. Bunun yanında nüfusun %80'lik bölümü köylerde yaşıyordu. Köy Enstitüleri'nin kurulması ve yaygınlaşması konusunda pedagoji uzmanı Kanat'ın önemli çalışmaları vardı. Kanat, zorunluluktan değil özveriyle öğrenci yetiştirecek köye göre öğretmen fikrini savunmuştu. 1940 yılından başlayarak, tarım işlerine elverişli geniş arazisi bulunan köylerde veya onların hemen yakınlarında Köy Enstitüleri açıldı. Türkiye'de seçilen şehirlerden uzak ancak tren yollarına yakın tarıma elverişli 21 bölgede köy ilkokullarına öğretmen yetiştirmek üzere açılmıştı. Öğretmenler köylülere hem örgün eğitim verecek, okuma yazma ve temel bilgileri kazandıracak hem de modern ve ilmi tarım tekniklerini öğretecekti. Öğretmenler gittiği yörelerde bilinmeyen tarım türlerini de köylülere öğretecekti. Kitaba deftere dayalı öğretim yerine iş için, iş içinde eğitim ilkesi tatbik ediliyordu. Her köy enstitüsünün kendisine ait tarlaları, bağları, arı kovanları, besi hayvanları, atölyeleri vardı. Derslerin %50'lik bölümü temel örgün eğitim konularını içeriyordu. Geri kalanı ise uygulamalı eğitimdi” <https://www.tr.wikipedia.org/wiki/11.05.2013>.

¹⁵⁵⁸ Taşdöven, Demokrat Parti Dönemi Eğitim Anlayışı (1950-1960), s.34.

DP hükümetleri tarafından mesleki ve teknik öğretimin, ekonomide benimsenen liberalizm prensibine göre daha etkin bir hale getirilmesi istenmekteydi. Çeşitli derecelerdeki teknik öğretimi yurdun her tarafına yayma çalışmaları, eğitim ve öğretim cihazının ekonomik kalkınmada da vazife alması bakımından önemli görülmekteydi. Ayrıca bu çalışmaların ekonomik ihtiyaçlara göre düzenlenmesi öngörülmekteydi. Yükseköğretim konusunda DP, üniversitelerin ilmi ve idarî muhtariyete sahip olması gerektiği fikrindeydi. Muhtelif ilim şubelerinde çalışmak üzere, üniversite içinde, araştırma enstitüleri kurulması ve memlekete ait araştırmalara bilhassa önem verilmesi hususu vurgulanmaktaydı.

DP'ye göre devletin başlıca görevlerinden birisi ilmin, tekniğin, güzel sanatların hızla gelişmesini sağlamak için bütün araç ve tedbirlere başvurmak; kütüphaneler, müzeler, tiyatrolar, konservatuarlar kurmak, ciddi yayında bulunmak, Türk dilinin ulus bünyesine amade bir biçimde hızla gelişmesini sağlamak gibi ulusal ve insani kültür seviyesini yükselmesini sağlayacak her türlü gelişme ve çalışma desteklenmelidir. DP, kabiliyeti ve aklı uygun olan bir ilkokul öğretmeninin eğitim derecelerini tamamlayarak, üniversite profesörlüğüne kadar yükselmesine yasal olanak verileceğini; Doğu Anadolu bölgesinde her yerde okulların açılacağını ve bunları tamamlayan fakülte ve enstitülerin kurulacağını, böylece burada bir kültür merkezi yaratılacağını belirtmekteydi¹⁵⁵⁹.

5. 2. 2. Kocaeli'nde Eğitim

Hızlı sanayileşme, kentleşme ve İstanbul'a yakınlık gibi etkenlerin sonucu Kocaeli'nde eğitim faaliyetleri genel itibarıyla hızlı bir gelişme göstermiştir. XIX. yüzyılın sonlarında Kocaeli genelinde 222'si Müslüman, 23'ü gayrimüslim okulu olmak üzere toplamda 245 okul bulunmaktaydı. Cumhuriyet'in ilanından sonra da bu okullardan 185'i tekrar kullanılmıştır. Bu kapsamda bahsi geçen okullar yeniden tamir edilmiş ve çağdaş bir hale getirilmiştir. Bu dönemlerde mevcut okullara ek olarak belirli tarihlerde 89 adet ilkokul daha inşa edilmiş ve 40 köy okulunun binaları da yeniden yaptırılmıştır. Ayrıca Adapazarı, Geyve, Gebze, Karamürsel, Hendek, Karasu, Kandıra ve Gölcük ilçelerinde teknik yönden donanımlı okullar vücuda getirilmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Kocaeli'nde yeni okul yapılmasına ya da mevcut olanların tamir edilmesine

---

¹⁵⁵⁹ Emre Kılıç, Demokrat Parti Dönemi Milli Eğitim Politikası, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir, 2008, s. 47.

örnek İzmit'teki Ulu Gazi İlkokulu'nun tamir edilerek on bir dershaneli ve tam teçhizatlı bir eğitim kurumu haline getirilmesi verilebilir¹⁵⁶⁰.

Cumhuriyet'ten sonra Kocaeli'nde eğitim faaliyetleri çok hızlı bir gelişme göstermiştir. Böylelikle vilâyet dâhilinde okuryazarlık, her dönem ülke ortalamalarının üstünde olmuştur. Bu durum, eğitim faaliyetlerini de önemli ölçüde etkilemiştir¹⁵⁶¹. Konu ile ilgili mühim bir çalışmanın yazarı Binici'ye göre, kentin her anlamda modernleşmesinde eğitimin katkısı yadsınamaz. Bu nedenle kentte tek lise olan İzmit Lise'sinin istenen zamandan daha geç yapılması değişim dönemini ertelemiştir. Bunun dışında İzmit'te Gazi Ortaokulu, Kız Sanat Enstitüsü, Ulugazi İlkokulu ve Yeni Turan İlkokulu 1950'lere kadar "merkez" olarak adlandırabileceğimiz alanda eğitim veren ilkokul ve ortaokullar konumunda bulunmuşlardır¹⁵⁶².

Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren Kocaeli'nde eğitim kurumları sayıca artmaya başlamıştı, ancak vilâyette hem personel hem de teknik bakımdan büyük eksiklikler vardı. Örneğin 1923-1924 Eğitim-Öğretim döneminde Kocaeli'nde sadece 261 ilkokul öğretmeni bulunmaktaydı. Mevcut öğretmenlerin de bir kısmı eğitimci olma kabiliyetinden yoksunlardı. Bu nedenle eğitim kadrosunu çağdaş bir hale getirmek için kapsamlı çalışmalar yapılmıştır. Çalışmalar neticesinde 1944'te öğretmen kadrosu modern eğitim ve terbiye görmüş 567 öğretmenden müteşekkil hale getirilmiştir¹⁵⁶³.

Kocaeli'nde Cumhuriyet döneminde öğretmen sayılarında olduğu gibi öğrenci sayılarında da büyük artışlar görülmüştür. Örneğin 1923'te ilkokullarda sadece 10. 672 öğrenci mevcut iken; bu sayı 1940'ta 18. 878'e yükselmiştir¹⁵⁶⁴. Bu dönemde vilâyet dâhilinde kızların eğitimine bilhassa önem verilmiş ve okula devam eden kız öğrencilerin sayısının erkek öğrenci sayısı ile aynı olmasına özen gösterilmiştir. Bu durum Kocaeli'nde eğitim faaliyetlerinin büyük bir gelişme içinde olduğunu göstermesi açısından anlamlıdır.

---

¹⁵⁶⁰ Yüce, **Kocaeli Tarih ve Rehberi**, s. 158.

¹⁵⁶¹ "Kocaeli" Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c.VII, s. 5055.

¹⁵⁶² Binici, **İzmit'te 1936-1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretimine Kentin Gelişimine Etkileri**, s. 16.

¹⁵⁶³ Yüce, **Kocaeli Tarihi ve Rehberi**, s. 289-291

¹⁵⁶⁴ Yüce, **Kocaeli Tarih ve Rehberi**, s. 158-159.

1945 yılı itibarıyla İzmit'te 151 okul binası mevcut olup; bunların 25'i kentlerde ve 126'sı bucak ve köylerde yer almaktaydı. 1950'den itibaren ise Kocaeli'nde eğitim-öğretim alanında çok büyük gelişmeler yaşanmıştır. Eğitimdeki ilerlemelerin, Kocaeli'nin gelişmesinde ve müteakiben önemli bir bilim ve kültür merkezi olmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

5.2.3. Vilâyetteki Okullar

1950'lerde Kocaeli Mili İl Eğitim Müdürü Şefik Ergündüz'dür. Adı geçen müdür döneminde Kocaeli dâhilinde çok sayıda okul yaptırılmıştır. DP'den önce Kocaeli'nde birçok okul yapılmıştı, ancak eğitimi daha da kaliteli hale getirmek amacıyla hükümet tarafından mevcut okulların sayısı artırılmıştır. Bu okullar sayesinde vilâyette eğitimin daha canlı ve başarılı bir durum almıştır. Bu dönemde anaokulları, ilkokullar, ortaokullar ve liseler inşa edilmiş, fakat devir itibarıyla vilâyette herhangi bir yükseköğretim kurumu yapılmamıştır. Konuyla ilgili olarak 1950 ile 1960 yılları arasında Kocaeli'nde yapılan eğitim ve öğretim kurumları aşağıda gösterildiği gibidir:

5.2.3.1. Anaokulları

DP hükümetleri kendilerinden önceki iktidar partisi gibi okul öncesi eğitime yeterince önem vermemişlerdir. DP, genellikle okul öncesi eğitimi devlet eliyle yapılması yerine, bu işin özel girişimler tarafından yüklenilerek yürütülmesini istemiştir. DP'nin Milli Eğitim Bakanlarından Rıfki Salim Burçak, TBMM'de yaptığı bir konuşmada, “*Ana mekteplerini şimdilik vekâletimiz açmamaktadır. İlkokul davası büyük ölçüde ehemmiyet verdiği cihetle ana mekteplerimizle henüz uğraşamamaktadır. Bu müesseseler hususi teşebbüslere terk edilmiştir*” sözleriyle partisinin okul öncesi eğitime bakışını özetlemiştir¹⁵⁶⁵.

DP devrinde İzmit'te 1953 yılında bir anaokulu açılmıştır. Diş Hekimi İhsan Kaya tarafından büyük bir binada ve son derece modern tesislerle hiçbir anaokulunda bulunmayan teçhizat ve levazımatla yapılan eğitim kurumunun adı Kaya Anaokuluydu.

¹⁵⁶⁵ TBMMTD, Dönem 9, c. XXVIII (24 Şubat 1954), s.854; Taşdöven, Demokrat Parti Dönemi Eğitim Anlayışı (1950-1960), s.55.

İzmit'in tamamıyla ihtiyacını karşılayacak şekilde yaptırılmış olan adı geçen anaokulunda yaşları 3 ile 6 arasındaki çocuklar eğitim almaktaydılar¹⁵⁶⁶.

Okuldaki görevliler, öğrencileri servislerle evden alıp, yine ders bitiminde servis ile evlerine bırakmaktaydılar. Okul içinde çocukların oynayabilecekleri oyuncaklar, salıncaklar ile müzik için piyanolar yer almaktaydı. En medeni devletlerin anaokulları örnek alınarak yapılan Kaya Anaokulunda öğrenciler modern usullere göre yetiştirilmekteydiler¹⁵⁶⁷. Dönem itibarıyla vilâyette bahsi geçen anaokuluna benzer başka bir kurum bulunmamaktaydı.

5.2.3.2. İlkokullar

Yukarıda ifade edildiği üzere Cumhuriyet'in ilk yıllarında Kocaeli'nde sadece 204 ilkokul bulunmaktaydı. Ancak vilâyetin gelişimine bağlı olarak mevcut ilkokulların sayısı da sürekli artmıştır. Bilhassa DP döneminde okulların sayısında büyük bir artış görülmüş ve DP'nin ilk dönemlerinde % 50'den fazla artarak 1953'te 320'ye çıkmıştır. Bu büyümede, kadrosunda eğitmen bulunan okulların önemli bir payı vardı. Aynı dönemlerde, Kocaeli'nde kent merkezlerindeki okullarının sayısı da 182 iken; 1953'te 323 olmuştur. Ancak Adapazarı, Hendek, Karasu, Geyve ve Akyazı ilçelerinin, 1954'te Kocaeli'nden ayrılması ile vilâyetteki ilkokulların sayısı düşmüştür¹⁵⁶⁸.

Kocaeli ve 1954'te vilâyet olan Sakarya'daki ilkokulların sayısı aşağıda tablolar halinde gösterilmiştir. Tabloda Sakarya vilâyeti teşekkül etmeden önce Kocaeli'ne bağlı Adapazarı, Hendek, Karasu, Akyazı ve Geyve kazalarının da okul sayıları Kocaeli ile birlikte verilmiştir. Bunun yapılmasındaki amaç, 1950'den sonra ilkokulların sayısındaki büyük artışı göstermektir¹⁵⁶⁹:

---

¹⁵⁶⁶ Koç, Hürsöz Gazetesi Çerçevesinde İzmit Şehrinin Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Yapısı (1951–1955), s.128.

¹⁵⁶⁷ Hürsöz, 2 Mart 1951, No: 168.

¹⁵⁶⁸ “Kocaeli” Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s. 5056.

¹⁵⁶⁹ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, **Milli Eğitim İstatistikleri İlköğretim (1950-1951)**, 1951, Ankara, s.57-58; Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, **Milli Eğitim İstatistikleri İlköğretim (1960-1961)**, Ankara, 1961, s.66, 84.

Tablo 51

1950 ile 1960 Yılları Arasında Kocaeli’ndeki ilkokulların sayıları

İlkokullar	1950		1960	
	Köy Okulu Sayısı	Şehir Merkezi Okulu Sayısı	Köy Okulu Sayısı	Şehir Merkezi Okulu Sayısı
İzmit	25	31	34	36
*Adapazarı ¹⁵⁷⁰	36	39	47	45
*Akyazı	18	21	29	29
Gebze	11	18	16	20
*Geyve	21	31	53	57
Gölcük	5	8	9	10
*Hendek	13	25	31	32
Kandıra	13	23	31	32
Karamürsel	8	17	21	24
*Karasu	8	17	21	24
Toplam	158	230	292	309

Tablodan da anlaşılacağı üzere DP döneminde Kocaeli’nde ve 1954’te Kocaeli’nden ayrılan kazaların tamamında okul sayılarında büyük artışlar vardır. 1950’de 158 olan tüm ilkokulların sayısı 1960’ta 292; 1950’de 230 olan şehir merkezlerindeki okul sayıları ise 1960’ta 309’a çıkmıştır. Ayrıca 1950’de toplamda 368 olan ilkokulların sayısı, 1960 itibarıyla 601’dir. Yani DP devrinde Kocaeli’ndeki ilkokulların sayısı hemen hemen iki kat artmıştır. Bu da DP hükümetlerinin eğitim ve öğretime verdiği önemi göstermesi açısından anlamlıdır.

Yukarıda ifade olunduğu üzere 1954’te Sakarya vilâyetinin teşekkül etmesi ile Kocaeli’ndeki ilkokulların sayısı yarı yarıya azalmıştır. Konuya açıklık getirmek açısından Kocaeli’nde kalan İzmit, Karamürsel, Gebze, Kandıra ve Gölcük kazalarındaki okul sayıları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir¹⁵⁷¹.

¹⁵⁷⁰ *** Bu işaretler, Kocaeli’nden ayrılan ve Sakarya vilâyetine bağlanan ilçeleri ifade etmektedir.

¹⁵⁷¹ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, **Milli Eğitim İstatistikleri İlköğretim (1950-1951)**, 1951, Ankara, s.57-58; Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, **Milli Eğitim İstatistikleri İlköğretim (1960-1961)**, 1965, Ankara, s.66, 84.

Tablo 52
Kocaeli’ndeki İlkokulların Sayıları
(Sakarya Vilâyeti’nin Teşekkülünden Sonra)

İlkokullar	1950		1960	
	Köy Okulu Sayısı	Şehir Merkezi Okulu Sayısı	Köy Okulu Sayısı	Şehir Merkezi Okulu Sayısı
İzmit	25	31	34	36
Gebze	11	18	16	20
Gölcük	5	8	9	10
Kandıra	13	23	31	32
Karamürsel	8	17	21	24
Toplam	62	97	111	122

Tablodan da anlaşılacağı üzere, beş kazanın Kocaeli’nden ayrılması ile okul sayılarında büyük azalmalar meydana gelmiştir. Bu durum, vilâyetin hem nüfus hem de alan bakımından küçülmesinin doğal bir sonucudur.

Tablodaki veriler dışında Kocaeli’nde 1950’den itibaren yapılan veya tamir edilen ilkokullar şu şekilde sıralanabilir: 1950’de Geyve kazasının Pamukova nahiyesinde 65.000 Türk Lira ile bir okul yaptırılmıştır. Sonraki dönemlerde Geyve İlkokulu’na ek olarak bir de ortaokul yaptırılmıştır¹⁵⁷². 1951’de İzmit’te birçok ilkokul yaptırılarak eğitime hazır hale getirilmiştir. Bu kapsamda İzmit’te 1952’’nin ortalarında yapımına başlanan bir ilkokul 1953 yılı içinde tamamlanmıştır¹⁵⁷³.

21 Mart 1953’te İzmit’te Mehmetalipaşa Mahallesi’nin okul ihtiyacını karşılamak amacıyla bir ilkokulun temelleri atılmıştır. Başta Vali olmak üzere birçok kişinin katıldığı törende devrin Milli Eğitim Müdürü Şefik Ergündüz de hazır bulunmuş ve bir konuşma yapmıştır. Milli Eğitim Müdürü’nden sonra İl Valisi Ethem Yetkiner de nutuk irat etmiş ve eğitimin öneminden bahsetmiştir¹⁵⁷⁴.

1953 yılı içerisinde Kocaeli’nde Okulu bulunmayan köylerde eğitim ve öğretim kurumlarının oluşturulması için çalışmalar yapılmıştır. Bu kapsamda çok sayıda

¹⁵⁷² ATOM, **Sinop, Sakarya, İzmit, Edirne, Tekirdağ**, s.158-159.

¹⁵⁷³ Türk Yolu, 13 Mart 1953, No: 4431.

¹⁵⁷⁴ Türk Yolu, 22 Mart 1953, No: 4439.

köylerde ilkokul mektepleri açılmıştır. Bilhassa tüm ilçelerde köy okullarının sayısının arttırılmasına yönelik faaliyetlere hız verildiği için bütün buralarda okuma yazma bilen insanların sayısında büyük artışlar görülmüştür¹⁵⁷⁵. Bu durum DP devrinde eğitim faaliyetlerinin hızlı bir şekilde ilerlediğini göstermesi açısından anlam taşımaktadır.

1953'te Derince'de 500 öğrencinin eğitim gördüğü bir ilkokul mektebi bulunmaktaydı. Ancak mahallenin nüfusu sürekli arttığı için, mevcut okul ihtiyaçları karşılamaz duruma gelmişti. Bu durumdan dolayı vatandaşlar arasında şikâyetler artmış ve yeni bir okulun açılması için mahalle halkı tarafından vilâyete başvuru yapılmıştı¹⁵⁷⁶. Devrin gazetelerine göre, vatandaşların bu talepleri doğrultusunda Derince'de bir ilkokul daha açılması için valilik tarafından birtakım faaliyetler yürütülmüştür.

1953'te İzmit'in Baç Mahallesi'nde yeni bir okul açmak amacıyla Kocaeli Milli Eğitim Müdürlüğüne gerekli planlamalar yapılmıştır. Bu kapsamda inşasına 1953'ün Haziran ayı içerisinde başlanan ilkokula Kocaeli'nin kurtuluş tarihinden dolayı 27 Haziran İlkokulu adı verilmiştir. Vilâyet Daimi Encümeni tarafından verilen bu karar, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından da tasvip edilmiştir¹⁵⁷⁷. İnşaat çalışmaları biten ilkokulda 12 Ocak 1954'te eğitim-öğretim faaliyetleri başlamıştır¹⁵⁷⁸.

Kocaeli'nde eğitim ve öğretimi daha kaliteli hale getirmek amacıyla inşa edilen çok sayıda okullar dışında başka faaliyetler de yürütülmüştür. Bunlardan birisi vilâyette okuma yazma sayısını arttırmak amacıyla yeni kitaplıkların tesis edilmesidir. Bu kapsamda İzmit Ulugazi İlkokulu'nda bir kitaplık açılmıştır. Devrin gazetelerine göre, burası gibi diğer ilkokullarda da kitaplıklar oluşturulmuştur¹⁵⁷⁹. Söz konusu kitaplıklar sayesinde ilkokullardaki kitap sayılarının arttığı ve öğrencilerin ile öğretmenlerin daha fazla kitaptan yararlanma imkânına sahip oldukları düşünülebilir.

1955 yılı içerisinde İzmit'te Mehmetaliapaşa, Derince, Cedit ve Hacı Hasan Mahallelerinde birer ilkokul daha inşa edilmiştir. Mehmetaliapaşa'da mevcut 28

---

¹⁵⁷⁵ Türk Yolu, 10 Eylül 1953, No: 4580.

¹⁵⁷⁶ Türk Yolu, 20 Haziran 1953, No: 4514.

¹⁵⁷⁷ Demokrat Kocaeli, 30 Eylül 1953, No: 468.

¹⁵⁷⁸ Bizim Şehir, 15 Ocak 1954, No:508.

¹⁵⁷⁹ Bizim Şehir, 19 Ağustos 1954, No: 686.

Haziran İlkokulu'nun yanında açılan okula Yenimahalle adı verilmiştir. Diğer iki yerde açılan ilkokullar da aynı şekilde yapıldıkları mahallelerin adıyla anılmışlardır¹⁵⁸⁰. Bahsi geçen ilçede yeni ilkokulların açılmasının yanında var olan okulların bir kısmı da tamir edilmiştir. Bu okullardan birisi Yeni Turan İlkokuludur¹⁵⁸¹. Tamir edilen ve teknik yönden güçlendirilen okul, eğitim hizmetlerine sunulmuştur.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1955 yılı bütçesinden Kocaeli'nde köy okulların sayısını arttırmak amacıyla 200.000 Türk Lirası tahsis edilmiştir. Vilâyet için ayrılan para köylerin okul ihtiyaçlarını karşılamada yeterli olmamıştır, ancak yine de bahsi geçen bütçe ile köy okullarının birçok eksigi kapatılmıştır¹⁵⁸². Bizim Şehir Gazetesi'ne göre daha sonraki dönemlerde Milli Eğitim Bakanlığı bütçesinden vilâyette okul yaptırmak için ayrılan paranın miktarı arttırılmıştır. Bu yolla köy okullarının daha modern bir hale getirildiği ve eğitimin daha da geliştirildiği düşünülebilir.

Yukarıda belirtildiği gibi,1955 yılında İzmit dışında Gebze dâhil diğer kazalarda da yeni okullar yapılmıştır. Bu kapsamda Gebze'de bir ilkokul inşa edilmiş ve eğitim-öğretim hizmetlerine sunulmuştur. Aynı şekilde Hereke nahiyesinde de yeni bir ilkokulun temelleri atılmıştır¹⁵⁸³. Bu dönemlerde okulların güvenli bir hale getirilmesi ve öğrencilerin rahatça okula gitmelerini temin etmek amacıyla İzmit Belediye Bakanlığı tarafından birtakım önlemler alınmış ve okul önlerinde güvenliği sağlamak üzere trafik polisleri görevlendirilmiştir. Ayrıca İzmit Belediyesi'nce de trafiğe açık olan okul önlerinde öğrencilerin giriş ve çıkış saatlerini sağlamak amacıyla birer memur görevlendirilmiştir¹⁵⁸⁴.

1957 yılında Karayolları tarafından İzmit'te bazı yerlerin istimplâk edilmesi üzerine Necatibey İlkokulu'nun yıkılmasına karar verilmiştir. Adı geçen okulun yıkılması üzerine bölgedeki okul ihtiyacını karşılamak amacıyla yeni bir yapının temelleri

---

¹⁵⁸⁰ Bizim Şehir, 3 Ağustos 1955, No: 980; Azim, 8 Eylül 1955, No: 324.

¹⁵⁸¹ Azim, 27 Ocak 1955, No: 138.

¹⁵⁸² Azim, 17 Mart 1955, No: 179.

¹⁵⁸³ Hürsöz, 23 Temmuz 1955, No: 1312.

¹⁵⁸⁴ Azim, 17 Kasım 1956, No: 692.

atılmıştır. Yenidoğan adıyla açılan ilkokul 196.000 Türk Lirası'na mal olmuş ve müessesenin bütün masrafları SEKA Kâğıt Fabrikaları tarafından karşılanmıştır¹⁵⁸⁵.

1957'de vilâyet genelinde birçok ilkokul tamir edilmiştir. Bu anlamda Kandıra'daki Taşoluk İlkokulu 23.153 Türk Lirası, Müezzinler Köyü İlkokulu 23.133 Türk Lirası, Doğancılar Köyü İlkokulu 15.045 ve Gölcük'teki Öcün Köyü İlkokulu 16.602 Türk Lirası ile tamir edilmiştir. Bunun dışında diğer kazalarda yer alan Ciyaklar, Selametli ve Hasanpaşa Çiftlik İlkokulu olmak üzere 20 ilkokul daha onarılmıştır¹⁵⁸⁶. Bu çalışmaların Kocaeli'nde eğitim hizmetlerinin daha modern biçimlerde yapılmasına ortam hazırladığı biçiminde değerlendirilmektedir.

1957'de İzmit'te Yenimahalle adı ile yeni bir ilkokul daha inşa edilmiştir. 200.000 Türk Lirası'na mal olan okulun açılışına başta Kocaeli Valisi Ekmel Çetiner olmak üzere birçok kişi katılmıştır. Açılış töreninin ardından Yenimahalle İlkokulu 1957-1958 Eğitim-Öğretim yılı için eğitime başlamıştır¹⁵⁸⁷. Aynı dönemlerde Gebze ve Derince'de yeni okulların yapılması için 296.547 Türk Lirası tahsis edilmiştir. Ayrıca Bağçeşme Mahallesi'nde iki katlı bir okul yapmak için de 296.542 Türk Lirası ayrılmıştır¹⁵⁸⁸. 1958'de Akmeşe'deki 3 katlı okul tamir edilmiş ve yatılı okul haline getirilmiştir. Bu iş için Milli Eğitim Bakanlığı'ndan 42.000 Türk Lirası tahsis edilmiştir. Ayrıca okulun diğer ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla da Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından 90.000 Türk Lirası harcanmıştır. Bu yatılı okulda her yıl 150 öğrenci barındırılmaktaydı¹⁵⁸⁹.

1960'ta Kocaeli'nde büyük bir eğitim seferberliği başlatılmıştır. Hızla sürdürülen ilkokul seferberliği olumlu sonuçlar vermiş ve vilâyet dâhilinde çok sayıda köye ilkokul yapılmıştır. Okul inşa edilemeyen yerlerde ise portatif okular kullanılmıştır. Demokrat Gazetesi'ne göre bu okullar, eğitim ve öğretim faaliyetlerini kolaylaştırmıştır¹⁵⁹⁰. Eğitim

---

¹⁵⁸⁵ Azim, 7 Ağustos 1957, No: 865.

¹⁵⁸⁶ Azim, 15 Ağustos 1957, No: 871.

¹⁵⁸⁷ Azim, 28 Haziran 1957, No: 826.

¹⁵⁸⁸ Azim, 20 Temmuz 1958, No: 1206.

¹⁵⁸⁹ Azim, 15 Kasım 1958, No: 713.

¹⁵⁹⁰ Demokrat Kocaeli, 19 Mart 1960, No: 2378.

seferberliği kapsamında Neticede ilçe merkezlerinde 47 ve köylerde 261 olmak üzere toplamda 308 olan ilkokullarda¹⁵⁹¹ 24.345 öğrenci ilkokul talebesi bulunmaktaydı¹⁵⁹².

5.2.3.3. Ortaokullar

DP, parti programında ortaokul programlarını iyileştireceğini ve gerekli düzenlemeleri yapacağını açıklamıştır. Ancak yönetime geldikten sonra kurulan ilk DP hükümetinin programında ortaokullara dair herhangi amaç belirtilmemiştir. Cumhurbaşkanı seçilen Celal Bayar da Kasım 1950’de mecliste yaptığı ilk açılış konuşmasında eğitim sorunlarını ele alırken; söz konusu okullara hiç değinmemiştir¹⁵⁹³. Ancak DP’nin daha sonra kurulan hükümetlerinde ortaokulların yapılması hususu ön plana alınmıştır. Bu kapsamda Kocaeli’nde onlarca ortaokul yapılmıştır.

Kocaeli ve 1954’te vilâyet olan Sakarya’daki ortaokulların sayısı aşağıda tablolar halinde gösterilmiştir. DP devrinde çok sayıda ortaokul açıldığını göstermek amacıyla Sakarya vilâyeti teşekkül etmeden önce Kocaeli’nin kazaları olan Adapazarı, Hendek, Karasu, Akyazı ve Geyve’nin de ortaokul sayıları Kocaeli ile birlikte verilmiştir¹⁵⁹⁴:

---

¹⁵⁹¹ 1967 Kocaeli İl Yıllığı, s. 121.

¹⁵⁹² Türk Yolu, 27 Mayıs 1960, No: 6642.

¹⁵⁹³ Taşdöven, Demokrat Parti Dönemi Eğitim Anlayışı (1950-1960), s.61.

¹⁵⁹⁴ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, **Milli Eğitim İstatistikleri Ortaokul (1950-1951)**, 1951, Ankara, s.66, 106; Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, **Milli Eğitim İstatistikleri Ortaokul (1960-1961)**, 1961, Ankara, s. 361-366.

Tablo 53
Kocaeli’ndeki Ortaokulların Sayıları
(Adapazarı, Hendek, Geyve, Karasu ve Akyazı İlçeleri Kocaeli’nden Ayrılmadan
Önce)

İlkokullar	1950	1960
İlçeler	Kent merkezi ile köylerdeki ortaokullar	Kent merkezi ile köylerdeki ortaokullar
İzmit	2	10
*Adapazarı ¹⁵⁹⁵	2	6
*Akyazı	1	3
Gebze	1	3
*Geyve	1	2
Gölcük	1	3
*Hendek	1	6
Kandıra	1	4
Karamürsel	1	5
*Karasu	1	3
Toplam	12	45

Tablodan da açıkça görülebileceği üzere DP döneminde Kocaeli’nin bütün kazalarında ortaokul sayıları artmıştır. 1950 yılında 12 olan ortaokul sayısı 1960’ta 45’e yükselmiştir. Yani ortaokulların sayısı % 315 gibi büyük bir artış olmuştur. Söz konusu durum, bu dönemde eğitim faaliyetlerine değer verildiği şeklinde değerlendirilmektedir.

1954’te Sakarya vilâyetinin teşekkül etmesi ile Kocaeli’ndeki ortaokulların sayısı yarı yarıya azalmıştır. Aşağıdaki tabloda Kocaeli’nde kalan İzmit, Karamürsel, Gebze, Kandıra ve Gölcük kazalarındaki ortaokul sayıları gösterilmiştir¹⁵⁹⁶:

¹⁵⁹⁵ *** Bu işaretler, Kocaeli’nden ayrılan ve Sakarya vilâyetine bağlanan ilçeleri ifade etmektedir.

¹⁵⁹⁶ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, **Milli Eğitim İstatistikleri Ortaokul (1950-1951)**, 1951, Ankara, s.66-106; Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, **Milli Eğitim İstatistikleri Orta Öğretim (1953-1961)**, Ankara, 1963, s. 123,124, 224.

Tablo 54
1950 ile 1960 Yılları Arasında Kocaeli’ndeki Orta Okulların Sayıları
(Sakarya Vilâyeti Teşekkül Ettikten Sonra)

İlkokullar	1950	1960
İlçeler	Kent merkezi ile köylerdeki ortaokullar	Kent merkezi ile köylerdeki ortaokullar
İzmit	2	10
Gebze	1	3
Gölcük	1	3
Kandıra	1	4
Karamürsel	1	5
Toplam	6	25

Tablodan da anlaşılacağı üzere, beş kazanın Kocaeli’nden ayrılması ile ortaokul sayılarında büyük azalmalar meydana gelmiştir. Bu kapsamda 1960 Kocaeli’ndeki ortaokulların sayısı 25’tir.

1950 ile 1960 arasındaki dönemde Kocaeli’nde eğitimi kalitesini yükseltmek amacıyla ilkokullar kadar olmasa da ortaokulların da yapımına ağırlık verilmiş ve sayıları arttırılmıştır. Bu devrede Kocaeli’nde ilçe merkezleri dışında bucak ve köylerde de ortaokullar yapılmıştır. Bilhassa vilâyette ortaokulların sayısının artmasına bağlı ortaokul öğrencilerinin sayıları da yükselmiştir¹⁵⁹⁷.

1951’de Milli Eğitim Bakanlığı’nın aldığı karar ile Adapazarı Erkek Sanat Okulu, Erkek Sanat Enstitüsü’ne dönüştürülmüş¹⁵⁹⁸ ve aynı yıl içinde Geyve’de bir ortaokul yaptırılmıştır¹⁵⁹⁹. Aynı şekilde 1952 yılı içerisinde Kandıra’da kaza adıyla bir ortaokulu açılmıştır¹⁶⁰⁰. 1953’te ise Gölcük’te bir ortaokul yaptırılmış ve 1 Eylül 1953’te eğitim ve öğretim yılına hazır duruma getirilen okulun açılış törenine Vali Ethem Yetkiner, Donanma Komutanı Koramiral Kemalettin Bozkurt, Tümamiral Fahri Korutürk, Gölcük Kaymakamı Sabri Berkan, Gölcük ve Değirmendere belediyeleri ile yüksek rütbeli subay ve büyük bir kalabalık katılmıştır¹⁶⁰¹. Adı geçen mektep yapılmadan önce ilçede

¹⁵⁹⁷ “Kocaeli” Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s.5056.

¹⁵⁹⁸ Şahin, **Kronolojik Adapazarı Sakarya 1923-2004**, s.74.

¹⁵⁹⁹ ATOM, **Sinop, Sakarya, İzmit, Edirne, Tekirdağ**, s.159.

¹⁶⁰⁰ Hürsöz, 22 Ekim 1952, No: 471.

¹⁶⁰¹ Demokrat Kocaeli, 1 Eylül 1953, No: 469.

eğitim faaliyetleri çift tedrisatlı şeklinde yrtlmekteydi ve bu da öğrenciler için sıkıntılar oluşturmaktaydı. Bu anlamda Gölcük Ortaokulu'nun açılması ile kazada eğitim faaliyetlerinin daha rahat yrtlmeye başlandığı dřnlebilir¹⁶⁰².

1954'te Akyazı kazası ile Hereke nahiyesinde birer adet ortaokul inşa edilmesi için gerekli altyapı çalışmaları yapılmıştır. Bu doğrultuda aynı yıl yapımı tamamlanan Akyazı Ortaokulu ile 1955'te bitirilen Hereke Ortaokulu eğitim ve öğretime hazır vaziyete getirilmiřtir¹⁶⁰³. Hereke Ortaokulu'nun açılışı ile ilgili İstiklal Gazetesi tarafından şu bilgiler verilmiştir: “ *Yapımına daha evvel başlanan Hereke Ortaokulu, Hereke Okul Yaptırma Derneği tarafından yaptırılmıştır. Bu okulda 26 Eylül Salı gününden itibaren tedrisat başlamıştır. Gayet güzel yapılan binaya ve kayıt olan 102 talebeye rağmen; okulda halen iki ğretmen vardır. Bu durum ğrenci velileri tarafından üzüntü ile karşılanmaktadır. Ortaokulun birinci sınıfında 58 ve ikinci sınıfında ise 43 ğrenci vardır. Öğretmen yokluğundan birinci sınıf öğrencileri tek sınıfta okutulmaktadır. Kocaeli'nin birçok ortaokulunda 20 ile 40 öğrenciye 5 ya da 6 ğretmen düşerken; 101 talebelik okula sadece iki ğretmen az görülmektedir. İlgili Maarif Vekâlet'inin ehemmiyetle dikkatini çekeriz*¹⁶⁰⁴”.

Bu dönemlerde Hereke'de bir adet ortaokul yapılması anlamlıdır, ancak dönem itibarıyla okulun teknik ve personel yönünden yetersiz olması ise dikkat çekicidir. Bu durum 1950'lerde ğretmen eksiki olduğunu göstermektedir.

DP döneminde hususiyle imam hatip okullarının yapımına ağırlık verilmiştir. Bu kapsamda Kocaeli'nde bu okulların inşası için gerekli altyapı çalışmaları yapılmıştır. Konu, İl Genel Meclisi'nde görüşülmüş ve istifareler neticesinde vilâyet dâhilinde imam hatip ortaokullarının yapılmasına karar verilmiřtir¹⁶⁰⁵. Bunun için Kocaeli İmam Hatip Okulları Yaptırma Derneği kurulmuş ve fahri başkanlığına da Vali Cemal Babaç seçilmiştir. Müteakiben kazalarda da bu derneğin kurulması için Vali tarafından gerekli düzenlemeler icra edilmiştir. İzmit'ten sonra Gölcük'te de söz konusu dernek

¹⁶⁰² Türk Yolu, 26 Eylül 1953, No: 4594.

¹⁶⁰³ Türk Yolu, 1 Ocak 1954 No: 3946; İstiklal, 16 Kasım 1954, No: 44; İstiklal, 27 Eylül 1955, No: 307.

¹⁶⁰⁴ İstiklal, 27 Eylül 1955, No: 307.

¹⁶⁰⁵ Türk Yolu, 15 şubat 1955, No:5021.

kurulmuştur. Kaymakam Faruk Cemal Vekfioğlu başkanlığında kurulan Gölcük İmam Hatip Ortaokulu Yaptırma Derneği'nin müteşebbis heyetinde şu kişiler yer almıştır: Gölcük Belediye Başkanı İbrahim Şentürk, Maarif Memuru Bedri Soyalp, Değirmendere Belediye Başkanı Hüseyin Yücer, İl Genel Meclisi Üyesi Osman Uzuner ile Tüccar Fikri Öz¹⁶⁰⁶. Devrin gazetelerine göre Gölcük kazasında olduğu gibi Karamürsel, Kandıra ve Gebze'de de adı geçen dernek kurulmuş ve faaliyetler yürütmüştür.

İzmit İmam Hatip Okulu Yaptırma Derneği'nin çalışmaları sonucunda 1955'te kazada bir imam hatip ortaokulu açılması için hazırlıklara başlanmış ve okulun inşası için İzmit Belediyesi tarafından yer temin edilmiştir¹⁶⁰⁷. 1955'te inşasına başlanan okulun yapımı 1956'da tamamlanmış ve eğitim-öğretime hazır duruma getirilmiştir. Aynı tarihlerde Gölcük İmam Hatip Ortaokul Yaptırma Derneği tarafında Gölcük'te de bir imam hatip ortaokulu yaptırılmıştır¹⁶⁰⁸.

1955'te İzmit'teki mevcut ortaokullardan İzmit Ortaokulu tamir edilmiştir. Eski bir ortaokul olan İzmit Ortaokulu dönem itibarıyla ihtiyaçlara cevap veremeyecek durumdaydı. Bu yüzden okul kapsamlı bir şekilde tamir edilmiş ve alanı genişletilmiştir. Bu şekilde okulda çift yapılan eğitime son verilmiştir. Ortaokulun tamirâtı için 60.000 Türk Lirası harcanmıştır¹⁶⁰⁹.

İzmit'te ortaokul öğrencilerin yatılı olarak okuyabilecekleri yatılı bir ortaokul yaptırılması için Valilik tarafından çalışmalar yürütülmüştür. İzmit'te eski hastane binalarında orta dereceli okullara devam eden talebeleri barındıran bir yurt bulunmaktaydı. Yurdun ihtiyaçları Özel İdare Müdürlüğü ile İzmit Belediyesi tarafından karşılanmaktaydı ve yurttan 38 öğrenci barınmaktaydı. Bu yurdun daha kapsamlı bir hale getirilmesi için Kocaeli Orta Dereceli Okular Fakir Öğrencileri Barındırma ve Bakım Derneği adıyla bir dernek kurulmuştur¹⁶¹⁰. Bahsi geçen derneğin

---

¹⁶⁰⁶ Türk Yolu, 13 Mart 1955, No:5045.

¹⁶⁰⁷ Azim, 13 Şubat 1955, No: 452; Türk Yolu, 13 Şubat 1955, No: 5021.

¹⁶⁰⁸ Türk Yolu, 13 Mart 1955, No: 5045.

¹⁶⁰⁹ Azim, 1 Kasım 1955, No: 370.

¹⁶¹⁰ Azim, 11 Nisan 1957, No: 816.

faaliyetleri sonucunda İzmit'te bir yurt yaptırılmış ve bu yurttan çok sayıda öğrenci faydalanmıştır.

1956'da hem nüfus artışı hem de göçler nedeniyle İzmit'teki ortaokullar yetersiz gelmeye başlamıştır. Bu durumdan dolayı yeni bir ortaokulun açılması elzem bir durum arz etmiştir. Bu amaçla 60.000 Türk Lirası bedelle yeni bir mektebin temelleri atılmıştır¹⁶¹¹. 1957'de inşaatına başlanan okul 1958 yılı eğitim ve öğretim yılı başlamadan bitirilmiştir. 1959 yılı içerisinde de Kocaeli'nde okulların yapımına aralıksız devam edilmiştir. Bu kapsamda Necatibey Ortaokulu'na bir şube daha eklenmiştir. Bu şubenin açılması ile kalabalık sınıfların sayıları azalmış ve eğitim daha rahat bir şekilde yapılmaya başlanmıştır¹⁶¹². Ayrıca Yenidoğan, Kozluk ve SEKA semtinde ikamet edenler bu ortaokulun ilk öğrencileri olmuşlardır¹⁶¹³. 1960 yılı itibarıyla İzmit'te yer alan ortaokullar, İzmit Merkez Ortaokulu, İnkılâp Ortaokulu, Akşam Ortaokulu, Derince Ortaokulu, Mimar Sinan Ortaokulu, Bahçecik Ortaokulu, Suadiye Ortaokulu, Derbent Ortaokulu, Akmeşe Ortaokulu, İmam Ortaokulu ve Necatibey Ortaokulu'dur¹⁶¹⁴.

5.2.3.4. Liseler

Klasik ortaöğretimin ikinci devresi olan lise, ortaokulun devamını ve yükseköğrenimin kaynağını oluşturur. Bu eğitim kurumları Tanzimat dönemindeki sultanilerin devamı niteliğinde olup, Cumhuriyet'ten sonra lise adını almıştır. Liseler, 1950 yılına kadar yabancı uzman Tompkins'in de belirttiği gibi geleceğin elitini yetiştiren ve çoğunlukla varlıklı ve seçkin ailelerin devam ettikleri okullardı. Çok partili yaşamla birlikte liselerin açılması vaadi seçim kampanyalarına yayılmış ve 1950'den sonra sadece il merkezlerinde değil çok sayıda kasabada okul açma çalışmalarına girilmiştir.

DP döneminde ortaöğretim alanlarında en çok değişiklik lise kısımlarında yaşanmıştır. Liselerde yapılan çalışmalar sonunda söz konusu eğitim kurumlarının öğretim süresi

---

¹⁶¹¹ Azim, 18 Haziran 1957, No: 869.

¹⁶¹² Hürsöz, 15 Ekim 1959, No: 2975.

¹⁶¹³ Bizim Şehir, 8 Ekim 1959.

¹⁶¹⁴ Kocaeli 1967 İl Yıllığı, s. 122.

önce 4 yıla çıkarılmış, fakat kısa bir süre sonra tekrar 3 yıla indirilmiştir. Liselerin 4 yıla çıkarılması kararı V. Milli Eğitim Şurası'nda alınmış ancak karar, Tevfik İleri'nin bakanlığı sırasında 1952-1953 öğretim yılında uygulamaya konulmuştur. Liselerdeki eğitim süresi 4 yıl olunca, lise eğitim ders programlarında da bazı yeni düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca yetiştirme kursları teşkil edilmiş ve bunlar derslerinden geri kalan talebeleri konulara yetiştirmek, seminer derslerinde de münasip olan öğrencilere düşündükleri meslekler kapsamında bilgilendirilmeleri ve eğitilmeleri için kullanılmıştır¹⁶¹⁵.

DP döneminden önce İzmit'te orta ve ilkokullar ihtiyaca cevap verebilmekte iken, bir lisenin olmaması ailelerin şikâyetlerine sebep olmaktaydı. Halk tarafından candan benimsenen bu dava parti kongrelerinde, meclis oturumlarında büyük ilgi görmekteydi. İzmit 9 ilçesi, fabrika ve işletmeleri, askeri vaziyeti ve artan nüfusu ile önemli bir şehir merkezi durumundaydı, bu yüzden kentte bir lise kesinlikle gerekiyordu. Lise eğitimi göremedikleri için 21 yıldır eğitimleri yarım kalan Kocaeli çocuklarının sayısı bini aşmıştı. Zengin ailelerin çocukları İstanbul'a gönderilip okuma imkânı buldukları halde memur ve fakir ailelerin çocukları yüksek eğitimlerine devam edememekteydiler. Bu doğrultuda 16 Ağustos 1942 Türkyolu Gazetesi'nde Cevdet Yakup "*Lise İstiyoruz*" adlı yazısında İzmit Ortaokulu'na lisenin ilk sınıfını açtıktan sonra, her yıl yeni bir sınıf ilave ederek eksikliklerin giderilebileceğini önermekteydi.

Dr. Kamil Yazgıç 1943 yılında Sakarya Dergisi'ne yazdığı "*Kocaeli Vilâyetinin Liseye İhtiyacı*" adlı yazısında eğitime devam etmek isteyen birçok meraklı gencin ortaokulu bitirdikten sonra, İstanbul liselerine gittiklerini ve orada eğitimden ziyade zevk ve sefa âlemine daldıklarını ifade etmektedir. Bir lise öğrencisinin İstanbul'da senelik masrafı 500 Türk Lirası'na mal olmaktaydı. Tüm şehirde ortalama 300 öğrenci aileleri tarafından lise eğitimi için İstanbul'a gönderilmekteydi. Kamil Yazgıç yazısında, tüm vilâyette, eğitim için, senede 150.000 Türk Lirası gibi önemli bir para harcanırken, bir lise binasının 300.000 Türk Lirası'na inşa edilebileceğini söylemekteydi. Bu paranın ise nüfusu 300.000 Türk Lirası'ndan fazla olan Kocaeli şehri için büyük bir rakam olmadığını ifade etmekteydi. Bunun yanında mutlaka öğrencileri barındıracak bir yurda

---

¹⁶¹⁵ Taşdöven, Demokrat Parti Dönemi Eğitim Anlayışı (1950-1960), s.62-63.

da ihtiyaç olduğunu belirtilmekteydi. Çünkü bu liseye Geyve'den, Düzce'den, Karasu'dan, Karamürsel gibi yakın ilçelerden yüzlerce öğrenci gelmekte ve yurttan kalmaları gerekmekteydi. Yargıç bu yazısıyla, İzmit'te hayırsever zenginlere çağrıda bulunmaktaydı. Türkyolu Gazetesi'nde yayımlanan yazılar sayesinde zenginler yardım etmeye davet ediliyordu. Bu çağrının, kentte derin bir ilgi uyandırdığından söz edilerek ilgilenenlerin hangi makama başvuracakları hakkında bilgi verilmekteydi.

17 Ağustos 1945 günü İzmit'e birtakım açılışlar için gelen devrin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, İzmitlilerin 25 yıldan beri beklediği liseyi açmaya geldiğini müjdelemiştir. Bu anlamda 26 Eylül 1945 yılında, İzmit'in en büyük sorunlarından birisi lise eksikliği Gazi Lisesi'nin açılışı giderilmiştir. İzmit'in ileri gelenleri törende hazır bulunmuşlardır. Devrin Valisi Ziya Tekeli, yaptığı konuşmada açılan okulun önemini belirtmiş ve vatandaşlara hayırlı olmasını temenni etmişti. Lakin yeni açılan okulun başta teknik ve personel olmak üzere birçok yönden eksiklikleri bulunmaktaydı ve bu eksiklikler zaman zaman dile getirilmekteydi. Örneğin lise içerisinde yemekhane bulunmadığından öğrencilerin öğle aralarında okul civarında ye ralan arsada ve çocuk bahçesinde yemek yediklerinden şikâyet edilmekteydi ve bundan dolayı öğrencilerin yemek yiyebilecekleri kapalı bir mekânın temin edilmesi istenmekteydi.

İzmit'in ilk lisesi olan Gazi Lisesi dışında 2 Mayıs 1947'de yeni bir okul olan İzmit Lisesi'nin temel atma töreni, Kocaeli'nden çok sayıda vatandaşın katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Binanın ilk biten kısmı için 200.000 Türk Lirası tamamı için ise 1.000.000 Türk Lirası öngörülmüştür. 1949 yılında tamamlanan İzmit Gazi Lisesi'nin karşısında "eski bayram yeri" arsasında yer almaktadır. Lise binası 11 Nisan 1949'da Vali Fazlı Güleç'in konuşmasıyla açılmıştır¹⁶¹⁶. Lise açıldıktan sonra bilhassa DP devrinde sürekli çeşitli yönlerden takviye edilmiştir. Bu kapsamda 1957 yılında lise binasının bazı bölümlerinin tamirata ve sıva işleri 60.000 Lirası ile ihaleye çıkarılmıştır. 1959 yılında 29.681 Türk Lirası keşif bedeli olan lise binasının ve yemekhanenin tamirata tekrar ihaleye çıkarılmıştır. Daha sonraları liseye bitişik binanın arsasının bir kısmı Maarif Vekâlet'ince satın alınarak lisenin bahçesine dâhil edilmiştir¹⁶¹⁷.

¹⁶¹⁶ Binici, İzmit'te 1936–1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretiminin Kentin Gelişimine Etkileri, s. 97-98.

¹⁶¹⁷ Azim, 10 Ekim 1958, No:1285; Binici, İzmit'te 1936–1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretiminin Kentin Gelişimine Etkileri, s. 98.

Özden Binici'ye göre, "1959 yılında lise binasının öğrenci sayısı 2.000'i aşmış ve bu sayıda % 300'lük bir artış olmuştur. İngilizce, Almanca, Fransızca dillerinde eğitim veren lisede en çok İngilizceye rağbet vardı. 1959 yılındaki mezunlar göz önüne alındığında lisede başarı oranı % 50'nin üzerindeydi. 1930'larda İzmit'te İzmit Kız Enstitüsü bulunmaktaydı. Bu enstitü dışında yapımına 1945'lerde başlanan ve 1952 eğitim öğretim yılında hazır hale getirilen Erkek Enstitüsü de vardı. Kız ve Erkek Enstitüleri 1950'den itibaren sürekli olarak teknik ve personel yönden güçlendirilmişlerdir. Bu kapsamda 1956 yılında İzmit Erkek Enstitüsü'nün okul idare birliği yeni idare kurulunun ilk toplantısı yapılmıştır. Bu toplantıya veliler ve idareciler katılmış ve önemli kararlar alınmıştır. Okulun tamamlanamayan yerlerinin bulunduğu belirtilmiş, marangoz ile makine atölyelerinin tamamlanması ve motorculuk şubesinin açılması gerektiği vurgulanmıştır. Enstitünün adı geçen eksiklikleri Vali Ekmel Çetiner tarafından dikkate alınmış ve okulun noksan inşaatının ikmali için çalışılarak, programa dâhil edilmiştir. Bu dönemde atölyelerin, yemekhane, müzakere salonları ve güneş gören, hava alan kısımların ilavesi için 355.500 Türk Lirası ile ihale kararı alınmıştır¹⁶¹⁸".

Müteakiben İzmit Erkek Sanat Enstitüsü'nün mevcut bölümlerine marangozluk da eklenmiş, okul binasının alan olarak genişlemesi ve yeni bölümlere kavuşması temin edilmiştir. Bu durum vilâyet genelinde memnuniyet ile karşılanmıştır. Daha sonraları Erkek Sanat Enstitüsü'nde bölümlerde eğitim alan öğrencilere kendi yerleri yetersiz geldiğinden dolayı, ilave edilen bölümler, öğrencilere tahsis edilmiştir. Böylece okulun birçok eksiliği giderilmiştir¹⁶¹⁹.

İzmit'te Kız ve Erkek Sanat Enstitüleri tarafından yılın belli günlerinde sergiler düzenlenmekteydi. Bu etkinlikler genellikle sömestre ve yılsonu dönemlerinde yapılmaktaydı. Bahsi geçen sergilere başta vali olmak üzere şehrin birçok ileri gelenleri ile vatandaşlar katılarak büyük ilgi göstermekteydiler¹⁶²⁰.

---

¹⁶¹⁸ Binici, İzmit'te 1936–1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretiminin Kentin Gelişimine Etkileri, s. 98.

¹⁶¹⁹ Avdan, Cumhuriyet Döneminde Kentleşme Sürecinde Planlama Deneyimi, 1930-1980 İzmit Planları s. 78.

¹⁶²⁰ Bizim Şehir, 2 Temmuz 1954, No: 648.

İzmit Kız Sanat Enstitüsü tarafından yılın belirli günlerinde yapılan bu etkinlikler gibi çeşitli defileler de düzenlenmekteydi. Özellikle bu defilelerde kullanılan elbiseler İzmit Kız Sanat Enstitüsü öğrencileri tarafından podyumda sergilenmekteydi. Yukarıda ifade edildiği gibi, bu tür faaliyetlere vatandaşlar tarafından büyük ilgi gösterilmekteydi. Özellikle Orduvinde düzenlenen yılsonu defilelerine yoğun katılımlar olmaktadır. İzmit Kız Sanat Enstitüsü öğrencileri tarafından yapılan ve genellikle yerli kumaşlardan dikilen giysiler, o dönemlerde İzmit modasını belirlemektedir. Modern çağın gereklerine göre dikilen giysiler, vatandaşlar tarafından ilgi ile karşılanırdı¹⁶²¹. Kısacası bu enstitülerde düzenlenen sergiler ve defileler, 1950'lilerde Kocaeli'nin önemli kültürel faaliyetleri arasında yer almaktaydı.

İzmit'teki liselerden birisi de Akşam Tekniker okuludur. İzmit'te yapılması için uzun süre planlaması yapılan Akşam Tekniker Okulu 3 Kasım 1958'de açılmıştır. Erkek Sanat Enstitüsü içinde eğitim vermeye başlayan Akşam Tekniker Okulu, makine, elektrik ve kâğıt bölümlerinde teknisyen yetiştirmek amacıyla faaliyet yürütmüştür. Okul üç yıl süreliydi ve akşamları 18.00 ile 22.00 saatleri arasında 4 saat ders yapılmaktaydı. Okulun açıldığı ilk yıl olan 1958'de Hereke'den 3 sanat okulu mezunu imtihanları kazanarak buraya kabul edilmiştir. Akşam Tekniker Lisesi'nde toplamda 220 öğrenci ders görmekteydi¹⁶²².

DP devrinde Kocaeli'nde İzmit dışındaki diğer ilçelerde lise bulunmadığı için öğrenciler İzmit'e gelmekteydiler ve bu konuda birtakım zorluklar yaşamaktaydılar. Buna sıkıntılara örnek Gölcük ve Değirmendere'den İzmit'e Lisesi'ne gelen öğrencilerin yaşadıkları ve tanık oldukları Üsküdar Faciası olayı verilebilir¹⁶²³. Bu olaydan sonra

¹⁶²¹ Azim, 22 Mayıs 1956, No: 542.

¹⁶²² İstiklal, 4 Kasım 1958, No: 1230.

¹⁶²³ “Üsküdar Faciası, Üsküdar vapuru faciası ya da Körfez Faciası olarak bilinen Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en ölümcül sivil deniz kazasıdır. 1 Mart 1958'de İzmit - Gölcük arasında sefer yapan Üsküdar isimli vapur, İzmit iskelesinden hareket ettikten sonra Derince yakınlarında şiddetli rüzgar sebebiyle batmıştır. Kayıplar hakkında net bir bilgi yoktur kimi kaynaklara göre 200-300 kimilerine göre 400-500 yolcu hayatını kaybetmiştir. Yolcuların çoğunu İzmit Lisesi ve İzmit Sanat Okulu talebeleri oluşturuyordu. Yolcularından yalnızca 40 kişi kadarı kurtulabilmiş, diğerleri dalgaların arasında kaybolup gitmiştir. 1950'li yıllarda Karamürsel ve Gölcük'te lise yoktu. Kara ulaşım vasıtaları da kısıtlıydı. Bu sahil ilçelerinin gençleri aynı zamanda ekonomik olan vapur yolculuğunu tercih ediyorlardı. Cumartesi günleri yarım gün eğitim verildiğinden, öğle tatiliyle birlikte öğrencilerin tamamına yakını vapura bindi. Derince açıklarına gelindiğinde şiddetli fırtınaya yakalanan ve çoğu kısmı ahşap olan Üsküdar vapurunun kaptan

Gölcük'te bir lise yapılmıştır¹⁶²⁴. Bu anlamda Gölcük Lisesi'nin faaliyete geçmesi ile Gölcük, Karamürsel, Ulaşlı ve Değirmendere'deki öğrencilerin daha rahat bir şekilde eğitim almaya başladıkları düşünülebilir.

1960'lı yıllarda Kocaeli'nde 2 adet normal lise, 2 adet ticaret lisesi, 1adet erkek sanat enstitüsü ve 4 adet kız enstitüsü bulunmaktaydı¹⁶²⁵. Bu dönemlerde lisede okuyan öğrencilerin sayıları da sürekli şekilde artış göstermiştir. Kocaeli dâhilinde 1950'de 300 olan lise öğrencisi sayısı 1955'te 442 olmuş ve 1960'larda 642'e yükselmiştir¹⁶²⁶. Bu durum Kocaeli'nde lise eğitiminin etkili bir duruma geldiği şeklinde düşünülebilir.

İzmit'te lise eğitimini güçlendirmek amacıyla birçok çalışma yapılmıştır. DP döneminin uygulamalarından birisi olan ve günümüz meslek yüksekokullarının temeli durumundaki akşam tekniker okulları Kocaeli'nde makine, elektrik, kâğıt ve marangozluk bölümlerinde birçok teknisyenin yetişmesini sağlamıştır. 1950'den itibaren sanayisi hızla gelişen vilâyetin teknik elemen sahibi olmasında bu okulun büyük faydası bulunmaktadır.

Netice itibarıyla 1950'den itibaren Türkiye'de çok partili hayata geçiş sürecinde yaşanan sosyo-ekonomik ve toplumsal olaylar eğitime de yansımış ve DP iktidarı döneminde okul sayılarında büyük bir artışlar vardır. Bu devirde Türkiye genelinde olduğu gibi Kocaeli'nde de okulların sayısı 3 kattan daha fazla bir şekilde artmıştır. Okul sayılarının artması ile eğitimin daha kaliteli ve uygun bir hale geldiği ve daha fazla kişinin okuldan faydalandığı söylenebilir. Bu da beraberinde vilâyet genelindeki okuryazar oranının görece artmasını sağladığı ve okulların teknik ve bilimsel yönlerden desteklenmesiyle de eğitim ve öğretim faaliyetlerinin daha kaliteli hale geldiği şeklinde anlaşılabilir.

---

köşkü uçu. Kumandasız kalan vapur, yan yatarak battı. Bazı kayıtlarda vapurun ikiye bölündüğünden de söz edilir. Gölcük'teki Donanma Komutanlığı'na ait Deniz Üssü'nden yardıma gelen denizaltı ve savaş gemileri, denize dökülen yolcuların ancak küçük bir bölümünü kurtarabildi. Gölcük Barbaros Hayrettin Lisesi bu olayın ardından kurulmuştur”

https://tr.wikipedia.org/wiki/1_Mart_1958_%C4%B0zmit_deniz_kazas%C4%B1 (15.10.2013).

¹⁶²⁴ Yavuz İzmit, 16 Ocak 1960, No: 3122.

¹⁶²⁵ 1967 Kocaeli İl Yıllığı, s. 122.

¹⁶²⁶ “Kocaeli” Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s.5056.

5.2.4. 4 K Kursları

1957'de Ziraat Bakanlığı tarafından pilot olarak 10 vilâyette toplamda 30 köyde 4 K grubu adı verilen kursları açmak üzere teknik ziraat müdürlükleri görevlendirilmiştir. 4 K grubu kafa, kol, kuvvet ve kalp mefhumlarını ifade etmekteydi. Pilot uygulaması kapsamına alınan iller arasında Kocaeli vilâyeti de yer almaktaydı. Bu kapsamda Kocaeli Teknik Ziraat Müdürlüğü tarafından 2 Nisan 1957'de İzmit'in Eşme köyünde 4 K grubu kursu açılmıştır. Adı geçen kurslarda köy çocuklarına nazari ve tatbiki muhtelif bilgiler teknik elemanlar tarafından verilmekteydi¹⁶²⁷.

1957 yılında Ziraat Bakanlığı'na bağlı teknik ziraat müdürlükleri tarafından düzenlenmeye başlanan 4 K kursları Kocaeli'nde ilgi ile karşılanmıştır. Bilhassa İzmit'in Eşme, Gebze'nin Pelitli ve Karamürsel'in Tokmak köyünde köylerindeki arıcılık, tavukçuluk, sebzeçilik ve ev ekonomisi ile ilgili kurslara yüksek katılım olmuştur. Bu dönemde Kocaeli Teknik ve Ziraat Müdürü Şaban Ergüz ve İl Milli Eğitim Müdürlüğü Müfettişlerinden İhsan Atay'ın yönetici olarak katıldığı uzman ve teknisyenlerden müteşekkil 4 K grubu çalışmalarına genel itibarıyla 8 ila 18 yaş arasındaki çocuklar kabul edilmekteydi¹⁶²⁸.

Azim ve Türk Yolu Gazetelerine göre, adı geçen köyler dışında başka köyler de 4 K grubuna dâhil edilmiş ve buralarda çeşitli konularda kurslar tertiplenmiştir. Bu kapsamda 1958'de 4 K grubu kurslarına katılan 8 köydeki öğrencilerin velileri ile personel arasında toplantılar gerçekleştirilmiş, grubun çalışmaları hakkında velilere bilgiler verilmiş ve genel değerlendirmeler yapılmıştır. Bilhassa bu devrede sebzeçilik ile ilgili teknik uygulamalar tatbik edilmiş, tavukçuluk çalışmaları konusunda üyeler bilgilendirilmiş ve kız öğrenciler için dikiş kursları düzenlenmiştir¹⁶²⁹.

1959 yılı Şubat ayı itibarıyla vilâyet genelindeki 8 ila 18 yaş arasındaki bütün köylü kız ve erkek çocuklarını başta ziraat olmak üzere birçok alanda teknik bakımdan yetiştirmek amacıyla kurulmuş teşkilatın faaliyetleri memnuniyet verici hale gelmişti.

¹⁶²⁷ Azim, 4 Nisan 1957, No: 810.

¹⁶²⁸ Azim, 7 Nisan 1957, No: 813.

¹⁶²⁹ Türk Yolu ve Azim Gazetelerinin konuyla ilgili 1958 yılı içerisindeki sayıları.

Bu devrede 4 K kursları kapsamında hayvancılık, meyvecilik, arıcılık, tavukçuluk, tarla ziraatı, ipekböcekçiliği, dikiş-nakış, ev işleri, el sanatları, dokumacılık ve ağaç işleri ile alakalı çok sayıda kurslar düzenlenmiştir. Bahsi geçen kursların bitiminde toplamda 345 öğrenciye sertifika verilmiştir. Bu durum, 4 K kurslarının vilâyette etkili bir kurum haline geldiğini göstermesi açısından anlamlıdır şeklinde değerlendirilmektedir.

Kocaeli Milli Eğitim Müdürlüğü ile Teknik Ziraat Müdürlüğü'nün işbirliği ile 4 K grubu bulunan köy okullarında ziraat dersleri ve uygulama bahçelerindeki mevsimlik faaliyetleri ilgili eğitimler verilmiş ve çok sayıda köylünün bu kurslardan istifade etmesi sağlanmıştır¹⁶³⁰. Aynı şekilde Kocaeli Teknik Ziraat Müdürlüğü tarafından İl Sağlık Müdürlüğü ile işbirliği yapılarak 4 K eğitimlerine katılan üyelerin sağlık muayeneleri hükümet doktorları tarafından yapılarak her üyenin sağlık karnesine işlenmiş ve her ay tekrar edilmiştir. Ayrıca sağlık işleri ile alakalı köylerde sağlıklı tuvalet eğitimi ile çocuk bakımı ve sağlığı konusunda da kurslar yapılmıştır.

Kocaeli Teknik Ziraat Müdürlüğü ve İl Ormancılık Müdürlüğü'nün işbirliği ile 4 K korulukları ve kavaklıkları için tesisler yapılmış, gerekli fidanlıklar İstanbul Orman İşletmesi Başmüdürlüğü Fidanlığından temin edilerek dikilmek üzere yerlerine gönderilmiş, İzmit Kavakçılık Enstitüsü'nden bedelsiz tahsis edilen kavak fidanları Gebze'nin Pelitli köyü 4 K grubuna tahsis edilmiştir¹⁶³¹. Bu kurslar ve bilgilendirmeler ile köylülerin söz konusu alanlarda teknik bilgilere sahip olmaya başladıkları şeklinde düşünülebilir.

Kocaeli Teknik Ziraat Müdürlüğü ve Veterinerlik Müdürlüğü'nün işbirliği ile 4 K gruplarındaki büyük ve küçükbaş hayvanların bakımları ve özellikle hayvan hastalıklarıyla mücadele işleri kontrol altında bulundurulmuş ve küçükbaş hayvanların aşı; kümes hayvanlarının temizlik işleri ile beslenme, bakım mevzuları tatbiki şekilde gerek 4 K üyelerine ve gerekse hayvan yetiştiricilerine verilmiştir¹⁶³². Bu yolla köylülerin hayvan yetiştiriciliği ile ilgili daha teknik bilgiler edindiği biçiminde düşünülebilir.

---

¹⁶³⁰ Hürsöz, 1 Şubat 1959, No: 2164; Türk Yolu, 22 Şubat 1960, No: 6562.

¹⁶³¹ Demokrat Kocaeli, 10 Şubat 1960, No: 2359.

¹⁶³² Türk Yolu, 2 Şubat 1960, No: 6546.

Kocaeli’nde meyveciliği geliştirmek amacıyla Teknik Ziraat Müdürlüğü tarafından meyve üreticilerine bedelsiz muhtelif cinslerde fidanlar tevzi edilmiş ve bunların dikimleri ziraat teşkilatı elemanları tarafından uygun şekilde gerçekleştirilmiştir. Kursiyerler ise bedelli olarak meyve fidanlıkları olarak belirlenen uygun alanlara eğitimler eşliğinde ağaç dikmişlerdir. Bu işlemlerde Yalova’dan getirilen zeytin fidanlıkları kullanılmıştır. Aynı dönemde zirai gıda maddelerinin muhafaza ve kıymetlendirilmeleri mevzuları da 4 K çalışmaları içine alınması için birçok toplantılar yapılmıştır¹⁶³³. Netice itibarıyla köylüleri bilinçlendirmek için birçok alanda kursların düzenlenmesi ve çok sayıda kişinin bahsi geçen kurslardan faydalanması dönem hükümetinin eğitime verdiği önemi bir kez daha göstermektedir.

5.3. Halkevleri

Halkevleri, Cumhuriyet döneminde Türkiye’nin sosyal ve kültürel alanlarda gelişmesinde ve demokrasinin getirdiği öğretilerin büyük halk kitlelerine ulaştırılmasında son derece önemli bir görevi yerine getirmiştir¹⁶³⁴. Bu dönemlerde kurulan halkevleri ve müteakiben oluşturulan odalar sayesinde kent, kasaba hatta köylere kadar eğitim olanakları götürülmüştür. Cumhuriyet’in ilk yıllarında çoğu vilâyette olduğu gibi İzmit’in de eğitim ve kültür gibi birçok alanda gelişmesinde mühim bir yer tutan halkevleri, bizzat Mustafa Kemal Atatürk tarafından, Türk milletinin geleceğini ebedileştirmek ve vatani korumak için kurulmuş bir kültür ve aydınlanma kurumuydu¹⁶³⁵.

5.3.1. Kocaeli’ndeki Halkevlerinin Kuruluşu ve Gelişimleri

İzmit Halkevi 24 Haziran 1932’de farklı alanlarda olmak üzere toplamda 8 şube ile açılmıştır. 1930’ların başlarında kurumun birçok şubesi olmasına rağmen; bazı eksiklikleri de mevcuttu. Bu bakımdan kuruluş aşamasında eksik olan müze ve sergi

---

¹⁶³³ Demokrat Kocaeli, 10 Şubat 1960, No: 2359.

¹⁶³⁴ Zeki Arıkan, “Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi”, *Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Atatürk Yolu Dergisi*, VI/33 (1999), s.261-262.

¹⁶³⁵ Nurcan Toksoy, “Türk İnkılâbında Milli Kültürün Yeri ve Halkevi Çalışmaları”, *Turkish Studies*, I/3 (2010), s.124-125.

şubeleri başta olmak üzere birkaç tane daha birim 1933 yılında açılarak hizmete sunulmuştur. İzmit Halkevi'nin açıldığı ilk ayın sonunda üye sayısı 434'tü; bu üyelerin 42'si bayan 392'si erkekti ve zamanla üye sayısı 1221'e yükselmiştir¹⁶³⁶. İzmit Halkevleri başkanlığını uzun yıllar boyunca Mehmet Ali Kâğıtçı yapmıştır¹⁶³⁷.

Vali Eşref Bey döneminde İzmit Halkevi binası olmadığı için İzmit Halkevi şubelerinin CHP binasında faaliyet göstermesine karar verilmiştir. Yine yer sorunundan ötürü CHP İdare Heyeti Necati Bey Okulu'nun Halkevi'ne tahsis etmiş ve müteakiben adı geçen okulun tamamının Halkevi'ne ayrıldığını bildiren fırka kararı yayınlanmıştır. Bu tarihten itibaren İzmit Halkevi kendi binasına kavuşana kadar temsiller, konferanslar ve balolar Necati Bey İlkokulu Halkevi salonunda yapılmaktaydı. Aynı şekilde Halkevi'ne ait bir spor salonu bulunmadığından; spor faaliyetleri de İzmit İdman Yurdu'na ait spor salonunda gerçekleştirilmekteydi¹⁶³⁸.

Vali Hasan Faik Bey döneminde yapılan CHP binası içerisinde yapılan İzmit Halkevi'nin yeri yapılacak faaliyetler ve daha birçok etkinlik için yetersizdi. Yer sorunu İzmit Halkevi'nde gönüllü çalışan gençlerin başarısına da engel teşkil etmekteydi. Bilhassa bu durumdan dolayı bahsi geçen gençler uygun bir ortamda bir araya gelerek düzenli bir şekilde çalışmamaktaydılar. Daha sonraki aşamalara inşa edilen İzmit Halkevi binası ile bu eksik giderilmiştir¹⁶³⁹.

Başta İzmit Halkevi olmak üzere; Halkevi binaları Cumhuriyet meydanları ile kent merkezinde iktidarın gücünü temsil eden temel müesseseler olarak görülmektedirler. Bu hususta İzmit Hükümet Konağı ile Halkevi binaları iktidar partisi olan CHP'nin varlığını ve gücünü temsil etmekteydi. Vilâyet Protokol sıralamasında validen sonra Halkevi başkanı geldiği gibi şehirde de vilâyet konağından sonra en önemli yapı Halkevi binası görülmektedir. Bu kapsamda Halkevlerinden Cumhuriyeti temsil etmeleri beklenmekteydi¹⁶⁴⁰. 11 Şubat 1935 tarihinde yapılan CHP'nin Kongresinde

---

¹⁶³⁶ Berna Kaya, Bir Halk Eğitim Kurumu Olarak İzmit Halkevi (1932-1951), **Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya, Haziran 2008, s.39.

¹⁶³⁷ BCA, Fon Kodu: 490.1.0 Yer No: 1128-2.

¹⁶³⁸ Kaya, Bir Halk Eğitim Kurumu Olarak İzmit Halkevi (1932-1951), s.39.

¹⁶³⁹ Kaya, Tanzimat'tan Cumhuriyete İzmit Kenti, s. 39-40.

¹⁶⁴⁰ Neşe Gurallar Yeşilkaya, **Halkevleri: İdeoloji ve Mimarlık**, İstanbul: İletişim Yayınları, 1999, s.45.

İzmit Halkevi'ni de içine alacak bir parti binasının yapılmasının gerekliliği belirtilmiştir. Bu Kongrede bulunan Kocaeli Valisi Fahir Türel dâhil herkes aynı fikirde olduğunu ifade etmiştir¹⁶⁴¹.

Vali Ziya Tekelli döneminde İzmit'te inşa edilen Halkevi binasının bitişiğinde bulunan arazi CHP adına tescil edilmiştir. Bu yerin doğusunda bulunan iki arsanın daha belediyece satın alınarak partiye uygun bir şekilde satılacağı İzmit Parti müfettişinin huzurunda belediye tarafından bildirilmiştir. İzmit Halkevi yeni binasına taşınacağı için eski binasını, bodrum katında görevini sürdüren İzmit'in yer sorunu yaşayan yerel spor kulüplerinden olan Ak Yeşilspor'a verilmiştir.

Halkevleri ve Halkodaları gerek CHP bölge müfettişleri gerekse Halkevleri Müfettişleri tarafından sık sık teftişe tabi tutulmuştur. Bu teftişler ile yapılan işlerin talimatnameye uygun şekilde yapılıp yapılmadığı kontrol edilerek, Halkevlerinin ihtiyaçları ve eksikleri tespit edilmiştir. İzmit Halkevi, Vali Eşref Bey döneminde 1933 yılında denetlenmiştir. Yapılan teftişlerde İzmit Halkevi'nin eksiklikleri ve olumlu yanları belirtilmiştir.

İzmit dışındaki diğer kazalarda Adapazarı, Gebze, Gölcük, Kandıra ve Karamürsel'de de Halkevi Şubeleri yer almaktaydı. Fakat bu Halkevleri, İzmit Halkevi kadar etkili kurumlar olamamışlardır. Kocaeli'ndeki Halkevleri ile ilgili 1944 yılında Adapazarı Halkevi binasının hastane olarak kullanıldığı şeklinde bilgiler bulunmaktadır. Bu kapsamda Adapazarı Halkevi Sosyal Yardım Şubesi 1944 yılı içinde sadece Sosyal Yardım Komitesi adına faaliyet yürütmüştür. Raporda belirtildiğine göre Gebze, Kandıra, Hereke Halkevleri çalışmaları orta, Karamürsel Halkevi çalışması zayıftır. Bu Halkevinin çalışmalarını geliştirmek için mutlak surette bir adet salona ihtiyacı vardır. Hendek Halkevi de binası depremde hasara uğradığı için bu Halkevi 1944 yılında bir faaliyet gösterememiştir¹⁶⁴².

---

¹⁶⁴¹ Kaya, Tanzimat'tan Cumhuriyete İzmit Kenti, s. 41.

¹⁶⁴² Kaya, Tanzimat'tan Cumhuriyete İzmit Kenti, s. 47-48.

5.3.2. 1950'lerde Kocaeli'ndeki Halkevlerinin Durumu

1950'lerde Halkevleri eski önemini kaybetmiş ve kapatılma sürecine girmişti. İzmit Halkevleri de aynı akıbeti yaşamaktaydı, bu kapsamda İzmit Halkevi'nin kapatılma aşamalarından birisi şudur: 16 Ağustos 1950'de Halkevi sineması ihaleye çıkarılmış ve sekiz taliplinin katıldığı ihaleyi aylığı 1.701 Türk Lirası ile Kemal Selçuk kazanmıştır¹⁶⁴³. Ayrıca Halkevi Kütüphanesinin alt salondan yukarı kata taşınmasına karar verilmiştir. Taşınmanın nedeni de bu salonun kiraya verilecek olmasıdır¹⁶⁴⁴.

1951 yılında Halkevlerinin kapatılma kararının alınmasının ardından İzmit'teki Halkevine ait bütün demirbaş eşyalar tespit edilerek bir odaya toplanmış ve 17 Ağustos 1951 tarihinde de Halkevi sinema salonu mühürlenmiştir¹⁶⁴⁵. Adı geçen sinema salonu, Halkevi binasının ikinci kısım inşaatı ve tamirâtı ile İzmit Ziraat Bankası mülkiyetinde bulunan binanın tamamı mübadele kapsamı içerisinde yer almıştır. Müteakiben bu yerler çeşitli kamu kurumları tarafından kullanılmıştır¹⁶⁴⁶.

DP devrinde Halkevleri ile ilgili çıkarılan bir kanun gereğince, hazineye intikal eden Halkevi binalarının ne olacağı konusu detaylı bir şekilde tartışılmıştır. İlk önceleri İzmit Halkevi binasının Kız Enstitüsü'ne verilmesi düşünülmüş ve bu binanın adı geçen eğitim kurumu için uygun olduğu belirtilmiştir¹⁶⁴⁷. Bunun dışında bu binayı İzmit PTT Müdürlüğü de almak istemiştir. Ancak yapılan tartışmalar sonucunda buranın Kız Enstitüsüne ya da PTT'ye verilemeyeceğine dair karar alınmıştır. Kararın gerekçesinde şu hususlar belirtilmiştir: “*Her şeyden evvel halkın müşterek menfaatleri ve Halkevinin kuruluşundaki gayelerinin tahakkuku ön plana alınmalıdır. Halkevi ne P.T.T. ne Belediye ve ne de Kız Sanat Enstitüsü olamaz. Halkevleri her şeyden evvel kültürel, sportif ve buna müsait faaliyetlerin cereyan edeceği bir yer olmalıdır*”¹⁶⁴⁸. Böylelikle Halkevi binasının bir kamu binası haline getirilmesi için kapsamlı çalışmalar

¹⁶⁴³ Türk Yolu, 17 Ağustos 1950, No: 3635.

¹⁶⁴⁴ Türk Yolu, 9 Ağustos 1950, No: 3627; Kaya, Tanzimat'tan Cumhuriyete İzmit Kenti, s. 49-50.

¹⁶⁴⁵ Türk Yolu, 17 Ağustos 1951, No: 3814.

¹⁶⁴⁶ BCA, Fon Kodu: 490.1.0 Yer No: 1750. 1107.

¹⁶⁴⁷ Türk Yolu, 23 Ağustos 1951, No: 3820; Kaya, Tanzimat'tan Cumhuriyete İzmit Kenti, s. 49.

¹⁶⁴⁸ Türk Yolu, 25 Ağustos 1951, No: 3822.

yapılmıştır¹⁶⁴⁹. Yani bu binada kamu hizmetlerinin yürütülmesinin daha faydalı olacağı düşünülmüştür¹⁶⁵⁰.

Yapılan tüm tartışmalar ve çalışmalar neticesinde Halkevi binasının ne olacağı üzerindeki belirsizlikler ortadan kalkmıştır. CHP tarafından tahliye edilen Halkevi binasına ilk önce İl Özel İdare Müdürlüğü Tapu İşleri Şube Müdürlüğü taşınmıştır¹⁶⁵¹ ve buradaki faaliyetlerine 19 Eylül 1951'de başlamıştır¹⁶⁵². Müteakiben Halkevi binasına diğer kısmına 15 Haziran 1952'de Defterdarlık taşınmış ve Kocaeli maliye işleri burada yürütölmeye başlanmıştır¹⁶⁵³.

1952 yılında İzmit Halkevi'ne ait menkul eşyaları tespit etmek için maliye ve milli eğitim müdürlükleri görevlilerinin yer aldığı bir komisyon oluşturulmuştur¹⁶⁵⁴. Konu ile alakalı olarak bu komisyon çok kapsamlı bir çalışma yapmış ve bu yerin daha başka alanlar için kullanılabileceği kararları alınmıştır. Bu hususta buranın Kocaeli Yüksek Tahsil Derneği Heyeti tarafından kullanılması kararlaştırılmıştır¹⁶⁵⁵. İzmit Halkevi gibi Adapazarı, Gölcük, Kandıra, Gebze, Karasu, Akyazı ve Karamürsel'de bulunan halkevleri de kapatılmış ve bu yapılar çeşitli amaçlarla kullanılmıştır. Dönem itibarıyla kapatılan halkevlerine ait binaların büyük bölümü kamu kurumlarına tahsis edilmiştir.

Netice itibarıyla Atatürk ilkelerinin ışığı altında Türk kültürüne ve sanatına hizmet etmek, inkılâpları yaymak, kökleştirmek, halkı toplumsal ve kültürel alanlarda yetiştirmek amacıyla 19 Şubat 1932 tarihinde açılan Halkevleri kapatıldıkları 8 Ağustos 1951 tarihine kadar toplum hayatında önemli bir yer edinmiş ve yaygın bir eğitim kurumu durumunda bulunmuşlardır. Aynı şekilde İzmit Halkevi de belirtilen tarihlerde aktif şekilde yer almış, ancak 1942'den sonra İzmit Halkevi çalışmalarında bir azalma bazen de kısa duraklama dönemleri görölmüş ve bu durum İzmit'in yerel gazetesi olan Türk Yolu'nda zaman zaman eleştirilere neden olmuştur.

---

¹⁶⁴⁹ Türk Yolu, 26 Ağustos 1951, No: 3823.

¹⁶⁵⁰ Türk Yolu, 27 Ağustos 1951, No: 3824; Kaya, Tanzimat'tan Cumhuriyete İzmit Kenti, s. 50.

¹⁶⁵¹ Türk Yolu, 21 Eylül 1951, No: 3848.

¹⁶⁵² BCA, Fon Kodu: 490.1.0 Yer No: 1750. 1107; Türk Yolu, 23 Eylül 1951, No: 3850.

¹⁶⁵³ Türk Yolu, 15 Haziran 1952, No: 4484; Kaya, Tanzimat'tan Cumhuriyete İzmit Kenti, s. 47-48.

¹⁶⁵⁴ Türk Yolu, 22 Eylül 1952, No: 4214.

¹⁶⁵⁵ Türk Yolu, 17 Ekim 1952, No: 4604.

1950'li yıllara gelindiğine iç ve dış politikadaki değişen şartlar sonucunda Halkevlerinin kapatılması kararlaştırılmıştır. Diğer Halkevleri gibi İzmit Halkevi de TBMM'de 8 Ağustos 1951 tarihinde 5830 Sayılı Kanun ile kabul edilen ve 11 Ağustos 1951 tarihinde 7882 sayılı Resmi Gazete ile ilan edilerek yürürlüğe giren yasa ile kapatılarak mallarına el konulmuştur.

İzmit Halkevi, halkın aydınlatılmasına yardımcı olduğu gibi Cumhuriyete ve Cumhuriyetle gelen düşünce yapısının halk tabanına yayılmasına değerli katkılar sağlamıştır. Eğitim ve sanat kurumlarının tam olarak örgütlenemediği bir dönemde İzmit Halkevi yaptığı çalışmalar, açtığı kurslar, sergiler, verdiği temsiller ve daha birçok çalışması ile bir döneme damgasını vurmuştur¹⁶⁵⁶.

5.4. Dernek ve Sendikalar

DP döneminde dernekler sayıca artmış ve etkili duruma gelmişlerdir. Bu dönemde dernek sayısında görülen artışın nedenleri arasında, “kapitalist sürecin hızlanması, ulaştırma, sanayileşme, tarımda modern tekniklerin kullanılmaya başlanması, eğitim-öğretim alanında yaşanan gelişmeler gibi etkenlere bağlı köyden kente göç, toplumda sınıfsal yapının belirginleşmeye başlaması gibi modern toplumu oluşturan özelliklerin biçimlenmesi” yanında, 1950 seçimleriyle birlikte demokratik temsil esasına geçilmesine bağlanabilir.

1950 sonrasında DP'nin büyük oranda ABD'den sağladığı yardım sayesinde tarımda mekanizasyon konusunda ilerleme kaydetmesi, küçük çiftçilerin geçimlerini sağlamada güçlük çekmeleri, ağa baskısı, kan davası vb. nedenlerle 1955'ten itibaren yeni bir dizi teknolojik, iktisadi ve siyasal etken köylüyü iktisadi ve psikolojik yönden etkiledikçe “köyden kente göç” yoğunlaşmıştır. Göçün genel istikameti doğudaki ve kuzeydeki dağlık, yoksul ve az gelişmiş kesimlerden batıdaki daha gelişmiş, sanayileşen ve verimli alanlara doğrudur¹⁶⁵⁷. Kocaeli'nin sanayi bakımından büyük gelişme göstermesi, buraya

---

¹⁶⁵⁶ Kaya, Bir Halk Eğitim Kurumu Olarak İzmit Halkevi (1932-1951), s.221-225.

¹⁶⁵⁷ Şaban Acar, **Sivil Toplum Kurumu Olarak Derneklerin Profili**, Ankara: Kızıl Elma Yayıncılık, 2012, s.98.

olan göçlerin sayısını arttırmış ve bu da beraberinde vilâyetteki dernekleşmeyi hızlandırmıştır.

Sonuç olarak Bu dönemde derneklerin gelişme sürecine bakıldığında, derneklerin sayı ve çeşit açısından olduğu gibi faaliyet yoğunluğu ve etkinliği açısından da hareketli bir dernekleşmenin olduğu kolayca görülebilmektedir. Bilhassa 1946 yılında dernekleşme konusunda getirilen serbestleştirici ve son derece kolaylaştırıcı düzenlemelerden kısa bir süre sonra Türkiye'deki derneklerin sayısı büyük ölçüde artmıştır¹⁶⁵⁸

5.4.1. Dernekler

Kocaeli vilâyetinde çok sayıda iş alanı ve eğitimli kişi sayısı fazla olduğu için; Cumhuriyet döneminden beri derneklerin sayısı hep yüksektir ve bu anlamda Kocaeli, Türkiye'de ilk sıralarda gelmektedir. Örneğin 1950 yılında Türkiye'de 20.868 kişiye bir dernek düşerken, Kocaeli'nde 10.218 kişiye bir dernek düşmekteydi. Aynı şekilde 1960 yılında Türkiye'de 1.088 kişiye bir dernek düşerken, Kocaeli'nde bu sayı 458'dir. Bundan dolayı 1950'lerde dernekleşme bakımından Türkiye'de Kocaeli birinci sırada yer almaktaydı¹⁶⁵⁹. Söz konusu durum, 1950'li yıllarda Kocaeli'nde dernek faaliyetlerinin canlı olduğunu ve derneklerin vilâyetin kültürel yapısını teşkil eden önemli yapılar arasında yer aldığını göstermektedir.

Bilindiği üzere birçok farklı alanlarda dernekler bulunmaktadır. Konuya anlaşılır kılmak için 1950'lerde Kocaeli'nde bilhassa İzmit'te yer alan dernekler faaliyet gösterdiği alana ayrılarak incelenmiştir. Bu kapsamda İzmit'teki dernekler, iş alanında faaliyet gösteren dernekler, kültürel ve sosyal alanlarda faaliyet gösteren dernekler ve eğitim alanında faaliyet gösteren dernekler şeklinde sınıflandırılmıştır.

Burada üzerinde durulması gereken bir konu da Kızılay'dır. Kızılay bir dernek olmasına ve dernek tüzüğü bulunmasına rağmen; Türkiye'de görmüş olduğu etkili vazifeler

---

¹⁶⁵⁸ Hasan Buran, Baskı Grupları, Türkiye'de Dernekleşme ve Balkan Göçmen ve Mülteci Dernekleri Örneği, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1993, s.130.

¹⁶⁵⁹ “Kocaeli” Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s. 5067.

sebebi ile dernekler bölümünde ele alınmamıştır. Bu nedenle Kızılay sosyal işler bölümü olan yardımlaşma bölümünde işlenmiştir.

5.4.1.1. İş Alanında Faaliyet Gösteren Dernekler

1950'den itibaren Kocaeli'nde ekonomi gelişme gösterdiği için; iş ile ilgili birçok dernek mevcuttu. Bu hususta aşağıda gösterilen derneklerin çokluğu, DP döneminde Kocaeli'nde canlı ve gelişmiş bir ekonomik durumun olduğunu kanıtlamaktadır.

5.4.1.1.1. Esnaflar Birliği Derneği

1954 yılı itibarıyla İzmit genelinde yüzlerce esnaf bulunmaktaydı, ancak aralarında resmi bir birlik yoktu. Bu durumdan dolayı vilâyetteki bütün esnafın daha verimli ve kaliteli bir iş bölümü kurması için esnaflar birliği altında birleştirilmesi için birtakım faaliyetler yürütülmüştür¹⁶⁶⁰. Bu hususta 9 Eylül 1954'te bütün esnaf dernekleri Vali Cemal Babaç'ın başkanlığında toplanmışlardır. Toplantının gayesi derneklerin birleştirilerek bir birlik kurmaktır. Toplantı sonunda bir nizamname hazırlanmış, maddeler halinde okunmuş ve herkes tarafından kabul edilmiştir. Vali, bu konuda gerekli izahatları ayrıca yapmıştır. Müteakiben aynı mevzu üzerinde 12 Eylül 1954'te bir toplantı daha icra edilmiş¹⁶⁶¹ ve Esnaflar Birliği Derneği kurularak ve başkanlığına Osman Gencal seçilmiştir. Azim Gazetesi'ne göre, dernek bazı tarihlerde tüm üyelerle bir araya gelerek çeşitli toplantılar yapmış ve bu toplantılara yoğun katılımlar olmaktadır¹⁶⁶².

Esnaflar Birliği Derneği, yıllık toplantılarda genel olarak esnaf çalışmalarını değerlendirmekteydi. 1955 yılında yapılan derneğin toplantısında şu konular görüşülmüştü: *“Esnaflar Birliği Derneği, vilâyet genelinde 17 şube ile varlığını sürdürmektedir. Başka Derneklerle de ilgilenen Esnaflar Birliği Derneği, Otomobilciler Derneği'ne delege göndermiştir. Burada 1954 yılından beri yapılan bütün işler teker teker rapor edilmiştir. Tüccarlar, dernekleri finanse etmemektedir. Esnafa 750.000 Türk*

¹⁶⁶⁰ Türk Yolu, 10 Eylül 1954, No: 4887.

¹⁶⁶¹ Türk Yolu, 13 Eylül 1954, No: 4890.

¹⁶⁶² Azim, 20 Mart 1955, No: 181.

Lirası destek açan Ziraat Bankası ile Esat Demirsoy ve Sabir Dursun'a teşekkür edildi. Birlik, şimdiye kadar şeker, kahve, demir, kalay, cam ve mih gibi maddelerin tevzinde geniş faaliyet göstermiştir. Bu maddelerin çoğu İstanbul piyasası rayicinden düşük fiyatla elde edilmiştir. Bunlar arasında ihtiyaca kâfi gelmeyen maddelerin tahsis miktarlarının arttırılması için çalışmaya devam edilmektedir. Toplantı sonunda oluşturulan raporda Saadetin Yalım tarafından umum katipler aleyhine yapılan dedikoduların aslı olmadığı belirtilmiştir. Raporun sonunda kurulun bilançosu okunmuş ve hâlihazırda derneğin kasasında 784.083 Türk Lirası olduğu belirtilmiştir. Kasanın pasif kısmı ise 8.700 Türk Lirası civarında olduğu açıklanmıştır. Murakıp raporun okunmasından sonra da, rapor ile ilgili bir tek Salim Patır konuştu ve Şoförler Cemiyeti'nin neden birliğe katılmadığını sormuş, Osman Gencal ise başkan olarak katılacaklarını bildirmiştir. Müteakiben idare heyeti ibra edildi. Böylece derneğin bütçesinin müzakeresi sessiz geçmiştir.

Esnaflar Birliği Derneği, her yıl düzenli şekilde kongreler yapmaktaydı. Bu kongrelerden birisi de 1955'te icra edilendir. Söz konusu kongrede alınan kararlar sonucu kongre başkanlığına Dursun Erol, ikinci başkanlığa Nazmi Oğuz; katipliklere ise Salih Bezci ile Hüsnü Efe seçilmiştir. Burada Esnaflar Birliği yeni başkanını belirlemek amacıyla seçimler yapılmıştır. Seçimde birkaç kişi aday olmuş ve oylama neticesi Sabahattin Öztan dernek başkanlığına seçilmiştir¹⁶⁶³. Sabahattin Öztan, Esnaflar Birliği başkanlığını 1962 yılına kadar sürdürmüş ve ondan sonra bu göreve Rıdvan Alyörük getirilmiştir¹⁶⁶⁴.

İzmit dışında diğer ilçelerde de birer esnaflar birliği derneği bulunmaktaydı. Azim Gazetesi'ne göre, Gölcük, Kandıra, Karamürsel ve Gebze kazalarının esnaflar birliği aktif şekilde çalışmaktaydı.

---

¹⁶⁶³ Azim, 22 Mart 1955, No: 183.

¹⁶⁶⁴ F. Yavuz Ulugün ile 20.07.2014 tarihinde yapılan görüşme.

5.4.1.1.2. Bankacılar Derneği

Çalışmanın ikinci bölümünde bankalar ile ilgili kısımda ifade edildiği üzere 1950'lerde Kocaeli'nde birçok banka bulunmaktaydı. Bu dönemlerde bankacılar, bankacılık faaliyetlerini daha verimli yürütmek amacıyla Türkiye Bankacılar Cemiyeti'nin Kocaeli şubesini açmışlardır. 3 Mart 1955'te kurulan cemiyet başkanlığına ise; bütün banka müdürlerinin de onaylarıyla Ziraat Bankası Kocaeli Şubesi Müdürü İshak Turnaoğlu seçilmiştir. Bu hususta Bankacılar Derneği kurulduğu gün ilk toplantısını yapmış ve bankacılık ile ilgili çeşitli kararlar almıştır¹⁶⁶⁵. Cemiyetin ilk başkanı olan İshak Turnaoğlu, bu görevi 1960 yılına kadar sürdürmüştür¹⁶⁶⁶.

Kocaeli Bankacılar Cemiyeti Şubesi, her yıl düzenli şekilde kongrelerini yapmış ve mezkûr kongrelerde İzmit'teki bankacılık faaliyetleri ile alakalı olarak gerekli kararları alınmış ve lazım gelen düzenlemeleri yapılmıştır. Bu hususta 1960'ta yapılan yıllık toplantıda Bankacılar Cemiyeti'nin mevcut başkanı İshak Turnaoğlu'nun yerine Ziraat Bankası Müdürü Hayretin Fersan seçilmiştir¹⁶⁶⁷. Devrin gazetelerine göre, Hayretin Fersan bu görevini uzun yıllar sürdürmüştür.

5.4.1.1.3. Şoförler ve Otomobilciler Derneği

Şoförler Derneği genellikle şoförlük vazifesi icra eden bütün otomobilci ve esnafı ile otomobil sevk ve idare eden şoförler ve işçileri dâhil olmak üzere kanuni hükümlere göre kurulur. Cemiyetin adı kurulduğu il veya ilçe adı ile anılır ve dernek kurulduğu yerin merkezinde açılır. Örneğin Gölcük Şoförler Derneği. Şoförler Derneği genellikle şu amaç ile kurulur: Bütün otomobilciler esnafının ve şoför işçilerinin sanatlarını kanunun verdiği haklar gereğince terakki ettirmek ve aralarında tesanüt ile beraberlik yaratmak suretiyle meşru haklarını müdafaa ve muhafaza etmek. Cemiyetin kayıtlı üyelerinin maddi ve manevi yardım görebilmelerini temin etmek ile ilgili milli servetimizi mümkün mertebe yabancı yerlere gitmesini engelleyerek çoğalmasını ve

---

¹⁶⁶⁵ Türk Yolu, 3 Mart 1955, No: 5035.

¹⁶⁶⁶ F. Yavuz Ulugün ile 20.07.2014 tarihinde yapılan görüşme.

¹⁶⁶⁷ Türk Yolu, 13 Mart 1960, No: 6581.

muhafaza edilmesini sağlamak. Devrin gazetelerine göre; cemiyetin içinde siyasetle ilgili olan kimseler bulunamaz. Yani cemiyet siyaset ile iştigal olmaz.

Yönetmeliğine göre isteyen herkes derneğe üye olamaz. Örneğin Gölcük Şoförler Derneği'ne üye olmanın şartları şunlardı: “ *Türk vatandaşı olmayanlar ve 18 yaşını doldurmayanlar, otomobilcilik, şoförlük veya otomobil işçiliği ile uğraşmayanlar sureti katiyete cemiyete kayıt veya kabul edilemezler. Keza kendi istekleriyle ayrılanlar istida ile müracaatla kayıtlarını sildirebilirler. Böyleleri ve tüzük hükümleri dâhilinde çıkarılanlar hiçbir hak talebinde bulunamazlar. Traktör ve motosiklet sürücüleri de kabul ve kayıt edilirlerse de bunlar cemiyet içerisinde aktif vazife almazlar*¹⁶⁶⁸”. Görüldüğü gibi derneğe girmenin belli koşulları vardır ve araç sahibi herhangi birisi derneğe üye olamamaktaydı.

Aynı şekilde derneğe üye olanların bazı hakları ve görevleri de bulunmaktaydı. Şoförler Derneği üyelerinin hakları ve görevleri şu şekilde idi: “*Cemiyete giren ve aidatını muntazaman ödeyen üyelere cemiyete şu yardımlarda bulunmaktadır: Şoförler bir kazaya uğrasa ya da hastalanıp yaralanırsa; dara düşüp yoksul veya işsiz kalırsa; herhangi bir kaza sonucu mahkûm veya malul olursa; cemiyet kendisine veya aile efradına idare kurulunun tensip göreceği şekilde yardımda bulunur*¹⁶⁶⁹”. Dönem itibarıyla derneğin üyelerine bu şekilde sahip çıkmasının ve onları korumasının şoförlük mesleğinin daha iyi koşullarda yapıldığını ispatlamaktadır.

Şoförler ve Otomobilciler Derneği, Kocaeli'ndeki otobüs, minibüs ve otomobil şoförleri tarafından kurulmuştur. Bu derneğin kurucuları, derneğin nizamnamesini oluşturmuş ve faaliyetlerini yürütmüştür. Dernek, her yıl düzenli olarak toplantılarını yapmaktaydı. Bu toplantılardan birisi 1955'te yapılan yıllık il kongresidir. Söz konusu kongreye İl Valisi Cemal Babaç, İl Emniyet Müdürü ile Ankara'dan gelen Şoförler ve Otomobilciler Konfederasyon temsilcisi katılmıştır. Kongre sonunda Şoförler ve Otomobilciler Derneği Başkanlığına Abdullah Caner seçilmiştir¹⁶⁷⁰.

¹⁶⁶⁸ Demokrat Kocaeli, 23 Ocak 1960, No: 2134.

¹⁶⁶⁹ Demokrat Kocaeli, 23 Ocak 1960, No: 2134.

¹⁶⁷⁰ Türk Yolu, 22 Şubat 1955, No: 5028.

Şoförler ve Otomobilciler Derneği, üyelerine bilgilendirme amaçlı yıl içerisinde sürekli şekilde tebliğler yayınlamaktaydı. Bu tebliğlerde bilgilendirme faaliyetleri dışında uyarı amaçlı yazılar da bulunmaktaydı. Örneğin 1954'te Karayolları Umum Müdürlüğü tarafından İzmit'teki şoförlerin trafik kurallarına uymadıkları yönünde uyarı yapılması üzerine, dernek bütün üyelerini trafik kurallarına uymaları konusunda bir tebliğ yayınlamış ve tebliğ doğrultusunda hareket etmeleri gerektiği bildirilmiştir¹⁶⁷¹. Merkezde faaliyetlerde bulunan Kocaeli Şoförler ve Otomobilciler Derneği'nin Gebze, Gölcük, Karamürsel ve Kandıra ilçelerinde de şubeleri bulunmaktaydı.

5.4.1.1.4. Yapı İşleri Sanatkârları Derneği

Yapı İşleri Sanatkârları Derneği, Kocaeli vilâyeti dâhilinde inşaat ve yapım işlerini yürüten kişiler tarafından kurulmuştur. 1955'te kurulan ve etkili bir kurum haline gelen dernek yoğun faaliyetleriyle İzmit'te bilinen derneklerden birisi olmuştur. Bu dönemlerde mezkûr dernek, Ticaret Odası'nın bodrum katında faaliyetlerini yürütmekteydi.

Yapı İşleri Sanatkârları Derneği ile ilgili Azim Gazetesi'nde şu bilgiler yer almaktadır: “*Şehrimizde yakın zamanlarda kurulan derneklerden birisi olan Yapı İşleri Sanatkârlar Derneği, yeni yapılan İzmit Ticaret Odası binasının en alt katında bir salon kiralayarak burayı kendilerine lokal haline getirmişlerdir*”

“Dernekler Birliği tarafından Fethiye Caddesi'nde açılan Esnaf Lokali şehrimizi bütün esnaflarını, Yapı İşleri Sanatkârlar Derneği dâhil, çarşı altında toplama gayesini istihdaf etmekteydi. Esnaf Lokali'mizin arka tarafında bulunan bir salon birlik merkezi olup, bütün dernekler işlerini bu salonda görebilecekler. Bu açıdan Fethiye Caddesi'nde bulunan Yapı İşleri Sanatkârlar Derneği şanslıdır ve buraya yakın olduğu için üyeler burada daha fazla zaman geçirebilecektir. Dernekler Birliği'nin görevlendireceği bir kâtip bu işleri takip edecek ve isteyen bütün üyeler bu haklardan

---

¹⁶⁷¹ Türk Yolu, 14 Eylül 1954, No: 4890.

faydalanabilecektir. Diğer taraftan dernekler isterlerse kendilerine ayrıca bina temin etmekte muhtar olacaktırlar¹⁶⁷²”.

Buradan da anlaşılacağı üzere 1955 yılı itibarıyla Esnaf Dernekleri Birliği tarafından Fethiye Caddesi'nde açılan Esnaf Lokaline Yapı İşleri Sanatkârları Derneği dâhil olmak üzere bütün derneklerin üyeleri birlikte çalışabilmışlerdir. Bu da esnaflar arasında birliğin kurulmasını sağlamak açısından olumlu bir gelişme şeklinde değerlendirilmektedir.

5.4.1.1.5. Marangozlar Derneği

1954 yılında Kocaeli'nde birçok marangoz ustası ve marangozlara ait işyerleri bulunmaktaydı ve bu yüzden bir marangoz derneğinin kurulması zorunlu hale gelmişti. Bu durumdan dolayı marangozların temsilcileri tarafından 1955'te İzmit'te Marangozlar Derneği kurulmuştur. Dernek kurulduktan sonra ana sözleşmesini oluşturmuş ve hemen başkanını belirlemiştir. Derneğin kurucuları arasında Enver Özdoğan, Osman Horozal, Selahattin Öztürk, Şevket Gürdal, Bahattin Turca ve İsmail Gökmen yer almıştır. Marangozlar Derneği'nin başkanlığını Enver Özdoğan yapmıştır¹⁶⁷³.

İzmit Marangozlar Derneği'nin kuruluş nizamnamesi şu şekildedir: “ *Marangozlar Derneği genellikle marangozluk vazifesi icra eden bütün marangoz ustaları ve işçileri dâhil olmak üzere kanuni hükümlere göre kurulur. Derneği genel olarak şu amaç ile kurulur: Bütün marangozlar esnafının ve işçilerinin sanatlarını kanunun verdiği haklar gereğince terakki ettirmek ve aralarında tesanüt ile beraberlik yaratmak suretiyle meşru haklarını müdafaa ve muhafaza etmek ve cemiyetin kayıtlı üyelerinin maddi ve manevi yardım görebilmelerini temin etmek”.*

“Derneğin kuruluşu veya feshi medeni kanunlara göre yapılır. Derneğin feshi için hazır kurulda üyelerin en az üçte ikisi hazır bulunmalıdır. Bu nisap elde edilmediği takdirde, ikinci bir toplantı daha yapılır ve bu toplantıda ikinci firkada yazılı nisap aranmaz.

---

¹⁶⁷² Azim, 13 Şubat 1955, No: 152.

¹⁶⁷³ Türk Yolu, 10 Temmuz 1954, No: 4810.

Fesih kararı hazır üyelerin üçte ikisinin onayıyla alınır. Derneğin feshine karar verildiği takdirde Ticaret Kanunu'nun anonim ortaklarına ait kanunla tasfiye olur”.

“Derneğin organlarına dâhil olan üyeler ile memur ve hizmetlilerin derneklerle birliklerin paralarıyla para hükmündeki evrak ve senetleri ve sair malları kesin hesap rapor ve diğer her çeşit evrak ve defterleri vesaikleri üzerinde suç işledikleri zaman bu gibilere bu suçlardan ötürü devlet memurları hakkında uygulanan cezalar verilir. Bu ana sözleşmede sarahat bulunmayan hallerde esnaf dernekleri ve esnaf dernekleri birlikleri kanunu ile cemiyet kanunu ve Medeni Kanunu'nun cemiyetlere bağlı hükümleri tatbik olunur¹⁶⁷⁴”.

5.4.1.1.6. Lokantacılar ve Aşçılar Derneği

Lokantacılar ve Aşçılar Derneği 1940'lı yıllarda kurulmuş ve günümüze kadar varlığını sürdürebilmiş ender derneklerden birisidir. Kocaeli Esnaflar Birliğine dâhil olan Lokantacılar ve Aşçılar Derneği'nin İzmit dışında Gölcük, Gebze ve Karamürsel'de de şubeleri bulunmaktaydı. Vilâyet genelinde lokanta sahipleri ve aşçılar arasında dayanışmayı sağlamak açısından mezkûr dernek aktif bir şekilde görev yapmıştır.

Lokantacılar ve Aşçılar Derneği'nin 1951 yılı Karar Kayıt Defterine göre odanın yönetim kurulunda şu kişiler yer almaktaydı: Faik Kurtalay (Mukayyit), Hamit Şan (Muhasebeci), Faik Kuş (Sekreter), İbrahim Hiçyılmaz (İkinci Başkan) ve Fettah Ören (Başkan)¹⁶⁷⁵.

Lokantacılar ve Aşçılar Derneği, her yıl düzenli olarak yaptığı kongre ve toplantılarda lokantalarla ilgili çeşitli kararlar alarak özellikle temizlik kuralları hakkında üyelere sürekli tebliğler yapmaktaydı. Lokantacılar ve Aşçılar Derneği'nin toplantıları genellikle Şehir Lokantası'nda icra edilmekteydi. Adı geçen toplantılarda belli kararlar dışında ayrıca yemek fiyatları da belirlenirdi. Örneğin Lokantacılar ve Aşçılar Derneği'nin 1954 yılında yapılan genel toplantısında 1953 yılında belirlenen yemek

---

¹⁶⁷⁴ Türk Yolu, 10 Temmuz 1954, No:4810.

¹⁶⁷⁵ Kocaeli Lokantacılar ve Aşçılar Derneği 1951 Yılı Karar Kayıt Defteri.

fiyatlarına % 20 zam yapılmıştır. Azim Gazetesi'ne göre bu şekilde yılın belirli günlerinde derneğin toplantıları ve çalışmaları gerçekleştirilmekteydi¹⁶⁷⁶.

5.4.1.1.7. Fırıncılar Derneği

Kocaeli'ndeki fırın sahipleri ve işçileri fırıncılık ile ilgili temel kuralları belirlemek, ekmek fiyatlarını oluşturmak ve ekmeklerin gramlarını tespit etmek amacı ile Fırıncılar Derneğini kurmuşlardır. Fırıncılar Derneği, her yıl düzenli olarak toplantılarını yapmış ve derneğin tüzüğü doğrultusunda hareket etmiştir. Fırıncılar Derneği, çalışmalarını icra ederken İzmit Belediyesi ile ortak çalışmıştır. Fırıncılar Derneği'nin ilk başkanı Avni Sarıoğlu'dur¹⁶⁷⁷. 1953 yılı içerisinde bilinmeyen bir nedenle Fırıncılar Derneği kendisini feshetmiştir. Büyük emeklerle kurulan derneğin kapanması vatandaşlar arasında büyük bir şaşkınlık yaratmıştır. Fırıncılar Derneği'nin kapatılması ile ilgili Türk Yolu Gazetesi'nde şu bilgiler yer almıştır:

“Büyük emeklerle kurulan şehrimiz Fırıncılar Cemiyeti'nin henüz anlaşılmayan bir nedenle birkaç gün evvel kendini feshetmesi şehirde hayretle karşılanmıştır. Halk arasındaki söylentilere bakılırsa İzmit Belediye Başkanlığı ile Fırıncılar Cemiyeti arasında çıkan bir ihtilafın çözülmemesinin fesih kararında etkili olduğu anlaşılmaktadır¹⁶⁷⁸”. Dernek, 1955 yılında tekrar kurulmuştur. Bu dönemde dernek başkanlığına Süleyman Karakaş seçilmiştir¹⁶⁷⁹.

5.4.1.1.8. Gazeteciler Derneği

Gazeteciler Derneği Kocaeli'ndeki gazete temsilcileri tarafından 1950 yılında kurulmuştur. 1950 yılında Kocaeli'nde sadece Türk Yolu ve Hürsöz gazeteleri bulunmaktaydı. Dolayısıyla da bu derneği kurucuları Türk Yolu Gazetesi Sahibi Mehmet Yüce ile Hürsöz Gazetesi sahibi Selahatin Telsel'dir. Daha sonraları Gazeteciler

---

¹⁶⁷⁶ Azim, 27 Nisan 1956, No: 523.

¹⁶⁷⁷ Kocaeli Fırıncılar Odası ile 07.01.2015 tarihinde yapılan görüşme.

¹⁶⁷⁸ Türk Yolu, 6 Haziran 1953, No: 4504.

¹⁶⁷⁹ Kocaeli Fırıncılar Odası ile 07.01.2015 tarihinde yapılan görüşme.

Cemiyeti'ne Demokrat Kocaeli, Yaman İzmit, Bizim Şehir, İstiklal, Hedef, Zafer, Azim ve SEKA Postaları da dâhil olmuştur.

Gazeteciler Cemiyeti, İzmit'te gazete fiyatlarının belirlenmesinde, gazetelere reklam verilmesinde, gazetelerin sayfa düzenlerinin oluşturulmasında ve gazetecilerin haklarının savunulması gibi birçok alanda faaliyet yürütmüştür. Cemiyet, günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Gazeteciler Derneği de diğer dernekler gibi nizamnamesini belirlemiş ve buna göre çalışmalarını yürütmüştür. Dernek her yıl kongrelerini yaparak başkanlarını seçmiş ve gazetecilik ile ilgili önemli kararlar alınmıştır. Örneğin 1956 yılında yapılan Gazeteciler Derneği kongresinde, vilâyetteki gazetelerin durumu ele alınmış ve yeni başkan belirlenmiştir Buna göre derneğin yeni başkanının Azim Gazetesi sahibi Fikri Dora olmasına karar verilmiştir¹⁶⁸⁰. Fikri Dora, bu görevi 1960'a kadar sürdürmüştür.

5.4.1.1.9. Sebze ve Meyve Kabzımalları Derneği

1950'li yıllarda tarımdaki gelişmelere bağlı olarak; Kocaeli'nde sebze ve meyve üretimi fazla olduğu için vilâyette sebze ve meyve kabzımalları derneğinin kurulması zorunlu hale gelmiştir. 1954'te kurulan derneğin ilk yıllık kongresine Belediye Başkanı Akif Terzioğlu da katılmıştır. Burada yapılan oylama neticesinde dernek başkanlığına Hüseyin Taner seçilmiştir. Söz konusu kongrede cemiyet üyeleri yeni bir hal yapılmasını istemişler ve bu konuda Belediye Başkanından yardım istemişlerdir.

Derneğin çalışmaları neticesinde yapımına 1953 yılında başlanan ve inşaatı uzun süren hal binası yapılmıştır. Bu konuda devrin gazeteleri, hal binasının bitimi ile İzmit şehrinin modern bir hale sahip olacağını belirten yazılar yazmaktaydılar¹⁶⁸¹. Nihayetinde yapılan çalışmaların neticesi 19 Nisan 1956'da hal binası tamamlanarak işletmeye açılmıştır. Hal binasının iç tarafında bulunan kısımda açılış töreni düzenlenmiş ve İzmit Belediye Başkanı Osman Gencal bir nutuk irat ederek tesisin açılışını yapmıştır. Bu önemli yapının açılış törenine başta Vali Cemal Babaç olmak üzere çok sayıda kişi de hazır bulunmuştur.

¹⁶⁸⁰ Azim, 20 Kasım 1956, No: 694

¹⁶⁸¹ Türk Yolu, 1 Aralık 1953, No: 4650.

Konu ile ilgili Azim Gazetesi'nde şu bilgiler bulunmaktadır: “ 28 Haziran 1953 tarihinde ihale edilerek, 31 Temmuz 1953 tarihinde temeli atılan ve 1.130.912 Türk Lirası keşif bedeli ile hal binası dün hizmete açılmış bulunmaktadır. A, B ve C olmak üzere üç bloktan müteşekkil hal binasının A blokunda 60 dükkân, 17 depo ve 18 oda mevcuttur. B blokunda 22 dükkân ve 22 depo mevcut olup; alt kısım soğuk hava deposu olarak yapılmıştır. Ancak bazı sebeplerden dolayı soğuk hava deposunun bir kısmı monte edilmemiştir. Hal binasının C bloku ise 16 dükkândan ibarettir. Ceman 40 oda, 98 dükkân ve 18 depoyu ihtiva eden hal binası, şehrimizin ekonomik hayatında büyük bir eksikliği tamamlamıştır. A blokuna yerleşen belediye teşkilatı ve esnafımız tarafından işgal edilen hal binasının şehrimize hayırlı olması temenni edilmektedir¹⁶⁸²”. Bu derneğin açılması ile Sebze ve Meyve Kabzımalları Derneği'nin etki alanının arttığı ve sebze ve meyvecilikle uğraşan kişilerin de daha rahat çalışma imkânına sahip olmaya başladıkları şeklinde düşünülebilir.

Hal binası yapıldıktan sonra derneğin kongreleri de burada yapılmaya başlanmıştır. Yapılan ilk kongrede Dernek Başkanı Hüseyin Taner, kısa bir konuşma yaparak açılışı yapmıştır. Burada üyelerin yaptıkları oylamalar neticesinde başkanlığa Hamit Gabaş, başkan vekilliğine Nihat Eren, kâtipliklere Kani Yiğit ve Osman Akarca seçilmişlerdir. Böylece oylamalar sonucunda başkan seçilmiş ve çalışmalara da başlamıştır¹⁶⁸³. Aynı şekilde dernek mensupları ve kurucuları yılın belirli günlerinde hal binasında toplanarak derneğin toplantılarını ve çalışmalarını yapmaktaydılar.

DP döneminde İzmit'te olduğu gibi diğer kazalarda da Sebze ve Meyve Kabzımalları Derneği bulunmaktaydı ve dernek mensupları kazalarında birer adet hal binası kurulması için çalışmalar ifa etmekteydi. Bu konuda faaliyetlerini yürüten Adapazarı Sebze ve Meyve Kabzımalları Derneğinin çalışmaları ile kazadaki hal binasının temeli atılmıştır¹⁶⁸⁴.

---

¹⁶⁸² Azim, 20 Nisan 1956, No: 517.

¹⁶⁸³ Bizim Şehir, 25 Ocak 1955, No: 822.

¹⁶⁸⁴ Türk Yolu, 6 Kasım 1953, No:4602.

5.4.1.1.10. Kocaeli Baro Başkanlığı

Kocaeli’nde iş alanında faaliyet gösteren ve avukatlardan müteşekkil derneklerden birisi de barodur. Barolar sivil toplum örgütleri içerisinde yer aldığı için, çalışmanın bu bölümünde Kocaeli Barosu dernekler bölümünde verilmiştir. Konuya açıklık getirmek açısından şu bilgi verilmiştir: “*Resmi kuruluşlar dışında ve bunlardan bağımsız olarak çalışan, politik, sosyal, kültürel, hukuki ve çevresel amaçları doğrultusunda lobi çalışmaları, ikna ve eylemlerle çalışan, üyelerini ve çalışanlarını gönüllülük usulüyle alan, kâr amacı gütmeyen ve gelirlerini bağışlar ve/veya üyelik ödemeleri ile sağlayan kuruluşlar sivil toplum örgütleri yani dernek veya sendikalar. Sivil toplum kuruluşları oda, sendika, vakıf ve dernek adı altında faaliyet gösterir. Vakıf dernekler, topluma yararlı hizmet geliştirmek için kurulmuş yasal topluluklardır ve herkese yardım etmek için kurulmuşlardır. Barolar genel olarak bu şekilde tanımlanmıştır. Bu tanım doğrultusunda sivil toplum kuruluşu tanımına meslek odası olan barolar da dâhildir*¹⁶⁸⁵”.

Kocaeli Baro teşkilatı 1938’de kurulmuş, baronun ilk başkanlığını ve kurucu üyeliğini Avukat Ali Vasfi Akalın yapmıştır. 1938’de Adapazarı, İzmit, Gebze, Kandıra, Karamürsel, Akyazı, Karasu, Hendek, Geyve ve Gölcük ilçelerindeki avukatların katılımı ile yeni baro başkanlığı için oylama yapılmış ve oylama neticesi Avukat Ali Vasfi Akalın Baro’nun başkanı olmuş ve bu görevini 1941 yılına kadar sürdürmüştür¹⁶⁸⁶. 1941’den sonra Kocaeli Barosu’nun başkanlığını Sedat PEK yapmaya başlamıştır¹⁶⁸⁷.

Çalışma dönemimiz olan 1950 ve 1960 arasındaki devrede Kocaeli’nde 4 baro başkanı görev yapmıştır. Bu başkanlardan ilki Avukat İrfan Şakir Öngören’dir. Onun başkanlığı sırasında yönetim kurulunda şu kişiler yer almıştır: Başkan Vekili Refik Bülbül, Genel Sekreter Orhan Demirağacı, Muhasip Cemil Karakadılar, Üyeler Nizamettin Kirvanoğlu, Tevfik Ertan ve Mahmut Karaca’ydı. 1949’de göreve başlayan İrfan Şakir

¹⁶⁸⁵ www.turkhukuk sitesi.com/showthread.ph...(26.01.2015).

¹⁶⁸⁶ **Kocaeli BARO 67 Yıl 27 Başkan**, haz. Kültür Sanat ve Spor Komisyonu adına Av.Mukadder İter, Kocaeli, 2005, s. 5-6.

¹⁶⁸⁷ BCA, Fon Kodu: 490.1.0.0. Yer No: 1128-2.

Öngören, bu görevini 1952'ye kadar sürdürmüştür. İrfan Şakir Öngören daha sonraları 1963'te CHP'den seçilerek Kocaeli milletvekilliği görevinde de bulunmuştur¹⁶⁸⁸.

1952-1954 yılları arasındaki dönemde Baro Başkanlığı görevinde Avukat Refik Bülbül bulunmuştur. Refik Bülbül, baro başkanlığı dışında DP'den 1950 ve 1955 yıllarında Kocaeli il genel meclis üyeliğine seçilmiş ve meclis üyeliği de yapmıştır¹⁶⁸⁹. Müteakiben 1954-1956 yılları arasındaki dönemde baro başkanlığına Cemil Karakadılar seçilmiştir. 27 yaşında baro başkanı olan Cemil Karakadılar, daha sonraları 1969 ve 1974 yılları arasında yeniden baro başkanlığı görevini icra etmiştir¹⁶⁹⁰.

Cemil Karakadılar'dan sonra Baro başkanlığı görevini 1956-1958 yılları arasında Avukat Yakup Cemil Yasaer seçilmiştir. Cemil Yasaer baro başkanlığı dışında Kocaeli'nde TKP'nin kurucu üyeliği ve başkanlık vazifesini de icra etmiştir. Baro başkanı Kocaeli'nde TKP'yi kurduktan sonra 1954 yılındaki seçimlere katılmış, ancak seçimlerde istediği sonucu elde edememiştir¹⁶⁹¹.

DP döneminde Kocaeli Barosu'nun son başkanı Avukat Nizamettin Kirvanoğlu'dur. Bu görevini 1958-1961 yılları arasındaki dönemde yapan Nizamettin Kirvanoğlu, Baro başkanları arasında en sevilen ve renkli kişilerden birisiydi. Başkanın yönetiminde İbrahim Önen, Cemil Karakadılar, Refik Bülbül, Hasan Yazıcıoğlu, Orhan Demirağcı yer almıştır¹⁶⁹².

5.4.1.11. Pastacılar ve Muhallebiciler Derneği

Kocaeli Pastacılar Muhallebiciler Derneği 1951 yılında kurulmuş ve başkanlığına İbrahim Sevim seçilmiştir. Derneğin kuruluş amacı şu idi: üyeler arasında işbirliğini sağlamak ve kurumu Kocaeli ekonomisinde öncü, dinamik ve güçlü bir dernek haline

---

¹⁶⁸⁸ TBMMTD, Dönem 12, c. I, (6 Şubat 1963), s.2.

¹⁶⁸⁹ Bizim Şehir, 9 Ekim 1955, No: 1039.

¹⁶⁹⁰ **Kocaeli BARO 67 Yıl 27 Başkan**, s.14.

¹⁶⁹¹ Bizim Şehir, 30 Mart 1954, No: 570.

¹⁶⁹² **Kocaeli BARO 67 Yıl 27 Başkan**, s.17; İstiklal, 15 Kasım 1958, No: 1311.

getirmek. Bu yolla Pastacılar ve Muhallebiciler arasında birlik ve dayanışma sağlanmış olacaktı¹⁶⁹³.

Kocaeli Pastacılar ve Muhallebiciler Derneği'nin 1955 Yılı Kayıt Defteri'ne göre odanın yönetim kurulunda şu kişiler yer almaktaydı: Emrullah Durak (Başkan)- Kozluk Kışla Caddesi No:47/A, Mürsel Ural (İkinci Başkan)-Fethiye Caddesi No:33, İbrahim Sevim (Katip)- Tepecik Mahallesi Cami Sokak No: 6, Vehbi Taneli (Muhasip)- Çukurbağ Mahallesi Cami Sokak No:6 ve Sait Başoğlu (Veznedar)- Kozluk Mahallesi Kışla Caddesi Şerefîye Sokak No:1¹⁶⁹⁴.

5.4.1.1.12. Terziler Derneği

1950'li yıllarda Kocaeli'nde bilinen ve etkili olan derneklerden birisi de Terziler Derneği idi. Derneğin kuruluş amacı şu idi: üyeler arasında işbirliğini sağlamak ve üyelerin haklarını korumak. Kocaeli Terziler Derneği'nin 1955 ve 1961 Yılı Üye Kayıt Defteri'ne göre, üyeler arasında şu kişiler yer almaktaydı:

Lütfü Güçkare: Ali Rıza oğlu, Nevrekop-1335 doğumlu, Vahap Dikişçi: Haydar oğlu, 1932 Trabzon doğumlu, Ahmet Hoşgör: Mehmet oğlu, 1335 Kavala doğumlu, Şaban Özden: Şakir oğlu, 1937 İzmit doğumlu, Saadetin Beyazlar, Ali oğlu, 1929 İzmit doğumlu, Hasan Ahmet, Süleyman oğlu, 1927 İskeçe doğumlu, Sami Oğuz: Raşit oğlu, 1338 Beypazarı doğumlu, İsmet Yaka: Hüseyin oğlu, 1941 Sinop doğumlu, Sebahattin Balkaya: Mustafa oğlu, 1938 doğumlu ve Ali Çağlar: Yakup oğlu, 1938 İzmit doğumlu¹⁶⁹⁵.

5.4.1.1.13. Basmacılar ve Tuhafiyeciler Derneği

Azım Gazetesi'nde Basmacılar ve Tuhafiyeciler Derneği hakkında şu bilgiler yer almaktadır: “*Şehrimiz Tuhafiyeciler ve Basmacılar Derneği 03 Eylül 1956 ve 9397 sayılı sayılı Resmi Gazete ile neşredilmiş olan 1039 sayılı Koordinasyon Kararı ile*

¹⁶⁹³ Kocaeli Pastacılar ve Muhallebiciler Derneği'nin 1951-1954 Yılı Karar Kayıt Defteri.

¹⁶⁹⁴ Kocaeli Pastacılar ve Muhallebiciler Derneği'nin 1955 Yılı Karar Kayıt Defteri.

¹⁶⁹⁵ Kocaeli Terziler Derneği'nin 1955 ve 1961 Yılı Üye Kayıt Defterleri.

yeniden meriyete konan kâr hadleri listesinin kendilerini ilgilendiren kısmını üyelerine dağıtmaya başlamıştır. Bu suretle dernek, üyesi olan esnafın hataya düşmesini önlemek gayesini gütmüştür. Derneğin bu teşebbüsü memnuniyet yaratmıştır¹⁶⁹⁶”.

5.4.1.1.14. Kahveciler Derneği

Kocaeli Kahveciler Derneği 1951 yılında kurulmuştur. Derneğin kurucuları ve üyeleri şu kişilerden oluşmaktaydı: Bayram Koca (Başkan), H. Hikmet Şahin (Üye), Halim Köse (Üye), Ahmet Akgün (Üye), Ahmet Genç (Üye), Halim Köse (Üye), Hüsnü Emin (Üye), Yusuf Türedi. Kahveciler Derneği'nin 1971 Yılı Karar Kayıt Defteri'ne göre, adı geçen başkan ve üyelerin uzun yıllar boyunca yönetimde kaldıkları anlaşılmaktadır¹⁶⁹⁷.

5.4.1.1.15. Berberler Derneği

Kocaeli Kahveciler Derneği 1954 yılında kurulmuştur. Kocaeli Berberler Derneği'nin 1961 Yılı Üye Kayıt Defteri'ne göre, üyeler arasında şu kişiler yer almaktaydı: Ali Sariöz: Osman oğlu, 1338 Adapazarı doğumlu-Çarşıbaşı, No: 18/A, Ramazan Olcay: Salih oğlu, 1338 Çakırlı doğumlu- Kızılay İşhanı, No: 40/A, Dursun Korkut: Mehmet oğlu, 1340 Hendek doğumlu- Karabaş Mahallesi İstiklal Caddesi, No: 144, Hasan Gayretli: Osman oğlu, 1931 İskeçe doğumlu- Alemdar Caddesi, No: 28/A, Rüştü Yurtsever: Şerif oğlu, 1923 Ayrişah doğumlu- Alemdar Caddesi, No: 1, Mehmet Direk: Ahmet oğlu, 1339 Bulgaristan doğumlu- Denizciler Caddesi No:28, Mustafa Gül, Süleyman oğlu, 1934 Yenipazar doğumlu- İstanbul Caddesi No:131 ve İrfan Seçil: Seyfettin oğlu, 1941 İzmit doğumlu, İstasyon Caddesi¹⁶⁹⁸.

---

¹⁶⁹⁶ Azim, 1 Eylül 1955, No:630.

¹⁶⁹⁷ Kocaeli Kahveciler Derneği 1971 Yılı Karar Kayıt Defteri.

¹⁶⁹⁸ Kocaeli Berberler Derneği'nin 1961 Yılı Üye Kayıt Defteri.

5.4.1.2. Kültürel ve Sosyal Alanlarda Faaliyet Gösteren Dernekler

1950’li yıllarda dernekler bakımından son derece güçlü olan Kocaeli’nde çok sayıda kültürel ve sosyal alanlarda varlık gösteren dernekler kurulmuştur. Vilâyetteki ilk kültür derneği ise 1948’de vücuda getirilmiştir. Bu derneğin kuruluşu ile kültür derneklerinin sayısı ve etkinliği de artmaya başlamıştır. Bu devirde Kocaeli’nde kültürel ve sosyal alanlarda etkinlik gösteren birçok derneğin varlığı, şehrin kültür bakımından zengin bir yapıya sahip olduğunu bir kez daha kanıtlamaktadır¹⁶⁹⁹.

5.4.1.2. 1. İzmit Türk Musikî Derneği

Musikî Derneğinin kuruluş amacı, kültürün en önemli değerlerinden biri olan Türk Müziğini, kuramsal ve uygulamalı olarak en iyi ve doğru bir biçimde halka öğretmek ve tanıtmaktır. Ayrıca müziğin ana tema ve karakterini yersiz müdahale ve değişikliklerden koruyarak yaşatmak, geniş kitlelerce benimsenip sevilmesini ve bu amaçlar için bir araya gelmiş üyelerinin kültürel gelişim ve dayanışmasını, kültürel ve sanatsal faaliyetler yoluyla sağlamak da derneğin amaçlarındandı.

İzmit Türk Musikî Derneği 5 Mayıs 1947’de kurulmuştur¹⁷⁰⁰. Derneğin ilk kurucusu ise Osman Çakan’dır¹⁷⁰¹. 1950’lerde derneğin üyelerinden Mustafa Enül’e göre, Osman Çakan’dan sonra 1950’de dernek başkanlığına Ali Koç Demirören seçilmiştir¹⁷⁰². İzmit Türk Musikî Derneği üyeleri arasında şu kişiler yer almaktaydı: Gülten Özenbaş, Yahya Lüleci ve Yılmaz Yoldaş¹⁷⁰³.

İzmit Türk Musikî Derneği’nin bünyesinde Türk Sanat Müziği toplulukları oluşturmuş ve topluluk üyelerinin yetenekli hocalar nezaretinde eğitim alması sağlanmıştır. Dernek, üyelerinin bilgi ve yeteneklerini geliştirmelerini sağlamak üzere kurslar açmış, dersler vermiş; kursiyerlerin birbirleriyle ilişkilerini kolaylaştırıp sosyal ve kültürel

¹⁶⁹⁹ “Kocaeli” Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s.5068.

¹⁷⁰⁰ Türk Sanat Musikîsi yorumcularından Mustafa Enül’ün biyografisi, Kocaeli: Dokümantasyon Merkezi Yayınları, 2015.

¹⁷⁰¹ Türk Yolu, 31 Mart 1953, No: 4456.

¹⁷⁰² Türk Sanat Musikîsi yorumcularından Mustafa Enül’ün biyografisi, Kocaeli: Dokümantasyon Merkezi Yayınları, 2015.

¹⁷⁰³ Türk Yolu, 12 Şubat 1950, No: 3481.

dayanışmalarını sağlamak amacıyla dernek merkezinde lokal açmıştır. Dernek, müzikal ve sanatsal yeteneğe sahip gençlerin yetişmesi için maddi ve manevi destek sağlamış ve birçok konser vermiştir¹⁷⁰⁴.

Musikî Derneği yılın belirli günlerinde yardım amaçlı konserler düzenlemekteydi. Bu konserlerden birisi İzmit dışında meydana gelen deprem ve sellerde zarar gören felaketzedeler içindi. Kızılay ile ortak yapılan ve Oğuz Sineması'nda tertip edilen etkinlik, büyük ilgi görmüş ve buradan elde edilen paranın tamamı felaket zedelere gönderilmiştir. Dernek tarafından bu gibi yardım amaçlı birçok konser ve etkinlik yılın belirli düzenli günlerinde yapılmaktaydı¹⁷⁰⁵.

5.4.1.2.2. Anıtlar Derneği

“Anıtlar Derneği, hangi devirden kalmış olursa olsun, 2863 Sayılı Kanunu'nun 7. Maddesi kapsamına girmeyen Anıtlar Gayrimenkul eserlerle, aynı Kanunun 10, 11, 12 ve 14. Maddeleri'ndeki kayıt ve şartlar çerçevesinde, yine hangi devirden kalmış olursa olsun tescil edilen eserleri incelemek için kurulmuştur. Derneğin amacı kontrol, denetim ve yönetimde bulunan taşınmaz kültür – sanat ve tabiat varlıklarının bakımını, onarımını, korunmasını, kollanmasını üstlenmek ve çevresini güzelleştirmektir¹⁷⁰⁶”.

Derneğin diğer amacı tarihi eserlerin korunmasını sağlamak ve zarar görmelerini önlemek için yayınlar yapmak, seminer ve konferanslar tertiplemek, sergiler düzenlemektir. Dernek, bu konularla ilgilenen tüm özel ve tüzel kurum ve kuruluşlara yardımda bulunmuş ve işbirliği içinde çalışmıştır. Dernek ayrıca bakımsız kalmış ve unutulmuş eserlerin gün ışığına çıkarılması için araştırmalar, incelemeler yapmış ve geziler düzenlemiştir. Bunun dışında dernek, öğrencilerin tarihi eserlere ilgi duymasını sağlamak için okullarla işbirliği yapmıştır. Dernek, Sosyal himayeye muhtaç öğrencilere burs vermiş, nakdi ve ayni yardımda bulunmuştur. Ayrıca doğal afetlerde ulusal yardım kampanyalarına katılmıştır¹⁷⁰⁷.

¹⁷⁰⁴ Bizim Şehir, 18 Ocak 1957, No: 2411; Türk Yolu, 7 Ağustos 1954, No: 4861.

¹⁷⁰⁵ Türk Yolu, 31 Mart 1953, No: 4456.

¹⁷⁰⁶ www.anitlar.org.tr/yeni/İzmit/ (8 Ocak 2014).

¹⁷⁰⁷ Azim, 25 Temmuz 1956, No: 593.

5.4.1.2. 3. Adnan Menderes’i Sevenler Derneği

Adnan Menderes’i Sevenler Derneği ilk olarak İstanbul’da kurulmuştur. Burada büyük bir taraftar kitlesi yakalayan dernek, Kocaeli’nde de bir şubesini açmıştır. Başbakan Menderes’e sevgilerini göstermek amacıyla 1959’da kurulan İzmit Adnan Menderes’i Sevenler Derneği kısa zamanda birçok üye sahibi olmuştur¹⁷⁰⁸.

Başbakan Adnan Menderes’i Sevenler Derneği, kurulduktan sonra yönetim şemasını oluşturmuştur. Derneği Birinci Başkanlığına Remzi Tezel, İkinci Başkanlığa Uğur Tuncel seçilmiştir. Selahatin Telser ile Saffet Özşener de yönetim kurullarında yer almışlardır. İzmit Adnan Menderes’i Sevenler Derneği, çeşitli etkinlikler düzenlemiş ve Adnan Menderes’e sevgilerini göstermek üzere Ankara DP Genel Merkezi’ne birçok telgraflar çekmişlerdir¹⁷⁰⁹.

5.4.1.2. 4. Mustafa Kemal’i Sevenler Derneği

Kocaeli’ndeki önemli kültür derneklerinden birisi Mustafa Kemal’i Sevenler Derneği’dir. Derneğin müteşebbis heyetinde Lise Müdürü Cevdet Göktürk, Sanat Enstitüsü Müdürü Remzi Sert, Beden Terbiyesi Bölge Müdürü Nurettin Başol, Yapı Kredi Bankası Müdürü Rauf Özal, Sümerbank Müdürü Hayrettin Fersan, Öğretmen Celal Akyol ve Emekli General İhsan Esiner yer almıştır.

Mustafa Kemal’i Sevenler Derneği, Mustafa Kemal Atatürk ile ilgili yayınlar yayınlamış, şiir ve okuma günleri düzenlemiştir. Siyasi bir amaçla kurulmayan dernek, tamamen sosyal ve kültürel faaliyetlerde bulunmuştur¹⁷¹⁰. Dernek çalışanları İzmit’te Atatürk ile ilgili olarak yayınlanan bütün eserleri toplamış, tahrip edilenleri yenilemiş ve çoğunu yeniden bastırmıştır¹⁷¹¹.

---

¹⁷⁰⁸ Hürsöz, 28 Şubat 1959, No: 2583.

¹⁷⁰⁹ Hürsöz, 3 Mart 1959, No: 2587.

¹⁷¹⁰ Türk Yolu, 13 Mart 1960, No: 6581.

¹⁷¹¹ Türk Yolu, 23 Mart 1960, No: 6590.

5.4.1.2. 5. Demiryolcular Derneği

Demiryolcular Derneği 1954'te İzmit'te kurulmuştur. Derneğin ilk başkanlığını Naci Girginsoy yapmıştır. Dernek, üyelerinin yararlanmaları ve boş zamanlarını değerlendirmeleri için sosyal amaçlı bir de lokal yaptırmıştır. Dernek, ayrıca üyeler arasında birlik ve dayanışmayı sağlamak, beşeri münasebetleri geliştirmek amacıyla yemekli toplantılar, balolar, konserler, tiyatrolar, geziler ve sergiler düzenlemiştir. Bu etkinliklerden tüm üyelerin faydalanmaları için de çaba sarf edilmiştir. 1955'ten itibaren derneğin başkanlığını Edip Terzioğlu yapmıştır. Edip Terzioğlu'nun yönetiminde Naci Girginsoy, Zihni Gülmez, Baha Tansoy ve İhsan Ermurat yer almıřlardır¹⁷¹².

Devlet Demiryolcuları 1. İşletme Sağlık Servisi Müdürü Mümtaz Ökmen ile Kocaeli Demiryolcuları Derneği heyeti arasında yapılan görüşmeler sonunda İzmit'ten İstanbul'a Haydar Paşa'ya giden hastalara ilaçlarının hastaneden karşılanması için anlaşma yapılmıştır. Önceleri sadece belirli alanlarda uygulanan bu yöntem, daha sonraları çocuk, intaniye, diş, nisaniye gibi alanlarda da uygulanması için çalışmalar yapılmıřtır¹⁷¹³. Bu durum, derneğin sosyal alanlarda da faaliyet yürüttüğünü göstermektedir.

5.4.1.2. 6. Kocaeli İlini Kalkındırma ve Güzelleştirme Derneği

1960 yılı başlarında Kocaeli Kalkındırma ve Güzelleştirme Derneği, nizamnamesini hazırlayarak kurulmuştur. Derneğin müteşebbis heyetinde 9 kişi yer almıştır. Derneğin idare heyeti, her türlü mülhazanın üzerinde her şey Kocaeli içindir ve her şey Kocaeli'ni güzelleştirmek içindir gayesi ile çalışmalarını yürütmüştür.

Kocaeli Kalkındırma ve Güzelleştirme Derneğinin temel amacı şu idi: İlinin çizdiği yolda yürüyerek Kocaeli'nin ekonomik, sosyal, kültürel ve güzel sanatlar yönünden şehrin yükselmesine ve modern bir şehir görüntüsü elde etmesini sađlamaktır¹⁷¹⁴.

---

¹⁷¹² Azim, 19 Mart 1955, No: 181.

¹⁷¹³ Yavuz İzmit, 21 Ocak 1956, No: 3126.

¹⁷¹⁴ Türk Yolu, 10 Nisan 1960, No: 6602.

Kocaeli Kalkındırma ve Güzelleştirme Derneği, amaçlarını gerçekleştirmek üzere, sağlıklı bir çalışma ortamı oluşturmuş, ihtiyaç duyulan her türlü araç ve gerci elde etmiş, ihtiyaç duyduğu gelirleri temin etmek amacıyla iktisadi ve ticari faaliyetlerde bulunmuş, üyelerin faydalanmalarını ve boş zamanlarını değerlendirmeleri için bir lokal açmış, yeleri arasında beşeri münasebetleri geliştirmek ve devam ettirmek için yemekli toplantılar, konser, balo, tiyatro, sergi, gezi ve eğlenceli etkinlikler dzenlemiřtir¹⁷¹⁵. Kocaeli'nde kurulan birçok dernekten birisi Kocaeli Kalkındırma ve Güzelleştirme Derneği, en etkili ve en faydalı cemiyetlerden birisiydi ve bu özelliğini uzunca bir süre devam ettirmiştir. Derneğin vilâyetin kalkınmasında ve modern bir şehir olmasında etkili olduğu değerlendirilmektedir.

5.4.1.2. 7. İzmit Yeşilay Derneği

Türkiye Yeşilay Cemiyeti Genel Merkezi Ankara'da olmak üzere kurulmuştur ve Dernek tarafından İzmit şubesi açılmıştır. evre ve doğayı korumayı amaçlayan, evre kirliliğine karşı çıkan ve tütün ile mücadele eden derneğin İzmit'te açılması büyük ilgi grmştir. Dernek kurulduktan sonra yönetim kadrosu oluşturulmuş ve başkanlığına da bir süre önce sigara içmeyi bırakan ve sigara ile mücadele eden Nihat Durak tayin edilmiřtir¹⁷¹⁶. Devrin gazetelerine göre, Bu derneğin evre temizliğinin sağlanması ve yeşil alanların korunması açısından il genelinde faaliyetlerde bulunduğu görülmektedir.

5.4.1.2.8. Türk Kültür Ocakları Derneği

Türk Kültür Ocakları, 1912 yılında İstanbul'da bir kültür derneği olarak kurulmuş ve Cumhuriyet tarihinde ülkede ulusal devletin kuruluşuna katkıda bulunmuş milliyetçi bir örgüttür. Türklerin sosyal, ekonomik ve kültür seviyelerini yükseltmek amacıyla politikaya girmeden hizmet vermeyi hedeflemiştir. Dernek zamanla çok sayıda vilâyette şubesini amıřtır¹⁷¹⁷.

---

¹⁷¹⁵ Türk Yolu, 25 Nisan 1960, No: 6616.

¹⁷¹⁶ Hedef, 1 Eylül 1959, No: 1231.

¹⁷¹⁷ Nermin Kılıç, Atatürk'n Türk Ocaklarındaki Konuşmaları, **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Bolu, 2006, s.14.

Müteakiben Kültür Ocaklarının merkezi Ankara'ya taşınmıştır. Genel başkanlığını Mualla Anıl'ın yaptığı Türk Kültür Ocakları 27 Ekim 1958'de Kocaeli şubesini açmıştır. Kocaeli'ne gelen genel başkan ve derneğin diğer yöneticileri vali ve kentin ileri gelenleri görüşerek derneğin yerini belirlemişler ve burada çalışmalarına başlamışlardır.

Türk Kültür Ocakları Kocaeli Şubesi'nin müteşebbis heyeti başkanı İzmit Lisesi Müdürü Cevdet Göktürk ve müteşebbis heyeti ikinci başkanı Röntgen Mütahassısı Dr. Aziz Kutlu'ydu. Derneğin sekreterliğini Belediye Encümen Azası ve SEKA'da çalışanı Naci Girgin ve kâtipliğini ise Belediye Meclis Azası ve Muhasebecisi Necdet Başaran yapmıştır. Ayrıca derneğin veznedarı Yeni Turan İlkokulu Başöğretmeni Esmâ Şener, üyeleri Kız Sanat Enstitüsü Müdür Muavini Saime Soysal ile Sanat Enstitüsü Müdürü Remzi Sert'ti¹⁷¹⁸.

5.4.1.2.9. Sanat Sevenler Derneği

İzmit Sevenler Derneği, 1958 yılında kurulmuştur. Bu derneğin kurucusu ve başkanı Turgut Kısaoğlu'dur. Derneğin yönetiminde Orhan Argun, Avni Öztüre, Naci Girginsoy, Sami Girgin, Cemal Turgay, Turhan Akkuş ve Metin Yüce yer almıştır. Dernek, çalışmaları genellikle Cemal Turgay'ın arkadaşı olan Avukat Turgut Kısaoğlu'nun çalışma dairesinde yapılmaktaydı. Kocaeli genelinde organize edilen tiyatro, sinema, müzik vb. sanat çalışmalarını düzenleyen ve bu çalışmalara destek veren Sanat Sevenler Derneği'nin zamanla üye sayıları da giderek artmıştır. Kocaeli'nde kültürel faaliyetlerin artmasında bu derneğin çok büyük etkileri olmuştur¹⁷¹⁹.

5.4.1.2.10. Türk Kadınlar Birliği Derneği

Türk Kadınlar Birliği, 7 Şubat 1924'te kurulmuş ve derneğin kurulmasını sağlayan kişiler arasında Nezihe Muhittin, Latife Bekir ve Sabiha Sertel gibi mühim şahsiyetler bulunmuştur. Derneğin Mustafa Kemal Atatürk'ün eşi olan Latife Hanım'dan maddi alanda büyük destek aldığı bilinmektedir. Kadının siyasi hayata aktif olarak iştirakini

¹⁷¹⁸ İstiklal, 28 Ekim 1958, No: 1196.

¹⁷¹⁹ Sanat Sevenler Derneği Kurucularından Cemal Turgay ile 03.11.2014 tarihinde yapılan görüşme.

temin etmek ve hayatın tüm alanlarında etkili olmasını amaçlayan birliğin Kocaeli'nde şubesi bulunmuştur¹⁷²⁰.

1950'li yıllarda Türk Kadınlar Birliği Derneği Kocaeli Şubesi'nin başkanı Kız Enstitüsü mezunlarından Avukat Nermin Sayan'dır. Dernek yılın belirli günlerinde toplantısını yapmaktaydı. 1958'deki toplantı İzmit Tüccar kulübünde gerçekleştirilmiştir. Toplantıda Türk Kadınlar Gazetesi sahibi ve Türk Kadınlar Birliği Genel Merkezi üyesi İffet Halim Oruz bir konuşma yapmıştır. Bu toplantıda derneğin yeni müteşebbis heyeti belirlenmiş ve Adalet Erim komisyon başkanı seçilmiştir¹⁷²¹.

Türk Kadınlar Birliği Derneği Kocaeli Şubesi, kadınların katılabileceği birçok etkinlikte bulunmuş ve eğitici-öğretici kurslar düzenlemiştir. Bu kurslardan birisi dikiş nakış kursudur¹⁷²². Ayrıca 1959 yılında İngilizce kursu açılmıştır. Bir İngiliz bayan tarafından derslere sadece derneğe üye olan kişiler katılabilmektedir¹⁷²³. Görüldüğü üzere Kadınlar Birliği Derneği, vilâyetteki etkili derneklerden birisi olmuştur.

5.4.1.2.11. Tarihi Eserleri Koruma Derneği

Tarihi Eserleri Koruma Derneği, mahalli idareler ile halkın yardımını sağlayarak ve bütün imkânlardan faydalanarak tarihi yapıları korumak amacı ile 1951'de Gebze'de kurulmuştur. Derneğin başkanlığını ise Yusuf Baran üstlenmiştir. Derneğin kurucuları arasında şu kişiler yer almıştır:

Yusuf Baran (Gebze Ortaokulu Müdürü), Ali Uyanık (Terzi), Mehmet Soyer (Terzi), Muammer Akpınar (Çimento Fabrikası İdare Müdürü), Rafet Yüce (Belediye Kâtibi), Adnan Atasayan (Belediye Muhasebecisi), Mustafa Güven (Kunduracı), Ahmet Yapar (Belediye Kalfası)¹⁷²⁴. 1950'lerde böyle bir derneğin varlığı, vilâyet dâhilinde tarihi eserlerin korunmasına önem verildiği şeklinde değerlendirilmektedir.

¹⁷²⁰ www.turkkadınlarbirligi.org./kurumsal (10 Ağustos 1955).

¹⁷²¹ Hedef, 25 Ocak 1958, No: 744; Hedef, 26 Haziran 1958, No: 872.

¹⁷²² Hedef, 22 Temmuz 1958, No: 891.

¹⁷²³ İstiklal, 11 Ocak 1959, No: 1261.

¹⁷²⁴ Türk Yolu, 13 Mayıs 1951, No: 3615.

5.4.1.2.12. Türk Hava Kurumu Derneği

Türk Hava Kurumu, Türkiye'de havacılık sanayisini kurmak; askeri, sivil, sportif ve turistik havacılığın ilerlemesini temin etmek amacıyla 16 Şubat 1925'te Mustafa Kemal Paşa'nın talimatları ile kurulmuş bir dernektir. Mustafa Kemal Atatürk'ün isteği ile kurulduğunda Cevat Abbas Gürer kurucu ve başkan idi ve dernek Türk Tayyare Cemiyeti adını taşımaktaydı; 1935 yılında ise adı değiştirilerek Türk Hava Kurumu (THK) yapılmıştır. THK, Türkiye'nin "Havacılık Federasyonu" yetkisini taşır. 5 Ağustos 1925 tarihinden itibaren 'kamu yararına çalışan dernek' statüsündedir¹⁷²⁵.

Türk Hava Kurumu İzmit Şubesi 1947'de açılmıştır¹⁷²⁶. İlk başkanı da Mehmet Ali Kağıtçı'dır¹⁷²⁷. Türk Hava Kurumu İzmit Şubesi iki yılda bir toplantı yapar ve bu müddet zarfında başardığı işleri umumi heyete arz eder ve tartışmalardan sonra seçimlere gidilirdi. Dernek, 1951 yılında teamül veçhi ile kongresini İzmit Ticaret ve Sanayi Odası salonunda gerçekleştirmiş ve neticede 10 kişilik idare heyeti ile beş yedek ve iki asıl delege seçmiştir.

Seçimler sonunda asil üyeliklere şu kişiler seçilmişti: Enver Çelebi, Nazmi Oğuz, Mehmet Yüce, Şahap Bilgisu, Hilmi Ege, Muzaffer Selvili, Hakkı Tokatlı, Edip Kaya ve Dursun Erol. Yedek üyeliklere ise Sabahattin Öztan, Sıtkı Özer, Halim Karşlı, Osman Alyörük ve Sadık Tanaydın getirilmiştir. Seçimler sonunda Hilmi Ege'nin asıl delege ve Dursun Erol'un da yedek delege olmasına karar verilmişti¹⁷²⁸.

5.4.1.2.13. Cami ve Dini Binalar Yaptırma ve Onarma Derneği

Cami ve Dini Binalar Yaptırma ve Onarma Derneği, İzmit'te 1951 yılında kurulmuş ve başkanlığına Kocaeli Müftüsü Mehmet Sayın getirilmişti. Derneğin kurucuları arasında ise şu kişiler yer almaktaydı: Mehmet Sayın (Kocaeli Müftüsü), Behçet Diker (Eczacı), Bahattin Kefeli, Hacı Halim Karşlı, Hacı Müfit Saner, Osman Alyörük, Saadettin

¹⁷²⁵ https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrk_Hava_Kurumu (08.03.2015).

¹⁷²⁶ BCA, Fon Kodu: 490.1.0.0 Yer No: 1128-2.

¹⁷²⁷ BCA, Fon Kodu: 490.1.0.0 Yer No: 1128-2.

¹⁷²⁸ Türk Yolu, 28 Mayıs 1951, No:4058.

Dinçbaş, İbrahim Tuzcu, Hacı İlyas Uygun, Orhan Saka, Nizamettin Yüksel, Halit Özdayıoğlu ve Ahmet Barut¹⁷²⁹.

1950'lerde İzmit dışındaki diğer bütün kazalar ile nahiyelerde de birer cami ve dini binalar yaptırma ve onarma dernekleri kurulmuştur. Örneğin Kandıra İlçesi Cami ve Dini Binalar Yaptırma ve Onarma Derneği ve Pamukova nahiyesi Cami ve Dini Binalar Yaptırma ve Onarma Derneđi¹⁷³⁰. Bu durum, DP hükümetleri döneminde dinsel kurumların yapım ve onarım işlerine ağırlık verildiğini göstermektedir.

5.4.1.2.14. Hereke Kültürlü Sanatkârlar Derneği

Hereke Kültürlü Sanatkârlar Cemiyeti, üyeler arasında birliği ve yardımlaşmayı temin etmek, meslek tesanütünü ve kültür seviyesini yükseltmek amacı ile kurulmuştur. Cemiyet, üyelerine aynı yardımda bulunduğu gibi; aynı zamanda mensucat ve diğer sanayi bölümleri hakkında kurslar ile dersler vermek ve konferanslar tertiplemekle sanat bilgisini arttırmak ve endüstriyel kalkınmanın yurt iktisadiyat savunmasındaki önemini müdrik kılmak hedefinde olmuştur. Cemiyetin ilk başkanı Mehmet Güçkan'dır ve kurucuları arasında şu kişiler yer almıştır: Ahmet Güçkan (Yüksek Mühendis), Mevlüt Teoman (Makine-Kimya Ressamı), Bedri Bozok (İplik Ustası), Sinan Tekin (Mens Stajyeri), Ertuğrul Can (Mens Stajyeri) ve Kazım Aksoy (Mens. Ressamı)¹⁷³¹.

5.4.1.3. Eğitim Alanında Faaliyet Gösteren Dernekler

1950'li yıllarda Kocaeli'nde eğitim faaliyetlerini geliştirmek ve kaliteli bir seviyeye getirmek; fakir öğrencilere yardım etmek, okullar yaptırmak ve öğretmenleri etkili bir duruma getirebilmek için birçok derneğin kurulduğu bilinmektedir. Bu kapsamda eğitim alanında faaliyet gösteren dernekler aşağıda maddeler halinde gösterilmiştir.

---

¹⁷²⁹ Türk Yolu, Türk Yolu, 31 Mayıs 1951, No: 3885.

¹⁷³⁰ Türk Yolu, Türk Yolu, 24 Mart 1950, No: 3515.

¹⁷³¹ Türk Yolu, 24 Mayıs 1950, No: 3567

5.4.1.3.1. İzmit Erkek Sanat Enstitüsü Öğrencilerini Koruma Derneği

1950'lerde kurulan derneğin amacı, Erkek Sanat Enstitüsüne devam eden fakir öğrencilerin eğitimlerini sürdürebilmeleri için bu öğrencilerin maddi yönden desteklemektir. Dernek, bu hususta öğrencilere maddi olarak faydalı olacak işleri yapmış ve öğrencilere yayım, giyim, yatıp kalkma, ders malzemesi olan kitapları sağlamak ve öğrencilerin talim terbiyesi ile ilgili inşaat, tesisat ve tamirat gibi işlerle uğraşmıştır¹⁷³².

Bu anlamda İzmit Erkek Sanat Enstitüsü'nün temel hedefleri şunlardı¹⁷³³:

- 1-Fakir öğrencilere yardım etmek
- 2-Yoksul, hasta öğrencilere sıhhi muayene ve tedavi yardımı yapmak
- 3-Yoksul öğrencilere giyim yardımı yapmak
- 4-Yoksul öğrencilere kitap, kalem gibi ders malzemesi yardımını sağlamak
- 5-Öğrencilere yatacağı yer temin etmek, öğrenci yurtları açmak
- 6-Öğrenci velileri ile okul arasında temas temin etmek, öğrenci velilerine faydalı olacak müsamere, konferans, eğlence ve geziler tertip etmek
- 7-Okul binası ve öğrencilerin terbiye ve tedrisi ile ilgili inşaat, tamirat, tesisat vücuda getirmek, mevcutları ıslah etmek.

Erkek Sanat Enstitüsü, fakir öğrencilere kitap yardımı sağlamak amacıyla çeşitli etkinlikler yapmıştır. Dernek, her yıl okullar başlamadan çeşitli etkinliklerde bulunarak fakir öğrenciler için para toplamaktaydı. Müteakiben toplanan paralar ile 1954'te fakir öğrencilere 250 TL para yardımında bulunmuştur¹⁷³⁴. Bunun gibi derneğin birçok faaliyetleri vardı. Devrin gazetelerine göre dernek, her eğitim yılı başlarında bu şekilde yardım faaliyetlerinde bulunarak vilâyetteki fakir öğrencilerin eğitim almalarını sağlamada etkin bir rol oynamaktaydı.

¹⁷³² Bizim Şehir, 8 Mayıs 1953, No: 625, Sayfa 1.

¹⁷³³ Bizim Şehir, 8 Mayıs 1953, No: 625, Sayfa 2.

¹⁷³⁴ Türk Yolu, 10 Ekim 1954, No: 4913.

5.4.1.3.2. İzmit Erkek Orta Sanat Okulu Öğrencilerini Koruma Derneği

1952’de kurulan İzmit Erkek Sanat Orta Okulu Öğrencilerini Koruma Derneğın amacı, Erkek Sanat Okulu’nda okuyan öğrencilerin eğitimlerini ve maddi varlıklarını kuvvetlendirmek ve korumaktır. İzmit Erkek Sanat Orta Okulu Öğrencilerini Koruma Derneği, öğrencilere manevi yönden faydalı olacak işleri yapmış ve öğrencilere yayım, giyim, yatıp kalkma, ders malzemesi kitapları sağlamış ve öğrencilerin talim terbiyesi ile ilgili inşaat, tesisat ve tamirat gibi işlerle meşgul olmuştur¹⁷³⁵.

5.4.1.3.3. İmam Hatip Okulu Yaptırma Derneği

1950’li yıllarda Kocaeli’nde faaliyet gösteren birçok dini dernek bulunmaktaydı. Örneğın 1955’te 65 din derneği varken; bu sayı 1956’da 92’ye ve 1960’ta 143’e ulaşmıştır¹⁷³⁶. Dini derneklerden birisi İmam Hatip Okulu Yaptırma Derneği’dir. İmam Hatip Okulu Yaptırma Derneği, 1954’te kurulmuş ve derneğın başkanlığını dönemin valisi Cemal Babaç yapmıştır. Müteşebbis Heyette Dr. Ziya Gökşın, Mustafa Özbay, Adil Girgin, Tayyar Kobak, Nizamettin Gökyar, Rauf Özmen ve Yavuz Atan yer almıştır.

İmam Hatip Okulu Yaptırma Derneği’nin kurucuları imam hatip okulu yaptırmak için Kocaeli genelinde yardım kampanyası başlatmışlardır. Bu yardımlar sonunda toplanan yardımlar Emlak Kredi Bankası hesabına yatırılmıştır¹⁷³⁷. Bu yardımlar sayesinde İzmit, Gölcük ve Karamürsel’de de birer imam hatip okulu yaptırılmıştır¹⁷³⁸.

5.4.1.3.4. İzmit Öğretmenler Derneği

Kocaeli Öğretmenler Derneği, Anayasaya yasalara Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlı demokratik Türkiye Cumhuriyeti’nin gönüllüleri arasında birlik ve beraberliği, sosyal ve kültürel olarak maddi ve manevi yardımlaşmayı temin

¹⁷³⁵ Bizim Şehir, 8 Mayıs 1953, No: 625.

¹⁷³⁶ “Kocaeli” Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c.VII, s.5066.

¹⁷³⁷ Türk Yolu, 15 Aralık 1954, No: 4969.

¹⁷³⁸ F.Yavuz Ulugün ile 14.11.2015 tarihinde yapılan görüşme.

etmek ve devamını sağlamak için Türk Milli Eğitimi'nin amaçları doğrultusunda çalışma yapmak amacı ile 1951'de kurulmuştur¹⁷³⁹.

Cemiyetin ilk başkanı Gündüz Akbıyık ve kurucuları arasında şu kişiler yer almıştır: Gündüz Akbıyık (Lise Müdürü), Niyazi Onur Ay (Öğretmen), Kemal Mollaoğlu (Öğretmen), Behçet Gökmen (Öğretmen), İbrahim Onan (Öğretmen), Hikmet Ökem (Öğretmen), Ferhan Oğuzkan (Öğretmen), Haldun Canka (Öğretmen), Adalet Ekim (Kız Enstitüsü Müdürü), Şevki Güçlü (Öğretmen), Nihat Tanberg (Öğretmen), Durmuş Aytuğ (Öğretmen), Remzi Sarı (Öğretmen) ve Fazıl Yenice (Öğretmen)¹⁷⁴⁰.

Öğretmenler Derneği, üyelerin ve eğitimcilerin kişisel eğitimlerine katkıda bulunmak, eğitimde kalite bilincini geliştirmek, mesleki görevlerini ve topluma faydalarını artırmak üzere çalışmalar yapmıştır. Bunun dışında dernek, eğitime katkıda bulunmak amacıyla kurslar açmış konferans, seminer vb. eğitim programları düzenleyerek eğitimin gelişimine katkıda bulunmuştur. Ayrıca Öğretmenler Derneği, eğitimcilere ve bakmakla yükümlü oldukları kimselere ve ihtiyaç sahibi öğrencilere maddi destek (giyim, gıda, burs) ve barınma ihtiyaçlarını sağlamak için pansiyon ve misafirhanelerin açılmasını sağlamıştır. Derneğin bütün çalışmaları İzmit Öğretmenler Lokalinde gerçekleştirilmekteydi¹⁷⁴¹.

5.4.1.3.5. Öğretmenler Yardımlaşma Derneği

Öğretmenler Yardımlaşma Derneği, Adapazarı İlçe merkezi ve köylerde çalışan öğretmenler ile Arifiye Köy Enstitüsü, Orta Ticaret Erkek Sanat Enstitüsü ve ortaokullarda bulunan bütün öğretmenlerin iştiraki ile merkezi Adapazarı olmak üzere 1950 yılında kurulmuştur. İlk toplantıda yapılan gizli oylamada dernek başkanlığına Adapazarı Ortaokulu Müdürü Fahri Güler yüz seçilmiştir.

Öğretmenler Yardımlaşma Derneği'nin kurucuları arasında şu kişiler yer almıştı: Yusuf Ulusoy-Müdür Vekili, Muzaffer Büyükişık-Sekreter, Adil Acar Muhasip ve Remzi

¹⁷³⁹ Türk Yolu, 11 Şubat 1951, No:3803.

¹⁷⁴⁰ Türk Yolu Gazetesi ilgi sayılı yazısı.

¹⁷⁴¹ Bizim Şehir, 4 Aralık 1954, No: 778; Demokrat Kocaeli, 7 Ocak 1960, No: 2120.

Genç Osman-Veznedar. Derneğin yönetim kurulunda ise Celal Akın (Başöğretmen), Hasan Balcıoğlu (Ortaokul Öğretmeni), İsmet Tan (Öğretmen), Sadi Turnagül (Sabiha Hanım Okulu Öğretmeni), Abdullah Çelik (Erenler Köyü İlkokulu Baş Öğretmeni), Ragıp Atalay (Kayalar Okulu Baş Öğretmeni), Nafiz Çelik (Öğretmen) ve derneğin haysiyet divanında ise Bahri Tekiner (İlkokulu Müfettişi), Osman Özgönül (Öğretmen), Melek Araz Öğretmen), İbrahim Alp Öğretmen) ve Ali Erseveneven Öğretmen) seçilmiştir¹⁷⁴². Bu derneklerin varlığı, öğretmenler arasında birlik ve dayanışmayı sağlamada etkili kurumlar arasında yer almışlardır.

5.4.1.3.6. İzmit Yüksek Tahsil ve İzmit Lisesi'nden Yetişenler Derneği

İzmit Yüksek Tahsil ve İzmit Lisesi'nden Yetişenler Derneği 1950 yılında kurulmuştur ve başkanı da Ali Şener'dir. Bu dernek, Kocaeli Yüksek Öğretim Derneği'nin ilk aşamasını oluşturmaktadır. Derneğin maksat ve gayeleri İstanbul'da tahsilde bulunan öğrencilerin bir yurda kavuşmasını ve bu işi başarıncaya kadar hali hazırda maddi vaziyetleri müsait olmayan kırk kadar gencin İstanbul'daki yurtlarla ücretle barınmalarını temin etmek, sömestr ve yaz tatillerinde İzmit'te toplu olarak bulunarak mezkûr gençleri lise çatısı altında kültürlerini arttırmak. Dernek çalışmaları için bir kütüphane kurmak, bir spor ve jimnastik sahası yapmak ve icabında köylere geziler tertip etmek ve kamplar açmak. Ziraat sahalarında çiftçiler ve köylüler ile temaslarda bulunarak tetkikat yapmak velhasıl, tahsil zamanlarında kendi muhit ve sahalarında boş kalmamak, kahvelerde oyun oynamaktan ise fikren ve bedenen meşgul bir şekilde vatana millete faydalı birer unsur olmak gibi çok yüksek düşüncelerle kurulmuş bir dernektir.

Dernek ilgili olarak Türk Yolu Gazetesi şu bilgileri vermektedir: “*Derneğin kurucularıyla görüştük ve birer enerji kaynağı olan bu genç hemşerilerimizin dinamik hareketini şükranla karşıladık. Daha şimdiden 74 azası olan bu derneğin şimdilik merkezi İzmit Halkevi'nde kendilerine tahsis edilen bir odadır. İdare heyetleri üç lise öğretmeni ile dört yüksek tahsil talebesi olmak üzere yedi kişidir. Başkanları Ali Şener*

---

¹⁷⁴² Türk Yolu, 1 Ekim 1950, No:3676.

*isminde bir yüksek tahsil talebesidir*¹⁷⁴³”. İzmit’te böyle bir derneğin varlığı, üniversite eğitimine önem verildiğini ve dönem itibarıyla gençleri üniversite eğitimine teşvik etmek için birtakım çalışmaların yapıldığını göstermesi açısından önem taşımaktadır.

5.4.1.3.7. Kocaeli Yüksek Öğrenim Derneği (KYÖD)

1947’de Kocaeli Yüksek Öğrenim Derneği’nin kurulması için ilk girişimi devrin belediye başkanı Kemal Öz atmış ve derneğin açılması için 250 TL bağışta bulunmuştur. Kemal Öz dışında derneğin kurucuları Orhan Demirağcı, Kemal Koç, Behçet Durantepe ve Necmi Onur’dur. Kurucular kendi aralarında Orhan Demirağcı’yı başkan seçmişlerdi¹⁷⁴⁴.

Kocaeli Yüksek Öğrenim Derneği, İzmit dışında üniversitelerde okuyan birkaç üniversite gencinin dayanışma ruhuyla kurulmuş ve üyeler kent halkının her kesimiyle kaynaşmış ve destek görmüştür. Dernek, Yüzlerce öğrenciye okuma olanağı sağlamak için burslar vermiş, üniversiteye hazırlık kursları açmış, İstanbul’da belediye ve özel idarenin katkılarıyla 55 kişilik bir yurt binası kiralayarak İzmitli öğrencilere ucuz konaklama olanağı sağlamıştır.

Dernek üyeleri, her yaz dönemi boş durmayarak hazırlanan bir tiyatro oyununu köylere kadar giderek oynanmıştır. Ayrıca dernek tarafından ihtiyacı olan köylerde kütüphaneler açılmış, Atatürk büstleri dağıtılmış kültürel ve tarımsal amaçlı bilgiler sunulmuş ve bazı okullar onarılmıştır. Yardım amaçlı yapılan faaliyetlere halkın katılımı her zaman yüksekti. Örneğin yardım amaçlı yapılan bir geziye bir geziye tam 225 kişi iştirak etmişti. Dernek bunun gibi derneğin birçok çalışmalarda bulunmuştur¹⁷⁴⁵. Derneğin bu faaliyetleriyle Kocaeli’nin hem eğitim hem de kültürel yönden ilerlemesine büyük katkı sağladığı değerlendirilmektedir.

---

¹⁷⁴³ Türk Yolu, 3 Mart 1950, No: 3497.

¹⁷⁴⁴ www.kyod.org.tr/hakkımızda.aspx; (19 Aralık 2014).

¹⁷⁴⁵ www.kyod.org.tr/hakkımızda.aspx (15 Ocak 2015); Azim 23 Ağustos 1953, No: 393.

5.4.1.4. Kocaeli Merkez ve İlçelerde Faaliyet Gösteren Diğer Dernek, Kurum ve Kulüpler

Kocaeli’nde yukarıda bahsedilen dernek dışında başka dernekler de mevcuttu. Ayrıca vilâyet genelinde etkin sayıca fazla kurum ve kulüpler de bulunmaktaydı. Bahsi geçen dernek, kurum ve kulüpler aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir¹⁷⁴⁶.

Tablo 55
Kocaeli Genelindeki Diğer Dernek ve Kulüpler

Derneğin Adı	Dernek Başkanı	Faaliyet Gösterdiği Yer
Hava Kurumu	Sıtkı Özer	Kocaeli
Ticaret Odası	Asım Ardaman	İzmit
Ziraat Odası	İslam Kara	İzmit
Avcılar Kulübü	Seyfi Cenap	İzmit
İdman Yurdu	Edip Kaya Morsallı	İzmit
Şehir Kulübü	Nail Töre	Adapazarı
Berber Derneği	İsmail Göktürk	Adapazarı
Gençler Birliği Kulübü	İsmail Göktürk	Adapazarı
Atlı Spor Kulübü	Tevfik Tunkoç	Adapazarı
Yıldırım Spor Kulübü	Ruhi Refik Soyer	Adapazarı
İdman Yurdu Kulübü	Fazıl Erim	Adapazarı
Avcılar Kulübü	Cevdet Timur	Adapazarı
Hava Kurumu	Hulusi Karabulut	Geyve
Kızılay Kurumu	Ali Ertürk	Geyve
Çocuk Esirgeme Kurumu	Zeki Okan	Geyve
Hava Kurumu	Fazıl Uybadin	Gebze
Kızılay Kurumu	Hayri Gökçen	Gebze
Çocuk Esirgeme Kurumu	K.Mustafa Atabek	Gebze
Hava Kurumu	Mehmet Evin	Kandıra

¹⁷⁴⁶ BCA, Fon Kodu: 490.1.0.0 Yer No: 1128-2.

Kızılay Kurumu	Saim Polat	Kandıra
Çocuk Esirgeme Kurumu	Muhsip Başkal	Kandıra
Spor Kulübü	Sadi Saner	Kandıra
Çocuk Esirgeme Kurumu	Hayri Ergünay	Karamürsel
Ulusal Ekonomi Derneği	Cemal Dirit	Karamürsel
Bağcılar ve Bahçıvanlar Derneği	Hayri Ergünay	Karamürsel
İdman Yurdu Kulübü	Azmi Gökmen	Karamürsel
Hava Kurumu	Şükrü Akımsar	Karasu
Kızılay Kurumu	Vasıf Yıldız	Karasu
Çocuk Esirgeme Kurumu	Mehmet CömerT	Hendek
Kızılay Kurumu	Cafer Arutan	Hendek
Ulusal Ekonomi Derneği	Enver Günçer	Hendek
Tütün Ekiciler Derneği	Yusuf Uzun	Hendek
Gençler Spor Yurdu Kulübü	Ali Arkun	Hendek
Şehir Kulübü	Suphi Günay	Hendek
Kızılay Kurumu	Feridun Gürsan	Gölcük
Çocuk Esirgeme Kurumu	Nadire Okan	Gölcük
Hava Kurumu	Münir Targaç	Gölcük

5.4.2. Sendikalar

DP döneminde hem sanayileşme alanında önemli atılımlar gerçekleştirilmiş gerekse hem de demokratikleşme çabaları yoğunlaşmıştır. Dolayısıyla işçi sayısı ve sendikalaşma oranlarında ciddi artışlar yaşanmıştır. Bilhassa 1948 yılından 1960 yılına kadar Türkiye’de sendikalaşma oranı giderek artmıştır. Kuşkusuz bunda sendikacılığın kuruluş aşamasında olması, sosyo-ekonomik koşullar, ülkenin yapısal özellikleri vb. birçok sebep etkilidir. 1950 yılında sendikalara toplu iş ihtilafı çıkarma hakkının verilmesi, 1952’de Türk İş’in kurulması, yine 1952’de Basın İş Kanunu, 1954’te Deniz İş Kanunu’nun getirdiği basın mensupları ve deniz adamlarına sendikalaşma hakkının verilmesi ve 1950’den itibaren özel sektördeki hareketlilik sendikalaşma oranlarındaki artışlarda etkisi bulunmaktadır.

DP döneminde sendikal çalışmaların gelişmesi ve etkili bir konuma gelmesinde bir diğer da olgu sınıf bilincinin gelişmesidir. Bilhassa 1923'ten sonra ortaya çıkan sanayi tesislerinde çalışan işçilerin çoğu kırsal kesimden gelen, geçici işçi pozisyonunda çalışan işçilerdir. Bunların büyük çoğunluğu köyleri ile bağlantılarını kesmemiş yani mülksüzleşmemiş yani tamamen işverene bağımlı hale gelmemiş işçilerdir. Sonuç itibarıyla oluşan işçi kitlesinin özellikleri sınıf olmasına yeterli değildir. Kuşkusuz bu durum sendikalaşma eğilimini olumsuz etkilemiştir. Bu dönemde grev yasağı olduğu için az sayıda grev gerçekleşmiştir¹⁷⁴⁷.

1951-1955 yılları arasında Kocaeli'nde faaliyet gösteren sendikaların sayısı azdır. Ancak 1955'ten sonra sendikaların sayısı hızla artmıştır. DP döneminde Kocaeli'nde birtakım sendikalar kurulmuştur. Bunlardan Kocaeli Nakliye İşçileri Sendikası ile İzmit Selülöz Sanayi İşçileri Sendikası Kocaeli'nde kurulan ilk sendikalardır. Bu sendikaları, 1950'de kurulan Tekel Tütün İşçileri Sendikası, Hereke Yünlü ve Halı Dokuma Sanayi İşçileri Sendikası izlemiştir. Müteakiben 1952 ile 1954 yılları arasında Kocaeli'nde Gölcük Deniz Fabrikası İşçileri Sendikası, DYF-İş Kocaeli Şubesi, Kocaeli Yapı İşleri Sendikası, Yol-İş Kocaeli Şubesi, Garsonlar Sendikası, Çimento Fabrikası İşçileri Sendikaları kurulmuştur¹⁷⁴⁸.

1950'lerde kurulan sendikalardan birisi de Tahmil ve Tahliye İşçileri Sendikası'dır¹⁷⁴⁹. Kocaeli'nde 1955'ten itibaren sanayi daha çok kâğıt, gıda, dokuma, çimento, karayolu yapımı gibi işkollarında olduğunda sendikalar da bu iş kollarında örgütlenmiştir. Aynı dönemde Petrol-İş ve Maden-İş Turizm Otel ve Eğlence İşçileri Sendikası, Türkiye Şişe ve Cam Sanayi İşçileri Sendikası ile Genel-İş ve Lastik-İş'in sendikalarının Kocaeli şubeleri de kurulmuştur¹⁷⁵⁰. Konuya açıklık getirmek açısından bu dönemdeki en önemli ve etkili olan sendikalar üzerinde durulmuştur.

---

¹⁷⁴⁷ Zefure Uçar, Türkiye'de Siyasal Dönüşümlerin Işığında Sendikal Hakların Gelişim Dinamikler, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta, 2010, s.97-98.

¹⁷⁴⁸ "Kocaeli" Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s.5065.

¹⁷⁴⁹ Türk Yolu, 2 Kasım 1950, No: 3703.

¹⁷⁵⁰ "Kocaeli" Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s. 5065.

5.4.2.1. Kocaeli Bölgesi İşçi Sendikaları Birliği

Türkiye’de 1946’da sınıf temeline dayalı dernek kurma yasağının kalkması ile birlikte sendikalar kurulmaya başlanmıştır. Bu kapsamda Kocaeli İşçi Sendikaları Birliği, 1946’da İstanbul İşçi Sendikaları Birliği’nin ardından oluşturulan ilk sendikadır¹⁷⁵¹. Bilhassa 1950’lerde Kocaeli’nde birçok sendika kurulmuş ve bu sendikalar Kocaeli Bölgesi İşçi Sendikaları Birliğine bağlı olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. Derneğin kurucusu ve ilk başkanı da İdris Erdinç’tir¹⁷⁵². Sendikalar, Kocaeli’nde çalışma hayatının düzenlenmesinde ve geliştirilmesinde katkıda bulunmuş ve bu konuda söz sahibi olmuşlardır. Bilhassa Kocaeli Bölgesi İşçi Sendikaları, birliğe bağlı işçi haklarının korunmasını ve işçi sendikalarının örgütlenmesini temin etmiştir¹⁷⁵³.

Kocaeli Bölgesi İşçi Sendikaları Birliği, yılın belirli günlerinde çalışmalarını hakkında gazetecilerle toplantılar yapmaktaydı. Bu toplantılarda sendikaların maksat ve gayeleri hakkında basına kapsamlı verilerek; soru cevap kısmına geçilirdi. Aynı şekilde Makine ve Teknik İşçiler Sendikası da basın toplantıları düzenlemekteydi¹⁷⁵⁴. Bu durum, sendikaların çalışma biçimlerini göstermesi ve yaptıklarını halk ile paylaşmaları açısından değeli olduğu düşünülmektedir.

5.4.2.2. Makine ve Teknik İşçiler Sendikası

Makine ve Teknik İşçiler Sendikası, 1952’de kurulmuştur. Vilâyetteki fabrikalarda makine ve teknik alanlarda çalışan işçiler arasında birliği sağlamak amacıyla kurulan ve üyelere eğitici seminerler düzenleyen sendikaların başkanlığını Yusuf Usta yürütmüştür. Sendikaların ikinci başkanlığını Halit Cansever ve kâtipliklerini ise Fethi Özgür ve Uğur Çelik yapmıştır. Haftanın belirli günleri toplanan ve yılın belirli günlerinde kongrelerini yapan dernek, İzmit’te etkili olan sendikalardan birisiydi. Sendikaların kendi lokali vardı ve üyeler toplantılarını ve etkinliklerini genel olarak kendi lokallerinde yapmaktaydılar.

¹⁷⁵¹ “Kocaeli” Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s.5065.

¹⁷⁵² Canan Özcan, *Türkiye’de Sendika-Siyaset İlişkisi: TKP Atılım Dönemi’nde DİSK-TKP Örneği*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010, s.39.

¹⁷⁵³ “Kocaeli” Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s.5065.

¹⁷⁵⁴ Türk Yolu, 25 Ocak 1955, No: 5004.

Sendikaya bağı lokalde dernek üyeleri tarafından birçok etkinlik ve faaliyet yürütölmekteydi¹⁷⁵⁵.

Makine ve Teknik İşçiler Sendikası, her yıl kongre yapmaktaydı. Bunlardan birisi 1953 yılı genel kongresidir. 1953 yılı kongresinde çalışma raporunun okunmasından sonra tenkitlere geçildiğinde, söz alan bütün üyeler raporu tasvip ederek idare heyetinin çalışma biçimini kabul etmişlerdir. Kongrede yapılan oylamalar neticesinde Razak Çevik, Kudret Çalış ve İhsan Yüce yönetim kuruluna; Habip Seval, Yusuf Dalgayaran, Seyfi Gülsoy, Sabahattin İstanbullu, Kemal Güleney, Arif Çağırın, Halit Cansever, İhsan Yönter ve Hakkı Şakirgil de yönetim kurulu üyeliklerine seçilmişlerdir¹⁷⁵⁶.

5.4.2.3. Selüloz Sanayi Müessesesi İşçileri Sendikası

Kocaeli ekonomisinde önemli bir yer tutan SEKA Fabrikası elemanları Selüloz Sanayi Müessesesi İşçileri Sendikası' kurmuşlardır. Sendikanın kurucuları Dündar Çiğit ile Necati Cansever'dir. Sendika açıldıktan sonra Dündar Çiğit ve Necati Cansever sendikanın şube yönetimlerinde de görev almışlardır¹⁷⁵⁷.

Selüloz Sanayi Müessesesi İşçileri Sendikası, SEKA işçileri tarafından kurulmuştur. Sendikanın ilk başkanı Mustafa Dayan ve ikinci başkanı da Sabahattin İstanbullu'dur. Sendika, her yıl düzenli olarak kongrelerini yapmaktaydı. 1950 yılında yapılan kongreye Kocaeli milletvekillerinden Dr. Hüsnü Türkant, SEKA Müdür Adnan Berkay ve binlerce işçi katılmıştır. Kongre başkanlığına Cevat Sezgin seçilip kâtipler belirlendikten sonra Sendika Başkanı Mustafa Dayan 10 aylık faaliyet raporunu okumuştur.

Kongrede Sendika Başkanı Mustafa Dayan ile İkinci Başkan Sabahattin İstanbullu, yapılan tetkiklere cevap vermişler ve sendikanın kurulmasından beri yapılan tahrikçilerden ve fesatlardan söz ederek; bunların işçi davasındaki sabote hareketlerini izah etmişlerdir. Bilhassa Sabahattin İstanbullu heyecanlı bir ifade ile sendikanın yaptığı

---

¹⁷⁵⁵ Türk Yolu, 22 Temmuz 1953, No: 4341.

¹⁷⁵⁶ Türk Yolu, 22 Temmuz 1953, No: 4341.

¹⁷⁵⁷ Ulugün, **İzmit Esnaf ve Ticaret tarihi**, s. 204.

işleri anlatmış, komünizmi şiddetle telin ederek, vatanperver ve milliyetçi Türk işçisinin vatan bekçisi olduğunu söylemiştir. Bu kongreden sonra Sendika Başkanı Mustafa Dayan'ın görevine devam etmesine karar verilmiştir¹⁷⁵⁸.

1951 yılında Selüloz Sanayi Müessesesi İşçileri Sendikası ile işverenler arasında ücret meselesinden dolayı çıkan ihtilaf, İl Hakem Kurulu'na intikal etmiştir. Sendikanın, işçi ücretlerinin arttırılması hususundaki talepleri Vali Burhanettin Teker başkanlığındaki İl Hakem Kurulu tarafından incelenmiş ve şu suretle karara bağlanmıştır: “120 Kuruş'tan 280 Kuruş'a kadar yevmiye alan işçiye %15 ve bundan yukarı ücret alan işçilere de % 10 nispetinde zam yapılması ittifakla uygun görülmüştür¹⁷⁵⁹”. Selüloz Sanayi Müessesesi İşçileri Sendikası, bu şekilde işçi haklarını savunmak ve işçileri mağdur olmalarını yapmak için etkinlikler yapmaktaydı.

5.4.2.4. Tekel Tütün İşçileri Sendikası

1950'li yıllarda Kocaeli ekonomisinde tütün büyük bir yer tutmaktaydı. Bu durumdan dolayı Tekel Tütün İşçileri Sendikası, vilâyette önemli bir konumda bulunmaktaydı. 1950'de kurulan Kocaeli Tekel İşçileri Sendikası şu kişilerden oluşmaktaydı: Hüseyin Baturer, Tefik Dana, Ömer Sertel, Kemal Borja, Naim Lale, Hamdi Gökmen, Kemal Katip, Ahmet Sevik, Mustafa Erdem, Hikmet Çefler, Mehmet Tanıl¹⁷⁶⁰.

1951 yılında tütün işçileriyle işverenler arasında ücretler konusunda bazı anlaşmazlıklar olmuştur. Tütün işçileriyle işveren arasında çıkan iş ihtilâfına dair ihtilaf, İl Hakem Kurulu'na gönderilmiş ve burada karara bağlanmıştır. Buna göre, Kocaeli İl Hakem Kurulu tarafından verilen karara gerek işçiler ve gerekse işveren tarafından itiraz edilmiş olduğundan 3008 sayılı İş Kanununun 83. maddesine göre Çalışma Bakanlığınca vuku bulan davet üzerine; konu görüşülmüş ve işçi ücretleri yeniden belirlenmiştir¹⁷⁶¹. Bu çalışmada Tütün İşçileri Sendikası'nın aktif rol oynadığı ve işçiler lehine karar çıkartmış olduğu düşünülmektedir.

¹⁷⁵⁸ Türk Yolu, 29 Aralık 1950, No: 3649.

¹⁷⁵⁹ Türk Yolu, 26 Kasım 1951, No:3724.

¹⁷⁶⁰ Hürsöz, 24 Ağustos 1950, No: 58.

¹⁷⁶¹ Resmi Gazete, 1 Eylül 1951, Sayı: 7899, s.1898.

1951 ile 1952 yılları arasında Tekel Tütün İşçileri Sendikası'nın başkanlığını Hikmet Çef yürütmekteydi¹⁷⁶². Sendika, yılın belirli günlerinde kongrelerini yaparak üyeleri arasında birlik oluşturmaktaydı. Ayrıca tütün alanında çalışan işçilerin haklarının savunulmasında Tekel Tütün İşçileri Sendikası etkili çalışmalar içinde bulunmuştur. 1954'teki kongrede sendika başkanlığına Kemal Sanyon seçilmiştir. Aynı şekilde 1955 yılında yapılan kongrede sendika başkanlığına mevcut başkan olan Kemal Sanyon yeniden seçilmiştir¹⁷⁶³.

5.4.2.5. Hereke Teknik İşçiler Sendikası

1950'de kurulan ve 900 civarında üyesi olan Kocaeli Teknik İşçiler Sendikası var iken; bir de 1955 yılında Hereke Teknik İşçiler Sendikası kurulmuştur. Ancak 1955 yılında aktif duruma gelen Hereke Teknik İşçiler Sendikası'nın teknik işçileri ikiye ayırdığı ve çalışmalarını sekteye uğrattığı iddiasıyla hakkında soruşturma açılmış ve yapılan yargılama sonucu sendika kapanmıştır¹⁷⁶⁴.

Konu ile ilgili olarak İstiklal Gazetesi şu bilgileri vermektedir: “ *Bir müddet evvel kurulan Hereke Teknik İşçiler Sendikası'nın kanunlara uymadığı ve Kocaeli Valiliği tarafından sendikanın idare heyeti faaliyetten men edilmiş ve sendika başkanlığına tebliğ olunmuştur. 1950 senesinde kurulmuş ve 900 küsur üyesi bulunan bir sendika mevcut iken; daha altı ay evvel bu sendikanın idaresini ellerinde bulunduranlar tarafından kuruluna Teknik İşçiler Sendikası, işçiyi ikiye ayırdığı ve büyük bir kitleyi bünyesinde toplayan diğer sendikanın faaliyetlerini baltaladığı müşahede edilmiş olduğundan birçok şikayetlere yol açmıştı. Daha da bazı sebeplerin mevcut olduğu tahmin edildiğinde; vekâletçe mezkûr sendikanın kapatılması ihtimali çok kuvvetlidir. Son defa yapılan umumi heyet toplantısı kanuni olmadığından iptal edilmiştir*¹⁷⁶⁵.”

---

¹⁷⁶² Türk Yolu, 30 Mayıs 1952, No:4151.

¹⁷⁶³ Azim, 12 Ocak 1955, No: 125.

¹⁷⁶⁴ İstiklal, 17 Ağustos 1955, No: 275.

¹⁷⁶⁵ İstiklal, 17 Ağustos 1955, No: 275.

5.5. Spor

1950’li yıllar dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’de de sporun, iç ve dış gelişmelerin etkisiyle önemli bir dönüşümden geçtiği ve kitleselleştiği bir dönemdi. İkinci Dünya Savaşı sonrasında spor üzerindeki militarist vurgunun azalması ve kulüpler üstündeki baskının hafiflemesi daha özgür bir düşünce ortamının yeşermesini sağlamıştı. Bu dönemde toplumun farklı kesimlerinde olduğu gibi spor çevrelerinin de demokrasi ve hürriyet talepleri yükselişe geçmiş; bu yıllarda canlanan spor basını artan taleplerin sözcülüğünü yapmaya girişmişti. Bu talepler arasında en dikkat çeken “profesyonelliğin kabulü” meselesiydi. Yıllardır futbolcular ve kulüpleri arasında örtük biçimde devam eden profesyonel ilişkiler, 1951 yılında Türkiye Futbol Federasyonu tarafından “Profesyonellik Talimatnamesinin” yayınlanmasıyla yasal bir zemine kavuşmuştur.

1950 ile 1960 arasındaki evrede “Türk medya organlarında spor, en önemli konulardan biri haline gelmişti. Bu anlamda hemen her gazete, gündelik içeriği içinde spora geniş yer vermeye başlamıştı. Bu devirde günlük gazeteler birer ya da ikişer kişiden müteşekkil spor yazarlarıyla yetinmiyorlar; günlük spor haberlerine de sayfaları arasında yer verebilmek için yeni yeni genç spor muhabirlerini kadrolarına dahil ediyorlardı. Bu hal Türk basınında “Spor Yazarı” zümresinin bir anda artmasına da yol sebep olmaktaydı. Spor sadece günlük gazetelerin ilgi gösterdiği konu başlıklarından birisi olmakla kalmayıp yeni dergi ve haftalık gazetelerin de yayın hayatına girmesinin başlıca sebebiydi¹⁷⁶⁶.

DP döneminde sporun gittikçe etkili bir yapıya kavuştuğu Kocaeli’nde spor faaliyetleri bölümünde adı en çok geçen futbol, boks, güreş, kürek, yüzme ve yelken konuları üzerinde durulmuştur. Kocaeli ile ilgili olarak devrin gazetelerinde günümüzün önemli spor dallarından basketbol, voleybol, hentbol vb. konularda bazı bilgiler vardır; ancak futbol, güreş vs. gibi kapsamlı olmadığı için; mezkûr spor dalları ayrıca konu olarak ele alınmamıştır.

---

¹⁷⁶⁶ Sevecan Tunç, “Hayatın Yıldızları: 1950’lerin Türkiye’sinde Tüketim Kültürü, Futbol ve Şöhret”, *Toplum ve Bilim Dergisi*, S. 130 (Haziran, 2014), s.138-139.

5.5.1. Futbol

Kocaeli'nde spor, örgütlü olarak 1909-1910 yıllarında futbol ile başlamıştı¹⁷⁶⁷. Bu yıllarda İzmit'te bulunan Fransız okulunun Türk talebelerinden olan Ferit ve Süreyya Beylerin öncülüğü ile bir futbol takımı kurulmuş ve öğrencilerin spor yapmaları yönünde çabalar sarf edilmiştir. Bu kapsamda İzmit'te ilk resmi spor kuruluşu 1924'te faaliyete geçen İzmit İdman Cemiyetleri İttifakı'dır. Reşit Bey'in başkanlığını yaptığı bu takımın yönetim kurulunda İzmit'ten A. Kerim Oktay, Mehmet Yüce, Müfit Saner ile Adapazarı'ndan Vodinalı Hasan Bey ve Hurşit Konuk yer almışlardır¹⁷⁶⁸.

1927 yılında Kocaeli'nde İzmit Sultanisi futbol takımının kurulmasıyla futbol alanında ciddi bir adım atılmıştır. İzmit'te aynı yıllarda İttihadspor kulübü de kurulmuştur. Yeni spor kulübü Abdurrahman Bey'in öncülüğüyle kurulan ilk sivil spor kulübüdür. Mehmet Yüce, Selahattin Keresteci, Mahir Kışınbay, Nuri Doğan, Vasıf Bey, Asaf Saner, Müfit Saner, Saadettin Yalım, Nurettin Bey, Sedat Pek, Muammer Paşababalı ve Nazmi Oğuz yeşil beyaz renkli İttihadspor'un kurucuları arasında yer almaktaydı¹⁷⁶⁹.

1931 yılında Sadettin Yalım ve 39 arkadaşı ittihadsportan ayrılarak yeni bir kulüp kurmaya karar vermişlerdir. Bordo-beyaz renklerde Nuri Özdoğan başkanlığında kurulan İzmit İdman Yurdu'nun ilk kurucuları arasında Müfit Saner, Asaf Saner, Nurdoğan Bey, Mehmet Yüce, Vasıf Bey, Mahir Kışınbay gibi kişiler yer almıştır. İttihadspor'daki bu ayrılma kentte rekabeti doğuracak yeni gelişmelere de neden olmuştur. Bu durumdan dolayı İttihadspor yöneticileri kongreye gitmişler ve kulübü kapatarak yeni bir kulüp kurulmasına karar vermişlerdi¹⁷⁷⁰.

Adını takımın yeşil ve beyaz renklerinden alan Akyeşil kulübü Geyveli Hafız Fuat başkanlığında Nazmi Oğuz, Muammer Paşababa, Ekspres Fevzi Bey, Orhan Suda ve Sedat Pek gibi kişilerin katkılarıyla 1932 yılında kurulmuştur. Akyeşil kulübü futbolun

---

¹⁷⁶⁷ Koç, Hürsöz Gazetesi Çerçevesinde İzmit Şehrinin Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Yapısı (1951–1955), s. 132.

¹⁷⁶⁸ Levent Atalı, **Kocaeli'nin Spor Tarihi**, Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2007, s. 9; http://korfez.org/forum/topic.asp?ARCHIVE=true&TOPIC_ID=37558 (13.08.2014).

¹⁷⁶⁹ 1967 İl Yıllığı, s.153.

¹⁷⁷⁰ Ulugün, **İzmit Esnaf ve Ticaret Tarihi**, s.46-47.

dışında atletizm, yüzme, kürek, yelken, bisiklet, voleybol ve binicilik gibi spor dallarında da bazı çabaların içine girmiş ve 1937 yılında Kocaeli'ndeki grup maçlarında şampiyonluğu elde etmiştir. Aynı yıl Akyeşil kulübü Afyon'da düzenlenen grup şampiyonasına katılmış ve şampiyonluğu elde etmiştir. Bu takımlardan bazıları 1950'li yıllarda da varlığını sürdürmüştür¹⁷⁷¹.

1934 yılında İzmir'de düzenlenen yelken yarışmalarına Akyeşil Kulübü'nün sporcusu olarak katılan Nazmi Oğuz Türkiye şampiyonluğunu elde etmişti. Akyeşil kulübünden Beşiktaşlı Nuri Togay, Karagümrüklü Baba Lütfü, Kaleci Ziya Sel, Tahir Düzgören, Nurettin Ulusoy, Galatasaray'ın ve milli takımın yıldız sporcusu olan Sarı Naci gibi Türkiye çapında ünlü sporcular yetişmişlerdir¹⁷⁷².

Kocaeli'nde spor faaliyetleri 1950'den itibaren artarak devam etmesine rağmen; bu yıllarda en çok tartışılan konulardan biri şehir stadının yetersizliği ve yeni bir stadın yapılması gerektiğidir. Gazetelerde yeni bir stadın zorunlu olduğu, eski stadın ihtiyaçları karşılamadığı ve bu yapının Kocaeli'ne yakışmadığı sürekli bir şekilde vurgulanmaktaydı.

Stadın yetersizliğine rağmen; 1952'de İzmit'te futbol müsabakaları düzenlenmiş ve dönemin Belediye Başkanı Sadettin Yalım Kupası için futbol maçları tertip edilmiştir. Üç hafta devam eden futbol karşılaşmalarında Kâğıt Spor 4-0 gibi açık bir farkla rakibini yenerek kupayı almıştır¹⁷⁷³.

1954 yılında Kocaeli lig maçlarında oynayan takımlar Karagücü, Gençler Birliği, Kâğıt Spor, Ata Spor, İzmit Gençlik Spor ve Gölcük Spor'dur¹⁷⁷⁴. 1955'ten itibaren ligde oynayan takımların sayıları bir önceki yıla göre artış göstermiştir. Devrin gazetelerine göre; futbol açısından Kocaeli'nde özellikle 1955 yılı bir dönüm noktasıdır. Çünkü Kocaeli'nde futbolun asıl yapısının şekillendiği dönem bu yıldır. Büyük takımların kurulduğu ve çekişmeli futbol karşılaşmalarının olduğu 1955'ten itibaren takımlar

---

¹⁷⁷¹ http://korfez.org/forum/topic.asp?ARCHIVE=true&TOPIC_ID=37558 (13.08.2014).

¹⁷⁷² F. Yavuz Ulugün ile 15.04.2016 tarihinde yapılan görüşme.

¹⁷⁷³ Hürsöz, 2 Aralık 1952, No: 688

¹⁷⁷⁴ Türk Yolu, 15 Eylül 1954, No: 4891.

arasında büyük çekişmeler yaşanmıştır. Bundan dolayı çalışmanın bu bölümünde Kocaeli’nde futbol ile ilgili bilgiler verilirken daha çok 1955 yılı temel alınmıştır. Bu dönemde futbol liginde 12 futbol takımı yer almaktaydı. Bu takımlar şunlardan oluşmaktaydı: Hereke Spor, İzmit Gençlik Spor, Ataspor, Baç Spor, Ateş Spor, Kara Gücü, İzmit Deniz Gücü Spor, İzmit Spor, Kağıt Spor, Gölcük Deniz Gücü Spor, Gençler Birliği, İzmit Deniz Gücü Spor.

Bu tarihlerde yapılan lig maçları neticesinde Ata Spor ile Gençlik Spor karşılaşmışlardır. Çok çekişmeli ve heyecanlı geçen maçta birer gol atan takımlar 1-1 berabere kalmışlardır. Ayrıca Gençler Birliği ile Hereke Spor karşı karşıya gelmişlerdir. İlk devrede berabere kalan takımlar, ikinci devrede Hereke Spor öne geçmiş ve maçı kazanmıştır. Bu dört takım gibi diğer takımlar da maçlarını oynamışlardır. Bu dönemde yapılan tüm karşılaşmalar neticesinde İzmit Gençlik Spor birinci olmuş ve şampiyonluğu elde etmiştir. Takımın şampiyon olduğu 1955 yılında takımların puan durumları aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir¹⁷⁷⁵:

Tablo 56
1955 Yılı Lig Maçları İzmit 1. Küme Puan Durumu

Takımlar	Maç	Galibiyet	Beraberlik	Mağlubiyet	Attığı Gol	Yediği Gol	Puan
İzmit Gençlikspor	10	7	3	-	24	9	17
Baçspor	9	5	3	1	12	5	13
Kara Gücü	10	5	2	3	19	16	12
İzmit Denizgücü	10	4	4	2	18	16	12
Kağıtspor	10	3	5	2	11	12	11
Hereke	10	4	2	4	18	16	10
İzmitspor	10	3	2	5	13	19	9
Ateşspor	10	3	3	4	11	12	9
Gölcük Denizgücü	9	1	2	6	15	15	5
Gölcük Gençler Birliği	10	1	2	7	10	23	4

Yukarıdaki puan tablosundan da görüleceği üzere İzmit Gençlikspor en çok puan alarak birinci durumda bulunmaktadır. I. Küme Ligi’nde 7 galibiyet elde eden adı geçen takımın üç beraberliği vardır ve hiçbir mağlubiyeti bulunmamaktadır. En başarılı

¹⁷⁷⁵ Azim 25 Ocak 1955, No: 136.

takımın İzmit Gençlikspor'un olduğu bu dönemde Gölcük Gençler Birliği 7 mağlubiyet, bir galibiyet ve 2 beraberlik ile en son sırada yer almıştır.

Yukarıda da ifade edildiği gibi 1955 yılı futbol takımları arasında büyük çekişmelerin yaşandığı bir dönemdi. Bu kapsamda mezkûr futbol liginde hem gol kralları hem de en az gol yiyen takımlar ve oyuncularını ayrıca verilmiştir. Buna göre 1955 yılı gol kralları ve attıkları gol sayıları şunlardan oluşmaktadır: *9 gol atanlar*: Nuri (Hereke Spor), K. Necdet (İzmit Gençlik Spor) ve Mehmet Ali (Gençlik Spor). *5 gol atanlar*: Şükrü (Baç Spor), Burhan (İzmit Spor), Ferit (Ateş Spor) ve Niyazi (Kara Gücü Spor). *3 gol atanlar*: Müstecep (Baç Spor), Hüseyin (İzmit Deniz Gücü Spor) Turan (Ateş Spor) ve Ahmet (İzmit Spor). *2 gol atanlar*: Hüsnü (Kağıt Spor), Nuri (İzmit Spor), Muhterem (Baç Spor), Hasan (Gölcük Deniz Gücü Spor), Hüseyin (Hereke Spor), Enver (Ateş Spor) ve Fuat (Gençler Birliği)¹⁷⁷⁶.

En Az Gol Yiyen Kaleciler: Murat (Baç Spor) 11 maçta 7 gol, Kerem (Gençlik Spor) 12 maçta 13 gol, Şefik (İzmit Deniz Gücü Spor), 7 maçta 11 gol, Aziz (Gençler Birliği Deniz Gücü Spor) 10 maçta 19 gol, Ahmet (Ateşspor) 12 maçta 18 gol, Sümer (İz Spor) 11 maçta 19 gol, Alaattin (Kâğıt Spor) 5 maçta 9 gol ve Hüsnü (Kâğıt Spor) 6 maçta 5 gol¹⁷⁷⁷.

1955'te düzenlenen Türkiye Genç Milli Takım seçmelerine katılan Kocaeli Genç Karması hazırlık maçları yapmıştır. Bu doğrultuda Baç Spor ile bir karşılaşma yapan Genç Karmalar, bu maçı 2-1 kazanmışlardır. Genç karmasının diğer takımlarla yaptığı maçlar neticesinde Kocaeli'nden Türkiye Genç Milli Takıma katılacak kişiler belirlenmiştir¹⁷⁷⁸.

Bu dönemde takımlar içerisinde yılın belirli dönemlerinde transfer faaliyetleri vardı. Bu durum, Kocaeli'nde canlı bir futbol hayatının olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Transfer çalışmalarında Kocaeli'nin en büyük ve en zengin takımlarından Kâğıt Spor

---

¹⁷⁷⁶ Azim, 25 Ocak 1955, No: 136.

¹⁷⁷⁷ Azim, 25 Ocak 1955, No: 136.

¹⁷⁷⁸ Azim, 7 Ocak 1955, No: 121.

çok etkiliydi. Özellikle Kâğıt Spor, SEKA Umum Müdürlüğü tarafından desteklendiği için ekonomik olarak iyi durumda bulunmaktaydı.

Transferler bazen çok ilginç sonuçlar da doğurmaktaydı. Örneğin birbirileriyle çok sıkı rekabet içerisinde olan Hereke Spor ile Baç Spor arasındaki transferler çok şaşırtıcıydı. Bu dönemde transfer çalışmalarında yaşanan ilginç gelişmelerden birisi de başka takımlara giden oyuncuların bir süre sonra kendi takımların dönmeleriydi. Örneğin başka takıma transfer olan Baç Sporlu Murat ile Herekesporlu Hayri kendi takımlarına geri dönmüşlerdi¹⁷⁷⁹.

5.5.2. Güreş ve Yağlı Güreş

Ata sporumuz güreşin İzmit'te revaç bulması 1925 yıllarına rastlar¹⁷⁸⁰. Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde yağlı pehlivan güreşçilerinden söz açılınca akla ilk olarak Karamürsel ilçesi güreşçileri gelmekteydi, gerçekten de spor dalında en güçlü güreşçiler Karamürsel'de yetişmiştir¹⁷⁸¹. Türkiye çapında bir güreşçi olan Santralci Şeref'in öncülüğü ile güreşe başlayan Raşit Gürbüz, Mahir Kışınbay, Tekelci Zeki ve Nazmi Oğuz o devrin önemli güreşçileri olarak isim yapmışlardır. Zamanla "Türkiye'nin Deli Ormanı" diye isim yapan Kocaeli'nin yağlı güreşte yetiştirdiği Necmi Yıldız, Enver Yıldız, İrfan Atan, Orhan Çakar ve Burhan Çakar yıllarca Kırkpınar başpehlivanlığını yapmışlardır¹⁷⁸². İrfan Atan 1953'te Kırkpınar yarışlarında birinci gelerek başpehlivanlığı elde etmiştir¹⁷⁸³. Ancak daha sonraları İrfan Atan, 1956 yılında yapılan Kırkpınar yarışlarına hakem heyeti ile yaşadığı ihtilaftan dolayı yarışmaya girmekten vazgeçmiştir¹⁷⁸⁴.

---

¹⁷⁷⁹ Azim, 2 Ağustos 1956, No: 600

¹⁷⁸⁰ Koç, Hürsöz Gazetesi Çerçevesinde İzmit Şehrinin Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Yapısı (1951–1955), s. 132.

¹⁷⁸¹ M. Sabri Yalım'a Armağan, Kocaeli: Kocaeli Dokümantasyon Merkezi, 2001, s.87.

¹⁷⁸² Atalı, Kocaeli'nin Spor Tarihi, s.13.

¹⁷⁸³ Türk Yolu, 12 Mayıs 1953, No: 4482.

¹⁷⁸⁴ Azim, 16 Haziran 1956, No: 584.

Güreş alanında 1952 Dünya güreş şampiyonu Hasan Gemici İzmit'te yetişmiş önemli bir sporcudur¹⁷⁸⁵. Hasan Gemici'nin güreş alanında dünya şampiyonu olması Kocaeli'nin güreş alanında kaliteli sporcular yetiştirdiğini göstermesi açısından anlamlıdır. Hasan Gemici dışında Kocaeli'nin ve hatta Türkiye'nin rakipsiz pehlivanı Orhan Çakar, 73 kiloda Kocaeli şampiyonu Necati Morgül de Kocaeli'nin bilinen güreşçileri arasında yer almaktadır¹⁷⁸⁶. Bu güreşçiler sayesinde Türk sporcular, 1954'te Japonya'da yapılan güreşlerde dünya şampiyonluğu elde etmişlerdir.

Kocaeli'nde güreş alanında yetişmiş önemli ve değerli sporculardan birisi de Gazanfer Bilge'dir. Gazanfer Bilge, 1948 yılı Londra Olimpiyatlarında 62 kiloda dünya şampiyonluğu elde etmiş ve böylece dünya çapında bir üne kavuşmuştur. Gazanfer Bilge, 1952 Helsinki Olimpiyatları'nda 73 kiloda favori iken; olimpiyat komitesine zamanında ismi verilmemesi ve Mısır'ın itirazı sonucunda müsabakalara katılamaması kendisinde büyük üzüntü yaratmış, bundan dolayı da güreşi bırakmış ve 1961'de Güreş Milli Takımı'nın baş antrenörü olarak çalışmalarını sürdürmüştür¹⁷⁸⁷. Bu sporcular dışında Kocaeli'nden Adil Atan, 1952'de Türkiye şampiyonluğu dışında Helsinki Olimpiyatlarında dünya üçüncülüğü de bulunmaktaydı. Mili güreşçi ve Türkiye Şampiyonu olan Osman Kanbur 1952 yılında Avrupa ikincisi unvanını elde etmiştir¹⁷⁸⁸. Bu dönemlerde Kocaeli'nde yetişen ünlü güreşçiler arasında Hilmi Çetintürk, İbrahim Sucu, Ahmet Koç, Yakup Selvi, Bostancı Hüseyin Aytar da yer almaktadır¹⁷⁸⁹.

Kocaeli'nde güreş sporunu daha etkili hale getirmek için bir güreş kulübü açılması için çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar sayesinde Güreş İhtisas Kulübü kurulmuştur. Güreş İhtisas Kulübü, 1956'dan itibaren Kocaeli'nin güreşte Türkiye çapında önde gelen illerden birisi olmasının yollarını açmıştır¹⁷⁹⁰.

---

¹⁷⁸⁵ Koç, Hürsöz Gazetesi Çerçevesinde İzmit Şehrinin Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Yapısı (1951–1955), s. 133.

¹⁷⁸⁶ Hürsöz, 4 Eylül 1952, No: 625.

¹⁷⁸⁷ Koç, Hürsöz Gazetesi Çerçevesinde İzmit Şehrinin Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Yapısı (1951–1955), s. 133.

¹⁷⁸⁸ 1967 Kocaeli İl Yıllığı, s. 157.

¹⁷⁸⁹ M. Sabri Yalım'a Armağan, s.90-94.

¹⁷⁹⁰ Azim, 16 Haziran 1956, No: 564.

5.5.3. Boks

Kocaeli'nde boks 1900 yılının başlarından beri bilinmekte ve varlığını sürdürmektedir. 1948 yıllarında Akyeşil, İzmit gençlik ve Kâğıt spor futbol takımlarının boks bölümleri de bulunmaktaydı. İlk boks takımı da Kâğıtspor'un bir dalı şeklinde faaliyete geçmiştir. Kurucuları arasında SEKA Fabrikası'nın memurları da yer almıştır. Yani boksörlerin ve boksör adaylarının çoğu fabrikada çalışan gençlerdi. Çalışıyorlardı ama doğru dürüst bir ring yoktu. Eldiven giyilir, SEKA'nın kapalı sinema salonunda, beyaz perdenin arkasındaki alanda çalışılırdı. İp atlama, kum torbası, gölge boksu burada yerine getirilirdi. Bu durumdan dolayı boks konusunda sıkıntılar yaşanmaktaydı.

Yukarıda ifade edildiği gibi bahsi geçen kişilerin antrenman yapmaları için bir ringleri bulunmamaktaydı. Bundan dolayı 1950'nin hemen başlarında boksörler, SEKA'nın kapalı sinema salonunda, beyaz perdenin arkasındaki alanda çalışılırdı. İzmit Beden Terbiyesi Bölge Müdürü Kâğıtsporlu boksörlere bir mekân temin etmişti. Aradan birkaç yıl geçtikten sonra Kağıtspor Boks Takımı ülke çapında ses getirmeye başlamış ve bu takımda ünlü boksörler yetişmiştir. Kocaeli'nden Fikri Baykuş, Salih Ölçer, Bayar Konak, Turgut Sarper, Muhittin Ceylan, Nuran Kızılay, Adil Erdemgil, Erdoğan Sarı, Salih Ölçer ve Bayar Konak dış ülkelerde ringe çıkmışlar ve hem kendi adlarını hem de Türkiye'nin adını boks alanında duyurmuşlardır¹⁷⁹¹.

1955'te Kocaeli boks birincilikleri yapılmıştır. Bu müsabakalara Kağıt Spor, İzmit Deniz Gücü Spor, Gölcük Deniz Gücü Spor, Petrol Spor ve Ateş Spor boksörleri katılmışlardır. Müsabakalar neticesinde Kağıt Spor takım olarak birinciliği elde etmişti. Müsabakaların teknik neticeleri şöyleydi¹⁷⁹²:

Ahmet Turan (Ateş Spor): 51 puan, Mustafa Tezcan (Ateş Spor): 51 puan, Metin Ülkü (İzmit Deniz Gücü Spor): 54 puan, Özkan Üleden (Kâğıt Spor): 57 puan, Mesut Sarper (Kâğıt Spor): 60,5 puan, Mustafa Kovel (Kâğıt Spor): 63,5 puan, Hristo Priko (Kâğıt Spor): 63,5 puan, Turgut Sarper (Petrol Spor): 67 puan, Bayer Konuk (Petrol Spor): 67

¹⁷⁹¹ Koç, Hürsöz Gazetesi Çerçevesinde İzmit Şehrinin Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Yapısı (1951–1955), s. 134.

¹⁷⁹² Azim, 13 Aralık 1955, No: 405.

puan, Çerin Örgü (İzmit Deniz Gücü Spor): 67 puan, Saim Ölçer (Gençler Birliği Spor): 67 puan, Fikri Baykuş (Kağıt Spor):75 puan, Sedat Özdal (İzmit Deniz Gücü Spor): 75 puan, Ekrem Ceylan (Kağıt Spor): 81 puan, Orhan Aybilen (İzmit Deniz Gücü Spor): 81 puan.

Bu yarışmada Kâğıt Spor'dan 81 puan ile Muhittin Ceylan ile birinci olmuştur. Ancak yarışma sonunda asker kaçağı olduğu tespit edildiğinden birinciliğine itiraz edilmiştir. Yapılan itirazı yerinde bulunmuş, Gölcük Deniz Gücü Spordan ikinci sıradaki Kemal Bayındır'ın birinci olması birinci kabul edilmiştir¹⁷⁹³.

1955 yılında Kocaelili boksörler arasında milli takım için seçmeler de yapılmıştır. Ankara Gölbaşında yapılan milli takım boks seçmelerine dört siklette katılan Kocaeli Boks takımı başarılı neticeler almıştır. Örneğin İsmet Demir bütün rakiplerini yenerek milli takıma seçilmiştir. Diğer katılımcılardan muhittin Ceylan ile Fikri Baykuş da milli takım kampına davet edilmişlerdir¹⁷⁹⁴. Bu durum, Kocaeli'nin 1950'li yıllarda boks ve diğer spor alanlarında etkili ve başarılı sonuçlar elde ettiğini göstermesi açısından anlamlıdır.

DP döneminde Kocaeli bölgesinde boks antrenörü ihtiyacını karşılamak amacıyla bir adet boks antrenörü kursu açılmıştır. Boks Federasyonu tarafından açılan kurs Kâğıt Spor'un SEKA tesislerinde yapılmıştır. Bu kurs, bir İtalyan uzman tarafından verilmiştir. Bilhassa adı geçen kursa masrafları Beden Terbiyesi Bölge Müdürlüğü tarafından karşılanmak üzere Mili Boksör Fikri Baykuş katılmıştır¹⁷⁹⁵. Bu doğrultuda açılan boks kursu, vilâyette boks hakemlerinin yetişmesini sağlamıştır.

5.5.4. Yüzme

Kocaeli'nde Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren yüzme etkili olan spor dallarından birisidir. Yüzme Türkiye şampiyonluğu yarışmalarında Kocaeli'nden katılan sporcular önemli başarılar elde etmişlerdir. Bu kapsamda Kocaeli'nde yüzme alanında yetişen

---

¹⁷⁹³ Azim, 13 Aralık 1955, No: 405.

¹⁷⁹⁴ Azim, 1 Şubat 1955, No: 142.

¹⁷⁹⁵ Azim, 14 Eylül 1956, No: 636.

sporcular şunlardır: Ömer Şanlı (Türkiye Şampiyonu), Süheyl Demir (Türkiye Şampiyonu), Yusuf Ünal (Türkiye Şampiyonu), Mehmet Ali İpekten (Türkiye İkincisi), Tamer Ölçer (Türkiye İkincisi),Nuri Namlı (Türkiye Üçüncüsü),Ziya Özen (Türkiye Üçüncüsü), Eşfak Baytın (Türkiye Şampiyonu, Rekortmen, Milli Yüzücü), Faruk Doğu (Türkiye Şampiyonu, Rekortmen, Milli Yüzücü), Necdet Er (Türkiye Şampiyonu, Rekortmen, Milli Yüzücü), Şadan Olcay (Dünya Ordular Arası Pentation Türkiye Temsilcisi), Vahdet Beyoğlu (Dünya Ordular Arası Pentation Türkiye Temsilcisi) ve Metin Sağnıç (Dünya Ordular Arası Pentation Türkiye Temsilcisi)¹⁷⁹⁶.

1954 yılında Marmara Bölgesi Yüzme Birincilikleri Gölcük'te yapılmıştır. 1954 Yüzme Birincilikleri 21 Ağustos 1954'te gerçekleştirilmiştir. Yarışma sonunda alınan teknik neticeler şöyle olmuştur¹⁷⁹⁷:

100 Metre Serbest: 1.Yılmaz Demirögen (Gölcük Deniz Gücü) ve 2. Şahan Önal (İzmit Gençlik). *100 Metre Kurbağalama:* 1.Tamer Ölçer(Kâğıt Spor), 2. Şadan Olcay (Gölcük Deniz Gücü) ve 3. Rıza Nurgenç (İzmit Deniz Gücü). *200 Metre Serbest:* 1.Yılmaz Demir (Gölcük Deniz Gücü), 2.Cemal Arslan (İzmit Gençlik) ve 3.Semih Kılıçoğlu (Kâğıt Spor).

100 Metre Sırtüstü: 1.Cevat Arslan (İzmit Deniz Gücü),2.Adil Çorbacı (İzmit Deniz Gücü) ve 3. Tamer Ölçer(Kâğıt Spor). *400 Metre Serbest:*1.Tahir Sezer(Gölcük Deniz Gücü), 2.Mustafa Efe(İzmit Gençlik). *200 Metre Papyon:*1.İbrahim Mereç (Gölcük Deniz Gücü) ve 2. Vedat Doğan(İzmit Deniz Gücü).

1500 Metre Serbest: 1.Faruk Doğu (İzmit Gençlik), Suat Tokgöz (İzmit Deniz Gücü) ve 3.Erol Günsen(Kâğıt Spor). *4 X 100 Metre Serbest Bayrak:*1.Gölcük Deniz Gücü, 2.İzmit Deniz Gücü ve 3.Karma Takım. Karma Takım: Puanla Gölcük Deniz Gücü birinci, 58 Puanla İzmit Deniz Gücü ikinci, 28 Puanla Kâğıt Spor üçüncü, 13 Puanla İzmit Gençlik dördüncü olmuşlardır.

---

¹⁷⁹⁶ 1967 Kocaeli İl Yıllığı, s. 158; Türk Yolu, 15 Nisan 1955, No: 4936.

¹⁷⁹⁷ Azim 25 Ağustos 1954, No: 5.

1955 yılında Kocaeli İli bölge birincilikleri yapılmıştır. Yapılan yarışma sonunda Türkiye birinciliklerine dört yüzücü seçilmiştir. Karamürsel’de yapılan yarışmada muhtelif alanlarda alınan sonuçlar şu şekildedir¹⁷⁹⁸:

100 metre serbest alanında: 1.Vahdet Beyoğlu (İzmit Deniz Gücü Spor) ve 2.Yılmaz Demiröğen (Gölcük Deniz Gücü Spor). *200 metre kurbağalama alanında:* 1.Tamer Ölçer (Kâğıt Spor) ve 2.Sedat Olçay (Gölcük Deniz Gücü Spor). *400 metre serbest alanında:* 1.Faruk Doğu (İzmit Gençlik Spor) ve 2.Tahir Sezer (Gölcük Deniz Gücü Spor). *100 metre sırt üstü alanında:* 1.Atalay Elbeyli (Doğan Spor) ve 2.Tamer Ölçer (Kâğıt Spor).

200 metre serbest alanında: 1.Vahdet Beyoğlu (İzmit Deniz Gücü Spor) 2.Yılmaz Demirdöğen (Gölcük Deniz Gücü Spor). *200 metre kelebek alanında:* 1.İbrahim Göl(Gölcük Deniz Gücü Spor) ve 2. Tamer Ölçer (Kâğıt Spor). *1500 metre serbest alanında:* 1.Faruk İz (İzmit Gençlik Spor) ve 2. Tahir Sezer (Gölcük Deniz Gücü Spor)

¹⁷⁹⁹.

Yarışma sonunda Gölcük Deniz Gücü Spor birinci, İzmit Karma ikinci ve İzmit Deniz Gücü Spor üçüncü durumunda bulunmuştur. Bu takımlardan seçilen dört kişi olan Faruk Doğu, Tamer Ölçer, Atalay Elbeyli ve İbrahim Mereç, Türkiye birincilik yarışlarında Kocaeli’ni temsil etmişlerdir¹⁸⁰⁰.

5.5.5. Kürek

Türkiye’de ilk resmi kürek yarışı 7 Eylül 1913’te Donanma-i Osman-i Muaveneti Milliye Cemiyeti’nce İstanbul’da düzenlenmiştir. Cumhuriyet’ ten önce Fenerbahçe, Galatasaray, Anadolu, Altınordu ve Haliç İdman kulüpleri kürek dalında etkinlik gösteren başlıca kulüplerdi. Mustafa Kemal Atatürk’ün de çok sevdiği sporlardan biri olan kürek sporu, 1923’te Deniz Sporları Federasyonu’na bağlandıktan sonra daha da gelişti. Cumhuriyet döneminde İstanbul Kürek Şampiyonluğu adı altında düzenli

---

¹⁷⁹⁸ Azim, 13 Eylül 1955, No: 328.

¹⁷⁹⁹ Azim, 13 Eylül 1955, No: 328.

¹⁸⁰⁰ Azim, 13 Eylül 1955, No: 328.

yarışmalar yapılmaya başlandı. 1953 yılında Türkiye Kürek Federasyonu FİSA'ya kabul edildi.

Türkiye genelinde önceleri sadece İstanbul, Kocaeli, Ankara ve Sakarya bölgelerinde düzenlenen kürek yarışları, günümüzde Marmara Bölgesi'nde Kocaeli, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Şanlıurfa, Akdeniz Bölgesinde de Fethiye ve Adana olmak üzere Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde kürek birincilikleri tertip edilmektedir. Bölgesel yarışmaların yanı sıra bölgeler arası ve uluslararası yarışmalar da düzenlenmektedir¹⁸⁰¹.

Kürek sporunun etkili olmaya başladığı Kocaeli'nde 1959'dan itibaren her yıl Kocaeli kürekçileri birkaç kategoride Türkiye birinciliği ve ikinciliği elde etmişlerdir. Kocaeli'nde kürek sporu alanında yetişen önemli sporcular şunlardır: Kemal Yüce (Milli Kürekçi, Milli Takım Kaptanı), Ünal Karaali (Milli Kürekçi) ve Kemal Çapa (Milli Kürekçi). Bu sporcular, Kocaeli'nin kürek sporu alanında adını duyuran sporcular olmuşlardır¹⁸⁰².

5.5.6. Yelken

1925 yılında Kocaeli'nde yelken sporu, kürek sporu ile birlikte başlamıştır. 1925'ten itibaren Karamürsel'de yapılmaya başlanan yelken sporu, bilhassa 1950'lilerde Türkiye çapında daha da bilinen spor dallarından birisi olmuştur. Kocaeli'nde 1953'te yelken alanında büyük bir hamle yapılmış ve Türkiye ikinciliği ile üçüncülüğü gibi dereceler elde edilmiştir.

1950'li yıllarda su sporlarından yüzmeye, kürek ve yelken Kocaeli'nde çok büyük ilgi ile karşılanmıştır. 1953 yılı yazında, 1952'de Fenerbahçe koyunda kurulan "İstanbul Yelken Kulübü" dragon¹⁸⁰³ ve piratlarla¹⁸⁰⁴ Hereke'ye gelerek müsabaka yapmışlardır.

¹⁸⁰¹ <http://virakurek.com/tr/bilgi-kaynagi/kurek-sporu/> (10.02.2015).

¹⁸⁰² 1967 Kocaeli İl Yıllığı, s. 157.

¹⁸⁰³ Dragon: Üç kişilik ve 2 ton ağırlığındaki teknelerdir. Denizci kişiliği, sürat ve zarafetin bütünleştiği dengeli yapısı ile dragon sınıfı tekneler pek çok denizcinin hayallerini süslemektedir. https://tr.m.wikipedia.org/...Dragon_... (14.02.2015).

¹⁸⁰⁴ Pirat: Yelken sporuna gönül vermiş ve dengeli bir tekne ile gerçek yelken keyfi yaşamak isteyenlerin tercih ettiği bir yelken sınıfıdır. Alman Carl Martens tarafından 1938'de tasarlanmış ve sonrasında geliştirilmiştir. Diğer sınıflardaki benzer özellikleri (balon, donanım, makara sistemi vb) taşıyan Pirat'ın,

Bu tarihlerde Fenerbahçe Yelken Kulübü, İstanbul Kurbağalı Dere'de Galatasaray Deniz Tesisleri İstanbul Kuruçeşme'de bulunmaktaydı. Bu kulübün Hereke'deki yarışlara katılması Kocaeli'nde bu sporun geliştiğini ve önemli bir seviyede bulunduğunu göstermektedir¹⁸⁰⁵.

Özellikle Hereke'de yapılan yelken sporu halk tarafından ilgi ile izlenmekteydi. Örneğin 1955'te Hereke'de yapılan yelken yarışması için sahil ve gazinolar doldurulmuş ve müsabakalar büyük bir kalabalık tarafından izlenmişti. Müsabakanın düzenlendiği gün Denizcilik Bankası'nın hediye ettiği prat ve şarpiler Hereke koyunu süslemişti. Yüzme yarışlarında genellikle Gölcük Spor birinciydi. Şarpi yarışlarına Hereke Spor, Kağıt Spor, Su Sporları İhtisas Kulübünün birer teknesi katılmıştı. Yarışma sonunda Hereke Spor'dan Alaattin birinci ve Kağıt Spor'dan Bülent ikinci olmuştur. Prat yarışlarına yedi tekne katılmıştır. Tekneler, açık denizde Değimendere'nin yerini bulamadıkları için Karamürsel sahiline kadar gitmişler ve bu yüzden bir sonuç elde edememişlerdir¹⁸⁰⁶.

1950'li yıllarda Kocaeli'nde yetişmiş değerli yelken sporcuları şu kişilerdir: Alaattin Sungur (Türkiye Şampiyonu), İsmail İpekten (Türkiye Şampiyonu), Mehmet Özen (Türkiye Şampiyonu) ve Orhan Çayır (Türkiye İkincisi)¹⁸⁰⁷.

1955 yılında Kocaeli yelken birincilikleri cumartesi ve pazar günleri yapılmaktaydı. Üç seri üzerinde yapılan yarışlarda Hereke'den Alaattin Süngür ikinciliğe düşmüştür. Yelken dalında senelerce Kocaeli'nde birinci olan Alaattin Süngür, iki defa Türkiye birinciliğini elde etmiştir. Derince'den Türkiye şampiyonasına katılmak amacı ile yapılan yarışlar neticesinde Alaattin Süngür birinciliği elde etmiştir. Bu yarışmadan sonra İzmit'te yapılan Türkiye Kürek birinciliklerine Derince ve Hereke'nin şampiyonları katılmışlardır¹⁸⁰⁸.

Türkiye'de teknenin kalıbının da alınmasıyla birlikte son zamanlarda üretimi ve pirat sınıfına ait yelken malzemelerinin de bulunması oldukça kolaylaştı. Olimpik bir sınıf olmamasına rağmen gerçekten yelkeni seven kişiler tarafından tercih edildiği için oldukça fazla organizasyona sahne olan sınıfların başında gelmektedir. [https://tr.wikipedia.org/wiki/Pirat_\(yelkenli\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Pirat_(yelkenli)) (10.02.2015).

¹⁸⁰⁵ M. Sabri Yalım'a Armağan, s.79.

¹⁸⁰⁶ Azim, 12 Temmuz 1955, No: 277.

¹⁸⁰⁷ 1967 Kocaeli İl Yıllığı, s. 158.

¹⁸⁰⁸ İstiklal, 31 Ağustos 1955, No: 287.

Yerel yönetimler, fiziksel aktivite ve aktif yaşamı destekleyen çevrelerin yaratılması konusunda oldukça önemli bir role sahiptir. Yukarıda ifade edildiği gibi Kocaeli’nden hemen hemen bütün spor dallarıyla uğraşan sporcular bulunmuş ve birçok derece elde edilmiştir. Bu durum dönemin yöneticilerinin spor faaliyetlerini desteklediği şekilde değerlendirilmektedir.

5.6. Sinema

DP dönemi yani 1950’ler Türk Sineması için yeni bir dönemin başlangıcını ve toparlanmayı simgelemektedir. Ömer Lütfi Akad’ın 1952 yılında yönetmiş olduğu “Kanun Namına” adlı filmiyle başlayan bu devir, “Sinemacılar Dönemi” olarak da ifade edilmektedir. Bu dönemin bir diğer adı da Yeşilçam’dır. Yeşilçam dönemi birçok tartışmayı beraberinde getirmesine rağmen, Türk sinemasını 1980li yıllara kadar etkisi altına almayı başarmıştır.

1950 yılında tek parti iktidarının sona ermesiyle beraber toplumsal yaşamda büyük değişiklikler görülmüştür. Söz konusu değişikliklerden iki tanesi Türk Sineması’nı önemli ölçüde etkilemiştir. Bunlardan birincisi köyden şehirlere göçün artması ve şehirlerin bu göçlerle beraber kırsallaşması; diğeri de kentlerle sınırlı sinema salonlarının kırsal alanlara yayılmasıdır. Hususiyle bu devirde siyasi alandaki popülist yaklaşımlar sinemada da karşılığını bulmuştur. Böylelikle popülist Yeşilçam Sineması ortaya çıkmıştır. Kırsal alandaki sinema salonları sahipleri Yeşilçam’ı istedikleri gibi yani kendi istedikleri şekillerde yönlendirmeye başlamışlardır. Bu anlamda film yapımcıları, istedikleri doğrultuda sipariş filmler ve çoğu zaman birbirinin tekrarı niteliğinde olan çok sayıda film çekirmişlerdir¹⁸⁰⁹. Bu durum Türk Sineması’nın nasıl bir süreçten geçtiğini göstermesi açısından değer taşımaktadır.

Sinemanın içinde bulunduğu durum ülke genelinde böyle iken; Kocaeli’nde sinemanın tarihi, ilk filmin ne zaman ve hangi sinemada gösterildiği konusunda net bilgiler bulunmamaktadır. Bazı bilinen bilgilere göre; I.Dünya Savaşı’ndan önce Demiryolu

---

¹⁸⁰⁹ İhsan Koluvaçık ve Nesrin Kula, **Türk Sinemasında İşçi Temsili: 1960’lı Yıllara Sosyolojik ve İdeolojik Bir Bakış**, Ankara,: LaborComm 2013 Bildiriler El Kitabı, 2013, s.92.

Caddesi'nde İzmitli iki Ermeni'nin işlettiği ve adı "Anatolia Cinema" olan bir sinema salonu kent halkına hizmet vermekteydi. Bu sinema salonu, İzmit'te bugünkü Ziraat Bankası Merkez Şubesi'nin bulunduğu yerdeydi ve 350 kişilik bir kapasiteye sahipti¹⁸¹⁰.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Kocaeli Maarif Müdürlüğü tarafından köylere sinema götürülmüş, mesleği Nazmi Oğuz'un işlettiği sinemalarda makinistlik yaparak öğrenen Kazım Ertek de bu işlerde görev almıştır. Kazım Ertek, İstanbul'daki Japon Konsoloslugu'ndan aldığı filmleri İzmit'te gösterime koyarak geçimini bu yolla sağlamaktaydı. Filmler şehir merkezindeki sinema salonlarında, köylerde ise filmler daha çok köy kahvelerinde ya da bahçelerde gösterilirdi¹⁸¹¹.

Kocaeli'nde 1930 yılından itibaren birçok sinema salonu açılmıştır. İzmit'te Halk Sineması ve Üssü Bahri Sineması eski Osmanlı yapıları içinde faaliyet gösteren sinema salonları arasında yer almaktaydı. Bugün Kocaeli Defterdarlık Misafirhanesi durumundaki eski Fransız Kilisesi, Kapalı Üssü Bahri Sinemasıydı ve bu sinemadan sadece özel giriş kartı olanlar faydalanabilmekteydiler¹⁸¹². Halk Sineması bir ara Sapanca Bayındırlık Şirketi'ne kiralanmış ve uzun yıllar da Nazmi Oğuz tarafından sinema salonu şeklinde kullanılmıştır. Ayrıca Adapazarı ve İzmit Halkevi salonları da genellikle sinema salonu olarak hizmet verirdi¹⁸¹³.

İzmit şehir tarihinde mühim bir yere sahip olan Oğuz Sineması'nın açılışı İzmit'te olay yaratmıştı. Demiryolundaki sonradan Ziraat Bankası olarak kullanılmaya başlanan binada olan Halk Sineması'nın kapanıp, Oğuz sinemasının açılması İzmit'te kültürel anlamda modern bir hayatı başlamıştı. 1940'lı yıllarda, Nazmi Oğuz'a ait olan bu sinema, İzmit'in kültürel yapısını pozitif şekilde etkilemiştir. Sinema salonu, bilhassa Fethiye ve İnönü Caddelerine de hareketlilik kazandırmış ve bu yer için yeni bir dönem başlamasına ortam hazırlamıştır. Binanın giriş katında büyük seyirci grubunu alabilecek bir salon vardı ve bir de balkon bölümü bulunmaktaydı. İki katlı olan bu yapı, modern mimari yapısıyla, İzmitliler için ilgi çekiciydi. Oğuz sinemasıyla birlikte 1940'lı

---

¹⁸¹⁰ Mehmet Sarıoğlu, **SEKA Postası Işığında İzmit'te Kültürel Yaşam**, Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2013, s.24.

¹⁸¹¹ Kocaeli Gazetesi Pışmaniye Eki, 6 Şubat 2005, Müzeyyen Ünal, "Sinemanın Makine Dairesinden Kamera Arkasına Kazım Ertek", s.5.

¹⁸¹² Şakir Balkı, **O Yılları Yaşamak-İzmit Sinemaları**, Kocaeli: Kocaeli Dokümantasyon Merkezi, 2001, s.12-14.

¹⁸¹³ Sarıoğlu, **SEKA Postası Işığında İzmit'te Kültürel Yaşam**, s.25-27

yıllarda eski Halkevi salonu sinema olarak kullanılmaya başlanmıştı. Ayrıca 1946 yılında, SEKA çalışanları için SEKA sineması faaliyet göstermeye başlamış ve 1956 yılından sonra buradaki film gösterimleri tüm halka açık hale getirilmişti¹⁸¹⁴.

1950'li yıllarda günlük yaşamın bir parçası haline gelen sinemaya gidip film izlemek, sadece zevk ve eğlence amacıyla yapılan bir iş de değildi. İzlenen filmler seyircisi tarafından bir hafta konuşulur ve filmin eleştirisi yapılırdı. Sinemanın eğitici, dönüştürücü bir boyutu da vardı. Bundan dolayı insanların yaşam biçimini, dünya görüşünü etkileyen filmler, halkta kendine göre bir moda yaratabiliyordu¹⁸¹⁵. Dolayısıyla sinema, insanların hayatının önemli bir parçası durumundaydı şeklinde düşünülebilir.

Kocaeli'nde sinemanın tarihine en büyük katkı yapan kurumların başında SEKA Sineması gelmekteydi. Bu salon, sinemanın yanı sıra tiyatro temsillerine, düğünlere, konferanslara, eğitim toplantılarına, folklor ve konserler gibi birçok sanatsal kültürel etkinliklere ev sahipliği yaparak; işletme mensuplarıyla ailelerinin ve İzmit halkının anılarında önemli bir yer edinmiştir¹⁸¹⁶.

1950'li yıllarda halkın yaşamında büyük bir yer tutan sinemaların temizliğine belediyeler tarafından büyük özen gösterilirdi. Devrin gazetelerine göre, İzmit ve Adapazarı Belediyeleri tarafından sürekli olarak sinema salonları denetlenirdi. Belediyeler tarafından yapılan denetimler neticesi bazı yazlık sinemalara, sıra aralıkları ve sandalye durumlarını ıslah etmediklerinden dolayı ceza kesilirdi. Ayrıca sinema salonları, belediye tarafından verilen emir ve yasalara uymazlarsa kendilerine verilen ruhsatın geri alınacağını dair ikaz edilirdi¹⁸¹⁷. Bundaki amaç, sinema salonlarının daha temiz olmasını sağlamaktı.

Bu dönemde sinema salonlarının çevre güvenliğini temin etmek ve vatandaşların daha güvenli bir şekilde film seyretmelerini sağlamak amacıyla polisler sinema salonları

---

¹⁸¹⁴ Binici, İzmit'te 1936–1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretiminin Kentin Gelişimine Etkileri, s. 239-240.

¹⁸¹⁵ Balkı, **O Yılları Yaşamak-İzmit Sinemaları**, s.10-20.

¹⁸¹⁶ Sarıoğlu, **SEKA Postası Işığında İzmit'te Kültürel Yaşam**, s. 29.

¹⁸¹⁷ İstiklal, 1 Ağustos 1957, No: 947.

etrafında sürekli yaya devriye halinde bulunurlardı. Polisin bu uygulamalarından dolayı sinema salonunda veya sinema önlerinde çok fazla asayiş sorunu yaşanmazdı¹⁸¹⁸. 1950'lerde Kocaeli genelinde sinema sayısı 6 iken; bu sayı 1960'larda 17'si kışlık ve 23'ü de yazlık olmak üzere 40'a çıkmıştır. Bu durum, vilâyette kültürel faaliyetlerin hızla arttığını göstermesi açısından son derece anlamlıdır. 1950'lerde Kocaeli'nde bulunan sinemalar şunlardır.

İzmit'teki sinema salonları, Askerî Sinema, Karaçetin Sineması, Oğuz Sineması, SEKA Sineması ve Yurt Sineması'ydı. Derince'de sadece Şahinler Sineması vardı. Gebze'de Belediye Sineması ve Özgen Sineması olmak üzere iki adet sinema salonu bulunmaktaydı. Hereke'de sadece bir sinema salonu vardı ve adı Fabrika Sineması'ydı. Gölcük'te Orduevi Sineması, Garnizon Sineması, Süreyya Sineması ve Renk Sineması olmak üzere dört adet sinema salonu faaliyet göstermekteydi. Ayrıca Derince'de Şahinler Sineması, Daireler İstanbul'da Değirmendere'de Aile Sineması, Kandıra'da Yelken Sineması ve Karamürsel'de Emek Sineması ile Marmara Sineması halka hizmet vermekteydi¹⁸¹⁹.

1954'te Kocaeli'nde bilhassa sinemalara olan ilginin daha da arttığı görülmektedir. Bu durumdan dolayı hem belediye gelirleri artmış hem de sinema sayıları çoğalmıştır. Bu dönemde Belediye Sinema Baş kontrollü Rüstem Akarca ile kontrol memuru Sezai Tüysüz'ün çalışmaları takdirle karşılanmaktaydı. Bu memurlar gece gündüz çalışarak İzmit'te sinemanın gelişmesini sağlamışlardır. Sinema salonları içinde en fazla seyircisi olan ve en çok rağbet gören Oğuz Sineması'ydı. Örneğin 1954 yılının sadece yaz aylarında 518.217 kişi sinemaya gitmiştir. Bu gösterimlerden en fazla para kazanan Oğuz Sineması'dır. Ayrıca belediye de sinemalardan büyük gelirler elde etmekteydi¹⁸²⁰.

Bu dönemde İzmit Belediye Başkanlığı'nda sinemalarda kontrol vazifesi görmek üzere 6 memur çalıştırılmaktaydı. Bu memurlar 8 saat görev yaparlardı. Ayrıca belediyede

---

¹⁸¹⁸ İstiklal, 1 Şubat 1957, No: 815.

¹⁸¹⁹ Kocaeli 1967 İl Yıllığı, s.150.

¹⁸²⁰ Azim Gazetesi, 20 Ekim 1954, No: 4921.

saat 10'dan 12.00'ye kadar Belediye zabıtası emrinde 2 saat ek vazife yaparlardı¹⁸²¹. Konuya açıklık getirmek yani İzmit'teki sinema salonlarının çalışmalarını göstermek açısından 1950'lerde İzmit'teki sinema salonlarında gösterimdeki filmler aşağıda gösterilmiştir. Örneğin 1955'te İzmit'te bulunan sinema salonları ve gösterimdeki filmler şunlardı: Oğuz Sineması, Sahildeki Kadın, Uçan Daireler İstanbul'da, Dana Kraliçesi, Yaman Kız ve Vahşi Takip; İstikbal Sineması Sefiller ve Sahra Cehennemi; Aile Sineması İki Ateş Arasında ve Sürgün; Halk Sineması Aşk Melikesi ve Meçhul Polis; Çiçek Sineması Holywood Bakireleri ve Denizler Aslanı; Ünal Sineması Çiftte Kavrulmuş ve Affet Beni Allah'ım¹⁸²².

1956'da İzmit'te bulunan sinema salonları ve gösterimdeki filmler şunlardan oluşmaktaydı: Oğuz Bahçe Sineması, Beklenen Şarkı, Kahpenin Kızı, Hayali Geceler ve Maskeli Adam; Çiçek Bahçe Sineması, Hayali Geceler ve Maskeli Adam; Aile Bahçesi Sineması, İngiliz Kemal ve Öldüren Şehir; Yıldız Sineması İnci Korsanları ve Şimal Kerbelası¹⁸²³.

Yapılan araştırmalar neticesinde İzmit'te 1959 yılında 7 bahçe sinemasının faaliyette olduğu tespit edilmiştir. Oğuz ve SEKA Sinemaları'nda yabancı filmler gösterilirken, Aile, Şan, Çiçek, Ferah, Mehtap Sinemaları'nda yerli filmler oynatılırdı. Hem film sayısının hem de izleyici sayısının büyük bir artış gösterdiği bu dönemlerde sinema salonları sahipleri arasında rekabetler artmış ve sinemacılar tarafından enteresan uygulamalara girişilmişti. Örneğin Baç semtinde açılan Şan Sineması'nda seyircilere parfüm sürülerek müşteri çekmeye çalışıldığı devrin gazetelerinden anlaşılmaktadır¹⁸²⁴.

1960'da İzmit'te bulunan sinema salonları ve gösterimdeki filmler ise şunlardan mürekkepti: Oğuz sineması, Yıldızlar Revüsü, Esrarengiz Mister Cort, Kadın Kurbanı ve Bataklıktaki Kız; Halk Sineması Aşk Melikesi ve Meçhul Polis; Oğuz Bahçe Sineması, Yıldızlar Revüsü ve Bataklıktaki Kız; Aile Bahçe Sineması, Tanca

---

¹⁸²¹ Koç, Hürsöz Gazetesi Çerçevesinde İzmit Şehrinin Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Yapısı (1951–1955), s.79.

¹⁸²² Demokrat Kocaeli, 15 Temmuz 1955, No: 1215; Demokrat Kocaeli, 15 Temmuz 1955, No: 1215; Azim, 22 Haziran 1956, No: 541.

¹⁸²³ Azim, 22 Haziran 1956, No: 541.

¹⁸²⁴ Binici, İzmit'te 1936–1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretiminin Kentin Gelişimine Etkileri, s. 36.

Batakhaneleri ve Robinson Adası, İstikbal Bahçe Sineması, Kamburun İntikamı ve Ali Baba'nın Rüyası; Aile Bahçesi Sineması, Ayşecik Şeytan Çekici; Lale Sineması Cebelitarık Muhaberesi ve Hürriyet Kahramanı; Çiçek Sineması, Satılık Kadınların İntikamı ve Muhteris Ruhlar; Ferar Sineması, Avare Şoför ve Sevdalı Gelin; Şan Sineması, Gelin Ayşem ve Ninna, SEKA Sineması, Demir Kapı ve Babanoğlu Tiyatrocu¹⁸²⁵.

Görüldüğü gibi DP döneminde İzmir'te çok sayıda sinema vardır ve bu sinema salonları insanların hayatında önemli bir yer tutmaktaydı. Günümüzdeki gibi 1950'li yıllarda teknolojik gelişmeler çok fazla olmadığı için; yani televizyon ve bilgisayarlar bulunmadığından; insanların eğlenceleri arasında sinema ve tiyatro yer almaktaydı. Bu da sinema salonlarının önemini bir kez daha arttırmaktaydı.

5.7. Tiyatro

1950'lerde ekonomik, siyasal, toplumsal değişimler ve gelişimler tiyatroya da yansımıştır. Aydın kesimin tepkisine koşturarak bu dönemin tiyatro yazınında toplum sorunlarına ilgi duyulduğu görülür. Sorunlar nesnel bir tutumla ele alınmış ve sorunları yaratan durumun eleştirisi yapılmıştır. 1950'li yıllarda tiyatrodaki işlenen konular, irdelenen sorunlar ve vurgulanan düşüncelerde çeşitlilik görülmeye başlamıştır. Özetle 1950-1960 döneminde tiyatro ortamı canlı olmamakla birlikte gerek tiyatro yazını alanında, gerekse tiyatro toplulukları alanında, yeni gelişmelere açık ortam mevcuttu.

DP döneminde modern bir tiyatro kurma süreci eleştirilerde kendini fazlasıyla göstermeye başlamıştır. Bu evrede, tiyatro olgusu eskisine göre daha yapıcı ve daha mantıklı bir şekilde ele alınmıştır. Tiyatronun tüm boyutlarıyla evrensel bir sanat dalı olarak tartışıldığı dönem 1950'lerdir. Konuyla alakalı olarak eleştirmenler arasında sorunlara daha evrensel bakış açısıyla yaklaşan ve düşündüğünü açık bir şekilde ifade edenlere rastlanmaktadır. Türk tiyatrosu bu yıllarda ciddi bir biçimde kurumlaşmaya gitmiştir. Edebi heyet ile repertuvar kurulu tarafından oyun seçimi eleştirilmekte ve prömiyerden söz edilmekteydi. Bu dönemde tiyatro metinleri daha akılcı ve düşünmeye

---

¹⁸²⁵ Demokrat Kocaeli, 15 Temmuz 1955, No: 1215; Bizim Şehir, 25 Ocak 1960, 2145.

yöneliktir. Bu evrede tiyatro ile evrensellik kavramı incelenmeye başlanmıştı. Tiyatro yazarlığı, oyunculuğu, yönetmenliği modern bir şekilde ele alınırken, bu alanlar birbirlerinden ayrılmış, kavramlar yerli yerine oturmaya başlamıştır¹⁸²⁶.

Modern tiyatro çalışmalarından önce Kocaeli’nde geleneksel Türk tiyatrosunun izlerine rastlanılmaktadır. Dolayısıyla Orta Oyunu, köy seyirlik oyunları, çocuklar için Karagöz gösterileri, kukla, ramazan gecelerinde izlenen meddah ve benzeri görsel etkinlikler, kültürel yaşamın bir parçası şeklinde İzmit’te varlığını sürdürmüştür. Bu tarihi birikime daha sonraları batı tarzı tiyatro da katılmıştır. Erken Cumhuriyet döneminde inşa edilen bazı sinema salonlarının tiyatro temsilleri vermeye uygun yapılmış olması, İstanbul’dan bazı tiyatro kumpanyalarının Kocaeli’nde temsil vermeye geldiklerini düşündürmektedir¹⁸²⁷.

1932’de bir kültür kurumu olan İzmit Halkevi’nin dokuz faaliyet kolundan birisi de Temsil Şubesiydi ve Halkevi’nde tiyatro çalışmalarına önem verilmekteydi. İzmit halkı, Halkevi’nde gösterilen tiyatrolara ilgi gösterirdi ve bundan dolayı Halkevi tiyatro şubesi büyük bir istek ve idealizmle oyunlar sergilenmekteydi. Bu dönemde İzmit’te tiyatro ile ilgilenen kişiler arasında Hasan Cemal Turgay ile Korucuoğlu, Namık Morali ve Cabir Coşkan gibi kişiler yer almaktaydı¹⁸²⁸.

Kocaeli’nde 1960 yılına kadar tiyatro çalışmaları daha çok Halkevi çalışanları ve okullar tarafından yapılmaktaydı. Bundan dolayı tiyatro oyunları buralarda sergilenirdi. Yani özel tiyatro sahneleri çok fazla bulunmamaktaydı. Bunun dışında SEKA’da da tiyatro gösterileri tertip edilirdi¹⁸²⁹. Sinema bölümünde ifade edildiği üzere SEKA’daki salon sinemanın yanı sıra tiyatro temsillerine, düğünlere, konferanslara, eğitim toplantılarına, folklor ve konserlere ve diğer birçok sanatsal kültürel etkinliklere ev sahipliği yapmaktaydı¹⁸³⁰.

---

¹⁸²⁶ Özgen Ökten, 1960 Sonrası Türk Tiyatro Eleştirisinde Ulusal Tiyatro Tartışmaları, **Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi** (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, s.55.

¹⁸²⁷ Sarıoğlu, **SEKA Postası Işığında İzmit’te Kültürel Yaşam**, s.62.

¹⁸²⁸ **M. Sabri Yalım’a Armağan**, s.79-86.

¹⁸²⁹ “Kocaeli” Maddesi, Yurt Ansiklopedisi, c. VII, s. 5086.

¹⁸³⁰ Sarıoğlu, **SEKA Postası Işığında İzmit’te Kültürel Yaşam**, s.29.

İzmit'teki tiyatro oyunları genel olarak İstanbul ve Ankara Devlet tiyatrolarından gelen sanatkarlar tarafından icra edilirdi. Özellikle Ankara'dan gelen devlet tiyatrocularına büyük ilgi gösterilirdi. Örneğin 1957 yılında Ankara Devlet Tiyatroları tarafından İzmit'te Hisse-i Şaiya ve Şehirli Kız piyesleri sergilenmiş ve bu oyunu çok sayıda izleyici seyretmiştir. Bunun gibi daha birçok tiyatro oyunu sergilenmiştir¹⁸³¹.

Tiyatro için önemli bir yer olan Halkevi, 1950'de kapatılmıştır. Halkevi Tiyatro salonu 1960'ta tekrar açılmış, ancak istenilen ilgiyi göremediği için tekrar kapatılmıştır. 1950'li yıllarda Halkevi'nin tiyatro salonu dışında diğer salonlarda da tiyatro gösterileri yapılmış ve bu gösterilere ilgi gösterilmiştir. Kocaeli Sanat Sevenler Derneği kurucularından olan Cemal Turgay'a göre, 1950'lerde Kocaeli'nde tiyatro ile ilgilenenler arasında şu kişiler bulunmaktaydı: Avni Duysak, Nedim Erk, Mümin Altuğ, Bedia Kula ve Ali Serdengeçti. Ayrıca bu dönemlerde İstanbul'daki tiyatro oyunlarından bazıları İzmit'te gösterilirdi. Örneğin Fikret Hakan'ın yönetmenliğini ve oyunculuğunu yaptığı ve Sahne 8 tarafından sergilenen Kraliçe ve Asillerin galası 1958'de İzmit'te yapılmıştır. Bu oyunda İzmit'ten Cemal Turgay ile Fikret Kolukısa da tanınan ve bilinen figüran olarak yer almışlardır¹⁸³².

Kocaeli'nde yetişmiş mühim tiyatroculardan birisi Hulusi Kentmen'dir. Hulusi Kentmen, Türk sinema oyuncusudur ve opera sanatçısı Saime Kentmen'in ağabeyidir. Ailesi Balkan savaşları nedeniyle Türkiye'ye göç etmiştir. Babası Posta Telgraf Müdürü'dür. Önce İstanbul daha sonra İzmit'e yerleşmişlerdir. Hulusi Kentmen, kendini hep İzmitli diye tanımlardı. İzmitli olan bu tiyatrocucu hemşerisi Atıf Kaptan ile kurduğu tiyatro topluluğu ile sahneye çıkmış ve 1942'de başlamak üzere özellikle 50'li ve 60'lı yıllarda Kocaeli'nde birçok tiyatro oyununda yer almıştır¹⁸³³.

Atıf Kaptan, Asıl adı Atıf Terzioğlu'dur ve 1908'de İzmit'te doğmuştur. Çocukluğu, Sultan Mehmet Reşat'ın gelini olan teyzesinin yanında, sarayda geçmiştir. Mehmet Reşat öldüğünde tekrar İzmit'e dönmüşlerdir. Savaştan sonra İstanbul'da memurluğa başlamış ancak tiyatrocucu olmayı istemiştir. Bundan dolayı Muhsin Ertuğrul ile

¹⁸³¹ İstiklal, 2 Ağustos 1957, No: 510.

¹⁸³² Cemal Turgay ile 10.02.2016 tarihinde yapılan görüşme.

¹⁸³³ F.Yavuz Ulugün ile 15.05.2014 tarihinde yapılan görüşme.

çalışmıştır. 1950'lerde İzmit'te tiyatronun gelişmesinde etkin rol oynamıştır. Bunların dışında 1950'li yıllarda İzmitli tiyatrocusu ve sinema oyuncuları arasında Aysel Tanju, İzmitli Cüce Simon, Serpil Gül ve son zamanlarda tanınan ve bilinen Tuncel Kurtiz da yer almaktadır¹⁸³⁴. Görüldüğü gibi Kocaeli'nde 1950'li yıllarda tiyatro ve sinema halkın yaşantısında önemli bir yer tutmaktaydı. Kocaeli'nde tiyatro ve sinema salonlarının fazla olması, vilâyette kültürel faaliyetlerin zengin olduğunu göstermesi açısından önem taşımaktadır.

5.8. Basın

14 Mayıs 1950 seçimlerinde iktidara gelen DP, basın özgürlüğünü sağlamayı programına aldığı için basından geniş destek görmüştür. DP'nin iktidara gelmesinden çok kısa bir süre sonra, 15 Temmuz 1950'de yeni Basın Kanunu kabul edilmiştir. 1950 Basın Kanunu, hükümetin basın üzerindeki denetimini büyük oranda kaldıran liberal bir kanundur. Yasa, gazete ve dergi çıkarmak için hükümetten ön izin ve ruhsat alınması zorunluluğunu kaldırmıştır ve adı kötüye çıkan kişilerin basına girmesini yasaklayan maddeyi geçersiz kılmıştır. Ayrıca basın suçlarının yargılanması özel mahkemelere verilmiş, cevap hakkı yeniden düzenlenmiş ve bu konuda mahkemelere bazı yetkiler verilmiştir. Gazete sahipleri cezai sorumluluklarından kurtarılarak, suç sayılan bir yazıdan yazar ve yazı işleri müdürü sorumlu tutulmuştur.

“DP iktidarının ilk yılları basının mutlu dönemidir. Kovuşturmaya uğrayan, tutuklanan gazeteci yoktur. Hükümetle gazeteciler arasında genellikle yakın ilişkiler kurulmuştur. Yüz yıla yakın süredir sosyal güvencelerden yoksun olarak çalışan gazeteciler 13 Haziran 1952'de çıkarılan “Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetleri Düzenleyen 5953 Sayılı Kanunla” ilk kez sosyal güvenlik sistemi kapsamına alınmıştır. Ancak 1954'ten sonra gazetecilerle hükümetin arasının bozulduğu ve birçok gazetenin hükümet aleyhine yayın yaptığı da görülmektedir¹⁸³⁵”. Bunun dışında DP devrinde gazetelerin tirajlarının yükseldiği, en son modern baskı makinelerinin ithal edildiği ve büyük müesseseler halinde matbaaların kurulduğu

¹⁸³⁴ F.Yavuz Ulugün ile 22.11.2015 tarihinde yapılan görüşme.

¹⁸³⁵ MEGEP, **Gazetecilik, Türk Basının Doğumu ve Gelişimi**, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2008, s.52-53.

görülmektedir¹⁸³⁶. Bu durum, gazeteciliğin geliştiğini ve modern yöntemlerle yapıldığını göstermesi açısından anlam taşımaktadır.

Kocaeli’nde ilk matbaa 1860 yılında İzmit’te bağlı Akmeşe (Armeşe)’de kurulmuştur. Bir Ermeni tarafından çıkarılan ilk gazete Ermeni Manastırı’ndaki matbaada basılmıştır. Daha sonraları İzmit merkezde başka Ermeni tarafından yeni bir gazete daha çıkarılmıştır. Bu gazete Kocaeli Gazetesi’dir. Mezkûr gazete 1933 yılına kadar yayın hayatını sürdürmüştür¹⁸³⁷.

1950’li yıllarda Kocaeli yerel basını, gerek İstanbul gibi büyük bir şehre yakın olması gerekse kentin taşıdığı potansiyel bakımından büyük önem arz etmekteydi. Kentin, ülke ekonomisinin ana damarlarından birini oluşturması, ülkenin ilk kâğıt fabrikası SEKA’nın burada kurulması basın ortamı açısından belirleyici uygun ortamlar oluşturmaktaydı¹⁸³⁸.

DP döneminde Kocaeli’nde başta İzmit ve Adapazarı ilçelerinde olmak üzere 20’den fazla gazete çıkmaktaydı. Bu bölümde özellikle Kocaeli’nin en büyük iki ilçesi olan İzmit ve Adapazarı gazeteleri üzerinde durulmuştur. Bunlar dışında diğer ilçelerde Karamürsel Ekspres, Gölcük Ekspres ve Demiryol gibi küçük gazeteler çıkmışlarsa da bunlar çok uzun ömürlü olamamışlardır.

5.8.1. İzmit’te Yayınlanan Gazeteler

1950’lerde İzmit’te toplamda 10 gazete yayınlanmaktaydı. Bu gazeteler Demokrat Kocaeli, Türk Yolu, Bizim Şehir, Zafer, Yaman İzmit, SEKA Postası, İstiklal, Hedef, Hürsöz ve Azim’dir.

---

¹⁸³⁶ Elif Akyüz, Geçmişten Bugüne Gaziantep’te Yerel Medya ve Günümüz Gaziantep Yerel Medyasında Sosyal Medyanın Rolü, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep, 2014, s.29-30.

¹⁸³⁷ Bayram Çağlar, Kocaeli’ndeki Yerel Gazetelerin Tarihsel ve Teknolojik Gelişimi, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü** (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli, 2007, s.11.

¹⁸³⁸ F. Yavuz Ulugün ile 11.05.2015 tarihinde yapılan görüşme.

5.8.1. 1. Türk Yolu Gazetesi

Türk Yolu Gazetesi, 1921'de Türk Ocakları'nın organı olarak yayınlanmaya başlamıştır. Tevfik Noyan, Eczacı Behçet Diker, Mustafa Hulusi, Ali Rasih, Sıtkı Özer ve Rıfat Yüce'nin kurduğu bir kurum tarafından haftalık çıkarılan Türk Yolu 1923'te şirketin dağılmasıyla Rıfat Yüce'ye geçmiş ve bir dönem CHP yayın organı şeklinde hayatını sürdürmüştür. Belli bir müddet haftada iki kez çıkan gazete 1943'te kesin bir şekilde günlük yayınlanmaya başlamış, 1965'te Kocaeli'nde yayınlanan başka günlük gazetelerden olan 'Bizim Şehir' adlı gazeteyle birleşerek 'Türk yolu Bizim Şehir' adını almıştır¹⁸³⁹.

1950'li yıllarda Türk Yolu Gazetesi'nin sahibi, başyazarı ve yazı işleri müdürlüğünü Mehmet Yüce ve yazı işleri mesul müdürlüğünü Turgut Kayı yapmaktaydı. Baskı ve dizgisi Türk Yolu Basımevi tarafından yapılan Türk Yolu Gazetesi, İstiklal Caddesi Horozoğlu Apartmanı İzmit adresinde faaliyet göstermekteydi¹⁸⁴⁰. Türk Yolu Gazetesi, 51.5X78 cm. ölçülerinde ve 5 sütun olarak yayınlanmaktaydı¹⁸⁴¹.

Gündelik ve siyasi bir gazete olan Türk Yolu Gazetesi, DP dönemine karşı muhalif bir tavır sergilemiş, hükümeti ve dönemin İzmit Belediyesi'ni sert bir şekilde eleştiren yazılar kaleme almıştır. Türk Yolu Gazetesi'ne aboneliğin yıllığı 15, altı aylığı 8 ve üç aylığı 4,5 Türk Lirası'ydı. Gazeteye resmi ilanların tek sütun santimi 300 Kuruş ve dışarıdan gelenlerin sütunu ise 350 Kuruş'tu¹⁸⁴².

5.8.1. 2. Hürsöz Gazetesi

Hürsöz Gazetesi, 1948 yılında Selahattin Telser tarafından kurulmuş ve İlk sayısı 31 Aralık 1947 yılında çıkmıştır. Önceleri haftalık yayınlanan gazete kısa süre sonra günlük olarak yayınlanmaya başlamış ve 51.yılıni doldurduktan sonra 2.000 yılında

¹⁸³⁹ Çağlar, Kocaeli'ndeki Yerel Gazetelerin Tarihsel ve Teknolojik Gelişimi, s.12.

¹⁸⁴⁰ Türk Yolu, 19 Mayıs 1958, No: 6022.

¹⁸⁴¹ Sedat Şimşek, **Kocaeli Basın Tarihi (1848-2002)**, Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, 2007, s.105.

¹⁸⁴² Türk Yolu, 20 Mayıs 1958, No: 6023.

yayın hayatına son vermiştir. Hürsöz matbaası tarafından basımı dizayn edilen gazetenin dizgisi Esnek Dizgievi tarafından yapılmaktaydı¹⁸⁴³.

Günlük ve siyasi bir gazete olan ve DP yanlısı yayın yapan Hürsöz Gazetesi, Kemalpaşa Mahallesi Yavuz Sokak No:8 İzmit adresinde faaliyet göstermekteydi. Gazetenin ayrıca Ankara'da Rüzgârlı Safran Sokak'ta da bir bürosu bulunmaktaydı. Hürsöz Gazetesi, 5X78 cm. ölçülerinde ve 5 sütun olarak yayınlanmaktaydı. Hürsöz Gazetesi'ne aboneliğin yıllığı 16, altı aylığı 8 ve 3 aylığı 4,5 Türk Lirası'ydı. Gazeteye resmi ilan için tek sütun santimi 50 Kuruş ve hariçten gelen ilanların santimi ise 80 Kuruş idi¹⁸⁴⁴.

5.8.1.3. Bizim Şehir Gazetesi

Bizim Şehir Gazetesi, Avni Öztüre, Naci Girgin, Saim Aşkın, Metin Yüce ve Feridun Özbay tarafından 1951'de yayın hayatına başlamıştır. Önceleri 15 günde bir olmak üzere yayınlanan gazete bir müddet sonra haftalık olarak, müteakiben de Saim Aşkın ve Feridun Özbay'ın sahipliklerinde günlük olarak yayınlanmaya başlamıştır. Yukarıda da ifade olunduğu üzere, Bizim Şehir 1965'te Türk Yolu Gazetesi ile birleşerek "Türk Yolu Bizim Şehir" adını almıştır¹⁸⁴⁵.

Gündelik siyasi bir gazete olan Bizim Şehir Gazetesi, Türk Yolu Gazetesi gibi dönemi sürekli eleştiren yazılar kaleme almış, bazen de hükümetin olumlu yönlerini gösteren yazılar da yazmıştır. Bu durum, gazetenin birçok serisinde görülmüştür. Yani gazete genel olarak tarafsız davranmaya çalışmıştır. Bizim Şehir'in baskı ve dizgisi Bizim Şehir Matbaası tarafından yapılmaktaydı. Gazete, Dumlupınar Caddesi, Yalı Hamam Sokak No:27 Kat:1-2 İzmit adresinde faaliyet göstermekteydi. Bizim Şehir Gazetesi, 40X27,5 cm. ölçülerinde ve 5 sütun olarak yayınlanmaktaydı¹⁸⁴⁶. Bizim Şehir Gazetesi'ne aboneliğin yıllığı 20, altı aylığı 15 ve üç aylığı 7,5 Türk Lirası'ydı. Gazeteye resmi ilanların tek sütununun santimi ise 1 Türk Lirası olarak belirlenmişti¹⁸⁴⁷.

¹⁸⁴³ Şimşek, **Kocaeli Basın Tarihi (1848-2002)**, s.123.

¹⁸⁴⁴ Hürsöz, 2 Aralık 1959, No: 2316.

¹⁸⁴⁵ Çağlar, **Kocaeli'ndeki Yerel Gazetelerin Tarihsel ve Teknolojik Gelişimi**, s.13.

¹⁸⁴⁶ Şimşek, **Kocaeli Basın Tarihi (1848-2002)**, s.131.

¹⁸⁴⁷ Bizim Şehir, 2 Kasım 1958, No: 1982.

5.8.1. 4. Yavuz İzmit Gazetesi

1 Eylül 1952’de yayımlanmaya başlayan gazete, “Hak, Hakikat, Hürriyet Hizmetinde. Bizimdir, Sizindir, Hepimizindir.” Sloganı ile çıkmıştır. Gazetenin sahibi ve başyazarı M. İhsan Yazman; yazı işlerini fiilen idare eden mesul müdürleri Sefer Göksel ve Dursun Erol’dur.

DP dönemini eleştiren Yavuz İzmit Gazetesi, İstiklal Caddesi No:25 İzmit adresinde faaliyet göstermekteydi. Gazetenin baskı ve dizgisi ise Ahmet Fevzi Matbaası tarafından yapılmaktaydı¹⁸⁴⁸. Yavuz İzmit Gazetesi, 49X67 cm. ölçülerinde ve 5 sütun olarak yayınlanmaktaydı¹⁸⁴⁹.Gazeteye aboneliğin bedeli yıllık 30, altı aylığı 16 ve üç aylığı 9 Türk Lirası’ydı. Gazeteye resmi ilanları santimi 400 Kuruş ve hariçten gelen ilanlar ise 450 Kuruş olarak belirlenmişti¹⁸⁵⁰.

5.8.1. 5. Demokrat Kocaeli Gazetesi

“Millet Memleket Menfaati Hizmetinizde Bizimdir Sizindir hepimizindir” sloganıyla Demokrat Kocaeli Gazetesi 16 Aralık 1952’de Tefik Palay tarafından kurulmuş ve yayın hayatına başlamıştır. Gazetenin yazı işlerini fiilen idare eden ve mesul müdürlüğünü yapan Süreyya Sofuoğlu’ydu¹⁸⁵¹.Günlük ve siyasi bir gazete olan Demokrat Kocaeli, DP politikalarını destekleyen yayınlar yapmıştır. Daha sonraki dönemlerde Süreyya Sofuoğlu tarafından satın alınan gazetenin mesul müdürlüğünü ise Nejat Timincioğlu yürütmeye başlamıştı¹⁸⁵².

Her gün yayınlanan Demokrat Kocaeli Gazetesi, 1964 yılına kadar varlığını sürdürmüştür. Gazete, Ömerağa Mahallesi, Alemdar Caddesi No:18 İzmit adresinde faaliyet göstermekteydi. Demokrat Kocaeli Gazetesi, 49X67 cm. ölçülerinde ve 5 sütun olarak yayınlanmaktaydı Gazeteye aboneliğin yıllık 16, altı aylığı 8 ve üç aylığı 4 Türk

¹⁸⁴⁸ Yavuz İzmit, 1 Eylül 1952, No:1.

¹⁸⁴⁹ Şimşek, **Kocaeli Basın Tarihi (1848-2002)**, s.136-137.

¹⁸⁵⁰ Yavuz İzmit, 10 Eylül 1952, No:10.

¹⁸⁵¹ Şimşek, **Kocaeli Basın Tarihi (1848-2002)**, s.147.

¹⁸⁵² Demokrat Kocaeli, 3 Ocak 1959, No: 2077.

Lirası'ydı. Gazetenin resmi ilanlarının tek sütun santimi 200 Kuruş ve dışarıdan gelenlerin sütunu ise 250 Kuruş'tu¹⁸⁵³.

5.8.1. 6. Yaman İzmit Gazetesi

Yaman Gazetesi, DP'nin seçim zafer günü olan 14 Mayıs 1953'te "Memlekette Demokrasi ve halk iradesinin temeli üç yıl önce bugün basılmıştır. 14 Mayıs seçim serbestisini zaferini saygı ile kutlarız." Yazısı ile yayımlanan gazetenin sahibi ve başmuharriri M. İhsan Yazman ve Yazı İşleri Müdürü ise Kerim Sertsöz'dü¹⁸⁵⁴.

Yaman Gazetesi, DP'yi destekleyici yazılar yazmaktaydı. Dizgisi ve baskısı Yavuz Matbaası tarafından dizayn edilen Yaman Gazetesi, İstiklal Caddesi İzmit adresinde faaliyet göstermekteydi. Gazete, 48X33.5 cm. ölçülerinde ve 5 sütun olarak yayınlanmaktaydı¹⁸⁵⁵. Gazeteye aboneliğin yıllığı 15, altı aylığı 9 ve üç aylığı 5 Türk Lirası'ydı. Gazeteye nişan, nikâh, düğün, doğum, ölüm, mevlit, teşekkür ilanları 5 Türk Lirası ve zayi ilanları 2,5 Türk Lirası'ydı¹⁸⁵⁶.

5.8.1. 7. SEKA Postası Gazetesi

SEKA Genel Müdürlüğü'nün yayın organı olarak 21 Haziran 1954'te yayınlanmaya başlayan gazete, "*Siyasetten Bahsetmez, Meslek ve İşletme Gazetesi*" Sloganı ile çıkmıştır. Naci Girgin'in yönetiminde 15 günde bir yayımlanan gazetenin mesul müdürlüğünü Nihat Ömür yapmaktaydı¹⁸⁵⁷. Haberlerinde kâğıtçılık konularının yanı sıra kültür ve sanat olaylarına da yer veren gazete, uzun bir süre yayın hayatını sürdürmüştür.

Giriş kısmında açıklandığı üzere SEKA Tesislerinde hazırlanan SEKA Postası Gazetesi, söz konusu fabrikanın yayın organıydı. 41X57,5 cm. ölçüsünde 5 sütun olarak yayımlanan gazetenin sorumlu müdürlüğünü Nihat Ömür yapmaktaydı. Fiyatı 1 Kuruş

¹⁸⁵³ Demokrat Kocaeli, 5 Ocak 1959, No: 2079.

¹⁸⁵⁴ Yaman, 13 Mayıs 1953, No:1.

¹⁸⁵⁵ Şimşek, **Kocaeli Basım Tarihi (1848-2002)**, s.141.

¹⁸⁵⁶ Yaman, 15 Mayıs 1953, No:3.

¹⁸⁵⁷ SEKA Postası, 21 Haziran 1954, No: 1.

olup 15 günde düzenli olarak 12 Eylül 1980 yılına kadar yayınlanan SEKA Postası Gazetesi, İzmit tarihinde önemli bir yer tutmaktaydı¹⁸⁵⁸.

5.8.1. 8. Azim Gazetesi

“Memleket Davalarında Halkın Yolunda” sloganıyla 20 Ağustos 1954’te yayınlamaya başlayan günlük müstakil siyasi gazetenin sahibi Fikri Dora’ydı. Turgut Kayı’nın yayıncılığını yaptığı gazetenin mesul müdürü Dünder Çiğit’ti. CHP Gençlik Kollarının organizesi ile kurulan gazetede üniversite öğrencileri Turgut Kayı ve Şefik Güler de yazılar kaleme almışlardır¹⁸⁵⁹. Azim Gazetesi genel olarak günlük politika haberleri ile ilgilenmekteydi.

DP’ye karşı muhalif olan Azim Gazetesi, Azim Matbaası’nda basılır ve dizgisi Ahmet Fevzi Matbaası tarafından yapılırdı. Gazete, Demir Yolu Caddesi No:207, Kat:3 İzmit adresinde faaliyet göstermekteydi. Gazete, 40X56 cm. ölçülerinde ve 5 sütun olarak yayınlanmaktaydı¹⁸⁶⁰. Gazeteye aboneliğin yıllığı 15, altı aylığı 8 ve üç aylığı 4,5 Türk Lirası’ydı. Gazetenin resmi ilanlarının sütun santimi 2 Türk Lirası ve mahkeme ilanlarının sütun santimi ise 50 Kuruş idi¹⁸⁶¹.

5.8.1. 9. İstiklal Gazetesi

27 Eylül 1954’te yayımlanmaya başlayan “Günlük Siyasi Sabah Gazetesi” olan gazetenin sahipleri Fahri Üstündağ, Hasan Başaran, Celal Avcı ve Ahmet Özdemir’di. Dizgisi ve baskısı İstiklal Matbaası tarafından yapılan İstiklal Gazetesi, Hükümet Caddesi, No:6 Hereke’de faaliyet göstermekteydi¹⁸⁶². Gazete, 40X28 cm. ölçülerinde ve 5 sütun olarak yayınlanmaktaydı¹⁸⁶³.

---

¹⁸⁵⁸ Şimşek, **Kocaeli Basın Tarihi (1848-2002)**, s.149.

¹⁸⁵⁹ Azim, 20 Ağustos 1954, No: 1.

¹⁸⁶⁰ Şimşek, **Kocaeli Basın Tarihi (1848-2002)**, s.143.

¹⁸⁶¹ Azim, 4 Kasım 1958, No: 1252.

¹⁸⁶² İstiklal, 27 Eylül 1954, No: 1.

¹⁸⁶³ Şimşek, **Kocaeli Basın Tarihi (1848-2002)**, s.145.

Günlük ve siyasi bir gazete İstiklal Gazetesi, DP yanlısı yayın yapmaktaydı. Önceleri daha çok Gebze'deki olayları ele alan İstiklal, daha sonraları tüm vilâyeti ilgilendiren konularla ilgilenmiştir. Gazeteye aboneliğin yıllığı 24, altı aylığı 12 ve üç aylığı 6 Türk Lirası'ydı. Gazeteye resmi ilanların santimi 200 Kuruş ve hariçten gelen ilanların ise 250 Kuruş idi¹⁸⁶⁴.

5.8.1. 10. Hedef Gazetesi

18 Ağustos 1955'te yayınlanmaya başlayan gazetenin sahibi, İzmit'in ilk özel matbaasının sahibi Ahmet Fevzi Basım'ın oğlu İhsan Basım ve yazı işleri mesul müdürü Avukat Müeyyet Akarsu'ydu. "Gazete Demokrasindir" sloganı ile yayım yapan gazete, pazartesi günü hariç her gün baskı yapmaktaydı¹⁸⁶⁵.

Hedef Gazetesi, daha çok DP hükümetlerinin politikalarını destekleyen yazılar kaleme almaktaydı. Dizgisi ve baskısı Hedef Matbaası tarafından yapılan Hedef Gazetesi, Ankara Caddesi, No: 97 İzmit Caddesi'nde faaliyet göstermekteydi. Gazete, 40X56 cm. ölçülerinde ve 5 sütun olarak yayınlanmaktaydı¹⁸⁶⁶. Gazeteye aboneliğin yıllığı 18, altı aylığı 9 ve üç aylığı 4,5 Türk Lirası'ydı. Resmi ilanların sütun santimi 300 ve hariçten gelen ilamların sütunu ise 350 kuruş idi¹⁸⁶⁷.

5.8.1.11. İzmit'te Yayınlanan Diğer Gazeteler

1950'li yıllarda Kocaeli'nde yayınlanan ancak sayıları çok az olan birkaç gazete daha bulunmaktadır. Bu gazetelerden birisi Vahdet Gazetesidir. İlk ve tek nüshası 5 Nisan 1950 tarihinde İzmit'te Adapazarı'na yönelik olarak basılmıştır. Aynı isimli gazete, 1951 yılında Adapazarı'nda yeniden yayın hayatına başlamıştır.

İzmit'te bu dönemlerde yayın hayatına başlayan gazetelerden birisi de Zurna'dır. Haftalık olarak çıkan bu gazete, toplamda 12 adet nüsha yayın yapmıştır. Zurna

---

¹⁸⁶⁴ İstiklal, 15 Ekim 1954, No: 20.

¹⁸⁶⁵ Hedef, 18 Ağustos 1955, No: 1.

¹⁸⁶⁶ Şimşek, **Kocaeli Basım Tarihi (1848-2002)**, s.147.

¹⁸⁶⁷ Hedef, 21 Ağustos 1955, No:3.

Gazetesi'nin ilk nüshası 23 Eylül 1950 ve son nüshası da 16 Aralık 1950'de basılmıştır¹⁸⁶⁸. Gazete, çok az bir süre yayınlandığı için yayın politikaları hakkında çok fazla bilgi elde edilememiştir.

5.8.2. Adapazarı'nda Yayınlanan Gazeteler

Enis Şahin'e göre; 1954 yılına kadar Kocaeli'nin en büyük ilçelerinden birisi olan Adapazarı'nda da 1950'li yıllarda birçok gazete yayınlanmıştır. Bu gazeteler, Ada Postası, Demokrat Adapazarı, Zurna, Vahdet, Sakarya, Adapazarı Akşam Haberleri, Yeni Ada Postası, Hakikat, Sakarya Postası, Demokrat Sakarya ve Son Dakika'dır¹⁸⁶⁹. Bunlar içerisinde konumuz ile ilgili olmak üzere 1954 yılına kadar olan gazeteler üzerinde durulmuştur.

5.8.2.1. Ada Postası Gazetesi

29 Ekim 1946 tarihinde "Ada Postası Haftalık Siyasî Gazete" adıyla ilk sayısı neşredilmiş ve yayın hayatına başlamıştır¹⁸⁷⁰. Gazetenin sahibi ve Yazı İşleri Müdürü Lebib Kökçü'ydü. Adapazarı Uzunçarşılı No:91 Adapazarı sayılı adreste faaliyet gösteren Ada Postası Gazetesi, 29X40 cm. ölçülerinde ve 5 sütun olarak yayınlanmaktaydı¹⁸⁷¹.

Gazeteye aboneliğin seneliği 6, altı aylığı 2,50 ve üç aylığı 123 Kuruş idi. Ada Postası'nın teki ise 10 Kuruş'tu¹⁸⁷². Gazetenin beş yıllık bir yayın hayatı olmuştur. Gazete, 4 sayfa olarak yayınlandığı dönemde 4. sayfanın tamamı reklamlara ve ilanlara ayrılmıştı. Gazetenin 3. sayfasının yarısını, genellikle spor haberleri ihtiva ediyordu. Gazete içeriğinin çoğunluğunu ise şehir haberleri ihtiva ediyordu. Ancak iç sayfalarda dünya tarihinin ilginç hakkında uzunca malumat içeren yazılar da vardı. Yayınlanmış

---

¹⁸⁶⁸ Enis Şahin, **Sakarya Basın Tarihi 1919-2004**, İstanbul: Sakarya Gazeteciler Cemiyeti Yayını, 2005, 46-47.

¹⁸⁶⁹ Şahin, **Sakarya Basın Tarihi 1919-2004**, 55-75.

¹⁸⁷⁰ Şahin, **Sakarya Basın Tarihi 1919-2004**, s.40.

¹⁸⁷¹ Ada Postası, 29 Ekim 1946, No: 1.

¹⁸⁷² Ada Postası, 29 Ekim 1946, No: 1.

olduğu dönem için çok önemli bilgileri ve zamanın siyasi ve içtimaî havasını teneffüs ettirmesi bakımından son derece önemlidir¹⁸⁷³.

5.8.2.2. Sakarya Gazetesi

29 Ekim 1950 tarihinde “ Sakarya Hakkın ve Doğrunun Müdafidir” Yazısı ile yayın hayatına başlayan Sakarya Gazetesi, önceleri haftalık olarak basılmaktaydı. Ancak gazete, 13. sayıdan itibaren zaman zaman haftada iki kez, bazen de bir kez yayınlanmaktaydı. Hatta nadir durumlarda gazetenin 3-4 haftada bir neşredildiği de görülmüştür. Sakarya Gazetesi, toplamda 74 sayı çıkmış olup, son nüshası 8 Nisan 1952’de yapılmıştır¹⁸⁷⁴.

Haftalık, müstakil ve siyasi bir gazete olan Sakarya Gazetesi’nin sahibi ve başyazarı M. Müjdat Tolan’dı ve fiyatı 10 Kuruş idi¹⁸⁷⁵. Adapazarı merkezindeki İstasyon Caddesi’nde idarehanesi bulunan gazete, büyük olarak 35X50 cm. ebatlarında ve 5 sütun olarak yayınlanmaktaydı. Sakarya’nın ilk nüshası İstanbul’da ilk önce Sulhi Garan, sonraları da Anıl Matbaası’nda basılmıştır. Gazetenin son sayfaları genellikle reklama ayrılmıştı. Diğer sayfalar ise, şehrin haberleri, Kocaeli’ne dair haberler, diğer gazetelerden bölge hakkındaki iktibaslar, siyasi anketler vs. gibi gelişmelere aitti¹⁸⁷⁶.

5.8.2.3. Adapazarı Akşam Haberleri Gazetesi

Adapazarı’nda sadece matbu evrak işi yapan matbaaların yanı sıra, aynı zamanda gazete neşredebilecek basım evlerinin kurulmaya başlanması 1951 yılında gerçekleşti ve bu tarihten itibaren günlük gazetelerin neşrinde önemli artış olmuştur. Adapazarı’nda günlük gazetelerin öncüsü Adapazarı Akşam Haberleridir¹⁸⁷⁷. Günlük ve siyasi bir gazete olan Adapazarı Akşam Haberleri’nin sahibi ve başyazarı Selami Savaş idi ve gazete, Uzunçarşı Birinci Aralık No:1 Adapazarı sayılı yerde faaliyet

---

¹⁸⁷³ Şahin, **Sakarya Basın Tarihi 1919-2004**, s.42.

¹⁸⁷⁴ Şahin, **Sakarya Basın Tarihi 1919-2004**, s.42.

¹⁸⁷⁵ Sakarya, 26 Ekim 1950, No: 1.

¹⁸⁷⁶ Şahin, **Sakarya Basın Tarihi 1919-2004**, s.47-50.

¹⁸⁷⁷ Şahin, **Sakarya Basın Tarihi 1919-2004**, s.51.

göstermekteydi¹⁸⁷⁸. Adapazarı Akşam Haberleri, 50 yılı aşkın yayın hayatında, birkaç farklı boyutta yayınlanmıştır.

4.8.2.4. Yeni Ada Postası Gazetesi

23 Nisan 1952’de yayımlanmaya başlayan gazete, 1962 yılına kadar günlük olarak neşredilmiş, bu tarihten sonra da haftalık olarak çıkmıştır¹⁸⁷⁹. Günlük ve siyasi bir gazete olan Yeni Ada Postası Gazetesi’nin sahibi Sami Güllü’dür. Uzunçarşı Kuyumcular Sokak No: 34 Adapazarı adresinde faaliyet gösteren gazete, Necip Güllü Matbaası’nda basılmaktaydı. Gazetenin fiyatı ise 5 Kuruş idi. Gazete ayrıca 28X33 cm boyutlarında ve 5 sütun olarak yayınlanmaktaydı¹⁸⁸⁰.

Enis Şahin’e göre, Yeni Ada Postası Gazetesi’nin sayılarında zaman zaman farklı kişilerin katkıları oluyordu. Mesela 1953 yılına ait bir nüshasındaki şu ifade, bu durumu doğrulamaktadır: “*Bu sayıda yazı işlerini fiilen idare eden: Aydın Tarkan*”. Bu gazete, yayınlandığı dönemlerde resmi ilan alma hakkına haiz olmuştu. Yeni Ada Postası, Sakarya’nın uzun ömürlü gazeteleri arasında yer almıştır¹⁸⁸¹.

5.8.2.5. Hakikat Gazetesi

8 Şubat 1954’te “Günlük Müstakil Siyasi Gazete” adıyla yayın hayatına başlayan Hakikat Gazetesi’nin sahibi Necmi Dardoğan ve mesul müdürü de Adnan Kütler idi. Gazete, Uzunçarşı içi No:19 Adapazarı adresinde faaliyet göstermekteydi. Fiyatı 5 Kuruş olan gazete, 3 sütun olarak yayınlanmaktaydı¹⁸⁸².

Enis Şahin’e göre, bu gazeteye biraz şüpheyle yaklaşılmakla birlikte, kabul görmüş eldeki verilere bağlı olarak gazetenin son nüshası 30 Aralık 1956 tarihli ve son nüshasının numarası 862’dir. Ancak bu bilgilerde de kesinlik bulunmamaktadır. Çünkü son nüshası 1956 tarihli gösterildiği halde, gazetenin Eylül 1957’de yayımına fahri

---

¹⁸⁷⁸ Adapazarı Akşam Haberleri, 7 Aralık 1951, No:1.

¹⁸⁷⁹ Şahin, **Sakarya Basın Tarihi 1919-2004**, s.61.

¹⁸⁸⁰ Yeni Ada Postası, 15 Ağustos 1953, No: 419.

¹⁸⁸¹ Şahin, **Sakarya Basın Tarihi 1919-2004**, s.63.

¹⁸⁸² Hakikat, 19 Şubat 1954, No:1

devam ettiği anlaşılmaktadır. Hakikat Gazetesi, kendi matbaasında basılmaktaydı. Günlük olarak çıkarılan bu gazetenin yazıları, bir dönem için oldukça etkili olabilmıştır¹⁸⁸³.

5.8.2.6. Sakarya Postası Gazetesi

“Hep Bu Vatan İçin” parolası ile 19 Şubat 1954 tarihinde yayımlanmaya başlayan Sakarya Postası Gazetesi'nin sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden mesul müdürü Fehmi Hız idi. Bankacılar Caddesi Bakırcılar İçi No: 2/2 Adapazarı sayılı adreste faaliyet gösteren gazete, Teziş Matbaasında basılmaktaydı. Müstakil ve siyasi bir gazete olan gazetenin fiyatı 5 Kuruş idi. Bunun dışında gazete, 30X41 cm boyutlarında ve 5 sütun olarak yayınlanmaktaydı¹⁸⁸⁴.

Enis Şahin'e göre, “Sakarya Postası: Müstakil Siyasî Gazete” adıyla neşredilen gazetenin daha sonraki nüshalarında küçük bir değişiklik yapıldı. Bu değişiklik ise şu idi: “Sakarya Postası: Günlük Siyasi Gazete”. Sakarya Postası'nın gazete sayısı genellikle 4 olmuştur¹⁸⁸⁵. Bu gazete, Adapazarı'nda uzun yıllar varlığını sürdürmüştür.

5.8.3. Dergiler: Teknik Kalemler Dergisi

Araştırma dönemimizde Kocaeli'nde sadece bir derginin yayınlandığı görülmektedir. Bu yayınlanan tek dergi Teknik Kalem Dergisi'ydı. 1953'te yayımlanmaya başlanan Teknik Kalem Dergisi, teknik, içtimai ve edebi mevzu içerikliydi. Teknisyenler Cemiyeti'nin mecmuası olan Teknik Kalem Dergisi'nin mesul müdürlüğünü İsmail Sefa Baytin yapmaktaydı. Fiyatı 50 Kuruş'tu ve Selüloz Teknisyenler Cemiyeti tarafından satılan dergi, İzmit Hürriyet Caddesi, Yalı Hamam Sokak No: 27 adresinde faaliyet göstermekteydi¹⁸⁸⁶.

---

¹⁸⁸³ Şahin, **Sakarya Basın Tarihi 1919-2004**, s.64-65.

¹⁸⁸⁴ Sakarya, 19 Şubat 1954, No:1

¹⁸⁸⁵ Şahin, **Sakarya Basın Tarihi 1919-2004**, s.65.

¹⁸⁸⁶ Şimşek, **Kocaeli Basın Tarihi (1848-2002)**, s.198.

Görüldüğü üzere Kocaeli Basının tarihi XIX. yüzyılın ortalarına kadar uzanmaktadır. Kocaeli'ndeki yerel basın organları sayıca fazlaydı. Bu durum, Kocaeli'nde basın faaliyetlerine önem verildiği göstermektedir. Ayrıca çok sayıda gazetenin varlığı 1950'li yıllarda halkın gündelik olayları ve siyaseti yakından takip ettiğini göstermektedir.

5.9. Kocaeli'nde Bayramlar, Özel Gün ve Haftalar

Devrin gazetelerine göre, 1950'li yıllarda Millî ve dinî bayramlar, önemli gün ve haftalar her şehirde olduğu gibi Kocaeli'nde de halkı bir araya getiren unsurlardandı. Bu dönemlerde resmi bayramlar, büyük coşku içinde kutlanır ve törenler için günler öncesinden hazırlıklar yapılırdı. Bilhassa çocukların bir hafta boyunca kutladığı 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı, 30 Ağustos Zafer Bayramı ve 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı Kocaeli halkını kaynaştıran bayramlardı.

1950'li yıllarda İzmit'te milli bayram kutlamaları, evvela İzmit Lisesi yakınında ve Cumhuriyet Parkı(Eski Çocuk Parkı) önündeki meydana yapılırdı. Daha sonraları ise törenler Orduevi önüne alınmış ve kutlamalar burada yapılmaya başlanmıştır¹⁸⁸⁷. Bu bölümde milli bayramlar, dini bayramlar ve özel gün ile haftalar konuları üzerinde durulmuştur.

5.9.1. Milli ve Dini Bayramlar

Bilindiği üzere milli bayramlar 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı ve 30 Ağustos Zafer Bayramı'dır. Ayrıca Kocaeli'nin kurtuluş günü olan Haziran Bayramı da bu kısımda ele alınmıştır.

---

¹⁸⁸⁷ Azim, 29 Ekim 1954, No: 68.

5.9.1.1. Milli Bayramlar

Milli Bayramlar, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, 19 Mayıs 1919 Gençlik ve Spor Bayramı, 23 Nisan 1920 Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 30 Ağustos Zafer Bayramı ile Kocaeli'nin Kurtuluş Günü olan 26 Haziran Kurtuluş Bayramı olmak üzere 4 tanedir.

5.9.1. 1. 1. 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı

Cumhuriyet Bayramları, Kocaeli genelinde büyük bir katılım ile kutlanırdı. Genellikle Kocaeli Valisi, sabahları makamında tebrikleri kabul eder ve buradan topluca merasim alanına gidilirdi. Tören alanı olan Cumhuriyet Meydanı'nda günün anlam ve önemini belirten konuşmalar yapıp ve şiirler okunduktan sonra vali, belediye başkanı, garnizon komutanı, kutlamalara katılan okulların, resmi kurumların ve bayramını kutlar, müteakiben resmigeçit töreni düzenlerlerdi¹⁸⁸⁸.

Resmigeçit törenleri sırasında başta alay sancağı olmak üzere piyade birlikler, motorlu birlikler, İzmit Lisesi, Kız Sanat Enstitüsü, Erkek Sanat Enstitüsü, Yavru Kurtlar ve alfabe sırası ile ilkokullar geçiş yaparlardı. Tören geçişi, katılanlar, il yöneticileri ve protokol önünden geçerek demiryolunun üst (kuzey) tarafındaki yolu takiben şehir istikametinde alanı terk ederlerdi¹⁸⁸⁹. Ayrıca Cumhuriyet Bayramı törenlerinde ilkokullar, ağaçtan çitalar, karton ve kâğıtlarla yaptıkları büyük boy maketleri taşırlardı¹⁸⁹⁰.

Bayram kutlamaları sırasında bütün şehir baştanbaşa bayrakla donatılır ve akşamları fener alayları yakılırdı. Halk, gece geç vakitlere kadar eğlenir ve oyunlar oynardı¹⁸⁹¹. Bayramın olduğu gece özellikle milli oyunlar oynanır ve havai fişekler atılırdı¹⁸⁹².

---

¹⁸⁸⁸ Bizim Şehir, 30 Ekim 1952, No: 135.

¹⁸⁸⁹ Azim, 30 Ekim 1954, No: 64.

¹⁸⁹⁰ F. Yavuz Ulugün ile 07.04.2014 tarihinde yapılan görüşme.

¹⁸⁹¹ Demokrat Kocaeli, 30 Ekim 1959, No: 2265.

¹⁸⁹² İstiklal, 30 Ekim 1954, No: 30.

İzmit'te olduğu gibi diğer ilçelerde de çok eğlenceli törenler yapılırdı. Bu törenlere halk, büyük ilgi gösterirdi¹⁸⁹³.

Cumhuriyet bayramına katılan her bir esnaf, traktör römorku veya bir kamyon karoseri üstünde sanatlarının veya verdikleri hizmetlerin tüm özelliklerini yansıtacak tertip ve etkinliklerle törende yer alırlardı. Bu arada ürettikleri veya hazır alıp da sattıkları ürünlerini törene katılanlara ve onları izlemeye gelen halka atmak suretiyle dağıtırlardı. Şekerciler bir taraftan pişmaniye çekerken diğer taraftan da halka karamela veya kâğıtlara sarılmış akide şekeri ve çikolata atarlar, kabzımal ve manavlar ise mevsim meyvelerinden ve sebzelerinden, bakkallarda sattıkları her çeşit maldan önceden küçük kese kâğıdı veya külahlara koyup hazırladıkları örnekleri fırlatırlardı, berberler koltuğa oturan birinin sakalını ustura ile tıraş eder, terzi esnafından bir veya bir kaç makine da dikiş dikerken diğer birisi arkadaşına elbise provası yapardı¹⁸⁹⁴.

Bakırcı esnafı kendi imalatları olan bakır malzemelerle süsledikleri römork veya araç karoserlerinde çekiçle, önlerinde kabı döverler, kalaycılar araç üzerine kurdukları düzenle bir taraftan körük yardımıyla ateşi devamlı canlı tutar diğer yandan da, bakır kapları kalaylarlardı. Tenekeci ve sobacılar, odun sobası ve boru imal ederler, yorgancı, semerci ve eğerciler iğne, iplik ve çuvaldızları ile ellerindeki işlerini tören sırasında tamamlama gayreti içerisinde olurlardı¹⁸⁹⁵.

5.9.1. 1. 2. 23 Nisan Çocuk Bayramı

23 Nisan Milli Hâkimiyet ve Çocuk Bayramı Kocaeli merkez ve ilçelerinde bütün vatandaşların katılımı ile kutlanırdı. Önceleri şehir merkezinde yapılan Kutlamalar, 1952 yılından itibaren şehir stadında yapılmaya başlanmış ve yapılan gösteriler burada halk tarafından çok daha rahat izlenebilir hale getirilmiştir. Binlerce kişinin katıldığı şehir stadyumundaki kutlamalar vali, belediye başkanı ve garnizon komutanının gelmesi ile başlardı¹⁸⁹⁶.

---

¹⁸⁹³ Hedef, 30 Ekim 1959, No: 1290.

¹⁸⁹⁴ F. Yavuz Ulugün ile 07.04.2014 tarihinde yapılan görüşme.

¹⁸⁹⁵ Bizim Şehir, 30 Ekim 1952, No: 135; İstiklal, 30 Ekim 1954, No: 30.

¹⁸⁹⁶ Demokrat Kocaeli, 24 Nisan 1952, No: 31.

Vali, belediye başkanı ve garnizon komutanı ile milli eğitim müdürü çocukların bayramlarını kutlar ve halkı selamlarlardı. İstiklal Marşı ve saygı duruşunun ardından günün anlamını anlatan konuşmalar yapılır, şiirler okunur ve okulların resmigeçit törenleri yapılırdı¹⁸⁹⁷.

Havanın güzel olduğu günlerde bayram, daha da canlı geçer, gece fener alayları düzenlenir ve halk geç vakitlere kadar eğlenirdi. Ayrıca SEKA İşçi Lokalinde çocuk şenlikleri düzenlenirdi¹⁸⁹⁸. Özellikle geçit törenine katılan yavrukurtlar ve izcilerin geçitleri büyük alkış alırdı¹⁸⁹⁹. Törenlere Kocaeli milletvekilleri de katılır ve halk ile çeşitli temaslarda bulunurlardı¹⁹⁰⁰.

5.9.1.1.3. 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı

19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı törenleri lise öğrencileri tarafından yapılırdı. Lisede toplanan öğrenciler, önlerinde bando ile birlikte Atatürk Anıtı'na giderlerdi. Buradaki resmi daireler ile diğer kurumlar tarafından hazırlanan çelenkler anıta konulur ve göklere bayrak çekilirdi¹⁹⁰¹. Anıttan stada hareket eden öğrenci ve sporcular, burada yerini aldıktan sonra vali, belediye başkanı, garnizon komutanı, milli eğitim müdürü, spor il müdürü tarafından bayramları kutlanırdı.

Kutlamadan sonra öğrenci ve sporcular bir ağızdan bando ile İstiklal Marşını okur ve bayrağı direğe çekerlerdi. Burada günün anlam ve önemini belirten konuşmalar yapılır ve şiirler okunurdu¹⁹⁰². Stadyumda İzmit Lisesi ve Kız Sanat Enstitüsü öğrencileri çeşitli jimnastik hareketleri yaparlardı ve halk bunlara ilgi gösterirdi¹⁹⁰³. Beden hareketlerinden sonra spor yarışmaları düzenlenir ve yarışmada dereceye giren öğrencilere ödül verilirdi¹⁹⁰⁴.

---

¹⁸⁹⁷ Bizim Şehir, 23 Nisan 1959, No: 2125.

¹⁸⁹⁸ Demokrat Kocaeli, 24 Nisan 1952, No: 31.

¹⁸⁹⁹ İstiklal, 24 Nisan 1955, No: 5.

¹⁹⁰⁰ Hedef, 24 Nisan 1959, No: 1125.

¹⁹⁰¹ Bizim Şehir, 20 Mayıs 1959, No: 2148.

¹⁹⁰² Demokrat Kocaeli, 20 Mayıs 1959, No: 2135.

¹⁹⁰³ Türk Yolu, 20 Mayıs 1958, No: 6391; Yaman, 20 Mayıs 1953, No: 6

¹⁹⁰⁴ İstiklal, 20 Mayıs 1955, No: 204.

5.9.1.1.4. 30 Ağustos Zafer Bayramı

1950'li yıllarda 30 Ağustos Zafer Bayramı Kocaeli ve ilçelerinde büyük bir ilgi ile kutlanırdı. Bu bayram gününde bütün resmi ve hususi dairelerle dükkânlar ve evler bir gün evvelden süslenirdi. Törenler sabah saat 09.00'da 23.Tümende tebrikler kabul edildikten sonra saat 10.00'da vali ile 23.Tümen Komutanı, merasim töreni yapılacağı lise önüne gelir ve meydanı ve caddeleri dolduran halkın bayramını tebrik ederlerdi. İstiklal Marşı okunduktan sonra genç bir asker tarafından günün anlam ve ehemmiyetini belirten konuşma yapılırdı. Konuşmanın ardından ordunun geçit töreni yapılır, bu geçit törenine tayyareler de havadan destek verirlerdi¹⁹⁰⁵.

Tören alanında yapılan resmigeçitte Kocaeli'ndeki okullar, askerî birlikler, Muharip Gaziler ve izciler yürürdü. Kolordu, SEKA, Belediye Fen İşleri, Verem Savaş Derneği, Şoförler Cemiyeti gibi kurum ve kuruluşların resmigeçitte araçları ile katılmaları halkın sevgi gösterilerine neden olurdu. Tören sonrasında şehitliğe gidilir ve mezarlara çelenk konulurdu. 30 Ağustos Bayramlarında akşam protokolün katıldığı geceler düzenlenir ve bu geceler çok renkli geçerdi¹⁹⁰⁶.

5.9.1.1.5. 28 Haziran İzmit'in Kurtuluşu

İzmit'in kurtuluş törenlerinde genellikle Orhan Camii önüne bir Mahya konulur, Adapazarı'ndan gelen Süvari Takımı'nın geçişi büyük heyecan yaratırdı. Bu önemli günde Kurtuluş Savaşı'nda şehit olan İzmitliler için mevlit okunması, mevlidin hoparlörlerle şehir halkına dinletilmesi ve halka pilav ikram edilmesi geleneksel hale gelen etkinliklerdendi¹⁹⁰⁷.

Kimi etkinliklerde Donanma'ya ait savaş gemilerinden top atışı yapılır, temsili milislerin havaya ateş açmaları ile ortalık yoğun bir barut kokusu ile kaplanırdı. Bazı 28 Haziran törenlerinde 100 km'lik bisiklet yarışı düzenlenirdi. Bu yarışlar Orduevi

¹⁹⁰⁵ İstiklal, 31 Ağustos 1957, No: 842.

¹⁹⁰⁶ Yaman, 31 Ağustos 1953, No: 66.

¹⁹⁰⁷ F. Yavuz Ulugün ile 07.04.2014 tarihinde yapılan görüşme.

önünden başlar, Klor Fabrikası'na kadar gidip gelinirdi. Yarışma sonunda dereceye girenlere çeşitli hediyeler verilirdi. Bazen de boks müsabakaları yapılırdı¹⁹⁰⁸.

28 Haziran İzmit'in Kurtuluş Bayramı törenleri için bazı tarihlerde Milli Savunma Bakanlığı'nın Mehter Takımı gelir, bir konser verirdi. Bundan başka İzmit Türk Musikîsi Cemiyeti tarafından İzmit türkülerinden oluşan bir konser sunulurdu¹⁹⁰⁹.

5.9.1.2. Dini Bayramlar

1950'li yıllarda resmi bayramlar ve özel günler dışında Kocaeli'nde dini bayramlar da halkı bir araya getiren önemli günler arasında yer almaktaydı. Ramazan ve kurban bayramları için esnaflar büyük hazırlıklar yapar ve vatandaşlar bayram alışverişi yaparlardı, özellikle de bayramlar için pazarlar kurulurdu. Bayram günleri, bayram kutlamaları ve ziyaretleri çok eğlenceli geçerdi. Şeker ve Kurban bayramlarında resmi daireler ve okullar kapatılırdı. Böylece vatandaşların daha rahat bir şekilde bayramlarını kutlamaları sağlanırdı¹⁹¹⁰.

Bu dönemlerde Ramazan bayramlarında çocuklar ev ev dolaşip şeker toplarlardı ve komşular birbirilerine bayram ziyaretlerine giderlerdi. Kurban bayramlarında birçok kurban kesilir ve hazırlanan etlerin büyük bir bölümü fakirlere dağıtılırdı. Böylece maddi durumu iyi olmayanların taze et yemeleri sağlanırdı. Bu tür yardımlaşmaların vatandaşlar arasında sosyal dayanışmayı arttırdığı söylenebilir¹⁹¹¹.

5.9.2. Özel Gün ve Haftalar

1950'li yıllarda Kocaeli'nde kutlanan özel günlerin başında 1 Temmuz Kabotaj ve Denizcilik Bayramı gelmekteydi. Bu bayram nedeniyle Körfez'de su sporları düzenlenir, Kağıtspor Kulübü de şarpi, yelken ve kürek yarışları ile katkıda bulunurdu. Kabotaj Bayramı gecesini Liman Başkanlığı tarafından fener alayı tertiplenir, havai

---

¹⁹⁰⁸ SEKA Postası, 1 Temmuz 1964, sayı: 185; Hedef, 30 Haziran 1959, No: 1177.

¹⁹⁰⁹ SEKA Postası, 15 Haziran 1958, sayı: 49; Bizim Şehir, 30 Haziran 1959, No: 959.

¹⁹¹⁰ İstiklal, 1 Mayıs 1957, No: 746.

¹⁹¹¹ F. Yavuz Ulugün ile 07.04.2014 tarihinde yapılan görüşme.

fişekler atılır, Donanma'ya ait gemilerin hepsi ışıklandırılırdı. Askerî gemiler Alay Sancaklarını çekerlerdi. Garnizon Bاندosu sahilde konserler verir, halkı coştururdu. Aynı gün kamu binaları da süslenirdi. Kimi Kabotaj Bayramlarında gece Kolordu Sahil Gazinosu'nda cazlı balolar verilir, havai fişekler buna eşlik ederdi.

İzmit'te anılan günlerden birisi Verem Savaş Haftası'ydı. Her yıl 5 Ocak'ta başlayan Verem Savaş Haftası'nda SEKA Sinema Salonu'nda ilgili doktorlar veya bilim adamları tarafından veremle ilgili konferanslar verilir, veremden korunma yolları anlatılırdı. Hafta ile ilgili afişler okullara ve kamu kurumlarına asılır, bazı sağlık kuruluşlarında veremle ilgili sağlık taramaları yapılır, röntgenler çekilir, verem aşısı yapılırdı¹⁹¹².

Birleşmiş Milletler tarafından 1953 yılından itibaren ilan edilen Dünya Çocuk Günü ülkemizde de kutlanmaktaydı. Her yıl ekim ayının ilk pazartesi günü kutlanan bu anlamlı gün için İzmit'te de birçok etkinlikler düzenlenirdi. Bu etkinlikler SEKA da kutlanıyordu. Kreşte önce Dünya Çocuk Günü'nün ve çocuk haklarının önemini anlatan konuşmalar yapılır, daha sonra çocuklar şiirler okur, şarkılar söyler, oyunlar oynardı. Bazen karagöz ve kukla gösterileri bu neşeli güne renk katardı. Bu mutlu günde çocuklara çeşitli hediyeler de verilirdi. Kocaeli gazetelerinde Dünya Çocuk Günü ile ilgili haberlere ve yazılara yer verilir, çocuklar konusunda halkta bir bilinç yaratılmaya çalışılırdı. SEKA Çocuk Dostları Derneği, kuruluşunu tamamladıktan sonra Dünya Çocuk Günü kapsamında birçok etkinlikler yaptı. Bu etkinliklerden en anlamlı olanları belki de, İzmit Yetiştirme Yurdu'nda kimsesiz çocuklar için yapılanlardı¹⁹¹³.

Kocaeli'nde bu günler dışında Ağaç Bayramı ve Orman Haftası, Basın Günü, Anneler Günü, Dünya Çevre Günü, Hava Şehitlerini Anma Günü ve Mevlana'yı Anma Günü de çeşitli etkinliklerle kutlanırdı. Ağaç Bayramı ve Orman Haftası'na Orman İşletme Müdürlüğü ve SEKA aktif olarak katılır, hafta boyunca belirlenen alanlara ağaç dikimi yapılır ve verilen konferanslarla orman sevgisi anlatılırdı¹⁹¹⁴.

---

¹⁹¹² SEKA Postası, 15 Ocak 1960, sayı: 150.

¹⁹¹³ SEKA Postası, 15 Ekim 1960, sayı: 288.

¹⁹¹⁴ SEKA Postası, 15 Mart 1960, sayı: 394

Basın Günü'nde; Kocaeli'nde yayınlanan gazetelerin sahipleri ile ulusal basın Kocaeli temsilcileri bir toplantı düzenlerler, basının sorunlarını tartışırlardı. Aynı günün akşamında da Basın Balosu düzenlenirdi. Basın günü etkinlikleri genellikle İzmit'te yapılırdı. Ancak basın günü etkinlikleri kimi kez de SEKA'nın Sapanca Gölü kenarındaki kampında da düzenlenirdi¹⁹¹⁵.

Görüldüğü üzere 1950'li yıllarda resmi ve dini bayramlar ile özel gün ve haftalar halkı bir araya getiren önemli etkinlikler arasında yer almaktaydı. Bu günlerde hemen hemen bütün halk etkinliklerde bulunduğu ve eğlencelere katıldığı için vatandaşlar arasında dayanışmalar kurulmuştur. Bu durumun toplumsal dayanışmanın artmasını sağladığı düşünülebilir.

5.10. Kütüphaneler

1950'li yıllarda arasındaki dönemde Kocaeli vilâyeti, ilk ve ortaokullarıyla kız ve erkek sanat enstitüleriyle, lisesiyle önemli bir konumda bulunmuş ve sanayi tesisleri ve askerî birlikleriyle aydın bir tabaka kütesini içinde barındırmıştır. Bu duruma rağmen vilâyette bir şehir kütüphanesi sıkıntısı yaşanmaktaydı. Bu eksikliği gidermek amacıyla İzmit'te 1952'de umumi bir kütüphane açılmıştır¹⁹¹⁶.

Kocaeli'nin genelinde hemen her okulun ve resmi dairelerin birer kütüphanesi vardı. Bu kütüphaneler dışında Milli Eğitime bağlı bir umumi kütüphane ve iki çocuk kütüphanesi de bulunmaktaydı. Umumi Kütüphane, İzmit Halkevi binasında pazartesi günleri öğleden sonra ve salı günleri hariç diğer günler saat 09.00-12.00 ve 13.30-17.00 saatleri arasında halkın hizmetindeydi. Kütüphanede çeşitli konularda olmak üzere toplamda 7.478 kitap mevcuttu¹⁹¹⁷.

1952'de Vali Ethem Yetkiner tarafından kurulan ve genişletilip büyük bir kütüphane haline getirilen umumi kütüphane, 1955 yılında Vali Cemal Babaç döneminde daha da alan olarak büyütülmüş ve kitap sayıları arttırılmıştır. Özellikle tecrübeli ve liyakatli bir

---

¹⁹¹⁵ SEKA Postası, 15 Temmuz 1959, sayı: 75.

¹⁹¹⁶ Hürsöz, 21 Mart 1952, No: 476.

¹⁹¹⁷ Avcı, Cumhuriyet Döneminde İzmit (1923-1973), s.67.

Kütüphane Müdürü Saadettin Oğuzman döneminde bir yıl içinde 1.400'ü erkek ve 1.030 kadın olmak üzere 2.430 kişinin kitap okuması temin edilmiştir¹⁹¹⁸. Bu durum, halkın okumaya önem verdiğini göstermektedir.

Umumi Kütüphane dışında mevcut kütüphanelerden birisi de Çocuk Kütüphanesidir. İzmit merkez Yeni Cuma Camii yanındaki bir binada faaliyet gösteren Çocuk Kütüphanesi, cumartesi ve pazar günleri hariç diğer günler saat 09.00-12.00 ve 13.30-17.00 saatleri arasında hizmet vermekteydi. Bu kütüphanede toplamda 2.439 kitap bulunmaktaydı¹⁹¹⁹.

Bu dönemlerde Kocaeli'nin bütün ilçelerinde birer kütüphane vardı. Bu kütüphaneler arasında en önemli olanlarından birisi Gölcük Çocuk Kütüphanesidir. 2.500 civarında kitaba sahip kütüphane, cumartesi ve pazar günleri hariç diğer günler saat 09.00-12.00 ve 13.30-17.00 saatleri arasında hizmet vermekteydi¹⁹²⁰.

5.11. Sağlık

“Sağlık, her toplumun, tıpkı aydınlanma, muktedir olmak, saygı görme, itibar haysiyet ve servet gibi temel değerlerindedir. Tıpkı burada saydığımız diğer değerler gibi sağlık da toplumu oluşturan herkesin tek tek olduğu kadar tüm toplumun da talep ettiği, temin etmek için farklı yollara ve yöntemlere başvurabildiği, hatta karşılanması için hükümetlerden destek ve kamu politikası üretimi beklediği bir değerdir¹⁹²¹”. Böylesine önemli bir alan olan sağlık konusunda DP döneminde Kocaeli'nde sağlık kuruluşlarının sayısında artış olmuştur. Bu durumun sağlık çalışmalarını pozitif yönde etkilediği değerlendirilmektedir.

---

¹⁹¹⁸ Türk Yolu, 3 Mart 1955, No: 5046.

¹⁹¹⁹ Avcı, Cumhuriyet Döneminde İzmit (1923-1973), s.68.

¹⁹²⁰ Kocaeli 1967 İl Yıllığı, s.150.

¹⁹²¹ http://research.sabanciuniv.edu/19127/1/Saglik_Raporu.pdf (11.12.2014).

5.11. 1. İl Merkezinde Sağlık Çalışmaları ve Hastalıklarla Mücadele

Kocaeli İl Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürlüğü'ne 30 Temmuz 1953'te Dr. Cevat Eke atanmıştı¹⁹²². Bu görevi 1955 yılına kadar sürdüren Dr. Cevat Eke'nin yerine 1955'te Dr. Nurettin Arısöz tayin edilmişti¹⁹²³. Sağlık Müdürü, 1950'den itibaren vilâyet merkezinde ve ilçelerde memleket hastaneleri, dispanserler, hükümet ve belediye tabiplikleri ile köylerde grup ebelikleri kurulmasını ve Sıtma Eradikasyonu Bölge Başkanlığı tarafından tedavi edici hekimlik faaliyetleri, çevre sağlığı ve halk sağlığı hizmetleri dışında bulaşıcı hastalıklarla büyük mücadele yapılmasının sağlamıştır. Sağlık alanında uygulanan politikalar sayesinde 1950'li yıllarda temel hastalıklardan birisi olan sıtma hastalığı tamamen bitirilmiştir. Bu durum, DP döneminde sağlık alanında toplumun ihtiyaçları doğrultusunda çalışmalar yapıldığını göstermektedir¹⁹²⁴.

İzmit'te 1953'ün kış ayında çok fazla bulaşıcı hastalık vakası görülmemiştir. 45.000 nüfusa sahip İzmit'te sadece 150 grip vakası görülmüştür. Kış ayı olmasına rağmen şehirde hastalık vakalarının çok az olması şehir genelinde memnuniyet verici bir durumdu¹⁹²⁵. Bu olay, bulaşıcı hastalıklarla mücadele edildiğini ve başarılı sonuçlar elde edildiği değerlendirilmektedir. Özellikle vilâyette sağlık faaliyetleri ciddiyle takip edilmiştir. Bu hususta Temmuz 1954'te Sağlık Bakanı, Kocaeli'ne gelerek teftişlerde bulunmuştur¹⁹²⁶. Sağlık Bakanı gibi İl Sağlık Müdürü Dr. Nurettin Arısöz de sürekli sağlık konusunda teftişlerde bulunmaktaydı. Örneğin 7 Haziran 1955'te sağlık müdürü, Hereke'ye giderek burada belediye, sigorta ve tabipliklerde teftişlerde bulunmuştur. Sağlık müdürü denetimler kapsamında özellikle işçi yemeklerini ve iş yerlerini incelemiştir¹⁹²⁷.

1950'li yıllarda Sıtma hastalığını engellemek için karasineklere karşı oluşturulan mücadele ekibine sağlık çalışanları belediye ve emniyet mensupları da katılırlardı. Bu ekipler, karasineklere karşı halkı bilinçlendirmiş ve şehirdeki her evin ilaçlanmasını

¹⁹²² BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0 Yer No: 230.20.3.

¹⁹²³ İstiklal, 8 Haziran 1955, No: 217.

¹⁹²⁴ F. Yavuz Ulugün ile 14.03.2015 tarihinde yapılan görüşme.

¹⁹²⁵ Türk Yolu, 29 Ocak 1953, No: 4394.

¹⁹²⁶ Bizim Şehir, 3 Temmuz 1954, No: 649.

¹⁹²⁷ İstiklal, 8 Haziran 1955, No: 217.

sağlamışlardır. Ayrıca bütün çöp kovaları kapaklı hale getirilmiş ve esnafın kapıları önlerinde çöp kovası bulundurmaları zorunlu kılınmıştır¹⁹²⁸.

1954'te Sıtma hastalığı ile mücadele kapsamında sıtma hastalığı ile mücadele ekibi harekete geçmiş ve şehirde artan karasineklerle karşı çalışmalar arttırılmıştır. Ekipler, şehrin her tarafını dolaşarak ilaçlama yapmıştır. Karasineklerle mücadele için yapılan ilaçlama sayesinde karasineklerin sayısında çok ciddi azalma görülmüştür. Bu çalışmalar yapılırken vatandaşlardan da duyarlı olmaları istenmiş ve bundan dolayı vatandaşlar ekiplere yardımcı olmuşlardır¹⁹²⁹. Bu durum, hastalıklarla mücadelede kamu görevlileri ile vatandaşların birlikte çalıştıklarını göstermesi açısından önemli bir adım olarak görülmektedir.

1950'li yıllarda bulaşıcı ve öldürücü hastalıklarından birisi veremdir. Ülke genelinde bu hastalıkla büyük mücadelede bulunulmuştur. Kocaeli'nde verem hastalarının daha iyi tedavi edilmelerini sağlamak ve hastalığın diğer insanlara da bulaşmasını engellemek amacı ile verem polikliniği yeni memleket hastanesinden alınarak eski devlet hastanesine nakledilmiştir. Verem gibi bulaşıcı bir hastalığın şehir dışındaki hastaneye aktarılması hem hastalar hem de vatandaşlar için olumlu sonuçlar doğurmuştur. Bu yolla verem hastalarının diğer insanlarla temas kurmaları engellenerek tedavi edilmeleri sağlanmış ve hastalığın daha da fazla yayılması önlenmiştir¹⁹³⁰.

Kuşpalazı 1954 yılına kadar vilâyet genelinde görülen öldürücü bir hastalıktı. Bundan dolayı bu hastalıkla mücadele etmek için gerekli çalışmalar yapılmıştır. Uygulanan tedaviler neticesinde hastalığın yayılması büyük ölçüde önlenmiştir. Devrin gazetelerinde öldürücü hastalıklardan olan verem vb. hastalıklarla mücadele için Kocaeli Sağlık Müdürlüğü tarafından başta Adapazarı olmak üzere bütün ilçelerde çalışmalar ara verilmeden devam ettirilmiştir. Bütün bunlara rağmen 1954'te kuşpalazı salgını yeniden görülmüş ve hastalıktan dolayı ölüm vakaları görülmüştür. Hastalığın daha fazla yayılmasını önlemek ve ölümlerin olmasını engellemek amacıyla vilâyet

---

¹⁹²⁸ Türk Yolu, 22 Temmuz 1954, No: 4847.

¹⁹²⁹ Türk Yolu, 18 Temmuz 1954, No: 4844.

¹⁹³⁰ Türk Yolu, 16 Haziran 1953, No: 4510.

genelinde 3 ay ile 12 yaş arasındaki bütün çocuklar Belediye Hekimliği tarafından aşılanmıştır¹⁹³¹. Bu yolla hastalığın daha fazla yayılması engellenmiştir.

5.11. 2. İlçelerdeki Sağlık Çalışmaları ve Hastalıklarla Mücadele

1950'li yıllarda sağlık alanında Kocaeli'nde birçok gelişme olmuştur. Bütün ilçelerde mevcut sağlık tesislerine ek olarak yenileri açılmış ve mevcut olanlar teknik yönden donanımlı hale getirilmiştir. Örneğin Adapazarı İşçi Sigorta Dispanseri kurulmuştur. Karasu'da sağlık merkezi, Geyve'de Verem Dispanseri ve Hendek'te yeni bir sağlık merkezi açılmıştır¹⁹³².

Karamürsel'de sağlık merkezinin onarılması ve mevcut binaya ek yapılması için Kocaeli Sağlık Müdürlüğü'ne Sağlık Bakanlığı'ndan 10.000 Türk Lirası verilmiştir. Sağlık merkezinin ilave ve onarma ilerini yerinde tetkik etmek üzere İl Sağlık Müdürü Karamürsel'de incelemelerde bulunmuş ve çalışmaların yürütülmesi için gerekli talimatlar vermiştir¹⁹³³. İnşaat çalışmalarından sonra Sağlık Merkezi açılarak 20 Mart 1953'te hizmet vermeye başlamıştır¹⁹³⁴. Yeni sağlık Merkezi, 20 yatak ve bir uzman doktor ile hizmet vermiştir¹⁹³⁵. Karamürsel Sağlık Merkezi'nin alt katında boş halde bulunan bodrum katında halktan toplanan yardımlar ile üç yeni oda açılmış ve poliklinik muayenelerinin bir bölümü burada yürütülmeye başlanmıştır¹⁹³⁶. 1949 yılında temeli Nihat Erim tarafından atılan Kandıra Sağlık Merkezi'nin yapımı tamamlanmış ve sağlık kuruluşu 20 Nisan 1953'te açılmıştır. Yapımı tamamlanan sağlık merkezinin açılış törenine Vali Ethem Yetkiner, İl Emniyet Müdürü Nihat Ertürk ve birçok kişi katılmıştır¹⁹³⁷.

22 Mart 1953'te Kandıra Sağlık Merkezi'nin açılması ile Kocaeli önemli bir sağlık kuruluşu kazanmıştır¹⁹³⁸. Kandıra Sağlık Merkezi, daha sonraki dönemlerde Verem

---

¹⁹³¹ Bizim Şehir, 29 Ekim 1954, No: 738.

¹⁹³² Şahin, **Kronolojik Adapazarı Sakarya 1923-2004**, s.105.

¹⁹³³ Demokrat Kocaeli, 24 Eylül 1952, No: 150.

¹⁹³⁴ Bizim Şehir, 20 Mart 1953, No: 256.

¹⁹³⁵ Kocaeli 1967 İl Yıllığı, s.104.

¹⁹³⁶ Azim, 20 Ocak 1955, No: 260.

¹⁹³⁷ Türk Yolu, 24 Nisan 1953, No: 4467.

¹⁹³⁸ Bizim Şehir, 23 Mart 1953, No: 259.

Hastanesi'ne çevrilmiştir. Sağlık Bakanlığı idaresindeki Kandıra Verem Hastanesi, 60 yatakla hizmet vermiş ve hastaneye bakanlık tarafından 20.000 Türk Lirası değerinde bir bütçe ayrılmıştır¹⁹³⁹.

1953'te ilçe ve kazalarda sağlık merkezleri yapılmaları kapsamında Akyazı'da bir sağlık merkezi yapılması için girişimlerde bulunulmuştur. Sağlık merkezini yapılması için Akyazılılar hükümet nezdinde girişimlerde çalışmalar içinde olmuşlardır. Halkın girişimleri neticesinde 250.000 Türk Lirası'na mal olan sağlık merkezinin inşaatına başlanmıştır¹⁹⁴⁰. İnşaatın bitiminden sonra Akyazı Sağlık Merkezi faaliyetlerine başlamıştır.

1955'te Hendek Sağlık Merkezi de açılmıştır. Hendek'teki bu sağlık merkezinin açılması halk tarafından sevinçle karşılanmış ve şehrin büyük bir eksikliği giderilmiştir¹⁹⁴¹. Bu sağlık merkezinde bir mütehassıs ve yardımcıları bulunmuştur. Aynı yıl içinde Karamürsel Sağlık Merkezi genişletilmiş ve yeni alanlar eklenmiştir. Açılan Karamürsel 2. Sağlık Merkezi'nin açılışına dönemin valisi Cemal Babaç da katılmıştır¹⁹⁴².

1956'da Gebze'de sağlık merkezinin temeli 1953'te atılmış ancak yapımı uzun sürmüştür. 1954 yılında faaliyete başlayan Gebze Sağlık Merkezi'nde 15 yatak ve bir uzman doktor bulunmuştur. Gebze'de ayrıca Belediyeye bağlı bir tabiplik yer almıştır. Bunun dışında Gebze Belediye Tabipliğinde bir uzman doktor hizmet vermeye başlamıştır¹⁹⁴³.

---

¹⁹³⁹ Türk Yolu, 11 Aralık 1953, No: 4659.

¹⁹⁴⁰ Bizim Şehir, 13 Mart 1953, No: 250.

¹⁹⁴¹ Türk Yolu, 13 Şubat 1953, No: 4407.

¹⁹⁴² İstiklal, 21 Ekim 1955, No: 329.

¹⁹⁴³ İstiklal, 1 Temmuz 1956, No: 492; Kocaeli 1967 İl Yıllığı, s.104.

5.11.3. Sağlık Kuruluşları ve Yapılar

1950'li yıllarda Kocaeli'ndeki sağlık kuruluşları ve yapılar aşağıda maddeler halinde verilmiştir.

5.11.3.1. Kocaeli Tabip Odası

Vilâyette sağlık işlerini takip etmek amacıyla 1953'te Kocaeli Tabip Odası kurulmuştur. 6023 Sayılı Türk Tabipleri Birliği gereğince Bolu'yu da içine alan Kocaeli Bölge Tabip Odası yoğun faaliyetlerde bulunmuştur. Bölgesi geniş olan tabip odasının çalışma alanı da büyüktü. Sağlık alanında düzenlemeler yapmak amacı ile tabip odası tarafından belirli tarihlerde toplantılar yapılır ve vilâyeti ilgilendiren kararlar alınır¹⁹⁴⁴.

Kocaeli Bölge Tabip Odası heyeti, 29 Ocak 1953'te Halkevi Gazinosunda toplanmıştır. Kocaeli İl Sağlık Müdürlüğü, mıntika dâhilindeki bütün doktorları ve dış tabiplerini bu toplantıya çağırılmış ve kendilerine tamimler göndermiştir. Bu toplantıda beş kişilik idare heyeti, beş kişilik haysiyet divanı ve üç kişilik murakıp heyeti ve Ankara'da toplanacak büyük kongreye üç delege seçmiştir. Kocaeli halkı için bir araya gelen bu heyet önemli kararlar almıştır¹⁹⁴⁵. Bunun gibi yıl içerisinde tabip odasının birçok toplantıları olmuştur.

5.11.3.2. Memleket Hastanesi

Kocaeli memleket hastanesi, çok eskidiği ve yeni ihtiyaçları karşılayamaz duruma geldiği ve 1934 yılında çıkan yangında büyük zarar gördüğü için İzmit'te yeni bir memleket hastanesinin yapılması zorunlu hale gelmiştir¹⁹⁴⁶. Yeni Memleket Hastanesi'nin yapımına 1940 yılının başlarında başlanmıştır. Hastanenin temelleri atılmadan önce yer konusunda çok titiz bir araştırma yapılmış ve sonunda bugünkü Baç Mahallesi'nde hastanenin yapılmasına karar verilmiştir. Baç'ta hastanenin yapılmasıyla birlikte, bu bölge canlı bir yer haline gelmiştir.

¹⁹⁴⁴ Bizim Şehir, 17 Haziran 1953, No: 330.

¹⁹⁴⁵ Bizim Şehir, 30 Haziran 1953, No: 342.

¹⁹⁴⁶ BCA, Fon Kodu: 30.11.1.0 Yer No: 120.854.29.

1947 yılında yapılarak hizmete açılan yeni Memleket Hastanesi zamanla nüfusun artmasına bağlı olarak ihtiyaçları karşılayamaz duruma gelmiştir. Hastanenin bu durumu devrin gazetelerine yansımış ve gazeteler çok ciddi eleştirilerde bulunmuştur¹⁹⁴⁷. Bunun için hastanenin Sağlık Bakanlığı emrine alınması zorunlu hale gelmiştir. Bu şekilde hastanenin daha kısa sürede tamir edilip teknik donanım açısından çok daha iyi bir konuma getirileceği belirtilmiştir¹⁹⁴⁸.

1950'nin başında hastanede yeterli yatak bulunmamakta ve bir yatakta bazen üç hasta yatmaktaydı. Ayrıca hastane teknik bakımdan da çok kötü durumdaydı. Hastanenin elektrik tesisatı bozuk ve suları akamaz haldeydi. Ayrıca kaloriferler berbat bir durumdaydı ve ısıtmada çok yetersiz kalmıştı. Tüm bu nedenlerden dolayı memleket hastanesinin yenilenmesi 1950 yılında ele alınması gereken ilk konulardan birisi olmuştur¹⁹⁴⁹. Bunu gerçekleştirmek için Ankara'ya milletvekilleri gönderilerek ilgili kişilerden bu işi yapmaları talep edilmiştir¹⁹⁵⁰.

Sağlık Bakanlığı tarafından Memleket Hastanesinin tamirâtı için 100.000 Türk Lirası Kocaeli'ne gönderilmiştir. Sağlık Bakanlığı'ndan gelen bu para ile dört blokluk hastanenin üç bloğu tamamlanmış, bu blokların 100 yataklı verem hastanesi şeklinde kullanılması için gerekli alt yapı çalışmaları yapılmıştır. Bunun dışında mevcut paranın 70.000 Türk Lirası ile kalorifer tesisatı da ilave edilip onarılmıştır¹⁹⁵¹.

İzmit'te 1945'te yapımına başlanan yeni hastane binası 24 Ocak 1952'de büyük bir törenle açılmıştır. Vilâyetin büyük bir eksiğini kapatan ve hastalıklarla mücadelede tam donanımlı bir hastane olan bu yeni yapının açılışına başta Vali Etem Yetkiner olmak üzere birçok kişi katılmıştır. Vali, açılışla ilgili olarak konuşmasını tamamladıktan sonra hastane gezilmiş, özellikle eski müteahhitleri tarafından ihmal edilen elektrik ve kalorifer tesisini dikkatle ve özenle yapan müteahhidi İsmail Sayar tebrik edilmiştir¹⁹⁵².

---

¹⁹⁴⁷ Hürsöz, 29 Haziran 1950, No: 54.

¹⁹⁴⁸ Hürsöz, 17 Ocak 1951, No: 446.

¹⁹⁴⁹ Hürsöz, 29 Haziran 1950, No: 54.

¹⁹⁵⁰ Hürsöz, 27 Ocak 1951, No: 455.

¹⁹⁵¹ Türk Yolu, 19 Eylül 1951, No: 3963.

¹⁹⁵² Hürsöz, 25 Ocak 1952, No: 563.

Bundan sonraki dönemde Vali Etem Yetkiner, hastanenin ikinci kısmının tamamlanması için gerekli çalışmaları yapmıştır.

Memleket Hastanesi'nde temel bölümlerinden dâhiliye, hariciye, intaniye ve diş gibi birçok hastalığın uzman doktorları vardı. Ancak hastanenin açıldığı dönemde çocuk hastalıkları uzmanı bulunmamıştır. Bu durum vilâyet için büyük sorun oluşturmuştur. Bu eksikliği gidermek amacıyla gerekli alt yapı çalışmaları oluşturularak hastanede çocuk bölümünün açılması sağlanmış ve çocuk hastalıkları uzmanı da gelerek göreve başlamıştır. Çocuk hastalıklarının arttığı bir dönemde bu alanın uzmanının memleket hastanesinde çalışması, hastalıkların azalmasında etkili olduğu görülmektedir¹⁹⁵³. Bu dönemlerde eksik olan uzman doktorların da tamamlanmasının yanı sıra hastanenin yatak sayısının artırılmasına önem verilmiştir. Yapılan çalışmalar kapsamında 1953 yılı itibariyle bahsi geçen hastanede yatak sayısı 190 âdete çıkmıştır¹⁹⁵⁴.

1955'te verem hastalıkları ile daha iyi mücadele etmek amacıyla Kandıra'da Verem Hastanesi açılmış ve hastalar buraya nakledilmiştir. Verem Hastanesi'nin boş kalan binasına Memleket Hastanesi'nin çocuk, kadın ve doğum servisleri alınmıştır. Bu yolla hastane, mevcut yataklarına ek 150 adet yatak daha kazanmıştır¹⁹⁵⁵. Bu durum, Kocaeli'nde sağlık işlerinin daha rahat yürütülmesini kolaylaştırdığı değerlendirilmektedir.

5.11.3.3. Sigorta Hastanesi

Kocaeli'nde nüfusun artması ve mevcut hastanelerin ihtiyacı karşılayamaz duruma gelmesinden dolayı 1946 yılında SEKA Kâğıt Fabrikası'na hastane görevi yapabilecek bir revir ilave edilmiştir. Bu revir 1950 yılına kadar hastane olarak kullanılmıştır. 1955'te ise bu kısım İşçi Sigortaları Kurumu Hastanesi olmuştur¹⁹⁵⁶. 1950'de bahsi geçen revir tam teşekküllü bir hastane haline getirilmesi için SEKA Fabrikasından satın alınmıştır. Devrin gazetelerine göre burası için SEKA'ya 1.600.000 Türk Lirası

¹⁹⁵³ Demokrat Kocaeli, 4 Eylül 1953, No: 1056.

¹⁹⁵⁴ Resmi Gazete, 15 Temmuz 1953, sayı: s.8458.

¹⁹⁵⁵ Azim, 11 Ocak 1955, No: 124; Bizim Şehir, 13 Ocak 1955, No: 812.

¹⁹⁵⁶ Binici, İzmit'te 1936–1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretiminin Kentin Gelişimine Etkileri, s.109.

ödenmiştir. Alınan bu yer, yeniden yapılmış, teknik yönden donanımlı hale getirilmiş ve Kocaeli İşçi Sigortaları Hastanesi adı ile açılmıştır. Açılan yeni hastane önceleri yatak kapasitesi az şeklinde hizmet vermiş, ancak bu eksikliği gidermek amacıyla hastanenin 200 yataklı hale getirilmesine karar verilmiştir¹⁹⁵⁷. Ayrıca hastaneye ek bir kat ve yeni bir poliklinik binası eklenmesi için gerekli alt yapı çalışmaları oluşturulmuştur. 1958 yılı itibariyle Sigorta Hastanesi 800 yataklı hale getirilmiştir.

Sigorta hastanesini daha da büyütmek amacıyla 3. katının inşası için hazırlıklar tamamlanmış ve inşaat çalışmaları başlatılmış ve 22 Aralık 1959 tarihinde ilave inşaat bitirilmiştir. Ayrıca 1959 yılında, ek inşaatla düzene sokulan hastanenin onarılıp boyanmasıyla daha da güzel bir görünüme sahip olması sağlanmıştır. Yapılan bu düzenlemelerle hastane daha da etkili olarak hizmet vermiştir. Bundan dolayı vatandaşların hastanenin hizmetlerinden ve temizliğinden memnun olduğu dönemin gazete yazarlarının köşe yazılarında dile getirilmiştir¹⁹⁵⁸.

5.11.3.4. Verem Dispanseri

Ülke genelinde verem hastalığı 1950'li yıllarda en çok görülen öldürücü hastalıklardan birisiydi. Veremin İzmit'te de artış göstermesi nedeniyle 1945 yılında Eski Gazi Baba Türbesi'nin arsasında yeni bir dispanser binasının temeli atılmıştır. İnşaatını Kocaeli Halk Bankası tarafından yapılan Verem Dispanseri, 27 Aralık 1948'de şehrin ileri gelenleri tarafından törenle açılmıştır. Yeni dispanserin malzeme ve cihazları Sağlık Bakanlığı tarafından temin edilmiştir¹⁹⁵⁹.

1950'lerde verem hastalarının sayılarında büyük artış olmuştur. Bundan dolayı İzmit Verem Dispanser binasının yetersiz kalması üzerine Memleket Hastanesi'nin bir süre verem hastanesi olarak kullanılması uygun görülmüş¹⁹⁶⁰, burası da yetersiz kalınca tüm vilâyetin ihtiyaçlarını karşılaması için Kandıra'da Verem Hastanesi'nin açıldığı yukarıda belirtilmiştir. Ancak hastalık vakalarında artıştan dolayı bu yer ihtiyaçları

---

¹⁹⁵⁷ Azim, 4 Ocak 1958, No: 1218.

¹⁹⁵⁸ Binici, İzmit'te 1936–1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretiminin Kentin Gelişimine Etkileri, s.112.

¹⁹⁵⁹ Binici, İzmit'te 1936–1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretiminin Kentin Gelişimine Etkileri, s.90.

¹⁹⁶⁰ Türk Yolu, 12 Mart 1950, No: 3716.

karşılayamaz duruma gelmiştir. Bu durumdan dolayı 1958 yılında Sağlık Bakanlığı, İzmit'te ikinci bir verem dispanseri açılması için çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalar devam ederken Verem Savaş Derneği hizmet binasının Sağlık Bakanlığı emrine vererek, dispanserin buraya yerleştirilmesini uygun bulmuştur¹⁹⁶¹.

Mevcut olan binanın tümüyle Sağlık Bakanlığı'na devredilmesi teklifi dernek tarafından reddedilmiştir. Bu durumdan dolayı Sağlık Bakanlığı, Verem Dispanser binasının alt katının kiralanması, Baç Mahallesi'nde bulunan ve kullanılmayan mikrofilm cihazının buraya kurulması ve her iki dispanserin de bu cihazdan istifade etmesi teklifi de, iki dispanserin birlikte çalışmalarının mümkün olamayacağı gerekçesiyle reddedilmiştir¹⁹⁶². Bu durum üzerine Sağlık Bakanlığı tarafından arsası İzmit'te belediye bünyesinde bulunan başka yerde alınmak suretiyle Verem Dispanseri yapılmış ve 1961'de açılmıştır¹⁹⁶³.

5.11.4. Eczaneler

Yukarıda ifade edildiği üzere sağlık çalışmaları kapsamında Kocaeli genelinde birçok sağlık kuruluşu açılmıştır. Bu hususta Kocaeli'nde hizmet eden eczanelerin sayısı da sağlık kuruluşları ile orantılı olarak artmıştır. Örneğin 1950'den önce İzmit'te sadece Kocaeli Eczanesi, Merkez Eczane, Ziya Eczanesi ve Yeni Eczane var iken; 1960 itibarıyla bu eczanelerin sayıları sadece İzmit'te 10'u geçmiştir. Aynı şekilde diğer ilçelerde de birçok yeni eczane açılmıştır. İzmit genelinde faaliyet gösteren eczaneler, Baç Eczanesi, Yaşam Eczanesi, Kocaeli Eczanesi, Yeni Eczane, Sakarya Eczanesi, Merkez Eczanesi, Ziya Eczanesi, İstanbul Eczanesi, İzmit Eczanesi ve Sigorta Eczanesi'dir¹⁹⁶⁴.

Netice itibarıyla 1950-1960 yılları arasında Kocaeli'nde sağlık alanında önemli çalışmalar yapılmıştır. Başta verem olmak üzere dönemin en tehlikeli sıtma, trahom ve

---

¹⁹⁶¹ Bizim Şehir, 2 Nisan 1958, No: 1625.

¹⁹⁶² Azim, 2 Aralık 1960, No: 1512.

¹⁹⁶³ Binici, İzmit'te 1936–1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretiminin Kentin Gelişimine Etkileri, s.92.

¹⁹⁶⁴ İstiklal, 24 Kasım 1955, No: 5; Bizim Şehir, 20 Nisan 1955, No: 913; Bizim Şehir, 6 Nisan 1955, No: 900; Bizim Şehir, 26 Şubat 1955, No: 850; Bizim Şehir, 6 Mart 1955, No: 861; Bizim Şehir, 9 Mart 1955, No: 865.

frengi gibi salgın hastalıklarla başarılı bir şekilde mücadele edilmiştir. Ayrıca sağlık merkezleri, hastane, doğum ve verem dispanser sayılarında artış olmuştur. Bu durum hükümetin sağlık alanına önem verdiğini ve bunun için de gerekli çalışmalar içinde olduğunu göstermektedir.

5.12. Sosyal Yardım Kurumları

1950 ile 1960 arasındaki dönemde Kocaeli'nde birçok sosyal yardım kurumları mevcuttu. Bu kurumlar arasında Kızılay ve Çocuk Esirgeme Kurumu başta gelmekteydi. Bu kapsamda bu bölümde Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu ve fakir vatandaşlar için inşa edilen sosyal konutlar üzerinde durulmuştur.

5.12.1. Kızılay

Kızılay İzmit Şubesi 1924 yılında İzmit'in vilâyet oluşu ile birlikte kuruldu. İlk Başkanı Reis Nuri Bey olan Kocaeli Kızılay Derneği'nin amacı, her nerede görülür ise hiçbir ayırım yapmaksızın insanın acısını önlemeye veya hafifletmeye çalışmak insanın hayatını ve sağlığını korumak onun kişiliğine saygı gösterilmesini sağlamak ve insanlar arasındaki karşılıklı anlayışı dostluğu saygıyı işbirliğini ve sürekli barışı getirmeye uğraşmak olmuştur. Kızılay ihtiyaç anında dayanışmanın ıstırap anında eşitliğin savaşın en kızgın anında insancılığın tarafsızlığın ve barışın simgesiydi. 1957'den itibaren Kızılay Derneği'nin başkanlığını Hilmi Ege, 2.Başkanlığı Nihat Öz, Muhasebe Müdürlüğü'nü Hakkı Önen, Veznedarlığını Necat Özemek, katipliğini ise Naci Başkal yürütmekteydi¹⁹⁶⁵. 1957 yılında seçimle iş başına gelen bu heyet, 1960 yılına kadar bu görevi yürütmüştür¹⁹⁶⁶.

Bu dönemde etkili olan sosyal kurumlardan birisi Kızılay dışında Kocaeli'nde Verem Savaş Derneği de bu konuda önemli çalışmalarda bulunmaktaydı. Özellikle 1950'li yıllarda çok fazla verem vakası görüldüğü ve bu vakalardan dolayı birçok kişi öldüğü için Verem Savaş Derneği etkili bir kurum haline gelmişti¹⁹⁶⁷.

¹⁹⁶⁵ Bizim Şehir, 18 Mart 1957, No: 2076.

¹⁹⁶⁶ F. Yavuz Ulugün ile 07.04.2014 tarihinde yapılan görüşme.

¹⁹⁶⁷ İstiklal, 18 Ocak 1955, No: 98.

5.12.2. İzmit Çocuk Esirgeme Kurumu ve Yetiştirme Yurdu

Çocuk Esirgeme Kurumu, Cumhuriyet'in ilk dönemlerinden beri Kocaeli'nde var olmuştur. Ancak vilâyette nüfus arttıkça bu kurum yetersiz olmaya başlamıştır. Bu eksikliği kapatmak amacı ile İzmit merkezde bir yetiştirme yurdu daha açılması için planlama yapılmıştır. Kocaeli'nde önemli bir eksiklik olan yetiştirme yurdunu yapmak için önceleri eski memleket hastanesinin yetiştirme yurdu olarak kullanılması planlanmıştır. Bundan dolayı da bu yurdun yapılması için Çocuk Esirgeme Kurumu, belediyeye başvurmuştur¹⁹⁶⁸.

Çocuk Esirgeme Yurdu'nun yapılması için Kimsesiz Çocukları Himaye Cemiyeti her şeyi üstlenmiştir. Kimsesiz ve ilkokul çağındaki çocukları barındırmak amacıyla yapılacak yurt için yapılması için bir bütçe hazırlanmıştır¹⁹⁶⁹. Yurt için hazırlanan statü bütçesi Milli Eğitim Bakanlığına gönderilmiş ve bakanlık tarafından bütçenin onaylanması ile faaliyete geçirilmesi için Kocaeli'ne gönderilmiştir. Eski memleket hastanesinin binaları çok eski olduğu için bunların tamir edilmeleri çok uzun zaman almıştır. Yurdun yapılması için dönemin valisi Ethem Yetkiner gerekli talimatları vermiş ve çalışmaları üstlenmiştir¹⁹⁷⁰. Yetiştirme yurdunda toplamda 180 öğrencinin barındırılması amaçlanmıştır¹⁹⁷¹.

Milli Eğitim Bakanlığından gelen bütçe ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun çalışmaları sonucunda eski memleket hastanesi tamamen onarılmış, eklemeler yapılmış ve yetiştirme yurdunun açılması için tüm çalışmalar tamamlanmıştır. Kocaeli Valisi Cemal Babaç ve milli eğitim müdürünün katılması ile yurt açılmıştır¹⁹⁷².

Bu Yetiştirme Yurdu 5387 Sayılı Kanuna göre faaliyet yürütmekteydi. Bu yurttaki ilk başta 75 çocuk barındırılmıştır. Bu çocukların bu yurttaki hem barındırılmaları hem de okutulmaları sağlanmıştır. Yurttaki barındırılan bu 75 çocuğun 44'nün annesi, 16'nın

¹⁹⁶⁸ Bizim Şehir, 4 Şubat 1953, No: 218.

¹⁹⁶⁹ Türk Yolu, 14 Şubat 1953, No: 4408.

¹⁹⁷⁰ Türk Yolu, 20 Kasım 1953, No: 4562.

¹⁹⁷¹ Türk Yolu, 6 Haziran 1953, No:4504.

¹⁹⁷² Hürsöz, 7 Mayıs 1955, No: 1354.

babası ve 5'nin ise hem annesi hem de babası bulunmadığı ve büyük bir kısmı fakirlik içinde yaşadığı için bu yurt onlara ev ve aile gibi olmuştur¹⁹⁷³.

Bu yetiştirme yurdu dışında Adapazarı, Gebze, Gölcük ve Kandıra'da birer yetiştirme yurdu açılmış ve mevcut olan yurtlar da tamir edilerek kullanıma sunulmuştur. Sonuç olarak bu dönemde açılan ve tamir edilen yetiştirme yurtları, 7-18 yaşındaki kimsesiz çocukları kabul ederek onların ilk ve illeri tahsillerini yaptırarak birer meslek sahibi olmalarını sağlayan ve günün şartlarına göre onları hayata hazırlayan kurumdu¹⁹⁷⁴.

5.12.3. Adapazarı Çocuk Esirgeme Kurumu

Adapazarı Çocuk Esirgeme Kurumu 4 Mart 1951'de açılmıştır. 1949 yılında yapılmaya başlanan bahsi geçen kurum 1951'de aktif hale gelmiştir. Çocuk Esirgeme Kurumu'nun açılışına başta Kocaeli Valisi Burhanettin Teker ile birlikte Adapazarı Garnizon Komutanı, Kocaeli Milletvekili Hamdi Başak, Adapazarı Kaymakamı Selim İmece, Adapazarı Belediye Başkanı Suavi Damalı olmak üzere şehrin birçok ileri geleni ve muazzam bir halk topluluğu iştirak etmiştir. Çocuk Esirgeme Kurumu'nun 1941 yılında 623 Türk Liralık bir bütçe ile eline alan eski belediye başkanı ve kurumun Adapazarı şubesinin başkanı İzzet Enez nutkunda, 238.000 Türk Liralık bir bedel ile keşfedilen binanın, 94.650 Türk Lirası'na mal olduğunu açıklamıştır. Bu durum Adapazarı halkının kendisine olan sevgi, itimat ve takdirlerini arttırmıştır.

Çocuk Esirgeme Kurumu Adapazarı Şubesi Başkanı İzzet Şükrü Enez, çocuk davasına hizmeti dokunan geçmiş belediye meclislerine bir şükran hatırası ve geleceğe güzel bir örnek teşkil etmek üzere, genel kuruldan gönderilen altın madalyayı, belediye salonuna asılmak üzere, Kocaeli Valisi Burhanettin Teker ve Adapazarı Belediye Başkanı Suavi Damalı'ya bizzat eli ile teslim etmiştir. Binanın inşasında en çok yardımları dokunanlardan Latif Yengün'e gümüş ve Ahmet Aytaç ile Abdullah Üstün'e de birer tunç madalya verilmiştir. İzzet Şükrü Enez'den sonra Kocaeli Valisi Burhanettin Teker, milletvekili Hamdi Başak, Avukat Salih Sipahier, vaiz Harun Hoca da birer hitabede bulunmuşlar, Garnizon Komutanı, binanın yurt ve millet için hayırlı olması

¹⁹⁷³ Bizim Şehir, 26 Mart 1955, No: 874

¹⁹⁷⁴ Kocaeli 1967 İl Yıllığı, s.108.

temennisi ile kapıda bulunan kurdeleyi kesmiş ve müteakiben da davetliler binayı gezmişlerdir. Binanın hizmete açılmasıyla, Adapazarı hem bir modern çocuk bakımevine kavuşmuş ve hem de Çocuk Esirgeme Kurumu'na yılda 12 ila 13.000 Türk Lirası gelir getiren bir kaynak elde edilmiştir¹⁹⁷⁵.

5.12.4. Sosyal Konutlar

1950'den itibaren Kocaeli'nde artan nüfus ihtiyacını karşılamak ve yoksul vatandaşların ev sahibi olmalarını sağlamak amacı ile hem İzmit hem de diğer ilçelerde kooperatifler oluşturulmuş ve sosyal konutlar inşa edilmiştir. Örneğin 1952'de Hereke'deki göçmen vatandaşların ev sahibi olmalarını sağlamak için 70 yeni ev yapılmıştır. Hereke'deki göçmenler konut yönünden büyük sıkıntılar yaşamaktaydılar. Bu konutların inşa edilmesi ile Göçmenlerin büyük bir sıkıntısı giderilmiştir¹⁹⁷⁶. Bu konutlara ek 17 konut daha yapılmış ve ihtiyaç sahibi vatandaşlara dağıtılmıştır¹⁹⁷⁷.

1950'li yıllarda İzmit'te birçok vatandaş evi olmadığı için sıkıntı yaşamakta ve bu sorunlarını sürekli olarak Belediye Başkanlığına ve valiliğe bildirmekteydiler. İzmit Belediyesi bu sorunu çözmek amacı ile evsiz vatandaşlara ücretsiz arsa dağıtmıştır. Parselleri belli olan arsalar düzenlendikten sonra ihtiyaç sahibi vatandaşlar belirlenmiş ve bu vatandaşlara bedelsiz olarak söz konusu arsalar dağıtılmıştır¹⁹⁷⁸. 1957 yılı itibarıyla Arsa dağıtılan vatandaşların sayısı 165'ti. Başta da belirtildiği gibi bu araziler hazineye ait arazilerdi ve vatandaşların ücretsiz faydalanmaları sağlanmıştı¹⁹⁷⁹.

İzmit'te vatandaşlara dağıtılan bu arsalar dışında başka araziler de vatandaşlara ev yapmaları için verilmiştir. 1955'te verilen ücretsiz arsalarla rağbet çok fazladır. İzmit Belediyesi, başvuru yapan 948 vatandaş belirlemek amacı ile kura yapmıştır. Çekilen kuralarda sonunda 300 vatandaşa ücretsiz arsaları dağıtılmıştır¹⁹⁸⁰.

---

¹⁹⁷⁵ Şahin, **Kronolojik Adapazarı Sakarya 1923-2004**, s.82-83.

¹⁹⁷⁶ Demokrat Kocaeli, 12 Ağustos 1952, No: 223.

¹⁹⁷⁷ İstiklal, 1 Kasım 1954, No: 31.

¹⁹⁷⁸ Bizim Şehir, 23 Ekim 1954, No: 739.

¹⁹⁷⁹ İstiklal, 13 Ekim 1957, No: 879.

¹⁹⁸⁰ Türk Yolu, 20 Eylül 1955, No: 5203.

Hereke'deki göçmenler dışında İzmit'teki göçmen vatandaşlara da birçok ev yapılmış ve ücretsiz olarak dağıtılmıştır. 1950'den itibaren İzmit'teki özellikle Bulgaristan'dan göç ederek İzmit'e yerleşen vatandaşlara konutlar yapılmış ve bedelsiz olarak verilmiştir. 1954 yılı itibarıyla ev dağıtılan vatandaşların sayısı 1352'yi bulmuştu. Bunlar dışında arazi sahibi olan göçmen vatandaşların ev sahibi olmaları sağlanmıştır. Göçmenlere yapılan konutlar genellikle Mehmetlipaşa Mahallesi'nde inşa edilmiştir¹⁹⁸¹.

12 Ağustos 1957 yılında İzmit Yapı Kooperatifi'ne ait 42 Evler için temel atma töreni düzenlenmiştir. Kentin en güzel yeri olacağı değerlendirilen kooperatif evleri diğer adıyla, "42 Evler" birçok apartmanlar düzeninde inşa edilmiştir. Binaların ön tarafından devlet karayolunun geçmesinin apartmanların fiyatlarını yükselteceği olarak tahmin edilmiştir. Yeni binaların 1958 yazında bitmesi gerekirken, demir tahsis edilememesi nedeniyle inşaat çalışmaları akameye uğramıştır. 1959 yılında ise inşaat faaliyetlerinin arttığı evrede, elektrik ve suyunun bağlanması ile "Körfez Mahallesi" adında yeni bir yerin kurulması düşünülmüştür. 1960 yılı sonlarında inşaatı biten evler, sahiplerine dağıtılmıştır. Ancak İzmit'te yeni binalar yapılmış olmasına rağmen, konut sıkıntısı devam etmiştir¹⁹⁸².

5.13. Doğal Afetler

Kocaeli birinci derecede tehlikeli deprem bölgesindedir. Kuzey Anadolu Fay Sistemi'nin ana hattı üzerinde bulunan Kocaeli ili tarihsel depremlerden büyük hasar görmüştür¹⁹⁸³. 1943 yılında Kocaeli'nde büyük bir deprem meydana gelmiş ve kalıcı hasarlara yol açmıştır. Ancak çalışma dönemimiz olan 1950 ile 1960 arasındaki devrede Kocaeli'nde kayda değer büyük bir deprem olmamıştır.

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Kocaeli genel olarak deprem bölgesi olduğu için tarih boyunca birçok büyük depremin meydana geldiği yerdir. Ancak araştırma dönemimiz olan 1950-1960 arasındaki dönemde birkaç küçük deprem dışında depremler meydana

¹⁹⁸¹ Bizim Şehir, 7 Aralık 1954, No: 780

¹⁹⁸² Binici, İzmit'te 1936–1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretiminin Kentin Gelişimine Etkileri, s.35.

¹⁹⁸³ http://www.afetokulu.com/?module=modul_tek&modul=204&cat=649

gelmemiştir. Bu dönemde Kocaeli’nde yakın illerde büyük depremler meydana gelmiş ve Kocaeli’nden deprem yaşanan yerlere yardım gönderilmiştir. Bu depremlerden birisi 1957’de Bolu’da yaşanan depremdir. Bu deprem Kocaeli’nde de hissedilmiş ve deprem sonucunda Bolu’da 60 kişi ölmüş, 40 kişi de yaralanmış ve yüzlerce ev yıkılmış veya oturulmaz duruma gelmiştir. Deprem bölgesine ilk yardım gönderen illerden birisi Kocaeli’ydi. Kocaeli Kızılay Müdürlüğü, deprem bölgesine 800 adet çadır ve 2.000 adet battaniye göndermişti¹⁹⁸⁴.

1950-1960 arasındaki dönemde Kocaeli’nde deprem yoktur, ancak büyük doğal afetler görülmüştür. Örneğin burada yoğun yağmurlar neticesi, büyük seller ile heyelanlar meydana gelmiş ve bunlar hem can kayıplarına hem de maddi zararlara yol açmıştır. Örneğin 1955 yılı Kasım ayı içinde çok büyük yağmurlar görülmüş ve bu yağmurlar 11 gün boyunca aralıksız olarak devam etmiştir. Bu yağmurlar çok yoğun olduğu için yağmurlar sonunda yollar sular içinde kalmış, kullanılmaz hale gelmiş, birçok evi su basmış ve evler yaşanmaz duruma gelmişti¹⁹⁸⁵. Bu durum, dönemin iklim yapısını da göstermesi açısından ayrıca çarpıcıdır.

Yukarıda ifade olunduğu üzere, bu yıllarda aşırı yağışlar sonunda Kocaeli’nde büyük sel felaketleri görülmüştür. Örneğin 1953’te büyük yağışlar neticesi Sakarya Nehri, Adapazarı kazası civarında taşmış ve Kumbaşı, Karaköy, Taşlık, Trabzonlar, Süleymanbey, Kömürlü, Poyrazlı, Beylikkışla, Maksudiye, Solaklar, Çelebiler ve Kavaklı Orman köylerinin on bin dönüm kadar arazisi sular altında kalmıştır. Enis Şahin’ göre, Sel suları özellikle Maksudiye, Beylikkışla, Karaköy ve Kavaklı Orman köylerinin içine kadar girmişti. Bu durumdan dolayı buralarda büyük maddi zararların meydana geldiği ve insanların büyük mağduriyetler yaşamış oldukları şeklinde değerlendirilmektedir.

Bu yağışlar neticesinde büyük maddi zararlar dışında ulaşımda da büyük sıkıntılar meydana gelmiştir. Sakarya Nehri’nin taşması nedeniyle Adapazarı-Karasu yolunun bağlantısı kesilmiştir. Adapazarı ile merkez arasında ulaşımı sağlayan Sakarya Köprüsü, bu olumsuz şartlardan daha fazla etkilenmiştir. Bu yüzden karşıdan karşıya geçişlerde

¹⁹⁸⁴ İstiklal, 28 Mayıs 1957, No: 765.

¹⁹⁸⁵ İstiklal, 27 Kasım 1955, No: 361.

botlar kullanılmıştır¹⁹⁸⁶. Bu durum, devrin insanların doğayla mücadelede ne gibi zorluklar yaşadığını bir kez daha kanıtlamaktadır.

Aşırı yağışlar sonucu Kocaeli’nde büyük heyelanlar yaşanmıştır. Özellikle 1955’te Gölcük’ün Yukarı Ulaşlı köyünde meydana gelene heyelan sonucu köyde büyük tehlikeler oluşmuştur. Vatandaşların güvenliğini sağlamak amacı ile Vilâyet İskân Müdürlüğü 36 hanelik köyü deniz sahiline indirmeye karar vermiş ve buna ait hazırlıkları yapmıştır. Bunu yapmak amacıyla Vilâyet İskân Müdürlüğü tarafından Aşağı Ulaşlı’da vakıflara ait araziden köylülere arsa verilmiş ve ayrıca ev yaptırmaları için vatandaşlara para tahsis edilmiştir¹⁹⁸⁷. Yapılan inşaat çalışmalar sonucu köyün yeri değiştirilmiş ve vatandaşlar bu köye nakledilmiştir.

1956 yılı kışında Kocaeli’nde büyük fırtınalar meydana gelmiştir. Etkili olan karayel rüzgârı yüzünden büyük fırtına meydana gelmiş, denizde büyük dalgalar çıkmış ve bu dalgalar sonunda deniz kenarındaki çoğu tekne alabora olmuştur. İzmit iskelesinin büyük kısmı tahrip sonucu kullanılmaz hale gelmiştir. Teknelerin tamamı kullanılmaz hale geldiği için balıkçılar arasında önemli geçim sıkıntıları görülmüştür¹⁹⁸⁸. Aynı şekilde 1957’in kışında da büyük fırtına meydana gelmiştir. Fırtına sonunda Gebze’de telefon direkleri devrilmiş, şehir için telefon devrilmiş ve iletişim ağları kesilmiştir. Fırtına iler birlikte aşırı kar yağışı sonucu İzmit-Kandıra yolu tamamen kapanmıştır. Yol açma makineleri yolları açmada büyük sıkıntılar yaşamışlardır¹⁹⁸⁹. Bu fırtına ve yoğun kar yağışları hemen her kış yaşanmış ve Kocaeli’nde büyük maddi hasarlara yol açmıştır.

Kocaeli’nde bazı yaz aylarında çok büyük yağmurlar olmuş ve bu yağmurlar insanlar için büyük sorunlara yol açmıştır. Bu yağmurlardan birisi 1958 yılının ağustos ayında yaşanmıştır. Öğleden sonra başlayan yağmur, daha önce hiç görülmemiş bir şekilde uzun ve çok yoğundu. Aynı gün yağmurla birlikte dolu yağışı da olmuştur. Çok şiddetli ve sürekli yağmur sonunda birçok alçak yerleri, caddeleri ve bodrum katlarını su basmış

---

¹⁹⁸⁶ Şahin, **Kronolojik Adapazarı Sakarya 1923-2004**, s.103.

¹⁹⁸⁷ İstiklal, 14 Aralık 1955, No: 375.

¹⁹⁸⁸ İstiklal, 14 Şubat 1956, No: 377.

¹⁹⁸⁹ İstiklal, 3 Aralık 1957, No: 920.

ve buralar kullanılmaz hale gelmiştir. Ayrıca demiryolunun büyük bir kısmı sular altında kalmış ve bu durumdan dolayı da trenlerin seferleri uzun bir süre ertelenmiş ve bu durum vatandaşların hayatını olumsuz olarak etkilemiştir¹⁹⁹⁰. Bazen bu aşırı yağışlar sonucu yıldırımlar düşmüş ve bu olay ölümlere sebebiyet vermiştir. Bu olaylardan birisi 1958 yılı eylül ayında yaşanmıştır. Merkeze bağlı Akmeşe nahiyesinde yağın şiddetli yağmurlar neticesinde düşen yıldırım sonucu iki kişi ölmüştür¹⁹⁹¹. Daha bunun gibi birçok olay yaşanmıştır.

1950'li yıllarda başta İzmit ve Adapazarı'nda olmak üzere birçok orman yangınları meydana gelmiş ve bu yangınlar sonunda birçok orman yok olmuştur. Örneğin 1952'de Akyazı'daki orman yangını birkaç gün sürmüş ve birçok zarar meydana gelmiştir¹⁹⁹². Aynı şekilde 1953 yılı içinde Hendek ve Gebze'de maddi zarara yol açan meydana gelen orman yangınlarında görülmüştür¹⁹⁹³.

5.14. İletişim ve Haberleşme

Cumhuriyet'in ilk yılları ulaşım ve haberleşme alanında önemli gelişmeler olmuş, posta, telgraf ve telefon her geçen gün önemli bir hale getirilerek, bu alanda köklü çalışmalar yapılmıştır. PTT Genel Müdürlüğü merkezi teşkilatlanma içerisinde bulunmaktaydı. Taşra Teşkilatı'na bağlı müdürlükler de mevcuttu. 1937 yılında Taşra Teşkilatı'nda önemli bir organizasyon değişikliği olmuştur. Bu değişiklik kapsamında başmüdürlükler kaldırılarak yerine temelde PTT Genel Müdürlüğü'ne bağlı vilâyet müdürlükleri kurulmuştur. Bunlar arasında Kocaeli Başmüdürlüğü de yer almıştır¹⁹⁹⁴. Bu dönemin temel iletişim araçlarından mektup, telgraf ve telefonlar dışında radyolar da önemli iletişim yollarından birisiydi.

Cumhuriyet'in ilanından 1950'ye kadar telefon görüşmeleri manyetolu telefonlarla gerçekleştirilmekteydi. Manyetolu telefonla görüşme yapmak isteyen kişinin telefon

---

¹⁹⁹⁰ İstiklal, 10 Ağustos 1958, No: 1129.

¹⁹⁹¹ İstiklal, 4 Eylül 1958, No: 1149.

¹⁹⁹² Şahin, Kronolojik Adapazarı Sakarya 1923-2004, s.98.

¹⁹⁹³ Türk Yolu, 29 Ağustos 1953, No: 4529.

¹⁹⁹⁴ PTT Genel Müdürlüğü, **Geçmişten Günümüze Posta**, Ankara: PTT Genel Müdürlüğü Yayınları, 2007, s.22-27.

kolunu çevirmesiyle telefon elektrik üretir ve bu elektrik sayesinde santralde bulunan memurun telefonunun çalması sağlanırdı. Santraldeki memur telefonu açtığı anda görüşmek istenilen yer ve numara söylenirdi. Santraldeki görevli de gerekli bağlantıları yaptıktan sonra aynı manyetoyu çevirerek karşı tarafın telefonunu çaldırıp açmasını sağlardı. Müteakiben kendisi aradan çıkarak görüşmeyi başlatırdı. Ancak telefon görüşmelerinin bu şekilde yapılması birçok şikâyete yol açmaktaydı. Santraldeki görevli nöbetçi memurların lakayt davranışları, uyuya kalmaları veya telefonlara geç cevap vermeleri gibi şikâyetler dönemin basınında sıklıkla gündeme gelirdi¹⁹⁹⁵.

Telefon ile postanelerin yetersizliğinin ve vatandaşların konuyla ilgili şikâyetlerinin farkında olan hükümet, Türkiye genelinde olduğu gibi Kocaeli’nde de iletişim sorununu çözmek için gerekli adımları atmıştır. Bu anlamda Posta Telgraf ve Telefon Teşkilatı’nın ıslahı hakkında raporlar düzenlenmiş¹⁹⁹⁶ ve düzenlenen raporlar doğrultusunda iletişim problemleri halledilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda Kocaeli’nde bazı ilçe ve kasabalarda telefon santralleri ile şebekeleri kurulmuş ve mevcut olanlar da geliştirilmiştir¹⁹⁹⁷.

1954’te İzmit Posta Telgraf Telefon İdaresi’nin (PTT) telefon şebekesi 200 aboneden oluşuyordu. İzmit gibi büyük bir şehirde 200 gibi çok az sayıdaki abone sayısı şikâyetlere neden olmaktaydı. İzmit gibi Kocaeli’nin diğer ilçelerinde de PTT şubeleri bulunmaktaydı. Ancak abonelerin sayısı çok sınırlıydı. Bu kapsamda mevcut problemleri çözmek için 1954’ten itibaren abonelerin sayısı artırılmış ve daha fazla vatandaşın telefon hattına sahip olması sağlanmıştır¹⁹⁹⁸. Ayrıca bu dönemlerde İzmit’teki PTT binası çok yetersizdi ve ihtiyaçları karşılayamaz durumdaydı. Bu eksikliği kapatmak amacıyla 1954’in sonlarında PTT Genel Müdürlüğü tarafından 1.000.000 Türk Lirası masraf ile İzmit’te yeni bir PTT ve telefon santrali binası yapılarak hizmete sunulmuştur¹⁹⁹⁹.

---

¹⁹⁹⁵ Özçelik, Cumhuriyet Döneminde Düzce (1946-1960), s. 99.

¹⁹⁹⁶ BCA, Fon Kodu: 30.10.1.0 Yer No: 83.52.7.

¹⁹⁹⁷ BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2 Yer No: 129.45.2.

¹⁹⁹⁸ Bizim Şehir, 10 Şubat 1954, No: 539.

¹⁹⁹⁹ **ATOM, Sinop, Sakarya, İzmit, Edirne, Tekirdağ.** s.172.

İzmit'e çekilen yeni şebeke ile mevcut olan santrale 200 numara ilave olunması için lüzumlu fizibiliteler yapılmıştır. Bilhassa mezkûr 200 telefon aboneliği dışında vatandaşların başvuruları neticesinde yeni numaraların verilmesi planlanmıştır²⁰⁰⁰. Bu arada yeni telefon aboneliklerinin kullanıma açılması için İsviçre'den uzmanlar ve cihazlar getirilmiştir²⁰⁰¹. Yapılan çalışmalar neticesinde yeni numaralar açılarak kullanıma verilmiştir. Ayrıca 1954 yılı Ağustos ayına kadar 200 yeni numaranın daha açılmasına karar verilmiştir. Böylece İzmit genelinde abone sayısı 1.200'e ulaşmıştır²⁰⁰².

İzmit'e bağlı Bahçecik ve Akmeşe bölgelerinde PTT şubelerinin açılması için çalışmalara başlanmıştır²⁰⁰³. 1950'lerde Bahçecikliler ile Akmeşeliler, PTT hizmetleri için İzmit'e gelmekteydiler ve bu da şikâyetlere yol açmaktaydı. Bunun üzerine bahsi geçen iki yerde PTT binaları açılarak kullanıma açılmıştır. Bunun dışında İzmit merkezde Bağçeşme'de de yeni telefon hatlarının açılması için çalışmalara başlanmıştır²⁰⁰⁴. 1954 yılı sonunda çalışmalar bitirilmiş ve Bağçeşme'nin telefon hatları kullanıma açılmıştır.

İzmit gibi büyük bir ilçe olan Adapazarı'nın da PTT hizmetleri için büyük çalışmalar yapılmıştır. 1954 itibarıyla 600 durumundaki abone sayısının yılsonuna kadar 1.200'e çıkarılması planlanmıştır²⁰⁰⁵. Yapılan planlı çalışmalar neticesi Adapazarı'nın 1955 başlarında abone sayısı 1.200'e çıkarılmıştır. Ancak bu dönem itibarıyla Sakarya vilâyetinin teşekkülü ile Adapazarı Kocaeli'nden ayrılarak yeni vilâyete bağlandığı için, bu faaliyetleri Sakarya tarafından yürütülmeye başlanmıştı.

DP devrinde iletişim alanında yapılan en önemli çalışmalardan birisi şehirlerarası telefon hatlarının açılmasıydı. Bu kapsamda ilk başta Erzurum, Ağrı, Hakkâri, Diyarbakır, Van, Sivas, Ankara, Afyon ve Seyhan illerinde hat kullanıma açılmıştır²⁰⁰⁶. Bu sistem 1954'ten itibaren Kocaeli'nde de uygulanmaya başlanmıştı. Bu yapıldıktan

---

²⁰⁰⁰ Bizim Şehir, 10 Şubat 1954, No: 539.

²⁰⁰¹ Bizim Şehir, 25 Şubat 1954, No: 542.

²⁰⁰² Türk Yolu, 2 Temmuz 1954, No: 4830.

²⁰⁰³ Türk Yolu, 2 Temmuz 1954, No: 4830.

²⁰⁰⁴ Bizim Şehir, 11 Nisan 1953, No: 275.

²⁰⁰⁵ Türk Yolu, 19 Ekim 1954, No: 4920.

²⁰⁰⁶ Türk Yolu, 2 Nisan 1953, No: 4448.

sonra PTT Umum Müdürlüğü tarafından şehir içi ve şehirlerarası telefon ücretleri belirlenmiştir. Buna göre, göre şehir içi 25; şehirlere arası ise gündüz 90 ve gece ise 54 Kuruş'tu²⁰⁰⁷.

1955 yılı içinde Kocaeli'nde PTT çalışmalarının daha etkili hale getirmek için çalışmalara hız verilmiştir. İzmit'te PTT çalışmalarının bu şekilde hızlanmasında ve gelişmesinde büyük etkileri olan PTT Müdürü Arif Onater, Başmemur Naci Aktaş ile Servis Şefi Hakkı Kantarcı çalışmalarından dolayı büyük takdir toplamışlardır. Bu üç çalışanın vatandaşlar tarafından takdir toplamalarının sebebi disiplinli çalışmalarıydı²⁰⁰⁸.

Bu dönemlerde İzmit'e telefon hatları çekilirken bir takım sıkıntılarla karşılaşılmaktaydı. Bu sıkıntıların başında telefon direkleri gelmekteydi. Örneğin PTT tarafından binalara zarar verecek şekilde dikilen telgraf ve telefon direklerinin, yine aynı şekilde PTT tarafından kaldırılması istenmekteydi. Bu duruma bağlı olarak birçok şikâyet mektubundan sonra PTT idaresi telefon ve telgraf tellerini başka bir alana çekmek zorunda kalmıştır²⁰⁰⁹.

1958'de İzmit'te mevcut olan PTT binası dışında yeni bir PTT binası daha yapılmıştır. Ancak inşaatı bitmesine rağmen, binanın içerisindeki noksanlar yapının içine taşınmasını engellemiştir. Bu nedenle, eski postane binasında işlemler bir süre daha devam ettirilmiştir. Kocaeli PTT müdürü Arif Onater, Türkyolu Gazetesi'ne mektup göndererek, yapının elektrik ve su tesisatlarının tamamlanamadığını, eksikliklerin giderilmesi durumunda yapının müteahhitten devralınacağını bildirmiştir. Bu kapsamda binanın açılış hazırlıkları devam etmiş ve şehrin telefon şebekesinin yer altı kablosu döşenmeye başlanmıştır.

Yeni PTT binası açıldığında, Baç mevkiindeki eski postanenin kapatılması düşünülmüştür. Fakat Kadıköy, Mehmetlipaşa Mahalleleri gibi uzak semtlerde oturanlar için, bu postanenin faaliyete devam etmesi adına, binlerce kişi imza

---

²⁰⁰⁷ Türk Yolu, 1 Eylül 1955, No: 5187.

²⁰⁰⁸ Türk Yolu, 3 Mart 1955, No: 5014.

²⁰⁰⁹ Hürsöz, 8 Haziran 1958, No: 1614.

toplamaştır. Bilhassa bu binanın kapatılmayarak tamir edilip tekrar düzenlenmesi istenmekteydi. İlerleyen günlerde, binanın kapatılma haberlerinin asılsız olduğu öğrenilmiş, semt sakinleri bu haberi sevinçle karşılamışlardı. Daha sonraları ise binanın ve telefon santrallerinin kalan eksikleri, PTT Umum Müdürlüğü tarafından ihaleye çıkarılmıştır²⁰¹⁰. Kısa bir süre sonra tamamlanan hizmet binası 17 Kasım 1958’de kullanıma açılmıştır.

1959 yılı içerisinde İzmit’teki telefon abonelerinin sayısı gittikçe arttırılmıştır. Örneğin İzmit ile Derince arasında 1.000 kişilik yeni abone hattı açılmıştır. 1.000 kişiye aboneliğin verilmesi ile Derince’deki iletişim telefonla iletişim eksikliği büyük ölçüde giderilmiştir²⁰¹¹. Görüldüğü üzere 1950’den itibaren Kocaeli genelinde iletişim alanında önemli gelişmeler olmuştur. Özellikle ilde PTT alanındaki yenilik ve gelişmeler, halkın hem şehir içinde hem de şehirlerarası haberleşme imkânlarını arttırmış ve kolaylaştırmış şeklinde değerlendirilmektedir.

---

²⁰¹⁰ Binici, İzmit’te 1936–1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretiminin Kentin Gelişimine Etkileri, s. 145.

²⁰¹¹ Hürsöz, 2 Aralık 1959, No:2815.

SONUÇ

DP döneminde Kocaeli vilâyetinde, idarî, iktisadî, siyasî, asayiş ve güvenlik ile sosyo-kültürel yönden birçok değişiklik ve düzenlemeler yapılmıştır. Bunların başında mülkî taksimat alanında yürütülen düzenlemeler gelmektedir. Şöyle ki, Kocaeli 1954 yılına kadar İzmit, Gölcük, Karamürsel, Kandıra, Gebze, Adapazarı, Akyazı, Karasu, Hendek ve Geyve olmak üzere toplamda 10 kazadan müteşekkildi. Ancak 1954'te Sakarya vilâyetinin teşekkülü ile Kocaeli'ne ait Adapazarı, Akyazı, Karasu, Hendek ve Geyve ilçeleri bu yeni vilâyete bağlanmıştır. Böylece Kocaeli'nin hem arazisi hem de nüfusu yarı yarıya azalmıştır. Ancak 1959'da nüfusun artması ve buna bağlı olarak ihtiyacın da ortaya çıkmasıyla Kaynarca adında yeni bir kaza teşkil edilmiştir. Bu vesile ile vilâyetin kaza sayıları yeniden artış göstermeye başlamıştır. Böylece bugünkü mülkî yapılanmanın sağlam temelleri atılmıştır.

1950'li yıllarda Kocaeli'nde idarî alanda bazı mahalle ve nahiyelerin sınırları yeniden belirlenmiş ve bazı vilâyetler ile kazalar arasında hudut değişiklikleri yapılmıştır. Bu kapsamda 1950 ile 1960 yılları arasında sadece Kocaeli'nde 300'e yakın köy ve mahallenin sınırları yeniden çizilmiştir. Ayrıca başta Akmeşe olmak üzere yeni bucak/nahiyeler teşkil edilmiş ve birçok köy ile mahalle bu nahiyelere bağlanmıştır. Bu dönemlerde yapılan idarî düzenlemeler doğrultusunda birçok mahalle ve sokağın adı da değiştirilmiş ve yeni mahalleler ile caddeler kurulmuştur. Bu yolla idarî yapıların daha rahat bir şekilde kontrol altında tutulabilmesi, yani kolay bir biçimde idare edilebilmesi ve denetlenebilmesi sağlanmıştır.

Kocaeli'nde idarî alandaki en önemli ve faydalı çalışmalardan birisi de vilâyetin bütün arazisinin tapu - kadastro çalışmalarının yapılması ve tapu altına alınmayan hiçbir arazisinin bırakılmamasıdır. Böylece vatandaşlar arasında arazi meselesinden çıkması muhtemel anlaşmazlıklar da bu vesile ile büyük ölçüde önlenmiştir. Bu durum, aynı zamanda asayişin temini açısından da mühim bir çalışma şeklinde değerlendirilmektedir. Ayrıca 1950'li yıllarda Kocaeli genelindeki bütün bataklık arazileri kurutulmuş ve bu yolla kazanılan arazilerin büyük bölümü yerleşim ve tarım alanlarına açılmıştır. Böylelikle çok sayıda yeni arazi elde edilmiştir. İdarî alandaki bu

çalışmaların, günümüz modern Kocaeli'nin oluşturulması yönündeki ilk önemli gayretlerden olduğu da gözden kaçırılmamalıdır.

DP döneminde Kocaeli'nde yapılan yatırımlar sayesinde elektriği ve suyu olmayan hiçbir mahalle ve köy kalmamıştır. Bilhassa bu dönemlerde yeni barajların inşasıyla büyük miktarda elektrik üretimi elde edilmiş ve Kocaeli dâhil çok sayıda vilâyetin elektriği bu barajlardan sağlanmıştır. Örneğin Sarıyar Barajı ile Kocaeli'nde başta Karamürsel ve Darıca bölgeleri olmak üzere birçok kazanın elektrik sorunları çözülmüştür. Elektrik üretimi dışında kazalarda açılan su kuyuları ve kapsamlı kartezyen çalışmalarıyla da yeni su kaynakları elde edilmiş, böylece köy ile mahallelerin su problemleri büyük ölçüde halledilmiştir. Aynı şekilde günümüzde vilâyetin hiçbir köy ve mahallesinin su ve elektrik problemi bulunmamaktadır. Bunun sağlam temelleri DP döneminde atılmıştır.

Malum olduğu üzere DP döneminin kalkınmaya yönelik temel yatırım alanlarından birisi de ulaşımdır. Bu devrin asıl ulaşım aracı olan tren yoluna ek inşa edilen çok sayıda bölünmüş karayolu ile bölgeler arasında ulaşım daha kolay hale getirilmiştir. Bu kapsamda Kocaeli genelinde yüzlerce km.lik yeni karayolları yapılmıştır. Bilhassa kazalar ile köyler arasında karayollarının inşa edilmesi, ulaşımı ciddi şekilde kolaylaştırmıştır. Bu da DP iktidarında vatandaşların ihtiyaçları doğrultusunda yatırımlar yapıldığı şeklinde değerlendirilebilir. Bilhassa 1960'tan günümüze kadar yolların yapımı sürekli olarak devam ettirilmiş ve vilâyetin ulaşım sorunun büyük ölçüde çözülmüştür.

Türkiye'de çok partili hayata geçiş ile birlikte birçok yeni siyasi parti kurulmuştur. Bu kapsamda 1950'lerde DP ve CHP dışında beş adet yeni siyasi parti daha tarih sahnesine çıkmıştır. Mezkûr iki parti dışındaki devrin diğer siyasi partilerinden MP, KP, MKP, CMKP ve HP Kocaeli'nde teşkilatlarını kurmuşlar ve seçim faaliyetlerine dâhil olmuşlardır. Bilhassa bu dönemlerde parti temsilcileri arasında Kocaeli'nde büyük çekişmeler yaşanmış ve pek çok sorun ortaya çıkmıştır. Kurulan bu siyasî partilerden hiçbirisi DP ve CHP kadar uzun ömürlü olamamışlardır. Hususiyle devrin bütün seçimleri genelde CHP ile DP arasında geçmiş, ancak başta milletvekili genel seçimleri

olmak üzere, muhtarlık, il genel meclisi ve belediye meclisi seçimlerinin tamamında DP birinci parti olmuş ve bütün seçimleri kazanmıştır. Bu da Kocaeli halkının iktidar partisini desteklediğinin ve iktidarın politikalarını uygun bulduğunun göstergesi kabul edilebilir.

1950'lerde Kocaeli vilâyeti ekonomik ve sosyal bakımlardan, ülkenin en gelişmiş ve kalkınmış şehirleri arasındaydı. Bu dönemde CHP ve DP'den önemli simaların Kocaeli'nden çıktıkları bilinmektedir. Örneğin DP'nin dört kurucusundan birisi olan ve TBMM Başkanı Refik Koraltan Kocaeli milletvekillerindedir. Aynı şekilde DP kurucularından Ekrem Alican, 1950, 1954 ve 1957 seçimlerinde Kocaeli'nden seçimlere katılmıştır. Kocaeli'nde CHP'den de önemli şahsiyetler bulunmaktadır. Bunlardan birisi Adnan Menderes'in Kıbrıs çalışmaları konusunda danışmanlarından ve 1971-1972 arası Türkiye başbakanlarından Nihat Erim'dir. CHP'nin yönetim kurulunda yer alan ve 1974 yılında Dışişleri Bakanlığı yapmış olan Turan Güneş de Kocaelili siyasetçilerdendir. Ayrıca CHP, 1950, 1954 ve 1957 milletvekili genel seçimlerinde eski bakanlardan kişiyi Kocaeli'nden aday göstermişti: Buna örnek olarak eski Adliye Vekili Fuat Sirmen verilebilir. Bu durum partilerin Kocaeli'ne verdikleri önemin bir yansımasıdır. Bugüne kadar uzanan süreçte, Türk siyasî hayatında ve parlamentosunda Kocaelili siyasetçiler hep etkin bir şekilde yer almışlar ve önemli roller ifa etmişlerdir.

DP döneminin en mühim siyasî oluşumlarından birisinin Vatan Cephesi olduğu şüphe götürmez bir gerçektir. Bu oluşum, DP mensubu olmanın da en önemli göstergesi durumundaydı. Bundan dolayıdır ki, Kocaeli'nde DP ve onun oluşturduğu Vatan Cephesi saflarına çok sayıda insan katılmış, hatta diğer siyasî partilere mensup olan pek çok insan da, bağlı oldukları partilerden istifa ederek, DP'ye ve dolayısıyla Vatan Cephesi'ne iştirak etmişlerdir. Bilhassa önceleri CHP'nin büyük destekleyicilerinden olan ve her dönem bu partiyi savunan birçok büyük aile ve şirket mensupları da DP'ye geçmişlerdir. Bu ailelerden birisi Karadayılar sülalesidir. Bu durum, Kocaeli'nde DP'yi güçlendiren, CHP'yi ise zayıflatan faktörlerden birisi olmuştur. Aynı şekilde Kocaeli'nden yüzlerce kişi Adnan Menderes'e gönderdikleri telgraflarda Vatan Cephesi'ne geçtiklerini bildirmişlerdi. Bu durum CHP ile DP arasında büyük sorunların ortaya çıkmasına da sebep olmuştur. Türkiye'de partiler ve kişiler arası sorunların artış

gösterdiği ve iktidar partisinin önceki dönemlere göre güç kaybettiği yıllarda, iktidar Vatan Cephesi ile yeniden güçlenmeye çalışmıştır. Ancak Vatan Cephesi'nin kuruluş ve gelişmesiyle CHP ile DP'liler arasındaki mücadele ve çekişmeler daha da artmış ve 27 Mayıs 1960 İhtilali'ne giden süreç hızlanmıştır.

Yukarıda ifade olunduğu üzere DP döneminde ekonomik alanda birçok yatırımlar yapılmış ve kentin kalkınması yönünde önemli adımlar atılmıştır. Bu kapsamda tarımın geliştirilmesi amacıyla son derece modern araç-gereç ve traktörlerin kullanıldığı Kocaeli'nde mevcut makine sayısı 1950'den önceki yılların neredeyse altı katı olmuştur. Örneğin 1950'de il genelinde sadece 31 adet traktör mevcut iken; 1960 yılı itibarıyla kullanılan traktör sayısı 176'ya çıkmış ve yüzlerce adet tarım makinesi kullanılmıştır. Böylece tarımdan elde edilen verim önceki döneme göre kat kat artmıştır. Burada dikkat edilmesi gereken husus, 1950 verilerine Sakarya vilâyetine bağlanan kazaların dâhil olması; 1960'ta ise dâhil edilmemesidir. Eğer 1960 verilerine Sakarya vilâyeti de dâhil edilseydi, bu sayı yaklaşık olarak 400'e çıkacaktı. Sadece bu veriler dahi, tarım araçlarının sayısının ne kadar arttığını ve tarımsal üretimin ne kadar büyüdüğünü göstermek için yeterlidir.

1954'te Sakarya vilâyetinin teşekkülü ile Kocaeli'nin arazileri hemen hemen yarı yarıya azalmıştır. Üstelik bu yeni vilayetin tüm kazaları Kocaeli'nden alınmıştı. Ayrıca kalan arazinin çoğu yerinde de sanayi tesisleri inşa edilmiştir. Buna rağmen; tarım ve hayvancılıktan elde edilen gelirler, 1950'den önceki yıllara göre artış göstermiştir. Bunun temel sebebi, çalışmanın içeriğinde ayrıntılı olarak belirtildiği gibi, tarımda makineleşmenin yaygınlaştırılmasıdır. Yani sanayi dışında Kocaeli'nde tarım ve hayvancılıktan elde edilen üretim de yüksek olmuştur. Bunun dışında Kocaeli ekonomisinde ormancılıktan elde edilen gelirler de önemlidir. Bu dönemlerde uygulanmaya konulan Orman Kanunu'yla vatandaşların ormanlara zarar vermeleri engellenmiş ve ormanların yok olması önlenmiştir. Buna bağlı olarak izlenen başarılı politikalarla ormanlara zarar vermeden, bu alanlar mühim birer ekonomik kazanç merkezleri haline dönüştürülebilmişlerdir. Böylece günümüzde mevcut ormanlık alanlarının da bu vesile korunması sağlanmış ve ormanların ortadan kaldırılması önlenmiştir.

DP döneminde Kocaeli’nde fabrika ve sanayi tesisi sayılarında da artışlar tespit edilmiştir. Örneğin 1950’den önce vilâyet genelinde irili ufaklı sanayi tesisleri de dâhil olmak üzere 30’a yakın fabrika bulunmaktaydı ve bunlar arasında en önemli olanı SEKA Kâğıt Fabrikası’ydı. Kâğıt Fabrikası dışında Hereke Halı Fabrikası ile Darıca Çimento Fabrikası da mevcuttu. 1960 yılı itibarıyla ise vilâyetteki fabrika sayıları 100’ü geçmiş ve büyük fabrikaların sayısında artış olmuştur. Örneğin SEKA Kâğıt Fabrikası’na ek olarak üç adet daha kâğıt fabrikası daha inşa edilmiş ve Mannesman, İPRAŞ, Pirelli gibi günümüzün en büyük fabrikalarının temelleri de bu dönemde atılmıştır. Böylece vilâyetin sanayi kenti olması sağlanarak günümüzün gelişmiş ve kalkınmış Kocaeli’ sinin de temelleri atılmıştır. Bu anlamda; “vilâyette 1950’li yıllardaki yatırımlar yapılmıyaydı, bugünkü Kocaeli olamazdı” demek, abartılı bir değerlendirme değildir. Yani bugünkü sanayi kenti olan Kocaeli olmayacaktı değerlendirilmesi yapılabilir.

Bilindiği üzere Kocaeli Yarımadası’nın hem Karadeniz’e hem de Marmara Denizi’ne kıyısı olduğu için, burası balıkçılık açısından mühim bir mevkide bulunmaktadır. Bu anlamda balıkçılığın daha da geliştirilmesi ve üretimin arttırılması için DP iktidarlarında balıkçılık desteklenmiş ve Türkiye’de ilk defa Kocaeli’nde balıkçılıkla ilgilenen kişilere düşük vadeli krediler verilmiştir. Ayrıca fabrikaların denizleri kirletmesi engellenerek, balık türlerinin yok olması büyük ölçüde önlenmiştir. Böylece hem balıkçılıktan elde edilen verim artmış hem de buranın birçok balık türünün yaşam alanı olarak kalması temin edilmiştir. Bu dönemde balıkçılık gibi ipekböcekçiliği de desteklenmiş ve ipekböcekçiliğinin bazı kazaların ekonomisinde mühim bir yer tutması sağlanmıştır.

Büyük ekonomik gelişmelerin görüldüğü Kocaeli’nde 1950’lerde Valiliğin gelir ve gider oranlarında da büyük artışlar olmuştur. Aynı şekilde başta İzmit Belediye Başkanlığı olmak üzere diğer kazalara ait belediye başkanlıklarının da gelir ve giderleri artmıştır. Örneğin 1951’de sadece vilâyetin gelir ve gider toplamı 1.778.834 Türk Lirası civarındayken, vilâyetteki ekonomik gelişmeye bağlı olarak vilâyetin 1954’te gelir ve gider oranında yaklaşık olarak % 200’lük bir artış görülmüştür. Buna göre vilâyetin 1954 yılı gelir ve giderleri 3.477.156 Türk Lirası iken, 1955’te 3.500.000 Türk Lirası’na

çıkıştır. Aynı şekilde İzmit Belediye Başkanlığı'nın 1950'de 1.500.000 Türk Lirası civarında olan gelir ve gider oranı, 1954'te 3.553.684 Türk Lirası'na yükselmiştir. Buna bağlı olarak bütün kurumların gelir ve giderleri yükseldiği için Vergi Dairesi tarafından tahsil edilen vergi miktarı da göreceli olarak artmıştır.

Vilayette 1954 yılında toplanan vergi miktarı 17.506.475 Türk Lirası idi. Oysa bu oran 1953'te 12.000.000 Türk Lirası civarındaydı. Bu anlamda 1954'te tahsil edilen vergi miktarı 5.000.000 Türk Lirası civarında artmıştır. Bu oranlar 1960'ta ise 1954'ün iki katından fazla artış göstermiştir. Böylece Kocaeli vilâyeti, ekonomik olarak Türkiye'nin en zengin kentlerinden birisi haline gelmiştir. Günümüzde kapladığı alan bakımından fazla büyük olmamasına rağmen; ekonomik olarak Türkiye'nin en zengin kenti olan Kocaeli'nin bu durumunun temelleri 1950'li yıllarda atıldığı da ortadadır.

Vilâyetin iç güvenliğini sağlayan Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü ile İl Jandarma Komutanlığı, 1950'li yıllarda birçok konuda takviye edilmiş ve güçlü müesseseler konumuna getirilmişlerdir. Bilhassa mezkûr kurumların başta personel ve teçhizat olmak üzere birçok yönden güçlendirilmesi ile güvenlik güçleri suç ve suçlularla daha etkili bir şekilde mücadele etmeye başlamışlar ve bunda da büyük ölçüde başarılı olmuşlardı. Örneğin 1954'te 310 olan hırsızlık sayısı 1958'de 248'e düşmüştür. Aynı şekilde yankesicilik ve dolandırıcılık suçları da azalmıştır. Bu durum, vilâyetin daha yaşanılır ve daha güvenilir bir kent olmasında mühim bir etkidir. Ayrıca 1954'te Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü bünyesine alınan trafik işleri daha düzenli bir şekilde takip edilmeye başlanmıştı. Bilhassa Trafik Büro Amirliği yaptığı çalışmalar ve düzenlemelerle vilâyet merkezinde olması muhtemel trafik kazaları önlenmiştir.

Ekonomik, sosyal ve siyasal alandaki olumlu gelişmelere bağlı olarak vilâyetteki okullaşma oranı yükselmiş ve okuma yazma bilenlerin sayısı artmıştır. Bu anlamda vilâyet genelinde başta ilkokul ve ortaokul olmak üzere yüzlerce yeni okul inşa edilmiştir. Ayrıca sağlık alanında çeşitli yeni kuruluşlar meydana getirilmiş ve mevcut olanlar da takviye edilmiştir. Bütün kaza ve nahiye merkezlerinde yeni sağlık ocakları, sağlık dispanserleri ve hükümet tabiplikleri inşa edilmiş ve bu yolla sağlık hizmetlerinden daha fazla kişinin faydalanması sağlanmıştır.

İktisadî, sosyal ve siyasal olmak üzere birçok bakımdan güçlendirilen ve geliştirilen Kocaeli’nde kültürel faaliyetlerin sayısı ve türleri çoğalmıştır. Sinema ve tiyatro sayılarının arttığı bu dönemde bir yıl içerisinde Kocaeli’nde yaklaşık 500.000 kişinin sinemaya gittiği tespit edilmiştir ki, bunun, ülke ortalamasının çok üzerinde olduğu açıktır. Bunun dışında vilâyette futbol ve güreş alanları dışında başta yüzme ve kürek olmak üzere çok sayıda spor türü gelişmeye başlamış ve bu anlamda Kocaeli’nde çok değerli sporcular yetişmiştir. Netice itibarıyla Kocaeli halkı arasında sinema ve tiyatro gibi sanat dalları ile spora büyük bir ilgi gösterilmiştir. Ayrıca milli ve dini bayram kutlamaları ile özel gün ve haftalar da halkı birleştiren unsurlar arasında yer almaktaydı.

1950’den önceki yıllarda olduğu gibi 1950’li yıllarda Kocaeli’nde çok sayıda dernek ve sendika aktif olarak varlığını sürdürmüş ve bunlara yenileri eklenmiştir. 1960 yılı itibarıyla Türkiye’de kişi başına düşen dernek ve sendika sayısı bakımından Kocaeli birinci sırada bulunmaktaydı. Kocaeli, bu durumunu günümüz de de muhafaza etmektedir. Yani vilayetin dernek ve sendikalaşma bakımından bugünkü durumunun oluşumunda da 1950’li yıllardaki gelişmelerin önemli bir etkisinin olduğu aşikârdır.

Netice itibarıyla Kocaeli’nde 1950 yılı öncesinde de sosyal, kültürel ve ekonomik alanda birtakım çalışmalar ve yatırımlar yapılmıştı. Ancak bu eserin içeriğinde detaylarıyla ele alındığı gibi, DP iktidarlarında vilayetin gelişimi her alanda daha üst düzeylerde gerçekleşmiştir. Bu ilerleme ve kalkınmada DP hükümetlerinin katkısı yadsınamaz bir gerçektir. Bu dönemde Kocaeli’nde çok sayıda yeni fabrika ve sanayi müesseseleri kurulmuş, modern makinelerin kullanılmasıyla tarım ve hayvancılıkta elde edilen üretim artmış, Kocaeli limanlarından ithal ve ihraç edilen malların sayısı arttırıldığı gibi, yerel yönetimler güçlendirilmiş ve belediye hizmetleri genişletilerek yapılan hizmet daha geniş insan kitlelerine ulaştırılmıştır. Hususiyile DP döneminde belediye çalışmalarında insana hizmet anlayışı ön planda tutulmuştur. Bu da DP’nin Kocaeli genelinde bütün seçimlerde desteklenmesinin en büyük sebeplerinden biri olduğu şeklinde değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

A. ARŞİVLER VE ARŞİV MALZEMELERİ

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM)Arşivi

Kocaeli Berberler Odası Arşivi

Kocaeli Dokümantasyon Merkezi Arşivi

Kocaeli İl Özel İdaresi Müdürlüğü Arşivi

Kocaeli Kahveciler Odası Arşivi

Kocaeli Kasaplar Odası Arşivi

Kocaeli İl Emniyet Müdürlüğü, Özel Kalem Büro Amirliği'nin Arşivi

Kocaeli Şehitler ve Gaziler Derneği Arşivi

Kocaeli Terziler Odası Arşivi

TBMM Arşivi

F. Yavuz Ulugün Özel Arşivi, Kocaeli Araştırmaları Dosyası

B. SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMALARI (RÖPORTAJLAR)

Bayram Sarıkaya (Polis Memuru)ile yapılan görüşmeler

Cemal Turgay ile yapılan görüşmeler

F. Yavuz Ulugün ile yapılan görüşmeler

İlçe Belediye Başkanlıkları Personel Şube Müdürlükleri ve Yazı İşleri Müdürlükleriyle

Yapılan Görüşmeler

Müzeyyen Ünal ile yapılan görüşmeler Osman Öge (Polis Memuru) ile yapılan

görüşmeler

Salim Sarıkaya (Polis Memuru) ile yapılan görüşmeler

Yavuz Güneş ile yapılan görüşmeler

Ziya Nuri Yalçın (Polis Memuru) ile yapılan görüşmeler

C. RESMÎ YAYINLAR

ATOM, Sinop, Sakarya, İzmit, Edirne, Tekirdağ, İstanbul: Sulhi Garan Matbaası, 1958.

Belediyeler Yıllığı, İller Bankası Yayınları, Ankara, 1949.

Ayın Tarihi Dergisi

Emniyet Genel Müdürlüğü, Cumhuriyet'in 50. yılında İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel

Müdürlüğü, Kuruluşu: Tarihi Gelişimi, Görev ve Yetkileri ve 1923-1973

Çalışmaları, , II. Kitap, Ankara: EGM Yayınları, 1973, s.150.

İzmit İl Etüt Envanteri 1970, İller Bankası Yayınları, Kocaeli, 1970.

Kocaeli Valiliği, Kocaeli Tarih ve Kültür Rehberi, Kocaeli: Kocaeli Valiliği Yayınları,

2012.

Kocaeli 1967 İl Yıllığı, Doğan Kardeş Matbaacılık, 1970.

Kocaeli 1973 İl Yıllığı, Doğan Kardeş Matbaacılık, 1973.

PTT Genel Müdürlüğü, Geçmişten Günümüze Posta, Ankara: PTT Genel Müdürlüğü

Yayınları, 2007.

Resmi Gazete

TBMM Tutanak Dergileri

Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü; 21 Ekim 1945 Genel

Nüfus Sayımı, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, 1950.

Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1950 Ziraat Sayımı

Neticeleri, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, 1956.

- Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımı, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, 1951.
- Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, Milli Eğitim İstatistikleri İlköğretim (1950-1951), 1951, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, 1951.
- Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, Milli Eğitim İstatistikleri Orta Öğretim (1953-1961), Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, 1963.
- Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 23 Ekim 1955 Genel Nüfus Sayımı, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, 1956.
- Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Traktör Anket Neticeleri ve Ziraat Alat ve Makineleri, 1955-1959, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, 1960.
- Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 23 Ekim 1960 Genel Nüfus Sayımı, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, 1961.
- Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1960 Ziraat Sayımı Neticeleri, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, 1964.
- Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1970 Cari İstatistikler ve Tarım Sayımı Sonuçları, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, 1972.
- Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, Milli Eğitim İstatistikleri İlköğretim (1960-1961), Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, 1961.
- Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, Tarımsal Yapı ve Üretim 1970-1972, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü, 1975.
- Türk Parlamento Tarihi, II. Dönem, c. III, Ankara: TBMM Yayınları, 2000.

D. SÜRELİ YAYINLAR

1) Gazeteler

Ada Postası

Adapazarı Akşam Haberleri

Azim

Bizim Şehir

Cumhuriyet

Demokrat

Hakikat

Hürsöz

Hedef

İstiklal

Kocaeli

Milliyet

Sakarya

Sakarya Postası

SEKA Postası

The Times

Türk Yolu

Yaman İzmit

Yeni Ada Postası

Yeni Sabah

2) Dergiler

Akis

Pişmaniye

SEKA

Mühendis ve Makine

E. KİTAPLAR VE MAKALELER

ACAR, Şaban, Sivil Toplum Kurumu Olarak Derneklerin Profili, Ankara: Kızıl Elma Yayıncılık, 2012.

AHMAD, Feroz- TURGAY, Bedia, Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi, 1945-1971, Ankara, 1976.

AKBAY, Cuma-CANDEMİR, Serhan- ENVER, Orhan, “Türkiye’de Yaş Meyve ve Sebze Ürünleri Üretim ve Pazarlaması”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Fen ve Mühendislik Dergisi*, VIII/2 (2005).

AKANDERE, Osman, “Damat Ferit Paşa’nın IV. Hükümeti Döneminde Kuva-yi Milliye İleri Gelenleri Hakkında”, *Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 43 (Bahar 2009), s. 343-345.

AKBULUT, Dursun Ali, “Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın İki İzmit Seyahati”, Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu, c. II. (2015), Kocaeli.

AKÇAPINAR, Ünal N., Dünya’da ve Türkiye’de At Yetiştiriciliği. Ulusal Atçılık Sempozyumu Bildirileri, 18-20 Eylül 2005, Ankara.

AKDUR, Recep, “Türkiye’deki Trafik Kazalarının Epidemiyolojik İlkeler Işığında Değerlendirilmesi”, *Ulaşım ve Trafik Güvenliği Dergisi*, Ağustos 2012 Sayfa 1-17.

- AKIN, Fatih, Türkiye’de Azınlık Politikaları, 6-7 Eylül Olayları, İstanbul: Kum Saati Yayınları, 2006.
- AKŞİN, Sina, Ana Çizgileriyle Türkiye’nin Yakın Tarihi (1789-1980), Ankara: İmaj Yayınevi, 2004.
- AKYÜZ, Elif, Geçmişten Bugüne Gaziantep’te Yerel Medya ve Günümüz Gaziantep Yerel Medyasında Sosyal Medyanın Rolü, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep, 2014, s.30.
- ALBAYRAK, Mustafa, Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti, Ankara: Phoenix Yayınları, 2004, s. 357-358.
- ALIVEREN, Erdoğan, “40–50 Yıl Önceki İstanbul Emniyeti”, *Çağın Polisi Dergisi*, V-58 (Ekim 2006).
- ARAR, İsmail, Atatürk’ün İzmit Basın Toplantısı, İstanbul: Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş., 1997.
- ARAS, Ali, “Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası”, *KOMTAŞ* (2014).
- ARIKAN, Zeki, “Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi”, *Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Atatürk Yolu Dergisi*, VI/33 (1999).
- ATALI, Levent, Kocaeli’nin Spor Tarihi, Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kocaeli, 2007.
- ATEŞ, Toktamış, Türk Devrim Tarihi, İstanbul: Filiz Kitabevi (3. Basım), 1984.
- ATNUR, İbrahim Ethem, “ Osmanlı Hükümetleri ve Tehcir Edilen Rum ve Ermenilerin Yeniden İskânı Meselesi”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, c. XIV-V, Ankara 1990.
- AVCI, Hüseyin, Cumhuriyet Döneminde İzmit (1923-1973), Ankara Üniversitesi İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1988.

- AVDAN, Fügen, Cumhuriyet Döneminde Kentleşme Sürecinde Planlama Deneyimi:1930-1980 İzmit Planları, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli, 2009.
- AVŞAR, Zakir- EMRE KAYA, Elif, Ayşe, “Demokrat Parti’nin Sivil Toplum Üzerinden Bir Siyasal İletişim Denemesi: Vatan Cephesi Örneği”, *International Journal of Social Science*, c. VI/2 (Şubat 2013).
- AYDEMİR, Şevket Süreyya, Menderes’in Dramı, Ankara: Remzi Kitabevi, 2004.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya, İkinci Adam (1938-1950), c. II, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2011.
- AYDEMİR, Hakkı - AŞK, Kemal, “Sarı Yar Hidroelektrik Barajı Rezervuarına Taşman Rüşubat Miktarının Tespiti Konusunda Yapılan Bir Araştırma ve Bazı Teklifler”, Ormancılık Araştırma Enstitüsü, 19 (1967).
- AYDIN, Mesut, Milli Mücadele Döneminde TBMM Hükümeti Tarafından İstanbul’da Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetler, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1992.
- AYSAL, Necdet, “Yönetmel Alanda Değişimler ve Devrim Hareketlerine Karşı Gerici Tepkiler “Serbest Cumhuriyet Fırkası-Menemen Olayı” *Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Atatürk Yolu Dergisi*, XI/44 (Güz, 2009).
- BAKAN, Selahaddin-ÖZDEMİR, Hakan, “Türkiye’de 1946-1960 Dönemi İktidar Muhalefet İlişkileri: Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) DP’ye Karşı”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdarî Bilimler Dergisi*, XVI/1, (2013).
- BALKI, Şakir, O Yılları Yaşamak-İzmit Sinemaları, Kocaeli: Kocaeli Dokümantasyon Merkezi, 2001.

- BARIŞ, Serap- ÇETİN, Birol- SAROĞLU, Serap, “Türkiye’de Karayollarının Gelişimine Tarihsel Bir Bakış”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, I/1 (2011),
- BAŞAR, Haşmet, “Adapazarı Şeker Fabrikası ve Sakarya Bölgesindeki İktisadi ve Sosyal Tesirleri”, *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 10 (1969).
- BAŞGİL, Ali Fuad, 27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri, İstanbul: Yağmur Yayınevi, 5. Basım, 2011, s.48.
- BAYTAL, Yaşar, “Demokrat Parti Dönemi Ekonomi Politikaları (1950-1957)”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 40 (Kasım 2007).
- BAYRAKTUTAN, Yusuf- ÖZBİLGİN, Mehmet “ Limanların Uluslararası Ticarete Etkisi ve Kocaeli Limanlarının Ülke Ekonomisindeki Yeri”, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26 (2013).
- BERKES, Niyazi, Türkiye’de Çağdaşlaşma, (Yayına Hazırlayan: Ahmet Kayaş), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları (17.Baskı), 2012.
- BİNİCİ, Özden Senem, İzmit’te 1936–1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretimine Kentin Gelişimine Etkileri, Kocaeli Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli, 2012.
- BÖREKÇİ, Ülkü, Ayşe, Oğuzhan, “Siyaset, Medya ve Ordu Üçgeninde 27 Mayıs Atmosferi: “Karanlığa Direnen Yıldız” Üzerinden Bir Bakış”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turcic*, c.VIII/9, (Yaz, 2013).

- BURAN, Hasan, Baskı Grupları, Türkiye’de Dernekleşme ve Balkan Göçmen ve Mülteci Dernekleri Örneği, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1993.
- COŞAR, Nevin, “Demokrat Parti Dönemi Maliye Politikası”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, LX/1 (2005).
- Cumhuriyet Ansiklopedisi, 1923-2000, c. II, İstanbul: YKY Yayınları, 2002.
- ÇAĞLAR, Ali, “Türkiye’de Mülkî İdarî Bölümlerinin İdarî Coğrafya Analizi”, *Ankara Üniversitesi, Coğrafi Bilimler Dergisi*, I/3 (2005).
- ÇAĞLAR, Bayram, Kocaeli’ndeki Yerel Gazetelerin Tarihsel ve Teknolojik Gelişimi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli, 2007.
- ÇAKMAK, Diren, “Türk Siyasal Yaşamında Bir Muhalefet Partisi Örneği: Hürriyet Partisi (1955-1958)”, *Akademik Bakış*, II/3 (2008),
- ÇAM, Yusuf, Milli Mücadele’de İzmit Sancağı, Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2014.
- ÇAPA, Mesut, “Yunanistan’dan Gelen Göçmenlerin İskânı”, *Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Atatürk Yolu*, II/5 (Ankara 1990).
- ÇAVDAR, Tevfik; Türkiye’nin Demokrasi Tarihi (1839-1950), Ankara: İmge Yayınları (3.Baskı), 1994.
- ÇEÇEN, Kazım (Editör), XVI. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nda Yapılan Su Tesisleri, Osmanlı İmparatorluğu’nun Doruğu, İstanbul: İ.B.B, 1999.
- ÇELİK, TORUN, Esmâ, “Kocaeli Milletvekili Nihat Erim’in Türk Siyasi Hayatına Etkileri”, Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu, c. II (2016), Kocaeli.

- ÇETİN, Hasan, İkinci Dünya Savaşı Sürecinde Türkiye'nin Sosyo-Ekonomik Durumu (1939-1945, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli, 2007.
- ÇETİN, Atilla, Kocaeli Tarihinden Sayfalar, Kocaeli: Rotary Kulübü Yayınları: 2000.
- ÇİÇEK, Kemal, "Türk Ermeni Anlaşmazlığı'nın Siyasi Kökenleri, Tehcir ve Dönüş Üzerine Yaklaşımlar", *Teori*, 183 (Nisan 2005).
- DEMİR, Şerif, Düello, Menderes ve İnönü, Demokrat Parti'den 27 Mayıs Darbesi'ne Olaylar, İstanbul: Timaş Yayınları, 2011.
- Demokrat Parti Tüzük ve Programı, Ankara: Doğu Matbaası, 1949.
- DEMİRARSLAN, Tekin, 1923 Seçimleri ve Basın (Hakimiyet-i Milliye Tanin, Tevhid-i Efkâr), Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), 2013.
- DEMİREL, Savaş, "Siyasi Partilerin Mali Denetimi", *Sayder Dış Denetim Dergisi*, 3 (Ocak, Şubat, Mart, 2011), s.212.
- DİKİCİ, Ali, "Demokrat Parti Döneminde İç Güvenlik ve Türk Polis Teşkilatı", *Akademik Bakış*, III-5, (2009).
- DUMAN, Olcay Özkaya, "Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası ve Bu Politikanın Dinamiklerine Etki Eden Dış Gelişmeler", *Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Atatürk Dergisi*, I/1 (2012).
- DURU, Bülent, "1931 Tasarruf Yılı: Tek Partili Dönemin Başlangıcı", *Ankara Üniversitesi, SBF Kamu Yönetimi ve Uygulama Merkezi*, s.8 (2007).
50. Yıldönümünde 27 Mayıs'ı Hatırlatmak, Türkiye Çalışmaları Grubu, Ankara: SDE Yayınları, 2010, s.10.

- EMİROĞU, Atiye- ÖZCAN, Canan, Türkiye’de Sendika-Siyaset İlişkisi: TKP Atılım Dönemi’nde DİSK-TKP Örneği, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010, s.39.
- EMİROĞU, Atiye – KOÇYİĞİT, Nezahat – KESİCİ, Senem, “Demokrat Parti Yönetiminde Ekonomik Politikalar”, *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (2012).
- ERDEM, Ş.Can, “İbrahim Hakkı Bey’in İzmit Mutasarrıflığı”, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, Sayı 5 (2004).
- ERDEHA, Kamil, “İzmit Mutasarrıflığı IV”, *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, VII/51 (Nisan,1978).
- EROĞUL, Cem, Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2003.
- EROL, Hüseyin, (Derleyen: Yavuz Ulugün) İzmit ve Esnaf ve Ticaret Tarihi, Kocaeli, 2013.
- ERTEM, Barış, “Atatürk’ü Koruma Kanunu’nun Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde Tartışılması”, *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* (VIII/5 Spring), 2013.
- GALİTEKİN, Ahmet Nezih; Kocaeli Su Medeniyeti Tarihinden Birkaç Damla, Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2006.
- GALİTEKİN, Ahmet Nezih, Kocaeli Su Medeniyeti Tarihinden Sayfalar, Kocaeli: İSU Genel Müdürlüğü Kültür Yayınları, 2015.
- GOULARAS, Gökçe Bayındır, “1923 Türk-Yunan Mübadelesi ve Günümüzde Mübadil Kimlik ve Kültürlerin Yaşatılması”, *Alternatif Politika*, IV-2 (Temmuz 2012).

- GÜMÜŞ, Fatih, “Milli Mücadele’nin Başlarında Mustafa Kemal, İttihat Terakki ve Bolşevizm”, *Journal Of Historical Studies*, 1 (2003), s. 45-50.
- GÜNAY, Enver, Geleneksel Toplum, Sanayileşme, Sosyal Değişme ve Din İlişkileri: Bayburt ve Kocaeli Örnekleri, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Kayseri, 1997.
- GÜNEŞ, İhsan, Türk Parlamento Tarihi, TBMM Dönemi (1935-1939), C.I, Ankara: TBMM Yayınları, 2004.
- GÜZEL, Dilek, Kentsel Yenileme Bağlamında Endüstri Alanlarının dönüşümü ve Tarihi SEKA Fabrikası Örneği, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli, 2010.
- İLK YAZ, Akın T. - KINACIGİL, H. Tuncay, “Ege Denizi Balıkçılığı ve Sorunları”, *Su Ürünleri Dergisi*, İzmir-Bornova, XIV/3-4 (1997).
- İNAN, Arı, Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün 1923, Eskişehir-İzmit Konuşmaları, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1982.
- İslam Araştırmaları Ansiklopedisi (İSAM), c. XXIII, İstanbul, 2001.
- KAHRAMAN, Mehmet, Türk İdarî Teşkilatında Jandarma, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2010.
- KANCA, Osman Cenk, “1950-1960 Arası Türkiye’de Uygulanan Sosyo-Ekonomik Politikalar”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, IX/19 (2012).
- KARAL, Enver Ziya, Osmanlı Tarihi, C.VIII., Ankara: TTK Yayınları, 1988 b.
- KARPAT, H. Kemal, Türk Dış Politikası Tarihi, İstanbul: Timaş Yayınları, 2012.
- KARPAT, H. Kemal, Osmanlı Nüfusu (1830-1914), İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 2003.

- KARPAT, H. Kemal, Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler, Timaş Yayınları: İstanbul, 2010.
- KARPAT, H. Kemal, Osmanlı'dan Günümüze Asker ve Siyaset, Çeviren: Güneş Ayaz, İstanbul: Timaş Yayınevi, 2010.
- KARTALKANAT, Ahmet, Cumhuriyet Döneminde Madenciliğimizin Gelişimi ve Türkiye Madencilik Politikası”, *Jeoloji Mühendisliği*, 38 (1991).
- KAYA, Mehmet, “XIX. Yüzyılda İzmit (Kocaeli) Sancağının Demografik Durumu ve İskân Siyaseti”, *Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Tarih Araştırmaları Dergisi*, XXVI/41 (Bahar,2007).
- KAYA, Mehmet, “Yalova-Gemlik Bölgeleri ve İzmit Yarımadası'nda Yunan Mezalimine Dair İtilaf Devletleri Araştırma Komisyonu Raporları (12-22 Mayıs 1921)”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 51 (Bahar 2013).
- KAYA, Berna, Bir Halk Eğitim Kurumu Olarak İzmit Halkevi (1932-1951), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya, Haziran 2008
- KAYA, Şennur, Tanzimat'tan Cumhuriyete İzmit Kenti, İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2008.
- KAYNAR, İhsan Seddar, “Çene Suyunun Tarihi”, Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu, c. III (2015), Kocaeli.
- KILIÇ, Emre, Demokrat Parti Dönemi Milli Eğitim Politikası, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir, 2008.

- KILIÇ, Selami, “ Batı Anadolu Gezisi Sırasında Mustafa Kemal Paşa’yı Karşılama Törenleri”, *Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 8 (1997) , s.
- KILIÇ, Nermin, Atatürk’ün Türk Ocaklarındaki Konuşmaları, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Bolu, 2006.
- Kocaeli BARO 67 Yıl 27 Başkan, haz. Kültür Sanat ve Spor Komisyonu adına Av. Mukadder İlder, Kocaeli, 2005.
- Kocaeli Dokümantasyon Merkezi, M. Sabri Yalım’a Armağan, Kocaeli Dokümantasyon Merkezi Yayınları,2001.
- KOCAOĞLU, Bünyamin, “CHP Teftiş Raporlarına Göre Kocaeli Vilâyetinde Parti Halk İlişkileri ve Parti’nin Siyasi Durumu”, Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu, c. II (2016), Kocaeli.
- KOÇAK, Süleyman Yaman- EKŞİ, Ali, Katılımcılık ve Demokrasi Perspektifinden Türkiye’de Yerel Yönetimler, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:21 (Mayıs 2010), ss.295-307.
- KOÇAK, Cemil; Türkiye’de Milli Şef Dönemi (1938-1945), II,-2. b. İstanbul: İletişim Yayınları, 2003.
- KONGAR, Emre, 21. Yüzyılda Türkiye, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1998.
- KOLCUOĞLU, Mutlu Kerem; Karye-i Darıca’dan Darıca İlçesi’ne, İstanbul 2013.
- KOLUAÇIK, İhsan – KULA, Nesrin, Türk Sinemasında İşçi Temsili: 1960’lı Yıllara Sosyolojik ve İdeolojik Bir Bakış, Ankara: LaborComm 2013 Bildiriler El Kitabı, 2013.
- KONUĞÇU, Enver; “Açılış Konuşması”, Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu, c. I (2015), Kocaeli.

- KUTLUATA, Münir, “Sakarya’da Bankacılık ve Türk Ticaret Bankası”, *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, XI/1 (1970).
- KÖSEOĞLU, Seda Aysu; Milli Mücadele Döneminde İzmit Sancağı’nda Asayiş Sorunları ve Çete Faaliyetleri, Yeditepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2010.
- M. Sabri Yalım ’a Armağan, Kocaeli: Kocaeli Dokümantasyon Merkezi, 2001.
- MANKA, Süleyman, “Türk Tarihinin Deniz Faciası “Üsküdar Vapuru” ve Türk Deniz Kuvvetlerinin Başarılı Kurtarma Faaliyeti”, *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, Mayıs 2015, Sayı 622, ss.38-51.
- MEGEP, Gazetecilik, Türk Basının Doğumu ve Gelişimi, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2008.
- MENDERES, Ahmet, “Sakarya’ya İller Bankası’nın Yaptığı Hizmetler”, *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 8 (1968), s.70-73.
- NİŞANYAN, Sevan; Hayali Coğrafyalar, Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Değiştirilen Yer adları, İstanbul, 2011.
- PANCAROĞLU, Adnan Ferruh Yakın Tarihimizde Millet Partisi Olgusu (1948-1977), Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), 2006.
- PARASIZ, İlker, Türkiye Ekonomisi 1923’den Günümüze İktisat ve İstikrar Politikaları, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları, 1998.
- OKTAR, Suat – VARLI, Arzu, “Türkiye’de 1950-1954 Döneminde DP’nin Tarım Politikası”, *Marmara Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi*, I/1 (2010).

- OĞUZ, Dicle- SAYGI, Halis- AKPINAR, Nevin “Kent İçi Endüstri Alanlarının Dönüşümüne Bir Model: İzmit/SEKAPARK”, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, VIII/2 (2010).
- ORAL, Atilla, Üsküdar Faciası, İstanbul: Demkar Yayınevi, 2008.
- ÖÇALAN, Muharrem, “Sakarya- İzmit Yöresi Yerleşik Türkmenleri (Manav) Ağzlarında Ötümsüz Patlayıcı Ünsüz Değişmeleri”, <http://turkoloji.cu.edu.tr>.
- ÖKTEN, Özgen, 1960 Sonrası Türk Tiyatro Eleştirisinde Ulusal Tiyatro Tartışmaları, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir.
- ÖZCAN, Güngör, “DP Döneminde Maliye Politikası”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, XII/2 (2014).
- ÖZÇELİK, Fatih; Cumhuriyet Döneminde Düzce (1946-1960), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2013.
- ÖZDAĞ, Ümit, Menderes Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali, İstanbul: Boyut Yayın Grubu, 2004.
- ÖZEL, Sabahattin, Kocaeli ve Sakarya İllerinde Milli Mücadele, Sakarya: Adapazarı Belediyesi Yayınları, 1987.
- ÖZEL, Sabahattin, “Milli Mücadele’de Adapazarı’nda Tarafsız Nizam”, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 4 (2003).
- ÖZEL, Sabahattin, “Atatürk’ün Büyük Taarruz Öncesinde Adapazarı-İzmit Gezisi (12-24 Haziran 1922)”, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 5 (2004).
- ÖZER, M. Halis, “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Milli Tüccar Oluşturma Çabalarında İş Bankası’nın Rolü”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, II/49 (2014).

- ÖZTÜRE, Avni, Nikomedia Yöresindeki Yeni Bulgularla İzmit Tarihi, İstanbul: Avni Öztüre Yayınlar, 1981.
- ÖZTÜRK, Vicdan, “İbrahim Süreyya Bey (Yiğit)’in Hayatı ve Parlamenter Faaliyetleri”, *Turkish Studies*, VIII/5 (Bahar 2013).
- SARIOĞLU, Mehmet, SEKA Postası Işığında İzmit’te Kültürel Yaşam, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kocaeli, 2013.
- SAYGI, Tarık, “Milli Mücadele’de Atatürk İle ClaudeFarrere’nin İzmit’i Ziyareti”, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 7 (Ekim 2013-Nisan 2014).
- SELVİ, Haluk, “II. Meşrutiyet Döneminde Adapazarı ve Çevresi (1908-1918) Sakarya İli Tarihi, Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları”, Sakarya, 2005.
- SELVİ, Haluk, “ Ermeşe (Akmeşe) Manastırı ve Ermeni Olaylarındaki Yeri”, ASAM, Ermeni Araştırmaları II. Kongre Türkiye Bildirileri, 2007.
- SELVİ, Haluk, “Milli Mücadelede İzmit Telgrafları”, Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu c. I (2015), Kocaeli.
- SOFUOĞLU, Adnan, “Kurtuluş Savaşı Döneminde Kocaeli-Yalova-İznik Çevresinde Rum ve Ermeni Terörü”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XVIII/54 (2007).
- SOFUOĞLU, Ebubekir, “Osmanlı İdaresi Döneminde Kocaeli’nde Belediyecilik Örnekleri”, Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri, c. II (2015), Kocaeli.
- SORGUN, Taylan, İmparatorluktan Cumhuriyet’e, İstanbul: Kemer Yayınları, 1998.
- ŞAHİN, Enis, Kronolojik Adapazarı Sakarya 1923-2004, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, 2004.
- ŞAHİN, Enis, “Sakarya Vilayeti’nin Oluşumu”, Sakarya İli Tarihi, c. II. Sakarya, 2005.

- ŞAHİN, Enis, Sakarya Basın Tarihi 1919-2004, İstanbul: Sakarya Gazeteciler Cemiyeti Yayını, 2005, 46-47.
- ŞAHİN, Enis-TURGUT, Vedat, Derbent ve Çevresinde Mülki Yapılanma Çalışmaları ve Kartepe İlçesi'nin Teşekkülü, Kartepe Kitabı I, Kocaeli: Kartepe Belediyesi Yayınları, 2013.
- ŞAHİN, Hatice, İstanbul ve Anadolu Basınına Göne İzmit ve Çevresi (1921-1923), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2010.
- ŞEN, Ersan, "Hırsızlık Suçları", *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı:3 (2012).
- ŞENEL, Volkan, Tarihi Yönüyle Derince, Kocaeli: Derince Belediyesi Kültür Yayınları, 2012.
- ŞENER, Sefer, "Türkiye Ekonomisinde İkinci Dönem Liberal İktisat Politikaları", *Yönetim Bilimleri Dergisi*, III/1 (2005).
- ŞİMŞEK, Sedat, Kocaeli Basın Tarihi (1848-2002), Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, 2007.
- TAKIM, Abdullah, "DP Döneminde Uygulanan Ekonomi Politikaları ve Sonuçları", *Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi*, LXVII/2 (2013).
- TAŞKIRAN, Cemalletin, "Atatürk Döneminde Demokrasi Denemeleri (1925-1930)", *Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, IV/14 (1994).
- TAŞDÖVEN, Zehra, Demokrat Parti Dönemi Eğitim Anlayışı (1950-1960), Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın, 2013.

- TAŞKIRAN, Cemalettin, “Atatürk Döneminde Demokrasi Denemeleri”, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Atatürk Yolu Dergisi, c. IV/14 (2004).
- TEKELİ, İlhan, Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1998.
- TEVETOĞLU, Fethi, Milli Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları (2.Baskı), 1991.
- TOKSOY, Nurcan, “Türk İnkılâbında Milli Kültürün Yeri ve Halkevi Çalışmaları”, *Turkish Studies*, I/3 (2010).
- TORUN, Esmâ- CEBECİ, Sıdıka- KORKMAZ, Vasfi- ÇAYCI, Emin, İzmit Milletvekilleri (1920-1927), Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları, 2006.
- TUNÇ, Sevecan “Hayatın Yıldızları: 1950’lerin Türkiye’inde Tüketim Kültürü, Futbol ve Şöhret”, *Toplum ve Bilim Dergisi*, 130 (Haziran, 2014).
- TUNCER, Erol, 1950 Seçimleri, Ankara: TESAV Yayınları, 2010, s.284, 351; *Türk Yolu*, 11 Nisan 1950.
- TUNÇEL, Harun, “Türkiye’de İsmi Değiştirilen Köyler”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, X/1 (2000), s.27.
- TURAN, Şerafettin, Türk Devrim Tarihi, Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (10 Kasım 1938-14 Mayıs 1950), (4. Kitap Birinci Bölüm), Ankara: Bilgi Yayınevi, 1999.
- UÇAR, Zefure, Türkiye’de Siyasal Dönüşümlerin Işığında Sendikal Hakların Gelişim Dinamikler, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta, 2010.
- ULUGÜN, F. Yavuz, Osmanlı ve Ulusal Kurtuluş Savaşı Dönemi’nde Kocaeli, Kocaeli: KYÖD Yayınları, 2002.

- ULUGÜN, F. Yavuz, Seyahatnamelerde Kocaeli ve Çevresi, Kocaeli: KYÖD, Kocaeli, 2008.
- ULUGÜN, F. Yavuz, Kocaeli ve Çevresi Tarihi III, (Bizans, Selçuklu ve Haçlılar Dönemi Bithynia), Kocaeli: KYÖD Yayınları, 2010.
- ULUGÜN, F. Yavuz, “Kocaeli’nde Tarihsel Göçler”, Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu, c. III (2015), Kocaeli.
- ULUGÜN, F. Yavuz, “Kocaeli (Halk) Bankası”, Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu, c. II (2016), Kocaeli.
- UYAR, Hakkı, Vatan Cephesi, Türk Siyasal Yaşamında Cepheleşmelere Bir Örnek, 1. Basım, İstanbul: Büke Kitapları, 2001.
- ÜNAL, Müzeyyen, İzmit Antik Su Sistemleri ve Paşasuyu, Kocaeli: Kocaeli Dokümantasyon Merkezi, 2001.
- ÜNAL, Tahsin, Türk Siyasi Tarihi, İstanbul: Kamer Yayınları (İkinci Baskı), 1998.
- ÜREY, Mustafa, Edirne’de Ayva Bahçelerinde Monilya Hastalığının Yayılışı, Hastalık Etmenlerinin Ayvada Patojenisetisi ve Ayva Çeşitlerinden Dayanıklılık Durumunun Belirlenmesi, Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Tekirdağ, 2012.
- VURAL, Erhan, DP Döneminde CHP’nin İzmir Örgütlenmesi ve Seçimler, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Manisa, 2010.
- YEŞİLKAYA, Neşe Gurallar, Halkevleri: İdeoloji ve Mimarlık, İstanbul: İletişim Yayınları, 1999.
- YILDIRIM, İsmail, “Osmanlı Demiryolu Politikasına Bir Bakış”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, XII/1 (2012), s. 312-314.

- YILDIRMAZ, Sinan; Vatan Cephesi: Demokrat Parti'nin Politik Meşrutiyet Krizi ve Toplumsal Muhalefeti Kontrol Altına Alma Çabası, Türkiye'de Siyasal Muhalefet (1923-1983), Derleyen: Ayşegül Komşuoğlu, İstanbul: Bengi Yayınları, 2008.
- YILDIZ, Zafer, "Turizmin Sektörünün Gelişimi ve İstihdam Üzerindeki Etkisi", *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, III/5 (2011).
- YÜCE, Rifat, Kocaeli Tarihi ve Rehberi, Kocaeli: Cihat Eren Kitapları, 1952.
- YÜCE, Rifat, Kocaeli Tarihi ve Rehberi, Haz. Atilla Oral, İstanbul: Demkar Yayınları, 2007.
- YÜCEL, M. Serhan, Demokrat Parti, İstanbul: Ülkü Yayınları, 2001.
- YOZGAT, Fazıl- TABUN, Sezgin, "Seçim Sistemleri ve Uygulamaları", *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, c. X/2 (2009).
- Yurt Ansiklopedisi, İl İl Türkiye, Dünyü, Bugünü, Yarını, c.VII, İstanbul: Anadolu Yayınları, 1983.

F. İNTERNET KAYNAKLARI

- [Derince.meb.gov.tr./www/tarihce/icerik/7](http://derince.meb.gov.tr/www/tarihce/icerik/7) (18 Ağustos 2015).
- <https://www.academia.edu/11324240>, (01.02.2016).
- <http://www.satemer.sakarya.edu.tr/pdf/ermese.pdf>, (14.10.2015).
- https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0l_%C3%96zel_%C4%B0daresi (14.03.2014).
- https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0l_%C3%96zel_%C4%B0daresi (14.03.2014).
- <http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20DILI> (13.03.2014).
- <https://tr.wikipedia.org/wiki/Gacallar>, (14.04.2014).
- <https://cografyabilim.files.wordpress.com/2014/12/nufuscografyasc4b1.pdf> (14.07.2015).
- http://www.mta.gov.tr/v2.0/turkiye_maden/maden_potansiyel_2010/kocaeli_madenler.pdf (10.05.2014).

https://tr.wikipedia.org/wiki/Saffet_Ar%C4%B1kan (14.03.2014).

<http://kelimeler.net/ARoz%C3%96Z-kelimesinin-anlami-nedir>, (15.11.2014).

<https://www.gebze.bel.tr/tr/kurumsalkategori/1/6/eski-baskanlar.aspx>, (15.10.2014).

<http://www.golcuk.bel.tr/tr/icerikdetay/34/38/tarihce.aspx> (10.10.2015).

<http://www.sakaryakarasu.bel.tr/onceki-baskanlar> (15.10.2014).

<http://www.seslisozluk.net/utility-systems-nedir-ne-demek/>, (14.07.2015).

<http://karamursel.bel.tr/mobildetay/tarihce.html> (10.10.2015).

http://www.karamursel.gov.tr/default_B0.aspx?content=49 (10.10.2015).

<https://tr.wikipedia.org/wiki/K%C3%BCnk> (25.09.2014).

<http://ayintarihi.com> (14.03.2014).

<http://emlakansiklopedisi.com/wiki/ihata-duvari> (07.02.2015).

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Derince> (22.10.2015).

<http://www.imo.org.tr/resimler/ekutuphane/pdf/39.pdf> (01.02.2015).

<http://www.imo.org.tr/resimler/ekutuphane/pdf/39.pdf> (01.02.2015).

<http://muhasebeturk.org/ecopedia/382-a/12163-ad-valorem-vergi-nedir-ne-demek-anlami.html> (15.11.2015).

<http://www.teb.com.tr/TEB/Tarihce.aspx>. (5 Mart 2014).

<http://www.teb.com.tr/TEB/Tarihce.aspx>. (5 Mart 2014).

http://www.teb.com.tr/Document/teb_hakkinda/ana_sozlesme/ana_sozlesme.pdf (24.11.2014).

http://www.teb.com.tr/Document/teb_hakkinda/ana_sozlesme/ana_sozlesme.pdf, (24.11.2014).

<https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye> (15.11.2013).

https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0l_Genel_Meclisi (25.12.2015).

<https://www.tr.wikipedia.org/wiki> (11.05.2013).

https://tr.wikipedia.org/wiki/1_Mart_1958_%C4%B0zmit_deniz_kazas%C4%B1, (15.10.2013.)

https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrk_Hava_Kurumu (08.03.2015).

<https://www.academia.edu> (10.11.2014).

https://tr.wikipedia.org/wiki/%C5%9Eekip_Yurdakul (10.11.2014).

<http://ahsenokyar.com/?p=68750#more-68750> (07.02.2014)

http://korfez.org/forum/topic.asp?ARCHIVE=true&TOPIC_ID=37558 (13.08.2014).

<http://virakurek.com/tr/bilgi-kaynagi/kurek-sporu/> (10.02.2015).

<http://www.kocaelimuftulugu.gov.tr/Moduller/Gallery/Goster.asp?id=5> (14.01.2015)

https://tr.m.wikipedia.org/....Dragon_.... (14.02.2015).

[https://tr.wikipedia.org/wiki/Pirat_\(yelkenli\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Pirat_(yelkenli)) (10.02.2015).

http://research.sabanciuniv.edu/19127/1/Saglik_Raporu.pdf (11.12.2014).

<http://www.gazetevatan.com/uskudar-vapur-faciiasi-belgeseli---518535-gundem>, (25.04.2014).

http://www.darussafaka.org/uploads/docs/CemiyetDergi_8.pdf (12.06.2014)

https://tr.wikipedia.org/wiki/Ethem_Yetkiner (25.04.2014).

https://tr.wikipedia.org/wiki/Cemal_Baba%C3%A7 (25.04.2014).

<http://polnet/index.snet?wapp=C4C92C31-4946-4525-AB6D-B192DBF0DEEB> (22 Temmuz 2015).

http://topraksuenerji.org/Ottoman_WATERWAYS.pdf (05.03.2014)

EKLER

A) Arşiv Belgeleri

EK: 1

Demokrat Parti'nin Kuruluşunu Sağlayan Dörtlü Takrir İle İlgili Arşiv Belgesi

DEMOKRATİK PARTİ
KURULUŞ BELGESİ

D.P. Kurucuları tarafından C.H.P. Meclis Kurulu
Başkanlığına sunulan Ü n o r g e t

C.H.P. Meclis Kurulu Yüksek Başkanlığına ,
7/Noisiran/1968

Sadece ilk kuruluşundan beri Türkiye Cumhuriyeti'nin ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin en esaslı amacını teşkil eden demokrasî prensiplerine inanan ve Türk milletinin ancak bu prensiplerin tamamiyle tatbiki sayesinde ~~mutlak~~ refah ve esenlikte kavuşacağı kanaatine bağlanmış olan vatandaşların bütün meclisette ve bilhassa partinin meclisçülere aracında en büyük çıkarıyı teşkil ettikleri şüphesizdir. İşte bu kanattadır ki milletçe üslupla bu amaçları gerçekleştirmek için lüzumlu görüldükçe tedbirleri partinin Meclis Kuruluna arz ve teklif etmeyi boş bırakmadık.

Atatürk'ün ölmesinden sonra başlı olan mukaddas kurtuluş savaşından doğan Türkiye Cumhuriyeti ilk Teşkilât Meclisi Kanunu ile atılanın balki en demokratik Anayasasını meydana getirmiş ve bu sayede gerçek ferdî hürriyetleri gerçek millî çıkarıyı en geniş ölçüde sağlanacak imkânları vermiştir.

Meclisçülükten başka birtakım zararlı düşüncülerden kurtulabilen ve istisna karmak düşüncesiyle 1925 den sonraki yıllarda siyasi hürriyetlerin bazı tekliflere uğratıldığını biliyoruz. Lakin Türkiye Cumhuriyet Devleti, Teşkilât Meclisi Kanununun demokratik ruhuna değin sadık kalmış ve Cumhuriyetin korucusu büyük Atatürk, bunu tamamiyle demokratik bir şekilde ulaştırmak idealinde düşünmeye kadar çalışmıştır.

Burada işin lüzum görüldükçe türlü sebeplerden dolayı muvaffakiyetlilikle neticelenen Serbest Fırka teşebbüsü bu maksatla yapılmış bir harekettir. Bu talihle teşebbüsün uyandırdığı tepkiler neticesinde siyasi hürriyetlerin yeni birtakım tekliflere uğratıldığı inkâr edilemez. Bununla beraber Cumhuriyet idaresinin herşeye rağmen demokratik tekâmül yolunda ilerlemek istediğini gösteren teşebbüsler de vardı. Büyük Millet Meclisi seçimlerinde muhtakül mebuslara gittikçe daha artarak bir nispette yer ayrılmış teşebbüsüne buna bir delil olarak görülebiliriz.

./.

030	01			53	315	4
-----	----	--	--	----	-----	---

Fon No: 30 1 0 0 - Kutu No: 53 - Dosya No: 315 - Sıra No: 4

EK: 2

Demokrat Parti Kuruluş Beyannamesi İle İlgili Arşiv Belgesi

[1947]

DEMOKRAT PARTİ KURULUŞ BEYANNAMESİ
(tam metin)

millî iradenin tam temsilisi seçimlerin her türlü baskı müdahale ve hileden uzak olarak emniyet içinde yapılmasına bağlı olduğu meşhurdur. seçim emniyeti, rey verme hakkı olan her vatandaşın seçim defterlerinde dürüst olarak kayıtlı bulunması, reylerin sandıklarda hilesiz ve olukları gibi çıkması, tutanaklara doğru geçmesi ve sonuna kadar bütün kurullarca bu neticelerin esas teşkil etmesidir.

demokrat parti vâdilere inanarak samimiyetle iştirak ettiği 21 temmuz seçimlerinde bu emniyet şartlarından hiç birisi bulunmadığını, idare ve seçim cihazlarının yalnız iktidar partisini kazandırmak gayesiyle hareket ettiklerini bütün milletle beraber tesbit etmiştir.

bu seçimleri takip eden il genel meclisleri ve bilhassa muhtar seçimleri daha pervasızca ağır bir maniyet göstermiştir. millet iradesinin doğru olarak tezahürünü men'eden bu hareketler memleketimizin her tarafında derin bir infial uyandırmıştır. manevî asayişsizlik havası yaratmıştır. Öyleki, vatandaşın hürriyeti, milletin hakimiyeti, vatanın selâmeti noktalarından, seçim emniyetinin sağlanması iç politikamızın en nazik ve mühim bir eseri haline gelmiştir. artık bir parti işi değil, bir millet davası haline alan seçim emniyeti hususunda fatbikatin gösterdiği acı tecrübelere karşı bunlara meydan veren kanun hükümlerinin değiştirilmesini, seçim cihazlarını sıkı bir mürakabeyle bağliyan hükümlerin konulmasını istemek türk milletinin hakkı olmuştur.

21 temmuz seçim yolsuzlukları hakkındaki itirazlarından hiç birinin nazara alınmadığını görerek beraber, demokrat parti, bu teminatı tesis etmek ve kısmî seçimlere girebilmek için daha o zaman seçim kanununun bazı maddelerinin acile değiştirilmesi hakkında meclise bir tâdil tasarı sunmuştu.

teklifimiz iktidar partisine hiddet ve şiddetle karşılanarak toptan reddedildi. bunun üzerine, seçim emniyeti kanunla sağlanmadıkça ve seçimi icare eden cihazların tarafsızlığına imkân bırakmayan zihniyet doğmadıkça kısmî seçimlere girmeyi, millî hakimiyete karşı bir suç saydığını belirten demokrat parti, bu şartlar altında yapılacak seçimlerin bütün mes'uliyetini iktidara bırakarak 3/4/1947 tarihli beyannamesiyle görüşlerini asil milletimize arz etmişti.

demokrasi idealine bağlılığını her vesile ile açığa vurmaktan geri durmayan büyük türk milletinin seçim emniyeti hususunda ısrarla gösterdiği boyecanlı hassasiyet, ilk teklifimizin reddi ile memleket mukadderatında ne ağır neticeler husule geldiğini nihayet iktidara anlatmış olsa geçektirdiki, hükümet tâdil teklifini bu defa kendisi göstermek ihtiyacını duymuştur.

zamanı gelmiş fikirlerin izlerini taşıyan bu teklif fatbikatta kolayca bertaraf edilebilecek bazı yeniliklerine rağmen seçim emniyetini sağlayamadı.

seçimden önceki devrede idarî baskıyı ve müdahaleyi önleyecek hiçbir tedbir yoktu.

seçimi idare edecek kurul ve komisyonların kuruluş tarzı bunların tarafsızlıklarına inandıracak gibi değildi. onların tasarrufunda mürakabe mekanizması ya hiç konulmamış, ya işliyemez halde bırakılmıştır.

030 01 12 71 9

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

on No: 30 1 0 0 - Kutu No: 12 - Dosya No: 71 - Sıra No: 9

EK: 3

Kocaeli'nde 1950 Yılı Muhtarlık Seçim Sonuçları İle İlgili Arşiv Belgesi

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

1334

C.H.P. ARŞİVİ
29.11.1950
5055

C.H.P. Genel Sekreterliğine

Ankara

Kocaeli seçimleri neticelerini ve Parti durumu hakkındaki mütalaamı arz ediyorum:

1- Seçimler . 14.Mayıs'a nazaran :

Muhtar seçimlerinde Partiniz lehinde büyük fark (285 C. H.P. 319 D.P. 2 J.P.)

İlçelerde seçimlerinde lehte fark (Kandıra, Gebze, Darıca Akyazı ve Hendek Belediye seçimlerini C.H.P. kazanmıştır.)

İl Genel Meclis seçimlerinde ise evvelki seçimlere nispetle bir gerileme olmuştur. (Seçmen sayısı 198.623 oyunu kullanan 145.399 C.H.P. 29.2+8, Demokrat Parti 59.429, Millet Partisi 8.130 Sağımız 7.9+6) Bu neticeler Genel Sekreterliğe tafillatle bildirilmiştir,

2- Kocaeli'de 31.Temmuz.1950 de işe başladım. Mevcud idkânlar nisbetinde ilçeleri ve bazı Bucakları ziyaret ettim. Partili arkadaşlarla müteaddit temaslarda bulundum. Bu ziyaret ve temaslardan neticesi İzmit Merkez İlçesi ile Hendek ve Karanürsel müteahha heren bütün İl çevresinde Parti çalışmalarının mefluc bir durumda bulunduğu kanaatine vardım.

Evvelâ İl merkezinde devanlı bir çalışmadan sonra 20.IX.1950 de tazamile yeni vekişmen genç elemanlardan mürekkep bir müteşebbis heyet kurabildim. Ve 10155 sayılı yazında da belirttiğim gibi arkadaşlarımızın ısrarları karşısında ve Genel Sekreterliğinde tasvibi Üzerin bu kurulun Başkanlığı vazifesini muvakkaten Üzerime aldım.

66

Fon No: 480 1 0 0 - Kutu No: 172 - Dosya No: 688 - Sıra No: 1

EK: 5

Kocaeli Cumhuriyet Halk Partisi Karasu İlçe Başkanlığı İdare Kurullu İle İlgili Arşiv Belgesi

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

C.H.P.
KARASU
İlçe İdare Kurulu Başkanlığı
S : ———

İzmit
16.I.1951

REKLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Sayı:4 (Suret)

C.H.P.sil İlçe idare kurulu başkanlığında
Karasu

İlçenizde yeni teşkil edilen aşağıda isimleri yazılı arkadaşlarımızın görevleri tasvip ve tesdik edilmiştir.
hemen işe başlanmalarını rica eder başarılar dileğiyle
gösterinizden öperim.

Genel idare kurulu temsil
cisi .C.H.P.Sil bölge
Müfettişi
Naci Rollas

İlçe idare kurulu
1-İdris Bal
2-Selamattin Karo
3-M.İbrahim Alankaya
4-Reşul Aydın
5-Fenni Kar
6-Şaik Öztekin
7-Eliyo Kaya
8-Ahmet Tağrol
9-Salih Kömrehan
10-İsmail Kömrehan

1-Sukru Kaya
2-İsmail Kar
3-Murat Ekşi
4-Cemal Çavdar
5-Besim Cengiz
6-Abidin Özdemir
7-Sukru Kaya
8-Nuhi Toka
9-Adem Avcı.
10-Yusuf Çakmak
11-Adem Bantiyor.

1312

Ashlanıdır.

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

EK: 6

1954 Yılı Milletvekili Genel Seçimleri Kocaeli Sonuçları İle İlgili Arşiv Belgesi

Kocaeli İl Seçim Kurulu Başkanlığı
Sayı: 854/251

İmzalı
4/5/1954

T.C. BAŞBAKANLIK VI

Yüksek Başbakanlığa
Ankara

Mkt: 24

5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanununa tevfikan 2/Mayıs/1954 tarihinde yapılan seçim sonunda: Kocaeli çevresinde en fazla oy almış ve millet vekillikleri ilan edilen (12) on iki adayın milletvekili seçildiklerine dair iki-şer adet tutanağın yukarıda yazılı kanunun 117 nci maddesi gereğince Bkyn Millet Meclisi Başkanlığına verilmek üzere sayılı ile taktim olunur.

Kocaeli İl Seçim Kurulu Başkanı
Yahya Naci Öztin

ya. u. Md. 7-1-1954 OK

030 10 Müdürlüğü 78 55 6

EK: 8

1959 Yılı Kocaeli'nden Vatan Cephesi'ne Katılan Kişilerin Adnan Menderes'e Gönderdikleri Telgraflar İle İlgili Arşiv Belgesi

Saygı Değer Türkiye Cumhuriyeti Başvekilii
Sayın Adana Madrasa

ANKARA

Cemnet Vatanın dahilinde ve haricinde müstakir Devlet ve Millet halinde emniyet ve huzur içinde yaşamakta olduğumuzun ötesinde bir evde mutlakbiline kimiyeti ile yaşamı ve yaşamak istiyen kelimeleri meşru milli iradeyi ayaklar altına almak istiyenlere millet olarak müdahale edileyecektir.

Bu cesnet Vatanın hali ve istikbali için keos ve gündüz durmadan insan gücü çalışmalarına kayran olan azil türk milleti dikkatle bağlanma mukayessesi yapmayıacak kadar guursuslukla içten edenler her zaman ve her yerde derslerini alacaklardır; Miç bir maksat ve safati rekabiyeti eliyas insan ve milli duygularını lissan getirmekten azis olan bir vatandaş olarak bütün mevcudiyetimize bağlılık ve hürmetlerimizi bildirir kabulüde en derin saygılarımızla arz ederim.

Mustafa Siverekli
Yeni Çarşı No/6
gözetik

6/5/96 tarih 25 sayılı telgraf sureti olduğu takdirde olur.

10	00			2/6	670/1
----	----	--	--	-----	-------

© - Kısık No: 276 - Cevap No: 670 - Sayı No: 1

EK: 9

1950'li Yılı Kocaeli'ndeki Bazı Teşekküller İle İlgili Arşiv Belgesi

DİYANET İŞLERİ BAKANLIĞI
CUMHURİYET ARŞİVİ
VII İlyetteki Teşekküller

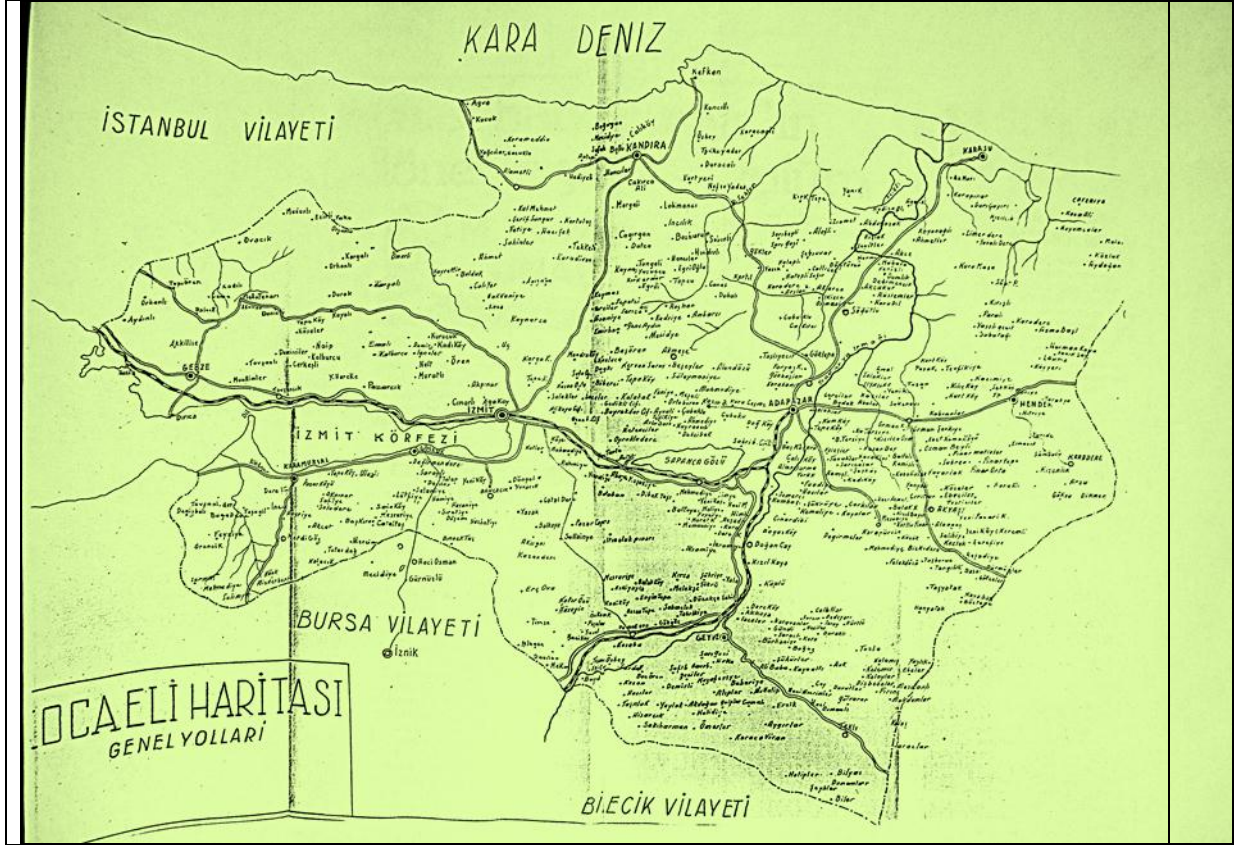
Teşekkülün Adı	Başkanının Adı ve Soyadı	NOT
Halkevi	Mehmet Ali Kâğıtçı	İzmit merkez kazasında
Hava kurumu	Sıdkı Özer	;
Kızılay	Süleyman Şirin	;
Çocuk esirgeme (reis seçilecek)		;
Ticaret odası	Asım Ardaman	;
Ziraat odası	İslam	;
Avcılar kulübü	Seyfi Cenab	;
(İdman yurdu)	Edip Kaya Morsallı	;
(Akyazılar)	Bedat Pek	;
(Kağıtspor)	M. Ali Kâğıtçı	;
Baro	Sedat Pek	;
Şehir kulübü	Nail Töre	;
Şehir kulübü	Reşat Keremoğlu	Adapazarı kazasında
Berber cemiyeti	İsmail Gökçürk	;
"Göçler birliği	İsmail Gökçürk	;
" Atlıspor	Tevfik Tunçoğ	;
" Yıldırımspor	Ruhi Refik Soyer	;
" İdman Yurdu	Fazıl Erim	;
" Avcılar K.	Cevdet Timur	;
Hava Kurumu	Hulusi Karabulut	Geyve kazasında
Kızılay	Ali Ertürk	;
Çocuk Esirgeme	Ezki Okkan	;
Hava kurumu	Fazıl Uybadin	Gebze kazasında
Kızılay	Hayri Üçkgen	;
Çocuk Esirgeme	K. Mustafa Atabek	;
Hava kurumu	Mehmet Evin	Kandıra kazasında
Şehir kulübü	Saim Pulat Bengisarp	;
Çocuk Esirgeme	K. Muhsib Başkal	;
Spor kulübü	Sadi Saner	;

B) Harita ve Gazeteler

EK:10

Kocaeli'nin 1923-1954 Yılları Arasındaki Haritası

EK: 11

Kocaeli Güncel İl Haritası (Siyasi)

Bizim Şehir

Yıl : 3 ★ GÜNDELİK, SİYASİ, MÜSTAKİL GAZETE ★ Sayı : 552

Abone bedeli üç aylığı 4,5, altı aylığı 8, seneligi 15 liradır.
Resmî ilanların tek sütun saatimi (200) kurustur.
TERTİP ve BAŞKI
Bizim Şehir Matbaası — Yalı
Hamam Sokak, No. 27, İZMİR

Belediyenin 1954 mali yılı bütçesi

Gelir ve gider 3,553,684 lira

1954 yılı için istimplâklara 428.928 lira ayrıldı

Meclis, Elektrik ve Su İşletmeleri bütçesini müzakereye başladı

Belediye Meclisi, dün saat 15 de toplanarak çalışmalarına devam etmiş. Meclis, bütçe müzakerelerini bitirerek gelir ve gideri 3.553.684 lira üzere ondan kabul etmiştir. Kabul edilen bütçenin 428.928 lirası istimplâk işlerine ayrılmıştır. Meclis, Y. Tahsil Derneğine

8.000, Ç.E.K. 1.500, Okullardaki fakir öğrenciler için 4.400, Kızılay'a 1.500 inşaatı yarım kalan camilere 9.000, Belediye Bandosuna 5.000, bütün spor kulüplerine 250 şer lira yardımda bulunulmasını da kabul etmiştir.

Bütçe müzakerelerini bitiren Meclis, Elektrik ve Sular İşletmesinin bütçesini müzakereye başlamıştır.

D. Partinin seçim faaliyeti

Tam bir tesanüt halinde bulunan D.P. İl Kurulu, seçim hazırlıklarına hız verdi

D.P. adaylarının çok kuvvetli şahsiyetlerden meydana geleceği anlaşılıyor

Tam bir tesanüt halinde bulunan Demokrat Parti İl Kurulu, mülhakat gezilerine ve teşkilâtîle temaslara devam etmektedir. Vilâyetimizde yer yer siyasi toplantılar yapılmasına rağmen, D.P. İl Kurulu seçim kampanyasını resmen açmış değildir. Cumartesi günü Gölcük'te yapılan siyasi toplantı büyük bir alaka görmüş ve bir çok hatip, iktidarın icraatlarını rakamlarla izah etmişlerdir.

Öğrendiğimize göre, şimdiye kadar adaylık için D.P. ye müracaat edenlerin sayısı 15—20 arasıdır. (Devamı 4. sayfada)

Memleket Hastahanesi hastaları kabul etmiyor mu?

Bize mü acaat eden Yaşınca bir vatandaş Memleket Hastahanesi idarecilerinden şikâyetçi olarak şunu söylemiştir. (Devamı 4. sayfada)

Cumartesi günkü kazadan sonra

3 No.lu geçide bir seyrüsefer memuru koymak mecburiyeti hâsıl olmuştur

Cumartesi günü Demiryolu Caddesinde, bir kız çocuğunun ezilmesi ile neticelenen fecî kaza, bu geçide bir seyrüsefer memuru konmasını bir mecburiyet haline getirmiştir. (Devamı 4 sayfada)

DEMOKRASİ

— 1 —

Zeki VURAL

Yazıma başlamadan önce, müsaade ederseniz, size kendimi tanıtayım:

Ben, İzmir'in, Çarşu yu Mâsîm mahallesinde, 65 yıl önce doğmuş bir hemşerimim. İsmim, Mehmet Zeki; soyadım, Vuraldır. Babam merhum Keçeci Abdullah'dır. Memleketin bir çok yerlerinde milletime kırk yıl gibi uzun, fakat temiz ve yorucu bir idarecilik ve öğretmenlik hizmeti yaptıktan sonra, dört sene evvel, yaş haddinden emekliye ayrıldım. Devletimiz, emekliliğimin mükâfatını vermiş; beni; dinlemeye ayırmıştır. Fakat ben, Milletim

in için daha da çalışmak istiyorum. Bu isteğimi yerine getirmek için, prensiplerini ye gayelerini beğendiğim Demokrat Partiye intisap ettim.

[Devamı 2. Sayfada]

Bugün

2. sayfamızda :
Okurluğa dönüş
Adrea Dorla
Türk basını
Şehir ve vilâyette

3. sayfamızda :
Samarah
Spor aktüalitesi
Dahilî ve haricî haberler
İktisat ve piyasa

H. P. de ihtilâf mı var?

Kemâl Öz'ün partiye alınıp alınmaması mevzuu partiyi ikiye böldü

Nihat Erim, parti içinde hizip yaratılmaması için Kemâl Öz'ün bu teşebbüsünden feragat etmesini istemiş

Kemâl Öz'ün tekrar Halk Partisine alınması için, bir çok partililer teşebbüse geçmişlerdir. Bu teşebbüsleri sayesinde Kemâl Öz'ün partiye alınması için, bir çok partililer teşebbüse geçmişlerdir. Bu

Kız Enstitüsünün defilesi

Metin YÜCE

Birbirinin içine geçmiş bir kaç salon yavrusu düşününüz, içinde beş yüz kişi... Meğer biz modaya ne kadar düşkünümüz: Şehrin bütün şık hanımlarının ve başörtülü kadınların meydana getirdiği o renkli topluluk, hep aynı sibirli sebeple bir araya gelmişler... Yalnız, şu uzun boylu delikanlının, çıkık kahve renkli pantolonunun üstüne yine açık renk ceket giyen ve kinin yeşilli renkli kravat takan (Devamı 4. Sayfada)

KÖŞEDEN

Ne duruyorsun ?

Papazın biri, Filozofun birine, imanla ölenlerin öbür dünyada kavuşacakları eşsiz nimetleri ballandıra ballandıra anlatıyormuş. Filozof rahibe sormuş :

— Sen bu dediklerine gerçekten inanıyor musun ?

— Elbette inaniyorum.

— Ne duruyorsun, a bira der, hemen ölsene !

★

Bir gazete, aynı gün içinde, mevcut dört partiyi methediyor.

Buna verilecek cevap, filozofunki gibi :

— Ne duruyorsun, a bira der, hemen dört partiye de kaydedilsene !

Fe.

CUMHA
1 Mayıs 1959

Postası

Sahibi : TÜRKİYE SELÜLOZ
ve KÂĞIT FABRİKALARI
İŞLETMENİ UMUM MD.
Yazı İşleri : Gülen İdere eden
Mes'ul Md. : Nihat ÖNER
Tetip ve Baskı
Süleyman Başmuri - İsmail

Yıl : 3   Sayı : 70
Fiyat : 1 Kuruş

15 Günde bir çıkar İşletme Gazetesi

Dost Endonezya Cumhurbaşkanı ve Reiscumhurumuz Celâl Bayar şehrimizden geçtiler

24 ve 27 Nisan tarihleri arasında memleketimizi resmen ziyaret eden Dost ve kardey Endonezya Cumhurbaşkanı Eskişölen Dr. Ahmet Soekarno ile Cumhurbaşkanı Celâl Bayar ve refakatlerindeki zevat 26 Nisan Pazartesi günü özel trenlerle şehrimizden geçmiştir ve büyük tesahürle uğurlanmışlardır.

Türk ve Endonezya bayrakları ile süslenen muazzam bir kalabalığın dolmuş olduğu gara tren saat 10 da girmiş, beş dakika tevakkü

fa evasında Umum Müdürümüz Esvet Atafut ile saygı zevat misafir Cumhurbaşkanı ile Reiscumhurumuzun bahandıkları vagona binmişler, kendilerine peşin hediyecek takdir etmişlerdir.

Gösterilen candan ağıla ve muhabbete teşviki eden saygı misafirimiz ve Reiscumhurumuz, istasyona dolmuş kalabalık halk kümesi ile içliğin tesahürü arasında İstanbul müteveccihen özel trenle şehrimizden ayrılmışlardır.

SANAYİ VEKÂLETİ VEKİLİ SEBATİ ATAMAN İLE TEKEL BAKANİ HADİ HOSMAN İŞLETMEMİZDE

Koordinasyon Vekili ve Sanayi Vekili Vekili Sayın Sebati Ataman ile Sayın Gümrük ve İhtisat Vekili Hâdi Hosman, 21 Nisan Salı günü Ankara'dan otomobile şehrimize gelmişler. Vilyet emrunda Vâk ve Belediye Rehinis Ekmel Çetiner ile Umum Müdürümüz Esvet Atafut tarafından karşılanmışlardır.

Bilâhare İşletmemiz ziyaret eden Vekiller, bir müddet Umum Müdürümüz Esvet Atafut ile görüşmüşler, Saha Lokâlinde yenilen öde yereleşti müteakkip İstanbul müteveccihen şehrimizden ayrılmışlardır.

SEKA'da ÇOCUK BAĞIŞI : 23 Nisan günü İşletmemiz Sosyal İhtisat Salonunda bir ÇOCUK BAĞIŞI toplantısı. Saha öğrencileri

23 NİSAN

Milli Hâkimiyet ve Çocuk Bayramı'nı Neş'e ve Heyecanla Kutladık

Çocuklarımız arasında yapılan tiyatro yarışma Komitesi ve Anıtları ile halısalarda.

Milli Hâkimiyet ve Çocuk Bayramı'nın 39. yıldızı 23 Nisan Perşembe günü, bütün yurt, sevinç ve heyecanla kutlandı. Şehir bir gün önceden bayrak ve defne dalı ile süslenmiş, bir gün meydan ve caddelelere takılar kurulmuştu. İncilerin Atıflık anıtına gelip anıt izlenileri ile 23 Nisan Çarşamba günü saat 13 de başlayan Bayram, 23 Nisan Perşembe (Diyarbakır 2. sayfa)

Sanayi kotasından İşletmemize yeniden 230.745 dolar tahsis edildi

Çeşitli ihtiyaçlarımızın temini için Sanayi Kotasından İşletmemize 230.745 dolar tahsis edilmiştir. Süre geçen para ile süngör, malzeme yedekleri, kimyevi maddeler, ateşli silahlar, ambalaj çemeri vesair ihtiyaçlarımızın temini için kullanılmaktadır.

TANZİMAT ve METERNİH'in MEKTUBU

ASİM BALTACIĞIL

3 Kasım 1959 tarihinde «Gülhan» hattı himayetinde ilen çıkmıştır. Padışah Abdülmecid'in müessesesi ile...

Yıl 2 Sayı 180

17- Mart -951 Cumaertesi

Fiati
(5)
Kuruş

HürSöz

Halkın, Hakkın, Demokrasinin, Kuvvetli Müdafii Gündelik Siyasi Gazete

Korede Çinliler Fosforlu Top Kullanıyor

Müttefikler İlerlemekte Berdevam

Yeni Türk Birliğide İlthak Etmek Üzre

Mahalli Gazetelerin Gördüğü İşler

Konya İttihatçıların gazetesinin çekiminde mercek altına alınan başta yeni teğabınla yapılan konuşmaların ve ajansın faaliyetleri de dahil olmak üzere mahalli gazetelerin bu köşke getirdiği haberler...

Konyada Miting

Konya Telefon Duğün Konyada büyük bir miting yapılmıştır bu mitingte bütün partili vatandaşlar, bulunmuşlar ve ikilâha büyük birliklerin bildirmişler toplantı devam etmektedir.

Londra 17 Radyo

Korede dünkü çarpışmalarında merkez kesiminde kore harbinin en şiddetli olduğu Çinliler fosforlu merai bırakıyor açmalar fakat uçakların yardımı ile birleşmiş milletler top...

Bah kesiminde ise birleşmiş milletler kuvvetleri Seul'den kuzey doğu yönüne ilerliyor. Bu yeni birliğimiz Yeni Türk birliğimiz pa ana varmıştır. Ve çoktan tezahüratla karşılanmıştır.

Firensiz Zilsiz Pisikletler

Mevalinde yazı doğru gitti ve pisiklete ol an merakın çekiminde artmasıyla bu vasıtada zında ehemmiyet kesettiği anlaşılmıştır. Kâlabetik vaddelerde...

Jandarma Kuvetiyle kapatılan D. P. Binası Davası Kazandı

Toplantı Bu Pazar Günü yapılacaktır

Akyazın Çatal Köprü D.P. binası bundan bir ay önce D.P. muhalefeti olan C.H.P. emriyle jandarma sürgüsü kuliana rak tahliye ettirilen binanın muhakemesi D.P. liler lehine netice lendiğinden bu pazar günü Kocaelinin bütün ilçelerin ve merkezinde iştirakle çok büyük bir törenle yapılacağı öğrenilmiştir. Ayrıca öğrenildiğine göre Kocaeli Millet Ve kili Salih İbrahim ile izmit Belediye başkanı Sadettin Yalman ve bir çok isimli Demok ratın yarı Akyazıda bu lucaşlardır.

belediyenin Nazarı Dikkatine

Kandıra izmit zosesi nin şehir içlerindeki çeşitli yerlerinde o' o mobil otobüs ve kamyonların ciple' in bilhas sa askeri vasıtaların çok hızlı geçtikleri halde tavafından şikâyet edilmiştir. Gereken tedbirin alınması belediyeden beklenmektedir.

Yeni Köy Ve Bahçecikte D. P. Toplantıları

Cuma gecesi şehirde paraları cepten verilerek üzere tutulan bir otobüsle 25 kişilik bir kafile millet vekili Lütfü Tokoğlununca izmit rakıyla evvelâ yeni Köy ye giderek oradanda bahçeciğe varmışlardır. Yeni köyde bir kahve de yapılan bahşihal diğer partilerinde ısrar ile mektup meydanına davet edilmiş ve fenerlerin ışığı ve yağın yağmurun altında gece bir açık hava toplantısı yapılmış ve dertler dinlenmiştir. Bu bahşihalde parti farkı göstermeden diğerkiler tesbit edilmiştir. Millet vekili Lütfü Tokoğlu not etmiştir. Yeni köy eski iktidarı bırakmak üzere görünüyor. Bahçecikte yeni köyden saat 22 de otobüsle bahçeciğe hareket edilmiş evvelâ kalabalık kahverin önünde durularak oradan başka bir kahveye geçilmiş bu kahvede kalabalık bir hayli çoğalmıştır. Bahçecikliler bu jami mi ziyaretten memnun kalmışlar, ve bilhassa bütün mevzuunda dileklerde bulunmuşlar şikâyetleri etmişlerdir. Şikâyetleri birde not ettik yakında neşredileceğiz.

Klaksen yasağının İzmitede Tathiki Lâzımdır

Klaksone güvenerek alabildiklerimiz giden motorlu nakil vasıtalarından şehir içinde klaksen kullananların kal dırılması çok yerinde olacaktır. Bu sebeple şehirde e sızın kâfi derecede mevcut olan gürlü nün kaldırılması ve bir yandan tehlikelerin önlenmesi ve hızlı gitme ile önüne geçilmesi büyük önem arz etmektedir. Bu sebeple şehirde e sızın kâfi derecede mevcut olan gürlü nün kaldırılması ve bir yandan tehlikelerin önlenmesi ve hızlı gitme ile önüne geçilmesi büyük önem arz etmektedir.

Yeni Köy Ve Bahçecikte D. P. Toplantıları

Cuma gecesi şehirde paraları cepten verilerek üzere tutulan bir otobüsle 25 kişilik bir kafile millet vekili Lütfü Tokoğlununca izmit rakıyla evvelâ yeni Köy ye giderek oradanda bahçeciğe varmışlardır. Yeni köyde bir kahve de yapılan bahşihal diğer partilerinde ısrar ile mektup meydanına davet edilmiş ve fenerlerin ışığı ve yağın yağmurun altında gece bir açık hava toplantısı yapılmış ve dertler dinlenmiştir. Bu bahşihalde parti farkı göstermeden diğerkiler tesbit edilmiştir. Millet vekili Lütfü Tokoğlu not etmiştir. Yeni köy eski iktidarı bırakmak üzere görünüyor. Bahçecikte yeni köyden saat 22 de otobüsle bahçeciğe hareket edilmiş evvelâ kalabalık kahverin önünde durularak oradan başka bir kahveye geçilmiş bu kahvede kalabalık bir hayli çoğalmıştır. Bahçecikliler bu jami mi ziyaretten memnun kalmışlar, ve bilhassa bütün mevzuunda dileklerde bulunmuşlar şikâyetleri etmişlerdir. Şikâyetleri birde not ettik yakında neşredileceğiz.

EK: 17

Adapazarı Akşam Haberleri Gazetesi

EK: 19

Yaman İzmit Gazetesi

EK: 21

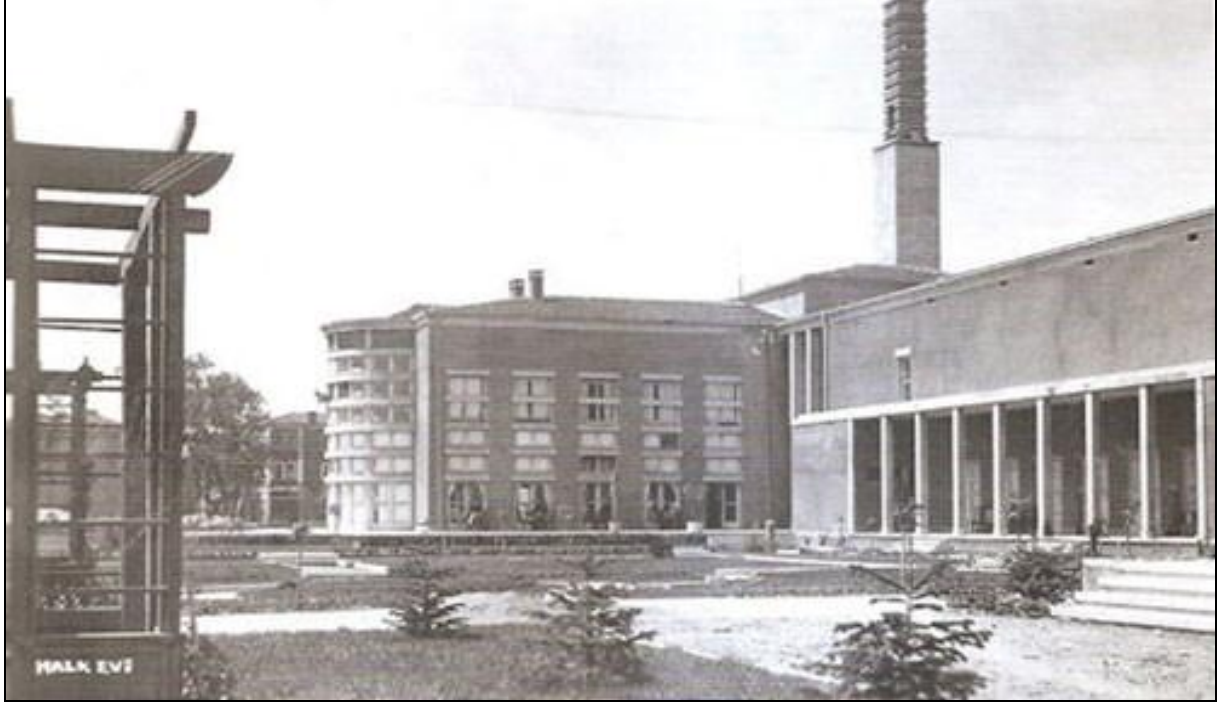
İstiklal Gazetesi

C) FOTOĞRAFLAR

EK: 22

1952Yılı Halkevi Binası

EK: 23

1952 Yılı SEKA Fabrikası

EK: 24

1953 Yılı Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes Karamürsel'de

EK: 25

15 Nisan 1954 İsmet İnönü İzmit Halkevi Binasında Halkı Selamlıyor.

EK: 26

1953 Yılı Celal Bayar Bayar ve Adnan Menderes Adapazarı Şeker Fabrikası Açılışında

EK: 27

1957 Yılı TBMM Başkanı Refik Koraltan Kandıra'da

EK: 28

1959 Yılı CHP Karabaş ve Kemalpaşa Ocak Kongreleri

EK: 29

1951 Demokrat Parti Hereke Binasının Açılışı

EK:30

1959 Yılı İzmit İtfaiye Müdürlüğü Çalışanları

EK: 31

29 Ekim 1955 İzmit Mezbahası Açılış Töreni

EK: 32

1952 Yılı İzmit Belediyesi Eski Hizmet Binası

EK: 33

1955 Yılı SEKA Klor Fabrikası

EK:34

29 Ekim 1952 Bayan İzciler Tören Alan Olan Heykelin Önünde

EK: 35

19 Mayıs 1958 Bayram Kutlamasına Katılan Gösterici Bayanlar

EK: 36

1955 Yılı Varan Otobüsleri

EK: 37

1955 Yılı Varan Otobüsleri Yazıhanesi Önü

EK:38

1955 Yılı İzmit Musikî Sevenler Derneği

EK: 39

1955 Yılı İzmit'te Denizgücü Spor Şampiyon

EK:40
1960 Yılı İzmit Kartpostalı

ÖZGEÇMİŞ

Bilal Tunç, 01.10.1983 tarihinde Yalova'da doğdu. Öğrenim hayatına Yalova Müfettiş Hamdi Girgin İlkokulunda başladı ve buradan Kazimiye İlkokuluna nakil yaptı. Ortaokulu Rahmi Tokay Ortaokulu'nda tamamladı. 1998 yılında Yalova Fatih Sultan Mehmet Lisesi'nde eğitimine devam etti. 2000 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih bölümüne başladığı yükseköğrenimini 2004 yılında tamamladı. Daha sonra Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Tarih Anabilim Dalı Başkanlığında Yüksek Lisansını bitirdi.

2004 yılında Ankara'da Karacan Eğitim Kurumlarında bir süre tarih öğretmenliği yaptı ve akabinde de Batıfen Eğitim Kurumlarında tarih öğretmenliği görevini ifa etti. Müteakiben kamu kurumuna atandı ve bu tarihten itibaren de İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü'nde çalışmaya devam etmektedir. 2007 yılında evlendi ve iki çocuk babasıdır.